N° 3

~~40 7~~

7 — 8

98 | 4 — 5 +

16. 28

Soy de la Libreria del Mor. Colegio de Sn. Phelipe y Santiago de la Universidad de Alcala de Henares

~~78~~ = 7

DER

N.º 1983

246 - 2 = 19.

~~7~~ 8

N° 1983

16.720.
De don Diego Hurtado de Mendoza
Comprelo yo Juan Vazquez del Marmol en 26. de Junio
de 1571. as en el almoneda del Marqs de Mondexar Visor
de Naps ...

CORNELIVS TACITVS EXACTA CVRA RECOGNITVS, ET EMENDATVS.

COPIOSVS INDEX RERVM, LOCORVM, ET PERSONARVM, DE QVIBVS IN HIS LIBRIS AGITVR.

VARIA LECTIO, IN CALCE OPERIS IMPRESSA.

Del Colegio de el Rey de Alcala

ALDVS

M. D. XXXIIII.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DERECHO

LECTORIBVS.

cVM ſit rerum geſtarum cognitio cum ad intelligẽtiam, tum ad uitam fructuoſiſſima: cumq́; earum hiſtoriam Cornelius Tacitus, ſumma grauitate & diligentia ſcriptor, egregie literis ſit perſecutus: idq́; uos intelligatis lectores literatiſſimi: non ſum arbitratus eſſe neceſſarium me uobis illum pluribus uerbis cõmendare. illud aũt dicam: ex officina noſtra nunc emitti primũ, eumq́; emendatiſſimum omnium, qui antehac exierint. Quem uos accipite, & legite, earum rerum memoriam, quæ ab exceſſu Auguſti ad Veſpaſiani tempora geſtæ ſunt, ita diligenter et uarie complectentẽ, ut cuiuſuis ſtudiũ, atq; animum in legendo retinere poſſit. Quòd ſi quis refugit, atq; aſpernatur propter ſtylum, metuens ſcilicet ne tanquam uitioſum ſanguinem colligat: illi quidem, ſi hac ratione Tacitum ſibi reijciendum putat, uidẽdum eſt, ne bonum etiam, & uerum nimia religione, & abſtinentia deperdat. quanquam nec ego is ſum, qui non intelligam, ſplendor ſermonis, & magnificentia quædam his tẽporibus tam eruditis quanta ſit in dignitate, & gratia. ſed tamen idem non arbitror contemnendum neq; Cornelium Tacitum, quem uobis conſulentes damus, neq; alios huius ſimiles: qui non tam damnandi (meo quidem iudicio) ſunt, quòd in ſicco, & graui quodam (ſic enim intelligo) dicendi genere uerſantur: quàm probandi, quòd ab illa molli & diffluenti dictione in primis abſunt. Quare ſuadeo ingenioſiſſimi adoleſcentes, ſtylum, ut uultis, rerum geſtarum ſcientiam diligenter et attente ex huius authoris libris cõprehẽdatis. Valete.

INDEX RERVM, AC PERSONARVM, QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A

Abbarus Arabũ rex 77.a
Abdagaſes 65.b
Abdua fluuius 151.a
Abdus 64.b
Acilius Auiola legatus 37.b
Acta in ſenatu ab Arruntio, & Ateio 15.b
Acte liberta à Nerõe amata 88.a
Acutia P. Vitellij uxor 67.b
Adabieni pop. 77.b
Adgandeſtrius Cattorum princeps 30.a
Adrumentum oppidum 72.b
Aedes forti fortunæ dicata 22.b
Aediliũ poteſtas imminuta 91.b
Aeeta Colchorum rex 65.a
Aegæatæ tributis in tempus leuati 24.a
Aegyptiæ literæ 26.a 71.a
Aelia Petina 75.b
Aelij Lamiæ mors 63.b
Aelius Seianus 5.b
Aemilia Muſa 24.a
Aemiliæ Lepidæ mors 66.b
Aemilius Lepidus 24.a
Aemilius Pacenſis 146.b
Aerias rex Veneri paphiæ templũ extruxit. 41.a 144.b
Afranius Quintilianus 11.a
Africa Iunio Blæſo prorogata 40.a
Africæ tumultus 36.a
Agricolæ prælium cum Britannis. 230.a
Agricolæ modeſtia 231.b
Agricola quot ãnos uixerit 232.a
Agrippæ Poſthumi cædes 2.a
Agrippina Auguſti neptis 7.a
Agrippa Haterius 15.b
Agrippa rex 197.a
Agrippinæ audacia, et animi magnitudo 14.a
Agrippinæ partus 25.a
Agrippinæ mors 63.b
Agrippinæ Germanicæ filiæ nuptiæ 57.a
Agrippinæ exitus 99.a
Albanorum origo 65.a
Albis fluuius 12.a 209.b
Albingaunum Liguriæ municipium 147.a
Albintimiliũ municipiũ 146.b
Albucilla ĩpudica mulier. 67.b
Alcis Naharnalorũ deus 209.b
Alexia 73.a
Alieni forum 164.a
Aliſo caſtellum 17.a
Alliaria Sẽproñij Gracci uxor 11.a
Alphenus Varus 149.b
Amaſis 64.a
Amathus Veneri templum erexit 41.a
Amiſia fluuius 12.b
Amorgus inſula 46.a
Amphitheatri caſus 55.a
Amunclanum mare 54.b

Ancharius Priſcus accuſator 42.a
Ancus 35.a
Andecaui pop. 37.b
Anemuriēſis ciuitas obſeſſa 84.a
Angli 209.a
Angriuariorū defectio 17.a
Angriuariorū deditio 19.b
Angriuarij pop. 208.a
Aniceus libertus 98.a 170.b
Anneus Seneca Claudio inimicus 76.b
Annei Mellæ cædes 124.b
Annius Pollio 126.b
Annius Gallus 146.a
Annū magnū et uerū cōplecti annorū ſolariū xij.dcccliiij 215,a
Anthemuſias urbs 66.b
Antiochus Comagenorū rex 23.a
Antiq̄rijs ãtiq̄tatis amator 216.b
Antiſtia Plauti uxor 101.b
Antiſtius Soſiãus relegatus 124.a
Antipolis Narbonenſis Galliæ municipium 147.a
Antona fl. 80.a
Antonia Claudij Cæſ. filia 118.a
Antonia Flacilla 121.a
Antonius à Parthis fugatus 16.a
Antonius proditor 16.b
Antonius Nouellius 143.b
Antonius Primus 159.a
Antonis Flamma 187.b
Antonius Felix 199.a
Apis, bos 197.a
Apicata Seiani uxor 44.a
Apicius 43.b
Apollinis Clarij ſacra 25.a
Appius Appianus 24.a
Apollinis Pythij oraculū 85.a
Apollonieſes tributis leuati 24.a
Aponius Saturninus 159.a
Aphrodiſienſes pop. 41.a
Aprõia Plautij Syluãi uxor 47.b
Apronius 6.b
Apuleia Varilia 24.a
Apuleia liberata 24.b
Arauiſci pop. 207.b
Arduenna 37.b
Argius Galbam terræ mandauit 136.a
Aricinum nemus 168.b
Arij pop. 209.b
Ariſtobolus 87.b
Ariobarzanes Armenijs à C. Cæſare præfectus 16.b
Armenij gens uaria 25.b
Armeniorū in Zenonē ſtudia 25.b
Arminius Germãiæ turbator 11.a
Arminius Segeſtis filiam rapuit 11.a
Arminij cū fratre diſcordia 17.a
Arminij ē prælio fuga 18.b
Arnus fl. 15.b
Arria Galla 119.a
Arruntij, & Ateij acta 15.b
Arpus Cattorū princeps 17.a
Arſaces Artabani filius 64.b
Arſametes fl. 111.a
Arſamoſata, caſtellum 110.b
Arſacidarum gens 16.a
Artabãus aduerſus Vononē 16.b
Artauasdes Armeniorum rex proditus 16.b. & infra
Artaxias Artauasdis regis filius 16.b
Artaxias dolo interfectus 16.b
Artaxata, Armeniæ urbs. 25.b
Artaxias, Zeno 25.b
Artemita urbs 66.b
Arulenus Ruſticus 177.a
Aſciburgiū ab Vlyſſe cōditū 203.b

Aſia

Aſconius Labeo 88,a
Aſiæ urbes xij. terræ motu concuſſæ 24,a
Aſiaticus Vitellij libertus 154,a
Aſinij Galli mors 63,a
Aſinij Salonij mors 43,a
Aſinius Pollio 3,b
Aſinius Pollio altero & xx. ſuæ ætatis anno Catonem orator accuſauit 221,a
Aſinius Marcellus 104,b
Ateij Capitonis mors 43,a
Atilius 54,b
Atilius Verg. uexillarius 134,b
Atilius Verus 166,b
Atys rex 53,b
Aufidienus Rufus 5,a
Auguſtales ſodales 11,a
Auguſtales ludi 11,a
Auguſti mors 2,a
Auguſti ſtatua à Falanio uendita 14.b
Auguſti effigies apud Bouillas dicata 22,b
Auguſtodunum Aeduorum caput 37 b
Auguſtus aſpectu ſuo actiacas legiones exterruit 9,a
Auguſtus trames 12,b
Auguſtus primus libellos famoſos cognouit 14,b
Auguſtum lviij annos rexiſſe rēpub. 215,b
Au Cæcinna exercitus præf. 7,a
Au. Cæcinnæ decreta triumphalia inſignia 14,b
Auiones 209,a
Au. Didius 81,a
Aurelio Cottæ annua pecunia ſtatuta 92,a
Aurinia fœmina 204.b
Auzea caſtellum 48.a

B

Badubennæ lucus 57,a
Balſamum arbor medica 198,a
Bardanes 70,a
Barea Soranus cos. deſ. 83,b
Baritus, Germanorū cātus 203,b
Baſilides ſacerdos 158,a
Batavi 200.a 207,b
Batauorum inſula 17,a
Bathyllus à Mœcenate ardenter amatus 11,a
Bauli uillæ nomen 98,a
Bebriacus uicus inter Veronam et Cremonam 148,b
Bellum aduerſus Germanos 1,b 18.a
Bellū aduerſus Cattos 11.a 17,a
Bellum in Angriuarios 19,a
Bellū cōtra Maroboduū 23,b
Bellū in Africa cœptum à Tacfarinate 24,a
Bellū ab eodem renouatum 33,b
Bellū à Cœlaletis, Odruſiſq; excitatum 37,a
Bellum ſeruile 48,a
Bellum inter Armenios, & Hiberos ortum 82,a
Bellū aduerſus Parthos 87,b
Bellum pro obtinenda Armenia ſumptum 92,a
Bellum Iudaicum 129,a
Bellum in Germanos 200,a
Belus amnis 198,b
Berenice regina 144,b
Bitumen 198,a
Bigati, nummi genus 203,b
Blæſiorum exitus 66,b
Blæſus Iunius 5,b

Blæſus Seiani auunculus 36.b
Blæſus Impator ſalutatus 43.a
Bocchoris rex 197.b
Bodotria, æſtus 228.a
Boiemi 207.a
Boij 207.a
Boiocalus 96.b
Bonna 182.b
Boodicia Praſutagi uxor 103.a
Boodicia ueneno uitam finiuit 204.a
Brigantum diſcordia 80.a
Brigātes Britanniæ pop. 216.b
Brinio 181.a
Britānico uenenū datū 89.a
Britanniæ deſcriptio 225.a
Britannia rebellat 226.a
Britāni prælio uincuntur 228.b
Britānorū cædes maxima 104.a
Britannorū cū Ro. præliū 230.a
Britānorū gladij enormes 230.b
Brixellum 150.b
Bructeri à L. Stertinio fuſi 12.a
Bructeri pop. 208.a
Brutedius Niger ædilis accuſatus 41.b
Brutus cæſus 1.a
Burri interritus 106.a
Byzantij, conditores qui fuerint 85.a
Byzantium Thraciæ urbs 25.a

C

Cadius Rufus repetundarum dānatus 78.b
Cadmus 71.a
Cadra collis nomen 66.b
Cæcinna legatus 8.a
Cæcinna aduerſus Germāos 10.a
Cæcinna Cheruſcos fugauit 11.b
Cæcina Marſos prælio uicit 11.b
Cæcinnæ inſomnium 13.a
Cæcinnæ decreta inſignia triumphalia 14.b
Cædes Nucerinorū et Pōp. 100.b
Cædes Romæ à Vitellianis edita 176.a
Cæles Vibenna 55.b
Cælius curſor eques Ro. 36.b
Cælius mōs, Querquetulanus oli dictus 55.b
Cæpio Criſpinus Granium maieſtatis accuſauit 14.b
Cæſar Dolabellā uno & xx. ætatis anno orator accuſauit 221.a
Cæſar dictator occiſus 2.a
Cæſia ſylua 10.a
Cæſius Cordus Cretæ proc. 37.a
Chamaui pop. 208.a
Charicles medicus 68.a
Chaſuarij pop. 208.a
Chauci pop. 208.b
C. Nauus 2.a
C. Turannius 2.a
C. Marius 3.a
C. Silius legatus 7.a
C. Cetronius legatus 9.a
C. Plinius Germanicorum bellorū ſcriptor 14.a
C. Silius in Cattos miſſus 19.b
C. Liuius accuſator 20.b
C. Duillius templū erexit 24.a
C. Duillius primus triūphū naualem de pœnis meruit 24.a
C. Sallu hiſtoriarū ſcriptor 35.b
C. Ceſtius Senator 36.b
C. Gracus 46.a
C. Cominius eques Rom. 48.b
C. Galbæ mors 66.a
C. Silius Cos. deſ. 69.b
C. Caſſius legum pitiſſimus 77.a

C. Balbillus

C. Balbillus Aegypto præfectus 90.b.
C.Caſſij oratio 104,b
C.Piſo 116,b
C.Petronius 124,b
C.Voluſius 167.b
C.Soſius Iudæos ſubegit 198.b
Calauius Sabinus 110,a
Chaldæorum ars 62.b
Caligulæ unde nomen 8,b
Caliſtus 74,a
Calpurnia Claudij pellex 74,a
Calpurnius piſo uir nobilis 47,a
Calpurnius Salu.relegatus 50,a
Calpurnius Galerianus occiſus 180,b
Campania uentis uexata 123,b
Camurius Galbæ iterfector 134,b
Caninefates populi 181,a
Caninius Reb. Cos.dialis 169,a
Canopum opp.à Spartanis condi tum 26,a
Canopus nauis gubernator 26,a
Capito Ceſſutianus 125,a
Capitolium incenſum 175,b
Capreæ inſula amœniſſima 55,b
Caractacus 80,a
Carinâs Celer 88.a
Carioualda Batauorũ dux 17,b
Carrhenes 77,b
Carmelus mons 158.a
Carſias ſacerdos 46,a
Carſulæ 173,a
Carthacus rex 170,a
Carthimandua Brigantum regina 80,b 170,a
Caſperius Centurio 109,b
Caſpia uia 65,a
Caſſius Chærea cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros ade ptus 7,a
Caſſius quidã mimus corpore infirmus 14,b
Caſſius Seuerus 14,b 47,b
Caſtella tria una die à Rom. capta 93,b
Caſtum nemus 209,a
Catonius Iuſtus 6,b
Cato M.Ciceronis 49,b
Catti pop. 11,a 207,b
Cattorum cædes 11,a
Catumerus Cattorũ princeps 71,b
Catus Decianus 103,a
Cauſidici aliq̃,atq; oratores 211,a
Ceſennius Pætus 110,a
Cecilius ſimplex 174,b
Cecrops 71,a
Celenderis Ciliciæ caſtellum muni tiſſimum 29,a
Cenchrius Epheſi amnis 40,b
Cenſus ꝑ Gallias acti 105,a
Ceni Neron.liber.mẽdaciũ 153,b
Cepheus rex 197,a
Cercina Africi maris inſula 46,a
Cerialis Anicius Cos.Deſ. 121,b
Cerialis 199,b
Ceſellius Baſſus Neroni illuſit 122,a
Ceſtici ludi ab Antenore inſtituti 125,a
Ceſtius Proculus abſolutus 91,b
Ceſtius Gallus 199,a
Cethecius Labeo legatus 57,a
Cetronius Piſanus 188,b
Cheruſci aduerſus Rom. 12,a
Cheruſci Carioualdũ magna clade afficerunt 17,b
Cheruſci 208,b
Cicero quo die,quoq; anno occiſus fuerit,deq; clariſſ. oratorũ æta

tis inter ſe diſtantia 215,b
Ciconius Varo 128,b
Cilicum ſeditio 23,a
Cillinius Mœcenas 61,a
Cimbri pop. 208,b
Cinara templum Veneris Paphiæ condidit 144,b
Cincius Syriæ præficitur 113,a
Circus incenſus 115,a
Citarum gens cæſa 66,b
Ciuilis 199,b
Clades in Britānia accepta 102,b
Clanis fluuius 15,b
Clarij Apollinis ſacerdos 25,a
Claſſicus 200,b
Clauarium, donatiui nomē 171,a
Claudia pulchra 53,a
Claudia M. Sillani filia 61,b
Claudius Marcellus Auguſti nepos 1,a
Claudius Druſus Auguſti priuignus 1,b
Claudius ueneno periјt 86,a
Claudius Coſſus 139,b
Claudius Fauentius 172,b
Claudius Labeo 182,a
Claudius Ciuilis 180,b & infra.
Claudius Victor 185,a
Clauſidius miles 7,b
Clauſus 73,a
Clemen Iulius 5,b
Clementis ſerui fallacia 22,a
Clementis ſupbum rñſum 22,b
Cleonicus Senecæ libertus 116,b
Cleopatra Claudij pellex 74,a
Clitarum tumultus 84,a
Clutorius Priſcus accuſatus 38,b 39,a
Cliuius hiſtoricus 97,b
Cluuius Ruſus Hiſpaniæ præfectus 129,a
Cn. Domitius Agrippinam uxorē duxit 57,a
Cn. Lentuli cautio 20,b
Cn. Lentuli mors 51,b
Cn. Lentulus 6,a
Cn. Piſo 4,a 23,a
Cn. Piſonis dictum 15,a
Cocceius Nerua 54,a
Cœlaletæ pop. 37,a
Cæſius Cordus repetundarum dānatus 42,b
Cohiſus fluuius 170,b
Columnæ Herculis 208,a
Comagenorū factiones 23,a
Cometes regni mutationem portendit 101,b
Coniuratio in Neronem 116,b
Coniuratores in Neronē q 117,a
Coniuratores ſupplicio af. 118,a
Conſidius Aequus 36,b
Conſidius Proculus maieſtatis poſtulatus 62,a
Contentio certarum urbium de uetuſtate 53,b
Contentio inter Heluidiū Priſcū, et Marcellum Eprium 179,b
Coorum antiquitas 85,a
Corbulo 71,b
Corma fluuius 77,b
Cornelia uirgo pro Scantia ſuffecta 46,b
Cornelius Sulla ſenatu motus 24,a 95,a
Cornelius Tacitus quibus imperatoribus floruerit 127,b
Cornelij Taciti ætas quantum à Troianis tpibus abfuerit 215,a
Corneliū Tacitum poſt Demoſth. annos ccc. floruiſſe 215,a

Cornelius Laco 128,b
Cornelius Dolabella 143,b
Cornelius Fuſcus 159,b
Cornelius Martialis 175,a
Cornelius Primus 176,a
Coſs. Au. Vitellius, L. Vipſa. 72,b
Coſs. Cæſonius Pætus, Petronius Turpilianus 102,b
Coſs. C. Cælius, L. Pomp. 22,b
Coſs. C. Sulp. D. Haterius 39,a
Coſs. C. Aſinius, C. Antiſtius 43,b
Coſs. C. Ceſtius, M. Seruilius 64,b
Coſs. C. Pomp. Q. Verānius 76,a
Coſs. C. Antiſtius, et M. Suil. 79,a
Coſs. C. Vipſan. et Fōteius 97,b
Coſs. C. Lexanius, et M. Licinius 114,a
Coſs. C. Sueto. L. Teleſinus 124,a
Coſs. Claudius Nero, L. Antius 88,a
Coſs. Cn. Domitius, & Camillus Scribonianus 59,a
Coſs. Cn. Acerr. us, C. Pōtius 67,a
Coſs. Cornelius Cethegus, Viſtellius Nero. 46,b
Coſs. Cornelius Coſſus, Aſinius Agrippa 49,b
Coſs. Druſus, C. Horbanus 11,a
Coſs. D. Iun. Q. Haterius 84,b
Coſs. Iunius Sillanus, & Silius Nerua 55.b
Coſs. Lentulus Getulicus, C. Caluiſius 52,a
Coſs. M. Sillanus, L. Horbanus 26,a
Coſs. M. Vale. & C. Aurel. 31,a
Coſs. M. Licin. L. Calpurn. 54,b
Coſs. Fauſtus Sylla, Syluius Otho 83,b
Coſs. M. Aſilin. M. Acilius 85,b
Coſs. Memmius Regulus, & Verginius Rufus 112,
Coſs. Nero ij, & L. Piſo 91,b
Coſs. Nero. iij, Valerius Meſſala 92,a
Coſs. Nero iiij, Corn Coſſus 101,a
Coſs. Pau. Fab. L. Vitellius 63,b
Coſs. P. Marius, L. Aſinius 105,b
Coſs. Q. Plautius, Sex. Pap. 66,a
Coſs. Q. Voluſius, P. Cepio 90,b
Coſs. Sex. Pōp. Sex. Apuleius 2,a
Coſs. Rubellius, & Fuſius 57,a
Coſs. Ser. Galba, L. Sulla 61,b
Coſs. Ser. Galba iterū, T. Iunius 127,b 129,b
Coſs. Silius Nerua, & Atticus Veſtinus 116,b
Coſs. Siſenna Statilius Taurus, L. Libo 16,a
Coſs. Tiberius iiij. Druſus filius ij. 35,b
Coſs. T. L. Claudius v. Ser. Cornelius Orfius 81,b
Coſs. Veſpaſia. et T. filius 179,a
Coſs. iterū Veſpaſianus, & Titus abſentes 186,a
Cottæ Meſſalini decretum 20,b
Cotta Meſſalinus 58,a
Cotys 27,a
Cotyis mors 27,a
Craſſus à Parthis interfec. 16,a
Cremutij Cordi defenſio 49,b
Cremonæ incendium 168,b
Cremona q̄bus Coſs. cōdita 168,b
Creta inſula 167,a
Criminationes in Senecam 106,a
Criſpus Salluſtius 2,a
Criſpinus prætorij præfec. 69,a
Crupellarij qui 37,b
Cruptorix 57,a

Cteſiphon imperij Tiridatis ſedes 66,b.
Cugerni 200,a
Curtij Montani Oratio 187,a
Curtius Lupus quæſtor 48,a
Curtius Atticus 54,a
Curtius Rufus 72,a

D

Danubij ortus 203,a
Dahæ pop. 16,b
Dauara collis nomen 66,b
Decreta contra fœminarum libidinem 30,a
Decretum ſenatus 21,a
Decretum pontificum 42,b
Decretum contra Hiſtriones 46,a
Decius Calpurnianus 75,a
Decrius 33,b
D. Sillanus adulter 34,b
Decumus Pacarius interfec. 147,a
Delectus habiti 92,b
Delphicus Apollo 25,a
Demaratus Corinthius 71,a
Demetrius Cynicus 127,a
Demoſthenem poſt troiana tēpora circiter dcccc. floruiſſe 215,a
De principijs Iuris 34,b
Diana Leucophryena 41,a
Diana Limenetis 51,b
Didius dux Rom. 77,b
Didonis theſaurus 122,a
Dillius Vocula 183,a
Dinis Thracum dux 52,b
Diſcordia inter Arminium, & Segeſten 11,a
Diſerti aliud, atq; oratores 211,a
Dinoduri pop. 138,b
Dolabella Cornelius 38,b
Dolabella occiſus 155,a
Domitius celer 28,b
Domitius Corbulo 35,b
Domitius Balbus 104,b
Domitius Silius 119,a
Domitianus 173,a
Donuſa inſula 48,b
Druſiana foſſa 17,a
Druſi mors 1,b
Druſi patris à Germanico reſtituta ara 17,a
Druſi Libonis libelli in ſenatu recitati 20,b
Druſi Libonis bona inter accuſatores diuiſa 20,b
Druſi funus 45,a
Druſilla L Caſſio nupta 61,b
Druſilla Cleopatræ neptis 199,a
Druſus Cos. Deſ. 4,a
Druſus Libo accuſatus 20,b
Druſus ſeipſum interfecit 20,b
Druſus Tiberij filius in Illyricum miſſus 23,b
Druſus ueneno ſublato 45,a
Dulgibini Pop. 208,a

E

Edeſſa opp. 77,a
Edictum Neronis 91,b
Egnatia Maximilla 121,a
Egnatij interfecti 3,a
Eleazarus Iudæorū dux 199,b
Elephantine urbs 26,b
Eloquentia, ſicut flamma, materia alitur 221,a
Ennia Macronis uxor 67,b
Epaphroditus Neronis libertus 118,a
Epicharis fœmina q̄dā 117,a b
Epicharis conſtantia 118,b
Eporedia 139,b
Eprius Marcellus 76,a 212a,
Epulæ à Nerone ſummo luxu pa

ratæ 114,b
Equidem cum tertia perſona con=
iunctum 218,b
Erato fœmina 16,b
Erindes fl. 70,b
Eteſiæ Venti 161,b
Eudemus medicus 44,a
Eudoſes populi 209,a
Eunones 78,a
Euodus 75,a
Euphratis incrementum 65,b
Exemplum fœminæ Liguris præ
clarum 146,b
Exercitus duo apud Rhenum 7,a
Eximere diem 216,a
Exquilina porta 21,a
EZates Adabienus 77,b

F

Fabius Max. 2,a
Fabius Ruſticus 90,a
Fabius Valens 137,a & infra
Fabius Valēs Vrbini interfectus
173,b
Fabius Fabulus 165,a
Fabius Sabinus urbis præfectus
174,a
Fabij cædes 176,a
Fabricij 21,a
Fabricius Veiento 106,a
Falanius eques Rom. acuſatus
14,b
Fenius Rufus 117,a
Fenni pop. 210,a
Firmius Catus Senator 20,a
Flaccus Veſcularius eques Rom.
20,a
Flacci Pompeij mors 63,b
Flauius Arminij frater 17,a
Flauij cū Arminio diſcordia 17,b
Flauius Scæuinus 117,a
Flenum caſtellum 56,b
Florentinorum legati 15,b
Fœneratores acuſati 61,b
Fonteius Agrippa acuſator 20,b
Fonteius Capito abſolutus 50,a
Forti fortunæ dicatæ ædes 22,b
Fortuna equeſtris 42,a
Forum Iulium Narbonenſis Gal
liæ colonia 26,b
Foſſa Druſiana 17,a
Foſi pop. 208,b
Friſij pop. 12,a 56,b
Friſij deuicti 57,a
Friſij 208,a
Fronto Octauius 21,a
Fulcinius trio acuſator 20,b 31,b
Fundani montes 54,b
Furius Camillus Numidas prælio
uicit 24,b
Furius Scribonianus relegat. 83,b
Fuſius alliciendis fœminis aptus
57,b

G

Galba interfectus 134,b
Galeria Vitellij uxor 154,b
Galerius Thrachalus 144,a
Galagaci Britannorum principis
Oratio 229,a
Galliarum defectio 37,a
Galli Aſinij decreta 21,a b,
Gallio orator 218,a
Galia Criſpillina 140,b
Gallus Aſinius 2,b 21,a
Gambriuij 203,a
Gannaſcus Chaucorū dux 71,b
Gelduba loci nomē 183,b 185,b
Germani uano timore perterriti
13,b
Germani à Romanis fuſi 13,b
Germani à Ro. cæſi 18,b 19,a

Germani natandi pitiſſimi 200,a
Germani unde 203,a
Germaniæ ſitus,& mores 203,a & infra
Germanica ſeditio nũciata 129,b
Germanica clades 180,b.et infra
Gellius Publicola accuſator 41,b
Geminius Celſus eques Ro. 61,a
Gerolanus trib.militum 120,b
Germanici mores 7,b
Germanici oratio 8, b &,9,a
Germanici comitas i milites 14,a
Germania in re bellica ſtudium 16,b
Germanici aſtus 17,b
Germanici ſomnium 18,a
Germanici uictoria 18,b
Eiuſdem naufragium 19,b
Eiuſdem in milites munificentia 20,a
Eiuſdem triumphus 22,b
Eiuſdem pium facinus 25,a
Eiuſdem mors 28,a
Eiuſdẽ cineres Romã delati 31,a
Germanicus Druſo ortus 1,b. 7,a
Germanicus cõtra Cattos 11,a
Germanicus ſpei ædem ſacrauit 24,a
Germanicus iterum Cos. 25,a
Eidem Apollo mortem uaticinatus 25,a
Germanorũ clades 10,a 10,b
Germanorum ſtratagema 13,a
Geſſius Florus 199,a
Gindes fluuius 70,b
Gladij Britannorũ ingẽtes 230,b
Gleſum ſucinum 210,a
Glota,æſtus 228,a
Gorneæ Caſtellum 82,b
Gotarzes 70,a
Gothini populi 209,b
Gotones populi 26,b
Græcus 35,a
Grampius mons 229,a
Granius Martianus maieſtatis poſtulatus 66,a
Graptus libertus 95,a
Graſſidius ſacerdos 68,a
Grinnes 200,b
Gugerni 184,a
Gyarus inſula 42,a

H

Halotus ſpado 85,b
Haterius Agrippa trib.pl. 15,b
Idẽ contra ciuitatis luxum 21,a
Idem Cos.Deſ. 38,b
Heliopolis 64,a
Hellusij populi 210,b
Heluetij trucidati 139,b
Heluidij Priſci parentes, et patria 179,b
Heluidius exilio mulctatus 127,a
Hercules Monœcus 170,a
Herculis columnæ 208,a
Hercynia ſylua 207,a
Herennius Gallus 182,b
Hermuniones populi 203,a
Hermunduri populi 209,b
Herodes 198,b
Herthum.i.terra 209,a
Hiero 66,b
Hierocæſarea trib.leuata 24,a
Hieroſolyma Iudææ caput 198,b
Hieroſolymorum ſitus 199,a
Hieroſolymus 197,a
Hiraus cæſus 3,a
Hiſpo Romanus,delator 14,b
Hiſtriones uerberũ immunes 15,b
Hiſtriones Italia pulſi 46,a
Homonadenſes populi 38,b

Hordeonius Flaccus 129,a
Horeſti populi 231,a
Hortali Oratio 22,a
Hyberniæ deſcriptio 228,a
Hycellus Gallæ libertus 129,b
Hyliates Adabienorũ rex 77,b
Hypæpeni 53,b

I

Iaſon Medeam abduxit 65,a
Iazyges populi 79,b
Ida Cretæ mons 197,a
Idiſtauiſus campus 18,b
Incendium Romæ quammaximũ 55,a
Incendium alterum 67,a 165,a
Ingæuones populi 203,a
Inguiomerus Arminij patruus 12,a
Idem grauiter uulneratus 13,b
Idem ad Marobodũũ pfugit 23,b
Inſidiæ Claudio paratæ 73,b
Inſidiæ in Agrippinam ſtructæ 98,a
Inſula Batauorum 17,a
Interamna 173,b
Interamnatium legati Romã miſſi 15,b
Ioannes Iudæorum dux 199,b
Iocchus rex 87,b
Iordanes fluuius 198,a
Iſichi Rom. ſocij 92 93,a
Iſis 197,a
Iſtæuones populi 203,a
Italus 71,b
Iubillius Hermundorũ rex 79,b
Iudas 197,a
Iudææ ſitus 198,a
Iudæi à Pompeio domiti 198,b
Iudæorum origo, & nomen unde 197.
Iudæorũ ritus 197,b. 198,a
Iulia Vinicio nupta 61,b
Iulia Sillana nobilis fœmina 71,a
Iulia Agrippina 75,b
Iuliæ mors 10,b
Iuliæ mors 56,b
Iuliæ Auguſtæ mors 57,b
Iulianus interfectus 176,b
Iulius Clemens 5,b
Iulius Antonius 33,b
Iulius Florus 37,a
Iulius Sacrouir 37,a
Iulius Africanus 60,a
Iulius Celſus ſeipſum occidit 61,b
Iulius Aquila eques Rom. 77,b
Iulius Pelignus 83,a
Iulius Pollio ueneni miniſter 89,a
Iulius Claſſicianus 104,a
Iulius Alpinus occiſus 139,b
Iulius Manſuetus à filio interfectus 167,a
Iulius Agreſtis 172,a
Iuli. Priſc. ſeipſum occidit 180,b
Iulius Maximus 185,a
Iulius Frontinus prætor urbanus 186,a
Iunia Caluina 76,a
Iuniæ mors 43,a
Iunij Sillani cædes 86,b
Iunij Blæſi mors 169,a
Iunius Blæſus 4,b
Iunius quidam 20,b
Iunius Ruſticus actorum ſcriptor 58,a
Iunius Gallio 59,a
Iuni. Gallio Senecæ frater 121,b
Iunius Colon 78,b
Iunius Marullus Cos. Deſ. 105,b
Iuihonum ciuitas incẽdijs uexata 97,a

Iuppiter Salaminius 41,a
Iuris principia 34,b
Iuſtus Catonius 6,b
Iuuenales ludi 114,a

L

Labeo Antiſtius 43,a
Lacus Velinus 15,b
Læliæ Veſtalis uirgi. mors 112,b
Latinius Pandus Mœſiæ proprætor 27,a
Latinius Latiaris accuſator 56,a
Legati ad poſcẽdum Meherdatem Romam miſſi 77,a
Leges Oppiæ 36,b
Lemonij populi 109,b
Lentulus Getulicus 64,a
Lepida adulterij, & ueneni rea 34,a
Lepida Meſſalinæ mater 75,a
Lepidus 1,a
Lex Maieſtatis 24,a
Lex Iulia, de adulterio 24,b
Lex Pappia Poppæa 34,b
Lex lata 46,b
Lex Titia 69,b
Lex Cincia 94,a
Lex Roſcia 114,a
Libanus mons 198,a
Libelli famoſi 14,b
Libellorum famoſorũ lex ab Auguſto lata 14,b
Libelli Druſi Libonis 20,b
Libo Druſus 20,a
Libo Druſus ſeipſum occidit 20,b
Licinius Gabolus patriæ reſtitutus 99,b
Licinius Mutianus 129,a
Linus Thebanus 71,a
Literæ Aegyptiæ 26,a
Literarum inuentores 71,a
Liuia Caium priuignum dolo ſuſtulit 1,b
Liuia in Iulia familiam adſumpta 2,b
Liuia Druſi uxor 23,a
Liuia Germanici ſoror impudica 29,b. 44,a
Locuſta ueneſica 85,b
Lollia Paulia M. Lolij filia 75,b
Lollianæ Varianæq; clades 3,a
Longobardorum defectio 23,a
Londinum 103,a
Lucanus Annæus 117,a
Luceius Albinus iterfectus 154,b
Lucilius centurio, cognomento, cedò alteram 5,b
Lucilius Longus 46,a
L. Arruntius 2,b
L. Apronius eques Ro. 6,b. 11,a 14,b
L. Aſprenas Africæ procoſ. 11,a 33,b
L. Antonij mors 151,b
L. Brutus libertatem, & conſulatum inſtituit 1,a
L. Balbus accuſator 62,b
L. Cæſaris mors 1,b
L. Caſſius 61,b
L. Craſſus nonodecimo ætatis anno C. Carbonem orator accuſauit.
L. Domitius 12,b
L. Domitij mors 51,b
L. Ennius eques Rom. 42,a
L. Geta 74,a
L. Pituanius mathematicus ſaxo deiectus 21,a
L. Piſo contra Vrgulania 21,a & infra.
L. Piſo 32,a

L.Piſo interfectus 51,b
L.Piſonis mors 61,a
L.Piſo Cos.Deſ. 91,a
L.Piſo 186,a
Eiuſdem interitus 188,a
L.Stertinius Bructeros fudit 12,a
L.Voluſij mors 91,b
L.Vetus 96,a
L.Vitellius 143,b
L.Vitellius interfectus 179,a
Ludicrum quinquennale inſtitutum 101,a
Ludi Auguſtales 11,a
Ludi Ceſtici ab Antenore inſtituti 125,a
Ludi Magni 41,a
Ludi Sæculares 70,b
Luppia fluuius 12,a
Lycurgus leges Spartanis tradidit 34,b
Lydus 53,b
Lygdus ſpado Druſo ueneni miniſter 45,a
Lygdi audacia 45,a
Lygij populi 209,b

M

Macro 64,a
Magius Cæcilianus 36,b
Magnetes populi 41,a
Maieſtatis lex 14,b 24,a
Maloriges 96,a
Malouendus Marſorũ dux 19,b
Mamercus Scaurus 4,a 35,b
Manimi populi 209,b
Manlio Italia, & Africa interdictum 24,b
Manlius Valens 139,a
Manlius Patricius 187,b
Mannus 203,a
Marcelli immatura mors 22,b
Marcellus Cornelius 123,a
Margaritum genere neutro 226,a
M.Hortali oratio 21,b
M.Lepidi oratio 38,b
M.Ciceronis Cato 49,b
M.Agrippæ mors 54,b
M.Lepidi mors 63,b
M.Annei Lucani mors 121,a
Marcomãni pop. 24,a 209,b
M.Agrippa Auguſti gener 1,b
M.Anton. Germanici auus 23,a
M.Aletus uir prætorius 24,a
M.Aponius triumphali ſtatua donatus 141,b
M.Cluuius Rufus 155,b
M.Folius accuſatus 38,b
M.Neſtor 75,a
M.Oſtorius ciuem ſeruauit 80.a
M.Paconius 41,b
M.Seruilius 24,a
M.Terentius eques Rom. 60,a
M.Trebellius 66,b
M.Vianius 61,b
Mardi latrones 101,b
Maricus quidam 155,a
Marius Nepos ſenatu motus 24,a
Marius Celſus 113,a
Marius Cos.Deſ. 135,a
Marius Maturus 146,b
Marobodmus rex 20,a
Maroboduo bellum illatum 23,b
Maroboduus ad Tiberium legatos miſit 24,a
Marſi à Cæcinna ſuperati 11,b
Marſi 203,a
Marſigni 209,b
Martia Fabij Max.uxor 2,a
Martina uenefica 28,b
Marum fluuius 26,a
Mathematici Italia pulſi 155,a

Mathematici Italia pulſi 155,a
Mattiacus ager 72,a
Mattium incenſum 11,b
Lazippa Maurorum dux 24,b
Medea ab Iaſone abducta 65,a
Megiſtanæ à Corbulone expulſi 113,b
Meherdates Phrahatis filius 70,b
Melitene 113,a
Memmius Pollio Cos. Deſ. 76,b
Memmij Reguli mors 105,b
Memnonis ſaxea effigies 26,a
Mennius Caſtrorũ præfectus 8,a
Mennij audax facinus 8,a
Mephitis templum 168,b
Mercurius à Germanis præcipue colitur 204,b
Meſſala Valerius 2,b
Meſſalini Cottæ decretum 10,b
Meſſalina Silio nupſit 74,a
Meſſalinæ uiolenta mors 75,b
Meſopotamia 66,a
Meuania 172,a
Milichus Neroni cõiurationem detexit 118,a
Miluius pons 95,a
Minos leges Cretenſibus tradidit 34,b
Miſenum promontorium 68,a
Mithridates 65,a 70,a
Mithridates Romam uectus 78,b
Mithridates occiſus 82,b. 83,a
Mneſter libertus ſeipſum interfecit 99,a
Mœnis fluuius 207,a
Mona inſula 102.b 226,a
Moneſes 209,b
Monobazus 109,a
Moſa fluuius 17,b
Moſes 197,b
Mos Rom. 50,b
Mos Rom. 61,b
Mos ſocietatis ineundæ 82,b
Moſtheni tributis leuati 14,a
Mummius Lupercus 182,a
Munatius Plancus 8,a b.
Muſonius Rufus eques Ro. 177,a
Muſulani 24,b
Mutianus 145,a
Mutiani oratio 157,a
Mutilia Priſca 45,b
Myrina tributo leuata 24,a

N

Nabaruali 209,b
Narciſſus 74,a
Nariſci populi 209,b
Nar fluuius 15,b
Naualis clades 116,b
Nauportum 5,a
Nemetes 207,b
Nero Germanici filius 23,a
Nero Imperator ſalutatus 86,a
Nero ſcenis delectabatur 114,a
Nero à Ceſellio Baſſo illuſus 122,a
Neronis pueritia qualis 87,a
Neronis edictum 91,b
Neronis mores 100,a
Neronis effigies ictu fulminis liquefacta 112,b
Neronis epulæ ſumptuoſiſſimæ 114,b
Neronis cum Pythagora nuptiæ 115,a
Nicepherius fluuius 109,b
Nicephorium urbs 66,b
Nicopholis Achaiæ urbs 25,
Nicopolis Rom. Colonia 58,b
Niſibis opp. 109,b
Nola urbs 2,a

Nonanus

Nonanus miles 5,b
Nonatius 6,b
Nouaria 139,b
Nuithones populi 209,a
Numa 61,a
Numantina Plautij uxor 47,b
Numidæ prælio fuſi 24,b
Numitius Thermus 125,a
Nymphidius 121,b

O

Oceanus q̃uo maxīe tumeſcit 14,a
Occia ueſtalis uirgo 30,a
Octauia in inſulā Pandateriam relegata 108,b
Octauiæ repulſa 107,b
Octauius Fronto contra ciuitatis luxum orauit 21,a
Octauius ſagitta trib.pl. 94,b
Odruſæ populi 37,a
Olennius 56,b
Onomaſtus Othonis libert. 132,a
Ophenſes populi 188,b
Oppiæ leges 36,b
Opſius accuſator 56,a
Oratorum aliquot inſignium uita 216,b
Orcades inſulæ Britanniæ finitimæ 225,b
Ordouices Britanniæ pop. 227,a
Ornoſpades 65,b
Orodes Artabani filius 65,a
Ortygia 40,b
Oſtorij mors 81,a
Otho ad imperium acceſſus 131,b & infra.
Othonis ad milites oratio 134,a
Othonis altera 142,b
Otho uictus ſeipſum interf. 153,a
Otriculum 176,b
Oxiones populi 210,b

P

Paconiani mors 66,a
Pacorus Parthorū rex 198,b
Pactius Orphitus à Barbaris fuſus 92,b
Pæti Thraſeæ oratio 112,a
Pætus Thraſea 95,b
Pætus ſuperatus 110,b
Pagydas fluuius 33,b
Palamedes xvi.liter.inuenit 71,a
Pallas 74,a
Panda fluuius 78,a
Pandateria inſula 10,b
Panſa cæſus 3,a
Paphiæ Veneris templum 144,b
Papia Poppæa lex 34,b
Papij Mutili decretum 21,a
Parmenes chaldææ ſcientiæ peritiſſimus 124,a
Parthi Craſſum interfecerūt 16,a
Parthorum ſuperbia 16,a
Parthorum legati Romam miſſi 113,a
Paſſieni oratoris ſapiens dictum 62,b
Patroni aliud, atq; orat. 211,a
Patuleius eques Rom. 24,a
Paulinus Pompeius 96,a
Paulinus Suetonius 101,b
Paxea Labeonis uxor 64,a
Pedo præfectus 12,a
Pelops 53,b
Percennius quidam 4,b
Perinthus Thraciæ urbs 25,a
Petilius Cerialis 225,a
Petonio 162,b
Petra cognomentum equitū Ro. 69,b
Peumi populi 210,a
Pharaſmanes princeps 65,a

Philadelpheni tribut. leuati 24,a
Philippopolis urbs à Philippo Macedone ſita 37,a
Philopater Cilicum rex 23,a
Phœbus Veſpaſiani libert. 122,b
Phœnicis anni 122,b
Phœnix in Aegyptũ uolauit 63,b
Phœnix ſoli ſacratũ animal 63,b
Phrahates Auguſto Vononem filiũ obſidem miſit 16,a
Phrahates Phrahatis filius 64,b
Phryxi oraculum 65,a
Pinarius Natta accuſator 49,b
Piſo Syriæ præfectus 23,a
Piſo Cn. Piſonis filius 23,a
Piſo author mortis Germanici 27,b
Piſo in exilium pulſus 33,b
Piſonis mors 119,a
Piſo M. Craſſi, et Scriboniæ filius à Galba adop. 130,a 131,a
Piſonis ad milites oratio 132,b
Piſonis cædes 135,a
Pituanius Mathematicus ſaxo deiectus 21,a
Pius Aurelius ſenator 15,a
Placentiæ expugnatio 148,a
Planaſia inſula 1,b
Plancina Cn. Piſonis uxor 23,a
Plancina ſibi mortis author 63,b
Plancus Munatius 8,a b.
Plautij mors 47,b
Plautius Sillanus 47,b
Plautius Lateranus 75,a
Plautius Later. Cos. Deſ. 117,a
Plotius Firmus 152,b
Polemon rex Ponticus 25,b
Poetas mediocres nemo nouit, bonos pauci 213,b
Pompeia Macrina 62,a
Pompeia Paulina Senecæ uxor 119,b
Põpeij theatrum reſtitutum 42,b
Pompeij equitis Rom. mors 61,b
Pompeij propinqui literæ 129,b
Pompeiani theatri ſcena refecta 67,a
Pompeius filius apud Siciliã oppreſſus 1,a
Pompeius Druſi Libonis proauus 20,a
Pompeiopolis Ciliciæ urbs 26,a
Pompeius Helianus 104,b
Pompe. propinquus occiſus 138,a
Pompeius Magnus Iudæos Romanorum primus domuit 198,b
Pomponia Græcina 92,a
Pomponij Flacci ſententia 21,a
Pomponio decretus triũphus 79,b
Pomponius Atticus Druſo proauus 23,a
Pomponius Flaccus Mœſiæ præfectus 27,a
Pomponius Secundus 58,b
Põpo Labeo ſeipſum occidit 64,a
Pontes longi 12,b
Pontius Fregellanus 68,a
Pontius Pilatus 116,a
Poppæa Neroni nupta 107,b
Poppæa filiam parit 112,b
Poppææ mors 112,b
Poppæi Sabini mors 66,a
Poppæo Sabino Mœſia prorogatur 15,b
Poſtumia uia 116,a
Poſtumi Agrippæ cædes 10,b 22,b
Praſutagus Icenorũ rex 102,b
Prodigia multa 82,a
Prodigia uaria 99,b

Prodigia

Prodigia horrenda 116,b
Prodigia diuerſa 143,a
Prodigia ante Hieroſolymorũ euerſionem 199,b
Prodigium horrendum Vitellio cótigit 172,a
Proptius Celer prætorius uir 15,a
Propontidis anguſtiæ 25,a
Ptolemæus Iubæ filius 47,b
Ptolemæus Rex, & ſocius dictus 48,a
P. Anteius 124,a
P. Celer damnatus 92,a
P. Dolabellæ ſpectaculũ gladiatorium 72,b
P. Egnatius Sorani cliens 127,a
P. Largus Cæcinna 74,b
P. Martius 21,a
P. Oſtorius proprætor 79,b
P. Petronius 67,a
P. Quirinius 34,a
P. Suillius relegatus 49,a
P. Velleius aduerſus Cœlaletas 37,a
P. Vitellius ad Galliarum cenſus miſſus 16,b
P. Vitellius 58,b
Pugna inter Germanicum, & Arminium 12,b
Pugna inter Cæcinna, & Cheruſcos 12,b
Pugna inter Germanos, & Romanos 13,a
Pugna alia inter eoſdẽ 18,b. 19,a
Pugna cum Molouendo Marſorũ duce 19,b
Pugna inter Arminium, & Maroboduum 23,b
Pugna alia 24,b
Pugna aduerſus Tacſarina. 43,a
Pugna cum Numidis 48,a
Pugna cum Ihracibus 52,a
Pugna alia 65,b
Pugna inter Oſtorium, & Caractacum 80,b
Pugna inter Tyridatem, et Romanos 93.b
Pugna altera 97,a
Pugna inter Britannos, & Romanos 104,a
Pugna inter Othonianos, & Vitellianos 147,a
Pugna inter eoſdem 152,a
Pugna inter Vitellianos, & Veſpaſianos 166,b
Pugna ante urbẽ uaria 177,b
Pugna cum Germanis 200,a
Pyramus fluuius 27,b

Q

Quadi populi 209,b
Quæſtio ueteri ſenatuſconſulto de ſeruis in caput domini prohibebatur 20,b
Quæſtores primi, poſt expulſos Tarquinio qui. 71,b
Quintilianus trib. 61,a
Quintilius Varus cum exercitu cæſus 1,b
Q. Haterius contra ciuitatis luxũ 21,a.
Q. Haterij mors 54,b
Q. Seruæus Commagenis præfectus 25,b
Q. Veranius legatus 25,b
Q. Vibius Serenus à filio accuſatus 48,b
Q. Vitellius ſenatu motus 24,a

R

Rapax, legionis Vitellianæ cognomen 151,b

Reatinorum legati Romam miſſi 15,b
Reudigni populi 209,a
Rhadamiſti perfidia, & aſtutia 82,b
Rhadamiſtus Pharaſmanis filius 82,a
Rhamſes rex 26,a
Rheni ortus 203,a
Rhenus, Vahales cognomento dictus 17,a
Rheſcuporis Thraciæ rex 27,a
Rheſcuporis interfectus 27,b
Rhetores iuſſi omnes cludere ludũ impudentiæ 221,a
Rhœmetalces 27,b
Rhoxolani cæſi 141,b
Roma à Veſpaſianis capta 178,a
Romæ regiones xiiij 115,b
Romani aduerſus Germanos 10,a
Romani à Germãis oppreſſi 13,a
Romani ad pugnã inſtructi 18,b
Romani una die tria caſtella cepere 93,b
Roſſius Regulus dialis Cos. 169,a
Rubellius Blandus 34,b
Rubellius Plautus 101,b
Rubrius accuſatus 14,b
Rubrius Fabatus 61,b
Rufus Aufidienus 5,a
Rufus Heluius ciuẽ ſeruauit 34,a
Rugij populi 209,b
Ruminalis ficus exaruit 97,a
Ruſticus Arulenus 126,a

S

Sabina Poppæa impudica 94,b
Sabino Poppæo Mœſia prorogatur 15,b
Sabrina fluuius 80,a
Sacrouir ſeipſum interfecit 38,a
Saleius Baſſus poeta 211,b
Salonina Cæcinnæ uxor 147,b
Saluius Titianus Othonis frater 144,a
Saluius Cocceianus Othonis nepos 153,a
Sambulos mons 77,b
Samius eques Rom. ſemet occidit 69,b
Sanciæ, aqua, et igni interdictum 62,a
Sanquinius 59,b
Sardiani 53,b
Sardianis C. ſeſter. pollicitus Tiberius 24,a
Satrius Secundus accuſator 49,b
Saturninus plebis turbator 35,a
Saturnus à Ioue pulſus 197,a
Sauſellus Trogus occiſus 75,a
Saxa Rubra 177,a
Scipiones 21,a
Scribonia Libonis Druſi amita 20,a
Scytinum inſula 145,b
Secundus Carinâs 116,b
Seditio ob annonam 61,a
Seditiões, et tumultus uarij 170,a
Seditioſæ Batauorũ cohortes 149,a
Segeſtes ſepius rebellis 11,a
Segeſtis oratio 11,b
Segimundus Segeſtis filius 11,b
Segimerus Segeſtis frater 14,a
Segimero data uenia 14,a
Seiani patria, parentes, uita 43,b
Seiano effigies erecta 42,b
Seius Strabo 2,a
Seius Tubero 19,a
Seius Quadratus 60,a
Seleucenſes à Seleuco 66,b
Seleucus qdã mathẽaticus 157,b

Semnones ad Cheruſcos deſecere 23,b
Semnones 209,a
Sẽpronius Gracchus Iuliæ adulter 10,b
Idem in exiliũ miſſus 10,b
Eiuſdem in exitu conſtantia 11,a
Sempronius Denſus 135,a
Senatoribus interdictum, ne pantomimorum domos ingrederẽtur 15,b
Senatuſconſultum uetus, quo de Seruis in domini caput quæſtio prohibebatur. 20,b
Aliud de mathematicis, magisq; Italia pellendis 21,a
Aliud contra ciuitatis luxũ 21,a
Aliud de ſacris Aegyptijs, Iudaicisq; pellendis 30,a
Aliud 39,a
Aliud, ne quis gladiatoriũ munus ederet, cui minor quadringentorum milium res foret 55,a
Aliud de libertis 91,a
Aliud ad ultionem, et ſecuritatem 92,a
Aliud 95,b
Aliud de adoptionibus 112,a
Senecæ ad Neronẽ oratio 106,b
Senecæ mors 119,a b.
Senius Rufus annonæ præf. 90,b
Septimus occiſus 7,a
Sequani 7,b
Sergius Galba 39,b
Serica ueſte uiris interdictũ 21,a
Seriphium ſaxum 47,b
Serrati, numi genus 203,b
Seruius Tullius 35,a
Seruius Maluginenſis flamen dialis 40,a
Eiuſdem mors 46,b
Seruilii belli ortus 48,a
Serui cuiuſdam tumultus 145,b
Seruilia puella 116,b
Seſoſtris rex Aegypti 64,a
Seſtius Pagonianus 59,b
Seueri Cæcinnæ decretum 36,a
Sex. Marius 50,a 62,a.
Sex. Papinij exitus 68,a
Sex. Veſtilius 60,b
Sibyllæ liber 61,a
Sicambri in deditionẽ accepti 20,a
Sido Sueuorum rex 163,b
Silij cum Cattis lenis pugna 17,a
Silius Sacrouirum fudit 38,a
Sillan. Creticus Syria motus 23,a
Sillanus in Gyarũ relegatus 42,a
Silures Britanniæ populi 225,b
Silures uincuntur 227,a
Simbruina ſtagna 101,b
Simbruini colles 71,b
Simonides 71,a
Simon Iudæorum dux 199,b
Sinnaces 64,b
Sirpicus centurio 5,b
Siſenna centurio 145,b
Sitones populi 210,a
Smyrnæorum uetuſtas 53,b
Sodales Auguſtales 11,a
Sohemus 158,a 197,a
Solitaurilia, ſacri genus 65,b
Solon Athenienſium leges condidit 34,b
Solymi populi 197,b
Soſia Galla Silij uxor 47,a
Soſibius Britannici educator 69,a
Soſtratus Veneris paphiæ ſacerdos 145,a
Soza opp. Dandaricæ 78,a
Spectaculũ à Cæcina editũ 156,a

Spei ædes à Germa. dicata 24,a
Speluca, uillæ nomen 54,b
Spurius Lucretius 61,b
Staius tribunus 48,a
Statius Anneus Senecæ amiciſſimus 120,a
Statilia Meſſalina 120,a
Stertinius aduerſus Angriuarios 17,b. 19,a
Stoœades inſulæ 170,a
Suardones 209,a
Sublaqueum, locus 101,b
Subrius Flauius 117,a
Suedius Clemens 146,b
Suetonius Paulinus rei militaris peritiſſimus 150,a
Sueui 203,a
Sueuorum defectio 23,b
Sueuorum mores 209,a
Suilius Ceſoninus 75,a
Sulla 1,a
Sulpitia prætextata 187,a
Sulpitius Quirinus 38,b
Sulpitius Aſper 117,a
Supplicationū dies decretus 21,a
Surena 66,b
Suria prouincia 28,b
Suri populi 26,a
Sylla interfectus 107,a
Sylua Herculi ſacra 17,b

T

Tabulæ publicæ Quæſtoribus ablatæ 91,b
Tacfarinas Numida 24,b
Tacfarinas fugatus 43,a
Tacfarinatis cædes 48,a
Talledius Seuerus eques Ro. 76,b
Tanfanæ tēplū ſolo æquatū 10,b
Tantalus 53,b
Tarquinius Priſcus repetundarū damnatus 105,a
Tarſas Thracum dux 52,b
Tartarus fluuius 163,b
Tatij ſodales à T. Tatio instituti 11,a
Tatius Gratianus dānatus 66,a
Taum æſtuarium 227,b
Tectius Iulianus 159,a
Tedius 3,a
Templa à Tiberio dedicata 54,a
Templum, Liguriæ pars 224,b
Tencteri populi 208,a
Tenij Neptunum colunt 41,a
Terracina expugnata 176,b
Terræ motus 45,b
Teucer Telamonis filius 41,a
Teutoburgenſis ſaltus 12,a
Thala præſidij nomen 34,a
Thamyrax Cilix 145,a
Theophanes Mitylenæus 62,a
Thermæus ſinus 58,b
Theſeus 53,b
Thraces deuicti 52,a
Thraſea 127,a
Thraſullus Tiberij magiſter 62,b
Thubuſcū opp. obſeſſum 47,b
Thyle inſula 225,b
Tiberij liberalitas 15,a
Tiberij mos de continuandis imperijs 15,b
Tiberij varietas in comitijs conſularibus 16,a
Tiberij callidum facinus 20,b
Tiberij Oratio 22,a
Tiberij altera pro Piſone 32,a
Tiberij magnifica largitio 24,a
Tiberij literæ ad ſenatum 39,a
Tiberij dictum 41,b
Tiberij de Galba præſagiū 62,b
Tiberij mors 68,b

Tib. Nero Auguſti priuignus 1,b
Tib. pater patriæ dictus 14,b
Idem à militib. Imp. appel. 18,b
Idẽ Syria Syllanum mouit 23,a
Idẽ Floræ ædem dedicauit 24,a
Idẽ Iano templum 24,a
Idem iij Cos. 25,a
Tiberius Alexan. 113, b. 129 b
Tiberis exundatio 15,a
Tigillinus 106,a. & infra.
Tigranes à Tiberio Nerone in regnum deductus 16,b
Tigranis mors 66,a
Tigranocerta, iugum 83,a
Tigris fluuius 66,a
Timarchus Cretenſis, reus 112,a
Tiridates rex creatus 66,b
Titidius Labeo 30,a
Titius Sab. cuſtodiæ traditus 55,b
Titulus de Germanis deuictis 19,a
T. Appius Flauianus 164,a
T. Arruntius 32,a
T. Curtiſius 48,a
T. Iunius occiſus 135,a
T. Liu. quare Pompe dictus 49,b
T. Tatius Sodales Tatios inſtituit 11,a
T. Veſpaſianus 144,b
Togonius Gallus 59,a
Toronæus ſinus 58,b
Torquata uirgo 42,a
Torquatus Sillanus occiſus 114,b
Trapezus urbs 93,a
Traulus Montanus 75,a
Trebellieni Rufi mors 66,a
Treboci 207,b
Triaria L. Vitellij uxor 155,a
Tribunitia poteſtas 40,a
Trimerus inſula 56,b
Trinouantes populi 103,a
Triumphus Germanici 22,b
Triumph. Poppæo Sab. dec. 52,a
Troia ludus 70,b
Tubantes populi 10,b
Tubero Seius 19,a
Tuiſto Germanorum deus 203,a
Tumultus inter Galbam, & Othonem 133,a
Tureſis 52,b
Turonij populi 76,b
Turannius rei frumentariæ præfectus 74,a
Tutor 200,b

V

Vada caſtrorum nomen 200,b
Vahales, Rheni cognomentũ 17,a
Valerius Aſiaticus bis Cos. 69,a
Valer. Aſiaticus Cos. Deſ. 179,a
Valerius Coruinus 3,a
Valerius Feſtus 161,a 188,a
Valerius Meſſalinus 33,b
Valerius Naſo 54,a
Vandalij 203,a
Vangio Vannij nepos 79,b
Vangiones 207,b
Vãnium Quadrorum rex 26,b
Vannius regno pulſus 79,b
Varianæ, Lollianæq; clades 3,a
Varianarũ legionũ tumulus 17,a
Vari interitus 11,a
Varini populi 209,a
Varius Criſpinus 141,b
Varones interfecti 3,a
Varo Interamnã miſſus 173,b
Vaſa auro ſolida ne fierẽt, ſenatuſconſulto cautum 21,a
Vaſaces 111,a
Vatinius ſcurra 114,a
Vbij 207,b
Vbiorum aræ 11,b
Vectius Bolanus 109,b
Vectius Britanniæ præſes 234,b

Vectius Valens 74,b
Vedius Pollio 31,a
Vedius Aquila 151,b
Velinus Lacus in Narem effunditur 15,b
Velleda fœmina 204,a
Vellocatus 170,a
Venedi populi 210,a
Veneris Stratonicidis templũ 41,a
Veneris paphiæ tẽplum quis condiderit 144,b
Venuſius 170,a
Venus Amathuſia 41,a
Veranius Niger interfec. 110,b
Verax 200,b
Vercellæ 139,b
Verginius 156,a
Verona pugnæ locus delec. 163,a
Verritus 96,a
Verulina Gracilia 175,a
Verulanus Seuerus 109,b
Veſpaſi. aduerſus Iudæos 129,a
Veſpa. aduerſus Iud. uict. 145,a
Veſpaſia. Imp. ſalutatus 158,a
Veſpa. in urbẽ irrumpunt 177,b
Veſte ſerica uiris interdictũ 21,a
Veſtinus Cos. occiſus 121,a
Veſtricius Spurina 146,a
Vetera, loci nomen 9,b
Vibidia ueſtalis uirgo 74,b
Vibidius Varo ſenatu motus 24,a
Vibius Marſus 28,b
Vibius ij. repetũ. poſtulatus 102,b
Vibulenus quidam 5,b
Vibulenus Agrippa uenenũ hauſit 66,a
Victoria ex Germanis parta 18,b
Victo. altera de eiſdẽ relata 19,a
Vipſania M. Agrippæ filia 3,b
Vipſaniæ mors 33,b
Vipſanus Lenâs dãnatus 91,b
Vipſanus Meſſala 163,b
Virgilio pop. Ro. in theatro aſſurrexiſſe 214,a
Viſpe urbs 78,a
Viſtilia impudica mulier 30,a
Viſtilia relegata 30,a
Viſurgis fluuius 14,a
Vitellia 38,b
Vitellij naufragium 14,a
Vitellij exercitus 159,b
Vitellij interitus 178,a
Vitellianorum uictoria 152,a
Vitelliani tumultus initiũ 136,b
Vitellius pontifex factus 160,a
Vitia Fuſij Gemini mater 60,b
Viuianus Annius 113,b
Vlyſſes Germaniã adijt 209,b
Vmbricius haruſpex Galbæ inſidias prædixit 132.a
Voadica Britanniæ regina 126,b
Vocetius mons 139,b
Volandus 93,a
Vologeſis ad Tyrid. oratio 109,a
Voluſius Proculus 117,b
Vonones obſes Auguſto à patre datus 16,a
Vonones ab Artabão pulſus 16, b
Vonones i Armeniã profugit 16.b
Vrbes xij. terræm. collapſæ 24,a
Vrgulania à L. Piſone in ius uocata 21,a
Vrgulaniæ potentia 21,b
Vſipetes populi 10,b
Vſipij populi 208,a

X

Xenophon medicus 86,a

Z

Zenobia mulier 83,b
Zeno Polemõis regis Põti. fil. 25,b
Zeugma locus 77,a
Zorſines Soracorum rex 78,a

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER PRIMVS.

u

RBEM Romam à principio reges habuere. Libertatem, & Conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur: neq; Decemuiralis poteſtas ultra biennium, neq; Tribunorum militum conſulare ius diu ualuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Craſſiq; potentia cito in Cæſarem: Lepidi, atq; Antonij arma in Auguſtum ceſſere, qui cuncta diſcordijs ciuilibus feſſa, nomine principis ſub Imperium accepit. Sed ueteris populi Rom. proſpera uel aduerſa claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibusq; Auguſti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur. Tiberij, Caijq;, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipſis ob metum falſæ, poſtquam occiderant, recentibus odijs compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cætera ſine ira, & ſtudio, quorum cauſas procul habeo. Poſtquam Bruto, & Caſſio cæſis, nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppreſſus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Cæſar, dux reliquus, poſito Triumuiri nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunitio iure contentum: ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, inſurgere paulatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo aduerſante: cum ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent: cæteri nobilium, quanto quis ſeruitio promptior, opibus et honoribus extollerentur, ac nouis ex rebus aucti, tuta & præſentia, q̄ uetera, & periculoſa mallent. Neq; prouinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatus populiq; imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum, inualido legum auxilio, quæ ui, ambitu, poſtremo pecunia turbabantur. Cæterum Auguſtus ſubſidia dominationi Claudium Marcellum, ſororis filium admodum adoleſcentem, Pontificatu & curuli ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia, & uictoriæ ſocium, geminatis conſulatibus

*detererentur. Muret. lib. 11. c. 1.

UNIVERSIDAD CENTRAL BIBLIOTECA

extulit: mox defuncto Marcello generum ſumpſit: Tiberium Neronem, & Claudium Druſum priuignos imperatorijs nominibus auxit, integra etiamdum domo ſua: nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cæſarum induxerat: necdum poſita puerili prætexta principes iuuentutis appellari, deſtinare conſules ſpecie recuſantis flagrantiſſime cupiuerat. Vt Agrippa uita conceſſit, L. Cæſarem euntem ad Hiſpanienſes exercitus, Caium remeantem Armenia, & uulnere inualidum, mors fato propera, uel nouercæ Liuiæ dolus abſtulit: Druſoq; pridẽ extincto, Nero ſolus è priuignis erat: illuc cuncta uergere: filius, collega imperij, conſors tribunitiæ poteſtatis adſumitur, omnesq; per exercitus oſtentatur, nõ obſcuris ut antea matris artibus, ſed palàm hortatu. nam ſenem Auguſtum deuinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam Poſthumum in inſulam Planaſiam proijceret, rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem, nullius tamen flagitij compertum. At hercule Germanicum Druſo ortum, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſciriq; per adoptionem à Tiberio iuſſit, quanquam eſſet in domo Tiberij filius iuuenis, ſed quo pluribus monumentis inſiſteret. Bellum ea tempeſtate nullum, niſi aduerſus Germanos ſupererat, abolendæ magis infamiæ ob amiſſum cum Quintilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ, eadem magiſtratuum uocabula. iuniores poſt Actiacam uictoriam, etiam ſenes pleriq; inter bella ciuium nati, quotus quiſq; reliquus, qui rempub. uidiſſet? Igitur uerſo ciuitatis ſtatu, nihil uſquam priſci & integri moris, omnis exuta æqualitate iuſſa principis aſpectare, nulla in præſens formidine, dum Auguſtus ætate ualidus, ſeq; & domum, & pacem ſuſtentauit. Poſtquam prouecta iam ſenectus ægro & corpore fatigabatur, aderatq; finis & ſpes nouæ, pauci bona libertatis incaſſum diſſerere, plures bellum paueſcere, alij cupere: pars multo maxima imminentes dominos uarijs rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominia accenſum, non ætate, neq; rerum experientiam tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, ſpectatum bello: ſed uetere atq; inſita Claudiæ familiæ ſuperbia: multaq; indicia ſæuitiæ, quanquam premantur, erumpere: hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice, congeſtos iuueni conſulatus, triumphos: ne ijs quidem annis, quibus Rhodi ſpecie ſeceſſus exulem egerit, aliquid quàm iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines meditatum: accedere matrem muliebri impotentia, ſeruiendum fœminæ, duobusq; inſuper adoleſcentibus, qui rempub. interim premant, quandoq; diſtrahant. Hæc atq; talia agitantibus,

*munimenti Muret. l. li. 11. c. 1.

*omnes Muret. lib. 11. c. 1.

*exul Muret. l. c. 1.

i. aliquando

bus, graueſcere ualitudo Auguſti, & quidam ſcelus uxoris ſuſpectabant. Quippe rumor inceſſerat, paucos ante menſes, Auguſtum electis conſcijs, & comite uno Fabio Maximo Planaſiam uectum ad uiſendum Agrippam: multas illinc utrinq; lachrymas, & ſigna charitatis, ſpemq́; ex eo fore, ut iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum uxori Martiæ aperuiſſe, illam Liuiæ, C. Nauum Cæſari. Neq; multo poſt, extincto Maximo (dubium an quæſita morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus ſemet incuſantis, quòd cauſa exitij marito fuiſſet. Vtcunq; ſe ea res habuit, uixdum ingreſſus Illyricum Tiberius, properis matris literis accitur. neq; ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus nanq; cuſtodijs domum, & uias ſepſerat Liuia, lætiq́; interdum nuncij uulgabantur, donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Poſthumi Agrippæ cædes, quem ignarum inermúmq; quamuis firmatus animo centurio ægre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud ſenatum diſſeruit. patris iuſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet tribuno cuſtodiæ adpoſito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandocunq; ipſe ſupremum diem expleuiſſet. Multa ſine dubio, ſæuaq; Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, ut exilium eius ſenatus conſulto ſanciretur, perfecerat. cæterum in nullius unquam ſuorum necem durauit. neq; mortem nepoti pro ſecuritate priuigni illatam credibile erat. propius uero, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odijs, ſuſpecti & inuiſi iuuenis cædem feſtinauiſſe. Nuncianti centurioni (ut mos militiæ) factum eſſe quod imperaſſet, neq; imperaſſe ſeſe, & rationem facti reddēdam apud ſenatum reſpondit. Quod poſtquam Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit, metuens, ne reus ſubderetur, iuxta periculoſo, ficta ſeu uera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne conſilia amicorum, miniſteria militum uulgarentur, néue Tiberius uim principatus reſolueret, cuncta ad ſenatum uocando: eam conditionem eſſe imperandi, ut non aliter ratio conſtet, quàm ſi uni reddantur. At Romæ ruere in ſeruitium Conſules, Patres, Eques, quanto quis illuſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes, uultúq; compoſito, ne læti * exceſſu principis, neu triſtior primordio, lachrymas, gaudium, queſtus, adulatione miſcebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coſs. primi in uerba Tiberij Cæſaris iurauere, apudq́; eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarum cohortiũ præfectus, hic annonæ. Mox ſenatus, milesq́; & populus. nam Tiberius cuncta per conſules inci-

piebat, tanquam uetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam uocabat, niſi tribunitiæ poteſtatis præſcriptione poſuit ſub Auguſto acceptæ. uerba edicti fuere pauca, & ſenſu permodeſto: de honoribus parentis conſulturum. neq; abſcedere à corpore, idq; unum ex publicis muneribus uſurpare. ſed defuncto Auguſto ſignum prætorijs cohortibus, ut imperator dederat, excubiæ, arma, cætera aulæ: miles in forum, miles in curiam comitabatur, literas ad exercitus, tanquam adepto principatu miſit, nuſquam cunctabundus, niſi cum in ſenatu loqueretur. cauſa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cuius manu tot legiones, immenſa ſociorũ auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quàm expectare mallet. Dabat & famæ, ut uocatus, electusq; potius à Rep. uideretur, quàm per uxorium ambitum, & ſenili adoptione irrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum uoluntates inductam dubitationem. nam uerba, uultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo ſenatus die agi paſſus, niſi de ſupremis Auguſti, cuius teſtamentum illatum per uirgines Veſtæ, Tiberium, & Liuiam hæredes habuit. Liuia in familiam Iuliam, nomenq; Auguſtæ adſumebatur. In ſpem ſecundam, nepotes pronepotesq;: tertio gradu primores ciuitatis ſcripſerat, pleroſq; inuiſos ſibi, ſed iactantia gloriaq; ad poſteros. Legata non ultra ciuilem modum, niſi quod populo & plebi CCCCXXXV: prætoriarum cohortium militibus ſingula nummûm millia, legionarijs autem cohortibus ciuium Romanorum trecenos nummos uiritim dedit. Tum conſultatum de honoribus eſt, qui maxime inſignes uiſi. ut porta triumphali ducerentur funus, Gallus Aſinius, ut legumlatarum tituli, uictarum ab eo gentium uocabula ante ferrentur, L. Arruntius, cenſuere. addebat Meſſala Valerius, renouandum per annos ſacramentum in nomen Tiberij. interrogatusq; à Tiberio, num ſe mandante eam ſententiam prompſiſſet, ſponte dixiſſe, reſpondit: neq; in ijs quæ ad remp. pertinerent, conſilio niſi ſuo uſurum, uel cum periculo offenſionis. ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres, corpus ad rogum humeris ſenatorum ferendum. Remiſit Cæſar adroganti moderatione, populumq; edicto monuit, ne, ut quondam nimijs ſtudijs funus diui Iulij turbaſſent, ita Auguſtum in foro, potiuſquã in campo Martis, ſede deſtinata cremari uellent. Die funeris milites uelut præſidio ſtetere: multum irridentibus, qui ipſi uiderant, quiq; à parentibus acceperant diem illum crudi adhuc ſeruitij, & libertatis improſpera repetita, cum occiſus dictator Cæſar, alijs peſſimum, alijs pulcherrimum facinus uideretur: nunc ſenem principem longa potentia, prouiſis etiam

i. moderatum, & ordinarium modum usitatum alijs locupletibus. Muret. lib. 11. var. c. 3.

plebi quadringẽties, tribubus tricies quinquies, ex Suetonio legendũ censet Muret. ibid.

ſis etiam hæredum in Remp. opibus auxilio ſcilicet militari tuendũ, ut ſepultura eius quieta foret. Multus hinc ipſo de Auguſto ſermo pleriſq; uana mirantibus, quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & uitæ ſupremus: quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, uitam finiuiſſet: numerus etiã conſulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium ſimul æquauerat: continuata per ſeptem & triginta annos tribunitia poteſtas: nomen imperatoris ſemel atq; uicies partum, aliaq; honorum multiplicata aut noua. at apud prudentes uita eius uarie extollebatur, arguebatúrue. Hi pietate erga parentem, & neceſſitudine Reip. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neq; parari poſſent neq; haberi ꝑ bonas artes. multa Antonio tunc, dũ interfectores patris ulciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe: poſtquam hic ſocordia ſeneuerit, ille per libidines peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quàm ab uno regeretur. Non regno tamen, neq; dictatura, ſed principis nomine conſtitutam Remp. Mari Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: legiones, prouincias, claſſes, cũcta inter ſe cõnexa: ius apud ciues, modeſtiam apud ſocios, urbem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum ui tractata, quo cæteris quies eſſet. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reip. obtentui ſumpta, cæterum cupidine dominãdi concitos per largitionẽ ueteranos, paratum ab aduleſcente priuato exercitum, corruptas conſulis legiones, ſimulatam Pompeianarum gratiam partium: mox ubi decreto patrum, faſces, & ius prætoris inuaſerit, cæſis Hircio & Pãſa (ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam uenenum uulneri adfuſum, †ſiue milites Hircium & machinator doli Cæſar abſtulerat) utriuſq; copias occupauiſſe: extortum inuito ſenatu conſulatum: armaq; quæ in Antonium acceperit, contra Remp. uerſa, proſcriptionem ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidẽ qui fecere laudatas: ſanè Caſſij & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos, quanquam fas ſit priuata odia publicis utilitatibus remittere: ſed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos: poſt Antonium Tarentino Brundiſinoq; fœdere, & nuptijs ſororis illectum ſubdolæ adfinitatis pœnas morte exoluiſſe: pacem ſine dubio poſt hæc, uerum cruentam, Lollianas, Varianaſq; clades, interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulios. Nec domeſticis abſtinebatur: Abducta Neroni uxor, & conſulti ꝑ ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu rite nuberet: *quæ Tedij & Vedij Pollionis luxus: poſtremo Liuia grauis in Rẽpu. mater, grauis domui Cæſarum nouerca: nihil deorum honoribus relictum, cum ſe templis & effigie numinum per flamines &

†delend. argt. lib. 11. var. c. 3.

& ſacerdotes coli uellet: ne Tiberium quidem charitate, aut Reip. cura ſucceſſorem adſcitum: ſed quoniam adrogantiam ſæuitiamq; eius introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiuiſſe. Etenim Auguſtus paucis ante annis, cum Tiberio tribunitiam poteſtatem à patribus rurſum poſtularet (quanquam honora oratione) quædam de habitu cultuq;, et inſtitutis eius iecerat, quæ uelut excuſando exprobraret. Cæterum ſepultura more perfecta, templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces. & ille uarie diſſerebat, de magnitudine imperij, ſua modeſtia: ſolā diui Auguſti mentem tantæ molis capacem, ſe in partem curarum ab illo uocatum, experiendo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ regendi cuncta onus: proinde in ciuitate tot illuſtribus uiris ſubnixa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia Reip. ſociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis quàm fidei erat. Tiberioq; etiam in rebus, quas non occuleret, ſeu natura, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura uerba. tunc uero nitenti ut ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum et ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, ſi intelligere uiderentur, in queſtus, lachrymas, uota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere, cum proferri libellum recitariq; iuſſit. Opes publicæ continebantur, quantum ciuium, ſociorumq; in armis: quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut uectigalia, & neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſua manu perſcripſerat Auguſtus. addideratq; conſilium, coërcendi intra terminos imperij, incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit forte Tiberius, ſe, ut non toti Reip. parem, ita quæcunq; pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturum. Tum Aſinius Gallus, interrogo, inquit, Cæſar quam partem Reip. mandari tibi uelis? Perculſus improuiſa interrogatione paulū reticuit, dein collecto animo reſpondit: Nequaquam decorum pudori ſuo legere aliquid, aut euitare, ex eo cui in uniuerſum excuſari mallet. Rurſum Gallus (etenim uultu offenſionem coniectauerat) non idcirco interrogatum ait, ut diuideret, quæ ſeparari nequirent: ſed & ſua confeſſione argueretur, unum eſſe Reip. corpus, atq; unius animo regendū. addidit laudem de Auguſto, Tiberiumq; ipſum uictoriarum ſuarum, quæq; in toga per tot annos egregie feciſſet, admonuit. Nec ideo iram eius leniuit pridem inuiſus: tanquam, ducta in matrimoniū Vipſania M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberij uxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret, Pollioniſq; Aſinij patris ferociam retineret. Poſt quæ L. Arruntius haud multum diſcrepans à Galli oratione perinde offendit:

[Marginal manuscript note:] r. modicas & exiguas vires suas. Muret. lib. 1. var. c. 4.

[Marginal manuscript note:] de laudib. Aug. legit Muret. d. c. 4.

quanquam

quanquam Tiberio nulla uetus in Arruntium ira, ſed diuitem, prõptum artibus egregijs, et pari fama publice ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cum tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares uellent, uel idem poſſent cuperentq́; M. Lepidũ dixerat capacem, ſed aſpernantem, Gallũ Aſinium auidum & minorem, L. Arruntium non indignum, & ſi caſus daretur auſurum. De prioribus conſentitur: pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidere: omneſq́; præter Lepidum uarijs mox criminibus ſtruente Tiberio circumuenti ſunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus ſuſpicacem animum perſtrinxere. Haterius cum dixiſſet, quouſq́; patieris Cæſar non adeſſe apud te Rẽp? Scaurus quia dixerat, ſpem eſſe ex eo non irritas fore ſenatus preces, qđ relationi conſulum iure tribunitiæ poteſtatis non interceſſiſſet. In Hateriũ ſtatim inuectus eſt: Scaurũ, cui implacabilius, iraſcebatur, ſilẽtio tranſijt: feſſuſq́; clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paulatim, non ut fateretur ſuſcipi à ſe imperium, ſed ut negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium cum deprecandi cauſa palatiũ introiſſet, ambulantiſq́; Tiberij genua aduolueretur, propè à militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus eius impeditus, prociderat. neq; tamen periculo talis uiri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, & uſq; accuratiſſimis precibus protegeretur. Multa patrum & in Auguſtam adulatio: alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, pleriq; ut nomini Cæſaris adſcriberetur, Iuliæ filius, cenſebant. Ille moderandos fœminarum honores dictitans, eademq́; ſe temperantia uſurum in his quæ ſibi tribuerentur: cæterum anxius inuidia, et muliebre faſtigium in diminutionem ſui accipiẽs, ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt: aramq́; adoptionis, & alia huiuſcemodi prohibuit. At Germanico Cæſari proconſulare imperiũ petiuit: miſſiq; legati qui deferrent, ſimul mœſtitiam eius ob exceſſum Auguſti ſolarentur. quo minus idẽ pro Druſo poſtularetur, ea cauſa, quòd deſignatus conſul Druſus præſenſq́; erat. Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Auguſto traditum & hortante ſenatu, ut augeret, iureiurando obſtrinxit, ſe non exceſſurum. Tũ primum è campo comitia ad patres translata ſunt: nam ad eam diem, etſi potiſſima arbitrio principis, quædã tamen ſtudijs tribuũ fiebant. neq; populus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus, ac precibus ſordidis exolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, ſine repulſa & ambitu deſignãdos. Inter quæ tribuni plebei petiuere, ut proprio ſumptu ederent ludos, qui de nomine Auguſti faſtis ad-

diti Auguſtales uocarētur. ſed decreta pecunia ex ærario, utq; per cir
cum triumphali ueſte uterentur. curru uehi haud permiſſum. mox
celebratio annuũ ad prætorem translata, cui inter ciues, & peregri
nos iuriſdictio eueniſſet. Hic rerum urbanarum ſtatus erat, cum
Pannonicas legiones ſeditio inceſſit, nullis nouis cauſis, niſi quòd mu-
tatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem præmio
rum oſtendebat. Caſtris æſtiuis tres ſimul legiones habebantur, præſi
dente Iunio Blæſo, qui fine Auguſti, & initijs Tiberij auditis, ob iu-
ſtitium, aut gaudium intermiſerat ſolita munia. Eo principio laſciui
re miles, diſcordare, peſſimi cuiusq; ſermonibus præbere aures, deniq;
luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Erat in
caſtris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein
gregarius miles, procax lingua, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio
doctus. Is imperitos animos, & quænã poſt Auguſtum militiæ cõ-
ditio, ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquijs, aut fle-
xo in ueſperam die, & delapſis melioribus, deterrimum quenq; con
gregare. Poſtremo promptis iam & alijs ſeditionis miniſtris, uelut
concionabūdus interrogabat, cur paucis centurionibus, paucioribus
tribunis in modum ſeruorum obedirent? quando auſuros expoſcere
remedia, niſi nouum & nutantem adhuc principem precibus, uel ar
mis adirent? ſatis per tot annos ignauia peccatum, quòd tricena, aut
quadragena ſtipendia ſenes, & pleriq; truncato ex uulneribus cor-
pore, tolerarent, ne dimiſſis quidē finem eſſe militiæ, ſed apud uexil-
lum retentos, alio uocabulo, eoſdem labores perferre: ac ſi quis tot ca
ſus uita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, ubi ꝑ nomen agro
rum, uligines paludũ, uel inculta montium accipiant. enimuero mi-
litiam ipſam grauem, infructuoſam, denis in diem aſſibus animam
& corpus æſtimari: hinc ueſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centu
rionum, & uacationes munerum redimi. at hercule uerbera, & uul
nera, duram hyemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilē pa-
cem, ſempiterna, nec aliud leuamentum, quàm ſi certis ſub legibus mi
litia iniretur, ut ſingulos denarios mererent, ſextuſdecimus ſtipendij
annus finem adferret, ne ultra ſub uexillis tenerentur, ſed ijſdem in
caſtris præmium pecunia ſolueretur. An prætorias cohortes, quæ bi-
nos denarios acceperint, quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis red
dantur, plus periculorum ſuſcipere? non obtrectari à ſe urbanas ex-
cubias, ſibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hoſtem aſpici.
Adſtrepebat uulgus diuerſis incitamentis, hi uerberum notas, illi ca
niciem, plurimi detrita tegmina, & nudum corpus exprobrantes.
Poſtremo eò furoris uenere, ut tres legiones miſcere in unam agitaue
rint.

rint. depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſq; legioni eum honorem quæ-
rebant, alio uertunt, atq; unà tres aquilas, & ſigna cohortium locāt,
ſimul congerunt cæſpites, extruunt tribunal, quo magis conſpicua ſe-
des foret. Properantibus Blæſus aduenit, increpabatq;, ac retine-
bat ſingulos, clamitans, Mea potius cæde imbuite manus: leuiore fla
gitio legatum interficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis: aut incolu
mis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiā adcelerabo.
Aggerebatur nihilominus cæſpes, iamq; pectori uſq; adcreuerat, cum
tandem peruicacia uicti inceptum omiſere. Blæſus multa dicendi arte
non per ſeditionem & turbas deſideria militum ad Cæſarem ferēda
ait: neq; ueteres ab imperatoribus priſcis, neq; ipſos à diuo Auguſto
tam noua petiuiſſe: & parum in tempore, incipientes principis cu-
ras onerari. ſi tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium qui
dem bellorum uictores expoſtulauerint: cur contra morem obſequij,
contra fas diſciplinæ uim meditentur? decernerent legatos, ſeq; coràm
mandata darent. Adclamauere ut filius Blæſi tribunus legatio-
ne ea fungeretur, peteretq; militibus miſſionem ab ſexdecim annis: cæ
tera mandaturos ubi prima proueniſſent. Profecto iuuene modicum
otium, ſed ſuperbire miles, quòd filius legati orator publicæ cauſæ,
ſatis oſtenderet neceſſitate expreſſa, quæ per modeſtiam non obti-
nuiſſent. Interea manipuli ante cœptam ſeditionem Nauportum
miſſi, ob itinera, & pontes, & alios uſus, poſtquam turbatum in ca-
ſtris accepere, uexilla conuellunt, direptiſq; proximus uicis, ipſoq;
Nauporto, quod municipij inſtar erat, retinentes centuriones irriſu
& contumelijs, poſtremo uerberibus inſectantur, præcipua in Aufi-
dienum Rufum præfectum caſtrorum ira: quem direptum uehicu
lo ſarcinis grauant, aguntq; primo in agmine, per ludibrium rogitā
tes, an tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quip
pe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, an
tiquam duramq; militiam reuocabat, immitis operis ac laboris, et eo
immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur ſeditio, et
uagi circumiecta populabantur. Blæſus paucos maxime præda onu-
ſtos ad terrorem cæterorum adfici uerberibus, claudi carcere iubet.
nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoq; manipula-
rium parebatur. Illi obniti trahentibus, prenſare circumſtantium
genua, ciere modo nomina ſingulorum, modo centuriam quiſq;, cuius
manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere cla
mitantes: ſimul probra in legatum cumulant, cœlum ac deos obteſtan
tur, nihil reliqui faciunt, quo minus inuidiam, miſericordiam, me-
tum, & iras ꝑmouerent. Adcurritur ab uniuerſis, & carcere effra-

cto, ſoluunt uincula: deſertoresq́;, ac rerum capitalium damnatos ſi-
bi iam miſcent. Flagrantior inde uis, plures ſeditioni duces: & Vi-
bulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi alleuatus circū
ſtantium humeris apud turbatos, & quid pararet intentos, Vos qui-
dem, inquit, his innocentibus, & miſerrimis lucem & ſpiritum red-
didiſtis, ſed quis fratri meo uitam quis fratrem mihi reddit? quē miſ
ſum ad uos à Germanico exercitu de communibus cōmodis, nocte pro
xima iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet
atq; armat. Reſponde Blæſe, ubi cadauer abieceris. ne hoſtes quidem
ſepulturam inuident: cum oſculis, cum lachrymis dolorem meum im
pleuero, me quoq; trucidari iube, dum interfectos nullum ob ſcelus,
ſed quia utilitati legionum conſulebamus, hi ſepeliant. Incendebat
hæc fletu, & pectus atq; os manibus uerberans: mox diſiectis quo-
rum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduo
lutus, tantum conſternationis inuidiæq́; conciuit, ut pars militum, gla
diatores, qui è ſeruitio Blæſi erant, pars cæteram eiuſdem familiam
uincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni propere,
neq; corpus ullum reperiri, & ſeruos adhibitis cruciatibus abnuere
cædem, neq; illi fuiſſe unquam fratrem, pernotuiſſet: haud multū ab
exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum ex=
truſere. ſarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interfici=
tur, cui militaribus facetijs uocabulum, cedò alteram, indiderāt: quia
fracta uite in tergo militis, alteram clara uoce, ac rurſus aliam poſce
bat cæteros latebræ texere, uno retento Clemente Iulio, qui perferen
dis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium.
Quin ipſæ inter ſe legiones octaua & quintadecima ferrum para=
bant, dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit,
Quintadecumani tuentur, ni miles Nonanus preces, & aduerſum
aſpernanteis, minas interieciſſet. Hæc audita, quanquam abſtruſum,
& triſtiſſima quæq; maxime occultantem Tiberium perpulere, ut
Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabusq́; prætorijs cohorti
bus mitteret, nullis ſatis certis mandatis ex re conſulturum: & cohor
tes delecto milite ſupra ſolitum firmatæ. additur magna pars præto=
riani equitis, et robora Germanorū, qui tum cuſtodes imperatori ad-
erant. ſimul prætorij præfectus Aelius Seianus collega Straboni pa=
tri ſuo datus, magna apud Tiberium autoritate, rector iuueni, & cæ
teris periculorum præmiorumq; oſtentator. Druſo propinquanti,
quaſi per officium obuiæ fuere legiones, non lætæ (ut adſolet) neq; in
ſignibus fulgentes, ſed illuuie deformi & uultu, quanquam mæſti=
tiam imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtquam uallum introit,

portas

portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis, opperiri iubent, cæteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Druſus, ſilentium manu poſcens: illi quoties oculos ad multitudinem retulerant: uocibus truculentis ſtrepere: rurſum uiſo Cæſare, trepidare, murmur incertum, atrox clamor, & repente quies, diuerſis animorum motibus pauebant terrebantq;. Tandem interrupto tumultu literas patris recitat, inquiens perſcriptum erat, præcipuã ipſi fortiſſimarum legionum curam, quibuſcum plurima bella tolerauiſſet. ubi primum à luctu requieſſet animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum: miſiſſe interim filium, ut ſine cunctatione concederet quæ ſtatim tribui poſſent: cætera ſenatui ſeruanda, quem neq; gratiæ, neq; ſeueritatis expertem haberi par eſſet. Reſponſum eſt à concione, mandata Clementi centurioni quæ præferret. is orditur de miſſione à ſexdecim annis, de præmijs finitæ militiæ: ut denarius diurnũ ſtipendium foret, ne ueterani ſub uexillo haberentur. Ad ea Druſus cum arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur: cur ueniſſet, neque augendis militum ſtipendijs, neque augendis, neq; alleuandis laboribus, denique nulla bene faciendi licentia. at hercule uerbera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum, eaſdem artes Druſum retuliſſe: nunquamńe niſi ad ſe filios familiarum uenturos? nouum id planè, quòd imperator ſola militis commoda ad ſenatum reijciat: eundem ergo ſenatum conſulendum quoties ſupplicia, aut prælia indicantur: an præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitrio eſſe? Poſtremo deſerunt tribunal, ut quis prætorianorũ militum, amicorúmue Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſam diſcordiæ, & initiũ armorum, maxime infenſi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloria belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multo poſt digredie̅tem cũ Cæſare, ac prouiſu periculi hyberna caſtra repetentẽ, circũſiſtunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoq; cõmodis legionum aduerſaretur? ſimul ingruunt, ſaxa iaciunt. iãq; lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcurſu multitudinis, quæ cũ Druſo aduenerat, protectus eſt. Noctem minacem, & in ſcelus erupturã fors leniuit. nã Luna clariore penè cœlo uiſa langueſcere. Id miles rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimulãs, proſpereq; ceſſura quæ p̃geret, ſi fulgor et claritudo deæ redderetur. Igitur æris ſono, tubarũ cornuũq; cõcentu ſtrepere, prout ſplẽdidior, obſcurior'ue, lætari aut mœrere: & poſtquã ortæ nubes offecere uiſui, creditumq; conditã tenebris, ut ſunt mobiles ad ſupſtitionem

perculſæ ſemel mentes, ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora auerſari deos lamentantur. Vtendum inclinatione ea Cæſar, & quæ caſus obtulerat in ſapientiam uertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Acitur centurio Clemens, & ſi alij bonis artibus grati in uulgus: in uigilijs, ſtationibus, cuſtodijs portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. Quouſq; filiũ imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennió ne, & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? deniq; pro Neronibus & Druſis imperium populi Ro. capeſſent? quin potius ut nouiſſimi in culpam, ita primi ad pœ
„ nitentiam ſumus. Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur. priua
„ tam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias. Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis, tironem à ueterano, legionem à legione diſſociant. Tum redire paulatim amor obſequij. omittunt portas: ſigna unum in locum principio ſeditionis congregata, ſuas in ſedes referunt. Druſus orto die, & uocata concione, quanquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incuſat priora, probat præſentia: negat ſe terrore, & minis uinci: flexos ad modeſtiam ſi uideat, ſi ſupplices audiat ſcripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet. orantibus, rurſum idem Blæſus et L. Apronius eques Romanus è cohorte Druſi, Iuſtusq; Catonius primi ordinis centurio ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententijs, cum alij opperiendos legatos, atq; interim comitate permulcendum militem cenſerent, alij fortioribus remedijs agendum. nihil in uulgo modicum: terrere, ni paueant: ubi pertimuerint, impune contemni: dum ſuperſtitio urgeat, adijciendos ex duce metus ſublatis ſeditionis autoribus. Promptum ad aſperiora ingenium Druſo erat: uocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt pleriq; intra tabernaculum ducis obrutos, alij corpora extra uallum abiecta oſtentui. Tum ut quiſq; præcipuus turbator cõquiſiti, & pars extra caſtra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli documentum fidei tradidere. Auxerat militum curas præmatura hyems imbribus continuis, adeoq; ſæuis, ut non egredi tentoria, congregari inter ſe, uix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atq; unda raptabantur. durabat & formido cœleſtis iræ, nec fruſtra aduerſus impios hebeſcere ſydera, ruere tempeſtates: non aliud malorum leuamentum, quàm ſi linquerent caſtra infauſta temerataq;, & ſoluti piaculo ſuis quiſq; hybernis redderentur. primum octaua, dein quintadecima legio rediere. Nonatius opperiendas Tiberij epiſtolas clamitauerat: mox deſolatus aliorum diſceſſione, imminentem neceſſitatem ſponte præuenit, et

Druſus

pectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis cōſyderat, in urbem rediјt. Iiſdem ferme diebus, iјſdem cauſis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto uiolentius, & magna ſpe fore ut Germanicus Cæſar imperium alterius pati nequiret, daretq; ſe legionibus, ui ſua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomē ſuperiori ſub C. Silio legato, inferiorem A. Cæcinna curabat. Regimen ſummæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum cenſui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua, fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur. Inferioris exercitus miles in rabiem prolapſus eſt, orto ab undeuiceſimanis quintanisq; initio, & tractis prima quoq; ac uiceſima legionibus. nam iјſdem æſtiuis in finibus Vbiorum habebantur per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, uernacula multitudo nuper acto in urbe delectu, laſciuiæ ſueta, laborum intolerans, implere cæterorum rudes animos: uenıſſe tempus quo ueterani maturam miſſionem, iuuenes largiora ſtipendia, cuncti modum miſeriarum expoſcerent, ſæuitiamq; centurionum ulciſcerentur. Non unus hæc ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures alios ualidiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora uocesq;: ſua in manu ſitam rem Romanam, ſuis uictorijs augeri Remp. in ſuum cognomentum adſciſci imperatores. Nec Legatus obuiam ibat: quippe plurium uecordia conſtantiam exemerat. repente lymphati diſtrictis gladijs in centuriones inuadunt. ea uetuſtiſſima militaribus odijs materies, et ſæuiendi principium. proſtratos uerberibus mulctant, ſexageni ſingulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum conuulſos laniatosq; & partim exanimos, ante uallū, aut in amnem Rhenum proijciū. Septimius cum perfugiſſet ad tribunal, pedibusq; Cæcinnæ aduolueretur, eo uſq; flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſſius Chærea, mox cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros adeptus, tū adoleſcens & animi ferox, inter obſtantes & armatos ferro uiam patefecit. Non tribunus ultra, non caſtrorum præfectus ius obtinuit. uigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens uſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altius coniectantibus præcipuum indicium magni atq; implacabilis motus, quòd neq; diſiecti, nil paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent, tanta æqualitate & conſtantia, ut regi crederes. Interea Germanico per Gallias (ut diximus) cenſus accipienti, exceſſiſſe Auguſtum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresq; ex ea liberos habebat. Ipſe Druſo fratre Tiberij genitus, Auguſtæ nepos, ſed anxius occultis in ſe patrui auiæq; odijs, quorum cauſæ acriores, quia iniquæ.

quippe Druſi magna apud populum Ro. memoria, credebaturq́; ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus. unde in Germanicum fauor & ſpes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuerſa à Tiberij ſermone, uultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam ſtimulis, atq; ipſa Agrippina paulo commotior, niſi quòd caſtitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum uertebat. Sed Germanicus quanto ſummæ ſpei propior, tanto impenſius pro Tiberio niti: Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in uerba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra caſtra habuit, deiectis in terram oculis uelut pœnitentia. Poſtquam uallum iniit, diſſoni queſtus audiri cœpere, & quidam prehenſa manu eius per ſpeciem exoſculandi inſeruerunt digitos, ut uacua dentibus ora contingeret, alij curuata ſenio membra oſtendebant. Adſiſtentem concionem, quia permixta uidebatur, diſcedere in manipulos iubet, ſic melius audituros reſponſum: uexilla præferri, ut id ſaltem diſcerneret cohortes. tardè obtemperauere. Tunc à ueneratione Auguſti orſus, flexit ad uictorias triumphosq; Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima feciſſet. Italiæ inde conſenſum, Galliarum fidem extollit, nil uſquam turbidum aut diſcors: ſilentio hæc, uel murmure modico audita ſunt. Vt ſeditionem attigit, ubi modeſtia militaris? ubi ueteris diſciplinæ decus? quò nam tribunos, quò centuriones exegiſſent, rogitans: nudant uniuerſa corpora, cicatrices ex uulneribus, uerberum notas exprobrant: mox indiſcretis uocibus, precia uacationum, anguſtias ſtipendij, duritiã operum, ac proprijs nominibus incuſant, uallum, foſſas: pabuli, materiæ, lignorum adgeſtus, et ſi qua alia ex neceſſitate aut aduerſus otium caſtrorum quæruntur. Atrociſſimus ueteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut ſupra, ſtipendia numerantes, mederetur feſſis, neu mortem in iiſdem laboribus, ſed finem tam exercitæ militiæ, neq; inopem reqem, orabant. fuere ẽt q legatam à diuo Auguſto pecuniam repoſcerent, fauſtis in Germanicum omnibus: &, ſi uellet imperium, promptos oſtentauere. Tum uero quaſi ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit. oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, ferrũ à latere diripuit, elatumq́; deferebat in pectus, ni proximi prehenſam dextram ui attinuiſſent: extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac (uix credibile dictu) quidã ſinguli propius incedentes, feriret hortabantur, & miles nomine Clauſidius ſtrictum obtulit gladium, addito, acutiorẽ eſſe. Sæuum id maliq; moris

etiam furentibus uiſum, ac ſpatium fuit, quo Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur. conſultatum ibi de remedio. etenim nunciabatur parari legatos, qui ſuperiorem exercitum ad cauſam eandem traherent, deſtinatum excidio Vbiorum oppidum, imbutasq́; præda manus, in direptionẽ Galliarũ erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, & ſi omitteretur ripa, inuaſurus hoſtis. at ſi auxilia, & ſocij aduerſum abſcedentis legiones armarentur, ciuile bellum ſuſcipi. pericloſa ſeueritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu oĩa concederentur, in ancipiti Rep. Igitur uolutatis inter ſe rationibus placitum, ut epiſtulæ nomine principis ſcriberentur, miſſionẽ dari, uicena ſtipendia meritis, exauctorari, qui ſenadena feciſſent, ac retineri ſub uexillo, cæterorũ immunes, niſi propulſandi hoſtis: legata quæ petiuerant, exolui duplicariq́;. Senſit miles in tempus conficta, ſtatimq́; flagitauit. miſſio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hyberna cuiusquam nõ abſceſſere quintani undeuiceſimaniq́;, donec ijſdem in æſtiuis contracta ex uiatico amicorum ipſiusq́; Cæſaris pecunia perſolueretur. Primam ac uiceſimam legiones Cæcinna legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit turpi agmine, cum fiſci de imperatore rapti, inter ſigna, interq́; Aquilas ueherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus, ſecundam & tertiamdecumam & ſextamdecumã legiones nihil cũctatus ſacramento adigit. Quartadecimani paulũ dubitauerant. pecunia, & miſſio, quamuis nõ flagitãtibus oblata eſt. At in Chaucis cœptauere ſeditionẽ, præſidium agitãtes uexillarij diſcordiũ legionum, & præſenti duorũ militum ſupplicio paulum repreſſi ſunt. Iuſſerat id Mennius caſtrorũ præfectus, bono magis exẽplo, quàm cõceſſo iure: deinde intumeſcente motu profugus repertusq́;, poſtquam intutæ latebræ, præſidium ab audacia mutuatur: Non præfectum ab ijs, ſed Germanicum ducem, ſed Tiberium imperatorem uiolari: ſimul exterritis, qui obſtiterant, raptum uexillum ad ripam uertit, & ſi quis agmine deceſſiſſet pro deſertore fore, clamitans, reduxit in hyberna turbidos, & nihil auſos. Interea legati ab ſenatu regreſſi, iam apud arã Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atq; uiceſima, ueteraniq́; nup miſſi ſub uexillo hyemabant. Pauidos, & conſcientia uecordes intrat metus, ueniſſe patrum iuſſu, qui irrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant. utq́; mos uulgo, quamuis falſis reum ſubdere, Munatium Plancum conſulatu functum, principem legationis, autorem ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubia uexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt, concurſuq́; ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarem, tradere uexillũ intento mortis

metu ſubigunt: mox uagi per uias obuios habuere legatos, audita conſternatione ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias, cædem parant, Planco maxime, quem dignitas fuga impediuerat. neq; aliud periclitanti ſubſidium, quàm caſtra primæ legionis: illic ſigna, & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius uim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris ſanguine ſuo altaria deûm commaculauiſſet. Luce demum poſtquam dux, & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus, perduci ad ſe Planum imperat, recipitq; in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neq; militum, ſed deum ira reſurgere, cur uenerint legati aperit: ius legationis, atq; ipſius Planci grauem, & immeritum caſum, ſimul quantum dedecoris adierit legio, facũde miſeratur: attonitaq; magis quàm quieta concione legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, ubi obſequia, & contra rebelles auxilium: Satis ſuperq; miſſione, & pecunia, & mollibus conſultis peccatum: uel, ſi uilis ipſi ſalus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris uiolatores haberet? illos ſaltem auo, & Reip. redderet. Diu cunctatus aſpernantem uxorem, cum ſe diuo Auguſto ortum, neq; degenerem ad pericula teſtaretur: poſtremo uterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre, & miſerabile agmen, profuga ducis uxor paruulum ſinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ ſimul trahebantur: nec minus triſtes qui manebant. Non florentis Cæſaris, neq; ſuis in caſtris, ſed uelut in urbe uicta facies gemitusq;, ac planctus, etiam militum aures oraq; aduertere. Progrediuntur contubernijs, quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? fœminas illuſtres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ uxoris, aut comitatus ſoliti: pergere ad Treuiros, & externæ fidei. Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti aui memoria, ſocer Druſus, ipſa inſigni fœcunditate, præclara pudicitia, iã infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari uocabulo Caligulam appellabant, quia plerunq; ad conciliãda uulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit quàm inuidia in Treuiros: orant, obſiſtunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi. isq; ut
„ erat recens dolore & ira, apud circunfuſos ita cœpit. Non mihi
„ uxor, aut filius patre & Rep. cariores ſunt. ſed illum quidem ſua
„ maieſtas, imperium Romanum cæteri exercitus defendẽt. coniugem,

& liberos

& liberos meos, quos pro gloria ueſtra libens ad exitium offerrem nunc procul à furentibus ſummoueo, ut quicquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur: néue occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores uos faciat. quid enim per hos dies inauſum, intemeratúmue uobis? quod nomen huic cœtui dabo? militéſne appellem? qui filium imperatoris ueſtri uallo, & armis circunſediſtis? an ciues quibus, tam proiecta ſenatus autoritas? hoſtium quoq; ius, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Diuus Iulius ſeditionem exercitus uerbo uno compeſcuit, Quirites uocando, qui ſacramentum eius detrectabãt. Diuus Auguſtus uultu, & aſpectu Actiacas legiones exterruit. nos ut nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ, Siriǽue miles aſpernaretur, tamen mirum & indignũ erat. Primáne, et uiceſima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmijs aucta, egregiam duci ueſtro gratiam refertis? hunc ego nuncium patri, læta oĩa alijs è prouincijs audiẽti, ferã: ipſius tyrones, ipſius ueteranos, nõ miſſione, nõ pecunia ſatiatos? hic tm̃ interfici cẽturiones, eijci tribunos, includi legatos, infecta ſanguine caſtra, flumina, meq; precariam animam ĩter infenſos trahere. Cur enim primo concionis die ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraxiſtis? O improuidi amici. melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidiſſem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius. legiſſetis ducem qui meam quidem mortem impunitam ſineret, Vari tamen & trium legionum ulciſceretur. Neq; enim dij ſinant, ut Belgarum (quanquam offerentium) decus iſtud, & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua diue Auguſte cœlo recepta mens, tua pater Druſe imago, tui memoria ijſdem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria itrat, eluant hanc maculam, iraſq; ciuiles in exitium hoſtibus uertant. Vos quoq; quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi legatos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi coniugem, ac filium redditis, diſcedite à contactu, ac diuidite turbidos. id ſtabile ad pœnitentiam, id fidei uinculum erit. Supplices ad hæc & uera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in hoſtem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néue obſes Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excuſauit ob imminentem partum, & hyemem: uenturum filium: cætera ipſi exequerentur. Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quenq; uinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium, qui iudicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones diſtrictis gladijs; reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur: ſi nocentem adclamaue-

rant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolueret. nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu penes eoſdem ſæuitia facti & inuidia erat ſecuti exemplum uterani, haud multo poſt in Rhætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ, ob imminentes Sueuos, cæterum ut auellerentur caſtris, trucibus adhuc, non minus aſperitate remedij, quàm ſceleris memoria. Centurionatum inde egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriã, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenue in prælijs feciſſet, & cui erant donaria militaria, edebat: ſi tribuni, ſi legio induſtriam, innocentiamq́; adprobauerant, retinebat ordines: ubi auaritiam, aut crudelitatem cõſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militia. Sic compoſitis præſentibus, haud minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ, & undeuiceſimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem (loco Vetera nomen eſt) hybernantium. nam primi ſeditionem cœptauerant. atrociſſimum quodq; facinus horum manibus patratum. nec pœna commilitonum exterriti, nec pœnitentia conuerſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno parat, ſi imperium detrectetur bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida ciuitas incuſare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, cũctatione ficta ludificetur, diſſideat interim miles, neq; duorum aduleſcentium nondum adulta autoritate comprimi queat: ire ipſum & opponere maieſtatem imperatoriam debuiſſe, ceſſuris, ubi principem longa experientia, eundemq́; ſeueritatis, & munificentiæ ſummum uidiſſent. an Auguſtum feſſa ætate toties in Germanias cõmeare potuiſſe, Tiberium uigentem annis ſedere in ſenatu uerba patrum cauillantem? ſatis proſpectum urbanæ ſeruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem uelint. Immotum aduerſus eos ſermones, fixumq́; Tiberio fuit non omittere caput rerũ, neq; ſe remq́; publicam in caſum dare Multa quippe & diuerſa angebant: ualidior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur anteferret, ut ne poſtpoſiti contumelia incenderentur? At per filios pariter adiri, maieſtate ſalua, cui maior è longinquo reuerentia: ſimul aduleſcentibus excuſatum, quædam ad patrem reijcere: reſiſtenteſq́; Germanico, aut Druſo, poſſe à ſe mitigari uel infringi: quod aliud ſubſidium, ſi imperatorem ſpreuiſſent? Cæterum ut iam iamq́; iturus legit comites, conquiſiuit impedimenta, adornauit naues. mox hyemem, aut negotia uarie cauſatus, primo prudentes, dein uulgum, diutiſſime prouincias fefellit. At Germanicus quanquam

contracto exercitu, & parata in defectores ultione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibiipſi conſulerent, præmittit literas ad Cæcinnam, uenire ſe ualida manu, ac ni ſupplicium in malos præſumant, uſurum promiſcua cæde. Eas Cæcinna aquiliferis, ſigniferiſq;, & quod maxime caſtrorum ſyncerum erat, occulte recitat: utq; cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant hortatur. nam in pace cauſas & merita ſpectari, ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere. Illi tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam maiorẽ legionum partem in officio uident, de ſententia legati ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quenq;, & ſeditioni promptum ferro inuadant. Tunc ſigno inter ſe dato, irrumpũt contubernia, trucidant ignaros, nullo, niſi conſcijs, noſcente quod cædis initium, quis finis. Diuerſa omnium, quæ unquam accidere, ciuilium armorum facies: nõ prælio, non aduerſis e caſtris, ſed iiſdem e cubilibus, quos ſimulueſcentis dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela. clamor, uulnera, ſanguis palàm: cauſa in occulto. cætera fors regit. & quidam bonorum cæſi. poſtquam intellectum in quos ſæuiretur, peſſimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit, permiſſa uulgo licentia atq; ultio, & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lachrymis, ſed cladem adpellans, cremari corpora iubet. Truces ẽt tum animos cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris, nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impijs honeſta uulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar, iunctoq; ponte tramittit duodecim millia e legionibus, ſex, & uiginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum ea ſeditione intemerata modeſtia fuit. Læti neq; procul Germani agitabant, dum iuſtitio ob amiſſum Auguſtum, poſt, diſcordijs attinemur. At Romanus agmine propero ſiluam Cæſiam limitemq; à Tiberio cœptum ſcindit, caſtra in limite locat, frontem ac tergum uallo, latera concædibus munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatq; ex duobus itineribus, breue et ſolitum ſequatur, an impeditius & intentatum, eoq; hoſtibus incautum. Delecta longiore uia, cætera accelerantur. etenim attulerant exploratores feſtum eam Germanis noctem, ac ſolennibus epulis ludicram. Cæcinna cũ expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſyluarũ amoliri iubetur: legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſyderibus illuſtris. uẽtumq; ad uicos Marſorum, & circundatæ ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterq; menſas, nullo metu, non ante poſitis uigilijs: adeo cũcta incuria diſiecta erãt: neq; belli timor, ac ne pax quidem niſi languida, & ſoluta inter temulentos. Cæſar auidas

legiones,quo latior populatio foret,quatuor in cuneos diſpertit. quin quaginta millium ſpatium ferro flammisq; peruaſtat. non ſexus,nō ætas miſerationem attulit. profana ſimul & ſacra,& celeberrimum illis gentibus templum,quod Tanfanæ uocabant, ſolo æquantur. ſine uulnere milites,qui ſemiſomnos,inermos,aut palantes ceciderant. Exciuit ea cædes Bructeros,Tubantes,Vſipetes:ſaltusq;,ꝑ quos exer citui regreſſus,inſedere. quod gnarum duci:inceſſitq; itineri & præ- lio. pars equitum,& auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima le= gio,& medijs impedimentis ſiniſtrum latus undeuiceſimani,dextrū quintani clauſere. uiceſima legio terga firmauit:poſt cæteri ſociorum. Sed hoſtes,donec agmen per ſaltus porrigeretur,im moti, dein latera, & frontem modice adſultantes,tota ui nouiſſimos incurrere. turba- banturq; denſis Germanorum cateruis leues cohortes,cum Cæſar ad uectus ad uiceſimanos uoce magna,hoc illud tempus obliterandæ ſe- ditionis clamitabat,pergerent,properarent culpam in decus uerte- re. Exarſere animis,unoq; impetu perruptum hoſtem redigunt in aperta,cæduntq;:ſimul primi agminis copiæ euaſere ſyluas,caſtraq; communiuere. Quietum inde iter. fidensq; recentibus, ac priorum ob litus miles in hybernis locatur. Nunciata ea,Tiberium lætitia cu- raq; adfecere. gaudebat oppreſſam ſeditionem:ſed quòd largiendis pe cunijs,& miſſione feſtinata fauorē militum quæſiuiſſet, bellica quoq; Germanici gloria angebatur. Rettulit tamen ad ſenatum de rebus ge ſtis,multaq; de uirtute eius memorauit,magis in ſpeciem uerbis ador nata,quàm ut penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum,& fi nem illyrici motus laudauit,ſed intentior & fida oratione. Cūctaq; quæ Germanicus indulſerat,ſeruauit,etiam apud Pannonicos exer- citus. Eodem anno Iulia ſupremum diem obijt, ob impudicitiam olim à patre Auguſto Pandateria inſula,mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt,clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus,ſpreueratq; ut imparem: nec alia tam intima Tiberio cauſa,cur Rhodum abſcederet. imperiū ade ptus,extorrem,infamem,& poſt interfectum Poſthumum Agrippā omnis ſpei egenam,inopia,ac tabe longa peremit,obſcuram fore necē longinquitate exilij ratus. Par cauſa ſæuitiæ in Semproniū Grac- chum,qui familia nobili,ſolers ingenio,& praue facundus, eandem Iuliā in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. traditam Tiberio peruicax adulter contumacia, & odijs in maritū accēdebat. literæq; quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit,à Graccho compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam Africi maris Inſulam,quatuordecim annis exilium tolerauit. Tunc

milites

milites ad cædem miſſi, inuenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem. quorum aduentu breue tempus petiuit, ut ſuprema mãdata uxori Alliariæ per literas daret, ceruicemq́; percuſſoribus obtulit. constantia mortis haud indignus Sempronio nomine, uita degenerauerat. quidam non Roma eos milites, ſed ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, autore Tiberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem uerti, fruſtra ſperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris ſodales Tatios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis unus & uiginti. Tiberius, Druſusq́;, & Claudius, & Germanicus adijciuntur. Ludos Auguſtales tunc primum cœptos turbauit diſcordia ex certamine hiſtrionum. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mecœnati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. neq; ipſe abhorrebat talibus ſtudijs, & ciuile rebatur miſceri uoluptatibus uulgi. alia Tiberio morum uia. ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora uertere. Druſo Cæſare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus manente bello, quod quanquam in æſtatem ſumma ope parabat, initio ueris & repentino in Chattos excurſu præcepit. nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem utrunq; perfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ. Segeſtes parari rebellionem ſæpe aliàs, & ſupremo conuiuio, poſt quod in arma itum, aperuit, ſuaſitq́; Varo ut ſe, & Arminium, & cæteros proceres uinciret: nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret. ſed Varus fato & ui Arminij cecidit. Segeſtes, quanquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis priuatim odijs, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat: gener inuiſus, inimici ſoceri, quæq́; apud concordes uincula charitatis, incitamenta irarũ apud infenſos erãt. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinq; auxiliarium millia & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinnæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitoq́; caſtello ſuper ueſtigia paterni præſidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones uiarũ, & fluminum relicto. nam (rarum illi cœlo) ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat, imbresq́; & fluminum auctus regredienti metuebatur. ſed Chattis adeo improuiſus aduenit, ut quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit: iuuentus flumen Adranam nando tranſierit: Romanosq́; pontem cœptantes arcebant. dein tormentis, ſagittisq́; pulſi tentatis fruſtra cõ

ditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui
omiſſis pagis uicisq́; in ſyluas diſperguntur. Cæſar incenſo Mattio (id
genti caput) aperta populatus, uertit ad Rhenum, non auſo hoſte terga
abeuntiũ laceſſere, quod illi moris, quoties aſtu magis, quàm ꝑ formi
dinẽ ceſſit. Fuerat aius Cheruſcis iuuare Chattos, ſed exterruit Cæcin
na huc illuc ferens arma: & Marſos congredi auſos, proſpero prælio
cohibuit. Neq; multo poſt legati à Segeſte uenerunt, auxilium o-
rantes aduerſus uim popularium, à queis circunſedebatur, ualidiore
apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris quanto
quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebus commotis potior ha
betur. Addiderat Segeſtes legatis filium nomine Segimundum. ſed iu
uenis conſcientia cunctabatur. quippe anno, quo Germaniæ deſciue-
re, ſacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat uittas, profugus
ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit
patris mandata, benignéq; exceptus, cum præſidio Gallicam in ripã
miſſus eſt. Germanico pretium fuit conuertere agmen, pugnatumq́; in
obſidentes, & ereptus Segeſtes magna cum propinquorum & clien
tium manu. Inerant fœminæ nobiles, inter quas uxor Arminij, ea-
demq́; filia Segeſtis, mariti magis q̃ parentis animo, neq; uicta in la-
chrymas, neq; uoce ſupplex, compreſſis itra ſinum manibus grauidũ
uterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſq; eo-
rum, qui tum in deditionem ueniebant, prædæ data. Simul Segeſtes
ipſe ingens uiſu & memoria bonæ ſocietatis impauidus: uerba eius
,, in hunc modum fuere. Non hic mihi primus erga populum Ro. fi
,, dei & conſtantiæ dies. ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum,
,, amicos, inimicosq́; ex ueſtris utilitatibus delegi, neq; odio patriæ (quip
,, pe proditores etiam, ijs quos anteponunt, inuiſi ſunt) uerum quia Ro
,, manis Germanisq́; idem conducere, & pacem quàm bellum proba-
,, bam. ergo raptorem filiæ meæ, uiolatorem fœderis ueſtri Arminium,
,, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegni-
,, tia ducis, quia parum præſidij in legibus erat, ut me & Arminium,
,, & conſcios uinciret, flagitaui. teſtis illa nox, mihi utinam potius no-
,, uiſſima. quæ ſecuta ſunt, defleri magis, quàm defendi poſſunt. ceterũ
,, & iniecı cathenas Arminio, et à factione eius iniectas perpeſſus ſum.
,, atque ubi primum tui copia, uetera nouis, & quieta turbidis an-
,, te habeo, neque ob præmium, ſed ut me perfidia exoluam, ſimul
,, genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm perni
,, ciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij ueniam precor. filiam ne-
,, ceſſitate huc adductam fateor. tuum erit conſultare, utrum præ-
,, ualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita eſt.

ſar clementi reſponſo, liberis propinquiſq; eius incolumitatem, ſi ſedem ueterem in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenq; imperatoris autore Tiberio accepit. Arminij uxor uirilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennae puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneq; excepti Segeſtis uulgata, ut quibuſque bellum inuitis, aut cupientibus erat, ſpe uel dolore accipitur. Arminium ſuper inſitam uiolentiam, rapta uxor, ſubiectus ſeruitio uxoris uterus, uecordem agebant: uolitabatq; per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Caeſarem poſcens. Neque probris temperabat, egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus unam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuiſſe. Non enim ſe proditione, neque aduerſus foeminas grauidas, ſed palàm aduerſus armatos bellum tractare: cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quae dijs patrijs ſuſpenderit: coleret Segeſtes uictam ripam: redderet filio ſacerdotium: hominem Germanos nunquam ſatis excuſaturos, quòd inter Albim & Rhenum uirgas, & ſecures, & togam uiderint: alijs gentibus ignorantia imperij Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quae quando exuerint, irritusq; diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adoleſcentulum, ne ſeditioſum exercitum paueſcerent: Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas, Arminium potius gloriae ac libertatis, q̃ Segeſtem flagitioſae ſeruitutis ducem ſequerentur. Conciti per haec non modo Cheruſci, ſed conterminae gentes, tractuſq; in partes Inguiomerus Arminij patruus, ueteri apud Romanos autoritate: unde maior Caeſari metus. & ne bellum mole una ingrueret, Caecinnam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. Equitem Pedo praefectus, finibus Friſiorum ducit. ipſe impoſitas nauibus quatuor legiones per lacus uexit: ſimulq; pedes, eques, claſſes apud praedictum amnem conuenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua urentes, expedita cum manu L. Stertinius miſſu Germanici fudit, interq; caedem & praedam reperit undeuiceſimae legionis aquilam cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumq; Amiſiam, & Luppiam amnes inter, uaſtatum, haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquae Vari legionũq; inſepultae dicebantur. Igitur cupido Caeſarem inuadit ſoluendi ſuprema militibus duciq;, permoto ad miſerationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, deniq; ob caſus bellorum, & ſortem

hominum: præmiſſo Cæcinna ut occulta ſaltuum ſcrutaretur, pōteſq; & aggeres humido paludum, & fallacibus campis imponeret. Incedunt mœſtos locos, uiſuq; ac memoria deformes. Prima Vari caſtra lato ambitu, & dimenſis principijs trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto uallo, humili foſſa acciſæ iam reliquiæ conſediſſe intelligebantur. Medio campi albentia oſſa, ut fugerant, ut reſtiterāt, diſiecta uel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumq; artus, ſimul truncis arborum ante fixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius ſuperſtites pugnam aut uincula elapſi, referebant, hic cecidiſſe legatos, illic raptas aquilas, primum ubi uulnus Varo adactum, ubi infelici dextera, & ſuo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ ſcrobes: utq; ſignis & aquilis per ſuperbiam illuſerit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente, alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes ut coniunctos, ut conſanguineos, aucta in hoſtem ira, mœſti ſimul & infenſi condebant. Primū extruēdo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haud probatum, ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti, ſiue exercitum imagine cæſorum inſepultorumq; tardatum ad prælia, & formidoloſiorem hoſtium credebat. neq; imperatorem auguratu, & uetuſtiſſimis cærimonijs præditum adtrectare feralia debuiſſe.

Sed Germanicus cedentem in auia Arminium ſecutus, ubi primū copia fuit, euehi equites, campumq; quem hoſtis inſederat, eripi iubet. Arminius colligi ſuos, et propinquare ſyluis monitos, uertit repente, mox ſignum prorumpendi dedit ijs, quos per ſaltus occultauerat. Tunc noua acie turbatus eques, miſſæq; ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ auxerant cōſternationē, trudebanturq; in paludem gnaram uincentibus, iniquam neſcijs, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi, & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe ut aduexerat, reportat. Pars equitum littore Oceani petere Rhenum iuſſa: Cæcinna, qui ſuum militem ducebat, monitus (quanquam notis itineribus regrederetur) pontes longos quammaturrime ſuperare. Anguſtus is trames, uaſtas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cætera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum ſyluæ paulatim adcliues, quas tum Arminius impleuit compendijs uiarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſq; militem cum anteueniſſet. Cæcinnæ dubitanti quonam modo ruptos uetuſtate

pontes reponeret, ſimulq́; propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit, ut opus & alij prælium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſeq́; inferre munitoribus niſſi, laceſſunt, circumgrediũtur, occurſant. miſcetur operantium bellantiumq́; clamor, & cuncta pariter Romanis aduerſa, locus uligine profunda, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq; librare pila inter undas poterant. Contra Cheruſcis ſueta apud paludes prælia, procera membra, haſtæ ingentes ad uulnera facienda, quamuis procul. nox demum inclinãtes tum legiones aduerſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumpta quiete, quantum aquarum circumſurgentibus iugis oritur, uertere in ſubiecta: merſaq́; humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcinna parendi, aut imperitandi habebat, ſecundarum ambiguarumq́; rerum ſciens, eoq́; interritus. Igitur futura uoluens, non aliud repperit, q ut hoſtem ſyluis coherceret, donec ſaucij, quantumq́; grauioris agminis, anteirent. nam medio montium, & paludum porrigebatur planicies, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, undeuigeſima in læuũ, primani ducendum ad agmen, uiceſimanus aduerſum ſecuturos. Nox per diuerſa inquies, cum barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta uallium ac reſultantes ſaltus complerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ uoces, atq; ipſi paſſim adiacerent uallo, oberrarent tentorijs, inſomnes magis quàm peruigiles. ducemq́; terruit dira quies. nam Quintilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire uiſus eſt, uelut uocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis reppuliſſe. Cœpta luce miſſæ in latera legiones, metu, an contumacia locum deſeruere, capto propere campo humentia ultra. Neq; tamen Arminius, quanquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæſere cœno, foſſisq́; impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorum ordo, utq́; tali in tempore, ſibi quiſq; properus, & lentæ aduerſum imperia aures: irrumpere Germanos iubet, clamitans, en Varus, &, eodemq́; iterum fato uictæ legiones. Simul hæc, & cum delectis ſcindit agmẽ, equisq́; maxime uulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diſijcere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neq; aduerſum ferri ingruentia tela, neq; figi limoſa humo poterant. Cæcinna dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet. iuuit hoſtiũ auiditas, omiſſa cæde, prædam ſectantiũ, eniſæq́; legiones ueſperaſcẽte die in aperta & ſolida. neq; is miſeriarũ finis, ſtruẽdum uallum, petendus agger.

amiſſa magna ex parte, p̃ quæ egeritur humus aut exciditur ceſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſaucijs. infectos cœno, aut cruore cibos diuidentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus unum iam reliquum diẽ lamentabantur. Forte equus abruptis uinculis uagus & clamore territus, quoſdam occurrentiũ obturbauit. tanta inde conſternatio irrupiſſe Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas, quarum decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugẽtibus tutior. Cæcinna comperto, uanam eſſe formidinem, cum tamẽ neq; autoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit uiam: ſimul tribuni & centuriones falſum pauorẽ docuerunt. Tunc contractos in principia, iuſſosq; dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet: unam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda: manendumq; intra uallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propius ſuccederent: mox undiq; erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perueniri. quod ſi fugerẽt, pluris ſyluas, profundas magis paludes, ſæuitiatũ hoſtium ſupereſſe. at uictoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat, reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à ſuis, legatorũ tribunorũq; nulla ambitione, fortiſſimo cuiq; bellatori tradit: ut hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haud minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducũ ſententijs agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſosq; rurſum per humida & impedita circumuenirẽt, ſuadẽte: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, ut uallum armis ambirent, promptam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die, proruunt foſſas, inijciunt crates, ſumma ualli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquã hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaq; ac tubæ concinuere: exin clamore & impetu tergis Germanorum circunfunduntur, exprobrantes, non hic ſyluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos. Hoſti facile excidium, & paucos ac ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum quanto inopina, tanto maiora offenduntur. cadebantq; ut rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt graue uulnus, pugnam deſeruere. uulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit: nocte demum reuerſæ legiones, quamuis plus uulnerum, eadem ciborũ egeſtas fatigaret, uim, ſanitatem, copias, cuncta in uictoria habuere. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama, & infeſto Germanorum agmine Gallias peti: ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent. Sed fœmina ingens ani-

mi,munia ducis per eos dies induit,militibusq́;,ut quis inops,aut ſau cius,ueſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius Germanico- rum bellorum ſcriptor,ſtetiſſe apud principium pōtis,laudes & gra tes reuerſis legionibus habentem. Id Tiberij animum altius pene- trauit. non enim ſimplices eas curas, nec aduerſus externos militem quæri:nihil relictum imperatoribus,ubi fœmina manipulos interui- ſat,ſigna adeat,largitionem tentet,tanquam parum ambitioſe filium ducis gregali habitu circumferat, Cæſaremq́; Caligulam appellari uelit:potiorem iā apud exercitus Agrippinam quàm legatos, quàm duces:compreſſam à muliere ſeditionem,cui nomen principis obſiſtere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatq́; Seianus peritia morum Tiberij,odia in longum iaciens,quæ reconderet, auctaq́; promeret. At Germanicus,legionum,quas nauibus uexerat,ſecundam & quar tamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior claſſis uadoſo mari innaret,uel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſicca humo aut modice adlabente æſtu,quietum habuit. mox im- pulſu aquilonis ſimul ſydere æquinoctij,quo maxime tumeſcit Ocea- nus,rapi,agiq́; agmen. & opplebantur terræ. eadem freto,littori,cam pis facies. neq́; diſcerni poterāt incerta ab ſolidis,breuia à profundis. ſternuntur fluctibus,hauriuntur gurgitibus iumenta,ſarcinæ. corpora examina interfluunt,occurſant. permiſcentur inter ſe manipuli,mo- do pectore,modo ore tenus extantes,aliquando ſubtracto ſolo diſiecti, aut obruti. nec uox, & mutui hortatus iuuabant. aduerſante unda nihil ſtrenuus ab ignauo,ſapiens à prudenti,cōſilia à caſu differre: cuncta pari uiolentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora emiſſus, eodē agmē ſubduxit. pernoctauere ſine utenſilibus,ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miſerabiles, ꝙ quos hoſtis circunſidet. quippe illis etiam honeſtæ mortis uſus. his in- glorium exitium. lux reddidit terram. penetratumq́; ad amnem Vi ſurgin,quo Cæſar claſſe contenderat. impoſitæ deinde legiones,uagā te fama ſubmerſas. nec fides ſalutis,antequam Cæſarem exercitumq́; reducem uidere. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Se gimerum fratrem Segeſtis præmiſſus,ipſum & filium eius in ciuita tem Vbiorū perduxerat. data utriq́; uenia,facile Segimero, cūctantius filio:quia Quintilij Vari corpus illuſiſſe dicebatur. Cæterū ad ſup plenda exercitus damna certauere Galliæ,Hiſpaniæ,Italia,qđ cuiq́; promptum,arma,equos,aurum,offerentes:quorū laudato ſtudio Ger manicus,armis modo et equis ad bellum ſumptis,propria pecunia mi litem iuuit utq́; cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios,facta ſingulorū extollere,uulnera intuens,aliū ſpe,aliū glo-

ditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui
omiſſis pagis uicisq; in ſyluas diſperguntur. Cæſar incenſo Mattio (id
genti caput) aperta populatus, uertit ad Rhenum, non auſo hoſte terga
abeuntiũ laceſſere, quod illi moris, quoties aſtu magis, quàm ꝑ formi
dinẽ ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis iuuare Chattos, ſed exterruit Cæcin
na huc illuc ferens arma: & Marſos congredi auſos, proſpero prælio
cohibuit. Neq; multo poſt legati à Segeſte uenerunt, auxilium o-
rantes aduerſus uim popularium, à queis circunſedebatur, ualidiore
apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris quanto
quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebus commotis potior ha
betur. Addiderat Segeſtes legatis filium nomine Segimundum. ſed iu
uenis conſcientia cunctabatur. quippe anno, quo Germaniæ deſciue-
re, ſacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat uittas, profugus
ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit
patris mandata, benigneq; exceptus, cum præſidio Gallicam in ripã
miſſus eſt. Germanico pretium fuit conuertere agmen, pugnatumq; in
obſidentes, & ereptus Segeſtes magna cum propinquorum & clien
tium manu. Inerant fœminæ nobiles, inter quas uxor Arminij, ea-
demq; filia Segeſtis, mariti magis q̃ parentis animo, neq; uicta in la-
chrymas, neq; uoce ſupplex, compreſſis itra ſinum manibus grauidũ
uterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſq; eo-
rum, qui tum in deditionem ueniebant, prædæ data. Simul Segeſtes
ipſe ingens uiſu & memoria bonæ ſocietatis impauidus: uerba eius
,, in hunc modum fuere. Non hic mihi primus erga populum Ro. fi
,, dei & conſtantiæ dies. ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum,
,, amicos, inimicosq; ex ueſtris utilitatibus delegi, neq; odio patriæ (quip
,, pe proditores etiam, ijs quos anteponunt, inuiſi ſunt) uerum quia Ro
,, manis Germanisq; idem conducere, & pacem quàm bellum proba-
,, bam. ergo raptorem filiæ meæ, uiolatorem fœderis ueſtri Arminium,
,, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci dilatus ſegni-
,, tia ducis, quia parum præſidij in legibus erat, ut me & Arminium,
,, & conſcios uinciret, flagitaui. teſtis illa nox, mihi utinam potius no-
,, uiſſima. quæ ſecuta ſunt, defleri magis, quàm defendi poſſunt. ceterũ
,, & inieci cathenas Arminio, et à factione eius iniectas perpeſſus ſum.
,, atque ubi primum tui copia, uetera nouis, & quieta turbidis an-
,, te habeo, neque ob præmium, ſed ut me perfidia exoluam, ſimul
,, genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm perni
,, ciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij ueniam precor. filiam ne-
,, ceſſitate huc adductam fateor. tuum erit conſultare, utrum præ-
,, ualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita eſt.

Cæſar

Cæſar clementi reſponſo, liberis propinquiſq; eius incolumitatem, ipſi ſedem ueterem in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenq; imperatoris autore Tiberio accepit. Arminij uxor uirilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneq; excepti Segeſtis uulgata, ut quibuſque bellum inuitis, aut cupientibus erat, ſpe uel dolore accipitur. Arminium ſuper inſitam uiolentiam, rapta uxor, ſubiectus ſeruitio uxoris uterus, uecordem agebant: uolitabatq; per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens. Neque probris temperabat, egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus unam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuiſſe. Non enim ſe proditione, neque aduerſus fœminas grauidas, ſed palàm aduerſus armatos bellum tractare: cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ dijs patrijs ſuſpenderit: coleret Segeſtes uictam ripam: redderet filio ſacerdotium: hominem Germanos nunquam ſatis excuſaturos, quòd inter Albim & Rhenum uirgas, & ſecures, & togam uiderint: alijs gentibus ignorantia imperij Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quando exuerint, irritusq; diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adoleſcentulum, ne ſeditioſum exercitum pauescerent: Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas, Arminium potius gloriæ ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ ſeruitutis ducem ſequerentur. Conciti per hæc non modo Cheruſci, ſed conterminæ gentes, tractusq; in partes Inguiomerus Arminij patruus, ueteri apud Romanos autoritate: unde maior Cæſari metus. & ne bellum mole una ingrueret, Cæcinnam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. Equitem Pedo præfectus, finibus Friſiorum ducit. ipſe impoſitas nauibus quatuor legiones per lacus uexit: ſimulq; pedes, eques, claſſes apud prædictum amnem conuenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua urentes, expedita cum manu L. Stertinius miſſu Germanici fudit, interq; cædem & prædam reperit undeuiceſimæ legionis aquilam cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumq; Amiſiam, & Luppiam amnes inter, uaſtatum, haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquæ Vari legionumq; inſepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæſarem inuadit ſoluendi ſuprema militibus ducíq;, permoto ad miſerationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, deniq; ob caſus bellorum, & ſortem

hominum: præmiſſo Cæcinna ut occulta ſaltuum ſcrutaretur, pōteſq́;
& aggeres humido paludum, & fallacibus campis imponeret. Ince
dunt mæſtos locos, uiſuq́; ac memoria deformes. Prima Vari caſtra
lato ambitu, & dimenſis principijs trium legionum manus oſtenta-
bant: dein ſemiruto uallo, humili foſſa acciſæ iam reliquiæ conſediſſe
intelligebantur. Medio campi albentia oſſa, ut fugerant, ut reſtiterāt,
diſiecta uel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumq́; ar-
tus, ſimul truncis arborum ante fixa ora. lucis propinquis barbaræ
aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones macta
uerant. & cladis eius ſuperſtites pugnam aut uincula elapſi, refere-
bant, hic cecidiſſe legatos, illic raptas aquilas, primum ubi uulnus Va
ro adactum, ubi infelici dextera, & ſuo ictu mortem inuenerit: quo
tribunali concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ ſcrobes:
utq́; ſignis & aquilis per ſuperbiam illuſerit. Igitur Romanus qui
aderat exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa,
nullo noſcente, alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes ut
coniunctos, ut conſanguineos, aucta in hoſtem ira, mæſti ſimul & in-
fenſi condebant. Primū extruēdo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gra-
tiſſimo munere indefunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod
Tiberio haud probatum, ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti,
ſiue exercitum imagine cæſorum inſepultorumq́; tardatum ad præ-
lia, & formidoloſiorem hoſtium credebat. neq; imperatorem augura
tu, & uetuſtiſſimis cærimonijs præditum adtrectare feralia debuiſſe.

Sed Germanicus cedentem in auia Arminium ſecutus, ubi primū
copia fuit, euehi equites, campumq́; quem hoſtis inſederat, eripi iubet.
Arminius colligi ſuos, et propinquare ſyluis monitos, uertit repente,
mox ſignum prorumpendi dedit ijs, quos per ſaltus occultauerat.
Tunc noua acie turbatus eques, miſſæq́; ſubſidiariæ cohortes, & fu-
gientium agmine impulſæ auxerant cōſternationē, trudebanturq́; in
paludem gnaram uincentibus, iniquam neſcijs, ni Cæſar productas
legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi, & manibus
æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe
ut aduexerat, reportat. Pars equitum littore Oceani petere Rhenum
iuſſa: Cæcinna, qui ſuum militem ducebat, monitus (quanquam notis
itineribus regrederetur) pontes longos quammaturrime ſuperare. An
guſtus is trames, uaſtas inter paludes, & quondam à L. Domitio ag
geratus: cætera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant:
circum ſyluæ paulatim adcliues, quas tum Arminius impleuit com-
pendijs uiarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſq́; militem
cum anteueniſſet. Cæcinnæ dubitanti quonam modo ruptos uetuſtate

pontes

pontes reponeret, ſimulq; propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit, ut opus & alij prælium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſeq; inferre munitoribus niſſi, laceſſunt, circumgrediũtur, occurſant. miſcetur operantium bellantiumq; clamor, & cuncta pariter Romanis aduerſa, locus uligine profunda, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq; librare pila inter undas poterant. Contra Cheruſcis ſueta apud paludes prælia, procera membra, haſtæ ingentes ad uulnera facienda, quamuis procul. nox demum inclinãtes tum legiones aduerſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumpta quiete, quantum aquarum circumſurgentibus iugis oritur, uertere in ſubiecta: merſaq; humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcinna parendi, aut imperitandi habebat, ſecundarum ambiguarumq; rerum ſciens, eoq; interritus. Igitur futura uoluens, non aliud repperit, q ut hoſtem ſyluis coherceret, donec ſaucij, quantumq; grauioris agminis, anteirent. nam medio montium, & paludum porrigebatur planicies, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, undeuigeſima in læuũ, primani ducendum ad agmen, uiceſimanus aduerſum ſecuturos. Nox per diuerſa inquies, cum barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta uallium ac reſultantes ſaltus complerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ uoces, atq; ipſi paſſim adiacerent uallo, oberrarent tentorijs, inſomnes magis quàm peruigiles. ducemq; terruit dira quies. nam Quintilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire uiſus eſt, uelut uocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis reppuliſſe. Cœpta luce miſſæ in latera legiones, metu, an contumacia locum deſeruere, capto propere campo humentia ultra. Neq; tamen Arminius, quanquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæſere cœno, foſſiſq; impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorum ordo, utq; tali in tempore, ſibi quiſq; properus, & lentæ aduerſum imperia aures: irrumpere Germanos iubet, clamitans, en Varus, &, eodemq; iterum fato uictæ legiones. Simul hæc, & cum delectis ſcindit agmẽ, equiſq; maxime uulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diſijcere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neq; aduerſum ferri ingruentia tela, neq; figi limoſa humo poterant. Cæcinna dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet. iuuit hoſtiũ auiditas, omiſſa cæde, prædam ſectantiũ, eniſæq; legiones ueſperaſcẽte die in aperta & ſolida. neq; is miſeriarũ finis, ſtruẽdum uallum, petendus agger.

amiſſa magna ex parte, ꝑ quæ egeritur humus aut exciditur cæſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſaucijs. infectos cœno, aut cruore cibos diuidentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus unum iam reliquum diē lamentabantur. Forte equus abruptis uinculis uagus & clamore territus, quoſdam occurrentiū obturbauit. tanta inde conſternatio irrupiſſe Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas, quarum decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugiētibus tutior. Cæcinna comperto, uanam eſſe formidinem, cum tamē neq; autoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit uiam: ſimul tribuni & centuriones falſum pauorē docuerunt. Tunc contractos in principia, iuſſoſq; dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet: unam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda: manendumq; intra uallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propius ſuccederent: mox undiq; erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perueniri. quod ſi fugerēt, pluris ſyluas, profundas magis paludes, ſæuitiatū hoſtium ſupereſſe. at uictoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat, reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à ſuis, legatorū tribunorūq; nulla ambitione, fortiſſimo cuiq; bellatori tradit: ut hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haud minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducū ſententijs agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſoſq; rurſum per humida & impedita circumuenirēt, ſuadēte: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, ut uallum armis ambirent, promptam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die, proruunt foſſas, iniјciunt crates, ſumma ualli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquā hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaq; ac tubæ concinuere: exin clamore & impetu tergis Germanorum circunfunduntur, exprobrantes, non hic ſyluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos. Hoſti facile excidium, & paucos ac ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum quanto inopina, tanto maiora offenduntur. cadebantq; ut rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt graue uulnus, pugnam deſeruere. uulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit: nocte demum reuerſæ legiones, quamuis plus uulnerum, eadem ciborū egeſtas fatigaret, uim, ſanitatem, copias, cuncta in uictoria habuere. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama, & infeſto Germanorum agmine Gallias peti: ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent. Sed fœmina ingens ani-

mi, munia ducis per eos dies induit, militibusq́; , ut quis inops, aut ſaucius, ueſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pôtis, laudes & grates reuerſis legionibus habentem. Id Tiberij animum altius penetrauit. non enim ſimplices eas curas, nec aduerſus externos militem quæri: nihil relictum imperatoribus, ubi fœmina manipulos interuiſat, ſigna adeat, largitionem tentet, tanquam parum ambitioſe filium ducis gregali habitu circumferat, Cæſaremq́; Caligulam appellari uelit: potiorem iã apud exercitus Agrippinam quàm legatos, quàm duces: compreſſam à muliere ſeditionem, cui nomen principis obſiſtere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatq́; Seianus peritia morum Tiberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaq; promeret. At Germanicus, legionum, quas nauibus uexerat, ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior claſſis uadoſo mari innaret, uel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſicca humo aut modice adlabente æſtu, quietum habuit. mox impulſu aquilonis ſimul ſydere æquinoctij, quo maxime tumeſcit Oceanus, rapi, agiq́; agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, littori, campis facies. neq; diſcerni poterãt incerta ab ſolidis, breuia à profundis. ſternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, ſarcinæ. corpora examina interfluunt, occurſant. permiſcentur inter ſe manipuli, modo pectore, modo ore tenus extantes, aliquando ſubtracto ſolo diſiecti, aut obruti. nec uox, & mutui hortatus iuuabant. aduerſante unda nihil ſtrenuus ab ignauo, ſapiens à prudenti, cõſilia à caſu differre: cuncta pari uiolentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora euſſus, eodẽ agmẽ ſubduxit. pernoctauere ſine utenſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miſerabiles, quos hoſtis circunſidet. quippe illis etiam honeſtæ mortis uſus. his inglorium exitium. lux reddidit terram. penetratumq́; ad amnem Viſurgin, quo Cæſar claſſe contenderat. impoſitæ deinde legiones, uagãte fama ſubmerſas. nec fides ſalutis, antequam Cæſarem exercitumq́; reducem uidere. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & filium eius in ciuitatem Vbiorũ perduxerat. data utriq; uenia, facile Segimero, cũctatius filio: quia Quintilij Vari corpus illuſiſſe dicebatur. Cæterũ ad ſupplenda exercitus damna certauere Galliæ, Hiſpaniæ, Italia, quod cuiq; promptum, arma, equos, aurum, offerentes: quorũ laudato ſtudio Germanicus, armis modo et equis ad bellum ſumptis, propria pecunia militem iuuit. utq́; cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios, facta ſingulorũ extollere, uulnera intuens, aliũ ſpe, aliũ glo-

ria, cunctos alloquio, & cura ſibiq; & prælio firmabat. Decreta eo anno triumphalia inſignia A. Cæcinnæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico geſtas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo ſæpius ingeſtum, repudiauit: neq; in acta ſua iurari, quanquam cenſente ſenatu, permiſit: cuncta mortalium incerta, quantoq; plus adeptus foret, tanto ſe magis in lubrico dictitãs: non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maieſtatis reduxerat, cui nomẽ apud ueteres idem, ſed alia in iudicium ueniebant, ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, deniq; male geſta Rep. maieſtatem populi Romani minuiſſet: facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis eius tractauit, commotus Caſſij Seueri libidine, qua uiros fœminasq; illuſtres procacibus ſcriptis diffamauerat: mox Tiberius conſultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maieſtatis redderentur, exercendas leges eſſe reſpondit. Hunc quoq; aſperauere carmina incertis autoribus uulgata in ſæuitiam ſuperbiamq; eius, & diſcordem cum matre animum.

Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina, ut quibus initijs, quanta Tiberij arte grauiſſimum exitium irrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremo arſerit cunctaq; corripuerit, noſcatur. Falanio obijciebat accuſator, quòd inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caſſium quẽdam mimum corpore infamem adſciuiſſet: quódq; uenditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet. Rubrio crimini dabatur uiolatum periurio nomen Auguſti. Quæ ubi Tiberio notuere, ſcripſit conſulibus, non ideo decretum patri ſuo cœlum, ut in perniciem ciuium is honor uerteretur. Caſſium hiſtrionem ſolitum inter alios eiuſdem artis intereſſe ludis, quos mater ſua in memoriam Auguſti ſacraſſet: Nec contra religiones fieri, quod effigies eius, ut alia numinum ſimulachra, uenditionibus hortorum & domũ accedãt. Iuſiurandum perinde æſtimandum, quàm ſi Iouem fefelliſſet. deorum iniurias, dijs curæ. Nec multo poſt Granium Marcellum prætorem Bithyniæ quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit, ſubſcribente Romano Hiſpone. qui formam uitæ inijt, quã poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſæuitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuiq; periculum faceſſit, potẽtiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod ſecuti ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem alijs, ac poſtremum ſibi inuenere. Sed Marcellum inſimulabat, ſiniſtros de Tiberio ſermones habuiſſe. ineuitabile crimen, cum ex moribus principis fœdiſſi-

ma quæq; deligeret accuſator,obiectaretq; reo.nam quia uera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo,ſtatuã Marcelli altius quàm Cæſarum ſitam,& alia in ſtatua, amputato capite Auguſti, effigiem Tiberij inditam.ad quod exarſit adeo,ut rupta taciturnitate proclamaret,ſe quoq; in ea cauſa laturum ſententiam palàm,& iuratum, quo cæteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum ueſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piſo, quo, inquit, loco cenſebis Cæſar? ſi primus,habebo quod ſequar. ſi poſt omnes,uereor ne imprudens diſſentiam.permotus his,quantoq; incautius efferbuerat, pœnitentia patiens tulit abſolui reum criminibus maieſtatis.de pecunijs repetundis ad reciperatores itum eſt. Nec patrum cognitionibus ſatiatus,iudicijs adſidebat in cornu tribunalis,ne prætorẽ curuli depelleret: multaq; eo coràm,aduerſus ambitum & potentium preces conſtituta:ſed dũ ueritati conſulitur,libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius ſenator,queſtus mole publicæ uiæ,ductuq; aquarum labefactas ædes ſuas,auxilium patrum inuocabat.reſiſtentibus ærarij prætoribus ſubuenit Cæſar,pretiumq; ædium Aurelio tribuit,erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens. quam uirtutem diu retinuit,cũ cæteras exueret. Propertio Celeri prætorio,ueniam ordinis ob paupertatem petenti,decies ſeſtertium largitus eſt,ſatis comperto, paternas ei anguſtias eſſe.tentantis eadem alios,probare cauſam ſenatui iuſſit,cupidine ſeueritatis,in his etiam,quæ rite faceret,acerbus:unde cæteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis,plana urbis ſtagnauerat.relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus,ut libri Sibyllini adirentur.renuit Tiberius,perinde diuina humanaq; obtegens:ſed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes,leuari in præſens proconſulari imperio,tradiq; Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus,quos Germanici fratris,ac ſuo nomine obtulerat,Druſus præſedit,quanquam uili ſanguine nimis gaudens,quod uulgus formidoloſum,& pater arguiſſe dicebatur. cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe,uarie trahebãt: alij tædio cœtus, quidam triſtitia ingenij & metu comparationis,quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam mouendaſq; populi offenſiones conceſſam filio materiam.quanquam id quod dictum eſt,theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit,occiſis non modo è plebe,& militibus & centurione, uulnerato tribuno prætoriæ cohortis dum probra in magiſtratus & diſſenſionem uulgi prohibent. Actum de ea ſeditione apud patres,

dicebanturq; ſententiæ, ut prætoribus ius uirgarum in hiſtriones eſſet. interceſſit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusq; eſt Aſinij Galli oratione ſilente Tiberio, qui ea ſimulachra libertatis ſenatui præbebat: ualuit tamen interceſſio, quia diuus Auguſtus immunes uerberum hiſtriones quondam reſponderat, neq; fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris, & aduerſus laſciuiam fautorum multa decernuntur, ex queis maximè inſignia: Ne domos Pantomimorum ſenator introiret: ne egredientes in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi quàm in theatro ſpectarentur: & ſpectantium immodeſtiam exilio mulctandi poteſtas prætoribus fieret. Templum ut in colonia Tarraconenſi strueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum, datumq; in omnes prouincias exemplum. Centeſimam rerum uenalium poſt bella ciuilia inſtitutã, deprecante populo, edixit Tiberius, militare ærarium eo ſubſidio niti, ſimul imparē oneri Remp. niſi uiceſimo militiæ anno ueterani dimitterentur. ita proximæ ſeditionis male conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant, abolita in poſterum. Actum deinde in ſenatu ab Aruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes uerterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditæq; municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idq; ipſis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates diſſeruere, peſſum ituros fœcũdiſſimos Italiæ campos, ſi amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus ſuperſtagnauiſſet. Nec Reatini ſilebãt, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obſtrui recuſantes, quippe in adiacentia erupturum: optume rebus mortalium conſuluiſſe naturam, quæ ſua ora fluminibus, ſuos curſus, utq; originem, ita fines dederit: ſpectandas etiam religiones ſociorum, qui ſacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint: quin ipſum Tiberim nolle prorſus accolis fluuijs orbatum, minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, ſeu difficultas operum, ſiue ſuperſtitio ualuit, ut in ſententiam Piſonis concederet, qui nil mutandum cenſuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœſia, additis Achaia & Macedonia. Id quoq; morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac pleroſq; ad finem uitæ in iiſdem exercitibus, aut iuriſdictionibus habere. Cauſæ uariæ traduntur: alij tædio nouæ curæ, ſemel placita pro æternis ſeruauiſſe: quidam inuidia, ne plures fruerentur: ſunt qui exiſtiment, ut callidum eius ingenium, ita anxium iudicium: neq; enim eminentes uirtutes ſectabatur, & rurſum uitia oderat. ex optimis periculũ ſibi, à peſſimis dedecus publicum metuebat. qua hæſitatione poſtremo eò prouectus eſt, ut mandauerit

quibuſdam prouincias, quos egredi urbe non erat paſſurus. De comitijs conſularibus, quæ tum primum illo principe, ac deinceps fuere, uix quicquam firmare auſim: adeo diuerſa non modo apud autores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modo ſubtractis candidatorũ nominibus, originem cuiuſq; & uitam, & ſtipendia deſcripſit, ut qui forent intelligeretur: aliquando ea quoq; ſignificatione ſubtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt. plerũq; eos tantum apud ſe profeſſos diſſeruit, quorum nomina conſulibus edidiſſet: poſſe & alios profiteri, ſi gratiæ, aut meritis confiderent. ſpecioſa uerbis, re inania, aut ſubdola: quantoq; maiora libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infenſius ſeruitium.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER SECVNDVS.

ISENNA Statilio Tauro, L. Liboe Coſs. mota Orientis regna, prouinciaq; Romanæ, initio apud Parthos orto, qui petitum Roma, acceptumq; regem, quamuis gentis Arſacidarum, ut externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus à Phrahate. Nam Phrahates quanquam depuliſſet exercitus, duceſq; Romanos, cuncta uenerantium officia ad Auguſtum uerterat, partemq; prolis, firmandæ amicitiæ miſerat, haud perinde noſtri metu, quàm fidei popularium diffiſus. Poſt finem Phrahatis & ſequentium regum, ob internas cædes, uenere in urbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem uetuſtiſſimum liberorum eius accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar, auxitq; opibus. Et accepere barbari lætantes, ut fermè ad noua imperia. Mox ſubit pudor degenerauiſſe Parthos, petitum alio ex orbe regem, hoſtium artibus infectum: iam inter prouincias Romanas ſolium Arſacidarum haberi dariq; : Vbi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantiũ Antonium, ſi mãcipium Cæſaris tot per annos ſeruitutẽ perpeſſum Parthis imperaret? Accendebat dedignantes & ipſe, diuerſus à maiorum inſtitutis, raro uenatu, ſegni equorum cura: quoties per urbes incederet, lecticæ geſtamine, faſtuq; erga patrias epulas: irridebantur & Græci comites, ac uiliſſima utenſilium anulo clauſa. ſed prompti aditus, obuia co-

mitus,ignotæ Parthis uirtutes,noua uitia,& quia ipſorum maioribus aliena,perinde odium prauis & honeſtis. Igitur Artabanus Arſacidarum e ſanguine apud Dahas adultus exciatur, primoq; congreſſu fuſus,reparat uires,regnoq; potitur.uicto Vononi perfugium Armenia fuit,uacua tunc,interq; Parthorum & Romanas opes infida,ob ſcelus Antonij,qui Artauaſden regem Armeniorum ſpecie amicitiæ illectum, dein cathenis oneratum, poſtremo interfecerat. Eius filius Artaxias,memoria patris nobis infenſus,Arſacidarum ui ſeq; regnumq; tutatus eſt.occiſo Artaxia per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armenijs Tigranes,deductusq; in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit,neq; liberis eius, quanquam ſociatis more externo in matrimonium regnumq; dein iuſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes,& non ſine clade noſtra deiectus.Tum C.Cæſar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen origine Medum, ob inſignem corporis formam, & præclarum animum uolentibus Armenijs præfecit. Ariobarzane morte fortuita abſumpto, ſtirpem eius haud tolerauere: tentatoq; fœminæ imperio, cui nomen Erato,eaq; breui pulſa,incerti ſolutiq;, & magis ſine domino,quàm in libertate,profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, & parum ſubſidij in Armenijs,uel ſi noſtra ui defenderetur,bellum aduerſus Parthos ſumendum erat: rector Syriæ Creticus Sillanus excitum cuſtodia circundat,manente luxu & regio nomine. quod ludibrium ut effugere agitauerit Vonones,in loco reddemus. Cæterum Tiberio haud ingratum accidit, turbari res orientis,ut ea ſpecie Germanicũ ſuetis legionibus abſtraheret,nouisq; prouincijs impoſitum,dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum ſtudia militum, & auerſa patrui uoluntas; celerandæ uictoriæ intentior,tractare præliorũ uias,& quæ ſibi tertium iam annum belligeranti ſæua uel proſpera eueniſſent: fundi Germanos acie & iuſtis locis,iuuari ſyluis, paludibus, breui æſtate,& præmatura hyeme:ſuum militem haud perinde uulneribus,quàm ſpatijs itinerum, damno armorum adfici:feſſas Gallias miniſtrandis equis,longum impedimentorũ agmen, opportunum ad inſidias,defenſantibus iniquum:at ſi mare intretur,promptam ipſis poſſeſſionem,& hoſtibus ignotam:ſimul bellum maturius incipi,legiones q; & commeatus pariter uehi:integrum equitem,equosq; per ora & alueos fluminum media in Germania fore. Igitur huc intendit, miſſis ad cenſus Galliarum,P.Vitellio & Cantio.Silius & Anteius & Cæcinna fabricandæ claſſi præponuntur. Mille naues ſufficere uiſæ,properatæq;. aliæ breues anguſta puppi, proraq;, & lato utero,

quo

quo facilius fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut ſine noxa ſiderent: plures appoſitis utrinq; gubernaculis, conuerſo ut repente remigio, hinc uel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta ueherentur, ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui, uelis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batauorum, in quam conuenirent, prædicta, ob faciles adpulſus, accipiendisq; copijs, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniens apud principium agri Bataui, uelut in duos amnes diuiditur, ſeruatq; nomen & uiolentiam curſus, quàm Germania praeuehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, uerſo cognomento Vahalem accolæ dicunt, mox id quoq; uocabulum mutat Moſa flumine, eiusq; immenſo ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cæſar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expedita manu irruptionem in Chattos facere iubet. ipſe, audito caſtellum Luppiæ flumini adpoſitum obſideri, ſex legiones eò duxit. neq; Silio ob ſubitos imbres aliud actum, quàm ut modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq; raperet. Neq; Cæſari copiam pugnæ obſeſſores fecere, ad famam aduētus eius *dilapſi: tumulum tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & ueterem aram Druſo ſitam diſiecerant. Reſtituit aram, honoriq; patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haud uiſum & cuncta inter caſtellū Aliſonem ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq; permunita. Iamq; claſſis aduenerat, cum præmiſſo cōmeatu, & diſtributis in legiones, ac ſocios nauibus, foſſam, cui Druſianæ nomen, ingreſſus, precatusq; Druſum patrem, ut ſe eadem auſum, libens placatusq; exemplo ac memoria conſiliorū atq; operum iuuaret: lacus inde & Oceanum uſq; ad Amiſiam flumen ſecunda nauigatione peruehitur. claſſis Amiſiæ relicta læuo amne. erratūq; in eo, quòd non ſubuexit. tranſpoſuit militem dextras in terras iturū. ita plures dies efficiendis pontibus abſumpti. Et eques quidem ac legiones prima æſtuaria, nondum adcreſcente unda, intrepidi tranſiere: poſtremum auxiliorum agmen, Batauiq; in parte ea dum inſultant aquis artemq; nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti ſunt. Metanti caſtra Cæſari Angriuariorum defectio à tergo nunciatur. Miſſus illico Stertinius cum equite & armatura leui, igne & cædibus perfidiam ultus eſt. Flumen Viſurgis Romanos Cheruſcosq; interfluebat. eius in ripa cum cæteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitoq; an Cæſar ueniſſet, poſtquam adeſſe reſponſum eſt, ut liceret cum fratre colloqui, orauit. Erat is in exercitu cognomēto Fauius, in=

*v. Muret. Lib. var. c. 5.

ſignis fide, & amiſſo per uulnus oculo paucis ante annis duce Tibe-
rio. Tum permiſſum. progreſſusq; ſalutatur ab Arminio. qui amotis
ſtipatoribus, ut ſagittarij noſtra pro ripa diſpoſiti abſcederent, po-
ſtulat: & poſtquam digreſſi, unde ea deformitas oris, interrogat fra
trem: illo locum, & prælium referente, quodnam præmium rece-
piſſet, exquirit: Flauius aucta ſtipendia, torquem, & coronam aliaq;
militaria dona memorat, irridente Arminio uilia ſeruitij pretia.
Exin diuerſi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæſaris,
& uictis graues pœnas, in deditionem uenienti paratam clementiã,
neque coniugem & filium eius hoſtiliter haberi. Ille fas patriæ, li-
bertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum ſociã,
ne propinquorum & adfinium, denique gentis ſuæ deſertor &
proditor, quàm imperator eſſe mallet. Paulatim inde ad iurgia pro
lapſi, quo minus pugnam conſererent, ne flumine quidem interiecto
cohibebantur, ni Stertinius adcurrens, plenum iræ armaq; & equum
poſcentem Flauium attinuiſſet. cernebatur contra minitabundus Ar
minius, præliumq; denuncians. nam pleraq; latino ſermone interia-
ciebat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. Po-
ſtero die Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar, niſi ponti-
bus præſidijsq; impoſitis, dare in diſcrimen legiones haud imperato-
rium ratus, equitem uado tramittit. præfuere Stertinius, & è nume-
ro primipilarium Aemilius, diſtantibus locis inuecti, ut hoſtem dedu
cerent. quâ celerrimus amnis, Carioualda dux Batauorum erupit.
eum Cheruſci fugam ſimulantes in planiciem ſaltibus circumiectam
traxere: dein coorti & undiq; effuſi trudunt aduerſos, inſtant ceden-
tibus, collectosq; in orbem pars congreſſi, quidam eminus protur-
bant. Carioualda diu ſuſtentata hoſtium ſæuitia, hortatus ſuos ut in-
gruentes cateruas globo fringerent, atq; ipſe in denſiſſimos irrum-
pens, congeſtis telis & ſuffeſſo equo labitur, ac multi nobilium circa.
cæteros uis ſua, aut equites cum Stertinio Aemilioq; ſubuenientes, pe
riculo exemere. Cæſar tranſgreſſus Viſurgim, indicio perfugæ co
gnoſcit delectum ab Arminio locum pugnæ, conueniſſe & alias na
tiones in ſyluam Herculi ſacram, auſurosq; nocturnam caſtrorũ op-
pugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, ſuggreſſiq;
propius ſpeculatores, audiri fremitum equorum, immenſiq; & incon
diti agminis murmur, attulere. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimi
ne, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorru-
ptum foret, ſecum agitabat: Tribunos & centuriones læta ſæpius
quàm comperta nunciare, libertorum ſeruilia ingenia, amicis ineſſe
adulationem: ſi concio uocetur, illic quoq;, quæ pauci incipiant, reli-

quos

quos adſtrepere: penitus noſcendas mentes, cum ſecreti & incuſtoditi inter militares cibos, ſpem aut metum proferrent. Nocte cœpta, egreſſus augurali, per occulta & uigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit caſtrorum uias, adſiſtit tabernaculis, fruiturq́; fama ſui: cum hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per ſeria per iocos eũdem animum, laudibus ferrent: reddendamq́; gratiam in acie faterentur, ſimul perfidos & ruptores pacis, ultioni & gloriæ mactandos. Inter quæ unus hoſtium latinæ linguæ ſciens, acto ad uallum equo, uoce magna, coniuges, & agros, & ſtipendij in dies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos, ſi quis transfugiſſet Arminij nomine pollicetur. Incendit ea cõtumelia legionum iras, ueniret dies, daretur pugna, ſumpturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ deſtinare. Tertia fermè uigilia adſultatũ eſt caſtris ſine coniectu teli, poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſere. Nox eadem lætam. Germanico quietem tulit, uiditq́; ſe operatum, et ſanguine ſacro reſperſa prætexta, pulchriorem aliam manibus auiæ Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpicijs uocat concionem, & quæ ſapientia, præuiſa, aptaq; imminenti pugnæ diſſerit. Non campos modo militi Romano ad prælium bonos, ſed, ſi ratio adſit, ſyluas & ſaltus. nec enim immenſa barbarorum ſcuta, enormes haſtas inter truncos arborum, & enata humo uirgulta perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina: denſarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne ſcuta quidem ferro, neruoúe firmata, ſed uiminũ textus, uel tenuis, & fucatas colore tabulas: primã utcũq; aciem haſtatam, cæteris præuſta aut breuia tela: iam corpus ut uiſu toruum, & ad breuẽ impetum ualidũ, ſic nulla uulnerum patiẽtia, ſine pudore flagitij, ſine cura ducũ, abire, fugere, pau dos aduerſis, inter ſecunda non diuini, non humani iuris memores: Si tædio uiarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorẽ iam Albim q̃ Rhenum: neq; bellum ultra, modo ſe patris patruiq; ueſtigia prementem, ijſdem in terris uictorẽ ſiſterent. Orationem ducis ſecutus militũ ardor, ſignumq́; pugnæ datum. Nec Arminius, aut cæteri Germanorum proceres omittebant ſuos quiſq; teſtari. Hos eſſe Romanos Variani exercitus fugaciſſimos, qui, ne bellum tolerarent, ſeditionẽ induerint: quorũ pars onuſta uulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infenſis rurſum hoſtibus, aduerſis dijs obijciant, nulla boni ſpe: claſſem q̃ppe & auia oceani quæſita, ne quis uenientibus occurreret, ne pulſos premeret: ſed ubi miſcuerint manus, inane ui-

ctis uentorum remorum'ue ſubſidium: meminiſſent modo auaritiæ,
crudelitatis, ſuperbiæ: aliud ſibi reliquum, quàm tenere libertatem,
aut mori ante ſeruitium? Sic accenſos & prælium poſcentes in cã
pum, cui Idiſtauiſo nomen, deducunt: is medius inter Viſurgim & col
les, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium reſiſtunt, in-
æqualiter ſinuatur. pone tergum inſurgebat ſylua editis in altum ra
mis, & puro humo inter arborum truncos. campum & prima ſyl-
uarum, barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci iuga inſedere, ut prælianti
bus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit: auxi-
liares Galli, Germaniq; in fronte, poſt quos pedites ſagittarij, dein qua
tuor legiones, & cum duabus prætorijs cohortibus, ac delecto equi-
te Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite ſa
gittario, cæteræq; ſociorum cohortes, intentus paratusq; miles ut or-
do agminis in aciem adſiſteret. Viſis Cheruſcorum cateruis, quæ per
ferociam proruperant, ualidiſſimos equitum incurrere latus, Sterti-
nium cum cæteris turmis circumgredi, tergá'ue inuadere iubet, ipſe in
tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium octo aquilæ
petere ſyluas, & intrare uiſæ, imperatorē aduertere. exclamat, Irēt,
ſequerentur Romanas aues, propria legionum numina. ſimul pede-
ſtris acies infertur, & præmiſſus eques poſtremos ac latera impulit.
mirumq; dictu, duo hoſtium agmina diuerſa fuga, qui ſyluam tenue-
rant, in aperta: qui campis adſtiterant, in ſyluam ruebant. medij in-
ter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos inſignis Armini-
us manu, uoce, uulnere, ſuſtentabat pugnã: incubueratq; ſagittarijs,
illà erupturus, ni Rhætorum Vindelicorumq; et Gallicæ cohortes ſi
gna obiecaſſent: niſu tamen corporis & impetu equi peruaſit, oblitus
faciem ſuo cruore ne noſceretur. quidam adgnitum à Chaucis inter
auxilia Romana agentibus, emiſſumq; tradiderunt. Virtus, ſeu fraus
eadem Inguiomero effugium dedit. cæteri paſſim trucidati. & ple-
roſq; tranare Viſurgim conantes, iniecta tela, aut uis fluminis, poſtre
mo moles ruentium, & incidentes ripæ operuere. quidam turpi fuga
in ſumma arborum niſi, ramisq; ſe occultantes, admotis ſagittarijs p̄
ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixere. Magna
ea uictoria, neq; cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctem
cæſi hoſtes, decem milia paſſuum cadaueribus atq; armis oppleuere,
repertis inter ſpolia eorum cathenis, quas in Romanos, ut non dubio
euentu, portauerant. Miles in loco prælij Tiberium imperatorem ſa
lutauit, ſtruxitq; aggerem, & in modum trophæorum arma, ſubſcri
ptis uictarum gentium nominibus, impoſuit. Haud perinde Ger-
manos uulnera, luctus, excidia, q̄ ea ſpecies dolore & ira adfecit.

qui

qui modo abire ſedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam uolunt, arma rapiunt, plebes, primores, iuuentus, ſenes, agmen Roma*num repente incurſant, turbant, poſtremo deligunt locum, flumine et ſyluis clauſum, arcta intus planicie, & humida. ſyluas quoq; profunda palus ambibat, niſi quòd latus unum* Angriuarij *lato aggere extulerant, quo à* Cheruſcis *dirimerentur. hic pedes adſtitit, equitē propinquis lucis texere, ut ingreſſis ſyluam legionibus à tergo foret.* Nihil *ex ijs* Cæſari *incognitum: conſilia, locos, prompta, occulta nouerat, aſtusq́; hoſtium in perniciem ipſis uertebat.* Seio Tuberoni *legato tradit equitem, campumq́; peditum acie ita inſtruxit, ut pars æquo in ſyluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, ſibi: cætera legatis permiſit. quibus plana euenerant, facile irrupere: queis impugnandus agger, ut ſi murum ſuccederent, grauibus ſuperne ictibus conflictabantur.* Senſit *dux imparem comminus pugnam, remotisq́; paulum legionibus, funditores libratoresq́; excutere tela, & proturbare hoſtem iubet. miſſæ è tormentis haſtæ. quantoq́; conſpicui magis propugnatores, tanto pluribus uulneribus deiecti.* Primus Cæſar *cum prætorijs cohortibus capto uallo dedit impetum in ſyluas. collato illic gradu certatū. hoſtem à tergo palus,* Romanos *flumen aut montes claudebant. utriſq; neceſſitas in loco, ſpes in uirtute, ſalus ex uictoria.* Nec *minor* Germanis *animus, ſed genere pugnæ et armorum ſuperabantur, cum ingens multitudo arctis locis prælongas haſtas non protenderet, non colligeret, neque adſultibus & uelocitate corporum uteretur, coacta ſtabile ad prælium: contra miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, uiamq́; ſtrage hoſtium aperiret, imprompto iam* Arminio *ob continua pericula, ſiue illum recens acceptum uulnus tardauerat.* Quin & Inguiomerum *tota uolitantem acie, fortuna magis quàm uirtus deſerebat &* Germanicus *quo magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatq́; inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internitionem gentis finem bello fore.* Iamq́; *ſero diei ſubducit ex acie legionem faciendis caſtris: cæteræ ad noctem cruore hoſtiū ſatiatæ ſunt. equites ambigue certauere.* Laudatis *pro concione uictoribus* Cæſar, *congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo,* DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS, EXERCITVM TIBERII CAESARIS EA MVNIMENTA MARTI, ET IOVI, ET AVGVSTO SACRAVISSE. *de ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus cōſcientiā facti ſatis eſſe.* Mox *bellū in* Angriuarios Stertinio *man-*

dat, ni deditionem properauiſſent. atq; illi ſupplices nihil abnuẽdo, ueniam oĩum accepere. Sed æſtate iam adulta, legionum aliæ itinere terreſtri in hybernacula remiſſæ: plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano inuexit. Ac primo placidũ æquor mille nauium remis ſtrepere, aut uelis impelli: mox atro nubiũ globo effuſa grando: ſimul uarijs undiq; procellis, incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire: miles'q; pauidus, & caſuum maris ignarus, dũ turbat nautas, uel intempeſtiue iuuat, officia prudentium corrũpebat. omne dehinc coelũ, & mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenſo nubium tractu ualidus, & rigore uicini ſeptentrionis horridior, rapuit disiecit'q; naues in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptis, uel per occulta uada infeſtas. quibus paulũ ægre'q; uitatis poſtquã mutabat æſtus, eodem'q; quo uentus ferebat, nõ adhærere anchoris, nõ exhaurire irrumpẽtes undas poterant: equi, iumenta, ſarcinæ, etiã arma præcipitantur, quo leuarentur aluei manantes per latera, & fluctu ſuperurgente. Quanto uiolentior cætero mari Oceanus, & truculentia coeli præſtat Germania: tantum illa clades nouitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circum litoribus, aut ita uaſto & profundo, ut credatur nouiſſimũ ac ſine terris mare. pars nauiũ hauſtæ ſunt, plures apud inſulas longius ſitas eiectæ: miles'q; nullo illic hominũ cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eodẽ eliſa tolerauerãt. ſola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quẽ per omnes illos dies noctes'q; apud ſcopulos & prominentes oras, cũ ſe tanti exitij reũ clamitaret, uix cohibuere amici, quo minus eodẽ mari oppeteret. Tandẽ relabẽte æſtu, & ſecundãte uento, claudæ naues raro remigio, aut intentis ueſtibus, & quædam à ualidioribus tractæ, reuertere, quas raptim refectas miſit, ut ſcrutarentur inſulas. collecti ea cura pleriq;. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam rapti, & remiſſi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, uim turbinum, & inauditas uolucres, monſtra maris, ambiguas hominum & belluarũ formas, uiſa, ſiue ex metu credita. Sed fama claſſis amiſſæ, ut Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coercendũ erexit. C. Silio cum triginta peditũ, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipſe maioribus copijs Marſos irrumpit: quorũ dux Malouendus nuper in deditionẽ acceptus, propinquo loco defoſſam Varianæ legionis aquilã modico præſidio ſeruari indicat. Miſſa extemplo manus, quæ hoſtem à fronte eliceret, alij q terga circungreſſi recluderent humũ: & utriſq; adfuit fortuna. eo promptior Cæſar pergit introrſus, populatur, excĩ

dit

dit non auſum congredi hoſtem, aut, ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec unquam magis (ut ex captiuis cognitum eſt) pauētem. Quippe inuictos & nullis caſibus ſuperabiles Romanos prædicabant, qui perdita claſſe, amiſſis armis, poſt conſtrata equorum uirorumq́; corporibus littora, eadem uirtute, pari ferocia, & ueluti aucti numero irrupiſſent. Reductus inde in hiberna miles, lætus animi, quod aduerſa maris, expeditione proſpera penſauiſſet. addidit munificentiam Cæſar, quā tum quis damnu profeſſus erat exoluendo. Nec dubium habebatur, labare hoſtes, petendæq́; pacis cōſilia ſumere, et, ſi proxima æſtas adijceretur, poſſe bellum patrari. ſed crebris epiſtolis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum: ſatis iam euētuum, ſatis caſuū, proſpera illi & magna prælia: eorum quoq; meminiſſet, quæ uenti et fluctus nulla ducis culpa, grauia tamē & ſæua damna intuliſſent: ſe nouies à diuo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quā ui perfeciſſe: ſic Sicambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, regemq́; Maroboduum pace obſtrictum: poſſe & Cheruſcos cæteraſq́; rebelliū gentes, quandò Romanæ ultioni conſultum eſt, internis diſcordijs relinqui. Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acrius modeſtiam eius adgreditur, alterum conſulatum offerendo, cuius munia præſens obiret. ſimul adnectebat, ſi foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Druſi fratris gloriæ, qui, nullo tum alio hoſte, non niſi apud Germanias adſequi nomen imperatorium, & deportare lauream poſſet. Haud cunctatus eſt ultra Germanicus, quanquam fingi ea, ſeq́; per inuidiam parto iam decori abſtrahi intelligeret. Sub idem tempus è familia Scriboniorum Libo Druſus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatius diſſeram, quia tum primum reperta ſunt, quæ per tot annos Remp. exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis amicitia, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promiſſa, Magorum ſacra, ſomniorum etiam interpretes impulit, dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Auguſti coniunx fuerat, conſobrinos Cæſares, plenam imaginibus domum oſtentat, hortaturq́; ad luxum & æs alienum, ſocius libidinum & neceſſitatum, quo pluribus indicijs illigaret. Vt ſatis teſtium, & qui ſerui eadem noſcerent, reperit: aditum ad principem poſtulat, demonſtrato crimine & reo per Flaccum Veſcularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio uſus erat. Cæſar indicium haud aſpernatus, cōgreſſus abnuit: poſſe enim, eodē Flacco internūcio, ſermones cōmeare. atq; interim Libonem ornat prætura, conuictibus adhibet, non uultu alienatus, non uerbis commotior. adeo iram condiderat, cunctaq;

eius dicta factaq; cum prohibere poſſet, ſcire malebat: donec Iunius quidam tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, auidumq; famæ malæ. Statim corripit reum, adit conſules, ſenatus cognitionem poſcit, & uocantur patres, addito, conſultandum ſuper re magna & atroci. Libo interim ueſte mutata cum primoribus fœminis, circumire domos, orare adfines, uocem aduerſum pericula poſcere. abnuentibus cunctis, cum diuerſa prætenderēt, eadem formidine, die ſenatus metu & ægritudine feſſus, ſiue, ut tradidere quidā, ſimulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ, inniſusq; fratri, & manus ac ſupplices uoces ad Tiberium tendens, immoto eius uultu excipitur. mox libellos & autores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, né ue aſperare crimina uideretur. Acceſſerant præter Trionem & Catum accuſatores Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabantq; cui ius perorandi in reum daretur, donec Liuius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina obiecturum profeſſus, protulit libellos uecordes adeo, ut conſultauerit Libo, an habiturus foret opes, queis uiam Appiam Brunduſium uſq; pecunia operiret. inerant & alia huiuſcemodi ſtolida, uana, ſi mollius acciperes miſeranda. Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum, additas atroces uel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo, adgnoſcentes ſeruos per tormenta interrogare placuit. Et quia uetere ſenatus conſulto, quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari ſingulos actori publico iubet: ſcilicet, ut in Libonem ex ſeruis, ſaluo ſenatuſconſulto quæreretur. Ob quæ poſterum diem reus petiuit domūq; digreſſus, extremas preces P. Quirino propinquo ſuo ad principem mandauit. reſponſum eſt, ut ſenatum rogaret. cingebatur interim milite domus: ſtrepebant etiam in ueſtibulo, ut audiri, ut aſpici poſſent, cum Libo ipſis, quas in nouiſſimam uoluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, uocare percuſſorem, prehenſare ſeruorum dextras, inſerere gladium. atq; illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpoſitum menſa lumen, feralibus iam ſibi tenebris duos ictus in uiſcera direxit. Ad gemitum collabentis accurrere liberti, & cæde uiſa miles adſtitit. Accuſatio tamen apud patres adſeueratione eadem peracta. iurauitq; Tiberius petiturum ſe uitam, quamuis nocenti, niſi uoluntariam mortem properauiſſet. Bona inter accuſatores diuiduntur: & præturæ extra ordinem datæ his, qui ſenatorij ordinis erant. Tunc Cotta Meſſalinus, ne imago Libonis exequias poſterorum comitaretur, cenſuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum

gnomentum

gnomentum Druſi adſumeret. ſupplicationum dies Pomponij Flacci ſententia conſtituti. ut dona Ioui, Marti, Concordiæ, utq; Iduum Septembrium dies, quo ſe Libo interfecerat, dies feſtus haberetur, L. P. & Gallus Aſinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuere: quorum autoritates, adulationesq; rettuli, ut ſciretur uetus id in Rep. malum. Facta & de Mathematicis Magisq; Italia pellendis ſenatus conſulta: quorum è numero L. Pituanius ſaxo deiectus eſt. In P. Martium conſules extra portam Exquilinam, cum claſſicum canere iuſſiſſent, more priſco aduertere. Proximo ſenatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio conſulari, Octauio Frontone prætura functo: decretumq;, ne uaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent, ne ueſtis Serica uiros fœdaret. Exceſſit Fronto, ac poſtulauit modum argento, ſupellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid è Rep. crederent, loco ſententiæ promere Contra Gallus Aſinius diſſeruit, auctu imperij adoleuiſſe etiam priuatas opes, idq; non nouum, ſed è uetuſtiſſimis moribus: aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp referri: qua tenui, anguſtas ciuium domus: poſtquam eò magnificentiæ uenerit, gliſcere ſingulos: neque in familia & argento, quæq; ad uſum parentur, nimium aliquid, aut modicum, niſi ex fortuna poſſidentis: diſtinctos ſenatus & equitum cenſus, non quia diuerſi natura, ſed ut locis, ordinibus, dignationibus antiſtent, talesq; ad requiem animi aut ſalubritatem corporum parentur: niſi forte clariſſimo cuiq; plures curas, maiora pericula ſubeũda, delenimentis curarum & periculorum carendum eſſe. Facilem adſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, confeſſio uitiorum & ſimilitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus cenſuræ: nec, ſi quid in moribus labaret, defuturum corrigendi autorem. Inter quæ L. Piſo ambitum fori, corrupta iudicia, ſæuitiam oratorum accuſationes minitantium increpans, abire ſe, & cedere urbe, uicturum in aliquo abdito & longinquo rure teſtabatur: ſimul curiam relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quanquam mitibus uerbis Piſonem permulſiſſet, propinquos quoque eius impulit, ut abeuntem autoritate uel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idẽ Piſo mox dedit, uocata in ius Vrgulania, quam ſupra leges amicitia Auguſtæ extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæſaris ſpreto Piſone uecta: aut ille abſtiſtit, quanquam Auguſta ſe uiolari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, ut ſe iturũ ad prætoris tribunal, ad futurũ Vrgulaniæ diceret, proceſſit palatio, procul ſeq; iuſſis militibus. ſpectabatur occurſante populo compoſitus ore, & ſermo-

tibus uarijs tempus atq; iter ducens, donec propinquis Piſonem fruſtra cohercentibus, deferri Auguſtæ pecuniam quæ petebatur iuberet. isq; finis rei, ex qua neq; Piſo inglorius, et Cæſar maiore fama fuit. Cæterum Vrgulaniæ potentia adeo nimia ciuitati erat, ut teſtis in cauſa quadam, quæ apud ſenatum tractabatur, uenire dedignaretur. miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret: cum uirgines Veſtales in foro & iudicio audiri quoties teſtimonium dicerent, uetus mos fuerit.

Res eo anno prolatas haud referrem, ni precium foret, Gn. Piſonis & Aſinij Galli ſuper eo negotio diuerſas ſententias noſcere. Piſo, quanquam adfuturum ſe dixerat Cæſar, ob id magis agendum cenſebat, ut abſente principe, ſenatus & equites poſſent ſua munia ſuſtinere: decorum Reip. fore. Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, nihil ſatis illuſtre, aut ex dignitate populi Ro. niſi coràm et ſub oculis, Cæſaris: eoq; conuentum Italiæ & adfluentes prouincias, præſentiæ eius ſeruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac ſilente, magnis utrinq; contentionibus acta, ſed res dilatæ. Et certamē Gallo ad uerſus Cæſarem exortum eſt. nam cenſuit in quinquennium magiſtratuum comitia habenda: utq; legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur, iā tum prætores deſtinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos ſingulos nominaret. Haud dubium erat, eam ſententiam altius penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen, q̄ſi augeretur poteſtas eius, diſſeruit: graue moderationi ſuæ tot differre: uix per ſingulos annos offenſiones uitari, quamuis repulſam propinqua ſpes ſoletur: quantum odij fore ab ijs, qui ultra quinquennium proijciantur? unde proſpici poſſe quæ cuiq; tam longo temporis ſpatio mens, domus, fortuna? ſuperbire homines etiam annua deſignatione, quid ſi honorum per quinquennium agitent? quinquiplicari prorſus magiſtratus, ſuberti leges, quæ ſua ſpacia exercendæ candidatorum induſtriæ, quærendisq; aut potiundis honoribus ſtatuerint. Fauorabili in ſpeciem oratione uim imperij tenuit, cenſusq; quorundam ſenatorum iuuit. quo magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifeſta ſuperbius accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſij illectus à diuo Auguſto liberalitate decies ſeſtertiū̂m ducere uxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia extingueretur. Igitur quatuor filijs ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ, cum in palatio ſenatus haberetur, modo Hortenſij inter oratores ſitam imaginem, modo Auguſti intuens ad hunc modum cœpit.

„ Patres conſcripti, Hos, quorum numerum & pueritiam uidetis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat, ſimul maiores mei meruerant ut poſteros haberent. nam ego, qui non pecu-

niam, non ſtudia populi, neq; eloquentiam gentile domus noſtræ bonum, uarietate temporum accipere uel parare potuiſſem, ſatis habebam. ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent: iuſſus ab imperatore uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero. adſequentur florente te Cæſar quos pederis honores. interim Q. Hortenſij pronepotes, diui Auguſti alumnos ab inopia defende. Inclinatio ſenatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius aduerſaretur, his fermé uerbis uſus. Si quantum pauperum eſt, uenire huc, et liberis ſuis petere pecunias cœperint, ſinguli nunquã exſatiabuntur, Reſpub. deficiet. nec ſané ideo à maioribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco ſententiæ proferre, ut priuata negocia, & res familiares noſtras hic augeamus, cum inuidia ſenatus & principum, ſiue indulſerint largitionem, ſiue abnuerint. non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiua quidem & improuiſa: cum alijs de rebus conuenerint patres, conſurgere, & numero atq; ætate liberûm ſuorum urgere modeſtiam ſenatus, eandem uim in me tranſmitti, ac uelut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec ea lege ut ſemper daretur. langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia. ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes, & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignaui, nobis graues. Hæc atque talia quanquam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepere: ſenſit'q; Tiberius: &, cum paulum reticuiſſet, Hortalo ſe reſpondiſſe ait: cæterum ſi patribus uideretur, daturum liberis eius ducena ſeſtertia ſingulis qui ſexus uirilis eſſent. egere alij grates. ſiluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens: neque miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamuis domus Hortenſij pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno mancipij unius audacia, ni mature ſubuentum foret, diſcordijs armis'q; ciuilibus Rempub. perculiſſet. Poſthumi Agrippæ ſeruus, nomine Clemens, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & fraude aut ui raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non ſeruili animo concepit. auſa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atq; interim patrata cæde, ad maiora & magis præcipitia côuerſus, furatur cineres, uectus'q; Coram Ethruriæ promonteriũ ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem, barbam'q; promitteret. nã ætate & forma haud diſſimili in dominum erat. tum ꝑ idoneos & ſecre-

ti eius ſocios crebeſcit uiuere Agrippam, occultis primum ſermoni-
bus, ut uetita ſolent, mox uago rumore apud imperitiſſimi cuiuſque
promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eóq; noua cupientes. atq;
ipſe adire municipia obſcuro die, neq; propalam aſpici, neq; diutius
ijſdem locis. ſed quia ueritas uiſu & mora, falſa, feſtinatione & in-
certis ualeſcunt, relinquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur in
terim per Italiam, ſeruatum munere deûm Agrippã, credebatur Ro-
mæ. iamq; Hoſtiam inuectum multitudo ingens, iam in urbe clande-
ſtini cœtus celebrabant, cum Tiberium anceps cura diſtrahere, ui'ne
militum ſeruum ſuum coherceret, an inanem credulitatem tempore
ipſo uaneſcere ſineret: modo nihil ſpernendum, modo non omnia me-
tuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. poſtremo dat negotiũ
Salluſtio Criſpo. ille é clientibus duos (quidam milites fuiſſe tradunt)
delegit, atq; hortatur, ſimulata conſciẽtia, adeant, offerant pecuniam,
fidem, atque pericula polliceantur. Exequuntur, ut iuſſum erat. dein
ſpeculati noctem incuſtoditam, accepta idonea manu uinctum clauſo
ore in palatium traxere. percunctanti Tiberio, quomodo Agrippa fa-
ctus eſſet? reſpondiſſe fertur: quomodo tu Cæſar? Vt ederet ſocios, ſubi
gi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palàm auſus, in ſecreta
palatij parte interfici iuſſit, corpuſq; clàm auferri. & quan-
quam multi é domo principis equiteſq; ac ſenatores, ſuſtentaſſe opi-
bus, iuuiſſe conſilijs dicerentur, haud quæſitum. Fine anni arcus
propter ædem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Ger
manici, auſpicijs Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in
hortis, quos Cæſar dictator populo Ro. legauerat: ſacrarium genti
Iuliæ: effigieſq; diuo Auguſto apud Bouillas dicantur. C. Cœlio, L.
Pomponio Coſs. Germanicus Cæſar ad VII kalen. Iunias trium-
phauit de Cheruſcis Chattiſq; & Angriuarijs, quæq; aliæ nationes
uſq; ad Albim colunt: uecta ſpolia, captiui, ſimulachra montium, flu
minum, præliorum: bellumq;, quia conficere prohibitus erat, pro con
fecto accipiebatur. augebat intuentium uiſus eximia ipſius ſpecies, cur
ruſq; quinq; liberis onuſtus. ſed ſuberat occulta formido reputanti-
bus, haud proſperum in Druſo patre eius fauorem uulgi, auunculũ
eiuſdem Marcellum flagrantibus plebis ſtudijs intra iuuentam ere
ptum: breues et infauſtos populi Romani amores. Cæterũ Tiberius no
mine Germanici trecenos plebi ſeſtertios uiritim dedit, ſéq; collegã cõ
ſulatui eius deſtinauit. nec ideo ſinceræ charitatis fidem adſecutus,
amoliri iuuenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitq; cauſas, aut forte obla
tas arripuit. Rex Archelaus quinquageſimũ annũ Cappadocia po-
tiebatur inuiſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio co-

luiſſet.nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat,ſed ab intimis Auguſti monitus,quia florente C.Cæſare,miſſoq; ad res orientis,intuta Tiberij amicitia credebatur.Vt uerſa Cæſarum ſobole,imperiũ adeptus eſt,elicit Archelaum matris literis: quæ non diſſimulatis filij offenſionibus,clementiam offerebat,ſi ad precandum ueniret.ille ignarus doli,uel ſi intelligere crederetur,uim metuẽs,in urbem properat: exceptusq; immiti à principe,& mox accuſatus in ſenatu,non ob crimina quæ fingebantur,ſed angore,ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua nedum infima inſolita ſunt, finem uitæ ſponte an fato impleuit.Regnum in prouinciam redactum eſt:fructibusq; eius leuari poſſe centeſimæ uectigal profeſſus Cæſar,ducẽteſimam in poſterũ ſtatuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum,Philopatore Cilicum regibus defunctis,turbabantur nationes,pleriſq; Romanum,alijs regium imperium cupientibus:& prouinciæ Syria atq; Iudæa feſſæ oneribus diminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armenia quæ ſupra memoraui apud patres diſſeruit,nec poſſe motum orientem niſi Germanici ſapientia componi: nam ſuam ætatem uergere, Druſi nondum ſatis adoleuiſſe.Tunc decreto patrum permiſſæ Germanico prouinciæ,quæ mari diuiduntur,maiusq; imperium quoquo adiſſet,quàm his ſorte aut miſſu principis obtinerent. Sed Tiberius dimouerat Syria Creticum Sillanum per adfinitatem connexũ Germanico,quia Sillani filia Neroni uetuſtiſſimo liberorum eius pacta erat,præfeceratq; Gn.Piſonem ingenio uiolentum,& obſequij ignarum,inſita ferocia à patre Piſone,qui ciuili bello reſurgentes in Africa partes acerrimo miniſterio aduerſus Cæſarem iuuit, mox Brutũ & Caſſium ſecutus,conceſſo reditu,petitione honorum abſtinuit,donec ultro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. ſed præter paternos ſpiritus,uxoris quoq; Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur:uix Tiberio concedere,liberos eius ut multum infra deſpectare:nec dubium habebat,ſe delectum,qui Syriæ imponeretur ad ſpes Germanici coercendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata,& Plancinam haud dubie Auguſta monuit muliebri æmulatione Agrippinã inſectandi.diuiſa nanq; et diſcors aula erat, tacitis in Druſum,aut Germanicum ſtudijs.Tiberius ut proprium et ſui ſanguinis Druſum fouebat:Germanico alienatio patrui,amorem apud cæteros auxerat,et quia claritudine materni generis anteibat, auum M.Antonium, auunculum Auguſtum ferens. contra Druſo proauus eques Ro.Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines uidebatur.& coniux Germanici Agrippina,fœcunditate ac fama Liuiam uxorem Druſi præcellebat.ſed fratres egregie concordes

& proximorum certaminibus inconcuſſi. Nec multo poſt Druſus in Illyricum miſſus eſt, ut ſueſceret militiæ, ſtudiaq; exercitus pararet: ſimul iuuenem urbano luxu laſciuientem melius in caſtris haberi Tiberius, ſeq; tutiorem rebatur, utroq; filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur auxilium aduerſus Cheruſcos orantes. nam diſceſſu Romanorum, ac uacui externo metu, gentis adſuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in ſe uerterant. uis nationum, uirtus ducum in æquo: ſed Maroboduum regis nomen inuiſum apud populares, Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modo Cheruſci ſociiq; eorum, uetus Arminij miles, ſumpſere bellum, ſed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi defecere ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugiſſet, non aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio iuueni patruus ſenex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrinq; ſpe, nec, ut olim apud Germanos, uagis incurſibus, aut diſiectas per cateruas. quippe longa aduerſus nos militia inſueuerant ſequi ſigna, ſubſidijs firmari, dicta imperatorum accipere. Ac tunc Arminius equo colluſtrans cuncta, ut quouſq; aduectus erat, reciperatam libertatem, trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum oſtentabat: contra, fugacem Maroboduum appellans, præliorum expertem, Hirciniæ latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiuiſſe fœdus, proditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris, haud minus infenſis animis exturbandum, quàm Varum Quintilium interfecerint: meminiſſent modo tot præliorum: quorum euentu, & ad poſtremum eiectis Romanis, ſatis probatum, penes utros ſumma belli fuerit. Neq; Maroboduus iactantia ſui aut probris in hoſtem abſtinebat, ſed Inguiomerum tenens, illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſilijs geſta, quæ proſpere ceciderint, teſtabatur: uecordem Arminium, & rerum neſcium alienam gloriam in ſe trahere, quoniam tres uacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia deceperit, magna cum clade Germaniæ & ignominia ſua, cum coniunx, cum filius eius ſeruitium adhuc tolerent. At ſe duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam ſeruauiſſe, mox conditionibus æquis diſceſſum: neque pœnitere quòd ipſorum in manu ſit, integrum aduerſus Romanos bellum an pacem incruentam malint.

His uocibus inſtinctos exercitus propriæ quoque cauſæ ſtimulabant, cum à Cheruſcis Langobardiſq; pro antiquo decore, aut recente libertate, & contra augendæ dominationi certaretur. Non aliàs maiore mole concurſum, neque ambiguo magis euentu, fuſis utrinque dex-

tris cornibus. ſperabaturq́; rurſum pugna, ni Marobodus caſtra in colles ſubduxiſſet. Id ſignum perculſi fuit, & transfugis paulatim nudatus in Marcomannos conceſſit, miſitq́; legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Reſponſum eſt, non iure eum aduerſus Cheruſcos arma Romana inuocare, qui pugnantes in eundem hoſtem Romanos nulla ope iuuiſſet. Miſſus tamen Druſus, ut rettulimus, pacis firmator. Eodem anno duodecim celebres Aſiæ urbes collapſæ nocturno motu terræ, quo improuiſior grauiorq́; peſtis fuit. neque ſolitum in tali caſu effugium ſubueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sediſſe immenſos montes, uiſa in arduo quæ plana fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes memorant. Aſperrima in Sardianos lues plurimum in eoſdem miſericordiæ traxit. nam centies ſeſtertium pollicitus Cæſar: & quantum ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegeatas, Apollonieſes, quiq́; Moſteni aut Macedones Hyrcani uocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittiq́; ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoueretq́;. delectus eſt M. Aletus è prætorijs, ne, conſulari obtinente Aſiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar, haud minus grata liberalitate, quòd bona Aemiliæ Muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Aemylio Lepido, cuius è domo uidebatur: & Pantulei diuitis equitis Romani hæreditatem (quanquam ipſe hæres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neq; ſuſpectis tabulis ſcriptum compererat, nobilitatem utriusq; pecunia iuuandam præfatus. Neq; hæreditatem cuiuſquam adijt, niſi cum amicitia meruiſſet. Ignotos & alijs infenſos, eoq́; principem nuncupātes procul arcebat. Cæterum ut honeſtam innocentium paupertatem leuauit, ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidiū Varronē, Mariū Nepotem, Appiū Appianū, Cornelium Sullam Q. Vitelliū mouit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt. Iiſdē temporibus deûm ædes uetuſtate aut igni abolitas cœptasq́; ab Auguſto dedicauit Libero Liberæq́; & Cereri, iuxta circum maximum, quas Aulus Poſthumus dictator uouerat: eodemq́; in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus conſtitutam: et Iano tēplū, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanā proſpere mari geſſit, triumphumq́; naualem de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico ſacratur: hanc Atilius uouerat eodem bello. Adoleſcebat interea lex maieſtatis: & Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonibus diuum Auguſtum

ac Tiberium, & matrem eius illuſiſſet, Cæſariq; connexa adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri lege Iulia uiſum. Maieſtatis crimen diſtingui Cæſar poſtulauit, damnariq; ſi qua de Auguſto irreligioſe dixiſſet. In ſe iacta nolle ad cognitionem uocari. Interrogatus à conſule quid de his cenſeret, quæ de matre eius locuta ſecus, argueretur: reticuit. dein proximo ſenatus die illius quoq; nomine orauit, ne cui uerba in eam quoquo modo habita crimini forent: liberauitq; Apuleiam lege maieſtatis. adulterij grauiorem pœnam deprecatus, ut exemplo maiorum propinquis ſuis ultra ducenteſimum lapidem remouerentur ſuaſit. Adulterio Manlio Italia atq; Africa interdictum eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamē inceſſit. Germanicus atq; Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contra pleriq; nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius cum inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. uicta eſt ſine dubio lex, ſed neq; ſtatim, & paucis ſuffragijs: quomodo, etiā cum ualerent, leges uincebantur. Eodem anno cœptum in Africa bellum, duce hoſtium Tacfarinate. is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaria ſtipendia meritus, mox deſertor, uagos primum, et latrocinijs ſuetos ad prædam & raptus congregare, dein more militiæ per uexilla, et turmas componere, poſtremo non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. ualida ea gens, & ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosq; accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa. diuiſusq; exercitus: ut Tacfarinas lectos uiros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, diſciplina & imperijs ſueſceret: Mazippa leui cum copia incendia & cædes, & terrorem circumferret. compuleranto; Cinithios, haud ſpernendā nationem, in eadem, cum Furius Camillus proconſul Africæ legionem & quod ſubſignis ſociorum, in unum conductos ad hoſtem duxit, modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atq; Maurorum ſpectares. ſed nihil æque cauebatur, q̄ ne bellum metu eluderent. ſpe uictoriæ inducti ſunt, ut uincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes, duæq; alæ in cornibus locantur, nec Tacfarinas pugnam detrectauit: fuſi Numidæ, multosq; poſt annos Furio nomini partum decus militiæ. nam poſt illum reciperatorē urbis, filiumq; eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habebatur. eo pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebrauit, & decreuere patres triūphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam uitæ impune fuit.

Sequens

Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum conſules ha-
buit: ſed eum honorem Germanicus inijt apud urbem Achaiæ Nico-
polim, quò uenerat per Illyricam oram uiſo fratre Druſo in Dal-
matia agente, Hadriatici, ac mox Ionij maris aduerſam nauigationē
perpeſſus. igitur paucos dies inſumpſit reficiendæ claſſi, ſimul ſinus
Actiaca uictoria inclytos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraq;
Antonij cum recordatione maiorum ſuorum adijt. namq; ei, ut memo
raui, auunculus Auguſtus, auus Antonius erant, magnaq; illic ima-
go triſtium lætorumq;. Hinc uentum Athenas, fœderiq; ſociæ & ue-
tuſtæ urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quæſitiſſi
mis honoribus uetera ſuorum facta dictaq; præferentes, quo plus di
gnationis adulatio haberet. Petita inde Eubœa, tramiſit Leſbum, ubi
Agrippina nouiſſimo partu Iuliā edidit: tum extrema Aſiæ, Perin
thumq; ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis anguſtias, et
os ponticum intrat, cupidine ueteres locos, & fama celebratos noſcen
di: pariterq; prouincias internis certaminibus, aut magiſtratuum in-
iurijs feſſas refouebat. atq; illum in regreſſu ſacra Samothracum ui
ſere nitentem, obuij aquilones depulere. Igitur aliaq; quæ ibi uarieta
te fortunæ, & noſtri origine ueneranda, relegit Aſiam, adpellitq; Co-
lophona, ut Clarij Apollinis oraculo uteretur. Non fœmina illic, ut
apud Delphos, ſed certis è familijs & fermè Mileto accitus ſacerdos,
numerum modo conſultantium & nomina audit: tum in ſpecum di-
greſſus hauſta fontis arcani aqua, ignarus plerunq; literarum, &
carminum, edit reſponſa, uerſibus compoſitis ſuper rebus quas quis
mente concepit: & ferebatur, Germanico per ambages (ut mos oracu
lis) maturum exitium cecinisse. At Gn. Piſo quo properantius deſti
nata inciperet, ciuitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritā ora
tione ſæua increpat, obliq; Germanicum perſtringens, quòd contra de
cus Romani nominis non Athenienſes tot cladibus extinctos, ſed collu
uiem illam nationum comitate nimia colluiſſet: hos enim eſſe Mithri-
datis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus diuum Auguſtum ſocios.
etiam uetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, uiolenter in
ſuos feciſſent, offenſus urbi propria quoq; ira, quia Theophilum quē
dam Areo iudicio falſi dānatum, precibus ſuis non concederent. Exin
nauigatione celeri per Cycladas, & compēdia maris adſequitur Ger
manicum apud inſulam Rhodum, haud neſcium quibus inſectationi
bus petitus foret: ſed tanta māſuetudine agebat, ut cum orta tempeſtas
raperet in abrupta, poſſetq; interitus inimici ad caſum referri, miſe-
rit triremes, quarum ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neq; tamen mi
tigatus Piſo, & uix diei morā perpeſſus, linquit Germanicum, præ-

ueniṫq; : & poſtquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu infimos manipularium iuuando, cum ueteres centuriones, ſeueros tribunos demoueret, locaq; eorum clientibus ſuis, uel deterrimo cuiq; attribueret, deſidiam in caſtris, licentiam in urbibus, uagum, ac laſciuientem per agros militem ſineret, eo uſq; corruptionis prouectus eſt, ut ſermone uulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina ſe intra decora fœminis tenebat, ſed exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere, quibuſdam etiam bonorum militum ad mala obſequia promptis, quòd haud inuito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico, ſed præuerti ad Armenios inſtantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus non modo ingenijs, ſed ſitu terrarum, quo noſtris prouincijs late prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximiſq; imperijs interiecti, & ſæpius diſcordes ſunt, aduerſus Romanos odio, & in Parthum inuidia. Regem illa tempeſtate non habebant amoto Vonone, ſed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quòd is prima ab infantia inſtituta & cultum Armeniorum æmulatus, uenatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemq; iuxta deuinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata adprobantibus nobilibus, circumfuſa multitudine, inſigne regium capiti eius impoſuit. cæteri uenerantes regem, Artaxiam conſalutauere, quod illi uocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere. et quædam ex regijs tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium ſperaretur. Commagenis Q. Seruæus præponitur, tum primum ad ius prætoris tranſlatis. Cunctaq; ſocialia proſpere compoſita, non ideo lætum Germanicum habebant, ob ſuperbiam Piſonis, qui iuſſus partem legionū ipſe, aut per filium in Armeniam ducere, utrunq; neglexerat. Cyrri demum apud hyberna decumæ legionis conuenere, firmato uultu Piſo aduerſus metum, Germanicus ne minari crederetur, & erat, ut retтuli, clementior. ſed amici accendendis offenſionibus callidi, intendere uera, adgerere falſa, ipſumq; & Plancinam, & filios uarijs modis criminari: poſtremo paucis familiarium adhibitis, ſermo cœptus à Cæſare, qualem ira & diſſimulatio gignit. Reſponſum à Piſone precibus contumacibus: diſceſſerantq; opertis odijs: poſtq; rarus in tribunali Cæſaris Piſo, et ſi quando adſideret, atrox, ac diſſentire manifeſtus. uox quoq; eius audita eſt in conuiuio, cum apud regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæſari, & Agrippinæ, leues Piſoni, & cæteris offerrentur, principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari:

las dari: abiecitq; ſimul coronam, & multa in luxum addidit. quæ Germanico quanquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati uenere. miſerat, amicitiam ac fœdus memoraturos, et cupere renouari dextras, daturumq; honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuncijs ad diſcordias traheret. Ad ea Germanicus de ſocietate Romanorum, Parthorumq; magnifice: de aduentu regis, & cultu ſui cum decore, ac modeſtia reſpondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam urbem amotus eſt. datum id non modo precibus Artabani, ſed contumeliæ Piſonis, cui gratiſſimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plãcinam deuinxerat. M. Sillano, L. Norbano Coss. Germanicus Aegyptum proficiſcitur cognoſcendæ antiquitatis, ſed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitq; apertis horreis pretia frugum, multaq; in uulgus grata uſurpauit: ſine milite incedere pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadẽ factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habituq; eius lenibus uerbis perſtricto acerrime increpuit, quòd contra inſtituta Auguſti non ſponte principis, Alexandriã introiſſet. nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, uetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus aut equitibus Romanis illuſtribus, ſepoſuit Aegyptum: ne fame urgeret Italiam, quiſquis eam prouinciã, clauſtraq; terræ ac maris quamuis leui præſidio aduerſum ingentes exercitus inſediſſet. Sed Germanicus nondum comperto profectionem eam incuſari, Nilo ſubuehebatur, orſus oppido à Canopo. Condidere id Spartani ob ſepultum illic rectorem nauis Canopum, qua tempeſtate Menelaus Græciam repetens diuerſum ad mare terramq; Libyam delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud ſe & antiquiſſimum perhibent, eoſq;, qui poſtea pari uirtute fuerint, in cognomentum eius adſcitos. Mox uiſit ueterum Thebarum magna ueſtigia: & manebant ſtructis molibus literæ Aegyptiæ, priorem opulentiam complexæ: iuſſuſq; è ſenioribus ſacerdotum patrium ſermonem interpretari, referebat habitaſſe quondam ſeptingenta millia ætate militari: atque eo cum exercitu regẽ Rhamſen Libya, Aethiopia, Mediſq;, et Perſis, et Bactriano, ac Scythia potitum, quaſq; terras Suri Armenijq;, & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycum ad mare imperio tenuiſſe. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorũ, equorumq;, & dona templis ebur, atq; odores, quaſq; copias frumenti, & omnium utenſilium quæq; natio penderet, haud

literæ Aegyptiæ.

minus magnifica quàm nunc ui Parthorum, aut potentia Romana iubentur. Cæterum Germanicus alijs quoq; miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis ſaxea effigies, ubi radijs ſolis icta eſt, uocalem ſonum reddens: diſiectasq; inter & uix peruias arenas, inſtar montium eductæ Pyramides certamine & opibus regũ, lacusq; effoſſa humo ſuperfluentis Nili receptacula, atq; alibi anguſtiæ, et profunda altitudo, nullis inquirentium ſpacijs penetrabiles. Exin uentum Elephantinen ac Syenen, clauſtra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare pateſcit. Dum ea æſtas Germanico plures per prouincias tranſigitur, haud leue decus Druſus quæſiuit illiciens Germanos ad diſcordias, utq; fracto iam Maroboduo uſq; in exitium inſiſteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim ui Marobodui, et tunc dubijs rebus eius ultionem auſus. Is ualida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisq; primoribus ad ſocietatem, irrumpit regiam, caſtellumq; iuxta ſitum. ueteres illic Sueuorum prædæ, & noſtris é prouincijs lixæ, ac negotiatores reperti, quo ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, poſtremum obliuio patriæ ſuis quenq; ab ſedibus hoſtilem in agrum trāſtulit. Maroboduo undiq; deſerto, non aliud ſubſidium quàm miſericordia Cæſaris fuit. tranſgreſſus Danubium, qua Noricam prouinciam præfluit, ſcripſit Tiberio, non ut profugus aut ſupplex, ſed ex memoria prioris fortunæ: nam multis nationibus clariſſimum quondam regem ad ſe uocantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe. reſponſum à Cæſare, tutam ei honoratamq; ſedem in Italia fore, ſi maneret: ſin rebus ſuis aliud conduceret, abiturum fide qua ueniſſet. cæterum apud ſenatum diſſeruit, non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum populo Romano perinde metuendos fuiſſe. Extat oratio, qua magnitudinem uiri, uiolentiam ſubiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hoſtis, ſuaq; in deſtruẽdo eo conſilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ne, ſi quando inſoleſcerent Sueui, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur. ſed non exceſſit Italia per duodeuiginti annos, conſenuitq; multum imminuta claritate ob nimiam uiuendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neq; aliud perfugium. pulſus haud multo poſt Hermundurorũ opibus, & Vibilio duce, receptusq;, forum Iulium Narbonenſis Galliæ coloniam mittitur. Barbari utrunq; comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cuſum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum.

Simul nunciato regem Artaxiam Armenijs à Germanico datum, decreuere patres, ut Germanicus atq; Druſus ouantes urbem introirent.

rent.

rent. ſtructi & arcus circum latera templi Martis Vltoris cum effigie Cæſarũ, lætiore Tiberio, quia pacem ſapientia firmauerat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Igitur Rheſcuporim quoq; Thraciæ regem aſtu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat: quo defuncto, Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit. In ea diuiſione arua, & urbes, & uicina Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox, adnexum hoſtibus Rheſcuporidi ceſſis: ipſorumq; regum ingenia, illi mite & amœnum, huic atrox, auidum, & ſocietatis impatiens erat: ſed primo ſubdola concordia egere, mox Rheſcuporis egredi fines, uertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti uim facere, cunctanter ſub Auguſto, quem autorem utriuſq; regni, ſi ſperneretur, uindicem metuebat. enimuero audita mutatione principis, immittere latronum globos, excindere caſtella, cauſas bello. Nihil æque Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur. deligit centurionem, qui nunciaret regibus, ne armis diſceptarent. ſtatimq; à Cotye dimiſſa ſunt, quæ parauerat auxilia. Rheſcuporis ficta modeſtia poſtulat, eundem in locum coiretur, poſſe de controuerſijs colloquio tranſigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent, acciperentq;, Rheſcuporis ſanciendo (ut dictitabat) fœderi conuiuium adijcit: tractaq; in multam noctem lætitia per epulas ac uinolẽtiam, incautum Cotyn, &, poſtquam dolum intellexerat, ſacra regni, eiuſdem familiæ deos, & hoſpitales menſas obteſtantem, cathenis onerat: Thraciaq; omni potitus, ſcripſit ad Tiberium, ſtructas ſibi inſidias, præuentum inſidiatorem: ſimul bellum aduerſus Baſtarnas, Scythaſq; prætendens, nouis peditum & equitum copijs ſeſe firmabat. Molliter reſcriptum, ſi fraus abeſſet, poſſe eũ innocentiæ fidere: cæterum neque ſe, neque ſenatum, niſi cognita cauſa, ius & iniuriam diſcreturos. proinde tradito Cotye ueniret, tranſferretq; inuidiam criminis. Eas literas Latinius Pandus proprætor Mœſiæ cum militibus, queis Cotys traderetur, in Thraciã miſit. Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati quàm incœpti facinoris reus eſſe: occidi Cotyn iubet, mortemq; ſponte ſumptam ementitur. Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutauit, ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat, Pomponium Flaccum ueterem ſtipendijs, & arcta cum rege amicitia, eoq; accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœſiæ præfecit. Flaccus in Thraciam tranſgreſſus, per ingentia promiſſa, quamuis ambiguum & ſcelera ſua reputantem, perpulit, ut præſidia Romana intraret. circundata hinc regi ſpecie honoris ualida manus, tribuniq;, &

centuriones, monendo, ſuadendo, et, quanto longius abſcedebat, apertiore cuſtodia: poſtremo gnarum neceſſitatis in urbem traxere. Accuſatus in ſenatu ab uxore Cotyis, damnatur: ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis conſilijs aduerſatum conſtabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. iisq; nondum adultis Trebellenus Rufus prætura functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolemæi liberis tutorem in Aegyptum miſerant. Rheſcuporis Alexandriam deuectus, atq; illic fugam tentans, an ficto crimine interficitur. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoraui, corruptis cuſtodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosq; & conſanguineum ſibi regem Scytharum conatus eſt, ſpecie uenandi. omiſſis maritimis locis, auia ſaltuum petijt: mox pernicitate equi ad amnē Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant audita regis fuga, neq; uado penetrari poterat. igitur in ripa fluminis à Vibio Frontone præfecto equitum uincitur: mox Remmius Euocatus priori cuſtodiæ regis adpoſitus, quaſi per iram gladio eum transfigit. unde maior fides, conſcientia ſceleris & metu indicij mortem Vononi illatam. At Germanicus Aegypto remeans, cuncta, quæ apud legiones aut urbes iuſſerat, abolita, uel in contrarium uerſa cognoſcit. hinc graues in Piſonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæſarem tentabātur. Dein Piſo abire Suria ſtatuit: mox aduerſa Germanici ualetudine detentus, ubi recreatum accepit, uotaq; pro incolumitate ſoluebantur, admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtā Antiochenſium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam degreditur opperiens ægritudinem, quæ rurſum Germanico acciderat. ſæuam uim morbi augebat perſuaſio ueneni à Piſone accepti, & reperiebantur ſolo, ac parietibus erutæ humanorum corporū reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, ſemuſti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia, queis creditur animas numinibus infernis ſacrari. ſimul miſſi à Piſone incuſabantur, ut ualetudinis aduerſa rimantes. Ea Germanico haud minus ira quàm per metum accepta, ſi limen obſideretur, ſi effundendus ſpiritus ſub oculis inimicorum foret, quid deinde miſerrimæ coniugi, qd infantibus liberis eventurum? lenta uideri ueneficia: feſtinare & urgere, ut prouinciam, ut legiones ſolus habeat: ſed non uſque eo defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem manſura. componit epiſtulas, queis amicitiam ei renunciabat. Addunt pleriq; iuſſum prouincia decedere. nec Piſo moratus ultra, nauis ſoluit, moderabaturq; curſui, qui propius regrederetur, ſi mors Germanici

manici

manicā Suriam aperuiſſet. Cæſar pauliſper ad ſpem erectus, dein feſ
ſo corpore, ubi finis aderat, adſiſtentes amicos in hunc modum allo
„ quitur. Si fato concederem, iuſtus mihi dolor etiam aduerſus deos
„ eſſet, quòd me parentibus, liberis, patriæ intra iuuentam præmaturo
„ exitu raperent. nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus ultimas
„ preces pectoribus ueſtris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus
„ acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidijs circumuentus miſerrimam
„ uitam peſſima morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus
„ ſanguis, etiam quos inuidia erga uiuentem mouebat: illachrymabũt,
„ quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, muliebri fraude ce
„ cidiſſe. Erit uobis locus querendi apud ſenatum, inuocandi leges. Non
„ hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi defunctũ ignauo que
„ ſtu, ſed quæ uoluerit meminiſſe: quæ mandauerit exequi. flebunt Ger
„ manicum etiam ignoti: uindicabitis uos, ſi me potius, quàm fortunam
„ meam fouebatis. Oſtendite populo Romano diui Auguſti neptem, ean
„ demq; coniugem meam: numerate ſex liberos. miſericordia cum accu
„ ſantibus erit. fingentibusq́; ſceleſta mandata, aut non credent homi-
nes, aut non ignoſcent. Iurauere amici, dextram morientis con-
tingentes, ſpiritum ante quàm ultionem amiſſuros. Tum ad uxorem
uerſus, per memoriam ſui, per communes liberos orauit, exueret fero
ciam, ſæuienti fortunæ ſummitteret animum, neu regreſſa in urbem
æmulatione potentiæ ualidiores irritaret. Hæc palàm, & alia ſecre-
tò, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo
poſt extinguitur ingenti luctu prouinciæ, & circumiacentium popu
lorum. Indoluere exteræ nationes regesq́;. tanta illi comitas in ſoci-
os, manſuetudo in hoſtes: uiſuq́; & auditu iuxta uenerabilis, cum ma
gnitudinem & grauitatem ſummæ fortunæ retineret, inuidiam &
arrogantiam effugerat. Funus ſine imaginibus & pompa, per lau-
des, & memoriam uirtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam,
ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus in
terijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. nam utrunque cor-
pore decoro, genere inſigni, haud multum triginta annos egreſ-
ſum, ſuorum inſidijs externas inter gentes occidiſſe: ſed hunc mi-
tem erga amicos, modicum uoluptatum, uno matrimonio, certis li-
beris egiſſe: neque minus præliatorem, etiam ſi temeritas abfuerit,
præpeditusq́; ſit perculſas tot uictorijs Germanias ſeruitio premere:
quòd, ſi ſolus arbiter rerum, ſi iure & nomine regio fuiſſet, tãto prom
ptius adſecuturũ gloriã militiæ, q̃tum clementia, temperantia, cæteris
bonis artibus præſtitiſſet. Corpus anteq̃ crem aretur, nudatum in foro
Antiochẽſiũ, qui locus ſepulturæ deſtinabatur, prætulerit ne ueneficij,

ſigna, parum conſtitit. nam ut quis miſericordia in Germanicum, & præſumpta ſuſpitione, aut fauore in Piſonem pronior, diuerſi interpretabantur. Conſultatum inde inter legatos, quiq; alij ſenatorum aderant, quis nam Suriæ præficeretur. & cæteris modicè niſis, inter Vibium Marſum, & Gn. Sentium diu quæſitum. dein Marſus ſeniori, & acrius tendenti Sentio conceſſit. iſq; infamem ueneficijs ea in prouincia, & Plancinæ percharam nomine Martinam in urbem miſit, poſtulantibus Vitellio, ac Veranio, cæteriſq;, qui crimina & accuſationem tanquam aduerſus receptos iam reos inſtruebant. At Agrippina quanquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen, quæ ultionem morarentur, intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis, miſerantibus cunctis, quòd fœmina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter uenerãtes gratanteiſq; aſpici ſolita, tunc ferales, reliquias ſinu ferret, incerta ultionis, anxia ſui, & infelici fœcunditate fortunæ toties obnoxia. Piſonem interim apud Coum inſulam nuncius adſequitur, exceſſiſſe Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit uictimas, adit templa, neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancina, quæ luctum amißæ ſororis tum primum læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantq;, prompta illi legionum ſtudia: repeteret prouinciam non iure ablatam, & uacuam. Igitur quid agendum conſultanti, M. Piſo filius properandum in urbem cẽſebat: nihil adhuc inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones imbecillas, aut inania famæ pertimeſcenda: diſcordiam erga Germanicum odio fortaſſe dignam, non pœna: & ademptione prouinciæ ſatisfactum inimicis. quòd ſi regrederetur obſiſtente Sentio, ciuile bellum incipi, nec duraturos in partibus centuriones militeſq;, apud quos recens imperatoris ſui memoria, & penitus infixus in Cæſares amor præualeret. Cõtra Domitius Celer ex intima eius amicitia diſſeruit, utendum euentu: Piſonem, non Sentium Suriæ præpoſitum: huic faſces & ius prætoris, huic legiones datas: ſi quid hoſtile ingruat, quẽ iuſtius arma oppoſiturum, qui legati autoritatem & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant: plerunq; innocentes recenti inuidiæ impares. At ſi teneat exercitum, augeat uires: multa, quæ prouideri nõ poſſint, fortuito in melius caſura. An feſtinamus cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum, et indefenſum planctus Agrippinæ, ac uulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ conſcientia, eſt Cæſaris fauor, ſed in occulto: & periſſe Germanicum nulli iactantius mœrent, quàm qui maxime lætantur. Haud magna mole Piſo promptus ferocibus in

ſententiam trahitur: miſſisq; ad Tiberium epiſtulis, incuſat Germanicum luxus & ſuperbiæ: ſeq; pulſum, ut locus rebus nouis patefieret, curam exercitus eadem fide, qua tenuerit, repetiuiſſe. Simul Domitium impoſitum triremi uitare littorum oram, præterq; inſulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes deſertores per manipulos componit: armat lixas: traiectisq; in continentem nauibus, uexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum, ut ſe auxilijs iuuarent, ſcribit, haud ignauo ad miniſteria belli iuuene Piſone, quanquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuijs nauibus, quæ Agrippinam uehebant, utrinq; infenſi, arma primo expediere: dein mutua formidine, non ultra iurgium proceſſum eſt: Marſusq; Vibius nunciauit Piſoni, Romam ad dicendam cauſam ueniret. ille eludens reſpondit, adfuturum, ubi prætor, qui de ueneficijs quæreret, reo atque accuſatoribus diem prædixiſſet. Interim Domitius Laodiceam urbem Syriæ adpulſus, cum hyberna ſextæ legionis peteret, quòd eam maxime nouis conſilijs idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Piſoni per literas aperit: monetq;, ne caſtra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quosq; Germanici memores, aut inimicis eius aduerſos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Remp. armis peti: ducitq; ualidam manum & prælio paratum. Nec Piſo, quanquam cœpta ſecus cadebant, omiſit tutiſſima è præſentibus: ſed caſtellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto, ſuisq; & Plancinæ ſeruitijs, auxilia Cilicum, quæ Reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat: Cæſarisq; ſe legatũ teſtabatur, prouincia, quam is dediſſet: arceri, non à legionibus (earũ quippe accitu uenire) ſed à Sentio, priuatum odium falſis criminibus tegente: conſiſterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Piſonem ab ipſis parentem quondam appellatum, ſi iure ageretur, potiorem, ſi armis, non inualidum uidiſſent. Tum pro munimentis caſtelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cætera mari cinguntur. Contra ueterani ordinibus ac ſubſidijs inſtructi. hinc militum, inde locorum aſperitas: ſed non animus, non ſpes, ne tela quidẽ niſi agreſtia ad ſubitum uſum properata. ut uenere in manus, non ultra dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. uertunt terga Cilices, ſeq; caſtello claudunt. Interim Piſo claſſem haud procul opperiẽtem adpugnare fruſtra tentauit: regreſſusq;, & pro muris modo ſemet adflictando, modo ſingulos nomine ciens, præmijs uocans, ſeditionem cœptabat: adeoq; commouerat, ut ſignifer legionis ſextæ

ſignum ad eum tranſtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubaſq;, & peti aggerem, erigi ſcalas iuſſit, ac promptiſſimum quenq; ſuccedere: alios tormentis, haſtas, ſaxa, & faces ingerere. Tandem uicta pertinacia Piſo orauit, uti traditis armis maneret in caſtello, dum Cæſar, cui Syriam permitteret, conſulitur. Non receptæ conditiones: nec aliud quàm naues & tutum in urbem iter conceſſum eſt. At Romæ poſtquam Germanici ualitudo percrebruit, cunctaq; ut ex longinquo aucta in deterius adferebantur, dolor, ira: & erumpebant queſtus. Ideo nimirum in extremas terras relegatum: ideo Piſoni permiſſam prouinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſtæ cum Plancina ſermones: uera prorſus de Druſo ſeniores locutos, diſplicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neq; ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Hos uulgi ſermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, ſumpto iuſtitio deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem. Et quanquam neq; inſignibus lugentium abſtinerent, altius animis mœrebant. Forte negociatores uiuēte adhuc Germanico Suria egreſſi, lætiora de ualitudine eius attulere: ſtatim credita, ſtatim uulgata ſunt. ut quiſque obuius (quamuis leuiter audita) in alios, atq; illi in plures cumulata gaudio transferunt: curſant per urbem, moliuntur templorum fores. iuuat credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpacio uaneſcerent. & populus quaſi rurſum ereptū acrius doluit. Honores ut quis amore in Germanicum aut ingenio ualidus, reperti decretiq;: ut nomen eius ſaliari carmine caneretur: ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperq; eas querceæ coronæ ſtatuerētur: ludos Circenſes eburna effigies præiret: néue quis flamen aut Augur in locum Germanici niſi gentis Iuliæ crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Remp. obijſſe: ſepulchrum Antiochiæ, ubi crematus: tribunal Epidaphne, quo in loco uitam finierat. Statuarum, locorum'ue in quis coleretur, haud facile quis numerum inierit. cum cenſeretur clypeus auro & magnitudine inſignis inter autores eloquentiæ, adſeruit Tiberius ſolitum paremq; cæteris dicaturum: neq; enim eloquentiam fortuna diſcerni: & ſatis illuſtre, ſi ueteres inter ſcriptores haberetur. Equeſter ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur: inſtituitq;, uti turmæ Idibus Iulijs imaginem eius ſequerentur. pleraque manent, quædā ſtatim omiſſa ſunt, aut uetuſtas obliterauit. Cæterum recēti adhuc mœſtitia ſoror Ger

manici Liuia, nupta Druſo, duos uirilis ſexus ſimul enixa eſt. quod rarum, lætum'q; etiam modicis penatibus, tanto gaudio principem adfecit, ut non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli ante Romanorum eiuſdem faſtigij uiro geminam ſtirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam uertebat. Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit: tanquam auctus liberis Druſus domum Germanici magis urgeret. Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido fœminarum coercita, cautum'q;, ne quæſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Ro. fuiſſet. nam Viſtilia prætoria familia genita, licentiam ſtupri apud Aediles uulgauerat, more inter ueteres recepto: qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipſa profeſſione flagitij credebant exactū & à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, cur in uxore delicti manifeſti ultionem legis omiſiſſet: atque illo prætendente ſexaginta dies ad conſultandum datos, necdum præterijſſe, ſatis uiſum de Viſtilia ſtatuere, eaq; in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Aegyptijs Iudaicis'q; pellendis. factum'q; patrum conſultum, ut quatuor millia libertini generis ea ſuperſtitione infecta, quis idonea ætas, in inſulam Sardiniam ueherentur, coercendis illic latrocinijs: & ſi ob grauitatem cœli interijſſent, uile damnum: cæteri cederent Italia, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent. Poſt quæ rettulit Cæſar capiendam uirginem in locum Occiæ, quæ ſeptem et quinquaginta per annos ſumma ſanctimonia Veſtalibus ſacris præſederat: egit'q; grates Fonteio Agrippæ, & Comitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. prælata eſt Pollionis filia non ob aliud, quàm quod mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſcidio domum imminuerat. & Cæſar quamuis poſthabitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento precium, quod emptor penderet, binos'q; nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriæ delatum & antea uocabulum adſumpſit: acerbe'q; increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipſum'q; dominum dixerant. unde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Reperio apud ſcriptores, ſenatores'q; eorundem temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum lectas in ſenatu literas, quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ neci uenenū mitteretur: reſponſum'q; eſſe, non fraude neq; occultis, ſed palàm & armatū populum Romanum hoſtes ſuos ulciſci. qua gloria æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui uenenum in Pyrrhum regem uetuerant prodiderant'q;. Cæterum Arminius abſcedētibus Romanis, & pulſo Maroboduo re-

gnum adfectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petitusq́; armis, cum uaria fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, et qui non primordia populi Ro ſicut alij reges ducesq́;, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prælijs ambiguus, bello non uictus. ſeptem & triginta annos uitæ, duodecim potentiæ expleuit: caniturq́; adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris: dum uetera extollimus, recentium incurioſi.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER TERTIVS.

NIHIL intermiſſa nauigatione hyberni maris Agrippina Corcyram inſulam aduehitur, littora Calabriæ contra ſitam. illic paucos dies componendo animo inſumit, uiolenta luctu, et neſcia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quiſq; amicorum, & pleriq; militares, ut quiq; ſub Germanico ſtipendia fecerãt, multiq́; etiam ignoti uicinis é municipijs, pars officium in principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad oppidum Brunduſium, quod nauiganti celerrimum fidiſſimumq́; adpulſu erat. Atque ubi primum ex alto uiſa claſſis, complentur non modo portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quaq; longiſſime proſpectari poterat, mœrentium turba, & rogitantium inter ſe ſilentióne, an uoce aliqua egredientem exciperent. neque ſatis conſtabat, quid pro tempore foret, cum claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri, ut adſolet, remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egreſſa naui, defixit oculos: idem omnium gemitus: neque diſcerneres, proximos, alienos, uirorum, fœminarumúe planctus, niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mœrore feſſum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito ut magiſtratus Calabriæ, Appuliq́;, & Campani, ſuprema erga memoriam filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq́; humeris cineres portabantur præcedebant incompta ſigna, uerſi faſces: atq; ubi colonias tranſgrederẽtur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci ueſtẽ, odores, aliaq; funerum ſolennia cremabant: etiam quorum diuerſa oppida, tamen

obuij, & uictimas atq; aras Dijs Manibus ſtatuentes, lachrymis, & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Tarracinam progreſſus eſt cum Claudio fratre, liberiſq; Germanici, qui in urbe fuerant. Conſules, M. Valerius & C. Aurelius (iam enim magiſtratum occeperant) & ſenatus, ac magna pars populi uiam compleuere, diſiecti, & ut cuiq; libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætum Tiberio Germanici mortem male diſſimulari. Tiberius atq; Auguſta publico abſtinuere, inferius maieſtate ſua rati, ſi palàm lamentarẽtur, an ne omnium oculis uultum eorum ſcrutantibus falſi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud autores rerum, non diurna actorum ſcriptura reperio ullo inſigni officio functam, cum ſuper Agrippinam, & Druſum, et Claudiũ cæteri quoq; conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu ualetudine præpediebatur, ſeu uictus luctu animus, magnitudinem mali perferre uiſu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Auguſta, qui domo non excedebant, cohibitam: ut par mœror, & matris exemplo auia quoq; et patruus attineri uiderentur. Dies, quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modo per ſilentium uaſtus, modo ploratibus inquies, plena urbis itinera, collucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum clamitabant, prõptius apertiuſq; quàm ut meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm ſtudia hominum accenſa in Agrippinam, cum decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem, unicum antiquitatis ſpecimen appellarent, uerſiq; ad cœlum ac deos integram illi ſobolem ac ſuperſtitem iniquorum precarentur. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararentq; quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. ipſum quippe aſperrimo hyemis Ticinum uſq; progreſſum, neq; abſcedentem à corpore ſimul urbem intrauiſſe: circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorumq; imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ poſteri inuenerint cumulata. At Germanico ne ſolitos quidem & cuicunq; nobili debitos honores contigiſſe. ſanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: ſed tanto plura decora mox tribui par fuiſſe, quanto prima fors negauiſſet. non fratrem niſi unius diei uia, non patruum ſaltem portæ tenus obuium. ubi illa ueterum inſtituta? præpoſitam toro effigiem, meditata ad memoriam uirtutis carmina, & laudationes & lachrymas, uel doloris imitamenta. Gnarũ id Tiberio fuit, utq; premeret uulgi ſermones, monuit edicto, multos illuſtrium Romanorũ ob Remp. obijſſe, neminem tam flagrã-

ti deſyderio celebratum, idq́; & ſibi & cunctis egregium, ſi modus adijceretur. non enim eadem decora principibus uiris, et imperatori, populoq́;. modicis domibus, aut ciuitatibus, cōueniſſe recenti dolori luctum, & ex mœrore ſolatia: ſed referendum iam animum ad firmitudinem, ut quondam diuus Iulius amiſſa unica filia, ut diuus Auguſtus ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus uetuſtioribus exemplis, quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. principes mortales, Remp. æternam eſſe. proin repeterent ſolennia: & quia ludorum Megaleſium ſpectaculum ſuberat, etiam uoluptates reſumerent. Tum exuto iuſtitio, reditū ad munia, & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis oium animis petendæ è Piſone ultionis, & crebro queſtu, quòd uagus interim per amœna Aſiæ atq; Achaiæ, adroganti & ſubdola mora, ſcelerum probationes ſubuerteret. Nam uulgatum erat miſſam (ut dixi) à Gn. Sētio famoſam ueneficijs Martinam ſubita morte Brunduſij extinctam, ueneumq́; nodo crinium eius occultatum, nec ulla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. At Piſo præmiſſo in urbem filio, datiſq́; mandatis, per quæ principē molliret, ad Druſum pergit, quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quo integrum iudiciū oſtentaret, exceptum comiter iuuenem, ſueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni, ſi uera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum reſpondit: ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe. Hæc palàm, & uitato omni ſecreto: neq; dubitabantur præſcripta & à Tiberio, cum incallidus alioqui & facilis iuuenta, ſenilibus tum artibus uteretur. Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictiſq́; apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam uiam adſequitur legionem, quæ è Pannonia in urbem, deîn præſidio Africæ ducebatur. eaq; res agitata rumoribus, ut in agmine atque itinere crebro ſe militibus oſtētauiſſet. ab Narnia, uitandæ ſuſpitionis, an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit uulgi iras, quia nauem tumulo Cæſarum adpulerat, dieq́;, & ripa frequenti, magno cliētium agmine ipſe, fœminarum comitatu Plancina, & uultu alacres inceſſere. Fuit inter irritamenta inuidiæ domus foro imminens feſta ornatu, conuiuiumq́; & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Poſtera die Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulauit. contra Vitellius ac Verannius, cæteriq́; Germanicum comitati tendebant, nullas eſſe partes Trioni: neq; ſe accuſatores, ſed rerum indices & teſtes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimiſſa eius cauſæ delatione, ut

priorem uitam accuſaret obtinuit: petitumq́; eſt à principe, cognitionē
exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi & patrum
metuens: contra, Tiberium ſpernendis rumoribus ualidum, & con-
ſcientiæ matris innexum eſſe: ueraq́; aut in deterius credita, iudice
ab uno facilius diſcerni: odium & inuidiam apud multos ualere.
Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaq́; ipſe fama diſtrahe-
retur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accuſantiū, & hinc
preces audit, integramq́; cauſam ad ſenatum remittit. Atq; interim
Druſus rediens Illyrico, quanquam patres cenſuiſſent ob receptum
Maroboduū, & res priore æſtate geſtas ut ouans iniret, prolato ho-
nore urbem intrauit. poſt quæ reo T. Arruntium, Fulcinium, Aſini-
um Gallum, Aeſerninum, Marcellum, Sext. Pompeium patronos pe-
tenti, ijſq́; diuerſa excuſantibus, M. Lepidus, & L. Piſo, et Liuneius
Regulus adfuere, arrecta omni ciuitate, quanta fides amicis Germa-
nici, quæ fiducia reo, ſatin cohiberet ac premeret ſenſus ſuos Tiberi-
us, an promeret: ijs haud aliâs intentior populus, plus ſibi in princi-
pem occultæ uocis, aut ſuſpicacis ſilentij permiſit. Die ſenatus, Cæſar
orationem habuit meditato temperamēto: patris ſui legatum atq; ami-
cum Piſonem fuiſſe, adiutoremq́; Germanico datum à ſe, autore ſena-
,, tu, rebus apud Orientem adminiſtrandis: illic contumacia & certami-
,, nibus aſperaſſet iuuenem, exituq́; eius lætatus eſſet, an ſcelere extin-
,, xiſſet, integris animis dijudicandum. Nam ſi legatus officij terminos
,, obſequium erga imperatorem exuit, eiuſdemq́; morte, & luctu meo
,, lætatus eſt, odero, ſeponamq́; à domo mea, & priuatas inimicitias no-
,, ui principis ulciſcar: ſin facinus in cuiuſcunq; mortalium nece uindi-
,, candum detegitur, uos uero & liberos Germanici & nos parentes iu-
,, ſtis ſolatijs adficite: ſimulq́; illud reputate, turbide & ſeditioſe tracta-
,, uerit exercitus Piſo, quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum, ar-
,, mis repetita prouincia, an falſa hæc in maius uulgauerint accuſato-
,, res. quorum ego nimijs ſtudijs iure ſuccenſeo. nam quo pertinuit,
,, nudare corpus & contrectandum uulgi oculis permittere: deferriq́;
,, etiam per externos, tanquam ueneno interceptus eſſet, ſi incerta ad-
,, huc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium meum, ſemperq́;
,, deflebo: ſed neq; reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus
,, innocentia eius ſubleuari, aut ſi qua fuit iniquitas Germanici, coar-
,, gui poſſit: uoſq́; oro, ne, quia dolori meo cauſa connexa eſt, obiecta cri-
,, mina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fi-
,, des ſua patronos dedit, quantum quiſq; eloquentiam & cura ualet,
,, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem conſtantiā accu-
,, ſatores hortor. Id ſolū Germanico ſuper leges præſtiterimus, quòd in

,, curia potius quàm in foro, apud ſenatum quàm apud iudices de mor
,, te eius anquiritur. cætera pari modeſtia tractentur: nemo Druſi lachrymas, nemo mœſtitiam meã ſpectet, nec ſi qua in nos aduerſa finguntur. Exin biduum criminibus obijciẽdis ſtatuitur, ut'q; ſex dierum ſpatio interiecto reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius uetera & inania orditur, ambitioſe, auare'q; habitam Hiſpaniam. quod neq; conuictum noxæ reo, ſi recentia purgaret: neq; defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitijs. Poſt quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius conſimili ſtudio, ſed multa eloquentia Vitellius, obiecere: odio Germanici, & rerum nouarum ſtudio, Piſonem uulgus militum per licentiam & ſociorum iniurias eo uſq; corrupiſſe, ut parens legionum à deterrimis appellaretur: contra, in optimum quenq;, maxime in comites & amicos Germanici ſæuiſſe: poſtremo ipſum deuotionibus & ueneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas ipſius atq; Plancinæ: petitã armis Remp. ut'q; reus agi poſſet, acie uictum. Defenſio in cæteris trepidauit. nam neq; ambitionem militarem, neq; prouinciam peſſimo cuiq; obnoxiam, ne contumelias quidem aduerſum imperatorem inficiari poterat. ſolum ueneni crimen uiſus eſt diluiſſe, quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant: in conuiuio Germanici, cum ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe abſurdum uidebatur, inter aliena ſeruitia, & tot adſtantium uiſu, ipſo Germanico coràm id auſum. offerebat'q; familiam reus, et miniſtros in tormenta flagitabat.

Sed iudices per diuerſa implacabiles erant: Cæſar ob bellum prouinciæ illatum: Senatus, nunquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interijſſe. ſcripſiſſent expoſtulantes: quod haud minus Tiberius ꝗ Piſo abnuere. Simul populi ante curiam uoces audiebantur, non tẽperaturos manibus, ſi patrum ſententias euaſiſſet, effigies'q; Piſonis traxerant in Gemonias ac diuellebant, ni iuſſu principis protectæ repoſitæ'q; forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: uario rumore, cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia, eóq; ambiguum habebatur quantum Cæſari in eam liceret. atq; ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, ſociam ſe cuiuſcunq; fortunæ, &, ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt ſecretis Auguſtæ precibus ueniam obtinuit, paulatim ſegregari à marito, diuidere defenſionem cœpit. quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filijs durat mentem, ſenatum'q; rurſum ingreditur: redintegratam'q; accuſationem, infenſas patrum uoces, aduerſa & ſæua cuncta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quàm quod Tiberium ſine miſeratione,

ne ſiue ira obſtinatum clauſumq; uidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum tanquam defenſionem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatq;, & libero tradit. Tum ſolita curando corpori exequitur. dein multam poſt noctem, egreſſa cubiculo uxore, operiri fores iuſſit: et cœpta luce perfoſſo iugulo, iacente humi gladio, repertus eſt. Audire me memini ex ſenioribus, uiſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non uulgauerit: ſed amicos eius dictitauiſſe, literas Tiberij, & mandata in Germanicum contineri: ac deſtinatum promere apud patres, principemq; arguere, ni eluſus à Seiano per uana promiſſa foret: nec illum ſponte extinctum, uerum immiſſo percuſſore. quorum neutrum adſeuerauerim. neq; tamen occulere debui narratum ab ijs, qui noſtram ad iuuentam durauerunt. Cæſar flexo in mœſtitiam ore, ſuam inuidiam tali morte quæſitam, apud ſenatum, crebriſq; iterrogationibus exquirit qualem Piſo diem ſupremum, noctemq; exegiſſet. Atq; illo pleraq; ſapienter, quædam inconſultius reſpondente, recitat codicillos à Piſone in hunc fermè modum cõpoſitos. Conſpiratione inimicorum & inuidia falſi criminis oppreſſus, quatenus ueritati & innocentiæ meæ nuſquam locus eſt, deos immortales teſtor, uixiſſe me Cæſar cum fide aduerſum te, neq; alia in matrem tuam pietate: uoſq; oro liberis meis conſulatis. ex quibus Cn. Piſo qualicunq; fortunæ meæ non eſt adiunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit. M. Piſo repetere Syriam dehortatus eſt. atque utinam ego potius filio iuueni, quàm ille patri ſeni ceſſiſſet. eo impenſius precor ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinq; & quadraginta annorum obſequium, per collegium conſulatus quondã diuo Auguſto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquã poſt hæc rogaturus, ſalutem infelicis filij rogo. De Plancina nihil addidit.

Poſt quæ Tiberius adoleſcentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iuſſa, nec potuiſſe filium detrectare: ſimul nobilitatem domus, etiam ipſius, quoquo modo meriti, grauem caſum miſeratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio diſſeruit, matris preces obtendẽs: in quam optimi cuiuſq; ſecreti queſtus magis ardeſcebant. Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis aſpicere, alloqui, eripere ſenatui. quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, uni Germanico non contigiſſe. Vitellij & Veranij uoce defletum Cæſarem: ab imperatore & Auguſta defenſam Plancinam. proinde uenena, & artes tam feliciter expertas uerteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamq; auiã, ac patruum ſanguine miſerrimæ domus exatiaret. Biduum ſup hæc imagine cognitionis abſumptum, urgente Tiberio liberos Piſonis matrem uti tueretur. Et cum accuſatores ac teſtes certatim perorarent re-

ſpondente nullo, miſeratio q̃ inuidia augebatur. Primus ſententiã ro
gatus Aurelius Cotta conſul (nam referente Cæſare magiſtratus eo ẽt
munere fungebantur) nomen Piſonis radendum faſtis cenſuit: partẽ
bonorum publicandã: pars, ut Cn. Piſoni filio concederetur, iſq; præ
nomen mutaret. M. Piſo exuta dignitate, & accepto quinquagies ſe=
ſtertio in decem annos relegatur, conceſſa Plancinæ incolumitate ob
preces Auguſtæ. Multa ex ea ſentẽtia mitigata ſunt à principe, ne
nomen Piſonis faſtis eximeretur, quando M. Antonij, qui bellum pa=
triæ feciſſet, Iulij Antonij, qui domum Auguſti uiolaſſet, manerent: et
M. Piſonem ignominiæ exemit, conceſſitq; ei paterna bona, ſatis fir-
mus, ut ſæpe memoraui, aduerſum pecuniam, & tum pudore abſolu-
tæ Plancinæ placabilior. Atq; idem, cum Valerius Meſſalinus ſignũ
aureum in æde Martis Vltoris, Cæcinna Seuerus aram Vltioni ſta
tuendam cenſuiſſent, prohibuit: ob externas ea uictorias ſacrari dicti
tans: domeſtica mala triſtitia operienda. Addiderat Meſſalinus, Ti-
berio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Druſoq;, ob uindi-
ctam Germanici, grates agendas, omiſeratq; Claudij mentionem: &
Meſſalinum quidem L. Aſprenas ſenatu coràm percunctatus eſt an
prudens præteriſſet? ac tum demum nomen Claudij adſcriptum eſt.
Mihi, quanto plura recentium, ſeu ueterum reuoluo, tanto magis ludi
bria rerum mortalium cunctis in negotijs obuerſantur. quippe fama,
ſpe, ueneratione potius omnes deſtinabantur imperio, quàm quem fu
turum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis poſt diebus Cæſar
autor ſenatui fuit, Vitellio, atq; Veranio, & Seruæo ſacerdotia tribuẽ
di. Fulcinio ſuffragium ad honores pollicitus monuit, ne facundiam
uiolentia præcipitaret. Is finis fuit ulciſcenda Germanici morte, non
modo apud illos homines qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus
» uario rumore iactata. adeo maxima quæq; ambigua ſunt, dum alij
» quoquo modo audire pro compertis habent, alij uera in contrarium
uertunt. & gliſcit utrunq; poſteritate. At Druſus urbe egreſſus repe
tendis auſpicijs, mox ouans introijt. paucoſq; poſt dies Vipſania ma
ter eius exceſſit, una omnium Agrippæ liberorũ miti obitu. Nam cæ
teros manifeſtum ferro, uel, creditum eſt, ueneno aut fame extinctos.

Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum à Camillo me
moraui, bellum in Africa renouat, uagis primum populationibus et
ob pernicitatẽ inultis: dein uicos excindere, trahere graues prædas:
poſtremo haud procul Pagyda flumine cohortem Romanam circum
ſedit. Præerat caſtello Decrius impiger manu, exercitus militia, et il
lam obſidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites, ut copiam pugnæ
in aperto facerent, aciem pro caſtris inſtruit. Primoq; impetu pulſa

cohorte promptus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, quòd inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret. ſimul excepta uulnera. & quanquam trāsfoſſo oculo, aduerſum os in hoſtem intendit, neq; prælium omiſit donec deſertus ſuis caderet. Quæ poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta, magis dedecore ſuorum, quàm gloria hoſtis anxius, raro ea tempeſtate, & è uetere memoria facinore, decumum quenq; ignominioſæ cohortis, ſorte ductos, fuſte necat. Tantumq; ſeueritate profectū: ut uexillum ueteranorū non amplius quingenti numero eaſdē Tacfarinatis copias præſidiū, cui Thala nomen, adgreſſas fuderint. quo prælio Rufus Heluius gregarius miles ſeruati ciuis decus rettulit, donatusq; eſt ab Apronio torquibus & haſta. Cæſar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoq; Apronius iure proconſulis tribuiſſet, queſtus magis, q̃ offenſus. Sed Tacfarinas perculſis Numidis, & obſidia aſpernantibus ſpargit bellum, ubi inſtaretur cedens, ac rurſum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, irritum feſſumq; Romanum impune ludificabatur. Poſtquam deflexit ad maritimos locos, illigatus præda, ſtatiuis caſtris hærebat. miſſuq; patris Apronius Ceſianus cum equite, & cohortibus auxiliarijs, queis uelociſſimos legionū addiderat, proſperam aduerſum Numidas pugnam facit, pellitq; in deſerta. At Romæ Lepida, cui ſuper Aemyliorū decus L. Sulla ac Gn. Pōpeius proaui erant, defertur ſimulauiſſe partum ex P. Quirinio diuite atq; orbo. adijciebātur adulteria, uenena, quæſitumq; per Chaldæos in domū Cæſaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinius poſt dictum repudium adhuc infenſus, q̃uis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Haud facile quis deſpexerit illa in cognitione mentē principis: adeo uertit, ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna, deprecatus primo ſenatum ne maieſtatis crimina tractarentur. Mox M. Seruiliū è conſularibus, aliosq; teſtes illexit ad proferenda quæ uelut reticere uoluerat. idēq; ſeruos Lepidæ, cum militari cuſtodia haberentur, trāſtulit ad conſules: neq; per tormenta interrogari paſſus eſt de his quæ ad domum ſuam pertinerent. Exemit etiam Druſum conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebātur, ne cæteris adſentiendi neceſſitas fieret: quidam ad ſæuitiam trahebāt. neq; enim ceſſurum niſi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris fœminis ingreſſa, lamentatione flebili maiores ſuos ciens, ipſumq; Pompeium, cuius ea monimenta & adſtantes imagines uiſebantur, tantum miſericordia permouit, ut effuſi in lachrymas ſæua & deteſtanda Quirinio clamitarent, cuius ſenectæ atq; orbitati & obſcuriſſimæ domui, deſti-

nata quondam uxor L. Cæſari, ac diuo Auguſto nurus, dederetur. dein tormentis ſeruorum pateſacta ſunt flagitia, itumq; in ſententiam Rubellij Blandi, à quo aqua atq; igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit. quanquam alij mitius cenſuiſſent. mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius compertum ſibi etiam ex P. Quirinij ſeruis, ueneno eum à Lepida petitum illuſtrium domuum aduerſa. At enim haud multum diſtanti tempore Calpurnij Piſonem, Aemylij Lepidam amiſerant. Solatio adfecit D. Sillanus Iuniæ familiæ redditus. caſum eius paucis repetã. Vt ualida diuo Auguſto in Remp. fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiã filiæ ac neptis, quas urbe depulit, adulterosq; earum morte aut fuga puniuit. nam culpam inter uiros ac fœminas uulgatam, graui nomine læſarum religionum, ac uiolatæ maieſtatis appellando, clementiam maiorum ſuasq; ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cætera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tẽdi, plures ad curas uitam produxero. D. Sillanus in nepti Auguſti adulter (quanquam non ultra foret ſæuitum, quàm ut amicitia Cæſaris prohiberetur) exilium ſibi demonſtrari intellexit, nec niſi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac principem auſus eſt, M. Sillani fratris potentia, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Sillano, patribus coràm reſpondit, ſe quoq; lætari quòd frater eius è peregrinatione longinqua reuertiſſet, idq; iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi tamen aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neq; reditu Sillani diſſoluta quæ Auguſtus uoluiſſet. fuit poſthac in urbe, neq; honores adeptus eſt. Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat: nec ideo coniugia & educationes liberũm frequentabantur præualida orbitate. cæterum multitudo periclitantium gliſcebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus ſubuerteretur. utq; antehac flagitijs, ita tũc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principijs iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac uarietatem legum peruentum ſit, altius diſſeram. Vetuſtiſſimi mortalium nulla adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoq; ſine pœna aut coërcitionibus agebant: neq; præmijs opus erat, cum honeſta ſuopte ingenio peterentur: & ubi nihil contra morẽ cuperent, nihil per metum uetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtia ac pudore, ambitio & uis incedebat, prouenire dominationes, multosq; apud populos æternum manſere. Quidam ſtatim, aut poſtquam Regum perteſum, leges maluerunt. Hæ primo ru-

dibus hominum animis ſimplices erant. maximeq́; fama celebrauit Cretenſium, quas Minos: Spartanorũ, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus quæſitiores iam, & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus ut libitum imperitauerat: dein Numa religionibus, & diuino iure populum deuinxit, repertaq́; quædam à Tullo & Anco: ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legum fuit, queis etiã reges obtemperarent. Pulſo Tarquinio, aduerſum patrum factionis multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatiq́; decemuiri, & accitis quæ usq̃ egregia, compoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi illicitos honores, aut pellendi claros uiros, aliaq́; ob praua per uim latæ ſunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis, nec minor largitor nomine ſenatus Druſus, corrupti ſpe, aut illuſi per interceſſionem ſocij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omiſſum quin multa & diuerſa ſciſcerẽtur, donec L. Sulla dictator abolitis uel conuerſis prioribus cum plura addidiſſet, otiũ ei rei haud in longum parauit, ſtatim turbidis Lepidi rogationibus: neq́; multo poſt Tribunis reddita licentia quoquò uellent populum agitandi. Iamq́; non modo in commune, ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones, & corruptiſſima Rep. plurimæ leges. Tum Cn. Põpeius tertium conſul corrigendis moribus delectus, & grauior remedijs, q̃ delicta erant ſuarumq́; legum auctor idem ac ſubuerſor, quæ armis tuebatur, armis amiſit. Exin continua per uiginti annos diſcordia, non mos, non ius. deterrima quæq́; impune, ac multa honeſta exitio fuere. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ triũuiratu iuſſerat, aboleuit, deditq́; iura, queis pace, & principe uteremur. acriora ex eo uincla, inditi cuſtodes, & lege Pappia Poppæa præmijs inducti uiſi à priuilegijs parentum ceſſaretur, uelut parens omnium populus uacantia teneret. ſed altius penetrabant, urbemq́; & Italiam, & quod uſquã ciuium, corripuerant: multorumq́; exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur, ni Tiberius ſtatuendo remedio quinq́; conſularium, quinq́; è prætorijs, totidem è cætero ſenatu ſorte duxiſſet, apud quos exſoluti pleriq́; legis nexus, modicum in præſens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingreſſum iuuentam commẽdauit patribus: utq́; munere capeſſendi uiginti uiratus ſolueretur, & quinquennio maturius quàm per leges Quæſturam peteret, nõ ſine irriſu audientium poſtulauit. prætendebat ſibi atq́; fratri decreta eadem, petente Auguſto. ſed neq́; tum fuiſſe dubitauerim, qui eiuſmodi preces occulti illuderent: ac tamen initia faſtigij Cæſaribus erat,

magisq; in oculis uetus mos, & priuignis cum uitrico leuior neceſſitu
do, q̃ auo aduerſum nepotem. Additur pontificatus, &, quo primum
die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi admodum lætæ quòd Ger
manici ſtirpem iam puberem aſpiciebat. Auctum dehinc gaudiũ nu
ptijs Neronis et Iuliæ Druſi filiæ. Vtq; hæc ſecundo rumore, ita ad
uerſis animis acceptum, quòd filio Claudij ſocer Seianus deſtinaretur:
polluiſſe nobilitatem familiæ uidebantur, ſuſpectumq; iã nimiæ ſpei
Seianum ultro extuliſſe. Fine anni conceſſere uita inſignes uiri,
L. Voluſius, & Salluſtius Criſpus. Voluſio uetus familia, neq; tamen
præturam egreſſa. ipſe conſulatum intulit, cenſoria etiam poteſtate le
gendis equitum decurijs functus, opumq;, queis domus illa immẽſum
uiguit, primus adcumulator. Criſpum equeſtri ortum loco, C. Salluſti
us, rerum Romanarum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem in no
men adſciuit. atq; ille, quanquam prompto ad capeſcendos honores
aditu, Mecœnatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoria multos triũpha
lium, conſulariumq; potentia anteijt, diuerſus à ueterum inſtituto, ꝑ
cultum, & mundicias, copiaq; & affluentia luxu propior: ſuberat ta
men uigor animi ingentibus negocijs par, eo acrior quo ſomnum, &
inertiam magis oſtentabat. Igitur incolumi Mecœnate proximus, mox
præcipuus cui ſecreta imperatorum inniterentur, & interficiendi
Poſthumi Agrippæ conſcius, ætate prouecta ſpeciem magis in amici
tia principis quàm uim tenuit. idq; & Mecœnati acciderat: fato potẽ
tiæ raro ſempiternæ, an ſatias capit aut illos, cum omnia tribuerũt:
aut hos, cum iam nihil reliquum eſt, quod cupiant. Sequitur Ti
berij quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris, atq; filij collegio inſi
gnis. nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neq; pa
truo lætus, neq; natura tam connexus fuerat. Eius anni principio Ti
berius quaſi firmandæ ualitudini in Campaniam conceſſit, longam
& continuam abſentiam paulatim meditans, ſiue, ut amoto patre
Druſus munia conſulatus ſolus impleret. Ac forte parua res magnũ
ad certamen progreſſa, præbuit iuueni materiem apiſcendi fauoris.
Domitius Corbulo prætura functus de L. Sulla nobili iuuene que
ſtus eſt apud ſenatum, quòd ſibi inter ſpectacula gladiatorũ loco nõ
deceſſiſſet. pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant: cõ
tra, Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, alijq; Sullæ propinqui ni
tebantur: certabantq; orationibus, & memorabantur exempla maio
rum, q iuuentutis irreuerentiam grauibus decretis notauiſſent: do
nec Druſus apta temperandis animis diſſeruit, & ſatisfactum Cor
buloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac uitricus Sullæ, & ora
torum ætate uberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiã iti

nera fraude mancipum, & incuria magiſtratuum interrupta, & im peruia clamitando, executionẽ eius negotij libens ſuſcepit. quod haud perinde publice uſui habitum, q̃ exitioſum multis, quorũ in pecuniã, atq; famam dãnationibus & haſta ſæuiebat. Neq; multo poſt miſſis ad ſenatũ literis Tiberius, motam rurſum Africam incurſu Tacfarinatis, docuit, iudicioq́; patrum deligendum procóſulem, gnarum militiæ, corpore ualidum, & bello ſuffecturum. quod initiũ Sex. Põpeius agitandi aduerſus M. Lepidum odij nactus, ut ſocordem, inopem, & maioribus ſuis dedecorum, eoq́; etiam Aſiæ ſorte depellẽdũ incuſauit, aduerſo ſenatu: qui Lepidum mitem magis q̃ ignauum, paternas ei anguſtias & nobilitatem ſine probro actam, honori q̃ ignominiæ habendam ducebat. Igitur miſſus in Aſiam & de Africa decretum, ut Cæſar legeret cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcinna cenſuit, ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, uxor comitaretur: multum ante repetito, concordem ſibi coniugem, et ſex partus enixam: ſeq́; quæ in publicum ſtatueret domi ſeruauiſſe, cohibita intra Italiam, quanquã ipſe pluris per prouincias quadraginta ſtipendia expleuiſſet. haud enim fruſtra placitum olim, ne fœminæ in ſocios, aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant: non imbecillẽ tantum, & imparem laboribus ſexum, ſed, ſi licentia adſit, ſæuũ, ambitioſum, poteſtatis auidum, incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præſediſſe nuper fœminam exercitio cohortium, decurſu legionum: cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus obiectari: his ſtatim adhæreſcere deterrimum quenq; prouincialium: ab his negocia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria, peruicacibus magis & impotentibus mulierum iuſſis, quæ Oppijs quondã, alijſq́; legibus conſtrictæ, nunc uinclis exolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent. Paucorũ hæc adſenſu audita plures obturbabant, neq; relatum de negotio, neq; Cæcinnam dignum tantæ rei cenſorem. mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, ineratq́; imago paternæ facundiæ, reſpondit. Multa duritie ueterum melius, & lætius mutata. neq; enim, ut olim obſideri urbem bellis, aut prouincias hoſtilis eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates adeo ſocios non onerent: cætera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum: bella planè accinctis obeũda, ſed reuertentibus poſt laborem quod honeſtius, q̃ uxorium leuamentum? At quaſdam in ambitionem, aut auaritiam prolapſas. Quid ipſorum ma-

giſtratuum non'ne pleroſq; uarijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciam mitti. corruptos ſæpe prauitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cœlibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reip. poſtulãtibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatum, quia expedierit. fruſtra noſtram ignauiam alia ad uocabula transferri: nam uiri in eo culpam, ſi fœmina modum excedat. porrò ob unius, aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarum aduerſarumq;: ſimul ſexum natura inualidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. uix præſenti cuſtodia manere illæſa coniugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſſidij obliterentur? Sic obuiam irent ijs, quæ alibi peccarentur: ut flagitiorum urbis meminiſſent. Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo. nam principibus adeũda ſæpius longinqua imperij. Quoties diuum Auguſtum in Occidentem, atque Orientem meauiſſe comite Liuia? ſe quoq; in Illyricum profectum, &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haud ſemper æquo animo, ſi ab uxore chariſſima, et tot cõmunium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinnæ ſententia eluſa. Et proximi ſenatus die, Tiberius per literas caſtigatis oblique patribus, quod cuncta curarum ad principem reijcerent, M. Lepidum & Iunium Blæſum nominauit, ex queis proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborũ uerba, intentius excuſante ſe Lepido, cum ualitudinem corporis, ætatem liberũm, nubilem filiam obtenderet, intelligereturq; etiam quod ſilebat, auunculũ eſſe Seiani Blæſum, atq; eo præualidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis: ſed neq; eadem adſeueratione, & conſenſu adulantium auditus eſt. Exin promptum, quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia, impune probra, & inuidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæſaris: libertiq; etiam ac ſerui, patrono uel domino cum uoces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Ceſtius ſenator diſſeruit, principes quidem inſtar deorum eſſe, ſed neq; à dijs niſi iuſtas ſupplicum preces audiri: neq; quenq̃ in Capitolium, aliáue urbis templa perfugere, ut eo ſubſidio ad flagitia utatur: abolitas leges, et funditus uerſas, ubi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam fraudis ſub iudice damnauiſſet, probra ſibi & minæ intendantur, neq; ipſe audeat ius experiri, ob effigiẽ imperatoris oppoſitã. Haud diſſimilia alij, & quidam atrociora circũſtrepebant: precabanturq; Druſum, daret ultionis exẽplum, donec accitã conuictamq; attineri publica cuſtodia iuſſit. Et Conſidius Aequus, & Cælius Curſor equites Ro. quòd fictis maieſtatis criminibus Magiũ Cæcilianũ prætorẽ petiuiſſent, autore principe

ac decreto ſenatus puniti. Vtrunq; in laudē Druſi trahebatur: ab eo, in urbe inter cœtus, & ſermones hoium obuerſante, ſecreta patris mitigari. neq; luxus in iuuene adeo diſplicebat. huc potius intenderet, diem ædificationibus, noctem conuiuijs trahere, q̃ ſolus, & nullis uoluptatibus auocatus mœſtam uigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accuſatores fatiſcebant. Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum proconſulem Cretæ poſtulauerat repetundis, addito maieſtatis crimine, quod tū omnium accuſationum cōplementum erat. Cæſar Antiſtium Veterem e primoribus Macedoniæ abſolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendā maieſtatis cauſam retraxit, ut turbidum, & Rheſcuporidis conſilijs permixtum, qua tēpeſtate Cotye fratre interfecto, bellum aduerſus nos uoluerat. Igitur aqua & igni interdictum reo, adpoſitumq; ut teneretur inſula neq; Macedoniæ, neque Thraciæ opportuna. Nam Thracia diuiſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentia noſtri diſcors agebat, neque minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incuſans, popularium iniurias inultas ſinere. Cœlaletæ, Odruſæq;, & alij, ualidæ nationes, arma cepere, ducibus diuerſis, & paribus inter ſe per ignobilitatem: quæ cauſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent. pars turbant præſentia, alij montem Hæmum tranſgrediuntur, ut remotos populos concirent. plurimi ac maxime cōpoſiti regem, urbemq; Philippopolim à Macedone Philippo ſitam, circunſidunt. Quæ ubi cognita P. Velleio (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites ac leuis cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adſumendis auxilijs uagabantur. Ipſe robur peditum ad exoluēdum obſidium ducit. Simulq; cuncta proſpere acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione orta apud obſidentes, regisq; opportuna eruptione, & aduentu legionis. neque aciem, aut prælium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionē cœptauere: cuius exſtimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoq; Romana ciuitas olim data, cum id rarum, nec niſi uirtuti precium eſſet. Ii ſecretis colloquijs, ferociſſimo quoq; adſumpto, aut quibus ob egeſtatem ac metum ex flagitijs maxima peccandi neceſſitudo, componūt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant, de continuatione tributorū, grauitate fœnoris, ſæuitia ac ſuperbia præſidentium: & diſcordare militem audito Germanici exitio: egregium reſumendæ libertati tem-

pus, ſi ipſi florentes, quàm inops Italia, q̃ imbellis urbana plebes, nihil ualidum in exercitibus, niſi quod externum, cogitarent. Haud ferme ulla ciuitas intacta ſeminibus eius motus fuit: ſed erupere primi Andecaui, ac Turonij. quorum Andecauos Acilius Auiola legatus excita cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit. Turonij legionario milite, quem Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus miſerat, oppreſſi, eodem Auiola duce, et quibuſdam Galliarũ primoribus, qui tulere auxiliũ, quo diſſimularent defectionem, magisq; in tempore efferrent. ſpectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, oſtentandæ, ut ferebat, uirtutis. ſed captiui, ne inceſſeretur telis, adgnoſcendum ſe præbuiſſe, arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitq; dubitatione bellũ. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alã equitum, quæ conſcripta Treueris, militia diſciplinaq; noſtra habebatur, ut cæſis negociatoribus Romanis bellum inciperet. paucaq; equitum corrupti, plures in officio manſere. Aliud uulgus obæratorum aut clientium arma cepit, petebantq; ſaltus, quibus nomen Arduenna, cum legiones utroq; ab exercitu, quas Viſellius, & C. Silius aduerſis itineribus obiecerant, arcuerunt. præmiſſusq; cum delecta manu Iulius Indus è ciuitate eadem, diſcors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditam multitudinem adhuc diſiecit. Florus incertis latebris uictores fruſtratus, poſtremo uiſis militibus, qui effugia inſederant, ſua manu cecidit. Isq; Treuerici tumultus finis. Apud Aeduos maior moles exorta, quãto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, nobiliſſimarum Galliarum ſobolẽ, liberalibus ſtudijs ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosq; eorum adiungeret. ſimul arma occulte fabricata iuuẽtuti diſpertit. Quadraginta millia fuere, quinta ſui parte legionarijs armis, cæteri cum uenabulis & cultris, quæq; alia uenantibus tela ſunt. adduntur è ſeruitijs gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuũ ferri tegimen (Cruppellarios uocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ uicinarũ ciuitatum ut nondum aperta conſenſione, ita uiritim promptis ſtudijs, & certamine ducum Romanorũ, quos inter ambigebatur, utroq; bellum ſibi poſcente: mox Varro inualidus ſenecta, uigenti Silio conceſſit. At Romæ nõ Treueros modo & Aeduos, ſed quatuor & ſexaginta Galliarũ ciuitates deſciuiſſe, adſumptos in ſocietatem Germanos, dubias Hiſpanias, cuncta (ut mos famæ) in maius credita. optumus quisq; Reip. cura mœrebat multi odio præſentiũ, et cupidine mutationis, ſuis quoq; periculis lætabantur: increpabãtq; Ti

berium, quòd in tanto rerũ motu, libellis accuſatorũ inſumeret operã. An Iulium Sacrouirum maieſtatis crimine rerũ in ſenatu fore? exti tiſſe tandem uiros, qui cruẽtas epiſtulas armis cohiberent: miſerã pacem uel bello bene mutari. Tanto impenſius in ſecuritatem cõpoſitus, neq; loco, neq; uultu mutato, ſed, ut ſolitum, per illos dies egit, altitudine animi, an compererat modica eſſe, & uulgatis leuiora. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmiſſa auxiliari manu, uaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Aeduis cõtermini, ſocij'q; in armis erant. Mox Auguſtodunũ petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, fremente etiam gregario milite, ne ſuetã requiem, ne ſpacia noctium opperiretur: uiderent modo aduerſos, & aſpicerentur: id ſatis ad uictoriã. Duodecimum apud lapidem Sacrouir copiæ'q; patentibus locis apparuere. In frontem ſtatuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo ſemermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare ueteres Gallorũ glorias, quæ'q; Romanis aduerſa intuliſſent: q̃ decora uictoribus libertas: quanto intolerantior ſeruitus iterum uictis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenĩ propinquabat legionum acies. incõditi'q; ac militiæ neſcij oppidani, neq; oculis, neq; auribus ſatis competebant. contra Silius, etſi præſumpta ſpes hortandi cauſas exemerat, clamitabat tamen, pudẽdum ipſis, quòd Germaniarum uictores, aduerſum Gallos tanquam in hoſtem ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonum, una ala Treuerum, paucæ huius ipſius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecunia dites, & uoluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos euincite, & fugientibus conſulite. Ingens ad ea clamor: & circunfudit eques: frontem'q; pedites inuaſere. nec cunctatũ apud latera. paulum moræ attulere ferrati, reſtantibus laminis aduerſum pila & gladios. ſed miles correptis ſecuribus, & dolabris, ut ſi murum perrumperet, cædere tegmina, & corpora. quidam trudibus, aut furcis inertem molem proſternere: iacentes'q; nullo ad reſurgendũ nixi, quaſi exanimes linquebãtur. Sacrouir primo Auguſtodunum, dein metu deditionis in uillam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incenſa ſup uilla omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratum'q; bellum ſenatui ſcripſit. neq; dempſit, aut addidit uero: ſed fide ac uirtute legatos, ſe conſilijs ſuperfuiſſe. ſimul cauſas cur nõ ipſe, nõ Druſus profecti ad id bellum forent, adiunxit, magnitudinẽ imperij extollẽs, neq; decorum principibus, ſi una alterá'ue ciuitas turbet, omiſſa urbe, unde in oĩa regimen: nunc, q̃a non metu ducatur, iturũ, ut præſentia ſpectaret, cõponeret'q;. Decreuere patres uota pro reditu eius, ſupplicatio

nesq́;, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire cæteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit, ut ouans è Campania urbē introiret. Igitur ſecutæ Cæſaris literæ, quibus ſe non tam uacuum gloria prædicabat, ut poſt ferociſſimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuenta aut ſpretos triumphos, iam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane præmium peteret. Sub idē tempus ut mors Sulpitij Quirinij publicis exequijs frequentaretur, petiuit à ſenatu. Nihil ad ueterē & patritiam Sulpitiorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipiū Lanuuium: ſed impiger militiæ, & acribus miniſterijs conſulatum ſub diuo Auguſto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis inſignia triūphi adeptus, datusq́; rector C. Cæſari Armeniam obtinenti. Tiberium quoq; Rhodi agentem coluerat, quod tunc patefecit in ſenatu, laudatis in ſe officijs, & incuſato M. Folio, quem auctorem C. Cæſari prauitatis, et diſcordiarum arguebat: ſed cæteris haud læta memoria Quirinij erat, ob intenta (ut memoraui) Lepidæ pericula, ſordidamq́;, & prepotentem ſenectam. Fine anni Clutorium Priſcum equitem Romanum poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprema defleuerat, pecunia donatum à Cæſare, corripuit delator, obiectans ægro Druſo compoſuiſſe quod, ſi extinctus foret, maiore præmio uulgaretur. Id Clutorius in domo P. Petronij, ſocru eius Vitellia coràm, multisq́; illuſtribus fœminis per uaniloquentiam legerat. Vt delator extitit, cæteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. ſed arguentibus ad perniciem, plus fidei fuit. ſententiaq́; Haterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo ultimum ſuppliciū. Contra M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. Si P. C. unum id ſpectamus, quàm nefaria uoce Clutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit, neque carcer, neque laqueus, ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. ſin flagitia & facinora ſine » modo ſunt, ſupplicijs ac remedijs, principis moderatio, maiorumq́; et » ueſtra exēpla temperant, & uana à ſceleſtis, dicta à maleficijs dif» ferunt: eſt locus ſententiæ, per quam neque huic delictum impune » ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pœnitet. Sæpe audi» ui principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumpta morte miſericor» diam eius præueniſſet. uita Clutorij in integro eſt, qui neque ſerua» tus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. ſtudia » illi ut plena uecordiæ, ita inania & fluxa ſunt, nec quicquam gra» ue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, nō » uirorum animis, ſed muliercularū adrepit. cedat tamen urbe, & bo» nis amiſſis aq́ et igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege ma-

ieſtatis teneretur. Solus Lepido Rubellius Blãdus e conſularibus adſenſit. cæteri ſententiam Agrippæ ſecuti. ductusq́; in carcerẽ Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cum extolleret pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter ulciſcentium, deprecaretur tam præcipitis uerborum pœnas, laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S.C. ne decreta patrum ante diẽ. x. ad ærarium deferrẽtur, idq́; uitæ ſpatium damnatis prorogaretur. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat, neq; Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpitius, D. Haterius conſules ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpecta ſeueritate aduerſum luxum, qui immenſum proruperat ad cuncta queis pecunia prodigitur. Sed alia ſumptuum quãuis grauiora diſſimulatis plerunq; precijs occultabantur: uentris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus uulgati, fecerant curam, ne princeps antiquæ parſimoniæ durius aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, cæteri quoq; ædiles diſſeruerant, ſperni ſumptuariam legem, uetitaq; utenſilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remedijs reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum id negotium ad principem diſtulerant. Sed Tiberius ſæpe apud ſe penſitato an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent: num coërcitio plus dãni in Remp. ferret, quàm indecorum adtrectare quod non obtineretur, uel retentum ignominiã & infamiam uirorum illuſtrium poſceret: poſtremo literas ad ſenatum compoſuit: quarum ſententia in hunc modum fuit. Cæteris forſitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. cenſeam. in hac relatione ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus uobis ora, ac metum ſingulorum, qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam uiderem eos, ac uelut deprehenderem. quòd ſi mecum ante uiri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent, neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius præualida, et adulta uitia, q̃ hoc adſequi, ut palàm fieret quibus flagitijs impares eſſemus. ſed illi quidem officio functi ſunt, ut cæteros quoque magiſtratus ſua munia implere uelim. mihi autem neq; honeſtum ſilere, neq; proloqui expeditũ: quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo maius aliquid, & excelſius à principe poſtulatur: & cum recte factorum ſibi quiſq; gratiam trahant, unius inuidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, et priſcum ad morem recidere adgrediar? uillarum ne infinita ſpatia, familiarum numerum & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumq́; miracula? promiſcuas uiris & fœminis ueſtes? atq; illa fœminarum propria, queis lapidum cauſa pecuniæ noſtræ ad externas, aut hoſtilis gentes transferuntur? Nec

ignoro in conuiuijs & circulis incuſari iſta, & modum poſci. ſed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat, ijdem illi ciuitatem uerti, ſplendidiſſimo cuiq; exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos ueteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera coërceas. corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haud leuioribus remedijs reſtinguendus eſt, q̃ libidinibus ardeſcit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Auguſtus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemptu abolitæ ſecuriorem luxum fecere. nam ſi uelis quod nondũ uetitum eſt, timeas ne uetere. at ſi prohibita impune tranſcenderis: neq; metus ultra, neq; pudor eſt. cur ergo olim parſimonia pollebat? quia ſibi quiſq; moderabatur, quia unius urbis ciues eramus, ne irritamenta quidem eadẽ intra Italiam dominantibus. externis uictorijs aliena, ciuilibus etiã noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt, de quo ædiles admonent? Quàm, ſi cætera reſpicias, in leui habendum? At Hercule nemo refert quòd Italia externæ opis indiget, quòd uita populi Romani per incerta maris, & tempeſtatum cotidie uoluitur. ac niſi prouinciarum copiæ & dominis, & ſeruitijs, & agris ſubuenerint: noſtra nos ſcilicet nemora, noſtræq; uillæ tuebantur? Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps. hæc omiſſa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum eſt. nos pudor, pauperes neceſſitas, diuites ſatias in melius mutet. Aut ſi quis ex magiſtratibus tantam induſtriam ac ſeueritatem polliceatur, ut ire obuiam queat: hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. ſin accuſare uitia uolunt, deinde cum gloriam eius rei adepti ſunt, ſimultates faciunt, ac mihi relinquunt: credite P. C. me quoq; non eſſe offenſionum auidum: quas cum graues, & plerunq; iniquas pro Rep. ſuſcipiam, inanes, & irritas neq; mihi, aut uobis uſui futuras iure deprecor. Auditis Cæſaris literis, remiſſa ædilibus talis cura, luxuſq; menſæ à fine Actiaci belli ad ea arma, queis Ser. Galba rerum adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumptibus exerciti, paulatim exoleuere. Cauſas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes ſtudio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum: ut quiſq; opibus, domo, paratu, ſpecioſus, per nomen, & clientelas illuſtrior habebatur. poſtq̃ cædibus ſæuitum, et magnitudo famæ exitio erat: cæteri ad ſapientiora cõuertere: ſimul noui homines è municipijs, & colonijs, atq; etiam prouincijs in ſenatum crebro adſumpti, domeſticam parſimoniam intulerunt: et q̃q̃ fortuna, uel induſtria pleriq; pecunioſam ad ſenectam peruenirent, manſit tamẽ prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Ve

ſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu uictuq́;. obſequium inde in principem, & æmulandi amor ualidior, q̃ pœna ex legibus, & metus: niſi forte rebus cunctis ineſt quidam uelut orbis: ut quemadmodum temporum uices, ita morum uertantur. nec omnia apud priores meliora: ſed noſtra quoq; ætas multa laudis, et artium imitanda poſteris tulit. uerum hæc nobis maiores certamina ex honeſto maneant. Tiberius fama moderationis parta quòd ingruentis accuſatores repreſſerat, mittit literas ad ſenatum, queis poteſtatem tribunitiā Druſo petebat. Id ſummi faſtigij uocabulum Auguſtus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliqua cætera imperia præmineret. Marcum deinde Agrippam ſocium eius poteſtatis, quo defuncto Tiberium Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret. ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur, ſimul modeſtiæ Neronis & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo Tiberius Druſum ſummæ rei admouet, cum incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio literarum ueneratus deos, ut conſilia ſua Reip. proſperarent: modica de moribus adoleſcentis, neq; in falſum aucta, rettulit: eſſe illi coniugem & tres liberos, eam'q; ætatem qua ipſe quondam à diuo Auguſto ad capeſſendum hoc munus uocatus ſit. Neq; nunc propere: ſed per octo annos capto experimento, cōpreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæſitior adulatio fuit. nec tamen repertum, niſi ut effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliáq; ſolita cenſerent: niſi quòd M. Sillanus ex contumelia conſulatus, honorem principibus petiuit: dixitq́; pro ſententia, ut publicis priuatiſ'ue monimentis, ad memoriam temporum, non conſulum nomina præſcriberentur, ſed eorū, qui tribunitiam poteſtatem gererent. Atq; Haterius, cum eius diei ſenatus conſulta aureis literis figēda in curia cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantum infamia uſurus. Inter quæ prouincia Africa Iunco Blæſo prorogata, Seruius Malugnenſis flamen dialis, ut Aſiam ſorte haberet, poſtulauit, fruſtra uulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italia: neque aliud ius ſuum quàm Martialium, Quirinaliumq́; Flaminum: porrò ſi hi duxiſſent prouincias, cur dialibus id uetitum? nulla de eo populi ſcita, non in libris cæremoniarum reperiri. ſæpe Pontifices dialia ſacra feciſſe, ſi flamen ualitudine, aut munere publico impediretur. duobus, et ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem neminem ſuffectum: neq; tamen ceſſauiſſe religiones. Quòd ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacrorum damno: quanto facilius abfuturū ad unius anni pro

x i. exiguis virib. ret. Lib. 11. var. c. 4

conſulare imperium? Priuatis olim ſimultatibus effectum, ut à pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere ſummum Pontificum, etiam ſummum hominum eſſe, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium. Aduerſus quæ cum augur Lentulus aliíq; uarie diſſererent, eò decurſum eſt, ut Pontificis Max. ſententiam opperirentur. Tiberius dilata notione de iure Flaminis, decretas ob tribunitiam Druſi poteſtatem cærimonias temperauit, nominatim arguens inſolentiã ſententiæ, aureaſq; literas contra patrium morem. Recitatæ & Druſi epiſtulæ, quanquã ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur. Huc decidiſſe cuncta, ut ne iuuenis quidẽ tanto honore accepto, adiret urbis deos, ingrederetur ſenatum, auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet. Bellum ſcilicet: aut diuerſo terrarum diſtineri, littora & lacus Campaniæ tũ maxime peragrãtem: ſic imbui rectorem generis humani, id primum è paternis conſilijs diſcere. ſanè grauaretur aſpectum ciuium ſenex imperator, feſſamq; ætatem, & actos labores prætenderet: Druſo quod niſi ex adrogantia impedimentum? Sed Tiberius uim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebreſcebat enim Græcas per urbes licentia, atque impunitas aſyla ſtatuendi. Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum. eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectiq; capitalium criminum receptabantur. Nec ullum ſatis ualidum imperium erat coercendis ſeditionibus populi, flagitia hominum ut cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum, ut mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falsò uſurpauerant ſponte omiſere: multæ uetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. magnaq; eius diei ſpecies fuit, quo ſenatus maiorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam, qui ante uim Romanam ualuerant, decreta, ipſorumq; numinum religiones introſpexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutaretúe. Primi omnium Epheſij adiere memorantes, nõ, ut uulgus crederet, Dianam atq; Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, locum Ortygiam, ubi Latonam partu grauidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnixam, edidiſſe ea numina: deorumq; monitu ſacratum nemus. Atq; ipſum illic Apollinem poſt interfectos Cyclopas Iouis iram uitauiſſe. Mox Liberum patrem bello uictorẽ, ſupplicibus Amazonum, quæ aram inſederant, ignouiſſe. Auctam hinc conceſſu Herculis, cum Lydia potiretur, cærimoniam templo, neq; Perſarum ditione diminutum ius. Poſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe.

Proximo Magnetes L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur. quo

tur. quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulſis, fidem atq; uirtutem Magnetum decorauere, uti Dianæ Leucophryenæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodiſienſes poſthac & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris ob uetuſta in partes merita, & recens diui Auguſti decretum adtulere. Laudati quòd Parthorum irruptionem, nihil mutata in populum Romanum conſtantia, pertuliſſent. Sed Aphrodiſienſium ciuitas Veneris, Stratonicenſium, Iouis, & Triuiæ religionem tuebantur.

Altius Hierocæſarienſes expoſuere Perſicam apud ſe Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpennæ, Iſaurici, multaq; alia imperatorum nomina, qui non modo templo, ſed duobus millibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum uetuſtiſſimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, poſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus, poſuiſſent. Auditæ aliarum quoq; ciuitatum legationes. Quorum copia feſſi patres, & quia ſtudijs certabatur, conſulibus permiſere, ut perſpecto iure, & ſi qua iniquitas inuolueretur, rem integram rurſum ad ſenatum referrent. Conſules ſuper eas ciuitates, quas memoraui, apud Pergamum, Aeſculapij compertum aſylum rettulerunt: cæteros obſcuris ob uetuſtatem initijs niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiuſdem carmen referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ædem'q; iuſſi ſint. Propiora Sardianos, Alexandri uictoris id donum: neq; minus Mileſios Dareo rege uti. ſed cultus numinum utriſq; Dianam, aut Apollinem uenerandi. Petere & Cretenſes ſimulachro diui Auguſti. Factaq; ſenatuſconſulta, queis multo cum honore, modus tamen præſcribebatur, iuſſi'q; ipſis in templis figere aras ſacrandam ad memoriã, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Auguſtæ ualitudo atrox, neceſſitudinem principi fecit feſtinati in urbem reditus, ſyncera adhuc inter matrem filium'q; concordia, ſiue occultis odijs. Neq; enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli effigiem diuo Auguſto Iulia dicaret, Tiberij nomen ſuo poſtſcripſerat. id'q; ille credebatur, ut inferius maieſtate principis, graui & diſſimulata offenſione abdidiſſe. Sed tum ſupplicia dijs, ludi'q; Magni ab ſenatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius ut fœciales quoq; ijs ludis præſiderent. Contradixit Cæſar diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neq; enim unquam fœcialibus hoc maieſtatis fuiſſe. ideo Auguſtales adiectos, quia proprium eius domus ſacerdotium eſſet, pro qua uota per

ſoluerentur. Exequi ſententias haud inſtitui niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore, quod præcipuum munus annaliũ reor: ne uirtutes ſileantur, utq; prauis dictis factisq; ex poſteritate, & infamia metus ſit. Cæterum tempora illa adeo infecta, & adulatione ſordida fuere, ut non modo primores ciuitatis, quibus claritudo ſua obſequijs protegenda erat, ſed omnes conſulares, magna pars eorum qui prætura functi, multiq; etiã pedarij ſenatores certatim exurgerent, fœdaq;, & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberiũ, quoties curia egrederetur, Græcis uerbis in hunc modum eloqui ſolitũ, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS. ſcilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tã proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc ab indecoris ad infeſta transgrediebantur. C. Sillanum proconſulem Aſiæ repetundarum à ſocijs poſtulatum, Mamercus Scaurus è cõſularibus, Iunius Otho prætor, Brutedius Niger ædilis, ſimul corripiũt, obiectãtq; uiolatum Auguſti numen, ſpretam Tiberij maieſtatem. Mamercus antiqua exempla iacẽs, L. Cottam à Scipione Africano, Serg. Galbã à Catone cenſorio, P. Rutilium à M. Scauro accuſatos: uidelicet Scipio, & Cato talia ulciſcebantur, aut ille Scaurus, quem proauum ſuum, obprobrium maiorum Mamercus infami opera dehoneſtabat. Iunio Othoni literarium ludum exercere uetus ars fuit: mox Seiani potentia ſenator, obſcura initia impudentibus auſis propolluebat. Brutediũ artibus honeſtis copioſum, &, ſi rectum iter perageret, ad clariſſima quæq; iturum, feſtinatio extimulabat, dum æquales, dein ſuperiores, poſtremo ſuaſmetipſe ſpes anteire parat. quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui ſpretis, quæ tarda cum ſecuritate, præmatura uel cum exitio properant. Auxere numerum accuſatorum Gellius Publicola, & M. Paconius, ille quæſtor Sillani, hic legatus. Nec dubiũ habebatur, ſæuitiæ, capturumq; pecuniarum teneri reum. ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa, cum ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eoq; ad accuſandum delectis reſponderet ſolus, & orandi neſcius proprio in metu, qui exercitam quoq; eloquentiam debilitat, non temperante Tiberio, quin premeret uoce, uultu, eo quod ipſe creberrime interrogabat: neq; refellere, aut eludere, dabatur: ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quæſiuiſſet. Seruos quoq; Sillani, ut tormentis interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantem, maieſtatis crimina ſubdebantur, uinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defenſionem ſui deſeruit, auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam, & preces miſcuerat. Tiberius

quæ in Sillanum parabat, quo excuſatius ſub exemplo acciperetur, libellos diui Auguſti de Voleſo Meſſala eiuſdem Aſiæ proconſule, factumq́; in eum ſenatuſconſultum recitari iubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat. ille multum de clementia principis præfatus, aqua atq; igne Sillano interdicendum cenſuit, ipſumq́; in inſulam Gyarum relegandum. Eadem cæteri, niſi quòd Gn. Lentulus ſeparanda Sillani materna bona, quippe alia parente geniti, reddendaq; filio dixit, annuente Tiberio. At Cornelius Dolabella dum adulationem longius ſequitur, increpitis C. Sillani moribus, addidit, ne quis uita probroſus, & opertus infamia prouinciam ſortiretur, idq́; princeps dijudicaret. nam à legibus delicta puniri quanto fore mitius in ipſos, melius in ſocios, prouideri ne peccaretur? Aduerſum quæ diſſeruit Cæſar: non quidem ſibi ignara, quæ de Sillano uulgabantur, ſed non ex rumore ſtatuendum. multos in prouincijs contra quàm ſpes, aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdam ad meliora magnitudine rerũ, hebeſcere alios. neque poſſe principem ſua ſcientia cuncta complecti. neque expedire, ut ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic à maioribus inſtitutum, ut ſi antiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. ne uerterent ſapienter reperta, & ſemper placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ: minutura, quoties gliſcat poteſtas: nec utendum imperio, ubi legibus agi poſſit. Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atq; ille prudens moderandi ſi propria ira non impelleretur, addidit, inſulam Gyarum immitem, & ſine cultu hominum eſſe: darent Iuniæ familiæ, & uiro quondam ordinis eiuſdẽ Cytheram potius concederet. id ſororem quoque Sillani Torquatam priſcæ ſanctimoniæ uirginem expetere. In hanc ſententiam facta diſceſſio. Poſt auditi Cyrenenſes: & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum dãnatur. L. Ennium equitem Romanum maieſtatis poſtulatum, quòd effigiem principis promiſcuum ad uſum argenti uertiſſet, recipi Cæſar inter reos uetuit, palàm aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem: non enim debere eripi patribus uim ſtatuendi, neque tantum maleficium impune habendũ: ſanè lentus in ſuo dolore eſſet, Reip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius, ut erant magis, quàm ut dicebantur, perſtititq́; intercedere. Capito inſignior infamia fuit, quòd humani diuiniq́; iuris ſciens, egregium publicum, & bonas dom artes dehoneſtauiſſet.
Inceſſit dein religio, quonam in templo locandũ foret donum, quod pro ualetudine Auguſtæ equites Romani uouerant Equeſtri Fortunæ. nam etſi delubra eius deæ multa in urbe, nullum tamen tali

cognomento erat. repertum eſt ædem eſſe apud Antium, quæ ſic nuncuparetur: cunctaſq; cærimonias Italicis in oppidis, templaq;, et numinum effigies, iuris atq; imperij Romani eſſe. ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum aduerſus Seruium Maluginenſem Flaminem Dialem, promiſit Cæſar: recitauitq; decretum pontificum: Quoties ualitudo aduerſa Flaminem Dialem inceſſiſſet, ut Pontificis maximi arbitriũ plusquam binoctium abeſſet, dum ne diebus publici ſacrificij, neu ſæpius, quàm bis eundem in annum. Quæ principe Auguſto conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & prouinciarum adminiſtrationem dialibus non concedi. memorabanturq; L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Poſthumium Flaminem attinuiſſet. Ita ſors Aſiæ in eum, qui conſularium Maluginenſi proximus erat collata. Iiſdẽ diebus Lepidus à ſenatu petiuit ut baſilicam Pauli, Aemylia monumenta, propria pecunia firmaret ornaretq;. erat etiã tum in more publica munificentia. nec Auguſtus arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad urbis, & poſterũm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quanquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito hauſtum, Cæſar extructurum pollicitus eſt, eo quòd nemo è familia reſtaurando ſufficeret, manente tamen nomine Pompeij. ſimul laudibus Seianum extulit, tanquam labore uigilantiaq; eius tanta uis unum intra damnum ſtetiſſet. Et cenſuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur. neq; multo poſt Cæſar cum Iunium Blæſum proconſulem Africæ triumphi inſignibus attolleret, dare id ſe dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blæſi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quanquam ſæpius depulſus, reparatis per intima Africæ auxilijs, huc arrogantiæ uenerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, ſedemq; ultro ſibi atq; exercitui ſuo poſtularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non aliàs magis ſua populiq; contumelia Ro. indoluiſſe Cæſarem ferunt, quàm quod deſertor & prædo, hoſtium more ageret. ne Sparcaco quidem poſt tot conſularium exercituum clades inultam Italiam urenti (quanquam Sertorij atque Mithridatis ingentibus bellis labaret Reſp.) datum, ut pacto in fidem acciperetur, ne dum pulcherrimo populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſſione agrorum redimeretur. Dat negotium Blæſo, cæteros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxa ponendi, ipſius autem ducis quoquo modo potiretur. & recepti ea uenia plerique. mox aduerſum artes Tacfarinatis, haud diſſimili modo belligeratum.

*ratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, plu-
ris per globos incurſaret, eluderetq́;, & inſidias ſimul tentaret, tres
inceſſus, totidem agmina parantur. ex queis Cornelius Scipio legatus
præfuit, quà prædatio in Leptinos & ſuffugia Garamantum. alio
latere ne Cirtenſium pagi impune traherentur, propriā manum Blæ
ſus filius duxit. Medio, cum delectis caſtella, & munitiones idoneis
locis imponens, dux ipſe arcta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat:
quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in late-
re, & ſæpe à tergo erat. multiq́; eo modo cæſi, aut circumuenti. Tūc
tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitq́; centu
riones uirtutis expertæ, nec, ut mox fuerat, acta æſtate retrahit copi
as, aut in hybernaculis ueteris prouinciæ componit: ſed ut limine bel
li, diſpoſitis caſtellis per expeditos, & ſolitudinum gnaros mutantem
mapalia Tacfarinatem proturbabat, donec fratre eius capto, regreſ
ſus eſt, properantius tamen quàm ex utilitate ſociorum, relictis per
quos reſurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id
quoq; Blæſo tribuit, ut imperator à legionibus ſalutaretur, priſco er
ga duces honore, qui bene geſta Rep. gaudio, & impetu uictoris exer
citus conclamabantur. erantq́; plures ſimul imperatores, nec ſuper
cæterorum æqualitatem. conceſſit quibuſdam & Auguſtus id uoca
bulum, ac tunc Tiberius Blæſo. Poſtremum obiere eo anno uiri
illuſtres, Aſinius Salonius, M. Agrippa & Pollione Aſinio auis, fra
tre Druſo inſignis, Cæſariq́; progener deſtinatus. Et Capito Ateius, de
quo memoraui, principem in ciuitate locum ſtudijs ciuilibus adſecu-
tus, ſed auo centurione Sullano, patre prætorio. conſulatum ei adcele
rauerat Auguſtus, ut Labeonem Antiſtium ijſdem artibus præcellē
tem dignatione eius magiſtratus anteiret. Namq; illa ætas duo pacis
decora ſimul tulit. ſed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama ce
lebratior. Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur. Illi
quòd præturam intra ſtetit, commendatio ex iniuria: huic, quòd con-
ſulatum adeptus eſt, odium ex inuidia oriebatur. Et Iunia ſexageſi-
mo quarto poſt Philippenſem aciem anno ſupremum diem expleuit,
Catone auunculo genita, C. Caßij uxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum
eius multo apud uulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cū fer
mè cunctos proceres cum honore nominauiſſet, Cæſarē omiſit. quod
ciuiliter acceptum. neq; prohibuit quo minus laudatione pro roſtris
cæteriſq́; ſolennibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum fa-
miliarum imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quintij, aliaq́; eiuſdem
nobilitatis nomina: ſed præfulgebāt Caßius atq; Brutus, eo ipſo, quòd
effigies eorum non uiſebantur.*

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER QVARTVS.

C. ASINIO, C. Antiſtio Coſs. nonus Tiberio annus erat compoſitæ Reip. florentis domus (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cum repente turbare fortuna cœpit, ſæuire ipſe, aut ſæuientibus uires præbere. Initium & cauſa penes Aelium Seianum cohortibus prætorijs præfectum, cuius de potentia ſupra memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. Genitus Vulſinijs, patre Seio Strabone equite Romano, & prima iuuenta C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore Apicio diuiti, & prodigo ſtuprum uenundediſſe, mox Tiberium uarijs artibus deuinxit, adeo ut obſcurum aduerſum alios, ſibi uni incautum intectum'q; efficeret, non tam ſolertia (quippe iiſdem artibus uictus eſt) quàm deûm ira in rẽ Romanam, cuius pari exitio, uiguit, cecidit'q;. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator. iuxta adulatio, & ſuperbia. palàm compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido, eius'q; cauſa, modo largitio & luxus, ſæpius induſtria, ac uigilantia, haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea, intendit, diſperſas per urbem cohortes una in caſtra conducendo, ut ſimul imperia acciperent, numero'q; et robore, & uiſu inter ſe, fiducia ipſis, in cæteros metus crederetur. Prætendebat laſciuire militem diductum: ſi quid ſubitum ingruat, maiore auxilio pariter ſubueniri: & ſeuerius acturos, ſi uallum ſtatuatur procul urbis illecebris. Vt perfecta ſunt caſtra, irrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe deligere. neq; ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus, aut prouincijs ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut ſocium laborum non modo in ſermonibus, ſed apud patres, & populum celebraret, coli'q; per theatra, & fora effigies eius, inter'q; principia legionum ſineret. Cæterum plena Cæſarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant: & quia ui tot ſimul corripere intutum, dolus interualla ſcelerum poſcebat. placuit tamen

occultior

cultior uia, & à Druſo incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nã Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto forte iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os uerberauerat. Igitur cuncta tentanti promptiſſimum uiſum ad uxorem eius Liuiam cõuertere. quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incenſus, adulterio pellexit. & poſtquam primi flagitij potitus eſt, neq; fœmina amiſſa pudicitia alia abnuerit, ad coniugij ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atq; illa, cui auunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeq; ac maiores & poſteros municipali adultero fœdabat, ut pro honeſtis, & præſentibus flagitioſa, et incerta expectaret. Sumitur in conſcientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, ſpecie artis frequens ſecretis. pellit domo Seianus uxorem Apicatã, ex qua tres liberos genuerat: ne pellici ſuſpectaretur. ſed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuerſa interdum conſilia adferebat. Interim anni principio Druſus ex Germanici liberis togam uirilẽ ſumpſit. quæq; fratri eius Neroni decreuerat ſenatus, repetita. addidit orationem Cæſar multa cum laude filij ſui, quòd patria beniuolẽtia in fratris liberos foret. Nam Druſus (quanquam arduum ſit eodem loci potentiam, & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certe non aduerſus habebatur. Exin uetus, & ſæpe ſimulatum proficiſcẽdi in prouincias conſilium refertur. multitudinem ueteranorum prætexebat imperator, & delectibus ſupplendos exercitus. nam uoluntarium militem deeſſe. ac ſi ſuppeditet, non eadem uirtute ac modeſtia agere: quia plerunq; inopes ac uagi ſponte militiam ſumant. percenſuitq; curſim numerũ legionum, & quas prouincias tutarẽtur. Quod mihi quoq; exequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocij reges, quanto ſit anguſtius imperitatum. Italiam utroq; mari duæ claſſes, Miſenum apud, & Rauennam, proximumq; Galliæ littus roſtratæ naues præſidebant, quas Actiaca uictoria captas Auguſtus in oppidum Foroiulienſe miſerat, ualido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosq; ſubſidium, octo legiones erant. Hiſpaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. cætera Africæ per duas legiones, pariq; numero Aegyptus: dehinc initio ab Suria uſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quatuor legionibus coheritum, accolis Hybero, Albanoq;, & alijs regibus, qui magnitudine noſtra proteguntur aduerſum externa imperia. & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamq; Danubij legionũ duæ in Pannonia, duæ in Mœ-

ſia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis
à tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul
acciretur: quanquam inſideret urbem proprius miles, tres urbanæ,
nouem prætoriæ cohortes, Ethruria fermè Vmbriaq; delectæ, aut ue
tere Latio, & colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouin
ciarum ſociæ triremes, alæq́;, & auxilia cohortium: neq; multo ſecus
in ijs uirium, ſed perſequi incertum fuit: cum ex uſu temporis huc il
luc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur. Con
gruens crediderim recenſere cæteras quoq; Reip. partes, quibus mo
dis ad eam diem habitæ ſint: quando Tiberio mutati in deterius prin
cipatus initium ille annus attulit. Iam primum publica negotia, &
priuatorum maxima, apud patres tractabantur. dabaturq́; primori
bus diſſerere: & in adulationem lapſos cohibebat ipſe: mandabatq́;
honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, illuſtres domi
artes ſpectando, ut ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. ſua conſu
libus, ſua prætoribus ſpecies. Minorum quoq; magiſtratuum exerci-
ta poteſtas, legesq́;, ſi maieſtatis quæſtio eximeretur, bono in uſu. At
frumenta, & pecuniæ uectigales, cætera publicorum fructuum, ſo-
cietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res ſua Cæſar ſpecta-
tiſſimo cuique. quibuſdam ignotis, ex fama mandabat: ſemelq́; ad
ſumpti tenebantur, prorſus ſine modo, cum plerique ijdem negotijs in
ſeneſcerent. Plebes acri quidem annona fatigabatur. ſed nulla in eo
culpa ex principe quin infœcunditati terrarum, aut aſperis maris
obuiam ijt, quantum impendio, diligentiaq́; poterat. & ne prouin-
ciæ nouis oneribus turbarentur, utq́; uetera ſine auaritia, aut crude
litate magiſtratuum tolerarent, prouidebat. corporum uerbera, ad-
emptiones bonorum aberãt. Rari per Italiã Cæſaris agri, modeſta
ſeruitia, intra paucos libertos domus: ac ſi quando cum priuatis di-
ſceptaret, forum & ius. quæ cuncta non quidem comi uia, ſed horri
dus ac plerunq; formidatus retinebat tamen, donec morte Druſi uer
terentur. nam dum ſuperfuit, manſere: quia Seianus incipiẽte adhuc
potentia, bonis conſilijs noteſcere uolebat, & ultor metuebatur, nõ oc
cultus odijs, & crebro querens incolumi filio adiutorem imperij ali
um uocari, & quantum ſupereſſe, ut collega dicatur? Primas dominan
di ſpes in arduo, ubi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros: extru
cta iam ſponte præfecti caſtra, datos in manum milites: cerni effigiẽ
eius in monumentis Gn. Pompei: communes illi cum familia Druſo-
rum fore nepotes: precandam poſt hæc modeſtiam, ut contentus eſſet.
Neq; raro, neq; apud paucos talia iaciebat, et ſecreta quoq; eius cor
rupta uxore prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, deli-

git uenenum,quo paulatim irrepente,fortuitus morbus adſimulare-
tur. Id Druſo datum per Lygdum Spadonem,ut octo poſt annos co
gnitum eſt.Cæterum Tiberius per omnes ualitudinis eius dies,nul-
lo metu,an ut firmitudinem animi oſtentaret? etiã defuncto necdum
ſepulto,curiam ingreſſus eſt,conſulesq́; ſede uulgari per ſpeciẽ mæ-
ſtitiæ ſedentes,honoris lociq́; admonuit,& effuſum in lachrymas ſe
natum uicto gemitu,ſimul oratione continua erexit: Non quidem ſibi
ignarum poſſe argui,quod tam recẽti dolore ſubierit oculos ſenatus:
uix propinquorum alloquia tolerari,uix diem aſpici à pleriſq; lu-
gentium:neq; illos imbecillitatis damnandos, ſe tamen fortiora ſola
tia è complexu Reip.petiuiſſe.miſeratusq́; Auguſtæ extremam ſene
ctam,rudem adhuc nepotum,& uergentem ætatem ſuam,ut Germa
nici liberi,unica præſentium malorum leuamenta,inducerentur,pe-
tiuit. Egreſſi conſules,firmatos alloqo aduleſcentulos, deductosq́; an
» te Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, Patres conſcripti, hos
» inquit,orbatos parente,tradidi patruo ipſorum,precatusq́; ſum(q̃q̃
» eſſet illi propria ſoboles)ne ſecus,q̃ ſuum ſanguinem foueret ac tolle
» ret,ſibiq́; & poſteris conformaret.erepto Druſo,preces ad uos con-
» uerto,dijsq́; & patria coràm obteſtor, Auguſti pronepotes,clariſſi-
» mis maioribus genitos ſuſcipite,regite,ueſtram meamq́; uicem exple
» te. Hi uobis Nero & Druſe parentum loco.ita nati eſtis,ut bona ma-
laq; ueſtra ad Remp pertineant. Magno ea fletu,& mox preca-
tionibus fauſtis audita.ac ſi modum orationi poſuiſſet, miſericordia
ſui gloriaq́; animos audientium impleuerat.ad uana & toties irri
ſa reuolutus, de reddenda Rep.utq́; conſules ſeu quis alius regimen
ſuſciperent,uero quoq; & honeſto fidem dempſit. Memoriæ Dru-
ſi eadem,quæ in Germanicum,decernuntur,pleriſq; additis, ut fer-
mè amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime illu
ſtre fuit,cum origo Iuliæ gentis Aeneas,omnesq́; Albanorum reges,
& conditor urbis Romulus,poſt Sabina nobilitas, Appius Clauſus,
cæteræq́; Claudiorum effigies longo ordine ſpectarentur. In tra-
denda morte Druſi,quæ plurimis maximeq́; fidis auctoribus memo
rata ſunt rettuli.ſed non omiſerim eorundem temporum rumorem
ualidum adeo,ut nondum exoleſcat, corruptã ad ſcelus Liuia,Seia
num Lygdi quoq; Spadonis animum ſtupro uinxiſſe: quòd is Lyg-
dus ætate atq; forma carus domino interq́; primores miniſtros erat.
deinde inter conſcios,ubi locus ueneficij tempusq́; compoſita ſunt, eo
audaciæ prouectum,ut uerteret, & occulto indicio Druſum ueneni
in patrem arguens,moneret Tiberium,uitandã potionem quæ pri-
ma, & apud filium epulanti offerretur.ea fraude tum ſenem,poſt-

quam conuiuium inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe. atq;
illo ignaro & iuueniliter hauriente auctam ſuſpitionem, tanquam
metu & pudore ſibimet irrogaret mortem, quam patri ſtruxerat.
Hæc uulgo iactata, ſuper id quod nullo auctore certo firmantur, prō-
pte refutaueris. quis enim mediocri prudentia, ne dum Tiberius tā
tis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, id'q; ſua manu &
nullo ad pœnitendum regreſſu? quin potius miniſtrum ueneni excru
ciaret, auctorē exquireret, inſita denique etiam in extraneos cuncta
tione, & mora aduerſum unicum, & nullius ante flagitij compertum
uteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habe-
batur, ex nimia charitate in eum Cæſaris, & cæterorum in utrūq;
odio, quamuis fabuloſa & immania credebantur, atrociore ſemper
fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatam
Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus eſt. neq; quiſ
quam ſcriptor tam infenſus extitit, ut Tiberio obiectaret, cum omnia
alia conquirerent, intenderēt'q;. Mihi tradendi arguendi'q; rumoris
cauſa fuit, ut claro ſub exemplo falſas auditiones depellerem, pete-
rem'q; ab ijs, quorum in manus cura noſtra uenerit, ne diuulgata
atq; incredibilia, auide accepta, ueris neq; in miraculum corruptis an
tehabeant. Cæterum laudante filium pro roſtris Tiberio, ſenatus po-
pulus'q; habitum ac uoces dolētium ſimulatione magis, q̄ libēs indue
bat, domum'q; Germanici reuireſcere occulti lætabantur. Quod
principium fauoris, & mater Agrippina ſpem male tegens, perniciē
adcelerauere. Nam Seianus ubi uidet mortem Druſi inultam inter-
fectoribus, ſine mœrore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia prima
prouenerant, uolutare ſecum, quo nam modo Germanici liberos per-
uerteret, quorum non dubia ſucceſſio. neq; ſpargi uenenum in tres po
terat, egregia cuſtodum fide, & pudicitia Agrippinæ impenetrabi-
li. Igitur contumaciam eius inſectari, uetus Auguſtæ odium, recentē
Liuiæ conſcientiam exagitare, ut ſuperbiam fœcunditate ſubnixam
popularibus ſtudijs inhiare dominationi, apud Cæſarem arguerent.
Atq; hæc callidis criminatoribus, inter quos delegerat Iulium Poſt-
humum per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos auiæ, & con
ſilijs ſuis peridoneum: quia Priſca in animo Auguſtæ ualida, anum
ſuapte natura potentiæ anxiam inſociabilem nurui efficiebat. Agrip
pinæ quoq; proximi illiciebantur: prauis ſermonibus tumidos ſpiritus
perſtimulare. At Tiberius nihil intermiſſa rerū cura, negotia pro
ſolatijs accipiens, ius ciuium, preces ſociorum tractabat. factaq; au-
ctore eo ſenatuſconſulta, ut ciuitati Cibyraticæ apud Aſiam, Aegiēſi
apud Achaiam motu terræ labefactis ſubueniretur, remiſſione tribu

ti in triennium. Et Vibius Serenus proconſul ulterioris Hiſpaniæ de ui publica damnatus, ob atrocitatem temporum in inſulam Amorgum deportatur. Carſius ſacerdos reus tanquam frumento hoſtem Tacfarinatem iuuiſſet, abſoluitur, eiuſdemq; criminis C. Gracchus. Hunc comitem exilij admodum infantem pater Sempronius in inſulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres, et liberalium artium neſcios, mox per Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Aelius Lamia, & L. Apronius, qui Africam obtinuerant, inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis aduerſis foret abſtractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit, Samijs Iunonis, Cois Aeſculapij delubro uetuſtum aſyli ius ut firmaretur petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, queis præcipuum fuit rerum omnium iudicium ea, qua tempeſtate Græci conditis per Aſiam urbibus ora maris potiebantur. Neque diſpar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Aeſculapij induxerant, cum iuſſu regis Mithridatis aqud cunctas Aſiæ inſulas, & urbes trucidarentur. Varijs dehinc & ſæpius irritis prætorum queſtibus, poſtremo Cæſar de immodeſtia hiſtrionum rettulit. Multa ab ijs in publicum ſeditioſe, fœda per domos tentari: Oſcum quondam ludicrum leuiſſimæ apud uulgum oblectationis, eò flagitiorum & uiriumueniſſe, auctoritate patrum coërcendum ſit. Pulſi tum hiſtriones Italia. Idem annus alio quoque luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis extinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus omnium illi triſtium lætorumq; ſocius, unuſq; è ſenatoribus Rhodij ſeceſſus comes. Ita quanquam nouo homini cenſorium funus, effigiem apud forum Auguſti publica pecunia patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeo ut procurator Aſiæ Lucillius Capito accuſante prouincia cauſam dixerit, magna cum adſeueratione principis, non ſe ius niſi in ſeruitia, & pecunias familiares dediſſe: quòd ſi uim prætoris uſurpaſſet, manibuſq; militum uſus foret, ſpreta in eo mandata ſua audirent ſocios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Sillanum uindicatum erat, decreuere Aſiæ urbes templum Tiberio, matriq; eius, ac ſenatui. Et permiſſum ſtatuere. egitq; Nero grates ea cauſa patribus atq; auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum aſpici, illum audiri rebantur. aderantq; iuueni modeſtia, ac forma principe uiro digna, notis in eum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idem tempus

de flamine diali in locum Seruij Malugnenſis defuncti legendo,ſi-
mul roganda noua lege diſſeruit Cæſar. Nam patritios confarreatis
parentibus genitos tres ſimul nominari,ex queis unus legeretur uetu
ſto more:neq; adeſſe,ut olim,eam copiam,omiſſa confarreādi adſue
tudine,aut inter paucos retenta:pluresq́; eius rei cauſas adferebat,
potiſſimam,penes incuriam uirorum fœminarumq́;. Accedere ipſius
cærimoniæ difficultates,quæ conſulto uitarentur. Et quando exiret
é iure patrio,qui id flaminium apiſceretur,quæq́; in manum Fla-
minis conueniret. Ita medendum ſenatus decreto,aut lege,ſicut Au-
guſtus quædam ex horrida illa antiquitate ad præſentem uſum fle-
xiſſet. Igitur tractatis religionibus,placitum, inſtituto Flaminum ni-
hil demutari. Sed lata lex,qua Flaminica Dialis ſacrorum cauſa in
poteſtate uiri,cætera promiſcuo fœminarū iure ageret. & filius Ma-
lugnenſis patri ſuffectus. Vtq́; gliſceret dignatio ſacerdotum,atque
ipſis promptior animus foret ad capeſſendas cærimonias, decretum
Corneliæ uirgini,quæ in locum Scantiæ capiebatur, LLS. XX. &
quoties Auguſta theatrum introiſſet,ut ſedes inter Veſtalium conſi-
deret. Cornelio Cethego,Viſellio Varrone Coſs. Pōtifices eorumq́;
exemplo cæteri ſacerdotes,cum pro incolumitate principis uota ſuſci
perent,Neronem quoq; & Druſum ijſdem dijs commendauere,non
tam charitate iuuenum,q̃ adulatione:quæ moribus corruptis,perin-
de anceps ſi nulla,& ubi nimia eſt. Nam Tiberius haud unquā do-
mui Germanici mitis,tum uero æquari aduleſcētes ſenectæ ſuæ,im-
patienter indoluit:accitosq́; Pontifices percunctatus eſt,num id pre-
cibus Agrippinæ,aut minis tribuiſſent. Et illi quidē quanquam ab-
nuerent modice perſtricti,etnim pars magna é propinquis ipſius,
aut primores ciuitatis erant:cæterum in ſenatu oratione monuit in
poſterum,ne quis mobiles aduleſcentiū animos præmaturis honori-
bus ad ſuperbiam extolleret. inſtabat quippe Seianus,incuſabatq́; di
ductam ciuitatem,ut ciuili bello,eſſe qui ſe partium Agrippinæ uo-
cent:ac ni reſiſtatur,fore pluris:neq; aliud gliſcentis diſcordiæ reme
dium,q̃ ſi unus alterue maxime prompti ſubuerterentur. Qua
cauſa C. Silium et Titium Sabinum adgreditur,amicitia Germani-
ci pernitioſa utriq;. Silio,& quod ingentis exercitus ſeptem per an-
nos moderator,partisq́; apud Germaniam triumphalibus Sacroui-
riani belli uictor,quanto maiore mole procideret,plus formidinis in
alios diſpergebatur. credebant pleriq; auctam offenſionem ipſius in
temperantia immodice iactantis,ſuum militem in obſequio durauiſ
ſe,cum alij ad ſeditiones prolaberentur: neq; manſurum Tiberio im
perium,ſi ijs quoque legionibus cupido nouandi fuiſſet. Deſtrui per

hæc

» hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemq́; tanto merito rebatur. Nam
» beneficia eo uſq; læta ſunt, dum uidentur exolui poſſe: ubi multum an
teuenere, pro gratia odiũ redditur. Erat uxor Silio Soſia Galla, cha
ritate Agrippinæ inuiſa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sa-
bino, placitum: immiſſusq́; Varro conſul, qui paternas inimicitias ob
tendens, odijs Seiani per dedecus ſuum gratificabatur. precante reo
breuem moram dum accuſator conſulatu abiret, aduerſatus eſt Cæ-
ſar: ſolitum quippe magiſtratibus, diem priuatis dicere: nec infringen
dum conſulis ius, cuius uigilijs niteretur, ne quod Reſp. detrimentum
caperet. Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis uer
bis obtegere. Igitur multa adſeueratione, quaſi aut legibus cum Silio
ageretur, aut Varro conſul, aut illud Reſp. eſſet, coguntur patres ſi-
lente reo, uel ſi defenſionem cœptaret, non occultante cuius ira preme
retur. conſcientia belli, Sacrouir diu diſſimulatus, uictoria per auari-
tiam fœdata, & uxor Soſia arguebantur. nec dubie repetundarum
criminibus hærebant. ſed cuncta quæſtione maieſtatis exercita, & Si
lius imminentem damnationem uoluntario fine præuertit. Sæuitum
tamen in bona, non ut ſtipendiarijs pecuniæ redderentur, quorũ ne-
mo repetebat. ſed liberalitas Auguſti auulſa, computatis ſingillatim,
quæ fiſco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam dili-
gentia fuit. Soſia in exilium pellitur Aſinij Galli ſententia, qui par-
tem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, cenſuerat.
contra M. Lepidus quartam accuſatoribus ſecundum neceſſitudinẽ
legis, cætera liberis conceſſit. Hunc ego Lepidũ temporibus illis gra
uem & ſapiẽtem uirum fuiſſe comperio. Nam pleraq; ab ſæuis adu
lationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti ege
bat cum æquabili auctoritate, & gratia apud Tiberium uiguerit.
unde dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, ut cætera, ita principum
inclinatio in hos, offenſio in illos, an ſit aliquid in noſtris conſilijs,
liceatq́; inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium per-
gere iter ambitione ac periculis uacuum. At Meſſalinus Cotta haud
minus claris maioribus, ſed animo diuerſus, cenſuit, cauendum ſena
tuſconſulto, ut quanquam inſontes magiſtratus, & culpæ alienæ ne-
ſcij, prouincialibus uxorum criminibus perinde quàm ſuis plecteren
tur. Actum dehinc de Calpurnio Piſone nobili ac feroci uiro. Is
nanq;, ut rettuli, ceſſurum ſe urbe ob factiones accuſatorum in ſena-
tu clamitauerat: & ſpreta potentia Auguſtæ, trahere in ius Vrgula
niam, domoq́; principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tiberi-
us ciuiliter habuit. ſed in animo reuoluente iras, etiam ſi impetus of
fenſionis languerat, memoria ualebat, Piſonemq́; grauius ſecreti ſer

monis incuſauit aduerſum maieſtatem habiti. adiecitq́; , in domo eius uenenum eſſe, eumq́; gladio accinctum introire curiam. Quod ut atrocius uero tramiſſum cæterorum quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus, neq; peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Caſſio Seuero exule, qui ſordidæ originis, maleficæ uitæ, ſed orandi ualidus, per immodicas inimicitias, ut iudicio iurati ſenatus Cretam amoueretur, effecerat: atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit, bonisq́; exutus, interdicto igni atq; aqua, ſaxo Seriphio conſenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus prætor incertis cauſis, Aproniam coniugem in præceps iecit: tractusq́; ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbata mente reſpondit, tanquam ipſe ſomno grauis atq; eo ignarus, & uxor ſponte mortem ſumpſiſſet. Non cunctanter Tiberius pergit in domum, uiſit cubiculum, in quo reluctantis & impulſæ ueſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datisq́; iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionē nepoti miſit. Quod perinde creditum, quaſi principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cū Vrgulania. Reus fruſtra tentato ferro, uenas præbuit exoluendas. Mox Numantina prior uxor eius accuſata, inieciſſe carminib. & ueneficijs uæcordiam marito, inſons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduerſum Numidam Tacfarinatem bello abſoluit. Nam priores duces ſibi impetrando triūphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant. Iamq́; tres laureatæ in urbe ſtatuæ, & adhuc reptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxilijs, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuenta incurioſo, libertos regios, & ſeruilia imperia bello mutauerāt. Erat illi prædarum receptor ac ſocius populandi rex Garamantum, non ut cū exercitu incederet, ſed miſſis leuibus copijs, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipſáq́; è prouincia, ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Cæſar poſt res à Blæſo geſtas, quaſi nullis iā in Africa hoſtibus reportari nonam legionem iuſſerat, nec proconſul eius anni P. Dolabella retinere auſus erat, iuſſa principis magis, quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas diſperſo rumore, rem Romanam alijs quoque ab nationibus lacerari, eoq́; paulatim Africa decedere, ac poſſe reliquos circumueniri, ſi cuncti, quibus libertas ſeruitio potior, incubuiſſent: auget uires, poſitisq́; caſtris Thubuſcum oppidum circunſidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo ſui inceſſu ſoluit obſidium, locorumq́; opportuna permuniuit: ſimul principes Muſulamorum defectionem cœptantes ſecuri percutit. Dein quia pluribus aduerſum Tacfarinatem expeditio

nibus cognitum, non graui, nec uno incurſu conſectandum hoſtem uagum, excito cum popularibus rege Ptolemæo quatuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: et prædatorias manus delecti Maurorum duxere. Ipſe conſultor aderat omnibus. Nec multo poſt adfertur Numidas apud caſtellum ſemirutum, ab ipſis quódam incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapalibus conſediſſe, fiſos loco, quia uaſtis circum ſaltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq; quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiũtur. Simulq; cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros, præpeditis Numidarum equis, aut diuerſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ turmæ, cuncta prælio prouiſa: hoſtibus contra omnium neſcijs, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoria laborum, & aduerſum eludentes optatæ toties pugnæ, ſe quiſque ultione, & ſanguine explebant. Differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes notum tot prælijs conſectentur: non niſi duce interfecto requiem belli fore. At ille delectis circum ſtipatoribus, uinctoq; iam filio, & effuſis undiq; Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Iſq; finis armis impoſitus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæſi auunculi eius laus obſoleſceret. Sed neq; Blæſus ideo illuſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſignes captiuos, cædem ducis, belliq; confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe uiſi, quos Tacfarinate cæſo perculſa gens, & culpæ neſcia ad ſatisfaciendum populo Rom. miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudijs, repetitus ex uetuſto more, miſſusq; è ſenatoribus, qui ſcipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera, daret, regemq; & ſocium atq; amicum appellaret. Eadem æſtate mota per Italiam ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultus T. Curtiſius quondam prætoriæ cohortis miles, primo cœtibus clandeſtinis apud Brundiſium, & circumiecta oppida: mox poſitis propalàm libellis ad libertatem uocabat agreſtia per longinquos ſaltus, & ferocia ſeruitia: cum uelut munere deûm tres biremes adpulere ad uſus commeantium illo mari. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus quæſtor, cui prouincia uetere ex more Calles euenerat. Is diſpoſita claſſiariorum copia cœptantem tum maxime coniurationem diſiecit. miſſusq; à Cæſare propere Staius tribunus cum ualida manu, ducem ipſum, & proximos audaciæ in urbem traxit iam trepidam ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immenſum minore in dies plebe

ingenua. Iiſdem conſulibus miſeriarum ac ſæuitiæ exemplum atrox,reus pater,accuſator filius,nomen uiri,Q. Vibius Serenus,in ſenatum inducti ſunt,ab exilio retractus,illuuieq; ac squalore obſitus,& tum cathena uinctus perorante filio. Præparatur aduleſcens multis munditijs, alacri uultu. ſtructas principi inſidias, miſſos in Galliam concitores belli,index idem, & teſtis dicebat. adnectebatq; Cæcilium Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam qui tædio curarum,&,quia periculum pro exitio habebatur,mortem in ſe feſtinauit. At cōtra reus nihil infracto animo,obuerſus in filium, quatere uincula,uocare ultores deos,ut ſibi quidem redderent exilium, ubi procul tali more ageret,filium autem quandoq; ſupplicia ſequerentur. Adſeuerabatq; innocentem Cornutum, & falſa exterritum. idq; facile intellectu,ſi proderentur alij. non enim ſe cædem principis,& res nouas uno ſocio cogitaſſe. Tum accuſator Cn. Lentulum, et Seium Tuberonem nominat,magno pudore Cæſaris, cum primores ciuitatis,intimi ipſius amici,Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore,tumultus hoſtilis,& turbandæ Reip. accerſerentur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem ex ſeruis quæſitum & quæſtio aduerſa accuſatori fuit. qui ſcelere uecors,ſimul uulgi rumore territus,robur & ſaxum,aut parricidarum pœnas minitantium, ceſſit urbe. ac retractus Rauenna exequi accuſationem adigitur,non occultante Tiberio uetus odium aduerſum exulē Serenum. nam poſt damnatum Libonem miſſis ad Cæſarem literis exprobrauerat,ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe. addideratq; quædam contumacius quàm tutum apud aures ſuperbas,& offenſioni proniores. ea Cæſar octo poſt annos rettulit,medium tempus uarie arguens,etiam ſi tormenta,peruicacia ſeruorum,contra eueniſſent. Dictis dein ſententijs, ut Serenus more maiorum puniretur,quo molliret inuidiam,interceſſit Gallus Aſinius, Gyaro,aut Donuſa claudendum cenſeret. id quoque aſpernatus eſt,egenam aquæ utranq; inſulam referens,dandosq; uitæ uſus cui uita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſua manu ceciderat, actum de præmijs accuſatorum abolendis,ſi quis maieſtatis poſtulatus ante perfectum iudicium ſe ipſe uita priuauiſſet. ibaturq; in eam ſententiam,ni durius contraq; morem ſuum palàm pro accuſatoribus Cæſar,irritas leges, Remp. in præcipiti conqueſtus eſſet: ſubuerterent potius iura, quàm cuſtodes eorum amouerent. ſic delatores,genus hominum publico exitio repertum,& pœnis quidem nunquam ſatis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adſiduis tamq; mœſtis modica lætitia interijcitur,quòd C.Cominiū equitem Romanum probroſi in ſe car-

minis conuictum, Cæſar precibus fratris, qui ſenator erat, conceſſit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle. neq; enim ſocordia peccabat, nec occultum eſt, quando ex ueritate, quando adumbrata lætitia facta imperatorum celebrētur. quin ipſe compoſitus aliâs, & uelut eluctantium uerborum, ſolutius promptius'q; eloquebatur quoties ſubueniret. At P. Suillium quæſtorem quondam Germanici, cum Italia arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepiſſe, ammouendum in inſulam cenſuit, tanta contentione animi, ut & iurando obſtringeret è Rep. id eſſe. Quod aſpere acceptum ad præſens, mox in laudem uertit, regreſſo Suillio, quem uidit ſequens ætas præpotentem, uenalem, & Claudij principis amicitia diu proſpere, nunquam bene uſum. Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorē ſtatuitur, tanquam falſis maieſtatis criminibus ſororem petiuiſſet. Catus, ut rettuli, Libonem illexerat inſidijs, deinde iudicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, ſed alia prætendens, exilium deprecatus eſt. quo minus ſenatu pelleretur non obſtitit. Pleraque eorum quæ rettuli, quæ'q; referam, parua forſitan & leuia memoratu uideri non neſcius ſum: ſed nemo annales noſtros cum ſcriptura eorum cōtenderit, qui ueteres populi Romani res compoſuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuſos captos'q; reges, aut, ſi quando ad interna præuerterent, diſcordias conſulum aduerſum tribunos, agrarias frumentarias'q; leges, plebis et optimatiū certamina libero egreſſu memorabant. Nobis in arcto, & inglorius labor. Immota quippe aut modicè laceſſita pax, mœſtæ urbis res, & princeps proferēdi imperij incurioſus erat. Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu leuia, ex queis magnarum ſæpe rerum motus oriuntur. Nā cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt. delecta ex his & conſtituta Reip. forma laudari facilius, q̄ euenire, uel, ſi euenit, haud diuturna eſſe poteſt. Igitur ut olim plebe ualida, uel cum patres pollerent, noſcenda uulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur, ſenatus'q; & optimatium ingenia, qui maxime perdidicerant, callidi temporū & ſapiētes credebantur: ſic conuerſo ſtatu, neq; alia rerum, quàm ſi unus imperitet, hæc conquiri tradi'q; in rem fuerit: quia pauci prudentia, honeſta ab deterioribus, utilia ab noxijs diſcernunt, plures aliorum euentis docentur. cæterum ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt. nam ſitus gentium, uarietates præliorum, clari ducum exitus retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæua iuſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cau-

ſas coniungimus, obuia rerũ ſimilitudine, & ſatietate. Tum quod antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanas'ue acies lætius extuleris. at multorum, qui Tiberio regente pœnam uel infamias ſubiere, poſteri manent. utq; familiæ ipſæ iam extinctæ ſint, reperies qui ob ſimilitudinem morum aliena maleſacta ſibi obiectari putent. etiam gloria ac uirtus infenſos habet, ut animus ex propinquo diuerſa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Coſſo, Aſinio Agrippa Coſs. Cremutius Cordus poſtulatur, nouo ac tunc primum audito crimine, quòd editis annalibus, laudatoq; M. Bruto, C. Caſſium Romanorum ultimum dixiſſet. Accuſabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & Cæſar truci uultu defenſionem accipiens. quam Cremutius relinquendæ uitæ certus, in hunc modum exorſus eſt. Verba mea P.C. arguuntur. adeo factorum innocens ſum. Sed neq; hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maieſtatis amplectitur. Brutum, & Caſſium laudauiſſe dicor quorum res geſtas cum plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Auguſtus appellaret. neq; id amicitiæ eorũ offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caſſium, hunc Brutum; nuſquam latrones & parricidas, quæ nunc uocabula imponuntur, ſæpe ut inſignis uiros nominat. Aſinij Pollionis ſcripta egregiam eorundem memoriam tradunt. Meſſala Coruinus imperatorem ſuum Caſſium prædicabat. & uterq; opibusq; atque honoribus peruiguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquauit, quid aliud dictator Cæſar, quàm reſcripta oratione uelut apud iudices reſpondit? Antonij epiſtulæ, Bruti cõciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi, & Catulli referta contumelijs Cæſarum leguntur. ſed ipſe diuus Iulius, ipſe diuus Auguſtus & tulere iſta, & reliquere, haud facile dixerim moderatione magis an ſapientia. nanq; ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita uidentur. Non attingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita. aut ſi quis aduertit, dictis dicta ultus eſt. Sed maxime ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de ijs, quos mors odio, aut gratia exemiſſet. num cum armatis Caſſio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſa populum per conciones incendo? an illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec uictor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinẽt. ſuum cuiq; decus poſteritas rependit. nec deerunt, ſi dãnatio ingruit, qui non modo Caſ-

ſij & Bruti, ſed etiam mei meminerint. Egreſſus dein ſenatu, uitã abſtinentia finiuit. libros per ædiles cremandos cenſuere patres, & manſerunt occultati & editi. Quo magis ſocordiam eorum irridere libet, qui præſenti potentia credunt extingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam. Nam contra, punitis ingenijs gliſcit auctoritas. neq; aliud externi reges, aut qui eadem ſæuitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi atque illis gloriam peperere. Cæterum poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus præfectum urbis Druſum auſpicandi gratia tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Marium. quod à Cæſare palàm increpitum cauſa exilij Saluiano fuit. Obiecta publicæ Cyzicenis in curia cærimoniarum diui Auguſti, additis uiolentiæ criminibus aduerſum ciues Romanos. & amiſere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circunſeſſi, nec minus ſua conſtantia, quàm præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curauerat, abſoluitur, comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorẽ faciebat. nam ut quis diſtrictior accuſator, uelut ſacroſanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hiſpania ulterior miſſis ad ſenatum legatis orauit, ut exẽplo Aſiæ delubrum Tiberio matriq; eius extrueret: qua occaſione Cæſar, ualidus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus ijs, quorum rumore arguebatur in ambitionem flexiſſe, huiuſcemodi orationem cœpit.

Scio P.C. conſtantiam meam à pleriſq; deſideratam, quòd Aſiæ ciuitatibus nuper idem iſtud petentibus non ſim aduerſatus. ergo & prioris ſilentij defenſionem, & quid in futurũ ſtatuerim ſimul aperiam. Cum diuus Auguſtus ſibi atq; urbi Romæ templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet, qui omnia facta dictaq; eius uice legis obſeruem, placitum iam exemplum promptius ſecutus ſum, quia cultui meo ueneratio ſenatus adiungebatur. Cæterum ut ſemel recepiſſe, ueniam habuerit, ita per omnes prouincias effigie numinum ſacra, ambitioſum, ſuperbum. & uaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus uulgatur. Ego me P.C. mortalem eſſe, & hominum officia fungi, ſatiſq; habere, ſi locum principem impleam, & uos teſtor, & meminiſſe poſteros uolo. qui ſatis ſuperq; memoriæ meæ tribuent, ut maioribus meis dignum, rerum ueſtrarum prouidum, conſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate publica non pauidum, credant. Hæc mihi in animis ueſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, et manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odiũ uertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos, &

deas ipſas precor: hos ut mihi ad finem uſq; uitæ, quietam & intelligentem humani diuiniq; iuris mentem duint: illos ut quandocunque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atq; famam nominis mei proſequantur. Perſtititq; poſthac ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod alij modeſtiã, multi quia diffideret, quidam ut degeneris animi interpretabantur. Optumos qppe mortalium altiſſima cupere. Sic Herculẽ & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos deûm numero additos. melius Auguſtum qui ſperauerit. Cætera principibus ſtatim adeſſe. unum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. nam contemptu famæ, contemni uirtutes. At Seianus nimia fortuna ſocors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liuia, componit ad Cæſarem codicillos. moris quippe tum erat, quanquam præſentem, ſcripto adire. eius talis forma fuit. Beniuolentia patris Auguſti, & mox plurimis Tiberij iudicijs ita inſueuiſſe, ut ſpes uotaq; ſua non prius ad deos, quàm ad principum aures conferret. Neq; fulgorem honorum unquam precatum. Excubias ac labores, ut unum è militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum adeptum, ut coniunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc initium ſpei. Et quoniam audiuerit Auguſtum in collocanda filia nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſola neceſſitudinis gloria uſurum. non enim exuere impoſita munia. ſatis æſtimare firmari domum aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones. idq; liberorũ cauſa. nam ſibi multum ſuperq; uitæ fore quod tali cũ principe expleuiſſet. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, ſuiſq; in eum beneficijs modice percurſis, cum tempus tanquam ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit. Cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideo ſe non illuc decurrere, quod promptum reſcriptu: poſſe ipſam Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatib. ijſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem et auiam, propiora conſilia: ſimplicius acturum, de inimicitijs primum Agrippinæ, quas longe acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ uelut in partes domum Cæſarum diſtraxiſſet: ſic quoq; erumpere æmulationem fœminarũ, eaq; diſcordia nepotes ſuos conuelli. Quid ſi intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam, quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam, credis ne paſſuros qui fratrem eius, qui

patrem

» patrem maioreſq́; noſtros in ſummis imperijs uidere? Vis tu quidem
» iſtum intra locum ſiſtere. ſed illi magiſtratus, & primores, qui te in ui
» to perrumpunt, omnibuſq́; de rebus conſulunt, exceſſiſſe iam pridẽ
» equeſtre faſtigium, longe'q́; antiſſe patris mei amicitias non occulti fe-
» runt, perq́; inuidiam tui me quoq; incuſant. At enim Auguſtus filiam
» ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum Hercule, ſi cum
» in omnis curas diſtraheretur, immenſumq́; attolli prouideret quem
» coniunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam
» in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate uitæ, nullis Reip. nego-
» tijs permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur, quanto ualidius
» eſt, quod M. Agrippæ, mox mihi collocauit? Atq; ego hæc pro amici-
» tia non occultaui. Cæterum neq; tuis neq; Liuiæ deſtinatis aduerſa-
» bor. Ipſe quid intra animum uolutauerim, quibus adhuc neceſſitudi
» nibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre. id tan-
» tum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non uirtutes iſtæ, tuuſq́;
» in me animus mereantur. datoq́; tempore, uel in ſenatu uel in concio-
ne non reticebo. Rurſum Seianus non tam de matrimonio, ſed altius metuens tacita ſuſpicionum, uulgi rumorem, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit, ut Tiberium ad uitam procul Roma amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat, ſua in manu aditus, litterarumq́; magna ex parte ſe arbitrum fore, cum per milites commearent: mox Cæſarem uergente iam ſenecta, ſecretoq́; loci mollitum, munia imperij facilius tramiſſurum: & minui ſibi inuidiam, adempta ſalutantum turba: ſublatiſq́; inanibus, uera potentia augeri. Igitur paulatim negotia urbis, populi adcurſus, multitudinem adfluẽtium increpat, extollens laudibus quietem, & ſolitudinem, queis abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maxime agitari. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano cœlebris ingenij uiro cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, ut uitandos crederet patrũ cœtus uoceſq́; quæ plerunq; ueræ & graues coràm ingerebantur. nam poſtulato Votieno ob contumelias in Cæſarem dictas, teſtis Aemylius è militaribus uiris dum ſtudio probandi cuncta refert, & quanquã inter obſtrepẽtes magna adſeueratione nititur, audiuit Tiberius probra, queis per occultum lacerabatur: adeoq́; perculſus eſt, ut ſe uel ſtatim uel in cognitione purgaturum clamitaret: precibuſq́; proximorum, adulatione omnium ægre componeret animum. Et Votienus ꝙdẽ maieſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclementiam eo peruicacius amplexus, Aquiliam adulterij dela-

tum, cum Vario Ligure, quanquam Lentulus Getulicus conſul deſignatus lege Iulia damnaſſet, exilio puniuit: Apidiumq; Merulam, quod in acta diui Auguſti non iurauerat, albo ſenatorio eraſit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Meſſeniorum legationes de iure templi Dianæ Limenetidis, quod ſuis à maioribus ſuáq; in terra dicatum Lacedæmonij firmabant annalium memoria, uatumq; carminibus, ſed Macedonis Philippi, cum quo bellaſſent, armis ademptum, ac poſt C. Cæſaris & M. Antonij ſententia redditum. Cótra Meſſenij ueterem inter Herculis poſteros diuiſionem Peloponeſſi * protulere, ſuóq; regi dent Heliatem agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe, monimentaq; eius rei ſculpta ſaxis et ære priſco manere. quod ſi uatum, annalium ad teſtimonia uocentur, plures ſibi, ac locupletioris eſſe. neque Philippum potentia, ſed ex uero ſtatuiſſe. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mumij iudicium, ſic Mileſios permiſſo publicæ arbitrio, poſtremo Atidium Geminum prætoré Achaiæ decreuiſſe. Ita ſecundum Meſſenios datum. Et Segeſtani ædem Veneris montem apud Erycem uetuſtate delapſam reſtaurari poſtulauere, nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio. ſuſcepit curam libens ut conſanguineus. Tunc tractatæ Maſſiliẽſium preces, probatumq; P. Rutilij exemplum. namq; eum legibus pulſum, ciuem ſibi Smyrnei addiderant quo iure Vulcatius Moſchus exul in Maſſilienſes receptus, bona ſua Reip eorum ut patriæ reliquerat.

Obiere eo anno uiri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius. Lẽtulo ſuper conſulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ, & modeſte habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens, donec Antonij partibus mox Cæſaris miſceretur. Auus Pharſalica acie pro optumatibus ceciderat. ipſe electus, cui minor Antonia Octauia genita in matrimonium daretur. Poſt, exercitu flumen Albim tranſcendit, lógius penetrata Germania, quàm quiſquam priorum. eaſq; ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Obijt & L. Antonius multa claritudine generis, ſed improſpera. nam patre eius Iulio Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc admodum adoleſcẽtulum ſororis nepotem ſepoſuit Auguſtus in ciuitatem Maſſilienſem, ubi ſpecie ſtudiorum nomen exilij tegeretur. habitus tamen ſupremus honor. oſſaq; tumulo Octauiorum illata per decretum ſenatus.

Iiſdem conſulibus, facinus atrox in citeriore Hiſpania admiſſum à quodam agreſte, nationis Termeſtinæ. prætorem prouinciæ L. Piſonem pace incurioſum ex improuiſo in itinere adortus, uno uulnere in mortem adfecit: ac pernicitate eq; profugus, poſtquam ſaltuo-

ſos locos attigerat, dimiſſo equo, per derupta & auia ſequenteis fru
ſtratus eſt. neque diu fefellit. nam prehenſo ductóq; per proximos
pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus, cum tormentis ede-
re conſcios adigeretur, uoce magna, ſermone patrio, fruſtra ſe inter
rogari clamitauit: adſiſterent ſocij ac ſpectarent: nullam uim tan-
tam doloris fore, ut ueritatem eliceret. idémq; cum poſtero ad quæ-
ſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxóq; caput
adflixit, ut ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo cæ-
ſus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius, quàm ut tole-
rarent barbari, cogebat: Lentulo Getulico, C. Caluiſio Coſs. decre
ta triumphi inſignia Poppæo Sabino, contuſis Thracum gentibus, q
montium editis, inculti, atque eo ferocius agitabant. Cauſa motus ſu
per hominum ingenium, quòd pati delectus, & ualidiſſimum quenq;
militiæ noſtræ dare aſpernabantur, ne regibus quidem parere niſi
ex libidine ſoliti, aut, ſi mitterent auxilia, ſuos ductores præficere,
nec niſi aduerſum accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fo-
re, ut diſiecti alijsq; nationibus permixti diuerſas in terras traherẽ-
tur. Sed antequam arma inciperent, miſere legatos, amicitiam, obſe
quiumq; memoraturos, & manſura hæc ſi nullo nouo onere tenta-
rentur: ſin ut uictis ſeruitium indiceretur, eſſe ſibi ferrum, & iuuen
tutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum. ſimul caſtel-
la rupibus indita, collatósq; illuc parentes, & coniuges oſtentabant,
bellúmq; impeditum, arduum, cruentum, minitabantur. At Sabinus
donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus reſponſis, dum
Pomponius Labeo è Mœſia cum legione, rex Rhœmetalces cum au
xilijs popularium, qui fidem non mutauerant, ueniret, addita præ-
ſenti copia, ad hoſtem pergit, compoſitum iam per anguſtias ſaltuum.
quidam audentius apertis in collibus uiſebantur, quos dux Roma-
nus acie ſuggreſſus haud ægre pepulit, ſanguine barbarorum modi
co, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis ualida
manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum uſq;
ad proximum caſtellum, quod magna uis armata, at incondita tue-
batur. ſimul in ferociſſimos, qui ante uallum more gentis cum car-
minibus, & tripudijs perſultabant, mittit delectos ſagittariorum.
Ii, dum eminus graſſabantur, crebra & inulta uulnera fecere: pro
pius incedentes eruptione ſubita turbati ſunt, receptiq; ſubſidio Sy-
cambræ cohortis: quam Romanus promptum ad pericula, nec minus
cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul inſtruxerat.
Translata dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora muni
menta Thracibus, quos nobis adfuiſſe memoraui: ijsq; permiſſum

uaſtare, urere, trahere prædas, dum populatio lucem intra ſiſteretur, noctemq; in caſtris tutam & uigilem capeſcerent. id primo ſeruatũ: mox uerſi in luxum & rapti opulentia, omittere ſtationes, laſciuia epularum, aut ſomno & uino procumbere. Igitur hoſtes incuria eorum comperta duo agmina parant, quorum altero populatores inuaderentur, alij caſtra Romana adpugnarent, non ſpe capiendi, ſed ut clamore, telis, ſuo quiſq; periculo intentus, ſonorem alterius prælij non acciperet. tenebræ inſuper delectæ augendã ad formidinem. Sed qui uallum legionum tentabant, facile pelluntur. Thracum auxilia repentino concurſu territa, cum pars munitionibus adiacerent, plures extra pabularentur, tanto infenſius cæſi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad ſuum patriæq; ſeruitium incuſabantur. Poſtera die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, ſi barbari ſucceſſu noctis alacres prælium auderent. & poſtquam caſtello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur, obſidium cœpit per præſidia, quæ opportune iam muniebat: dein foſſam loricamq; contexens, quatuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. tum paulatim, ut aquam pabulumq; eriperet, contrahere clauſtra, arctaq; circundare. & ſtruebatur agger, unde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum iam in hoſtem iacerentur. ſed nihil æque quàm ſitis fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum imbellium uno reliquo fonte uterentur. Simul'aque armenta (ut mos barbaris) iuxta clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adiacere corpora hominum, quos uulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. Rebuſq; turbatis malum extremum diſcordia acceſſit, his deditionem, alijs mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, ſed eruptionem ſuaderent: neq; ignobiles quamuis diuerſi ſententijs. Verũ è ducibus, Dinis prouectus ſenecta, & longo uſu uim atq; clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, unum adflictis id remedium, diſſerebat. Primuſq; ſe cum coniuge & liberis uictori permiſit. ſecuti ætate, aut ſexu imbecilli, & quibus maior uitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarſam inter & Tureſim diſtrahebatur. utriq; deſtinatum cum libertate occidere. ſed Tarſa properum finem, abrumpendas pariter ſpes ac metus clamitans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro. nec defuere qui eodẽ modo oppeterent. Tureſis ſua cũ manu noctem opperitur, haud neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox: hoſtiſq; clamore turbido, modo per uaſtum ſilentiũ incertos obſeſſores effecerat, quũ Sabinus circũire, hortari, ne ad ambigua ſonitus, aut ſimulationem quietis, caſum inſidiãtibus aperirẽt, ſed ſua quiſq; munia ſeruarent immoti, teliſq;

luſq; nõ in falſum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nũc in uallũ manualia ſaxa, præuſtas ſudes, deciſa robora iacere: nunc uirgultis, & cratibus, & corporibus exanimis cõplere foſſas: quidã põtes & ſcalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaq; prehenſare, detrahere, & aduerſus reſiſtentes comminus niti. miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congeſtas lapidũ moles prouoluere. His partæ uictoriæ ſpes, &, ſi cedant, inſignitius flagitium: illis extrema iam ſalus, & adſiſtentes pleriſq; matres & coniuges, earumq; lamenta addunt animos: nox alijs in audaciã, alijs ad formidinem opportuna: incerti ictus, uulnera improuiſa: ſuorum atq; hoſtium ignoratio: & montis anfractu repercuſſæ uelut à tergo uoces adeo cuncta miſcuerant, ut quædam munimẽta Romani, quaſi perrupta omiſerint. neq; tamen peruaſere hoſtes niſi admodũ pauca. cæteros deleto promptiſſimo quoq; aut ſaucio, adpetente iam luce truſere ad ſumma caſtelli, ubi tandẽ coacta deditio & proxima ſpõte incolarum recepta. reliquis, quo minus ui aut obſidio ſubigerẽtur, præmatura montis Hæmi & ſæua hyems ſubuenit. At Romæ cõmota principis domo, ut ſeries futuri in Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra ſobrina eius poſtulatur, accuſante Domitio Afro. Is recens prætura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clareſcere, crimen impudicitiæ, adulterũ Furnium, ueneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina ſemp̃ atrox, tum & periculo propinquæ accenſa. pergit ad Tiberium, ac forte ſacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, nõ eiuſdem, ait, mactare diuo Auguſto uictimas, & poſteros eius inſectari: non in effigies mutas diuinum ſpiritũ transfuſum, ſed imaginem ueram cæleſti ſanguine ortã intelligere diſcrimen, ſuſcipere ſordes. fruſtra Pulchrã præſcribi, cui ſola exitij cauſa ſit, quòd Agrippinam ſtulte prorſus ad cultum delegerit, oblita Soſiæ ob eadem adflictæ. Audita hæc raram occulti pectoris uocem elicuere: correptamq; Græco uerſu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio et ſecuta adſeueratione Cæſaris, qua ſuo iure diſertum eum appellauit. mox capeſcendis accuſationibus, aut reos tutando proſperiore eloquentiæ q̃ morũ fama fuit, niſi quòd ætas extrema multum etiam eloquẽtiæ dempſit, dum feſſa mente retinet ſilentij impatientiã. At Agrippina peruicax iræ, et morbo corporis implicata, cum uiſeret eam Cæſar, profuſis diu ac p̃ ſilentium lachrymis, mox inuidiam et preces orditur: ſubueniret ſolitudini, daret maritum, habilẽ adhuc iuuentam ſibi, neq; aliud probis, q̃ ex matrimonio ſolatiũ: eſſe in ciuitate, * Germanici coniugẽ,

ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæſar non ignarus quantum ex Repub. peteretur, ne tamen offenſionis, aut metus manifeſtus foret, ſine reſponſo, quanquam inſtantem, reliquit. Id ego à ſcriptoribus annalium non traditum, repperi in commentarijs Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater uitam ſuam, & caſus ſuorum poſteris memorauit. Cæterum Seianus mœrentem, & improuidã altius perculit, immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ moneret, paratum ei uenenum, uitandas ſoceri epulas. Atq; illa ſimulationum neſcia, cum propter diſcumberet, non uultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos, donec aduertit Tiberius, forte, an quia audiuerat? idq; quo acrius experiretur, poma ut erant adpoſita laudãs, nurui ſua manu tradidit. aucta ex eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore ſeruis tramiſit. nec tamen Tiberij uox coràm ſecuta, ſed obuerſus ad matrem, nõ mirum, ait, ſi quid ſeuerius in eam ſtatuiſſet, à qua ueneficij inſimularetur. Inde rumor, parari exitium, neque id imperatorem palàm audere, ſecretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæſar quo famã auerteret, adeſſe freq̃ues ſenatui, legatosq; Aſiæ ambigentes quanam in ciuitate templum ſtatueretur, pluris per dies audiuit. Vndecim urbes certabant pari ambitione, uiribus diuerſæ. neque multum inter ſe diſtantia memorabant, de uetuſtate generis, ſtudio in populum Romanum per bella Perſi, & Ariſtonici, aliorumq; regum. Verum Hypæpeni Trallianiq; Laodicenis ac Magnetibus ſimul tramiſſi, ut parum ualidi. ne Ilienſes quidem cum parentem urbis Romæ Troiam referrent, niſi antiquitatis gloria pollebant. paulum addubitatum; quòd Halicarnaſsij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauiſſe ſedes ſuas, uiuoq; in ſaxo fundamenta templi adſeuerauerant. Pergamenos (eo ipſò nitebantur, ædem Auguſto ibi ſitam) ſatis adeptos, creditum. Epheſij, Mileſijq;, hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia occupauiſſe ciuitates uiſi. Ita Sardianos inter Smyrnæosq; deliberatum. Sardiani decretum Ethruriæ recitauere, ut conſanguinei: nam Tyrrhenum Lydumq; Atye rege genitos ob multitudinem diuiſiſſe gentem: Lydum patrijs in terris reſediſſe: Tyrrheno datum nouas ut conderet ſedes. & ducum è nominibus indita uocabula, illis per Aſiam, his in Italiam: auctamq; adhuc Lydorum opulentiã, miſſis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. ſimul literas imperatorum, et icta nobiſcum fœdera bello Macedonum, ubertatemq; fluminum ſuorum, temperiem cœli, ac dites circum terras memorabant. At Smyrnæi repetita uetuſtate, ſeu Tantalus Ioue ortus illos, ſiue Theſeus diuina & ipſe ſtirpe, ſiue una Amazonum condidiſſet: tranſcendere ad ea, queis maxime fidebant, in populum Romanum

officijs, miſſa nauali copia non modo externa ad bella, ſed quæ in Italia tolerabantur: ſeq; primos templum urbis Romæ ſtatuiſſe, M. Porcio conſule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad ſummum elatis, ſtante adhuc Punica urbe, & ualidis per Aſiam regibus: ſimul L. Sullam teſtem adferebant, grauiſſimo in diſcrimine exercitus ob aſperitatem hyemis, & penuriam ueſtis, cũ id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes, qui adſtabant detraxiſſe corpori tegmina, noſtriſq; legionibus miſiſſe. Ita rogati ſententiã patres, Smyrnæos prætulerunt. Cenſuitq; Vibius Marſus, ut M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, ſuper numerum legaretur, qui templi curam ſuſciperet. & quia Lepidus ipſe deligi ſe per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo é prætorijs ſorte miſſus eſt. Inter quæ diu meditato, prolatoq; ſæpius conſilio, tandem Cæſar in Cãpaniam ſpecie dedicandi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Auguſto, ſed certus procul urbe degere. Cauſam abſceſſus, quanquam ſecutus plurimos auctorum, ad Seiani artes rettuli. quia tamen cæde eius patrata, ſex poſtea annos pari ſecreto coniunxit, plerunq; permoueor, num ad ipſum referri uerius ſit, ſæuitiam ac libidinem, cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in ſenectute quoq; corporis habitum pudori fuiſſe. quippe illi prægracilis & incurua proceritas. nudus capillo uertex, ulceroſa facies, ac plerunq; medicaminibus interſtincta. & Rhodi ſecreto uitare cœtus, recondere uoluptates inſuerat. Traditur etiam matris impotentia extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neq; depellere poterat, cum dominationem ipſam donum eius accepiſſet. Nam dubitauerat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, et cunctis laudatũ, rei Romanæ imponere: ſed precibus uxoris euictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberiũ adſciuit. idq; Auguſta exprobrabat, repoſcebat.

Profectio arcto comitatu fuit, unus ſenator cõſulatu functus Cocceius Nerua cui legum peritia: eques Romanus, præter Seianum, ex illuſtribus Curtius Atticus. cæteri liberalibus ſtudijs præditi, fermé Græci, quorum ſermonibus leuaretur. Ferebant periti cœleſtium, ijs motibus ſyderum exceſſiſſe Roma Tiberiũ, ut reditus illi negaretur. unde exitij cauſa multis fuit, properum finem uitæ coniectantibus, uulgantibuſq;. neque enim tam incredibilem caſum prouidebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breue confinium artis, & falſi, ueraq; quàm obſcuris tegerẽtur. nam in urbem non regreſſurum, haud forte dictum. cæterorũ neſcij egere, cum propinquo rure, aut littore, & ſæpe mœnia urbis adſidẽs extremã ſenectam cõpleuerit. Ac forte illis diebus oblatum Cæſari

ancepſ periculum auxit uana rumoris, præbuitq́; ipſi materiem cur
amicitiæ, conſtantiæq́; Seiani magis fideret. Veſcebantur in uilla, cui
uocabulum Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanoſq́; montes,
natiuo in ſpecu. eius os lapſis repente ſaxis, obruit quoſdã miniſtros.
hinc metus in omnes, & fuga eorum, qui conuiuium celebrabant. Se
ianus genu, uultuq́;, & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus oppoſuit
ſeſe incidentibus, atq; habitu tali repertus eſt à militibus qui ſubſidio
uenerant. Maior ex eo, & quanquam exitioſa ſuaderet, ut non ſui
anxius, cum fide audiebatur. adſimulabatq́; iudicis partes aduerſus
Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, ma
ximeq́; inſectarẽtur Neronem proximum ſucceſſioni, & quanquam
modeſta iuuenta, plerunq; tamen, quid in præſentiarum conduce-
ret, oblitum, dum à libertis & clientibus apiſcendæ potẽtiæ prope-
ris extimulatur, ut erectum & fidentem animi oſtenderet: uelle id
populum Rom. cupere exercitus. neq; auſurum contra Seianum, qui
nunc patiẽtiam ſenis, & ſegnitiam iuuenis iuxta inſultet. Hæc atq;
talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, ſed interdum uoces
procedebant contumaces, & inconſultæ: quas adpoſiti cuſtodes exce-
ptas auctasq́; cum deferrent, neq; Neroni defendere daretur, diuerſæ
inſuper ſollicitudinum formæ oriebantur. nam alius occurſum eius
uitare: quidam ſalutatione reddita ſtatim auerti: pleriq; inceptum ſer
monem abrũpere, inſiſtentibus contra, irridentibusq́; qui Seiano fau
tores aderant. Enimuero Tiberius toruus, aut falſum renidẽs uultu,
ſeu loqueretur, ſeu taceret. iuuenis crimen ex ſilentio, ex uoce. ne nox
quidẽ ſecura, cum uxor uigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, atq;
illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoq; Neronis Druſum traxit in
partes ſpe obiecta principis loci, ſi priorem ætate, & iam labefactum
demouiſſet. Atrox Druſi ingenium ſuper cupidinem potentiæ, & ſo
lita fratribus odia, accendebatur inuidia, quòd mater Agrippina prõ
ptior Neroni erat. neq; tamen Seianus ita Druſum fouebat, ut nõ in
eum quoq; ſemina futuri exitij meditaretur, gnarus præferocem &
inſidijs magis opportunum. Fine anni exceſſere inſignes uiri, Aſi
nius Agrippa claris maioribus, quàm uetuſtis, uitaq́; non degener. Et Q.
Haterius familia ſenatoria, eloquentiæ, quoad uixit, celebratæ. moni
menta ingenij eius haud perinde retinentur. ſcilicet impetu magis, quàm
cura uigebat. utq́; aliorum meditatio & labor in poſterum ualeſcit,
ſic Haterij canorum illud et profluens, cum ipſo ſimul extinctũ eſt.

M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentium bellorũ cladẽ æquauit
malũ improuiſum. eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto
apud Fidenam amphitheatro Atilius quidam libertini generis, quo

ſpectaculum gladiatorum celebraret, neq; fundamenta per ſolidum ſubdidit, neq; firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit, ut qui non abundantia pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordida mercede id negotium quæſiuiſſet. Adfluxere auidi talium, imperitante Tiberio procul uoluptatibus habiti, uirilis ac muliebris ſexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effuſus. unde grauior peſtis fuit, conferta mole, dein conuulſa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur, immenſamq; uim mortalium ſpectaculo intentos, aut qui circum adſtabant præceps trahit, atq; operit. Et illi quidem, quos principium ſtragis in mortem adflixerat, ut tali ſorte, cruciatum effugere. Miſerandi magis quos abrupta parte corporis nondum uita deſeruerat, qui per diem uiſu, per noctem ululatibus & gemitu, coniuges aut liberos noſcebant. Iam cæteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuerſa de cauſa amici, aut neceſſarij aberant, pauere tamen: neq; dum comperto quos illa uis perculiſſet, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta, concurſus ad exanimos complectentium, oſculantium. et ſæpe certamen ſi confuſior facies, et par forma, aut ætas errorem adgnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo caſu debilitata uel obtrita ſunt. Cautumq; in poſterum ſenatuſconſulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res, ne^ue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ. Atilius in exilium actus eſt. Cæterum ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti. fuitq; urbs per illos dies, quanquam mœſta facie, ueterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prælia ſaucios largitione, & cura ſuſtentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cum ignis uiolentia urbem ultra ſolitũ adfecit, deuſto monte Cælio. feralemq; annum ferebant, & ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſilium abſentiæ, qui mos uulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obuiam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæq; ei grates apud ſenatum ab illuſtribus: famaq; apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & ultro acitos munificentia iuuerat. Addũtur ſententiæ, ut mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur, quando cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenatoris inuiolata manſiſſet. eueniſſe id olim Claudiæ Quintiæ, eiusq; ſtatuam uim ignium bis elapſam, maiores apud ædẽ Matris deûm conſecrauiſſe: ſanctos acceptosq; numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in principem honorem dij oſtenderent. Haud fuerit abſurdum tradere, montẽ

eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuiſſe, quòd talis ſiluæ frequens, fœcundusq; erat: mox Cælium appellitatum à Cæle Vibenna, qui dux gentis Ethruſcæ cum auxilium appellitauiſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. nam ſcriptores in eo diſſentiunt. cætera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe, unde Thuſcum uicum è uocabulo aduenarũ dictum. Sed ut ſtudia procerum, & largitio principis aduerſum caſum ſolatium tulerant, ita accuſatorum maior in dies, & infeſtior uis ſine leuamento graſſabatur: corripueratq; Varum Quintilium diuitem, & Cæſari propinquum Domitius Afer Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator, nullo mirante quòd diu egens, & parto nuper præmio male uſus, plura ad flagitia accingeretur. Publiũ Dolabellam ſocium delationis extitiſſe miraculo erat, quia claris maioribus, & Varo connixus, ſuã ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & opperiendum imperatorem cenſuit. quod unum, urgentium malorum ſuffugium in tempus erat. At Cæſar dedicatis per Cãpaniam templis, quanquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius irrumperet, concurſusq; oppidanorum diſpoſito milite prohiberentur, peroſus tamen municipia, & colonias, omniaq; in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorij diiunctam. Solitudinem eius placuiſſe maxime crediderim, quoniam importuoſum circa mare, & uix modicis nauigijs pauca ſubſidia. neq; adpulerit quiſquam niſi gnaro cuſtode. cœli temperies hyeme mitis, obiectu montis quo ſæua uentorum arcentur. æſtas in Fauoniũ obuerſa, & aperto circum pelago peramœna. proſpectabatq; pulcherrimum ſinum antequam Veſuuius mons ardeſcens faciem loci uerteret. Græcos ea tenuiſſe, Capreaſq; Thelebois habitatas fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim uillarum nominibus & molibus inſederat, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum, & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe ſuetus, acrius turbabat, non iam occultis aduerſum Agrippinã & Neronem inſidijs, quis additus miles, nuncios, introitus, aperta, ſecreta, uelut in annales referebat. ultroq; ſtruebantur, qui monerẽt perfugere ad Germaniæ exercitus, uel celeberrimo fori effigiem diui Auguſti amplecti, populumq; ac ſenatum auxilio uocare. Eaq; ſpreta ab illis, uelut pararent, obijciebantur. Iunio Sillano & Silio Nerua Coss. fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem illuſtri equite Romano Titio Sabino ob amicitiam Germanici. neq; enim omi

ſerat coniugem, liberoſq́; eius percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes unus, eoq́; apud bonos laudatus, & grauis iniqs. Huc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opſius prætura functi adgrediuntur, cupidine conſulatus, ad quem non niſi per Seianum aditus. neq; Seiani uoluntas, niſi ſcelere, quærebatur. Compoſitum inter ipſos, ut Latiaris, q modico uſu Sabinum contingebat, strueret dolum, cæteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem iciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum ſermones. mox laudare cōſtantiam, quòd non, ut cæteri, florentis domus amicus, adflictam deſeruiſſet: ſimul honora de Germanico Agrippinam miſerans diſſerebat. Et poſtquam Sabinus (ut ſunt molles in calamitate mortalium animi) effudit lachrymas, iunxit queſtus, audentius iam onerat Seianum, ſæuitiam, ſuperbiam, ſpes eius: ne in Tiberium quidem conuicio abſtinet. Iiq́; ſermones tanquam uetita miſcuiſſent, ſpeciem arctæ amicitiæ facere. Ac iam ultro Sabinus quærere Latiarem uentitare domum, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimũ deferre. Conſultant quos memoraui, quo nam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur ſeruanda ſolitudinis facies, & ſi pone fores adſiſterent, metus uiſus, ſonitus, aut forte ortæ ſuſpiciones erant. Tectum inter & laquearia tres ſenatores, haud minus turpi latebra, quàm deteſtanda fraude, ſeſe abſtrudunt, foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, uelut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit. præteritaq; & inſtantia, quorum adſatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius, quando mœſta, ubi ſemel prorupere, difficilius reticentur. Properata inde accuſatio: miſſiſq́; ad Cæſarem literis ordinem fraudis, ſuumq́; ipſi dedecus narrauere. Non aliâs magis anxia & pauens ciuitas, egens aduerſum proximos. congreſſus, colloquia, notæ ignotæq́; aures uitari, etiam muta atq; inanima, tectum & parietes circumſpectabantur. Sed Cæſar ſolennia incipientis anni Kalen. Ianuarias epiſtula precatus, uertit in Sabinum, corruptos quoſdam libertorum, & petitum ſe arguens: ultionemq́; haud obſcure poſcebat. nec mora, quin decerneretur: & trahebatur damnatus, quantum obducta ueſte, & adſtrictis faucibus niti poterat clamitans, ſic inchoari annum, has Seiano uictimas cadere. quò intendiſſet oculos, quò uerba acciderent, fuga, uaſtitas, deſeri itinera, fora: & quidam regrediebantur, oſtentabantq́; ſe rurſum, id ipſum pauentes quòd timuiſſent. quem enim diem uacuum pœna, ubi inter ſacra & uota, quod temporis uerbis etiam profanis abſtineri mos eſſet, uincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantã

inuidiam adijſſe:quæſitum meditatumq́;,ne quid impedire credatur, quo minus noui magiſtratus,quo modo delubra,& altaria ſic carcerem recludāt.Secutæ inſuper literæ,grates agentis,quòd hominem infenſum Reip.puniuiſſent,adiecto,trepidā ſibi uitam,ſuſpectas inimicorum inſidias,nullo nominatim compellato.neq; tamen dubitabatur in Neronem,& Agrippinam intendi. Ni mihi deſtinatum foret,ſuū quæq; in annum referre,auebat animus antire,ſtatimq́; memorare exitus,quos Latinius atq; Opſius cæteriq́; flagitij eius repertores habuere, non modo poſtquam C.Cæſar rerum potitus eſt, ſed incolumi Tiberio:qui ſcelerum miniſtros ut peruerti ab alijs nolebat,ita plerunq; ſatiatus,& oblatis in eādem operam recentibus, ueteres & prægraues adflixit.uerum has atq; alias ſontium pœnas in tempore trademus. Tum cenſuit Aſinius Gallus,cuius liberorū Agrippina matertera erat,repetendū à principe,ut metus ſuos ſenatui fateretur,amoueriq́; ſineret.Nullam æque Tiberius,ut rebatur, ex uirtutibus ſuis quàm diſſimulationem diligebat.eo ægrius accepit recludi,quæ premeret.ſed mitigauit Seianus non Galli amore, uerum ut cunctationes principis aperirentur,gnarus lentum in meditando,ubi prorupiſſet,triſtibus dictis atrocia facta coniungere.

Per idem tempus Iulia mortem obijt,quam neptem Auguſtus conuictam adulterij damnauerat,proiecerat́q; in inſulam Trimerum, haud procul Apulis littoribus. illic uiginti annis exilium tolerauit, Auguſtæ ope ſuſtentata, quæ florentes priuignos cum per occultum ſubuertiſſet,miſericordiam erga adflictos palàm oſtentabat. Eodem anno Friſij,Transrhenanus populus,pacem exuêre,noſtra magis auaritia,quàm obſequij impatientes.Tributum ijs Druſus iuſſerat modicum,pro anguſtia rerum , ut in uſus militares coria boum penderent,non intenta cuiuſquam cura,quæ firmitudo,quæ menſura:donec Olennius è primipilaribus,regendis Friſijs impoſitus,terga Vrorum delegit,quorum ad formam acciperentur.Id alijs quoq; nationibus arduum,apud Germanos difficilius tolerabatur,queis ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. ac primo boues ipſos,mox agros,poſtremo corpora coniugum,aut liberorum ſeruitio tradebant.Hinc ira et queſtus.& poſtquam non ſubueniebat, remedium ex bello.rapti qui tributo aderant milites,& patibulo adfixi.Olenius infenſos fuga præuenit,receptus caſtello cui nomen Fleuum:& haud ſpernenda illic ciuium ſociorumq́; manus littora Oceani præſidebat.Quod ubi L.Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum,uexilla legionum è ſuperiore prouincia, peditumq́; & equitum auxiliarium delectos acciuit:ac ſimul utrūq;

exercitum

exercitum Rheno deuectum Friſijs intulit, ſoluto iam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſſis rebellibus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus, & pontibus, traducendo grauiori agmini firmat. atq; interim repertis uadis alam Canninefatem, & quod peditũ Germanorum inter noſtros merebat, circũgredi terga hoſtium iubet. qui iam acie compoſiti pellũt turmas ſociales, equitesq́; legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leues cohortes, ac rurſum duæ, dein tempore interiecto, acrius eques immiſſus: ſatis ualidi ſi ſimul incubuiſſent: per interuallum aduentantes, neque conſtantiam addiderant turbatis, & pauore fugientiũ auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubia ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuncijs uim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoſte pulſo, recipiunt cohortis alasq́; feſſas uulneribus. Neque dux Romanus ultum ijt, aut corpora humauit, quanquam multi tribunorum, præfectorumq́; & inſignes centuriones cecidiſſent. Mox compertum à transfugis nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ uocant, pugna in poſterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam ſtipendiarij uilla, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe. Clarum inde inter Germanos Friſium nomen, diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. neque ſenatus in eo cura, an imperij extrema dehoneſtarentur. Pauor intentus occupauerat animos, cui remediũ adulatione quærebatur. Ita quanquam diuerſis ſuper rebus conſulerentur, arã clementiæ, aram amicitiæ, effigiesq́; circum Cæſaris ac Seiani cenſuere: crebrisq́; precibus efflagitabant, uiſendi ſui copiam facerent. Non illi tamen in urbem, aut propinqua urbi digreſſi ſunt. ſatis uiſum, omittere inſulam, & in proximo Campaniæ aſpici. eò uenire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum, cuius durior cõgreſſus, atq; eo per ambitum, & ſocietate conſiliorũ parabatur. Satis cõſtabat auctã ei adrogantiã, fœdũ illud in propatulo ſeruitiũ ſpectãti. q̃ppe Romæ ſueti diſcurſus, et magnitudine urbis, icertũ, quod q̃ſque ad negotiũ pgat. Ibi cãpo aut littore iacẽtes, nullo diſcrimine noctẽ ac die, iuxta gratiã, aut faſtus ianitorũ perpetiebãtur: donec idq́; uetitũ. et reuenere in urbẽ trepidi, quos nõ ſermone, nõ uiſu dignatus erat. q̃dã male alacres, q̃bus infauſtæ amicitiæ, grauis exitus imminebat. Cæterũ Tiberius neptẽ Agrippinã Germanico ortã cũ corã m Cn. Domitio tradidiſſet, in urbe celebrari nuptias iuſſit. In Domitio ſup̃ uetuſtatẽ generis, propinquũ Cæſaribus ſanguinẽ delegerat. Nã is auiã Octauiã, & per eã Auguſtum auũculũ præferebat.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER QVINTVS.

RVBELLIO & Fuſio Coſs. quorũ utriq; Geminus cognomentum erat, Iulia Auguſta mortem obijt, ætate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam et adoptione Liuiorum Iuliorumq; clariſſimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Peruſino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pacta, in urbem redijt. Exin Cæſar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeo properus, ut ne ſpatio quidem ad enitendum dato penatibus ſuis grauidam induxerit. Nullam poſthac ſobolem edidit, ſed ſanguini Auguſti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit, ſanctitate domus priſcum ad morem, comis ultra quàm antiquis fœminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filij bene compoſita. Funus eius modicum, teſtamẽtum diu irritum fuit. laudata eſt pro roſtris à C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt. At Tiberius quòd ſupremis in matrem officijs defuiſſet, nihil mutata amœnitate uitæ magnitudinem negociorum per literas excuſauit: honoresq; memoriæ eius ab ſenatu large decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cœleſtis religio decerneretur: ſic ipſam maluiſſe. quin & parte eiuſdem epiſtulæ increpuit amicitias muliebres, Fuſium conſulem oblique perſtringens. is gratia Auguſtæ floruerat, aptus alliciendis fœminarum animis, dicax idẽ, & Tiberium acerbis facetijs irridere ſolitus, quarum apud præpotentes in longum memoria eſt. Cæterum ex eo prærupta iam & urgens dominatio. nam incolumi Auguſta erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obſequium, neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire: tunc uelut frenis exoluti proruperunt. miſſæq; in Agrippinam ac Neronem literæ, quas pridem allatas & cohibitas ab Auguſta credidit uulgus. haud enim multum poſt mortem eius recitatæ ſunt. uerba inerant quæſita aſperitate: ſed non arma, non rerum nouarum ſtudium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat: in

bat: in nurum ne id quidem confingere auſus, adrogantiam oris &
contumacem animum incuſauit, magno ſenatus pauore ac ſilentio: do
nec pauci, queis nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſingulis in oc
caſionem gratiæ trahuntur, ut referretur poſtulauere, promptiſſimo
Cotta Meſſalino cum atroci ſententia. ſed alijs à primoribus maxi-
meq́; à magiſtratibus trepidabatur: quippe Tiberius etſi infenſe in-
uectus, cætera ambigua reliquerat. Fuit in ſenatu Iunius Ruſticus,
componendis patrum actis delectus à Cæſare, eoq́; meditationes eius
introſpicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim ante ſpeci-
men conſtantiæ dederat) ſeu praua ſolertia, dum imminentium obli
tus incerta pauet, inſerere ſe dubitantibus, ac monere conſules ne re
lationē inciperent: diſſerebatq́;, breuibus momentis ſumma uerti poſ
ſe, dandumq́; interſtitium pœnitentiæ ſenis. Simul populus effigi-
es Agrippinæ ac Neronis gerens, circunſiſtit curiam, feſtisq́; in Cæ
ſarem ominibus falſas literas, et principe inuito exitium domui eius
intendi clamitat. ita nihil triſte illo die patratum. ferebantur etiam
ſub nominibus conſularium fictæ in Seianum ſententiæ, exercenti-
bus pleriſque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorū:
unde illi ira uiolentior, & materies criminandi: ſpretum dolorem
principis: ab ſenatu deſciuiſſe populum: audiri iam, & legi nouas cō
ciones, noua patrum cōſulta: quid reliquum, niſi ut caperent ferrū?
& quorum imagines pro uexillis ſecuti forent, duces imperatoresq́;
deligerent? Igitur Cæſar repetitis aduerſum nepotem & nurum pro
bris, increpitaq́; per edictum plebe, queſtus apud patres quòd frau-
de unius ſenatoris imperatoria maieſtas eluſa publice foret: integra
tamen ſibi cuncta poſtulauit. nec ultra deliberatum, quo minus non
quidem extrema decernerent (id enim uetitum) ſed paratos ad ultio
nem ui principis impediri teſtarentur. *

Quatuor & quadraginta orationes ſuper ea re habitæ, ex queis
ob metum paucæ, plures adſuetudine. mihi pudorem aut Seiano inui
diam allaturum cenſui *

uerſa eſt fortuna. & ille quidem, qui collegam et generum ad-
ſciuerat, ſibi ignoſcit: cæteri quem per dedecora fouere, cum ſcelere
inſectantur. *

miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicum accuſare, haud
diſcreuerim. non crudelitatem, non clementia cuiuſquam experi-
ar, ſed liber & mihi ipſi probatus antibo periculum. uos obteſtor, ne
memoriam noſtri per mœrorem, quàm læti retineatis, adijciendo me
quoq; ijs, qui fine egregio publica mala effugerunt. Tunc ſingulos ut
cuiq; adſiſtere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem

dies abſumpſit. multoq́; adhuc cœtu, & cunctis intrepidum uultum
eius ſpectantibus, cum ſupereſſe tempus nouiſſimis crederet, gladio,
quem ſinu abdiderat, incubuit. Neq; Cæſar ullis criminbus, aut pro-
bris defunctum inſectatus eſt, cum in Blæſum multa fœdaq; incuſa-
uiſſet. Relatum inde de P. Vitellio et Pomponio Secundo. illum in
dices arguebant, clauſtra ærarij, cui præfectus erat, et militarem pe
cuniam rebus nouis obtuliſſe. huic à Conſidio prætura functo obiecta
batur Velij Galli amicitia, qui punito Seiano in hortos Pōponij, qua-
ſi fidiſſimum ad ſubſidium, perfugiſſet. neque aliud periclitantibus
auxilij, quàm in fratrum cōſtantia fuit, qui uades extitere. mox cre
bris prolationibus ſpem ac metum iuxta grauatus Vitellius, petito ꝑ
ſpeciem ſtudiorum ſcalpro, leuem ictum uenis intulit, uitamq́; ægri
tudine animi finiuit. At Pomponius multa morum elegantia, & in
genio illuſtri, dum aduerſam fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuper
ſtes fuit. Placitum poſthac ut in reliquos Seiani liberos aduerte-
retur, uaneſcente quanquam plebis ira, ac pleriſq; per priora ſuppli
cia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelli-
gens, puella adeo neſcia, ut crebro interrogaret, quod ob delictum, et
quò traheretur? neq; facturam ultra. & poſſe ſe puerili uerbere mo-
neri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumuirali ſupplicio af-
fici uirginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta, com
preſſam: exin oblīſis faucibus id ætatis corpora in Gemonias abiecta.

Per idem tempus Aſia atque Achaia exterritæ ſunt, acri magis,
quàm diuturno rumore, Druſum Germanici filium apud Cycladas
inſulas mox in continenti uiſum. & erat iuuenis haud diſpari æta
te, quibuſdam Cæſaris libertis uelut agnitus: per dolumq́; comitanti-
bus, alliciebantur ignari fama nominis, & promptis Græcorum ani
mis ad noua & mira. quippe lapſum cuſtodiæ pergere ad paternos
exercitus, Aegyptum aut Syriam inuaſurum fingebant ſimul, cre-
debantq́;. iam iuuentutis concurſu, iam publicis ſtudijs frequentaba
tur, lætus præſentibus, & inanium ſpe, cum auditum id Poppæo Sa
bino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiā quoq; curabat. Igitur quo
uera ſeu falſa antiret, Toronæū Thermæumq́; ſinum præfeſtinās,
mox Eubœam Aegæi maris inſulam & Piræeum Atticæ oræ, dein
Corinthienſe littus, anguſtiaſq́; Iſthmi euadit: mariq́; alio Nicopolim
Romanam coloniam ingreſſus, ibi demū cognoſcit, ſolertius interro-
gatum, quis nam foret. dixit ſe M. Sillano genitum: & multis ſectato
rum dilapſis, aſcendiſſe nauem, tanquam Italiam peteret. ſcripſitq́;
hæc Tiberio. neque nos originem finemue eius rei ultra comperi-
mus. Exitu anni diu aucta diſcordia conſulum erupit. nam Trio

facilis

facilis capeſcendis inimicitijs,& foro exercitus,ut ſegnem Regulum
ad opprimendos Seiani miniſtros oblique perſtrinxerat. ille niſi la
ceſſeretur modeſtiæ retinens,non modo retudit collegam,ſed ut noxi=
um coniurationis ad diſquiſitionem trahebat. Multisq; patrum orā
tibus,ponerent odia in perniciem itura,manſere infenſi ac minitan-
tes, donec magiſtratu abirent. Cn. Domitius & Camillus Scribo= Hinc lib. 6.
nianus conſulatum inierant,cum Cæſar tramiſſo quod Capreas &
Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an
urbem intraret,ſeu quia contra deſtinauerat,ſpeciem uenturi ſimu-
lans:& ſæpe in propinqua digreſſus,aditis iuxta Tiberim hortis,
ſaxa rurſum & ſolitudinem maris repetijt,pudore ſcelerum & libi
dinum: quibus adeo indomitis exarſerat, ut more regio pubem in-
genuam ſtupris pollueret. nec formam tantum et decora corpora,ſed
in his modeſtam pueritiam,in alijs imagines maiorum incitamentũ
cupidinis habebat. tuncq; primũ ignota ante uocabula reperta ſunt,
ſellariorum & ſpintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patien=
tia. præpoſitiq; ſerui qui quærerent,pertraherent,dona in prõptos,
minas aduerſum abnuentes,& ſi retinerent propinquus,aut parẽs,
uim,raptus,ſuaq; ipſi libita uelut in captos exercebāt. At Romæ
principio anni quaſi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac non pridem
etiam punitis,atroces ſententiæ dicebantur in effigies quoq; ac memo
riam eius & bona Seiani ablata ærario, ut in fiſcum cogerentur,
tum rettulere Scipiones. Hæc & Sillani & Caſsij ijſdem fermè, aut
paulum immutatis uerbis adſeueratione multa cenſebant,cum repẽ=
te Togonius Gallus dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus in
ſerit,per deridiculum auditur. Nam principem orabat deligere ſena
tores,ex queis uiginti ſorte ducti & ferro accincti, quoties curiam
iniſſet,ſalutem eius defenderent. crediderat nimirum epiſtulæ, ſubſi
dio ſibi alterum ex conſulibus poſcentis,ut tutus à Capreis urbẽ pe-
teret. Tiberius tamẽ ludibria ſerijs permiſcere ſolitus, egit grateis be
neuolentiæ patrum: ſed quos omitti poſſe? quos deligi? ſemper ne eoſ-
dem? an ſubinde alios? & honoribus perfunctos,an iuuenes? priua-
tos,an è magiſtratibus? quam deinde ſpeciem fore ſumentium in li-
mine curiæ gladios? neq; ſibi uitam tanti,ſi armis tegenda foret. Hæc
aduerſus Togonium,uerbis moderans: neque ultra abolitionem ſen-
tentiæ ſuadere. At Iunium Gallionem,qui cenſuerat ut prætoria=
ni actis ſtipendijs ius apiſcerentur in quatuordecim ordinibus ſeden
di,uiolẽter increpuit,uelut coràm rogitans,quid illi cum militibus?
quos neque dicta imperatoris,neque præmia niſi ab imperatore ac=
cipere par eſſet. repperiſſe prorſus quod diuus Auguſtus non proui-

derit, an potius diſcordiam, & ſeditionem à ſatellite Seiani quæſitum? qua rudes animos nomine honoris ad corrumpendum militiæ morem propelleret. hoc precium Gallio meditatæ adulationis tulit, ſtatim curia, deinde Italia exactus: & quia incuſabatur facile toleraturus exilium, delecta Leſbo inſula nobili & amœna, retrahitur in urbem, cuſtoditur'q; domibus magiſtratuum. Iisdem literis Cæſar Seſtium Pagonianum prætorium perculit, magno patrũ gaudio, audacem, maleficum, omnium ſecreta rimantem, delectum'q; à Seiano, cuius ope dolus C. Cæſari pararetur. quod poſtq̃ patefactum, prorupere concepta per idem odia, & ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret. Vt uero Latinium Latiarem ingreſſus eſt accuſator Acrius, iuxta inuiſi, gratiſſimũ ſpectaculum præbebatur. Latiaris, ut rettuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa conſules anni prioris inuaſit, cur mutua accuſatione intenta, nunc ſilerent? metum prorſus & noxam conſcientiæ pro fœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuiſſent. Regulus, manere tempus ultionis, ſe'q; coràm principe executurum: Trio, æmulationem inter collegas, & ſi qua diſcordes iecißent melius obliterari, reſpondit. Vrgente Agrippa, Sanquinius maximus è conſularibus orauit ſenatum, ne curas imperatoris, conquiſitis inſuper acerbitatibus, augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis remedijs. ſic Regulo ſalus, & Trioni dilatio exitij quæſita. Haterius inuiſior fuit, quia ſomno, aut libidinoſis uigilijs marcidus, & ob ſegnitiam, quãuis crudelem principem non metuens, illuſtribus uiris perniciem inter ganeum ac ſtupra meditabatur. Exin Cotta Meſſalinus ſæuiſſimæ cuiuſq; ſententiæ auctor, eoq; inueterata inuidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraq;, C. Cæſarem quaſi inceſtæ uirilitatis, & cum die natali Auguſtæ inter ſacerdotes epularetur, nouemdialem eã cœnam dixiſſe, querens'q; de potentia M. Lepidi, ac L. Arũtij, cum quibus ob rem pecuniariam diſceptabat, addidiſſe, illos quidem ſenatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus. neque cunctatus à primoribus ciuitatis reuincebatur. ijs'q; inſtantibus, ad imperatorem prouocauit. nec multo poſt literæ adferuntur, quibus in modum defenſionis, repetito inter ſe, atq; Cottam amicitiæ principio, crebris'q; eius officijs commemoratis, ne uerba praue detorta, neu conuiualiũ fabularum ſimplicitas in crimen duceretur, poſtulauit. Inſigne uiſum eſt earũ Cæſaris literarum initium: nam his uerbis exorſus eſt. Quid ſcribam uobis P. C. aut quomodo ſcribam? aut quid omnino nõ ſcribã hoc tempore? Dij me deæ'q; peius perdant, quàm perire me

quotidie

quotidie ſentio, ſi ſcio. Adeo facinora atq; flagitia ſua ipſi quoq; in ſupplicium uerterant. Neq; fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus et ictus, quando ut corpora uerberibus, ita ſæuitia, libidine, malis conſultis animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris ſuaſq; ipſe pœnas fateretur. Tum facta patribus poteſtate, ſtatuendi de Cæſiliano ſenatore, qui plurima aduerſum Cottam prompſerat, placitum eandem pœnā irrogari, quàm in Aruſeium & Sanquinium accuſatores L. Aruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euenit, qui nobilis quidem, ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, ſanctiſſimis Aruntij artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Seruæus poſthac & Minutius Thermus inducti. Seruæus pretura functus, & quondam Germanici comes. Minutius equeſtri loco modeſte habita Seiani amicitia. unde illis maior miſeratio. contra Tiberius præcipuos ad ſcelera increpans, admonuit C. Ceſtium patrem dicere ſenatui, quæ ſibi ſcripſiſſet: ſuſcepitq; Cæſtius accuſationem. quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores ſenatus infimas etiā delationes exercerent, alij propalam, multi per occultum: neque diſcerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut uetuſtate obſcurum: perinde in foro, in conuiuio, quaqua de re locuti incuſabantur, ut quis præuenire & reum deſtinare properat, pars ad ſubſidium ſui, plures infecti quaſi ualitudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus acceſſere. tractiq; ſunt in caſum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallica ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. Neque ſum ignarus à pleriſq; ſcriptoribus, omiſſa multorum pericula & pœnas, dum copia fatiſcunt, aut, quæ ipſis nimia, & mœſta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, uerentur. Nobis pleraq; digna cognitu obuenere, quanquam ab alijs incelebrata. Nam ea tempeſtate, qua Seiani amicitiam cæteri falſò exuerant, auſus eſt eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud ſenatum ordiendo. Fortunæ quidem meæ fortaſſe minus expediat adnoſcere crimen, quàm abnuere. ſed utcunq; caſura res eſt, fatebor et fuiſſe me Seiano amicū, &, ut eſſem, expetiſſe, et, poſtq̄ adeptus erā lætatum. Videram collegā patris regendis prætorijs cohortibus, mox urbis & militiæ munia ſimul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur, ut quiſq; Seiano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam ualidus. cōtra quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus cōflictabātur. nec quenq̄ exemplo adſumo. cunctos, qui nouiſſimi conſilij ex-

pertes fuimus, meo unius diſcrimine defendam. Non enim Seianum
Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinita-
te occupauerat, tuum Cæſar generum, tui conſulatus ſocium, tua offi-
cia in Rep. capeſcentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare quem
ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum iu
dicium dij dedere, nobis obſequij gloria relicta eſt. Spectamus porrò
quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi
nocendi'ue potentia. quæ Seiano fuiſſe nemo negauerit. abditos prin
cipis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps,
nec ideo adſequare. Ne P.C. ultimum Seiani diem, ſed ſexdecim
annos cogitaueritis. etiam Satrium atque Pōponium uenerabamur:
libertis quoq; ac ianitoribus eius noteſcere, pro magnifico accipieba-
tur. Quid ergo? indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? imò
iuſtis terminis diuidatur. Inſidiæ in Remp. conſilia cædis aduerſum
imperatorem puniantur: de amicitia & officijs, idem finis & te Cæ
ſar et nos abſoluerit. Conſtantia orationis, et quia repertus erat q̃
efferret, quæ omnes animo agitabant, eo uſque potuere, ut accuſato-
res eius, additis quæ ante deliquerant, exilio, aut morte mulctaren-
tur. Secutæ dehinc Tiberij literæ in Sex. Veſtilium prætoriū, quē
Druſo fratri percharum in cohortem ſuam tranſtulerat. cauſa offen
ſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quædam in C. Cæſarem ut im-
pudicum, ſiue ficto habita fides. atque ob id conuictu principis prohi
bitus, cum ſenili manu ferrum tentauiſſet, obligauit uenas: precatuſq;
per codicillos, immiti reſcripto uenas reſoluit. Aceruatim ex eo Anni
us Pollio, Appius Sillanus, Scauro Mamerco ſimul ac Sabino Calui-
ſio, maieſtatis poſtulantur, et Vicinianus Pollioni patri adijciebatur,
clari genus, et quidam ſummis honoribus. contremuerantq; patres.
nam quotus quiſq; adfinitatis, aut amicitiæ tot illuſtrium uirorum
expers erat? ni Celſus urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices,
Appium, & Caluiſium diſcrimini exemiſſet. Cæſar Pollionis, ac Vi
ciniani, Scauriq; cauſam, ut ipſe cum ſenatu noſceret, diſtulit, datis
quibuſdam in Scaurum triſtibus notis. Ne fœminæ quidem exor
tes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, ob lachrymas
incuſabantur: necataq; eſt anus Vitia Fuſij Gemini mater, quòd filij
necem fleuiſſet. Hæc apud ſenatum. Nec ſecus apud principem.
Veſcularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è uetu-
ſtiſſimis familiarium Rhodum ſecuti, & apud Capreas indiuidui.
Veſcularius inſidiarum in Libonem internuncius. Marino partici-
pe Seianus Curtium Atticum oppreſſerat. quo lætius acceptum, ſua
exempla in conſultores recidiſſe. Per idem tempus L. Piſo Pōti-

fex,

ſex, rarum in tanta claritudine, fato obijt, nullius ſeruilis ſententiæ ſponte auctor, &, quoties neceſſitas ingrueret, ſapienter moderans. patrem ei Cenſorium fuiſſe memoraui. ætas ad octogeſimum annũ proceſſit. decus triumphale in Thracia meruerat. ſed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus urbi recens, continuam poteſtatem, & inſolẽtia parendi grauiorem, mire temperauit. Nanq; antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne urbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. feruntq; ab Romulo Dentrem Romulium, poſt ab Tullo Hoſtilio Numam Martium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretiũ impoſitos. dein conſules mandabant, duratq; ſimulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui conſulare munus uſurpet. Cæterum Auguſtus bellis ciuilibus Cillinium Mecœnatem equeſtris ordinis, cunctis apud Romã atque Italiam præpoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, ſumpſit è cõſularibus qui coërceret ſeruitia, & quod ciuium audacia turbidum niſi uim metuat. primusq; Meſſala Coruinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius, quanquam prouecta ætate, egregie tolerauit. Dein Piſo uiginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Relatũ inde ad patres à Quintiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quẽ Caninius Gallus quindecimuir recipi inter cæteros eiuſdem uatis, et ea de re ſenatuſconſultum poſtulauerat. quo per diſceſſionem facto, miſit literas Cæſar modice tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quòd ſcientiæ, cærimoniarumq; uetus, incerto auctore, ante ſententiam collegij, non, ut aſſolet, lecto per magiſtros æſtimatoq; carmine, apud infrequentem ſenatum egiſſet. Simul commonefecit: quia multa uana ſub nomine celebri uulgabãtur, ſanxiſſe Auguſtum, quem intra diem ad prætorem urbanũ deferrentur, neque habere priuatim liceret quod à maioribus quoq; decretum erat, poſt exuſtum ſociali bello capitolium, quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllæ (una ſeu plures fuere) datoq; ſacerdotibus negotio, quantum humana ope potuiſſent, uera diſcernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirum is liber ſubijcitur. Iiſdem conſulibus, grauitate annonæ iuxta ſeditionem uentũ. multaq; & plures per dies in theatro licentius efflagitata, quàm ſolitum aduerſum imperatorem: quis commotus, incuſauit magiſtratus patresq;, quòd non publica auctoritate populum coërcuiſſent: addiditq;, quibus è prouincijs, & quanto maiorem, quàm Auguſtus, rei frumentariæ copiam

aduectaret. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſconſultum priſca ſeueritate. neque ſegnius conſules edixere. ſilentium ipſius non ciuile, ut crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur. Fine anni Geminius Celſus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentia opum, ac mollitia uitæ amicus Seiano, nihil ad ſeriũ. Et Iulius Celſus tribunus, in uinclis laxatam cathenam, & circundatam in diuerſum tendens, ſuam ipſe ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tanquam deſperatis rebus Romanis Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi. ſanus repertus apud fretum Siciliæ, retractusq́; per centurionem, nullas probabiles cauſas longinquæ peregrinationis adferebat. mãſit tamen incolumis, obliuione magis, quàm clementia. Ser. Galba, L. Sulla Coss. diu quæſito quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſtabat uirginum ætas, L. Caſſium, M. Vinicium legit: Vinicio oppidanum genus: Callibus ortus, patre, atque auo conſularibus, cætera equeſtri familia erat, mitis ingenio, & comptæ facundiæ. Caſſius plebei Romæ generis, uerum antiqui honoratiq́;, & ſeuera patris diſciplina eductus, facilitate ſæpius, quàm induſtria commendabatur. Huic Druſillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit: ſuperq́; ea re ſenatui ſcripſit, leui cum honore iuuenum. dein redditis abſentiæ cauſis admodum uagis, flexit ad grauiora, & offenſiones ob Remp. cœptas: utq́; Macro præfectus, tribunorumq́; & centurionum pauci ſecum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factoq́; large, & ſine præſcriptione generis, aut numeri ſenatuſconſulto, ne tecta quidem urbis adeo publicum conſilium nunquam adijt, deuijs plerunq; itineribus ambigens patriam & declinans. Interea magna uis accuſatorum in eos irrupit, qui pecunias fœnore auctitabant, aduerſum legem dictatoris Cæſaris, qua de modo credendi, poſſidendiq́; intra Italiã cauetur, omiſſa olim, quia priuato uſui bonum publicum poſtponitur. Sané uetus urbi fœnebre malũ, & ſeditionum diſcordiarumq́; creberrima cauſa, eoq́; cohibebatur antiquis quoq́; & minus corruptis moribus. Nã primo duodecim tabulis ſanctum, ne quis unciario fœnore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletium agitaretur. dein rogatione tribunitia ad ſemuncias redacta. Poſtremo uetita uerſura. multisq́; plebis ſcitis obuiam itum fraudibus: quæ toties repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quæſtio euenerat, multitudine periclitantium ſubactus, rettulit ad ſenatum: trepidiq́; patres (neque enim quiſquam tali culpa uacuus) ueniam à principe petiuere: & concedente, annus in poſterum, ſexq́;

menſes dati, queis ſecundum iuſſa legis, rationes familiares quiſque componerent. hinc inopia rei nummariæ, commoto ſimul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, bonisq; eorum diuenditis, ſignatum argentum fiſco uel ærario attinebatur. Ad hoc ſenatus præſcripſerat, duas quiſque fœnoris partes in agris per Italiam collocaret. Sed creditores in ſolidum appellabant. nec decorum appellatis minuere fidem. Ita primo concurſatio & preces, dein ſtrepere prætoris tribunal. eaq; quæ remedio quæſita, uenditio, & emptio, in contrarium mutari, quia fœneratores omnem pecuniā mercandis agris condiderant. Copiam uendendi ſecuta uilitate, quanto quis obæratior ægrius diſtrahebant: multiq; fortunis prouoluebantur. euerſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæſar diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaq; mutandi copia ſine uſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædijs cauiſſet. Sic refecta fides: & paulatim priuati quoque creditores reperti. neque emptio agrorum exercita ad formam ſenatuſconſulti, acribus, ut fermè talia, initijs, incurioſo fine. Dein redeunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo. qui nullo pauore diem natalem celebrās, raptus in curiam pariterq; damnatus interfectusq;. & ſorori eius Sanciæ aqua atque igni interdictum, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſcemodi à ſe factitari prætendebat, ut parta apud principem gratia, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exilium ſtatuitur: cuius maritum Argolicum, ſocerum Laconem è primoribus Achæorum Cæſar adflixerat. Pater quoque illuſtris eques Romanus, ac frater prætorius, cum damnatio inſtaret, ſe ipſi interfecere. datum erat crimini, quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodq; defuncto Theophani cœleſtes honores Græca adulatio tribuerat. Poſt quos Sex. Marius Hiſpaniarum ditiſſimus, defertur inceſtaſſe filiam, & ſaxo Tarpeio deijcitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo uertiſſe: aurariaſq; eius (quanquam publicarentur) ſibimet Tiberius ſepoſuit: irritatuſq; supplicijs, cunctos, qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: illuſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggerati. neque propinquis, aut amicis adſiſtere, illachrymare, ne uiſere quidem diutius dabatur. ſed circumiecti cuſtodes, & in mœrorem cuiuſq; intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur. ubi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquam, non contigere. interciderat ſortis humanæ

commercium ui metus: quantumq; ſæuitia gliſceret, miſeratio arceba tur. Sub idem tempus C. Cæſar diſcedēti Capreas auo comes, Clau diā M. Sillani filiam coniugio accepit, immanem animum ſubdola modeſtia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum rupta uoce, qualem diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haud multum di- ſtantibus uerbis. Vnde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percre- buit: Neque meliorem unquam ſeruum, neque deteriorem dominum fuiſſe. Non omiſerim præſagium Tiberij de Ser. Galba tum conſule, quem acitum, & diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremo græ- cis uerbis in hanc ſententiam allocutus: Et tu Galba quandoq; degu- ſtabis imperium, ſeram ac breuē potentiā ſignificans, ſcientia Chal dæorum artis, cuius apiſcendæ otiū apud Rhodum, magiſtrū Thra- ſullum habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties ſuper ne- gotio conſultaret, edita domus parte ac liberti unius conſciētia utēba tur. is literarum ignarus, corpore ualido, per auia ac derupta, nam ſaxis domus imminet, præibat eū, cuius artē expiri Tiberius ſtatu- iſſet, & regredientem, ſi uanitatis, aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Tra ſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commoue rat, imperium ipſi, & futura ſolerter patefaciens: interrogatur, an ſuam quoque genitalem horam comperiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille poſitus ſyderum, ac ſpacia dimenſus, hæ rere primo, dein pauescere: & quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, poſtremo exclamat, ambi- guum ſibi ac propè ultimum diſcrimen inſtare. Tum complexus eum Tiberius præſcium periculorum, & incolumem fore gra- tatur: quæq; dixerat oracli uice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium eſt, fa- tó ne res mortalium & neceſſitate immutabili, an forte uoluan- tur. quippe ſapientiſſimos ueterum, quiq; ſectam eorum æmulan- tur, diuerſos reperies: ac multis inſitam opinionem, non initia noſtri, non finem, non denique homines dijs curæ. Ideo creber- rima & triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe. Contra alij, fa- tum quidem congruere rebus putant, ſed non è uagis ſtellis, uerum apud principia, & nexus naturalium cauſarum: ac tamen electio- nem uitæ nobis relinquunt: quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem: neque mala uel bona, quæ uulgus putet: multos, qui con- flictari aduerſis uideantur, beatos: at pleroſque, quanquam ma- gnas per opes, miſerrimos: ſi illi grauem fortunam conſtanter tole- rent, hi proſpera inconſulte utantur. Cæterum plurimis mortalium

non eximi, quin primo cuiuſq; ortu uẽtura deſtinentur. ſed quædam ſecus, quàm dicta ſint, cadere, fallacijs ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & noſtra tulerit. Quippe à filio eiuſdem Traſulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incœpto longius abierim.

Iisdem conſulibus Aſinij Galli mors uulgatur, quem egeſtate cibi peremptum haud dubium. ſponte, uel neceſſitate, incertum habebatur. Conſultuſq́; Cæſar an ſepeliri ſineret, non erubuit permittere, ultroq́; incuſare caſus, qui reum abſtuliſſent antequam coràm conuinceretur. Scilicet medio triennio defuerat tempus ſubeundi iudicium conſulari ſeni, tot conſularium parenti. Druſus deinde extinguitur, cum ſe miſerandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuiſſet. Tradidere quidam deſcriptum fuiſſe Macroni, ſi arma ab Seiano tentarentur, extractum cuſtodia iuuenem (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore, ut nuru ac nepoti conciliaretur Cæſar, ſæuitiam, quàm pœnitentiam, maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum Reip. animum obiecit: recitariq́; factorum, dictorumq́; eius deſcripta per dies iuſſit. quo nõ aliud atrocius uiſum: adſtitiſſe tot per annos qui uultum, gemitus, occultum ẽt murmur exciperent: & potuiſſe auum audire, legere, in publicũ promere, uix fides, niſi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epiſtulæ, ſeruorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Druſum pulſauerat, exterruerat. etiam ſua uerba centurio ſæuitiæ plena, tanquam egregium, uoceſq́; deficientis adiecerat: queis primò alienationem mentis ſimulans, quaſi ꝑ dementiam, funeſta Tiberio, mox, ubi exſpes uitæ fuit, meditatas, compoſitaſq́; diras imprecabatur: ut quemadmodum nurum, filiumq́; fratris, et nepotes, domumq́; omnem cædibus compleuiſſet, ita pœnas nomini generiq́; maiorum, & poſteris exolueret. Obturbabant quidem patres ſpecie deteſtandi. ſed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurum huc confidentiæ ueniſſe, ut tanquam dimotis parietibus oſtenderet nepotem ſub uerbere centurionis, inter ſeruorum ictus, extrema uitæ alimenta fruſtra orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cum de Agrippina auditum. quam interfecto Seiano ſpe ſuſtentatam prouixiſſe reor, &, poſtquam nihil de ſæuitia remittebatur, uoluntate extinctam: niſi ſi negatis alimentis adſimulatus eſt finis, qui uideretur ſponte ſumptus. Enimuero Tiberius fœdiſſimis criminationibus exarſit, impudicitiam arguens, & Aſinium Gallũ adulterum, eiuſq́; morte ad tædium uitæ compulſam. Sed Agrippi-

na æqui impatiens, dominandi auida, uirilibus curis, fœminarum uitia exuerat. Eodem die defunctam, quo biennio ante Seianus pœnas luiſſet, memoriæq́; id prodēdum addidit Cæſar, iactauitq́; quòd non laqueo ſtrangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretumq́; ut quintumdecimum kalen. Nouēbris utriuſq; necas die per omnis annos donum Ioui ſacraretur. Haud multo poſt Cocceius Nerua continuus principis, omnis diuini humaniq́; iuris ſciens, integro ſtatu, corpore illæſo, moriendi conſilium cepit. Quod ut Tiberio cognitū, adſidere, cauſas reqrere, addere preces, fateri poſtremo graue cōſciētiæ, graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorū nullis moriēdi rōnibus uitam fugeret. auerſatus ſermonē Nerua abſtinētiā cibi coniūxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propius mala Reip. uiſeret, ira, & metu, dum integer, dum intentatus, honeſtum finem uoluiſſe. Cæterum Agrippinæ pernicies (quod uix credibile) Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Piſoni, & palàm læta morte Germanici, cum Piſo caderet, precibus Auguſtæ, nec minus inimicitijs Agrippinæ defenſa erat. ut odiū, & gratia deſiere, ius ualuit. petitaq; criminibus haud ignotis, ſua manu, ſera magis, quàm immerita ſupplicia perſoluit. Tot luctibus funeſta ciuitate, pars mœroris fuit, quòd Iulia Druſi filia, quondam Neronis uxor, denupſit in domum Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrandæ Suriæ imagine tandem exolutus, urbi præfuerat. genus illi decorum, uiuida ſenectus, & non permiſſa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæſaris literæ, queis incuſabat, egregium quenq;, et regendis exercitibus idoneum abnuere id munus: ſeq́; ea neceſſitudine ad preces cogi, per quas conſularium aliqui capeſſere prouincias adigerentur: oblitus Aruntium, ne in Hiſpaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obijt eodem anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atque ſapientia in prioribus libris ſatis collocaui: neque nobilitas diutius demonſtranda eſt. quippe Aemilium genus fœcundum bonorum ciuium: & qui eadem familia corruptis moribus, illuſtri tamen fortuna egēre. Paulo Fabio, L. Vitellio Coſs. poſt lōgum ſeculorum ambitum auis Phœnix in Aegyptum uenit, præbuitq́; materiem doctiſſimis indigenarum, & Græcorum: multa ſuper eo miraculo diſſerendi de quibus congruūt, & plura ambigua, ſed cognitu non abſurda promere libet. Sacrum ſoli id animal, & ore ac diſtinctu pinnarum à cæteris auibus diuerſum, conſentiunt qui formam eius definiere. De numero annorum

uaria traduntur. maxime uulgatum, quingentorum ſpatium. ſunt qui adſeuerent, mille quadringentos ſexaginta unum interici: prioresq́; alites Seſoſtride primũ, poſt Amaſide dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem, cui Heliopolis nomen, aduolauiſſe, multo cæterarum uolucrum comitatu, nouam faciẽ mirantium. Sed antiquitas quidem obſcura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt, unde nonnulli falſum hunc phœnicem, neque Arabũ é terris credidere, nihilq́; uſurpauiſſe ex his quæ uetus memoria firmauit. confecto quippe annorũ numero, ubi mors propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, eiq́; uim genitalem adfundere: ex qua fœtum oriri, & primam adulto curã ſepeliendi patris. neque id temere, ſed ſublato murrhæ pondere, tentatoq́; per longum iter, ubi par oneri, par meatui ſit, ſubire patrium corpus: inq́; ſolis aram perferre, atque adolere. hæc incerta, & fabuloſis aucta. Cæterum aſpici aliquando in Aegypto eam uolucrem, nõ ambigitur. At Romæ cæde continua, Pomponius Labeo, quẽ præfuiſſe Mœſiæ rettuli, per abruptas uenas ſanguinem effudit. æmulataq́; eſt coniunx Paxæa. nam promptas eiuſmodi mortes metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis ſepultura prohibebantur: eorum, qui de ſe ſtatuebant, humabãtur corpora, manebant teſtamenta, precium feſtinandi. Sed Cæſar miſſis ad ſenatum literis, diſſeruit, morem fuiſſe maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq́; finem gratiæ ponere: id ſe repetiuiſſe in Labeone: atque illum, quia male adminiſtratæ prouinciæ, aliorumq́; criminum urgebatur, culpam inuidia uelauiſſe, fruſtra conterrita uxore, quam etſi nocentem, periculi tamen expertem fuiſſe. Mamurcus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſis, uita probroſus. nihil hunc amicitia Seiani, ſed labefecit haud minus ualidum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultius exercebat, detuleratq́; argumentum tragœdiæ à Scauro ſcriptæ, additis uerſibus qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Seruilio, & Cornelio accuſatoribus, adulterium Liuiæ, magorum ſacra obiectabantur. Scaurus, ut dignum ueteribus Aemylijs, damnationem anteit, hortante Sexitia uxore, quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebantur: ut Seruilius Corneliusq́; perdito Scauro famoſi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in inſulas iterdicto igni atque aqua demoti ſunt. & Abudius Ruſo functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, ſub quo legioni præfuerat, periculum faceſſit, quòd is Seiani filium generum deſtinaſſet, ultro damnatur, atq; urbe exi-

gitur. Getulicus ea tempeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat: mirumq́; amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate, & proximo quoq; exercitui per L. Apronium ſocerum non ingratus: unde fama conſtans auſum mittere ad Cæſarem literas, adfinitatem ſibi cum Seiano haud ſponte, ſed conſilio Tiberij cœptam. perinde ſe quàm Tiberium falli potuiſſe. neq; errorem eundem illi ſine fraude, alijs exitio habendum. ſibi fidem integram, &, ſi nullis inſidijs peteretur, manſuram. ſucceſſorē non aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent uelut fœdus, quo princeps cæterarum rerum potiretur, ipſe prouinciam retineret. Hæc mira quanquam, fidē ex eo trahebant, quòd unus omnium Seiani adfinium incolumis, multaq́; gratia manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magisq́; fama, quàm ui ſtare res ſuas. C. Ceſtio, M. Seruilio Coſs. nobiles Parthi in urbē uenere ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos, mox ſuperbiā in nos, ſæuitiā in populares ſumpſit, fretus bellis, q̄ ſecūda aduerſum circūiectas nationes exercuerat, et ſenectutem Tiberij, ut inermē deſpiciēs, auidusq́; Armeniæ, cui defuncto rege Artaxia, Arſacē liberorū ſuorū ueterrimū impoſuit, addita contumelia, et miſſis qui gazam à Vonone relictam in Syria Ciliciaq́; repoſcerent, ſimul ueteres Perſarum ac Macedonum terminos: ſeq; inuaſurum poſſeſſa Cyro, & poſt Alexandro, per uaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nuncios ualidiſſimus auctor fuit Sinnaces, inſigni familia ac perinde opibus, & proximus huic Abdus ademptæ uirilitatis. Non deſpectum id apud barbaros, ultroq́; potentiam habet. Ii adſcitis & alijs primoribus, quia neminem gentis Arſacidarū ſummæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano pleriſq;, aut nondum adultis, Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poſcebāt. Nomine tantum & auctore opus, ut ſponte Cæſaris, ut genus Arſacis, ripā apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitq́; paternum ad faſtigium, deſtinata retinens, conſilijs & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis inſidijs Artabanus tardari metu, modo cupidine uindictæ inardeſcere. Et barbaris cunctatio, ſeruilis: ſtatim exequi, regium uidetur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum ſpecie amicitiæ uocatum ad epulas lento ueneno illigaret, Sinnacen diſſimulatione ac donis, ſimul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam dum omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueuerat, inſtituta Parthorum inſumit, patrijs moribus impar, morbo abſumptus eſt. Sed non Tiberius omiſit incœpta. Tiridaten ſanguinis eiuſdem, æmulum Artabano, recuperan-

dæq́;

dæq; Armeniæ Hiberum Mithridatem deligit, conciliatq; fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat: et cunctis, quæ apud Oriẽtem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud ſum ignarus ſiniſtram in urbe famam, pleraq; fœda memorari. cæterum regendis prouincijs priſca uirtute egit. unde regreſſus, & formidine C. Cæſaris, familiaritate Claudij turpe in ſeruitium mutatus, exẽplar apud poſteros adulatorij dedecoris habetur: ceſſeruntq; prima poſtremis, & bona iuuentæ ſenectus flagitioſa obliterauit. At ex regulis prior Mithridates Pharaſmanen perpulit, dolo & ui conatus ſuos iuuare: repertiq; corruptores, miniſtros Arſacis multo auro ad ſcelus cogunt: ſimul Hiberi magnis copijs Armeniam irrumpunt, & urbe Artaxata potiuntur. Quæ poſtquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat, datq; Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharaſmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptuchi utrinq; donis acceptis more gẽtico diuerſa induere. Sed Hiberi locorum potentes, Caſpia uia Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facile arcebantur, cum alios inceſſus hoſtis clauſiſſet, unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æſtas impediret. quia flatibus Eteſiarum implentur uada, hybernus Auſter reuoluit fluctus, pulſóq; introrſus freto, breuia littorum nudantur. Interim Orodem ſociorum inopem auctus auxilio Pharaſmanes uocare ad pugnam, & detrectantem inceſſere, adequitare caſtris, infenſare pabula, ac ſæpe modum obſidij ſtationibus cingebat, donec Parthi contumeliarum inſolentes, circũſiſterent regem, poſcerent prælium. atq; illis ſola in equite uis. Pharaſmanes & pedite ualebat. nam Hiberi Albaniq; ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patiẽtiæq; magis inſueuere. feruntq; ſe Theſſalis ortos, qua tempeſtate Iaſon poſt auectã Medeam, genitoſq; ex ea liberos, inanem mox regiam Aëtæ, uacuoſq; Colchos repetiuit. multaq; de nomine eius, & oraclum Phryxi celebrant. Nec quiſquam ariete ſacrificauerit, credito uexiſſe Phryxum: ſiue id animal, ſeu nauis inſigne fuit. Cæterum directa utrinq; acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arſacidarum: contráq; ignobilem Hiberum mercennario milite, diſſerebat. Pharaſmanes integros ſemet à Parthico dominatu, quanto maiora peterent, plus decoris uictores, aut, ſi terga darent, flagitij atq; periculi laturos: ſimul horridam ſuorum aciem, picta auro Medorum agmina, hinc uiros, inde prædam oſtendere. Enimuero apud Sarmatas non una uox ducis, ſe quiſq; ſtimulant, ne pugnam per ſagittas inirent, impetu & cõminus præueniendum. Variæ hinc bellantium ſpecies, cum Parthus

ſequi uel fugere pari arte ſuetus, diſtraheret turmas, ſpacium ictibus quæreret: Sarmatæ omiſſo arcu, quo breuius ualent, contis gladijsq; ruerent: modo equeſtris prælij more, frontis & tergi uices, aliquando ut conſerta acies corporibus & pulſu armorum pellerent, pellerentur. Iamq; & Albani Hiberiq; prenſare, detrudere, ancipitem pugnam hoſtibus facere. Quos ſuper eques & propioribus uulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharaſmanes Orodesq; dũ ſtrenuis adſunt, aut dubitantibus ſubueniunt, conſpicui, eoq; gnari, clamore, telis, equis concurrunt. inſtantius Pharaſmanes: nam uulnus ꝑ galeam adegit, nec iterare ualuit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegentibus ſaucium. Fama tamen occiſi falſo credita, exterruit Parthos, uictoriamq; conceſſere. Mox Artabanus tota mole regni ultum id peritia locorum, ab Hiberis melius pugnatum. nec ideo abſcedebat, ni contractis legionibus Vitellius, et ſubdito rumore tãq̃ Meſopotamiam inuaſurus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, uerſæq; Artabani res, illiciente Vitellio deſererent regem ſæuum in pace, & aduerſis præliorum exitioſum. Igitur Sinnaces, quem antea infenſum memoraui, patrem Abdagaſem, aliosq; occultos conſilit, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit, adfluentibus paulatim, qui metu magis, q̃ beniuolentia ſubiecti, repertis auctoribus ſuſtulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, q̃ ſi qui externorũ corpori cuſtodes aderant, ſuis q ſq; ſedibus extorres, queis neq; boni intellectus, neq; mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumptis in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit ſpe auxilij: quia Hyrcanis Carmanijsq; per adfinitatem innexus erat. Atq; interim poſſe Parthos abſentium æquos, præſentibus mobiles ad pœnitentiam mutari.

At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capeſcere, robur legionum ſociorumq; ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romão ſue, oue Taurilia daret, ille equũ placãdo amni adornaſſet, nunciauere accolæ, Euphraten nulla imbrium ui, ſponte & immenſum attolli, ſimul albentibus ſpumis in modum diadematis ſinuare orbes, auſpicium proſperi tranſgreſſus. quidam callidius interpretabantur, initia conatus ſecunda, neq; diuturna: quia eorum, quæ terra, cœlôue portenderentur, certior fides: fluminum inſtabilis natura, ſimul oſtenderet omina, raperetq;. Sed ponte nauibus effecto, tramiſſoq; exercitu, primus Ornoſpades multis equitum millibus in caſtra uenit, exul quondam, & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoq; ciuitate Romana donatus: mox

repetita amicitia regis, multo apud eum honore præfectus campis, q̃ Euphrate & Tigre inclutis amnibus circũflui Meſopotamiæ nomen acceperunt. Neq; multo poſt Sinnaces auget copias: & columen par=tium Abdageſes gazam & paratus regios adicit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten, primoresq́;: hunc Phra-hatis aui & altoris Cæſaris, quæ utrobiq; pulchra, meminerit: illos, obſequium in regem, reuerentiam in nos, decus quiſq; ſuum, & fidẽ retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ dua-bus æſtatibus geſta coniunxi, quo requieſceret animus à domeſticis malis. Non enim Tiberium, quanquam triẽnio poſt cædem Seiani, quæ cæteros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabãt, quin in-certa uel abolita pro grauiſſimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accuſatores haud perpeſſus, ſupremis tabu lis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæſa-ris compoſuit: ipſi fluxam ſenio mentem, & continuo abſceſſu, uelut exilium obiectando. Quæ ab hæredibus occultata recitari Tiberius iuſſit, patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ in-famiæ, an ſcelerũ Seiani diu neſcius, mox quoquo modo dicta uul-gari malebat, ueritatisq́;, cui adulatio officit, per probra ſaltem gna-rus fieri. Iiſdem diebus Granius Martianus ſenator à C. Grac cho maieſtatis poſtulatus, uim uitæ ſuæ attulit: Tatiusq; Gratianus prætura functus, lege eadem extremum ad ſupplicium damnatus. Nec diſpares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus. Nã Tre bellienus ſua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem factitata ſtrangulatus eſt. Hæc Tiberius non mari, ut olim, diuiſus, neq; per longinquos nuncios accipiebat, ſed urbem iux ta: eodem ut die uel noctis interiectu, literis conſulum reſcriberet: quaſi aſpiciens undantem per domos ſanguinem, aut manum carni ficum. Fine anni Poppæus Sabinus conceſſit uita, modicus origi-nis, principum amicitia conſulatum ac triumphale decus adeptus, maximisq́; prouincijs per quatuor & uiginti annos impoſitus, nullã ob eximiam artem, ſed quòd par negotijs, neque ſupra erat. Q. Plautius, Sex. Papinius Coſs. ſequuntur. Eo anno, neq; quòd L. Aru-ſeius morte adfecti forent, adſuetudine malorum, ut atrox aduerte=batur, ſed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum peroraſſent accuſatores, in ipſa curia deprõptum ſinu uenenum hau=ſit, prolapſusq́; ac moribundus feſtinatis lictorum manibus in carce rem raptus eſt, faucesq́; iam exanimis laqueo uexatæ. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſup=plicia ciuium effugit. At C. Galba conſularis, & duo Blæſij uolũ

tario exitu cecidere: Galba triſtibus Cæſaris literis prouinciam ſorti ri prohibitus: Blæſijs ſacerdotia, integra eorum domo, deſtinata, conuulſa, diſtulerat: tunc ut uacua contulit in alios. quod ſignum mortis intellexere, & executi ſunt. Et Aemylia Lepida, quam iuueni Druſo nuptam rettuli, crebris criminibus maritum inſecuta, quanquam inteſtabilis, tamen impunita agebat, dum ſuperfuit pater Lepidus. poſt à delatoribus corripitur ob ſeruum adulterum. nec dubitabatur de flagitio. Ergo omiſſa defenſione, finem uitæ ſibi poſuit.

Per idem tempus Citarum natio Cappadociæ, Archelao ſubiecta, quia noſtrum in modum deferre cenſus, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abſceſſit: locorumq; ingenio ſeſe contra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus, à Vitellio præſide Syriæ cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxilijs miſſus, duos collis, quos barbari inſederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen eſt) operibus circundedit: & erumpere auſos, ferro, cæteros ſiti ad deditionem coëgit. At Tiridates uolentibus Parthis, Nicephorium & Anthemuſiada, cæteraſq; urbes, quæ Macedonibus ſitæ, Græca uocabula uſurpant, Halumq; & Artemitam Parthica oppida recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob ſæuitiam execrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes ſperabant. Plurimum adulationis Seleucenſes induere, ciuitas potens, ſepta muris, neq; in barbarum corrupta, ſed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut ſapientia delecti, ut ſenatus. ſua populo uis. & quoties concordes agunt, ſpernitur Parthus: ubi diſſenſere, dum ſibi quiſq; contra æmulos ſubſidium uocant, accitus in partem, aduerſum omnes ualeſcit. Id nuper acciderat Artabano regnante, q plebem primoribus tradidit ex ſuo uſu. nam populi imperium, iuxta libertatem: paucorum dominatio, regiæ libidini propior eſt. Tum aduentantem Tiridatẽ extollunt ueterũ regum honoribus, & quos recens ætas largius inuenit: ſimul probra in Artabanum fundebãt, materna origine Arſaciden, cætera degenerem. Tiridates rem Seleucenſem populo permittit. mox conſultans quo nam die ſolennia regni capeſceret, literas Phrahatis & Hieronis, qui ualidiſſimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram precantiũ. Placitumq; opperiri uiros præpollentis. Atq; interim Cteſiphon ſedes imperij petitur. ſed ubi diem ex die prolatabant, multis corã & adprobãtibus, Surena patrio more Tiridatem iſigni regio euinxit. Ac ſi ſtatim interiora, cæteraſq; nationes petiuiſſet, oppreſſa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant. Adſidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit ſpacium exuendi pacta. Nam

Phrahates & Hierò, & ſi qui alij delectum capiēdo diademati diē
non concelebrauerant, pars metu, quidam inuidia in Abdageſen, q̄
tum aula, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum uertere. isq́; in
Hyrcanis repertus eſt, illuuie obſitus, & alimenta arcu expediens.
ac primò, tanquam dolus pararetur, territus: ubi data fides, redden-
dæ dominationi ueniſſe, alleuatur animum, & quæ repentina muta-
tio exquirit. Tum Hiero pueritiā Tiridatis increpat: neq; penes Ar
ſacidem imperium, ſed inane nomen apud imbellem externa molli-
tia: uim in Abdageſis domo. Senſit uetus regnandi, falſos in amore
odia non fingere: nec ultra moratus, q̄ dum Scytharum auxilia cō
ciret, pergit properus, & præueniens inimicorum aſtus, amicorum
pœnitentiam: neq; exuerat pedorem, ut uulgum miſeratione aduerte-
ret: non fraus, non preces, nihil omiſſum, quo ambiguos illiceret, prō
pti firmarentur. Iamq́; multa manu propinqua Seleuciæ aduenta-
bat, cum Tiridates ſimul fama atq; ipſo Artabano perculſus, diſtra
hi conſilijs, iret contra, an bellū cunctatione tractaret. Quibus præ
lium & feſtinati caſus placebant, diſiectos, & longinquitate itineris
feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſſe diſſerunt, pro-
ditores nuper, hoſtesq́; eius, quem rurſum foueant. Verum Abdage-
ſes regrediendum in Meſopotamiam cenſebat, ut amne obiecto Ar-
menijs interim Elymæisq́; & cæteris à tergo excitis, auctis copijs ſo-
cialibus, & quas dux Romanus miſiſſet, fortunam tentarent. Ea ſen
tentia ualuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Tirida-
tes ignarus ad pericula erat. ſed fugæ ſpecie diſceſſum: ac principio
à gente Arabum facto, cæteri domos abeunt, uel in caſtra Artaba-
ni: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore prodi-
tionis omnes exoluit. Idem annus graui igne urbē adficit, deu-
ſta parte Circi, quæ Auentino contigua, ipſóq; Auentino. quod dam-
num Cæſar ad gloriam uertit, exolutis domuum & inſularum pre
cijs. Millies ſeſtertium ea munificentia collocatum, tanto acceptius in
uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publicè q̄dem
niſi duo opera ſtruxit, templum Auguſto, & ſcænam Pōpeiani thea
tri: eáq; perfecta, contemptu ambitionis, an ꝑ ſenectutem haud dedi
cauit. ſed æſtimando cuiuſq; detrimento quatuor progeneri Cæſaris,
Gn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blādus de-
lecti, additusq́; nominatione conſulum P. Petronius. Et pro ingenio
cuiusq; quæſiti decretiq; in principem honores. Quos omiſerit rece-
perit ue, in incerto fuit ob propinquum uitæ finem. Neq; enim multo
poſt ſupremi Tiberio conſules, Gn. Acerronius, C. Pontius magiſtra-
tum occepere, nimia iam potentia Macronis: qui gratiam C. Cæſaris

unquam ſibi neglectam, acrius in dies fouebat: impuleratq; poſt
mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, uxorem ſuam Enniā im
mittendo, amore iuuenem illicere, pactoq; matrimonij uincire, nihil
abnuentem dum dominationis apiſceretur. Nam & ſi commotus in
genio, ſimulationum tamen falſa in ſinu aui perdidicerat. Gnarum
hoc principi. eoq; dubitauit de tradenda Rep. primum inter nepotes,
quorum Druſo genitus, ſanguine & charitate propior, ſed nondū pu
bertatem ingreſſus. Germanici filio robur iuuentæ, uulgi ſtudia. eaq;
apud auum odij cauſa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is compoſita
ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obſtitit.
Sin extra domum ſucceſſor quæreretur, ne memoria Auguſti, ne no-
men Cæſarum in ludibria, & contumelias uerterent, metuebat. quip
pe illi non perinde curæ gratia præſentium, q̃ in poſteros ambitio.
Mox incertus animi, feſſo corpore, cōſilium, cui impar erat, fato per-
miſit, iactis tamen uocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorū.
Nanq; Macroni non abdita ambage, Occidentem ab eo deſeri, Oriē
tem ſpectari exprobrauit. Et C. Cæſari forte orto ſermone L. Sullam
irridenti, omnia Sullæ uitia, & nullam eiuſdē uirtutem habiturum
prædixit: ſimul crebris cum lachrymis minorem ex nepotibus com-
plexus, truci alterius uultu: occides hunc tu, inquit, & te alius. Sed
graueſcente ualetudine nihil è libidinibus omittebat, in patientia fir
mitudinem ſimulans: ſolitusq; eludere medicorum artes, atque eos, q̃
poſt triceſimum ætatis annum ad internoſcēda corpori ſuo utilia uel
noxia, alieni conſilij indigerent. Interim Romæ futuris etiā poſt
Tiberium cædibus ſemina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P.
Vitellij quondam uxorem maieſtatis poſtulauerat: qua damnata, cū
præmium accuſatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei in-
terceſſit, unde illis odia, mox Othoni exilium. Dein multorum amo-
ribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo con-
iurationis indicæ fuerat, deſertur impietatis in principem. connecte-
bantur, ut conſcij & adulteri eius, Cn. Domitius, Vibius Marſus, L.
Aruntius. de claritudine Domitij ſupra memoraui. Marſus quoq; ue
tuſtis honoribus, & illuſtris ſtudijs erat. Sed teſtiū interrogationi, tor
mentis ſeruorum Macronem præſediſſe cōmentarij ad ſenatum miſſi
ferebant: nullæq; in eos imperatoris literæ ſuſpitionem dabant, inua
lido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraq; ob inimicitias Macronis notas
in Aruntium. Igitur Domitius defenſionem meditans, Marſus tanq̃
inediam deſtinauiſſet, produxere uitam. Aruntius, cunctationem, et
moras ſuadentibus amicis: non eadem omnibus decora reſpondit: ſi-
bi ſatis ætatis: neq; aliud pœnitendum, q̃ quòd inter ludibria & pe-

ricula

ricula anxiam ſenectam tolerauiſſet, diu Seiano, nũc Macroni, ſem per alicui potentium inuiſus, non culpa, ſed ut flagitiorũ impatiens. Sane paucos & ſupremos principis dies poſſe uitari, quemadmodũ euaſurum immunentis iuuentam? An cum Tiberius poſt tantam re rum experientiam ui dominationis conuulſus, & mutatus ſit, C. Cæ ſarem uix finita pueritia, ignarum omnium, aut peſſimis innutritũ meliora capeſciturum Macrone duce? qui ut deterior ad opprimendũ Seianum delectus, plura per ſcelera Remp. cõflictauiſſet: proſpecta re iam ſe acrius ſeruitium, eóq; fugere ſimul acta & inſtantia. Hæc uatis in modum dictitans, uenas reſoluit. Documento ſequentia erũt, bene Aruntium morte uſum. Albucilla irrito ictu à ſemet uulnerata, iuſſu ſenatus in carcerem fertur. Stuprorum eius miniſtri, Graſidius Sacerdos prætorius ut in inſulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem ſenatorium: & eadem pœnæ in Læliũ Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquẽtia habebatur promptus aduerſum inſontes. Iiſdem diebus Sex. Papinius conſulari familia repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpore. cauſa ad matrem referebatur: quæ pridem repudiata, adſentationibus atq; luxu perpuliſſet iuuenẽ ad ea, quorum effugium non niſi morte inueniret. Igitur accuſata in ſenatu, q̃q̃ genua patrum aduolueretur, luctum'q; communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu fœminarum animum, aliaq; in eundem dolorem mœſta, & miſeranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret.

Iam Tiberium corpus, iam uires, nódum diſſimulatio deſerebat. Idem animi rigor ſermone ac uultu intentus, quæſita interdum comitate quamuis manifeſtam defectionem tegebat: mutatis'q; ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni conſedit in uilla, cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis nomine Charicles, non quidem regere ualetudines principis ſolitus, conſilij tamen copiam præbere. Is uelut propria ad negocia digrediens, & per ſpeciem officij manum complexus pulſum uenarum attigit: neq; fefellit. Nam Tiberius incertum an offenſus, tantóq; magis iram premens, inſtaurari epulas iubet, diſcumbit'q; ultra ſolitum, quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi ſpiritum, nec ultra biduum duraturum, Macroni firmauit. Inde cuncta colloquijs inter præſentes, nuncijs apud legatos & exercitus feſtinabantur. Decimoſeptimo Kalen. Aprilis interclusa anima creditus eſt mortalitatẽ expleuiſſe. & multo gratantum concurſu, ad capienda imperij primordia C. Cæſar

egrediebatur, cum repente adſertur redire Tiberio uocem, ac uiſus, uocari'q; qui recreandæ deſectioni cibum adferrent. Pauor hinc in oẽs, & cæteri paſſim diſpergi, ſe quiſq; mæſtum aut neſcium fingere. Cæſar in ſilentium fixus á ſumma ſpe, nouiſſima expectabat. Macro intrepidus, opprimi ſenem iniectu multæ ueſtis iubet, diſcedi'q; ab limine. Sic Tiberius finiuit, octauo & ſeptuageſimo ætatis anno. Pater ei Nero, & utrinq; origo gentis Claudiæ, q̃q̃ mater in Liuiã & mox Iuliam familiam adoptionibus tranſierit. caſus prima ab infantia ancipites. nam proſcriptum patrem exul ſecutus, ubi domum Auguſti priuignus introijt, multis æmulis conflictatus eſt, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Lucius'q; Cæſares, uiguere. Etiã frater eius Druſus proſperiore ciuium amore erat. Sed maxime in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, uacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitriũ tribus fermé & uiginti obtinuit. Morum quoq; tempora illi diuerſa: egregiũ uita, fama'q;, quoad priuatus, uel in imperijs ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis uirtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaq; mixtus incolumi matre: inteſtabilis ſæuitia ſed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuit'ue. Poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore et metu, ſuo tantum ingenio utebatur.

LIBRI QVINTI FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER VNDECIMVS.

*

AM Valerium Aſiaticum bis conſulē, fuiſ-
ſe quondam adulterium eius credidit: pari-
terq́; hortis inhians, quos ille à Lucullo cœ-
ptos inſigni magnificentia excolebat, Suilliū
accuſandis utriſq; immittit. Adiungitur Soſi-
bius Britannici educator, qui per ſpeciem be-
niuolentiæ moneret Claudiū, caueri uim atq;
opes principibus infenſas: præcipuum auctorem Aſiaticum interfi-
ciendi Cæſaris non extimuiſſe in concione populi Romani fateri, glo
riamq́; facinoris ultro petere. clarum ex eo in urbe, dedita per pro-
uincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quando genitus
Viennæ, multiſq́;, & ualidis propinquitatibus ſubnixus, turbare gen
tiles nationes promptum haberet. At Claudius nihil ultra ſcrutatus,
citis cum militibus tanquam opprimendo bello, Criſpinum prætorij
præfectum miſit: à quo repertus eſt apud Baias, uincliſq́; inditis in
urbem raptus: neq; data ſenatus copia, intra cubiculum auditur, Meſ
ſalina coram, & Suillio corruptionem militum, quos pecunia & ſtu
pro in omni flagitio obſtrictos arguebat, exin adulteriū Poppeæ, ac
poſtremum mollitiam corporis obiectante. Ad quod uicto ſilentio pro
rupit reus, &, Interroga, inquit, Suilli filios tuos: uirum me eſſe fate-
buntur: ingreſſuſq́; defenſionem, commoto maiorem in modum Clau
dio, Meſſalinæ quoq; lachrymas exciuit: quibus abluendis cubiculo
egrediens, monet Vitellium ne elabi reum ſineret. Ipſa ad perniciē
Poppeæ feſtinat, ſubditis qui terrore carceris ad uoluntariam mortē
propellerent, adeo ignaro Cæſare, ut paucos poſt dies epulātem apud
ſe maritum eius Scipionem percunctaretur, cur ſine uxore diſcubuiſ-
ſet? atq; ille functam fato reſponderet. Sed conſultanti ſuper abſolutio
ne Aſiatici, flens Vitellius commemorata uetuſtate amicitiæ, utq́; An
toniam principis matrē pariter obſeruaſſent, dein percurſis Aſiatici
in Remp. beneficijs, recentiq́; aduerſus Britanniā militia, quæq́; alia
conciliandæ miſericordiæ uidebantur, liberum ei mortis arbitrium
permiſit: & ſecuta ſunt Claudij uerba in eandem clementiam. Hor
tantibus dehinc quibuſdam inediam & leuem exitum, remittere be

neficium Aſiaticus ait:& uſurpatis quibus inſueuerat exercitationibus,lauto corpore, hilare epulatus,cum ſe honeſtius calliditate Tiberij, uel impetu C.Cæſaris periturum dixiſſet, quàm quòd fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet,uenas exoluit,uiſo tamen ante rogo,iuſſóq; transferri partem in aliam, ne opacitas arborum uapore ignis minueretur:tantum illi ſecuritatis nouiſſimæ fuit.
Vocantur poſt hæc patres,pergit'q; Suillius addere reos equites Romanos illuſtres,quibus Petra cognomentum: at cauſa necis,quòd domũ ſuam M.Neſtoris & Poppeæ congreſſibus præbuiſſent. Verum nocturnæ quietis ſpecies alteri obiecta,tanquam uidiſſet Claudiũ ſpicea corona euinctum,ſpicis retro conuerſis: eáq; imagine grauitatẽ annonæ dixiſſet. Quidam pampineam coronam albentibus folijs uiſam,atq; ita interpretatũ tradidere,uergente autumno mortẽ principis oſtendi. Illud haud ambigitur,qualicunq; inſomnio ipſi fratríq; perniciem allatam. Seſtertium quindecies & inſignia præturæ Criſpino decreta. Adiecit Vitellius ſeſtertium decies Soſibio,quòd Britãnicum præceptis,Claudium conſilijs iuuaret. Rogatus ſententiam & Scipio,cum idem, inquit,de admiſſis Poppeæ ſentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes:eleganti temperamento inter cõiugalem amorem,& ſenatoriam neceſſitatem. Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suillius,multíq; audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens princeps, materiam prædandi patefecerat nec quicquam publicæ mercis tam uenale fuit,quàm aduocatorum perfidia:adeo ut Samius inſignis eques Romanus quadringentis nummorum millibus Suillio datis, & cognita præuaricatione,ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C.Silio conſule deſignato, cuius de potentia & exitio in tempore memorabo,conſurgunt patres,legem'q; Titiam flagitant, qua cauetur antiquitus,ne quis ob cauſam orandam pecuniam donum'ue acci-
» piat. Deinde obſtrepentibus ijs,quibus ea contumelia parabatur, di-
» ſcors Suillio Silius acriter incubuit,ueterum oratorum exempla re-
» ferens,qui famam in poſteros præmia eloquentiæ cogitauiſſent pul-
» cherrima: alioquin & bonarum artium principem ſordidis miniſte-
» rijs fœdari:nec fidem integram manere, ubi magnitudo quæſtuum
» ſpectetur:quòd ſi in nullius mercedem negocia tueantur, pauciora fo-
» re:nunc inimicitias,accuſationes,odia,& iniurias foueri,ut quomo-
» do uis morborum precia medentibus,ſic fori tabes pecuniam aduo-
» catis ferat.meminiſſent T.Galbæ,C.Aſinij,& Meſſalæ,ac recentio-
» rum Aruntij & Eſernini ad ſumma prouectorum,incorrupta uita,
» & facundia. Talia dicente conſule deſignato,conſentiẽtibus alijs

parabatur ſententia, qua lege repetundarũ tenerentur, cum Suillius, & Coſſutianus, & cæteri, qui non iudicium, quippe in manifeſtos, ſed pœnam ſtatui uidebant, circunſiſtunt Cæſarem, anteacta deprecantes. Et poſtquam annuit tacens, incipiunt: Quem ullum tanta ſuperbia eſſe, ut æternitatem famæ ſpe præſumat? uſui & rebus ſubſidium præparari, ne quis inopia aduocatorum potentioribus obnoxius ſit: neq; tamen eloquentiam gratuito contingere, omitti curas familiares, ut quis ſe alienis negotijs intendat. multos militia, quoſdam exercendo agros tolerare uitam. Nihil à quoquam expeti, niſi cuius fructus ante prouiderit. Facile Aſinium, & Meſſalam, inter Antonium & Auguſtum bellorum præmijs refertos, aut ditium familiarum hæredes Eſerninos & Aruntios magnum animum induiſſe: prompta ſibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari ſoliti ſint: ſe modicos ſenatores, qui à Rep. nulla niſi pacis emolumenta peterent: cogitare plebem, quâ toga eniteſceret: ſublatis ſtudiorum pretijs, etiam ſtudia peritura, ut minus decora. Hæc ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecunijs poſuit modum, uſq; ad dena ſeſtertia, quæ egreſſi repetundarum tenerẽtur.

Sub idem tempus Mithridates, quem imperitaſſe Armenijs, et ad præſentiam Cæſaris uectum memoraui, monente Claudio in regnũ remeauit, fiſus Pharaſmanis opibus. Is rex Hyberis, idémq; Mithridatis frater, nunciabat diſcordare Parthos, ſummáq; imperij ambigua, minora ſine cura haberi. Nam inter Gotarzis pleraq; ſæua (qui necem fratri Artabano, coniugiq; ac filio eius præparauerat, unde metus eius in cæteros) acciuere Bardanem. Ille, ut erat magnis auſis promptus, biduo tria milia ſtadiorum inuadit, ignarúmq; & exterritum Gotarzem proturbat: neq; cunctatur quin proximas præfecturas corripiat, ſolis Seleucenſibus dominationem eius abnuentibus. In quos ut patris ſui quoq; defectores ira magis, quàm ex uſu præſenti accenſus, implicatur obſidione urbis ualidæ, & munimentis obiecti amnis muroq; & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharũ Hyrcanorúmq; opibus auctus bellum renouat: coactúſq; Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos caſtra contulit. Tunc diſtractis orientis uiribus, & quonam inclinarent incertis, caſus Mithridati datus eſt occupandi Armeniam ui militis Romani ad excidenda caſtellorum ardua, ſimul Hybero exercitu campos perſultante. Nec enim reſiſtere Armenij, fuſo qui prælium auſus erat Demonacte præfecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, uerſis illuc quibuſdam procerum, deinde literis Cæſaris coërcitus: & cuncta in Mithridatem fluxere, atrociorẽ, quàm nouo regno

conduceret. At Parthi imperatores cum pugnam pararent, fœdus
repēte iaciunt, cognitis popularium inſidijs, quas Gotarzes fratri pa
tefecerat: congreſſiq́; primo cunctanter, deinde complexi dextras,
apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum ulciſci, atq; ipſi in
ter ſe concedere. Potior Bardanes uiſus retinendo regno. At Gotar=
zes ne quid æmulationis exiſteret, penitus in Hyrcaniam abijt: regreſ
ſóq; Bardane, deditur Seleucia ſeptimo poſt defectionem anno, nó ſine
dedecore Parthorum, quos una ciuitas tandiu eluſerat. Exin ualidiſ
ſimas præfecturas inuaſit. & recuperare Armeniam, ni Vibio Mar
ſo Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atq; interim Go-
tarzes pœnitentia conceſſi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace
durius ſeruitium eſt, contrahit copias. et huic contra itum ad amnē
Erindem: in cuius tranſgreſſu multum certato, peruicit Bardanes,
proſperiſq́; prælijs medias nationes ſubegit ad flumen Ginden, quod
Dahas Arioſq́; diſterminat. Ibi modus rebus ſecundis poſitus. nam
Parthi quanquam uictores, longinquam militiam aſpernabantur.
Igitur extructis munimētis, quibus opes ſuas teſtabatur, nec cuiquam
ante Arſacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur, ingens
gloria, atq; eo ferocior, & ſubiectis intolerantior. qui dolo ante cō-
poſito, incautum uenationiq; intentum interfecere primam intra iu-
uentam, ſed claritudine paucos inter ſenum regum, ſi perinde amorē
inter populares, quàm metum apud hoſtes quæſiuiſſet. Nece Barda-
nis turbatæ Parthorū res inter ambiguos quis in regno acciperetur.
Multi ad Gotarzen inclinabant, quidā ad Meherdatem prolē Phra-
hatis obſidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes: potitusq́; re-
gia, per ſæuitiam ac luxum adegit Parthos mittere ad principē Ro
manū occultas preces, queis permitti Meherdatē patriū ad faſtigium
orabāt. Iiſdē cōſulibus ludi ſeculares octingenteſimopoſt Romā
conditā, quarto & ſexageſimo, q̄ Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt.
Vtriuſq; principis rōnes prætermitto, ſatis narratas libris qbus res i=
peratoris Domitiani cōpoſui. nā is quoq; edidit ludos ſeculares: ijſq́;
intētius affui, ſacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor.
quod nó iactantia refero, ſed qa collegio qndecimuirûm antiqtus ea
cura: & magiſtratus potiſſimū exequebātur officia cærimoniarum.
Sedente Claudio Circenſibus ludis, cum pueri nobiles equis ludi-
crum Troiæ inirent, interq́; eos Britannicus imperatore genitus, &
L. Domitius adoptione mox in imperium et cognomentum Neronis
aſcitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præſagij acceptus eſt,
uulgabaturq́; affuiſſe infantiæ eius dracones in modum cuſtodum,
fabuloſa & externis miraculis aſſimulata. nam ipſe haud quaquā
ſui

ſui detractor, unam omnino anguem in cubiculo uiſam narrare ſolitus eſt. Verũ inclinatio populi ſupererat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua ſoboles uirilis: & matri Agrippinæ miſeratio augebatur ob ſæuitiam Meſſalinæ, quæ ſemper infeſta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accuſatores, nouo & furori proximo amore diſtinebatur. Nam in C. Silium iuuẽtutis Romanæ pulcherrimum ita exarſerat, ut Iuliam Syllanam nobilem fœminam, matrimonio eius exturbaret, uacuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitij, aut periculi neſcius erat: ſed certo, ſi abnueret, exitio, et nonnulla fallendi ſpe, ſimul magnis præmijs opperiri futura, & præſentibus frui pro ſolatio habebat. Illa non furtim, ſed multo comitatu uẽtitare domum, egreſſibus adhæreſcere, largiri opes, honores: poſtremo uelut trãslata iã fortuna, ſerui, liberti, paratus principis apud adulterum uiſebantur. At Claudius matrimonij ſui ignarus, & munia cenſoria uſurpans, theatralem populi laſciuiam ſeueris edictis increpuit, quòd in P. Pomponium conſularem (is carmina ſcenæ dabat) inq; fœminas illuſtres probra iecerat. & lege lata, ſæuitiam creditorum coheruit, ne in morte parẽtum pecunias filijs familiarũ fœnori darent. fonteſq; aquarum Simbruinis collibus deductos urbi intulit. ac nouas literarũ formas addidit uulgauitq;, comperto quoq; Græcam literaturam non ſimul cœptam abſolutamq;. Primi per figuras animalium Aegyptij ſenſus mentis effingebant, & antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur, & literarum ſemet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intuliſſe Græciæ, gloriamq; adeptos, tanquam repererint quæ acceperant. Quippe fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum uectũ rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuiſſe. Quidam Cecropem Athenienſem, uel Linũ Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim literarum formas, mox alios ac præcipuum Simonidẽ cæteras reperiſſe. At in Italia Etruſci ab Corinthio Demarato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ literis Latinis, quæ ueterrimis Græcorum. Sed nobis quoq; paucæ primum fuere, deinde additæ ſunt. Quo exemplo Claudius tres literas adiecit, quæ uſui imperitante eo, poſt obliteratæ, aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad ſenatum ſuper collegio aruſpicum, ne uetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret: ſæpe aduerſis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cærimonias, & in poſterũ rectius habitas: primoreſq; Ethruriæ ſpõte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiã, & in fami-

lias propagaſſe: quod nunc ſegnius fieri publica circa bonas artes ſocordia, & quia externæ ſuperſtitiones inualeſcant: & læta quidem in præſens omnia, ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacrorũ inter ambigua culti, per proſpera obliterarentur. Factũ ex eo ſenatuſconſultũ: uiderent põtifices, quæ retinenda firmandaq; aruſpicum. Eodem anno Cheruſcorum gẽs regem Roma petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus, & uno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus ẽ Flauio fratre Arminij. Mater ex Catumero principe Cattorum erat. ipſe forma decorus, & armis equiſq; in patrium noſtrumq; morẽ exercitus. Igitur Cæſar, auctum pecunia, additis ſtipatoribus, hortatur gẽtile decus magno animo capeſſere. Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperiũ. Ac primo lætus Germanis aduentus, atq; eo magis, quòd nullis diſcordijs imbutus pari in omnes ſtudio ageret: celebrari, coli, modo comitatem & temperantiã nulli inuiſam, ſæpius uinolentiam ac libidines grata barbaris uſurpans. Iamq; apud proximos longius clareſcere, cum potentiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedũt ad conterminos populos, ac teſtificantur, adimi ueterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere: adeo neminem ijſdẽ in terris ortum qui principis locum impleat, niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cũctos attollatur? Fruſtra Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnum ueniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimonia ſeruitio, cultu, omnibus externis. at ſi paterna Italo mens eſſet, non aliũ infenſius arma contra patriã ac deos penates, q̃ parentes eius exercuiſſe. His atq; talibus magnas copias coëgere. Nec pauciores Italum ſequebantur. non enim irrupiſſe ad inuitos, ſed accitum memorabãt. quando nobilitate cæteros anteiret, uirtutem experirentur, an dignũ ſe patruo Arminio, auo Catumero præberet. nec patrem illi rubori eſſe, quòd fidem aduerſus Romanos uolentibus Germanis ſumptam nunquam omiſiſſet. falſo libertatis uocabulum obtendi ab ijs qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant. Adſtrepebat huic alacre uulgus: et magno inter Barbaros prælio uictor rex, dehinc ſecunda fortuna ad ſuperbiam prolapſus, pulſusq;, ac rurſus Langobardorum opibus refectus, per læta per aduerſa res Cheruſcas afflictabat. Per idem tempus Chauci nulla diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco, qui natione Canineſas auxiliaris & diu meritus, poſt transfuga, leuibus nauigijs prædabundus, Gallorum maxime oram uaſtabat, non ignarus

dites & imbelles eſſe. At Corbulo prouinciam ingreſſus, magna cum cura & mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alueo Rheni, cæteras nauium, ut quæq; habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: lintribusq́; hoſtium depreſſis & exturbato Gannaſco, ubi præſentia ſatis compoſita ſunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, ueterem ad morẽ reduxit, ne quis agmine decederet, nec pugnã niſi iuſſus iniret. ſtationes, uigiliæ, diurna nocturnaq; munia in armis agitabantur. Feruntq; militem quia uallum nõ accinctus, atq; alium quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. quæ nimia & incertum an falſo iacta, originem tamen ẽ ſeueritate ducis traxere. intentumq́; & magnis delictis inexorabilẽ ſcias, cui tantum aſperitatis etiam aduerſus leuia credebatur. Cæterũ is terror milites hoſtesq́; in diuerſum affecit. nos uirtutem auximus: Barbari ferociam infregere. Et natio Friſiorum per rebellionem clade L. Apronij cœpta infenſa, aut male fida, datis obſidibus conſedit apud agros à Corbulone deſcriptos. Idem ſenatum, magiſtratus, leges impoſuit. Ac ne iuſſa exuerent, præſidium inde muniuit, miſſis qui maiores Chaucos ad deditionẽ pellicerent, ſimul Gannaſcũ dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres inſidiæ fuere aduerſus transfugam & uiolatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorũ mẽtes, & Corbulo ſemina rebellionis præbebat, ut læta apud pleroſq;, ita apud quoſdam ſiniſtra fama, cur hoſtem conciret? aduerſa in Rẽpublicam caſura: cũ proſpere egiſſet, formidoloſum paci, uirum inſignem, & ignauo principi prægrauem. Ideo Claudius adeo nouã in Germanias uim prohibuit, ut referri præſidia cis Rhenum iuberet. Iam caſtra in hoſtili ſolo molienti Corbuloni, hæ literæ redduntur. Ille re ſubita q̃q̃ multa ſimul offunderentur, metus ex imperatore, cõtemptio ex barbaris, ludibrium apud ſocios, nihil aliud prolocutus, q̃ beatos quoſdã duces Romanos, ſignum receptui dedit. Ne tamen miles otium exueret, inter Moſam Rhenumq́; trium & uiginti milliũ ſpatio foſſam produxit, qua incerta Oceani uetarentur. inſignia tamen triumphi indulſit Cæſar, q̃uis bellum negauiſſet. Nec multo poſt Curtius Rufus eundem honorem adipiſcitur, qui in agro Mattiaco recluſerat ſpecus quærendis uenis argenti: unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, et fodere riuos, quæq; in aperto grauia, humum infra moliri. queis ſub actus miles, et quia plures ꝑ prouincias ſimilia tolerabantur, componit occultas literas nomine exercituũ precantiũ imperatorem, ut q̃bus permiſſurus eſſet exercitus, triũphalia ante tribueret. De origine Curtij Rufi quem gladiatore genitum quidã prodidere, neq; falſa prompſerim,

& uera exequi pudet. Poſtq̃ adoleuit, ſectator quæſtoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumento uacuis per medium diei porticibus ſecretus agitat, oblata ei ſpecies muliebris ultra modum humanum, & audita eſt uox: Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro conſule uenies. tali omine in ſpem ſublatus, digreſſusq́; in urbem, & largitione amicorum, ſimul acri ingenio, quæſturam, & mox nobiles inter candidatos præturam principis ſuffragio aſſequitur, cũ hiſce uerbis Tiberius dedecus natalium eius uelauiſſet, Curtius Rufus uidetur mihi ex ſe natus. Longa poſt hæc ſenecta, & aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, cõſulare imperium, triumphi inſignia, ac poſtremo Africam obtinuit: atq; ibi defunctus, fatale præſagiũ impleuit. Interea Romæ nullis palàm, neq; cognitis mox cauſis, Gn. Nouius eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium principem: nam poſtq̃ tormentis dilaniabatur, de ſe Nouius conſcios non edidit, incertũ, an occultans. Iiſdem conſulibus P. Dolabella cenſuit ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui quæſturam adipiſcerentur. Apud maiores uirtutis id præmium fuerat, cunctiſq; ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima iuuenta conſulatum, ac dictaturas inirent. Sed quæſtores regibus etiam tum imperantibus inſtituti ſunt, quod lex curiata oſtẽdit ab L. Bruto repetita. Mãſitq; conſulibus poteſtas deligẽdi, donec eum quoq; honorem populus mandaret: creatiq; primum Valerius Poſthumius, Aemylius Mamercus LXIII anno poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotijs, duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarũ uectigalibus. Poſt lege Syllæ uiginti creati ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat. & quanquam equites iudicia recuperauiſſent, quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec ſententia Dolabellæ uelut uenundaretur. A. Vitellio L. Vipſano conſulibus, cum de ſupplendo ſenatu agitaretur, primoreſq́; Galliæ, quæ comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem aſſecuti, ius adipiſcẽdorum in urbe honorũ expeterent, multus ea ſuper re uariuſq́; rumor, & ſtudijs diuerſis apud principem certabatur, aſſeuerantium, Non adeo ægram Italiam, ut ſenatum ſuppeditare urbi ſuæ nequiret: ſuffeciſſe olim indigenas conſanguineis populis, nec pœnitere ueteris Reipub. Quin adhuc memorari exempla, quæ priſcis moribus ad uirtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd Ve

neti

neti & Inſubres curiam irruperint, niſi cœtus alienigenarum uelut
captiuitas inferatur? quem ultra honorem reſiduis nobilium? aut ſi
quis pauper è Latio ſenator foret? oppleturos omnia diuites illos,
quorũ aui, proauiq; hoſtilium nationum duces exercitus noſtros fer-
ro, igniq; ceciderint, diuum Iulium apud Alexiam obſederint. Recẽ
tia hæc: quid ſi memoria eorum inoriretur, qui Capitolio et ara Ro
* mana manibus eorundem proſtratis. fruerentur ſanè uocabulo ciui
tatis: inſignia patrum, decora magiſtratuũ ne uulgarent. His atq;
talibus haud permotus princeps, etiam ſtatim contra diſſeruit, & uo
» cato ſenatu ita exorſus eſt. Maiores mei, quorũ antiquiſſimus Clau
» ſus origine Sabina, ſimul in ciuitatem Romanam & in familias patri
» ciorum adſcitus eſt, hortantur uti paribus conſilijs Remp. capeſſam,
» transferendo huc quod uſquam egregium fuerit. Neq; enim ignoro
» Iulios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tuſculo: & ne uetera ſcru
» temur, Ethruria Lucaniaq; & omni Italia in ſenatum accitos. Poſtre
» mo ipſam ad Alpes promotam, ut non modo ſinguli uiritim, ſed ter-
» ræ gentesq; in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies
» & aduerſus externa floruimus, cum Tranſpadani in ciuitatem re-
» cepti, cum ſpecie deductarum per orbẽ terræ legionum, additis pro-
» uincialium ualidiſſimis, feſſo imperio ſubuentum eſt. num pœnitet
» Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes uiros è Gallia Narbonenſi
» trãſiuiſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis
» concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs, et Athenienſibus fuit,
» quanquã armis pollerent, niſi quòd uictos pro alienigenis arcebãt?
» At conditor noſtri Romulus tantum ſapientia ualuit, ut pleroſq; po-
» pulos eodem die hoſtes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnaue
» runt. Libertinorum filijs magiſtratus mandati, non, ut pleriq; fallũ
» tur, recens, ſed priori populo factitatũ eſt. At cum Senonibus pugna-
» uimus ſcilicet Volſci & Equi nunquam aduerſam nobis aciem in-
» ſtruxere? Capti à Gallis ſumus, ſed & Thuſcis obſides dedimus, &
» Samnitum iugum ſubiuimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nul
» lum breuiore ſpatio, q̃ aduerſus Gallos confectum. continua inde ac
» fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus, noſtris mixti, aurũ &
» opes ſuas inferant potius, q̃ ſeparati habeant. Omnia P.C. quæ nũc
» uetuſtiſſima creduntur, noua fuere. plebei magiſtratus poſt patricios,
» Latini poſt plebeios, cæterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inue
» teraſcet hoc quoq;: & quod hodie exẽplis tuemur, inter exempla erit.

Orationem principis ſecuto patrum conſulto, primi Edui ſenato-
rum in urbe ius adepti ſunt. datum id fœderi antiquo, & quia ſoli
Gallorum fraternitatis nomen cum po. Ro. uſurpant. Iiſdem die-

bus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar uetuſtiſſimum quenq; è
ſenatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis fami-
liarum quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium
appellauerant, exhauſtis etiam quas dictator Cæſar lege Caſſia, &
princeps Auguſtus lege Senia ſublegere. Lætaq; hæc in R.P. munia,
multo gaudio Cenſoris inibantur. Famoſos probris quo nam modo ſe
natu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex ſe-
ueritate priſca rationem adhibuit: monendo, ſecum quiſq; de ſe con-
ſultaret, peteret'q; ius exeundi ordinis. facilem eius rei ueniam. &
motos ſenatu, & excuſatos ſimul propoſiturum: ut iudicium cenſorũ
ac pudor ſponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob
ea Vipſanus conſul rettulit, patrem ſenatus appellandum eſſe Clau
dium. quippe promiſcuũ patris patriæ cognomentum: noua in R ep.
merita non uſitatis uocabulis honoranda. Sed ipſe cohibuit conſulem
ut nimium aſſentantem. condiditq; luſtrum, quo cenſa ſunt ciuium
LXIX centena & CXLIIII millia. Iſq; illi finis inſcitiæ
erga domum ſuam fuit. haud multo poſt flagitia uxoris noſcere ac
punire adactus, ut deinde ardeſceret in nuptias inceſtas. Iã Meſ
ſalina facilitate adulterorum in faſtidium uerſa, ad incognitas libi-
dines profluebat, cum abrumpi diſſimulationem etiam Silius, ſiue fa
tali uecordia, an imminentium periculorum remedium ipſa pericu=
la ratus urgebat: quippe non eò uenenum, ut ſenectam principis op=
perirentur. inſontibus, innoxia conſilia: flagitijs manifeſtis, ſubſidiũ
ab audacia petendum. adeſſe conſcios paria metuentes, ſe cælibem,
orbum, nuptijs, & adoptando Britannico paratum. manſuram ean
dem Meſſalinæ potentiam, addita ſecuritate, ſi præuenirent Claudiũ
ut inſidijs incautum, ita iræ properum. Segniter hæ uoces acceptæ,
non amore in maritũ, ſed ne Silius ſummã adeptus, ſperneret adul-
terã, ſcelus'q; inter ancipitia probatum, ueris mox pretijs æſtimaret.
nomen tamen matrimonij concupiuit ob magnitudinem infamiæ, cu
ius apud prodigos nouiſſima uoluptas eſt. Nec ultra expectato, q̃ dũ
ſacrificij gratia Claudius Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarũ
ſolẽnia celebrat. Haud ſum ignarus fabuloſum uiſum iri, tantum ul=
lis mortalium ſecuritatis fuiſſe in ciuitate omnium gnara, & nihil
reticente, nedum conſulem deſignatum cum uxore principis, prædi-
cta die, adhibitis qui obſignarent uelut ſuſcipiendorum liberorum
cauſa conueniſſe: atq; illam audiſſe auſpicum uerba, ſubiſſe, ſacrifi=
caſſe apud deos, diſcubitum inter conuiuas, oſcula, complexus, noctem
deniq; actam licentia coniugali. Sed nihil compoſitum miraculi cau=
ſa, uerum audita ſcriptaq; ſenioribus tradam. Igitur domus princi-

pis inhorruerat,maximéq; quos penes potentia,&,ſi res uerterētur,
* formido,non iam ſecretis colloquijs,ſed aperte fremere: dū induſtria
cubiculum principis occulit adulteros,dedecus quidem illatū,ſed ex-
cidium procul abfuiſſe: nunc iuuenem nobilem dignitate,forma,iu-
uenta,ac propinquo conſulatu maiorem ad ſpem accingi. nec enim
occultum quid poſt tale matrimoniū ſupereſſet. ſubibat ſine dubio me
tus,reputantes hebetem Claudium & uxori deuinctum, multasq;
mortes iuſſu Meſſalinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas imperatoris fi
duciam dabat,ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi dā
natam antequam ream. Sed in eo diſcrimen uerti,ſi defenſio audire
tur,utq; clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primo Caliſtus iā
mihi circa mortē Cæſaris narratus, et Appianæ cædis molitor Nar
ciſſus,flagrantiſſimaq; eo tempore gratia Pallas agitauere, nū Meſ
ſalinam ſecretis minis depellerent amore Silij,cuncta alia diſſimulā
tes: deinde metu ne ad perniciem ultro traherentur, deſiſtunt, Pallas
per ignauiam, Caliſtus prioris quoq; regiæ peritus,& potentiā cau-
tis,q̄ acrioribus conſilijs tutius haberi. perſtitit Narciſſus,ſolū id im=
mutans, ne quo ſermone præſciā criminis et accuſatoris faceret. Ipſe
ad occaſiones intentus,longa apud Hoſtiam Cæſaris mora duas pelli
ces,quarum is corpori maxime inſueuerat,largitione ac promiſſis,et
uxore deiecta plus potentiæ oſtentando perpulit delationem ſubire.
Exin Calphurnia(id pellici nomen)ubi datum ſecretum,Cæſaris ge-
nibus prouoluta nupſiſſe Meſſalinam Silio exclamat: ſimul Cleopa
tram,quæ idem opperiens adſtabat,an comperiſſet, interrogat: atq;
illa annuente,cieri Narciſſum poſtulat. Is ueniam in præteritum pe
tens,quòd ei cis Vectium Plancium diſſimulauiſſet,nec nunc adulte
ria obiecturum ait,ne domum,ſeruitia,& cæteros fortunæ paratus
repoſceret,frueretur imò ijs,& redderet uxorem rumperetq; tabu=
las nuptiales: an diſſidium, inquit, tuum noſti?nam matrimoniū Si
lij uidit populus,& ſenatus,& miles: ac ni propere agis, tenet urbē
maritus. Tum potiſſimum amicorum uocat,primumq; rei frumenta-
riæ præfectum Turranium,poſt Lucium Getam prætorianis impo
ſitum,percunctatur. Quibus fatentibus,tum certatim cæteri circūſtre
punt,iret in caſtra,firmaret prætorias cohortes,ſecuritati antequam
uindictæ conſuleret. Satis conſtat eo pauore offenſum Claudium ut
identidem interrogaret, an ipſe imperij potens ? an Silius priuatus
eſſet? At Meſſalina non alias ſolutior luxu,adulto autumno ſimula-
chrum uindemiæ per domum celebrabat,urgeri prela,fluere lacus,
& fœminæ pellibus accinctæ aſſultabant,ut ſacrificantes uel inſa-
nientes Bacchæ. Ipſa crine fluxo thyrſum quatiens, iuxtaq; Silius,

hedera uinctus, gerere cothurnos, iacere caput, ſtrepẽte circũ procaci choro. Ferunt Vectium Valentem laſciuia in praealtam arborẽ connisũm, interrogantibus quid aſpiceret, reſpõdiſſe, tempeſtatem ab Hoſtia atrocem: ſiue coeperat ea ſpecies, ſeu forte lapſa uox in praeſagiũ uertit. Non rumor interea, ſed undiq; nuncij incedunt, qui gnara Claudio cũcta, & uenire prõptum ultioni afferrent. Igitur Meſſalina Lucullianos in hortos, Silius diſſimulãdo metu, ad munia fori digreditur. Caeteris paſſim dilabentibus, affuere centuriones, inditaq; ſunt uincula, ut quis reperiebatur in publico, aut per latebras. Meſſalina tamen, q̃q̃ res aduerſae conſilium adimerent, ire obuiã, & aſpici à marito, quod ſaepe ſubſidium habuerat, haud ſegniter intendit, iuſſitq; ut Britannicus, & Octauia in complexum patris pergerẽt. et Vibidiam uirginum Veſtaliũ uetuſtiſſimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atq; interim tribus omnino comitantibus (id repente ſolitudinis erat) ſpacium urbis pedibus emenſa, uehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hoſtienſem uiã intrat, nulla cuiuſq̃ miſericordia, quia flagitiorum deformitas praeualebat. Trepidabatur nihilominus à Caeſare. quippe Getae praetorij praefecto haud ſatis fidebat, ad honeſta ſeu praua iuxta leui. Ergo Narciſſus aſſumptis quibus idem metus, non aliã ſpem incolumitatis Caeſaris affirmat, q̃ ſi ius militum uno die in aliquem libertorum transferret, ſeq; offerret ſuſcepturum. Ac ne dum in urbem uehitur ad poenitẽtiam à L. Vitellio, P. Largo Caecinna mutaretur, in eodem geſtamine ſedẽ poſcit ſumitq;. Crebra poſt haec fama fuit, inter diuerſas principis uoces, cum modo incuſaret flagitia uxoris, aliquãdo ad memoriam coniugij, & infantiam liberorũ reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, q̃, ô facinus, ô ſcelus. Inſtabat quidem Narciſſus aperire ambages, & ueri copiam facere, ſed nõ ideo peruicit, quin ſuſpenſa, & quò ducerentur inclinatura reſponderet, exemploq; eius Largus Caecinna uteretur. & iam erat in aſpectu Meſſalina clamitabatq; audiret Octauiae & Britannici matrem, cum obſtreperet accuſator, Silium & nuptias referens: ſimul codiallos libidinum indices tradidit, quibus uiſus Caeſaris auerteret. Nec multo poſt urbem ingredienti offerebantur communes liberi, niſi Narciſſus amoueri eos iuſſiſſet. Vibidiam depellere nequiuit, quae multa cũ inuidia flagitaret, ne indefenſa coniũx exitio daretur. Ergo auditurum principẽ, & fore diluendi criminis facultatem reſpondit. Iret interim uirgo & ſacra capeſceret. Mirum inter haec ſilentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri domũ adulteri, atq; illuc deduci imperatorẽ iubet. Ac primũ in ueſtibu-

lo effigiem patris Silij conſulto ſenatus abolitam demonſtrat. Tũ q̃c-quid habitum Neronibus & Druſis, in precium probri ceſſiſſe. incẽſumq́; & ad minas prorũpentem, caſtris infert, parata concione militum, apud quos, præmonente Narciſſo, pauca uerba fecit. nam, etſi iuſtum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusq́; Silius tribunali non defenſionem, non moras tentauit, precatus, ut mors acceleraretur. eadem conſtantia & illuſtres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum cuſtodem Silio ac Meſſalinæ dat, & indicium offerentem: Vettium Valentem confeſſum, & Pompeium Vrbicum, ac Saufellum Trogum ex conſcijs tradi ad ſuppliciũ iubet. Decius quoq; Calphurnianus uigilum præfectus, Sulpitius Rufus ludi procurator, Iuncus Vergilianus ſenator, eadem pœna affecti. ſolus M. Neſtor cunctationẽ attulit, dilaniata ueſte clamitans aſpiceret uerberum notas, reminiſceretur uocis qua ſe obnoxium iuſſis Meſſalinæ dediſſet. alijs largitione, aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate culpam: nec cuiquam ante pereundum fuiſſe, ſi Silius rerũ potiretur. Commotum his & pronum ad miſericordiam Cæſarẽ ꝑpulere liberti, ne tot illuſtribus uiris interfectis, hiſtrioni cõſuleretur: ſponte an coactus tam magna peccauiſſet, nihil referre. Ne Trauli q̃dem Montani equitis Romani defenſio recepta eſt. is modeſta iuuenta, ſed corpore inſigni, accitus ultro, noctemq́; intra unam à Meſſalina proturbatus erat, paribus laſciuijs ad cupidinem & faſtidia. Suilio Ceſonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum: Ceſoninus uitijs protectus eſt, tanquã in illo fœdiſſimo cœtu paſſus muliebria. Interim Meſſalina Lucullianis in hortis prolatare uitam, componere preces, nonnulla ſpe, & aliquando ira. tanta inter extrema ſuperbia agebat. Ac ni cædem eius Narciſſus properauiſſet, uerterat pernicies in accuſatorem. Nam Claudius domum regreſſus, & tempeſtiuis epulis delinitus, ubi uino incaluit, iri iubet nunciariq́; miſeræ (hoc enim uerbo uſum ferunt) dicendam ad cauſam poſtera die adeſſet. Quod ubi auditum, & lãgueſcere ira, redire amor, ac, ſi cunctaretur, propinqua nox, & uxorij cubiculi memoria timebantur: prorupit Narciſſus, denunciatq́; centurionibus, & tribuno qui aderant exequi cædem, ita imperatorem iubere. cuſtos exactor è libertis Euodus datus. Isq́; raptim in hortos progreſſus, reperit fuſam humi, aſſidente matre Lepida: quæ florenti filiæ haud concors, ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationem euicta erat: ſuadebatq́; ne percuſſorem opperiretur: tranſiſſe uitam, neq; aliud, q̃ morte decus quærendũ. Sed animo per libidines corrupto, nihil ho-

neſtum inerat: lachrymæq; & queſtus irriti ducebantur. Tum impetu uenientium pulſæ fores. aſtitit tribunus per ſilentium, ac libertus increpans multis ac ſeruilibus probris. Tunc primum fortunam ſuam introſpexit, ferrumq; accepit, quod fruſtra iugulo ac pectori ꝑ trepidationem admouens, ictu tribuni transfigitur. corpus matri conceſſum. nunciatumq; Claudio epulanti periſſe Meſſalinam, non diſtincto, ſua an aliena manu: nec ille quæſiuit, popoſcitq; poculum, & ſolita conuiuio celebrauit. Ne ſecutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, triſtitiæ, ullius deniq; humani affectus ſigna dedit, non cum lætantes accuſatores aſpiceret, non cum filios mœrentes. Iuuitq; obliuionem eius ſenatus, cenſendo nomen et effigies priuatis ac publicis locis de mouẽdas. decreta Narciſſo quæſtoria inſignia, leuiſſimũ faſtigij eius cum ſecundum Pallantem, & Caliſtum ageret, honeſta quidem, ſed ex quibus deterrima orirentur, flagitijs inultis.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER DVODECIMVS.

CAEDE Meſſalinæ conuulſa principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio cœlibi uitæ intolerantι, et coniugum imperijs obnoxio. Nec minore ambitu fœminæ exarſerant, ſuam quæq; nobilitatem, formam, opes contendere, ac dignã tanto matrimonio oſtentare. Sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paulinam, M. Lolij conſularis filiam, & Iuliã Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Caliſtus, fautores aderant. at Aelia Petina é familia Tuberonum Narciſſo fouebatur. Ipſe modo huc, modo illuc, ut quẽq; ſuadẽtium, audierat promptus, diſcordantes in conſilium uocat, ac promere ſententiam, & adijcere rationes iubet. Narciſſus uetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouum diſſerebat, ſi ſueta coniunx rediret, haud quaquam nouercalibus odijs uſura in Britannicum & Octauiam, proxima ſuis pignora. Caliſtus improbatam longo diſſidio, ac, ſi rurſus aſſumeretur, eo ipſo ſup-

*bam, lõgeq́; rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuiſſet
uacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas
id maxime in Agrippina laudare, quòd Germanici nepotem ſecum
traheret dignum prorſus imperatoria fortuna, ſtirpem nobilem &
familiæ Claudiæ, quæ poſteros coniungeret: ne fœmina experta fœ-
cunditatis, integra iuuenta, claritudinem Cæſarum aliam in domũ
ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Ad eum per
ſpeciem neceſſitudinis crebro uentitando pellicit patruum, ut prælata
cæteris, & nondum uxor, potentia uxoria iam uteretur. Nam ubi ſui
matrimonij certa fuit, ſtruere maiora, nuptiasq́; Domitij, quẽ ex Cn.
Aenobarbo genuerat, & Octauiæ Cæſaris filiæ moliri: quod ſine ſce
lere perpetrari non poterat, quia L. Syllano deſponderat Octauiã
Cæſar: iuuenemq́;, & aliâs clarum inſigni triumphalium & gla
diatorij muneris magnificentia, protulerat ad ſtudia uulgi. Sed nihil
arduum uidebatur in animo principis, cui non iudicium, nõ odium
erat, niſi indita & iuſſa. Igitur Vitellius nomine Cenſoris, ſeruiles
fallacias obtegens, ingruentiumq́; dominationum prouiſor, quo gra-
tiam Agrippinæ pararet, conſilijs eius implicari, ferre crimina in
Syllanũ, cui ſané decora & procax ſoror Iunia Caluina, haud mul
tum ante Vitellij nurus fuerat. hinc initium accuſationis, fratriſq́; nõ
inceſtum, ſed incuſtoditum amorem ad infamiam traxit: & præbe
bat Cæſar aures accipiendis aduerſum generum ſuſpitionibus, chari
tate filiæ promptior. At Syllanus inſidiarum neſcius, ac forte eo an
no prætor, repente per edictum Vitellij ordine ſenatorio mouetur, q̃=
q̃ lecto pridem ſenatu, luſtroq́; condito. ſimul affinitatem Claudius
diremit. adactusq́; Syllanus eiurare magiſtratũ, & reliquus prætu
ræ dies in Eprium Marcellũ collatus eſt. C. Pompeio, Q. Veran-
nio Coſs. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium.
Iam fama, iam amore illicito firmabantur, nec dum celebrare ſolen-
nia nuptiarum audebant, nullo exẽplo deducta in domum patrui,
fratris filia. Quin et inceſtum, ac ſi ſperneretur, ne in malum publi
cum erumperet metuebatur. Nec ante omiſſa cunctatio, quàm Vitelli=
us ſuis artibus id perpetrandum ſumpſit: percunctatusq́; Cæſarem,
an iuſſis populi, an auctoritati ſenatus cederet, ubi ille unum ſe ci-
uium & conſenſui imparem reſpondit, opperiri intra palatium iu
bet, ipſe curiam ingreditur, ſummamq́; Reip. agi obteſtans, ueniam di
» cendi ante alios expoſcit, orditurq́;, Grauiſſimos principis labores,
» queis orbem terræ capeſſat, egere adminiculis, ut domeſtica cura ua-
» cuus, in commune conſulat. quod porrò honeſtius cenſoriæ mentis le=
» uamen, quàm aſſumere coniugem proſperis dubijsq́; ſociam? cui cogi=*

» tationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxu aut uoluptati-
» bus aſſuefactus, ſed q̃ prima ab iuuẽta legibus obtemperauiſſet. Poſt-
quam hæc fauorabili oratione præmiſit, multaq; patrum aſſentatio
» ſequebatur, capto rurſus initio, Quãdo maritandum principem cun
» cti ſuaderent, deligi oportere fœminam nobilitate, puerperijs, ſancti-
» monia inſignem: nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudi
» ne generis anteiret: datum ab ea fœcunditatis experimentum, & con
» gruere artes honeſtas. Id uero egregium, quòd prouiſu deûm uidua
» iungeretur principi, ſua tantum matrimonia experto: audiuiſſe à pa
» rentibus, uidiſſe ipſos, arripi coniuges ad libita Cæſarum: procul id
» à præſentibus modeſtia: ſtatueretur imò documentum, quo uxorẽ im-
» perator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias cõiugia, ſed
» alijs gentibus ſolennia, nec lege ulla prohibita. Et ſobrinarum diu
» ignorata, tempore addito percrebruiſſe: morem accommodari prout
» conducat, & fore hoc quoq; in his quæ mox uſurpentur. Haud
defuere qui certatim, ſi cunctaretur Cæſar, uim acturos teſtificantes
erumperent curia. Conglobatur promiſcua multitudo, populumq; Ro
manum eadem rogare clamitat. Nec Claudius ultra expectato, ob-
uium apud forũ præbet ſe gratantibus. Senatumq; ingreſſus, decre-
tum poſtulat, quo iuſtæ inter patruos fratrumq; filias nuptiæ etiã
in poſterum ſtatuerentur. Neque tamen repertus eſt, niſi unus talis
matrimonij cupitor, Talledius Seuerus eques Romanus, quẽ pleriq;
Agrippinæ gratia impulſum ferebant. Verſa ex eo ciuitas, &
cuncta fœminæ obediebant, non, per laſciuiam, ut Meſſalinæ, rebus
Romanis illudenti. Addictum quaſi & uirile ſeruitium. Palàm ſe-
ueritas, ac ſæpius ſuperbia: nihil domi impudicum, niſi dominationi
expediret: cupido auri immenſa obtentum habebat, quaſi ſubſidium
regno pararetur. Die nuptiarum Syllanus ſibi mortem conſciuit, ſi-
ue eouſq; ſpem uitæ produxerat, ſeu delecto die augendam ad inui
diam. Caluina ſoror eius Italia pulſa eſt. Addidit Claudius ſacra
ex legibus Tulli regis, piaculaq; apud lucum Dianæ per pontifices
danda, irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationeſq; inceſti id tẽ
poris exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus
noteſceret, ueniam exilij pro Anneo Seneca, ſimul præturam impe-
trat, lætum in publicum rata, ob claritudinem ſtudiorum eius, utq;
Domitij pueritia tali magiſtro adoleſceret, & conſilijs eiuſdem ad
ſpem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam memo
ria beneficij, & infenſus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Pla
citum dehinc non ultra cunctari: ſed deſignatum conſulem Memmi
um Pollionem, ingentibus promiſſis inducunt, ſententiã expromere,

qua hortaretur Claudius, deſpondere Octauiam Domitio. quod ætati utriuſq; non abſurdum, & maiora patefacturũ erat. Pollio haud diſparibus uerbis, ac nuper Vitellius, cenſet. deſpondetur'q; Octauia. ac ſecundum priorem neceſſitudinem, ſponſus iam & gener Domitius æquari Britannico ſtudijs matris, arte eorum queis ob accuſatã Meſſalinam ultio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut rettuli, Meherdatem miſſi, ſenatum ingrediuntur, mandataq; in hunc modum incipiunt: Non ſe fœderis ignaros, nec defectione à familia Arſacidarum uenire: ſed & filium Vononis nepotem Phrahatis accerſere aduerſus dominationem Gotarzis, nobilitati plebi'q; iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius ſitos, cædibus exhauſtos: adijci coniuges grauidas, liberos paruos, dum ſocors domi, bellis infauſtus, igneuiam ſæuitia tegat. Veterem ſibi ac publice cœptam nobiſcum amicitiam, & ſubueniendum ſocijs, uirium æmulis, cedentibus'q; per reuerentiam. Ideo regum obſides liberos dari, ut ſi domeſtici imperij tædeat, ſit regreſſus ad principem patres'q;, quorum moribus aſſuefactus rex melior adſciſceretur. Vbi hæc atq; talia diſſeruere, incipit orationem Cæſar de faſtigio Romano, Parthorum'q; obſequijs, ſe'q; diuo Auguſto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omiſſa Tiberij memoria, quanquam is quoq; miſerat. Addidit'q; præcepta (etenim aderat Meherdates) ut non dominationem & ſeruos, ſed rectorem & ciues cogitaret, clementiam'q; ac iuſtitiam quanto ignoratiora barbaris, tanto tolerantiora capeſceret. Hinc uerſus ad legatos, extollit laudibus alumnum urbis, ſpectatæ ad id modeſtiæ. ac tamen ferenda regum ingenia, neq; uſui crebras mutationes. rem Romanam huc ſatietate gloriæ prouectam, ut externis quoq; gentibus quietem uelit datam. Poſthæc C. Caſſio, qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Ea tempeſtate Caſſius cæteros præeminebat peritia legum. nam militares artes per otium ignotæ. induſtrios'q; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum ſine bello dabatur, reuocare priſcum morem, exercere legiones, cura, prouiſu agere perinde ac ſi hoſtis ingrueret. Ita dignum maioribus ſuis, et familia Caſſia ratus, per illas quoq; gentes celebrata. Igitur excitis quorũ de ſententia petitus rex, poſitis'q; caſtris apud Zeugma, unde maxime peruius amnis, poſtquam illuſtres Parthi, rex'q; Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatem, Barbarorum impetus acres cunctatione langueſcere, aut in perfidiã mutari: itaq; urgeret cœpta. Quod ſpretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, & ſummam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidũ Edeſſam.

et uocante Carrhene, promptasq́; res oſtentante ſi citi aduenisſent, nõ cominus Meſopotamiam, ſed flexu Armeniam petiuit. Id temporis importunum, quia hyems occipiebat. Exin niuibus & montibus feſſi, poſtquam campis propinquabant, copijs Carrhenis adiunguntur. Transmiſſoq́; amne Tygri, permeant Adiabenos, quorum rex Hyliates ſocietatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in tranſitu urbs Ninos uetuſtiſſima ſedes Aſſyriæ, caſtellum inſigne fama, quòd poſtremo inter Darium atq; Alexandrum prælio Perſarum illic opes conciderãt. Interea Gotarzes apud montem, cui nomen Sambulos, uota dijs loci ſuſcipiebat, præcipua religione Herculis: qui tempore ſtatuto, per quietem monet ſacerdotes, ut, templum iuxta, equos uenatui adornatos ſiſtant. equi ubi pharetras telis onuſtas accepere, per ſaltus uagi, nocte demum uacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rurſus deus quas ſyluas pererrauerint, nocturno uiſu demonſtrat: reperiunturq́; fuſæ paſſim feræ. Cæterum Gotarzes nondum ſatis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento uti. et quanquam per inſectationes, & nuncios ad prælium uocaretur, nectere moras, locos mutare, & miſſis corruptoribus exuendam ad fidem hoſtes emercari. Ex quis Izates Adiabenus, mox Abbarus Arabum cum exercitu abſcedunt, leuitate gentili, & quia experimentis cognitum eſt, Barbaros malle Roma petere reges, quàm habere. At Meherdates ualidis auxilijs nudatus, cæterorum proditione ſuſpecta, quod unum reliquum, rem in caſum dare, prælioq́; experiri ſtatuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes diminutis hoſtibus ferox. concurſumq́; magna cæde, & ambiguo euentu, donec Carrhenem profligatis obuerſis, longius euectum integer à tergo globus circumueniret. Tum omni ſpe perdita, Meherdates promiſſa Parrhacis paterni clientis ſecutus, dolo eius uincitur, tradit urq́; uictori. Atq; ille non propinquum neq; Arſacis de gẽte, ſed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisſis uiuere iubet, oſtentui clementiæ ſuæ, & in nos dehoneſtamento. Dein Gotarzes morbo obijt, acitusq́; in regnum Vonones, Medis tum præſidens. Nulla huic proſpera, aut aduerſa quis memoraretur. breui & inglorio imperio perfunctus eſt. Resq́; Parthorum in filium eius Vologeſen translatæ. At Mithridates Boſphoranus amiſſis opibus uagus poſteaquam Didium ducem Romanum, roburq́; exercitus abiiſſe cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn iuuentæ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquila equite Romano, ſpretis utriſq́;, concire nationes, illicere perfugas, poſtremo exercitu coacto, regẽ Dandaridarum exturbat, imperioq́; eius potitur. Quæ ubi cognita, &

iam iamq; Boſphorum inuaſurus habebatur, diffiſus proprijs uiribus Aquila & Cotys, quia Zorſines Soracorum rex hoſtilia reſumpſerat, externas et ipſi gratias quæſiuere, miſſis legatis ad Eunonem qui Adorſorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo ſocietas, potentiam Romanam aduerſus rebellem Mithridatem oſtentantibus. Igitur pepigere, equeſtribus prælijs Eunones certaret, obſidia urbiū Romani capeſſerent. Tum compoſito agmine incedunt, cuius frontem et terga Adorſi, media cohortes & Boſphorani tutabantur. Noſtri in armis. Sic pulſus hoſtis. uentumq́; Sozam oppidum Dandaricæ, quod deſertum à Mithridate, ob ambiguos popularium animos, obtineri relicto ibi præſidio uiſum. Exin Soracos pergunt. & transgreſſi amnē Pandam, circumueniunt urbem Viſpen, editam loco, & mœnibus ac foſſis munitam, niſi quòd mœnia non ſaxo, ſed cratibus iunctis, ac media humo aduerſum irrumpentes inualida erant: eductæq́; altius turres, facibus atq; haſtis turbabant obſeſſos. ac ni prælium nox diremiſſet, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Poſtremo miſere legatos, ueniam liberis corporibus orantes. Seruitij decem millia offerebant. quod aſpernati ſunt uictores. quia trucidare deditos, ſæuum, tantam multitudinem cuſtodia cingere arduū, ut belli potius iure caderent. Datumq́; militibus, qui ſcalis euaſerant, ſignum cædis. Excidio Viſpenſium metus cæteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti uel eminentes loci, amnesq́; et urbes iuxta perrumperentur. Igitur Zorſines diu penſitato, Mithridatis ne rebus extremis, an patrio regno conſuleret, poſtquam præualuit gentilis utilitas, datis obſidibus, apud effigiem Cæſaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum & uictorem, tridui itinere abfuiſſe ab amne Tanai conſtitit. Sed in regreſſu diſpar fortuna fuit: quia nauium quaſdam, quæ mari remeabant, in littora Taurorum delatas circumuenere barbari, præfecto cohortis, & pleriſq; centurionum interfectis. Interea Mithridates nullo in armis ſubſidio, conſultat cuius miſericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hoſtis metuebatur. Romanorum nemo id autoritatis aderat, ut promiſſa eius magni penderētur. Ad Eunonem conuertit proprijs odijs inſenſum, et recens coniuncta nobiſcum amicitia, ualidum. Igitur cultu, uultuq́;, quammaxime ad præſentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusq́; eius prouolutus, Mithridates, inquit, terra mariq́; Romanis per tot annos quæſitus, ſponte adſum. Vtere ut uoles prole magni Achemenis: quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt. At Eunones claritudine uiri, mutatione rerū, & prece haud degenere permotus, alleuat ſupplicem, laudatq́; quòd

gentem Adorſorum, quòd ſuam dexteram petendæ ueniæ delegerit. Simul legatos litteraſq; ad Cæſarem in hunc modum mittit. Pop. Romani imperatoribus magnarumq; nationum regibus, primam ex ſimilitudine fortunæ amicitiam: Sibi & Claudio, ex communione uictoriæ eſſe: Bellorum egregios fines, quoties ignoſcendo tranſigatur. Sic Zorſini uicto nihil ereptum. Pro Mithridate, quando grauius mereretur, non potentiam, neq; regnum precari, ſed ne triumpharetur, néue pœnas capite expenderet. Atq; Claudius quanquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto ſalutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarum & libido uindictæ adigebat. Sed diſſerebatur contra: Suſcipi bellum auio itinere, importuoſo mari: ad hoc reges feroces, uagos populos, ſolũ frugum egens, tum tædium ex mora, pericula ex properãtia, modicam uictoribus laudem ac multum infamiæ ſi pellerentur: quin arriperet oblata, & ſeruaret exulem: cui inopi quanto longiorem uitam, tanto plus ſupplicij fore. His permotus, ſcripſit Eunoni, meritum quidẽ nouiſſima exempla Mithridatem, nec ſibi uim ad exequendũ deeſſe: uerum ita maioribus placitum, quantalibet peruicacia in hoc tentata, beneficentia aduerſus ſupplices utendum. Nam triumphos de populis regniſq; integris adquiri. Traditus poſt hæc Mithridates, uectuſq; Romam per Iunium Colonem procuratorem Ponti, ferocius, quàm pro fortuna diſſeruiſſe apud Cæſarem ferebatur. elataq; uox eius in uulgum hiſce uerbis. Non ſum remiſſus ad te, ſed reuerſus: uel ſi non credis, dimitte & quære. uultu quoq; interrito permãſit, cum roſtra iuxta cuſtodibus circundatus, uiſui populo præberetur. Conſularia inſignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur.

Iisdem conſulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infenſa, quòd ſecum de matrimonio principis certauiſſet, molitur crimina, & accuſatorẽ, qui obijceret Chaldæos, Magos, interrogatumq; Apollinis Clarij ſimulachrum ſuper nuptijs imperatoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud ſenatum præfatus, ſorore L. Voluſij genitam, maiorem ei patruum Cottam Meſſalam eſſe, Mennio quõdam Regulo nuptam (nam de C. Cæſaris nuptijs conſulto reticebat) addidit pernicioſa in Remp. conſilia, et materiem ſceleri detrahendam. Proin publicatis bonis cederet Italia. Ita quinquagies ſeſtertium ex opibus immenſis exuli relictum. Et Calphurnia illuſtris fœmina peruertitur, quia formam eius laudauerat princeps, nulla libidine, ſed fortuito ſermone. unde uis Agrippinæ citra ultima ſtetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus accuſantibus

Bithynis. Galliæ Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiã datum,ut ſenatoribus eius prouinciæ,non exquiſita principis ſenten tia,iure quo Sicilia haberetur,res ſuas inuiſere liceret. Ituræiq; & Iudæi defunctis regibus Sohennio atq; Agrippa prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinq; et uiginti annis omiſſum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomerium urbis auxit Cæſar mo re priſco,quo ijs,qui protulere imperium,etiam terminos urbis pro= pagare datur. Nec tamen duces Romani quanquam magnis nationi bus ſubactis, uſurpauerant,niſi L.Sylla,& diuus Auguſtus. Regũ in eo ambitio,uel gloria uarie uulgata. Sed initium condendi,& q̃ pomeriũ Romulus poſuerit noſcere haud abſurdum reor. Igitur à fo ro boario,ubi æreum tauri ſimulachrum aſpicimus, quia id genus animalium aratro ſubditur,ſulcus deſignandi oppidi cœptus,ut ma gnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis ſpacijs interiecti la pides,per ima montis Palatini ad aram Conſi,mox in Curia uete= re,tum ad ſacellum Larium:forumq; Romanum & Capitolium nõ à Romulo,ſed à T.Tatio additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomerium auctum. Et quos tum Claudius terminos poſuerit, facile cognitu,et publicis actis præſcriptum. C.Antiſtio,M.Suillio Coſs. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis feſtinatur, qui obſtrictus Agrippinæ ut conciliator nuptiarum,& mox ſtupro eius illigatus, ſtimulabat Claudium,conſuleret Reip. Britannici pueritiam robore circundaret. Sic apud diuum Auguſtum quanquam nepotibus ſubni xum uiguiſſe priuignos,à Tiberio ſuper propriam ſtirpem Germani cum aſſumptum. Se quoq; accingeret iuuene partem curarum capeſ= ſituro. His euictus,biennio maiorem natu Domitium filio antepo nit, habita apud ſenatum oratione in eundem, quem à liberto acce= perat,modum. Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperi,eosq; ab Appio Clauſo cõtinuos durauiſſe. Cæterum actæ principi grates,exquiſitiore in Domitium adulatio= ne. Rogataq; lex qua in familiam Claudiam,et nomen Neronis trã ſiret. Augetur & Agrippina cognomento Auguſtæ. quibus patratis, nemo adeo expers miſericordiæ fuit,quem non Britannici fortunæ mœror afficeret. deſolatus paulatim etiam ſeruilibus miniſterijs,per intempeſtiua nouercæ officia, in ludibria uertebat, intelligens falſi. Neq; enim ſegnem ei fuiſſe indolem ferunt,ſiue uerum ſeu periculis commendatus retinuit famam ſine experimento. Sed Agrippina quo uim ſuam ſocijs quoq; nationibus oſtentaret,in oppidum Vbiorum, in quo genita erat,ueteranos coloniamq; deduci impetrat, cui no= men inditum ex uocabulo ipſius. Ac forte acciderat, ut eam gen-

tem Rheno tranſgreſſam auus Agrippa in fidem acciperet. Iiſ-
dem temporibus in ſuperiore Germania trepidatum, aduentu Catto=
rum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxilia-
res Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, ut anteirēt
populatores, uel delapſis improuiſi circunfunderentur. Et ſecuta con
ſilium duas induſtria militum: diuiſiq; in duo agmina, qui læuum
iter petiuerant, recens reuerſos, prædaq; per luxum uſos, & ſomno
graues circumuenere. Aucta lætitia, quòd quoſdam è clade Variana
poſt quadrageſimum annum ſeruitio exemerant. At qui dextris, et
propioribus compendijs ierant, obuio hoſti & in aciem auſo, plus cla
dis faciunt: et præda famaq; onuſti, ad montem Taunum reuertun-
tur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, ſi Catti cupidine ul
ciſcēdi caſum pugnæ præberēt. Illi metu ne hinc Romanus, inde Che
ruſci, cum queis æternum diſcordant, circungrederetur, legatos in ur
bem & obſides miſere, decretusq; Pomponio triumphalis honos, mo
dica pars famæ eius apud poſteros, in queis carminum gloria præ-
cellit. Per idem tempus Vannius Sueuis à Druſo Cæſare impoſi-
tus, pellitur regno, prima imperij ætate clarus acceptusq; populari-
bus: mox diuturnitatem in ſuperbiam mutans, & odio accolarum,
ſimul domeſticis diſcordijs circumuētus. Auctores fuere Iubillius Her
mundurorum rex, & Vangio ac Sido ſorore Vannij geniti. Nec
Claudius q̄q̄ ſæpe oratus arma certantibus Barbaris interpoſuit, tu-
tum Vannio perfugium promittens ſi pelleretur. ſcripſitq; P. Atilio
Hiſtro, qui Pannoniæ præſidebat, legionem ipſaq; è prouincia lecta
auxilia, pro ripa componeret ſubſidio uictis, & terrori aduerſus ui=
ctores, ne fortuna elati, noſtram quoq; pacem turbarent. nam uis in-
numera Ligij, aliæq; gentes aduētabant, fama ditis regni quod Vā
nius XXX. per annos prædationibus, & uectigalibus auxerat. Ipſi
manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar mul
titudini hoſtium: eoq; caſtellis ſeſe defenſare, bellūq; ducere ſtatuerat.
Sed Iazyges obſidionis impatientes, & proximos per campos ua-
gi, neceſſitudinem pugnæ attulere, quia Ligius, Hermundurusq; illic
ingruebant. Igitur digreſſus caſtellis Vannius, funditur prælio, q̄q̄
rebus aduerſis laudatus, quod & pugnam manu capeßijt, & cor-
pore aduerſo uulnera excepit. Cæterum ad claſſem in Danubio op
perientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Panno
nia locati ſunt. Regnum Vangio ac Sido inter ſe partiti ſunt, egre=
gia apud nos fide: ſubiectis ſuó ne an ſeruitij ingenio, dum adipiſce=
rentur dominationes multa charitate, & maiore odio poſtquam ade
pti ſunt. At in Britannia P. Oſtorium proprætorem turbidæ res

excepere

excepe,effuſis in agrũ ſociorũ hoſtibus,eo uiolentius quòd nouũ ducẽ exercitu ignoto,& cœpta hyeme iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum,aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit:& cæſis qui reſtiterunt,diſiectos conſectatus, ne rurſus conglobarentur,infenſaq; & infida pax non duci non militi requiem permitteret,detrahere arma ſuſpectis,cinctoſq; caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere,ualida gens,nec prælijs concuſſa,quia ſocietatem noſtram uolentes acceſſerant.hiſq; auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ delegere ſeptum agreſti aggere,& aditu anguſto,ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus,quanquam ſine robore legionum ſociales copias ducebat,perrumpere aggreditur,& diſtributis cohortibus,turmas quoq; peditum ad munia accingit. Tunc dato ſigno perfringũt aggerem,ſuiſq; clauſtris impeditos turbant. Atq; illi conſcientia rebellionis & obſeptis effugijs,multa & clara facinora fecere. Qua pugna filius legati, M. Oſtorius ſeruati ciuis decus meruit. Cæterum clade Icenorum compoſiti qui bellum inter & pacem dubitabant, & ductus in Cangos exercitus. uaſtati agri,prædæ paſſim actæ, non auſis aciem hoſtibus,uel,ſi ex occulto carpere agmen tentarent,punito dolo. Iam uentum haud procul mari,quod Hyberniam inſulã aſpectat,cum ortæ apud Brigantes diſcordiæ retraxere ducem, deſtinationis certum,ne noua moliretur,niſi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem paucis,qui arma coeptabant, interfectis,in reliquos data uenia,reſedere. Silurum gens non atrocitate,non clementia mutabatur,quin bellum exerceret,caſtriſq; legionum premenda foret. Id quo promptius ueniret,colonia Camulodunum ualida ueteranorum manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis ſocijs ad officia legum. Itum inde in Syluras ſuper propriam ferociam Caractaci uiribus confiſos, quem multa ambigua, multa proſpera extulerant,ut cæteros Britannorũ imperatores præmineret. Sed tum aſtu,tum locorũ fraude prior, ui militum inferior, transfert bellum in Ordouicas,additiſq; qui pacem noſtram metuebant,nouiſſimum caſum experitur, ſumpto ad prælium loco, ut aditus,abſceſſus,cuncta nobis importuna,& ſuis in melius eſſent. Tunc montibus arduis,& ſi qua clementer accedi poterant,in modum ualli ſaxis præſtruit:& præfluebat amnis uado incerto,cateruaq; maiorum pro munimentis conſtiterant. Ad hoc gentium ductores circumire,hortari,firmare animos,minuendo metu, accendenda ſpe,alijſq; belli incitamentis. Enimuero Caractacus huc illuc uolitãs, illum diem, illam aciem teſtabatur aut recuperandæ libertatis, aut

ſeruitutis æternæ initium fore: uocabat'q; nomina maiorum, qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent: quorum uirtute uacui à ſecuribus, & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.

Hæc atq; talia dicenti adſtrepere uulgus, gentili quiſq; religioni obſtringi, non telis, non uulneribus ceſſuros. Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanum: ſimul obiectus amnis, additum uallum, imminentia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus freque͂s terrebat. Sed miles prælium poſcere, cuncta uirtute expugnabilia clamitare, præfecti'q; ac tribuni paria diſſerentes, ardorem exercitus intendebant. Tum Oſtorius circunſpectis, quæ impenetrabilia quæ'q; peruia, ducit infenſos, amnem'q; haud difficulter euadit. Vbi uentum ad aggerem, dum miſſilibus certabatur, plus uulnerum in nos, & pleraq; cædes oriebantur. Poſteaq̃ facta teſtudine, rudes & informes ſaxoru͂ compages diſtractæ, par'q; comminus acies, decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoq; irrupere ferentarius grauis'q; miles, illi telis aſſultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearum'ue tegmina: et ſi auxiliaribus reſiſterent, gladijs ac pilis legionariorum, ſi huc uerterent, ſpatis & haſtis auxiliariu͂ ſternebantur. clara ea uictoria fuit, capta'q; uxore & filia Caractaci, fratres quoq; in deditionem accepti. Ipſe, ut fermè intuta ſunt aduerſa, cum fide͂ Cartimanduæ reginæ Briga͂tum petiuiſſet, uinctus ac uictoribus traditus eſt, nono poſt anno, q̃ bellum in Britannia cœptum. Vnde fama eius euecta inſulas, & proximas prouincias peruagata, per Italia͂ quoq; celebrabatur, auebãt'q; uiſere, quis ille tot per annos opes noſtras ſpreuiſſet. Ne Romæ q̃dem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæſar dum ſuum decus extollit, addidit gloriam uicto. Vocatus quippe ut ad inſigne ſpectaculu͂ populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes campo, qui caſtra præiacet. Tunc incede͂tibus regijs clie͂tulis phaleræ torques'q;, quæ'q; externis bellis quæſierat, traducta, mox fratres, & coniunx, & filia: poſtremo ipſe oſtentatus. Cæterorum preces degeneres fuere ex metu. At nõ Caractacus aut uultu demiſſo, aut uerbis miſericordiam requirens, ubi tribunali aſtitit, in hunc modum locutus eſt.

» Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum proſperaru͂ moderatio fuiſſet, amicus potius in hanc urbem, q̃ captus ueniſſem: neq; dedignatus eſſem claris maioribus ortus, pluribus gentibus imperitans, fœdere pacem accipere. Præſens ſors mea ut mihi informis, ſic tibi magnifica eſt. habui equos, uiros, arma, opes, quid mirum ſi hæc inuitus amiſi? Nam ſi uos omnibus imperitare uultis, ſequitur ut omnes ſeruitutem accipiant. Si ſtatim deditus traderer: neq; mea fortuna, neq; tua gloria inclaruiſſet.

» inclaruiſſet: & ſupplicium mei obliuio ſequeretur. At ſi incolumem
» ſeruaueris, æternum exemplar clementiæ ero. Ad ea Cæſar ueniam ipſiq́;, & coniugi, & fratribus tribuit. Atq; illi uinclis abſoluti, Agrippinam quoq; haud procul alio ſuggeſtu conſpicuam, iiſdē quibus principem laudibus gratijſq́; uenerati ſunt. Nouum ſanè, et moribus ueterum inſolitum, fœminam ſignis Romanis præſidere. Ipſa ſemet parti à maioribus ſuis imperij ſociam ferebat. Vocati poſthac patres multa & magnifica ſuper captiuitate Caractaci diſſeruere. Neque minus id clarum, q̄ cum Siphacem P. Scipio, Perſem L. Paulus, et ſi qui alij uictos reges P. R. oſtendere. Cenſentur Oſtorio triumphi inſignia, proſperis ad id rebus eius, mox ambiguis: ſiue quòd amoto Caractaco, quaſi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit: ſiue hoſtes miſeratione tanti regis, acrius ad ultionē exarſere. Præfectum caſtrorum, & legionarias cohortes extruendis apud Siluras præſidijs relictas, circunfundunt. Ac ni cito uicis & caſtellis proximis ſubuentum foret, copiæ tum occidione occubuiſſent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promptiſſimus quiſq; manipulus cecidere. nec multo poſt pabulantis noſtros, ipſasq́; miſſas ad ſubſidium turmas profligant. Tum Oſtorius cohortes expeditas expoſuit, nec ideo fugam ſiſtebat, ni legiones prælium excepiſſent. Earū robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere hoſtes tenui damno, quia inclinabat dies. crebra hinc prælia, & ſæpius in modum latrocinij: per ſaltus, per paludes, ut cuiq; ſors, aut uirtus: temere, prouiſa: ob iram, ob prædam: iuſſu & aliquando ignaris ducibus, ac præcipua Silurum peruicacia, quos accendebat uulgata imperatoris Ro. uox: ut quondam Sycambri exciſi, ut in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguendū. Igitur duas auxiliares cohortes auaritia præfectorum incautius populantes intercepere. ſpoliaq́; & captiuos largiendo, cæteras quoq; nationes ad defectionem trahebant, cum tædio curarum feſſus Oſtorius cōceſſit uita, lætis hoſtibus, tanquam ducem haud ſpernendum, etſi non prælium, at certe bellum abſumpſiſſet. At Cæſar cognita morte legati, ne prouincia ſine rectore foret, A. Didium ſuffecit. Is propere uectus, non tamen integras res inuenit, aduerſa interim legionis pugna, cui Manlius Valēs præerat. auctaq́; & apud hoſtes eius rei fama, quo ueniētem ducem exterrerent: atq; illo augente audita, ut maior laus cōpoſiti, uel ſi durauiſſent, uenia iuſtior tribueretur. Silures id quoq; damnum intulerant, lateq́; perſultabant, donec accurſu Didij pellerentur. Sed poſt captum Caractacum, præcipuus ſcientia rei militaris Venutius è Iugantum ciuitate, ut ſupra memoraui, fiduſq́; diu,

& Romanis armis defenſus, cum Cartimandam reginam matrimo
nio teneret: mox orto diſſidio, & ſtatim bello, etiam aduerſus nos ho
ſtilia induerat. Sed primo tantum inter ipſos certabatur: callidiſq;
Cartimanda artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. In
de accenſi hoſtes, ſtimulante ignominia, ne fœminæ imperio ſubderē
tur, ualida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt, quod
nobis præuiſum. & miſſæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cu
ius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neq; diſpari euentu pugnatum à
legione cui Ceſius Naſica præerat. Nam Didius ſenectute grauis, &
multa copia honorum, per miniſtros agere, & arcere hoſtem ſatis ha
bebat. Hæc, quanquam à duobus Oſtorio Didioq; proprætoribus plu
res per annos geſta, coniūxi, ne diuiſa haud perinde ad memoriam
ſui ualerent. Nunc ad temporum ordinem redeo T. L. Claudio
quintum, Ser. Cornelio Orfito Coſs. uirilis toga Neroni maturata, quo
capeſcendæ Reip. habilis uideretur. Et Cæſar adulationibus ſenatus
ceſſit, ut uiceſimo ætatis anno conſulatum Nero iniret: atque interim
deſignatus proconſulare imperium extra urbem haberet, ac prin=
ceps iuuentutis appellaretur. Additū nomine eius donatiuum militi,
congiarium plebi: & ludicro Circenſium, quod acquirendis uulgi
ſtudijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphalium ue-
ſte, tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illū
puerili habitu, ac perinde fortunam utriuſque præſumeret. Simulq;
qui centurionum tribunorumq; ſortem Britannici miſerabantur, re-
moti fictis cauſis, & alij per ſpeciem honoris: etiam libertorum ſi q̃s
incorrupta fide, depellitur. Tali occaſione obuij inter ſe, Nero Britan
nicum nomine, ille Domitium ſalutauere. Quod, ut diſcordiæ initiū,
Agrippina multo queſtu ad maritum defert: ſperni quippe adoptio
nem, quæq; cenſuerint patres, iuſſerit populus, intra penates abroga
ri: ac niſi prauitas tam infenſa docentiū arceatur, eruptura in pu-
blicam perniciem. Commotus his quaſi criminibus Claudius, optimū
quenq; educatorem filij exilio ac morte afficit: datoſq; à nouerca,
cuſtodiæ eius imponit. Nōdum tamen ſumma moliri Agrippina au
debat, ni prætoriarum cohortium cura exolueretur Luſcius Geta, &
Rufus Criſpinus, quos Meſſalinæ memores et liberis eius deuinctos
credebat. Igitur diſtrahi cohortes ambitu duorum, & ſi ab uno re-
gerentur, intentiorem fore diſciplinam aſſeuerante uxore, transfer-
tur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris fa
mæ, gnarum tamen cuius ſponte præficeretur. Suum quoque faſti-
gium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi: qui
mos ſacerdotibus, & ſacris Druidibus antiquitus conceſſus, uenera-

tionem augebat fœminæ: quam Imperatore genitam, ſororem eius, q̃ rerum potitus ſit, & coniugem & matrẽ fuiſſe, unicum ad hunc diẽ exemplum eſt. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, ualidiſſima gratia, ætate extrema (adeo incertæ ſunt potentium res) accuſatione corripitur, deferẽte Iunio Lupo ſenatore. Is crimina maieſtatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuiſſetq́; aures Cæſar, niſi Agrippinæ minis magis, q̃ precibus, mutatus eſſet, ut accuſatori aqua atq; igne interdiceret. Hactenus Vitellius uoluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Inſeſſum diris auibus Capitolium, crebris terræmotibus proruptæ domus, ac, dum latius metuitur, trepidatione uulgi, inualidus quiſq; obtritus. Frugum quoq; egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum queſtus, ſed iura reddentem Claudium circumuaſere clamoribus turbidis, pulſumq́; in extremam fori partem urgebant, donec militum globo infeſtos perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi non amplius ſuperfuiſſe conſtitit. magnaq́; deũm benignitate, & *modeſtia urbis rebus extremis ſubuentum. At Hercule olim ex Italiæ regionibus lõginquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infœcunditate laboratur, ſed Africam potius, & Aegyptum exercemus, nauibusq́; & caſibus uita populi Ro. permiſſa eſt. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberosq́; exortum, Parthis quoq; ac Romanis grauiſſimorum inter ſe motuum cauſa fuit. Genti Parthorum Vologeſes imperitabat, materna origine ex pellice Græca, conceſſu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharaſmanes uetuſta poſſeſſione, Armenios frater eius Mithridates obtinebat opibus noſtris. Erat Pharaſmani filius nomine Rhadamiſtus, decora proceritate, ui corporis inſignis, & patrias artes edoctus, claraq́; inter accolas fama. Is modicum Hyberiæ regnum ſenecta patris detineri ferocius crebriusq́; iactabat, q̃ ut cupidinem occultaret. Igitur Pharaſmanes iuuenem potentiæ prõptæ, & ſtudio popularium accinctum uergentibus iam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, et Armeniam oſtentare, pulſis Parthis, datam Mithridati à ſemet memorando: ſed uim differendam, et potiorem dolum quo incautum opprimerent. Ita Rhadamiſtus ſimulata aduerſus patrẽ diſcordia, tanq̃ nouercæ odijs impar, pergit ad patruum: multaq́; ab eo comitate in ſpeciem liberûm cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit: ignaro & orante inſuper Mithridate, reconciliationis ſpecie aſſumpta, regreſſus ad patrem, quæ fraude confici potuerit prompte nunciat, cætera armis exequenda. Interim Pharaſmanes belli cauſas confingit, prælianti ſibi aduerſus regem Albanorum, & Romanos auxilio uocanti, fratrem aduerſa-

* modeſtia. i. mod[...] tate & exiguitate [...] ermis, Muret. li[...] var. c. 4.

tum, eamq; iniuriam excidio ipſius ultum iturum. Simul magnas co pias filio tradidit. Ille irruptione ſubita territum exutumq; campis Mithridatem compulit in caſtellum Gorneas, tutum loco ac præſidio militum, quis Celius Pollio præfectus, centurio Caſperius præerat. Nihil tam ignarum Barbaris, q̃ machinamenta et aſtus oppugnatio num. At nobis ea pars militiæ maxime gnara eſt. Ita Rhadamiſtus fruſtra, uel cum damno tentatis munitionibus obſidium incipit. Et cum uis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur, obteſtante Caſpe rio, ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Ro. ſcelere & pecunia uenderentur. Poſtremo quia multitudinem hoſtium Pollio, iuſſa pa tris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias abſcedit, ut niſi Pha raſmanem bello abſterruiſſet, T. Vinidium Quadratum præſidem Syriæ doceret quo in ſtatu Armeniæ forent. Digreſſu centurionis ue lut cuſtode exolutus præfectus, hortari Mithridatem ad ſanciendum fœdus, coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharaſmanem, & cætera neceſſitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matri=monio haberet, quòd ipſe Rhadamiſto ſocer eſſet. Non abnuere pacẽ Hyberos, quanquam in tempore ualidiores, & ſatis cognita Arme-niorum perfidia, nec aliud præſidij, quàm caſtellum commeatu ege-num, ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle. Cun-ctante ad ea Mithridate, & ſuſpectis præfecti conſilijs, quòd pelli-cem regiam polluerat, inq; omnem libidinem uenalis habebatur, Ca-ſperius interim ad Pharaſmanem peruadit: utq; Hyberi obſidio de-cedant, expoſtulat. Ille propalam incerta, & ſæpius molliora reſpõ dens, ſecretis nuncijs monet Rhadamiſtum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occulta corruptio ne impellit milites, ut pacem flagitarent, ſeq; præſidio abituros mini tarentur. Qua neceſſitate Mithridates diem locumq; fœderi accepit, caſtelloq; egreditur. Ac primo Rhadamiſtus in amplexus eius effu-ſus, ſimulare obſequium, ſocerum ac parentem appellare. Adijcit iuſiurandum, non ferro, non ueneno uim allaturum: ſimul in lucum propinquum trahit, prouiſum illic ſacrificium imperatum dictitans, ut dijs teſtibus pax firmaretur. Mos eſt regibus quoties in ſocietatem coëant, implicare dextras pollicesq; inter ſe uincire, nodoq; pſtringere. Mox ubi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atq; inuicem lambunt. Id fœdus arca-nũ habetur, quaſi mutuo cruore ſacratũ. Sed tunc qui ea uincula ad mouebat, decidiſſe ſimulans, genua Mithridatis inuadit, ipſumq; pro ſternit: ſimulq; cõcurſu pluriũ iniciuntur cathenæ ac cõpedes, quod dedecorũ Barbaris trahebatur. Moxq; uulgus duro imperio habitũ,

probra ac uerbera intentabat. Et erant contra qui tantum fortunæ commotionem miſerarentur. Secutaq; cum paruis liberis coniunx cũctã lamentatione complebat. Diuerſis & contectis uehiculis abducuntur, dum Pharaſmanis iuſſa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusq́; ſceleribus paratus. uiſui tamen conſuluit, ne coràm interficerentur. Et Rhadamiſtus quaſi iuſiurandi memor, nõ ferrũ, nõ uenenũ in ſororẽ, & patruũ expromit, ſed proiectos in humum, & ueſte multa grauiq; opertos necat. Filij quoq; Mithridatis, quòd cædibus parentum illachrymauerant, trucidati ſunt. At Quadratus cognoſcens proditum Mithridatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, uocat conſilium, docet acta, & an ulciſceretur conſultat. Paucis decus publicum curæ. plures tuta diſſerunt, omnes ſcelus externum cum lætitia habendum. Semina etiam odiorum iacienda, ut ſæpe principes Romani eandem Armeniam ſpecie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamiſtus male partis, dum inuiſus, infamis, quando id magis ex uſu, q̃ ſi cum gloria adeptus foret. In hanc ſententiam itum. Ne tamen annuiſſe facinori uiderẽtur, & diuerſa Cæſar præciperet, miſſi ad Pharaſmanem nuncij, ut abſcederet à finibus Armenijs, filiumq́; abſtraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus ignaui animi, & deridiculo corporis iuxta deſpiciendus: ſed Claudio perquãfamiliaris, cum priuatus olim conuerſationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxilijs prouincialium contractis, tanquam recuperaturus Armeniam, dum ſocios magis, quàm hoſtes prædatur, abſceſſu ſuorum, & incurſantibus Barbaris, præſidij egens, ad Rhadamiſtum uenit, donisq́; eius euictus, ultro regium inſigne ſumere cohortatur. ſumentiq; adeſt auctor & ſatelles. Quod ubi turpi fama diuulgatum, ne cæteri quoq; ex Peligno coniectarentur, Heluidius Priſcus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut conſuleret. Igitur propere montem Taurum tranſgreſſus, moderatione plura, quàm ui, compoſuerat, cum redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduerſus Parthos exiſteret. Nam Vologeſes caſum inuadendæ Armeniæ obueniſſe ratus, quã à maioribus ſuis poſſeſſam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremq́; Tiridatẽ deducere in regnum parat, ne qua pars domus ſine imperio ageret. Inceſſu Parthorum ſine acie pulſi Hyberi: urbesq́; Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Deinde atrox hyems, ſeu parum prouiſi commeatus, & orta ex utroq; tabes, perpellunt Vologeſen omittere præſentia: uacuamq́; rurſus Armeniam Rhadamiſtus inuaſit, truculentior, quàm antea, tanquam aduerſus defectores, &

in tempore rebellaturos. Atq; illi quamuis ſeruitio ſueti patientiã abrumpunt, armiſq; regiam circumueniũt. Nec aliud Rhadamiſto ſubſidium fuit, quàm pernicitas equorum, queis ſe'q; & coniugem abſtulit. Sed coniunx grauida, primam utcunq; fugam ob metum hoſtilẽ, & mariti charitatem tolerauit: poſt feſtinatione continua, ubi quati uterus, & uiſcera uibrantur, orare ut morte honeſta contumelijs captiuitatis eximeretur. Ille primo amplecti, alleuare, adhortari, modo uirtutem admirans, modo timore æger, ne quis relicta potiretur. Poſtremo uiolentia amoris, & facinorum non rudis, diſtringit Acinacem, uulneratamq; ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiã auferretur. Ipſe præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida illuuie, ſpirantem ac uitæ manifeſtã aduertere paſtores: & dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant uulnus, agreſtia medicamina adhibent, cognitoq; nomine & caſu, in urbem Artaxata ferunt: unde publica cura deducta ad Tiridatem, comiter'q; excepta, cultu regio habita eſt. Fauſto Sylla, Siluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exilium agitur, quaſi finem principis per Chaldæos ſcrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius, ut caſus prioris, nam relegata erat, impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Id'q; ad clementiam trahebat Cæſar, qui ſtirpem hoſtilem iterum conſeruaret. Neq; tamen exuli longa poſthac uita fuit: morte fortuita, an per uenenum extinctus eſſet, ut quiſq; credidit, uulgauere. De Mathematicis Italia pellendis factum Senatuſconſultum atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis, qui ob anguſtias familiares ordine ſenatorio ſponte cederent, moti'q; qui remanendo impudẽtiam paupertati adijcerent. Inter quæ refertur ad patres de pœna fœminarum, quæ ſeruis coniungerentur. Statuitur'q; ut ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui conſenſiſſet, & qui nati eſſent pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorẽ eius relationis ediderat Cæſar, prætoria inſignia, et centies quinquagies ſeſtertium cenſuit conſul deſignatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio, grates publice agendas, qui regibus Arcadiæ ortus, ueterrimam nobilitatem uſui publico poſtponeret, ſe'q; inter miniſtros principis haberi ſineret. Aſſeuerauit Claudius contentũ honore Pallantem, intra priorem paupertatem ſubſiſtere. Et fixum eſt ære publico Senatuſcõſultum, quo libertinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, antiquæ parſimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomento Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impoſitus, & cuncta malefacta ſibi impune ratus, tanta potẽtia ſubni-

ro. Sanè præbuerant Iudæi ſpeciem motus orta ſeditione, poſtquam cognita cæde eius, haud obtemperatum eſſet. Sed manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atq; interim Felix, in tempeſtiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur, ita diuiſis, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, diſcordes olim & tum contemptu regentium minus cohercitis odijs. Igitur raptare inter ſe, immittere latronum globos, componere inſidias, & aliquando prælijs congredi, ſpoliaq; & prædas ad procuratores referre. Hiq; primo lætari: mox gliſcente pernicie, cum arma militum interieciſſent, cæſi milites. Arſiſſetq; bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector ſubueniſſet. Nec diu aduerſus Iudæos, qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent. Cumanus & Felix cunctationem afferebant, quia Claudius cauſis rebellionis auditis ius ſtatuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices oſtentauit, receptum in tribunal quo ſtudia accuſantium deterrerentur. damnatusq; flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus, & quies prouinciæ reddita. Nec multo poſt agreſtium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, ſæpe & aliàs cõmotæ, tunc Troſobore duce, montes aſperos caſtris cepere. Atq; inde decurſu in littora, aut urbes, uim cultoribus ac oppidanis, ac plerũq; in mercatores & nauicularios audebant. Obſeſſaq; ciuitas Anemurienſis, & miſſi è Syria in ſubſidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur, quòd duri circum loci, peditibusq; ad pugnã idonei, equeſtre prælium haud patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus blandimentis aduerſus plebem, fraude in ducem cum Barbarorum copias diſſociaſſet, Troſobore paucisq; primoribus interfectis, cæteros clementia compoſuit. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemq; Lyrin perrupto monte, quo magnificentia operis à pluribus uiſeretur, lacu in ipſo nauale prælium adornatur, ut quondam Auguſtus ſtricto cis Tiberim ſtagno, ſed leuibus nauigijs, et minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesq; & undeuiginti hominum millia armauit, cincto ratibus ambitu, ne uaga effugia forent: attamen ſpacium amplexus, ad uim remigij, & gubernantium artes, impetusq; nauium prælio ſolitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæq; adſtiterant, antepoſitis propugnaculis, ex queis catapultæ baliſtæq; tenderentur. Reliqua lacus claſſiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipijs, & alij urbe ex ipſa, uiſendi cupidine, aut officio in princi-

pem. Ipſe inſigni paludamento, neq; procul Agrippina chlamyde aurata praeſidere. Pugnatum, quanquam inter ſontes, fortium uirorum animo: ac poſt multum uulnerum, occidioni exempti ſunt. Sed perfecto ſpectaculo apertum aquarũ iter, & incuria operis manifeſta fuit, haud ſatis depreſſi ad lacus ima uel media. Eóq;, tempore interiecto altius effoſſi ſpecus, & contrahendae rurſus multitudini, gladiatorũ ſpectaculum editur, inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appoſitum magna formidine cunctos affecit, quia uis aquarum prorumpens, proxima trahebat, conuulſis ulterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis uſa, miniſtrum operis Narciſum incuſat cupidinis, ac praedarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrẽ nimiaſq; ſpes eius arguens. D. Iunio, Q. Auterio Coſs. ſedecim annos natus Nero Octauiam Caeſaris filiam in matrimonium accepit. utq; ſtudijs honeſtis, & eloquentiae gloria niteſceret, cauſa Ilienſium ſuſcepta, Romanum Troia demiſſum, & Iuliae ſtirpis auctorẽ Aeneã, aliáq; haud procul fabulis uetera facunde executus, impetrat ut Iliẽſes omni publico munere ſoluerentur. Eodem oratore Bononienſi Coloniae igni hauſtae ſubuentum, centies ſeſtertij largitione. Redditur Rhodijs libertas, adempta ſaepe, aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi ſeditione deliquerant. Tributúmq; Apamenſibus terraemotu conuulſis in quinquennium remiſſum. At Claudius ſaeuiſſima quaeq; promere adigebatur eiuſdem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum opibus illuſtrem hortis eius inhians peruertit, accuſante Tarquinio Priſco. Legatus is Tauri Africam imperio proconſulari regentis, poſtquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, caeterum magicas ſuperſtitiones obiectabat. Nec ille diutius falſum accuſatorẽ indigna ſorte perpeſſus, uim uitae ſuae attulit ante ſententiam ſenatus. Tarquinius tamen curia exactus eſt: quòd Patres odio delatoris, cõtra ambitum Agrippinae peruicere. Eodem anno ſaepius audita uox principis, parem uim rerum habẽdam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuito prolapſus uideretur, Senatus quoq; conſulto cautum plenius quàm antea & uberius. Nam diuus Auguſtus apud equeſtres, qui Aegypto praeſiderent, lege agi, decretaq; eorum perinde haberi iuſſerat, ac ſi magiſtratus Romani conſtituiſſent: mox alias per prouincias, & in urbe pleraq; conceſſa ſunt, quae olim à praetoribus noſcebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties ſeditione, aut armis certatum, cum Sempronijs rogationibus equeſter ordo in poſſeſſione iudiciorum locaretur, aut rurſum Seruiliae leges ſenatui iudicia redderent: Mariuſq;

rius'q; & Sylla olim de eo uel præcipue bellarunt. Sed Tunc ordinum diuerſa ſtudia: & quæ uicerant, publice ualebant. C. Oppius et Cornelius Balbus primi Cæſaris opibus potuere conditiones pacis, et arbitria belli tractare. Matthios poſthac & Vedios, & cætera equitum Romanorum prævalida nomina referre nihil attinuerit, cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibi'q; & legibus adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuenda. Multaq; ſuper antiquitate eorum memorauit: Argiuos uel cum Latonæ parente, uetuſtiſſimos inſulæ cultores: mox aduentu Aeſculapij artē medendi illatam, maxime'q; inter poſteros eius celebrem fuiſſe, nomina ſingulorum referens, et quibus quiſq; ætatibus uiguiſſent. Quin etiam dixit Xenophontem, cuius ſcientia ipſe uteretur, eadem familia ortum. Precibus'q; eius dandum, ut omni tributo uacui in poſterum Coi, ſacram & tanti dei miniſtram inſulam colerent. neq; dubium haberetur, multa eorundem in Po. Ro. merita, ſocias'q; uictorias potuiſſe tradi. Sed Claudius facilitate ſolita quod uni conceſſerat, nullis extrinſecus adiumentis uelauit. At Byzantij, data dicendi copia, cum magnitudinem onerum apud ſenatum deprecarentur, cuncta repetiuere, orſi à fœdere quod nobiſcum icerant qua tempeſtate bellauimus aduerſus regem Macedonum, cui, ut degeneri, Pſeudophilippi uocabulum impoſitum. Miſſas poſt hac copias in Antiochum, Perſen, Ariſtonicum, & piratico bello adiutum Antonium. Memorabant'q; quæ Syllæ, aut Lucullo, aut Pōpeio obtuliſſent. Mox recentia in Cæſares merita, quando ea loca inſiderent, quæ tranſmeantibus terra mari'q; ducibus, exercitibus'q;, ſimul uehendo commeatui opportuna forent. Nanq; arctiſſimo inter Europam Aſiam'q; diuortio Byzantiū in extrema Europa poſuere Græci, quibus Pythium Apollinem conſulentibus ubi conderent urbem, redditum oraculum eſt: quærerent ſedem cæcorum terris aduerſam. Ea ambage Chalcedonij monſtrabantur, quod priores illuc aduecti, præuiſa locorum utilitate peiora legiſſent. Quippe Byzantium fertili ſolo fœcundo'q; mari, quia uis piſcium in Pontum erumpens, & obliquis ſubter undas ſaxis exterrita, omiſſo alterius littoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primo quæſtuoſi & opulenti, poſt magnitudine onerum urgente, finem aut modum orabant, annitente principe qui Thracio Boſphorano'q; bello recens feſſos iuuandos'q; rettulit. Ita tributa in quinquennium remiſſa. M. Aſilino, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi cognitum eſt crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne cœleſti arſere. Faſtigio Capitolij examen apum inſedit. Biformes hominum partus. Et ſuis fœtum editum, cui accipitrū un-

gues erant. Numerabatur inter oſtenta diminutus omnium magiſtratuum numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore, & conſule, paucos intra menſes defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina uocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale ſibi, ut coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare ſtatuit, perdita prius Domitia leuibus, & muliebribus cauſis: quia Lepida minore Antonia genita, auũculo Auguſto, Agrippinæ ſobrina prior, ac Gnei mariti eius ſoror, parē ſibi claritudinem credebat. Nec forma, ætas, opes multum diſtabant, et utraq; impudica, infamis, uinolenta, haud minus uitijs æmulabantur, quàm ſi qua ex fortuna proſpera acceperant. Enimuero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis, & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. Cæterũ obiecta ſunt, quòd cõiugium principis deuotionibus petiuiſſet, quód'q; parum coërcitis per Calabriam ſeruorum agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta multũ aduerſante Narciſſo, ꝗ Agrippinam magis, magis'q; ſuſpectans, prompſiſſe inter proximos ferebatur, certam ſibi perniciem, ſeu Britãnicus rerum, ſeu Nero potiretur. Verum ita de ſe meritum Cæſarem, ut uitam uſui eius impenderet. Conuictam Meſſalinam & Silium. Pares iterum accuſandi cauſas eſſe. Si Nero imperitaret Britannico ſucceſſore, nullum principi meritum, ac nouercæ inſidijs domum omnem conuelli, maiore flagitio, q̄ ſi impudicitiam prioris coniugis reticuiſſet: quanquam ne impudicitiam quidem nunc abeſſe, Pallante adultero, ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno uiliora habere. Hæc atq; talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quammaturrimum precari, modo ad deos, modo ad ipſum tendere manus, adoleſceret, patris inimicos depelleret, matris etiam interfectores ulciſceretur. In tanta mole curarum Claudius ualitudine aduerſa corripitur, refouendiſq; uiribus mollitie cœli, & ſalubritate aquarum, Sinueſſam ꝑgit. Tum Agrippina ſceleris olim certa, & oblatæ occaſionis propera, nec miniſtrorum egens, de genere ueneni conſultauit: ne repentino et præcipiti facinus proderetur: ſi lētum & tabidum delegiſſet, ne admotus ſupremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquiſitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortē differret. Deligitur artifex talium uocabulo Locuſta, nuper ueneficij damnata, & diu inter inſtrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum uirus: cuius miniſter è ſpadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus. Adeóq; cuncta mox pernotuere,

ut temporum

ut temporum illorum ſcriptores prodiderint, infuſum delectabili cibo boletorum uenenum, nec uim medicamnis ſtatim intellectam, ſocordiáne Claudij an uinolentia, ſimul ſoluta aluus ſubueniſſe uidebatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando ultima timebantur, ſpreta præſentium inuidia, prouiſam iam ſibi Xenophontis medici conſcientiam adhibet. Ille tanquam niſus euomentis adiuuaret, pinnam rapido ueneno illitā faucibus eius demiſiſſe creditur, haud ignarus ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vocabatur interim ſenatus, uotaq; pro incolumitate principis conſules, & ſacerdotes nuncupabant, cum iam exanimis ueſtibus, & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primum Agrippina uelut dolore uicta, & ſolatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, ueram paterni oris effigiem appellare, ac uarijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoq; et Octauiam ſorores eius attinuit: & cunctos aditus cuſtodijs clauſerat: crebróq; uulgabat, ire in melius ualitudinem principis, quo miles bona in ſpe ageret, tempuśq; proſperum ex monitis Chaldæorum attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repente diductis, comitante Burro Nero egreditur ad cohortem quæ more militiæ excubijs adeſt. ibi monente præfecto, feſtis uocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitauiſſe quoſdā ferunt reſpectantes, rogitantesq; ubi Britannicus eſſet: mox nullo in diuerſum auctore, quæ offerebātur ſecuti ſunt. illatusq; caſtris Nero, & congruentia tempori præfatus, promiſſo donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator conſalutatur. Sententiam militum ſecuta Patrum conſulta. Nec dubitatum eſt apud prouincias. Cœleſteśq; honores Claudio decernuntur, & funeris ſolenne perinde ac diuo Auguſto celebratur æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Teſtamentum tamen haud recitatum, ne antepoſitus filio priuignus, iniuria & inuidia animos uulgi turbaret.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER XIII.

PRIMA nouo principatu mors Iunij Silla-
ni procóſulis Aſiæ, ignaro Nerone, per dolum
Agrippinæ paratur, non quia ingenij uiolen-
tia exitum irritauerit, ſegnis & dominationi
bus alijs faſtiditus, adeo ut C. Cæſar pecudem
auream eum appellare ſolitus ſit: uerum A-
grippina fratri eius L. Sillano necem molita
ultorem metuebat, crebra uulgi fama, anteponendum eſſe uix dū pue
ritiam egreſſo Neroni, & imperium per ſcelus adepto, uirum æta-
te compoſita, inſontem, nobilem, &, quod tunc ſpectaretur, é Cæſarū
poſteris. quippe & Sillanus diui Auguſti abnepos erat. hæc cauſa ne
cis: miniſtri fuere, P. Celerius eques Romanus, & Elius libertus, rei
familiari principis in Aſia impoſiti. Ab ijs procóſuli uenenum inter
epulas datum eſt, apertius quàm ut fallerent. Nec minus properato
Narciſſus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduerſus Agrippinam
rettuli, aſpera cuſtodia, et neceſſitate extrema, ad mortem agitur in-
uito principe, cuius abditis adhuc uitijs per auaritiam ac prodigen-
tiam mire congruebat: ibaturq́; in cædes, niſi Afranius Burrus, &
Anneus Seneca obuiam iſſent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, &
pari in ſocietate potentia concordes, diuerſa arte ex æquo pollebant,
Burrus militaribus curis, & ſeueritate morū, Seneca præceptis elo-
quentiæ, & comitate honeſta, iuuantes inuicem, quo facilius lubricā
principis ætatem, ſi uirtutem aſpernaretur uoluptatibus conceſſis re
tinerent. Certamen utriq; unum erat contra ferociam Agrippinæ:
quæ cunctis malis dominationis cupidinibus flagrans, habebat in
partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptijs inceſtis, & ado-
ptione exitioſa ſemet peruerterat. Sed neq; Neroni infra ſeruos inge-
nium: et Pallas triſti arrogantia modum liberti egreſſus, tædium ſui
mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, ſi
gnumq́; more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMAE MA
TRIS. Decreti & à ſenatu duo lictores, flaminium Claudiale,
ſimul Claudio cenſoriū funus, & mox conſecratio. Die funeris lau-
dationem eius princeps exorſus eſt. Dum antiquitatem generis, con-

ſulatus

ſulatus, ac triumphos maiorum enumerabat, intentus ipſe, & cæteri. liberalium quoq; artiũ commemoratio: et nihil regente eo Reip. triſte ab externis accidiſſe, pronis animis audita. poſtquam ad prouidentiam, ſapientiamq; flexit, nemo riſui temperare. quanquam oratio à Seneca compoſita multum cultus præferret: ut fuit illi uiro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant ſeniores, quibus otium eſt uetera, & præſentia contendere, primũ ex ijs, qui rerũ potiti eſſent, Neronem alienæ facundiæ eguiſſe. Nam dictator Cæſar ſummis oratoribus æmulus, & Auguſto prõpta ac profluens, quæ deceret principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoq; callebat, qua uerba expenderet, tum ualidus ſenſibus, aut conſulto ambiguus. etiam C. Cæſaris turbata mens uim dicendi non corrupit. Nec in Claudio, quoties meditata diſſereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus ſtatim annis uiuidum animum in alia detorſit. cœlare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, ineſſe ſibi elementa doctrinæ oſtendebat. Cæterum peractis triſtitiæ imitamentis, curiam ingreſſus, & de auctoritate patrum, & conſenſu militum præfatus, conſilia ſibi & exempla capeſcendi egregie imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domeſticis diſcordijs imbutã: nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem ultionis afferre. Tum formam futuri principatus præſcripſit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat inuidia. Non enim ſe negociorum omnium iudicem fore, ut clauſis unam intra domum accuſatoribus & reis, paucorum potentia graſſaretur. Nihil in penatibus ſuis uenale, aut ambitioni peruiũ: diſcretam domum, & Remp. Teneret antiqua munia ſenatus. Conſulum tribunalibus Italia, & publicæ prouinciæ aſſiſterent. Illi Patrum aditum præberent: ſe mandatis exercitibus conſulturum. nec defuit fides. Multaq; arbitrio ſenatus conſtituta ſunt: Nequis ad cauſam orandam mercede, aut donis emeretur: ne deſignatis quidẽ quæſtoribus edendi gladiatores neceſſitas eſſet. Quod quidem aduerſante Agrippina, tanquam acta Claudij ſubuerterentur, obtinuere patres, qui in palatium ob id uocabantur, ut aſtaret abditis à tergo foribus, uelo diſcreta, quod uiſum arceret, aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum cauſam gentis apud Neronem orantibus, aſcendere ſuggeſtum imperatoris, & præſidere ſimul parabat, niſi cæteris pauore defixis Seneca admonuiſſet, uenięti matri occurreret. Ita ſpecie pietatis obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupiſſe rurſum Parthos, & rapi Armeniam allatum eſt, pulſo Rhadamiſto, qui ſæpe regni eius potitus, dein profugus, tum

quoq; bellū deſeruerat. Igitur in urbe ſermonū auida, quēadmodū
princeps uix ſeptemdecim annos egreſſus, ſuſcipere eā molem, aut
propulſare poſſet: quod ſubſidiū in eo q̄ à fœmina regeretur: nū præ
lia quoq; & oppugnationes urbiū, & cætera belli ꝑ magiſtros ad-
miniſtrari poſſent, inquirebant. Contra alij melius eueniſſe dixerūt,
q̄ ſi inualidus ſenecta et ignauia Claudius, militiæ ad labores uoca
retur, ſeruilibus iuſſis obtemperaturus. Burrum tamen & Senecam
multarū rerum experientia cognitos, & imperatori q̄tum ad robur
deeſſe? cum octauodecimo ætatis anno Cn Pōpeius, nonodecimo Cæ
ſar Octauius ciuilia bella ſuſtinuerit. Pleraq; in ſumma fortuna au-
ſpicijs & conſilijs, q̄ telis & manibus geri. Daturum planè documē
tum, honeſtis an ſecus amicis uteretur, & ſi ducē amota inuidia egre
gium, q̄ ſi pecunioſum, et gratia ſubnixum per ambitum deligeret.
Hæc atq; talia uulgantibus, Nero et iuuentutem proximas per pro-
uincias quæſitū ſupplendis Orientis legionibus admouere, legionesq;
ipſas propius Armeniam collocari iubet. Duosq; ueteres reges Agrip
pam et Iocchum expedire copias, quis Parthorum fines ultro intra
rent, ſimul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Arme
niā Ariſtobolo, regionē Sophenem Sohemo cum inſignibus regijs mā
dat. Exortusq; in tempore æmulus Vologeſo filius Vardanis. Et ab-
ſceſſere Armenia Parthi, tanq̄ differrent bellum. Sed apud ſenatum
omnia in maius celebrata ſunt, ſententijs eorū qui ſupplicationes, et
diebus ſupplicationum ueſtem principi triūphalem, utq; ouans urbē
iniret, effigiesq; eius pari magnitudine, ac Martis Vltoris eodem in
templo cenſuere, præter ſuetam adulationem læti, quòd Domitiū Cor
bulonem retinendæ Armeniæ præpoſuerat. Videbaturq; locus uirtuti
bus patefactus. Copiæ Orientis ita diuidūtur, ut pars auxiliarium
cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius
Quadratum Vinidium remaneret, par ciuium ſociorumq; numerus
Corbuloni eſſet, additis cohortibus aliisq;, quæ apud Cappadociā hye-
mabant. Socij reges, prout bello conduceret, parere iuſſi. ſed ſtudia eo
rum in Corbulonem promptiora erant. qui ut famæ inſeruiret, quæ in
nouis cœptis ualidiſſima eſt, itinere propere confecto, apud Egas ciui-
tatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progreſſum, ne, ſi ad
accipiēdas copias Syriam intrauiſſet Corbulo, omnium ora in ſe uer-
teret, corpore ingens, uerbis magnificus, & ſuper experientiam ſa-
pientiamq;, etiam ſpecie inanium ualidus. Cæterū uterq; Vologeſem
regem nuncijs monebant, pacem q̄ bellum mallet, datisq; obſidibus,
ſolitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret.
Et Vologeſes, quo bellum ex æquo modo pararet, an ut æmulationis

ſuſpectos per nomen obſidium amoueret, tradit nobiliſſimos ex fa-
milia Arſacidarum. accepitq; eos centurio Hoſtorius ab Vinidio miſ
ſus, forte priore de cauſa adito rege. Quod poſtq̃ Corbuloni cogni-
tum eſt, ire præfectum cohortis Arrium Varum, & recipere obſides
iubet. Hinc ut ortum inter præfectum & centurionem iurgium, ne
diutius externis ſpectaculo eſſet, arbitrium rei obſidibus legatisq́;, q
eos ducebant, permiſſum. Atq; illi ob recentem gloriam, & inclina-
tionem quandam etiã hoſtium, Corbulonem prætulere: unde diſcor-
dia inter duces, querente Vinidio prærepta quæ ſuis conſilijs patra-
uiſſet: teſtante contra Corbulone non prius conuerſum regem ad of-
ferendos obſides, q̃ ipſe dux bello delectus, ſpes eius ad metum mu-
taret. Nero quo componeret diuerſos, ſic euulgari iuſſit: Ob res à
Quadrato & Corbulone proſpere geſtas laurum faſcibus imperato
rijs addi. quæ in alios conſules egreſſa, coniunxi. Eodem anno
Cæſar effigiem Gn. Domitio patri, conſularia inſignia Aſconio La-
beoni, quo tutore uſus erat, petiuit à ſenatu, ſibiq; ſtatuas argento uel
auro ſolidas, aduerſus offerentes prohibuit. Et quanquam cenſuiſ-
ſent patres, ut principium anni inciperet menſe Decembri quo ortus
erat Nero, ueterem religionem calendarum Ianu. inchoando anno
retinuit. Neq; recepti ſunt inter reos Carinâs Celer ſenator, ſeruo ac
cuſante, aut Iulius Denſus equeſter, cui fauor in Britannicum crimi
ni dabatur. Claudio Nerone, L. Antiſtio Coſs. cum in acta princi
pis iurarent magiſtratus, in ſua acta collegam Antiſtium iurare pro-
hibuit, magnis patrum laudibus, ut iuuenilis animus leuium quoq;
rerum gloria ſublatus, maiores cõtinuaret. Secutaq; lenitas in Plau
tium Lateranum: quem ob adulterium Meſſalinæ ordine remotum,
reddidit ſenatui, clementiam ſuam obſtringens crebris orationibus,
quas Seneca, teſtificando quàm honeſta præciperet, uel cauſa iactan-
di ingenij, uoce principis uulgabat. Cæterum infracta paulatim
potentia matris, delapſo Nerone in amorem libertæ, cui uocabulum
Acte fuit: ſimul aſſumptis in conſcientiam Othone & Claudio Sene-
cione adoleſcentulis decoris. quorum Otho familia conſulari: Senecio
liberto Cæſaris patre genitus, ignara matre, dein fruſtra obnitẽte, pe
nitus irrepſerat per luxum & ambigua ſecreta: ne ſeuerioribus qui
dem principis amicis aduerſantibus, muliercula nulla cuiuſquam in
iuria cupidines principis explente: quando uxore ab Octauia nobili
quidem, et probitatis ſpectatæ, fato quodam, an quia præualent illi-
cita, abhorrebat, metuebaturq́; ne in ſtupra fœminarum illuſtriũ pro
rũperet, ſi illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmu-
lam, nurum ancillam, aliaq; eundem in modum muliebriter freme

re. neq; pœnitentiam filij, aut ſacietatem opperiri. quantóq; fœdiora exprobrabat, acrius accendere, donec ui amoris ſubactus, exueret obſequium in matrem, Senecæq; pmitteret. ex cuius familiaribus Anneus Serenus ſimulatione amoris aduerſus eãdem libertam primas adoleſcentis cupidines uelauerat: præbuerátq; nomen, ut quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tũ Agrippina uerſis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, ſuum potius cubiculum ac ſinum offerre contegendis, quæ prima ætas, & ſumma fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempeſtiuam ſeueritatem, & ſuarum opum, quæ haud procul imperatorijs aberãt, copias tradebat: ut nimia nuper coërcendo filio, ita rurſum intemperanter demiſſa. Quæ mutatio Neq; Neronem fefellit, & proximi amicorũ metuebant, orabãtq; caueret inſidias mulieris ſemper atrocis, tum & falſæ. Forte illis diebus Cæſar inſpecto ornatu, quo principum coniuges ac parentes effulſerant, deligit ueſtem & gemmas, miſitq; donũ matri: nulla parſimonia, cum præcipua & cupita alijs, prior deferret. Sed Agrippina non his inſtrui cultus ſuos, ſed cæteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipſa haberet. Nec defuere q in deterrius referrent. Et Nero infenſus ijs, quibus ſuperbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem cura rerum, quis à Claudio impoſitus, uelut arbitrum regni agebat. ferebatúrq; digrediente eo, magna proſequentiũ multitudine, non abſurde dixiſſe: Ire Pallantem, ut eiuraret. Sané pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresq; rationes cum Rep. haberet. Præceps poſt hæc Agrippina, ruere ad terrorem & minas, neq; principis auribus abſtinere, quo minus teſtaretur, adultum iam eſſe Britannicum, uerã dignamq; ſtirpem ſuſcipiendo patris imperio, quod inſitus, & adoptiuus per iniurias matris exerceret. Non abnuere ſe, quin cuncta infelicias domus mala patefierent: ſuæ in primis nuptiæ, ſuum ueneficium: id ſolum dijs & ſibi prouiſum, quòd uiueret priuignus: ituram cum illo in caſtra. Audiretur hinc Germanici filia, inde uilis rurſus Burrus, & exul Seneca, trunca ſcilicet manu, & profeſſoria lingua, generis humani regimen expoſtulãtes. Simul intẽdere manus, aggerere probra: conſecratum Claudiũ, infernos Sillanorũ manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero: & propinquo die, quo quartumdecimũ ætatis annũ Britannicus explebat, uolutare ſecum modo matris uiolentiam, modo ipſius indolem, ut quidem experimento nup cognitam: quo tamẽ fauorem late quæſiuiſſet. feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortiẽtũ, euenerat ea ſors Neroni. Igitur cæteris diuerſa, nec ruborẽ allatura:

ubi Britannico iuſſit,exurgeret,progreſſusq́; in medium cantum ali quem inciperet,irriſum ex eo ſperans pueri ſobrios quoq; conuictus nedum temulētos ignorantis:ille conſtanter exorſus eſt carmen, quo euolutum eum ſede patria,rebusq́; ſummis ſignificabatur . unde orta miſeratio manifeſtior: quia diſſimulationē nox & laſciuia exe merat. Nero intellecta inuidia,odiū intendit. urgentibusq́; Agrip pinæ minis,quia nullum crimen,neq; iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur.Parari uenenum iubet, miniſtro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno,cuius cura attinebatur damnata ue neficij nomine Locuſta,multa ſcelerum fama.Nam ut proximus q́ſq; Britannico neq; fas,neq; fidē penſi haberet,olim prouiſum erat.Primum uenenum ab ipſis educatoribus accepit,tranſmiſitq́; exoluta al uo parum ualidum,ſiue temperamentum inerat,ne ſtatim ſæuiret. Sed Nero lenti ſceleris impatiens,minitari tribuno, iubere ſuppliciū ueneficæ,quòd dum rumorem reſpiciunt,dum parant defenſiones, ſecuritatem morarētur.promittentibus dein tam præcipitem necem, quàm ſi ferro urgeretur,cubiculum Cæſaris iuxta decoquitur uirus cognitis antea uenenis rapidum.Mos habebatur principum liberos cum cæteris idem ætatis nobilibus ſedentes ueſci in aſpectu propinquorum,propria & parciore menſa.Illic epulante Britannico,quia cibus,potusq́; eius delectus ex miniſtri guſtu explorabatur,ne omitte retur inſtitutū,aut utriusq; morte proderetur ſcelus,talis dolus reper tus eſt. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata guſtu potio traditur Britannico. Dein poſtq̄ feruore aſpernabatur,frigida in aqua affunditur uenenum,quod ita cunctos eius artus peruaſit, ut uox pari ter & ſpiritus eius raperētur.Trepidatum à circunſedentibus: diffugiunt imprudentes.At quibus altior intellectus,reſiſtunt defixi,et Neronem intuentes.Ille ut erat reclinis,& neſcio ſimilis: ſolitum ita ait,per comitialem morbum,quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus:& redituros paulatim uiſus ſenſusq́;.At Agrippinæ is pauor,ea conſternatio mentis,quamuis uultu premeretur,emicuit, ut perinde ignarā fuiſſe,ac Octauiam ſororem Britannici conſtiterit: quippe ſibi ſupremum auxilium ereptum,& parricidij exemplū in telligebat.Octauia quoq;,quamuis rudibus annis,dolorem,charitatem,omnis affectus abſcondere didicerat.Ita poſt breue ſilentium repetita conuiuij lætitia.Nox eadem necem Britannici & rogum cō iunxit,prouiſo ante funebri apparatu , qui modicus fuit.In campo tamen Martio ſepultus eſt,adeo turbidis ibribus,ut uulgus irā deūm portendi crediderit aduerſus facinus,cui pleriq; etiā hominum igno ſcebant:antiquas fratrum diſcordias,& inſociabile regnum exiſti-

mantes. Tradunt pleriq; eorũ temporum ſcriptores, crebris ante exitium diebus illuſiſſe pueritiæ Britannici Neronem, ut iam nõ præmatura, neq; ſæua mors uideri queat, quamuis inter ſacra menſæ, ne tẽpore quidem ad complexum ſorori dato, ante oculos inimici properata ſit in illum ſupremum Claudiorum ſanguinem, ſtupro prius, q̃ ueneno pollutum. Feſtinationem exequiarum edicto Cæſar defendit, id à maioribus inſtitutum referens, ſubtrahere oculis acerba funera, neq; laudationibus, aut pompa detinere. Cæterum & ſibi amiſſo fratris auxilio, reliquas ſpes in Rep. ſitas: et tanto magis fouendum patribus populóq; principem, qui unus ſupereſſet è familia ſummum ad faſtigium genita. Exin largitione potiſſimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui arguerent uiros grauitatem aſſeuerantes, quòd domos uillaſq; id temporis quaſi prædas diuiſiſſent. Alij neceſſitatẽ adhibitam credebant à principe, ſceleris ſibi conſcio, & ueniam ſperante, ſi largitionibus ualidiſſimum quenq; obſtrinxiſſet. At matris ira nulla munificentia leniri: ſed amplecti Octauiam: crebra cum amicis ſecreta habere. Super ingenitam auaritiam, undiq; pecunias quaſi in ſubſidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & uirtutes nobilium, qui etiam tum ſupererant, in honore habere, quaſi quæreret ducem et partes. Cognitum id Neroni: excubiaſq; militares, quæ ut coniugi imperatoris ſoli tum, &, ut matri, ſeruabantur, & Germanos ſuper eundem honorem cuſtodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu ſalutantium frequentaretur, ſeparat domum, matremq; transfert in eam quæ Antoniæ fuerat, quoties ipſe illuc uentitaret, ſeptus turba centurionum, & poſt breue oſculũ digrediens. Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, q̃ fama potentiæ, non ſua ui nixa. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo ſolari, nemo adire, præter paucas fœminas: amore an odio, incertum. Ex quibus erat Iulia Syllana, quam matrimonio C. Silij à Meſſalina depulſam, ſupra rettuli, inſignis genere, forma, laſciuia, et Agrippinæ diu perchara: mox occultis inter eas offenſionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptijs Syllanæ deterruerat Agrippina, impudicam & uergentem annis dictitans, non ut Africanum ſibi ſeponeret, ſed ne opibus & orbitate Syllanæ maritus potiretur. Illa ſpe ultionis cauſa oblata, parat accuſatores ex clientibus ſuis Iturium & Caluiſium, nõ uetera, & ſæpius iã audita deferens, quòd Britãnici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: ſed deſtinauiſſe eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Auguſto, ad res nouas extollere: coniugióq; eius etiã imperio Remp. rurſus inuadere. hæc Iturius

*Gnarum, Muret. lib. 11 var. c. 2.

& Caluiſius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiũt Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infenſa æmulatio exercebatur) Paridem hiſtrionem libertum & ipſum Domitiæ impulit ire propere, crimenq́; atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per uinolentiam trahebatur, cum ingreditur Paris, ſolitus alioquin id temporis luſus principis intendere. ſed tunc cõpoſitus ad mœſtitiam, expoſitoq́; indicij ordine, ita audientem exterret, ut nõ tantum matrem Plautumq́; interficere, ſed Burrũ etiã dimouere præfectura deſtinaret, tanq̃ Agrippinæ gratia prouectum, & uicẽ reddentẽ. Fabius Ruſticus auctor eſt, ſcriptos eſſe ad Cecinnã Thuſcum codicillos mandata ei prætoriarum cohortium cura, ſed ope Senecæ dignationem Burro retentam. Plinius & Cliuius nihil dubitatũ de fide præfecti referunt. ſanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitia floruit. Nos conſenſum auctorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibus ipſorum trademus. Nero trepidus, et interficiendæ matris auidus, non prius differri potuit, q̃ Burrus necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur. ſed cuicunq́;, nedum parenti, defenſionem tribuendam: nec accuſatores adeſſe, ſed uocem unius ex inimica domo afferri. Refutare tenebras, & uigilatam conuiuio noctem, omniaq́; temeritati & inſcitiæ propiora. Sic lenito principis metu, & luce orta, itur ad Agrippinam, ut noſceret obiecta, diſſolueretq́;, uel pœnas lueret. Burrus ijs mandatis Seneca coràm fungẽbatur. Aderant & ex libertis arbitri ſermonis. Deinde à Burro poſtq̃ crimina & auctores expoſuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, Non miror, inquit, Syllanam nunq̃ edito partu matrum affectus ignotos habere. Neq; enim perinde à parentibus liberi, q̃ ab impudica adulteri mutantur. Nec ſi Iturius & Caluiſius adeſis omnibus fortunis, nouiſſimam ſuſcipiendæ accuſationis operã anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæſari conſciẽtia ſubeunda eſt: nam Domitiæ inimicitijs gratias agerem, ſi beniuolentia mecum in Neronem meum certaret. Nũc per concubinum Atimetum, & hiſtrionem Paridem quaſi ſcenæ fabulas componit Baiarum ſuarum piſcinas excolebat, cum meis conſilijs adoptio, & proconſulare ius, & deſignatio conſulatus, & cætera adipiſcendo imperio præpararentur. At exiſtat qui cohortes in urbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, deniq; ſeruos uel libertos ad ſcelus corruptos arguat. Viuere ego Britãnico potiente rerum poteram? ac ſi Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit, deſunt ſcilicet mihi accuſatores, qui non uerba impatientia charitatis aliquãdo incauta, ſed ea crimina obijciant, quibus niſi à filio mater abſolui

non poſſim. Commotis qui aderant, ultroq́; ſpiritus eius mitigantibus, colloquium filij expoſcit. Vbi nihil pro innocentia, quaſi diffideret, nec beneficijs, quaſi exprobraret, diſſeruit, ſed ultionem in delatores et præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ Senio Rufo, cura ludorum, qui à Cæſare parabantur, Aruntio Stellæ, Aegyptus C. Balbillo permittuntur, Syria Pantello deſtinata: & uarijs mox artibus eluſus, ad poſtremum in urbe retentus eſt. at Syllana in exiliū acta: Caluiſius quoq; & Iturius relegantur. De Atimeto ſupplicium ſumptum, ualidiore apud libidines principis Paride, q̄ ut pœna afficeretur: Plautus ad præſens ſilentio tranſmiſſus eſt. Deferuntur dehinc conſenſiſſe Pallas, ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui ꝑ nuptias Antoniæ gener erat, ad imperium uocaretur. Eius accuſationis auctor extitit Petus quidam exercendis apud ærarium ſectionibus famoſus, & tum uanitatis manifeſtus. Nec tam grata Pallātis innocentia, q̄ grauis ſuperbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conſcios haberet, reſpondit, nihil unquam ſe domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe, uel ſi plura demōſtranda eſſent, ſcripto uſum, ne uocem conſociaret. Burrus quamuis reus, inter iudices ſententiam dixit. exiliumq́; accuſatori irrogatū, & tabulæ exuſtæ ſunt, quibus obliterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni ſtatio cohortis aſſidere ludis ſolita demouetur, quo maior ſpecies libertatis eſſet, utq́; miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret: et plebs daret experimētum, an amotis cuſtodibus, modeſtiam retineret. Vrbem princeps luſtrauit è reſponſo aruſpicū, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cœlo tactæ erant.

Q. Voluſio, P. Cepione Coss. otium foris: fœda domi laſciuia, qua Nero itinera urbis, & lupanaria, & diuerticula, ueſte ſeruili in diſſimulationem ſui compoſitus pererrabat comitantibus qui raperent ad uenditionem expoſita, et obuijs uulnera inferrent aduerſus ignaros, adeo ut ipſe quoq; exciperet ictus, et ore præferret. Deinde ubi Cæſarē eſſe, qui graſſaretur, pernotuit, augebanturq́; iniuriæ aduerſus uiros fœminasq́; inſignes, & quidam ſimuli licentia ſub nomine Neronis, multi proprijs cum globis eadem exercebant, & in modū captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Mōtanus ſenatorij ordinis, ſed qui nondum honorem capeſſiſſet, congreſſus forte per tenebras cū principe: quia uim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quaſi exprobraſſet, mori adactus eſt. Nero autem metuētior in poſterum, milites ſibi, & pleroſq; gladiatorum circundedit, qui rixarum initia modica quaſi priuata ſinerent. ſi à læſis ualidius ageretur, arma inferebant. Ludicră quoq; licentiă, et fautores hiſtrionum

uelut in prælia conuertit impunitate & præmijs, atq; ipſe occultus, & plerunq; coràm proſpectans: donec diſcordi populo ex grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum eſt, quàm ut hiſtriones Italia pellerentur, milesq; theatro rurſum aſſideret. Per idem tẽpus actum in ſenatu de fraudibus libertorum, efflagitatumq; ut aduerſus male meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant q cenſerent. Sed conſules relationem incipere non auſi ignaro principe, pſcripſere tamen conſenſum ſenatus. Ille an auctor cõſtitutionis fieret, ut inter paucos & ſententiæ aduerſos, quibuſdam coalitam libertate irreuerentiam, eò prorupiſſe frementibus, ui ne an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, ac uerberibus manus ultro intenderent, impulere uel pœnam ſuam diſſuadentes. Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quàm ut uiceſimum ultra lapidem in oram Campaniæ libertum relegēt? Cæteras actiones promiſcuas & pares eſſe. Tribuendum aliquod telum, quod ſperni nequeat. Nec graue manumiſſis, per idem obſequium retinendi libertatem, per quod aſſecuti ſint. Ac criminum manifeſtos merito ad ſeruitutem retrahi, ut metu coërceantur quos beneficia non mutauiſſent. Diſſerebatur contra, Paucorum culpam ipſis exitioſam eſſe debere, nihil uniuerſorum iuri derogandū: quippe late fuſum id corpus. Hinc plerunq; tribus, decurias, miniſteria magiſtratibus & ſacerdotibus, cohortes etiam in urbe conſcriptas, et plurimis equitum, pleriſque ſenatoribus, non aliunde origenem trahi. Si ſeparentur libertini, manifeſtam fore penuriam ingenuorum: non fruſtra maiores, cum dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi poſuiſſe. Quin & manumittendi duas ſpecies inſtitutas, ut relinqueretur pœnitentiæ, aut nouo beneficio locus. Quos uindicta patronus non liberauerit, uelut uinculo ſeruitutis attineri. Diſpiceret quiſque merita, tardeq; concederet, quod datum non adimeretur. Hæc ſententia ualuit. Scripſitq; Cæſar ſenatui, priuatim expenderent cauſam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo poſt ereptus amitæ libertus Paris, quaſi iure ciuili, non ſine infamia principis, cuius iuſſu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Bibulium prætorem, & plebei tribunum Antiſtium, ortum certamen: quòd immodeſtos fautores hiſtrionum, & à prætore in uincula ductos, tribunus omitti iuſſiſſet. comprobauere patres, incuſata Antiſtij licentia. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & conſulū præripere, aut uocare ex Italia cum quibus lege agi poſſet. Addidit L. Piſo deſignatus conſul, ne quid intra domum pro poteſtate animad-

uerterent: né ue mulctam ab ijs dictam, quæſtores ærarij in publicas
tabulas ante quatuor menſes referrent: medio temporis contradicere
liceret: deq́; eo conſules ſtatuerent. Cohibita arctius & ædilium
poteſtas, ſtatutumq́; quantum curules, quantum plebei pignoris cape-
rent, uel pœnæ irrogarent. Eo Heluidius Priſcus tribunus plebis, ad=
uerſus Obultronium Sabinum ærarij quæſtorem contentiones pro-
prias exercuit, tanquam ius haſtæ aduerſus inopes inclementer au=
geret. Dein princeps curam tabularum publicarum à quæſtori-
bus ad præfectos tranſtulit. Varie habita, ac ſæpe immutata eius rei
forma. Nam Auguſtus permiſit ſenatui deligere præfectos. dein am
bitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero prætorum, q
præeſſent. Neq; id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idone=
os. Tunc Claudius quæſtores rurſum impoſuit, ijq́; ne metu offenſio=
num ſegnius conſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed de-
erat robur ætatis eum primum magiſtratum capeſcentibus. Igitur
Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit.

Damnatus ijſdem conſulibus Vipſanius Lenâs ob Sardiniam pro
uinciam auare habitam. Abſolutus Ceſtius Proculus repetundarum,
cedentibus accuſatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remi=
gum, qui Rauennæ haberentur, uelut infimam nationum, Italiă lu
xuria ſæuitiaq́; afflictauiſſet, ueneno damnationem anteuertit. Ami
nius Rebius ex primoribus peritia legum, & pecuniæ magnitudi-
ne, cruciatus ægræ ſenectæ miſſo per uenas ſanguine effugit, haud
creditus ſufficere ad conſtantiam ſumendæ mortis, ob libidines mulie
briter infamis. At L. Voluſius egregia fama conceſſit. cui tres & no
naginta anni ſpacium uiuendi, præcipuæq́; opes bonis artibus, inof=
fenſa tot imperatorum malitia fuit. Nerone ſecundum, L. Piſo-
ne conſulibus, pauca memoria digna euenere, niſi cui libeat, laudan
dis fundamentis & trabibus, queis molem amphitheatri apud cam
pum Martis Cæſar extruxerat, uolumina implere, cum ex dignita
te populi Romani repertum ſit, res illuſtres annalibus, talia diurnis
urbis actis mandare. Cæterum Coloniæ Capua atque Nuceria, addi
tis ueteranis, firmatæ ſunt. Plebeiq́; congiarium quadrigeni nummi
uiritim dati, & ſeſtertium quadrigenties ærario illatum eſt ad reti
nendam populi fidem. Vectigal quoq; quintæ & uiceſimæ uenaliũ
mancipiorum remiſſum ſpecie magis, quàm ui, quia cum uenditor
péndere iuberetur, in partem precij emptoribus accreſcebat. Edixit
Cæſar ne quis magiſtratus, aut procurator, qui prouinciam obtine-
ret, ſpectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludi-
crum ederet. Nam ante non minus tali largitione, quàm corripiẽdis

pecunijs, ſubiectos affligebant, dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. Factum & S. conſultum ultioni iuxta & ſecuritati, ut ſi quis à ſuis ſeruis interfectus eſſet, ij quoq;, qui teſtamento manumiſſi ſub eodem tecto manſiſſent, inter ſeruos ſupplicia penderet. Redditur ordini Luſius Varius cõſularis, auariciæ criminibus olim perculſus. Et Pomponia Græcina inſignis fœmina, Plantio, qui ouãs ſe de Britannijs rettulit, nupta, ac ſuperſtitionis externæ rea, mariti iudicio permiſſa. Is'q; priſco inſtituto propinquis corãm, de capite famaq; coniugis cognouit, & inſontem nunciauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua triſtitia fuit. Nam poſt Iuliam Druſi filiam dolo Meſſalinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu niſi lugubri, non animo niſi mœſto egit. id'q; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam uertit. Idem annus plures reos habuit, quorum P. Celerem accuſante Aſia, quia abſoluere nequibat Cæſar, traxit ſenecta donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, ut memoraui, Syllano proconſule, magnitudine ſceleris cætera flagitia obtegebat. Coſſucianũ Capitonem Cilices detulerant, maculoſum fœdum'q;, & idem ius audaciæ in prouincia ratum, quod in urbe exercuerat. Sed peruicaci accuſatione conflictatus, poſtremo defenſionem omiſit, ac lege repetundarum damnatus eſt. Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò uſque ambitus præualuit, ut quidam accuſatorum eius exilio mulctarentur, tanquam inſonti periculum feciſſent.

Nerone tertium conſule ſimul inijt conſulatum Valerius Meſſala: cuius proauum oratorem Coruinum diuo Auguſto abauo Neronis collegam in eo magiſtratu fuiſſe, pauci iam ſenum meminerant. ſed nobili familiæ honor auctus eſt, oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertijs, quibus Meſſala paupertatem innoxiam ſuſtentaret. Aurelio quoque Cottæ & Aterio Antonino annuam pecuniam ſtatuit princeps, quamuis per luxum habitas opes diſſipaſſent. Eius anni principio, mollibus adhuc initijs prolatatum inter Parthos Romanos'q; de obtinẽda Armenia bellum acriter ſumitur: quia nec Vologeſes ſinebat fratrem Tyridatem dati à ſe regni expertem eſſe, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeio'q; recipere. Ad hæc Armenij ambigua fide utraq; arma inuitabãt, ſitu terrarum, ſimilitudine morum Parthis propiores, connubijs'q; permixti, ac libertate ignota illuc magis ad ſeruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduerſus ignauiam militum, quàm contra perfidiã hoſtium erat. Quippe Syria tranſmotæ legiones pace longa ſegnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant. Satis conſtitit fuiſſe in eo

exercitu ueteranos, qui non ſtationem, non uigilias iniſſent: uallum foſſam'q; quaſi noua & mira uiſerent: ſine galeis, ſine loricis, nitidi & quæſtuoſi, militia per oppida expleta. Igitur dimiſſis quibus ſenecta, aut ualitudo aduerſa erat, ſupplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germania legio cum equitibus alarijs, & peditatu cohortium. Retentus'q; omnis exercitus ſub pellibus, quamuis hyeme ſæua adeo, ut obducta glacie niſi effoſſa humus, tentorijs locum non præberet. Ambuſti multorum artus ui frigoris, & quidā inter excubias exanimati ſunt. Annotatus'q; miles, qui faſcem lignorum geſtabat, ita præriguiſſe manus, ut oneri adhærentes, truncas brachijs deciderent. Ipſe cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adeſſe: laudem ſtrenuis, ſolatiū inualidis, exemplum omnibus oſtendere. Dehinc quia duritiam cœli militiæ'q; multi abnuebant, deſerebāt'q;, remedium ſeueritate quæſitum eſt. Nec enim ut in alijs exercitibus primum alterum'q; delictum uenia proſequebatur, ſed q ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. Id'q; uſu ſalubre, et miſericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa caſtra deſeruere, quàm ea in quibus ignoſcebatur. Interim Corbulo legionibus intra caſtra habitis, donec uer adoleſceret, diſpoſitis'q; per idoneos locos cohortibus auxiliarijs, ne pugnam priores adirent, prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat: Is quanquam incautos Barbaros, & bene gerēdæ rei caſum offerri ſcripſerat, tenere ſe munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, poſtquā paucæ è proximis caſtellis turmæ aduenerant, pugnam'q; imperitia poſcebant, congreſſus cum hoſte funditur. Et damno eius exterriti, qui ſubſidium ferre debuerant, ſua quiſq; in caſtra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. Increpitum'q; Pactium, & præfectos, milites'q; tendere omnes extra uallum iuſſit. In'q; ea contumelia detenti, nec niſi precibus uniuerſi exercitus exoluti ſunt. At Tyridates ſuper proprias clientelas, ope Vologeſi fratris adiutus, non furtim iam, ſed palàm bello infenſare Armeniam, quos'q; fidos nobis rebatur depopulari, & ſi copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoq; & illuc uolitans, plura fama, quàm pugna extrahere. Igitur Corbulo quæſito diu prælio, fruſtra habitus, & exemplo hoſtium circumferre bellum coactus, diſpartit uires, ut legati præfecti'q; diuerſos locos pariter inuaderent. Simul Antiochū regem monet, proximas ſibi præfecturas petere. Nam Pharaſmanes interfecto filio Rhadamiſto, quaſi proditore ſuo, quo fidem in nos teſtaretur, uetus aduerſus Armenios odium promptius exercebat. Tunc quoque primum illecti

Iſichi,

Iſichi, gens ante alias ſocia Romanis, auia Armeniæ incurſauit. Ita conſilia Tyridati in contrarium uertebantur. mittebatq; oratores, qui ſuo Parthorumq; nomine expoſtularent, cur datis nuper obſidibus, redintegrataq; amicitia, quæ nouis quoq; beneficijs locum aperiret, uetere Armeniæ poſſeſſione depelleretur. Ideo nondum ipſum Vologeſem commotum, quia cauſa, q̃ ui agere mallet. Si perſtaretur in bello, non defore Arſacidis uirtutem fortunamq; ſæpius clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, ſatis comperto, Vologeſem defectione Hyrcaniæ attineri, ſuadet Tyridati precibus Cæſarem aggredi: poſſe illi regnum ſtabile, & res incruentas contingere, ſi omiſſa ſpe longinqua & ſera, præſentem potioremq; ſequeretur. Placitum debinc, quia commeantibus inuicem nuncijs nihil in ſumma pacis proficiebatur, colloquio ipſorum tempus locumq; deſtinari. Mille equitũ præſidium Tyridates affore ſibi dicebat, quantum Corbuloni cuiusq; generis militum aſſiſteret, non ſtatuere, dum poſitis loricis & galeis, in faciem pacis ueniretur. Cuicunq; mortalium, nedũ ueteri et prouido duci, barbaræ aſtutiæ patuiſſent. Ideo arctum inde numerum finiri & hinc maiorem afferri, ut dolus patraretur. Nam equiti ſagittarum uſu exercito, ſi detecta corpora obijcerentur, nihil profuturã multitudinem. Diſſimulato tamen intellectu, rectius de his, quæ in publicum conſulerentur, totis exercitibus coràm diſſertaturos reſpõdit. Locumq; delegit, cuius pars altera colles erant clementer aſſurgentes, accipiendis peditum ordinibus, pars in planiciem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieq; pacto, prior Corbulo ſocias cohortes, & auxilia regum pro cornibus, medio ſextam legionem conſtituit: cui accita per noctem alijs ex caſtris, tria millia tertianorũ pmiſcuerat, unà cum aquila, quaſi eadem legio ſpectaretur. Tyridates uergente iam die procul aſtitit, unde uideri magis, quàm audiri poſſet. Ita ſine congreſſu dux Romanus abſcedere militem ſua queq; in caſtra iubet. Rex ſiue fraudem ſuſpectans, quia plura ſimul in loca ibatur, ſiue ut commeatus noſtros Pontico mari, & Trapezunte oppido aduentantes interciperet, propere diſcedit. Sed neq; commeatibus uim facere potuit, quia per montes ducebantur præſidijs noſtris inſeſſos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, utq; Armenios ad ſua defendenda cogeret, excindere parat caſtella: ſibiq;, quod ualidiſſimum in ea præfectura, cognomento Volandum, ſumit: minora Cornelio Flacco legato, & Iſteo Capitoni caſtrorum præfecto mandat. Tum circunſpectis munimentis, &, quæ expugnationi idonea, prouiſis, hortatur milites, ut hoſtem uagum, neq; paci, aut prælio paratum, ſed perfidiam et ignauiam fuga confitentem, exuerent ſedi-

bus, gloriæq; pariter & prædæ conſulerent. Tū quadripartito exercitu, hos in teſtudinem conglobatos ſubruendo uallo inducit, alios ſcalas mœnibus admouere, multos tormentis faces & haſtas incutere iubet. Libratoribus funditoribusq́; attributus locus, unde eminus glādes torquerent: ne qua pars ſubſidium laborantibus ferret, pari undiq; motu. tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiā diei partem, nudati propugnatoribus muri, obijces portarum ſubuerſi, capta aſcenſu munimenta, omnesq́; puberes trucidati ſint, nullo milite amiſſo, paucis admodum uulneratis. & imbelle uulgus ſub corona uenundatum: reliqua præda uictoribus ceſſit. Pari fortuna legatus, ac præfectus uſi ſunt, tribusq; una die caſtellis expugnatis, cætera terrore, & alia ſponte incolarum, in deditionem ueniebant. Vnde orta fiducia, caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones: quæ ſi amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte tranſgrederentur, ſub ictum dabantur: procul & latioribus uadis tranſiere. At Tyridates pudore & metu, ne ſi conceſſiſſet obſidioni, nihil opis in ipſo uideretur: ſi prohiberet, impeditis locis ſeq; & equeſtres copias illigaret: ſtatuit poſtremo oſtendere aciem, et dato die prælium incipere, uel ſimulatione fugæ locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circunfundit, nō ignaro duce noſtro, qui uiæ pariter & pugnæ compoſuerat exercitum. latere dextro tertia legio, ſiniſtro ſexta incedebat, medijs decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur, quibus iuſſerat, ut inſtantibus comminus reſiſterent, refugos nō ſequerentur. In cornibus pedes ſagittarius, & cætera manus equitū ibat, productior cornu in ſiniſtro per ima collium, ut ſi hoſtis intrauiſſet, fronte ſimul & ſinu exciperetur. Aſſultare ex diuerſo Tyridates, non uſque ad iactum teli, ſed tum minitans, tum ſpecie trepidantis, ſi laxare ordines, & diuerſos conſectari poſſet. Vbi nihil temeritate ſolutum, nec amplius, quàm decurio equitum audentius progreſſus, & ſagittis confixus, cæteros ad obſequium exemplo firmauerat propinquis iam tenebris abſceſſit. Et Corbulo caſtra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obſidioneq́; circundaret agitauit, conceſſiſſe illuc Tyridatem ratus. Dein poſtquam exploratores attulere longinquum regis iter, &, Medi an Albani peterētur, incertum, lucem opperitur: præmiſſaq; leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemq́; eminus inciperet. Sed oppidani portis ſponte patefactis, ſe ſuaq; Romanis permiſere, quod ſalutem ipſis tulit. Artaxatis ignis immiſſus, deletaq; et ſolo æquata ſunt quia nec teneri ſine ualido præſidio, ob magnitudinem mœnium, nec

id nobis

id nobis uirium erat, quod firmando præſidio, et capeſcendo bello di uideretur. Vel ſi integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo utilitas, aut gloria quod capta eſſent. Adijcitur miraculum uelut numine oblatum. Nam cuncta extra tecta hactenus ſole illuſtria fuere: quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribusq́; diſcretum eſt, ut quaſi infenſantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc conſalutatus imperator Nero, & ſenatuſconſulto ſupplicationes habitæ: ſtatuæq́; & arcus, & continui conſulatus principi: utq́; inter feſtos referretur dies, quo patrata uictoria, quo nunciata, quo relatum de ea eſſet, aliaq́; in eandem formam decernuntur, adeo modum egreſſa, ut C. Caſſius de cæteris honoribus aſſenſus, ſi pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur, ne totum quidẽ annum ſupplicationibus ſufficere diſſeruerit: eoq́; oportere diuidi ſacros & negotioſos dies, queis diuina colerentur, & humana non impedirent.

Varijs deinde caſibus iactatus, & multorum odia meritus, reus, haud tamen ſine inuidia Senecæ damnatur. Is fuit P. Suillius imperitante Claudio terribilis ac uenalis, & mutatione temporum, nõ q̃tum inimici cuperent demiſſus, quiq́; ſe nocentem uideri, quàm ſupplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur ſenatuſconſultum, pœnaq́; Cinciæ legis aduerſus eos qui precio cauſas orauiſſent: nec Suillius queſtu, aut exprobratione abſtinebat, præter ferociã animi extrema ſenecta liber, & Senecam increpans, infenſum amicis Claudij, ſub quo iuſtiſſimum exiliũ pertuliſſet. Simul ſtudijs inertibus, & iuuenum imperitiæ ſuetum, inuidere ijs qui uiuidam, & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæſtorem Germanici, illum domus eius adulterum fuiſſe. An grauius exiſtimãdum ſponte litigatoris præmium honeſtæ operæ aſſequi, quàm corrũpere cubicula principum fœminarum? Qua ſapientia, quibus philoſophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies ſeſtertiũ parauiſſet? Romæ teſtamenta & orbos, uelut indagine eius capi, Italiam & prouincias immenſo fœnore hauriri. At ſibi labore quæſitam, & modicam pecuniam eſſe. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm ueterem ac olim partam dignationem ſubitæ felicitati ſubmittere. Nec deerant qui hæc ijſdem uerbis, aut uerſa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq́; accuſatores, direptos ſocios cum Suillius prouinciam Aſiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulere. Mox quia inquiſitionem annuam impetrauerat, breuius uiſum, ſuburbana crimina incipi, quorum obuij teſtes erant. Ii acerbitate accuſationis Q. Pomponium ad neceſſitatem belli ciuilis detruſum: Iuliam Druſi filiam, Sabinamq́; Poppæam ad mortem

actas: & Valerium Aſiaticum, Luſium Saturninum, Corneliũ Lupum circumuentos, iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemq; Claudij ſæuitiam Suillio obiectabant. Ille nihil ex his ſponte ſuſceptum, ſed principi paruiſſe defendebat, donec eam orationem Cæſar cohibuit, compertum ſibi referens ex commentarijs patris ſui, nullam cuiusquam accuſationem ab eo coactam. Tum iuſſa Meſſalinæ prætendi, & labare defenſio. Cur enim neminem alium electũ, qui ſæuienti impudicæ uocem præberet? Puniendos rerum atrociũ miniſtros, ubi precia ſcelerum adepti, ſcelera ipſa alijs delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturq; etiam quæ teſtamento matris, aut aui acceperant) in inſulas Baleares pellitur, non ipſo diſcrimine, non poſt damnationem fractus animo. Ferebaturq; copioſa & molli uita ſecretum illud tolerauiſſe. Filium eius Nerulinum aggreſſis accuſatoribus per inuidiã patris, & crimina repetundarum, intercęſſit princeps, tanquam ſatis expleta ultione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus Pontiæ mulieris nuptæ amore uecors, ingentibus donis adulterium, & mox, ut omitteret maritum, emercatur, ſuum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed ubi mulier uacua fuit, nectere moras, aduerſam patris uoluntatem cauſari, repertaq; ſpe ditioris coniugis, promiſſa exuere. Octauius contra modo conqueri, modo minitari, famam perditam, pecuniam exhauſtam obteſtans, denique ſalutem, quæ ſola reliqua eſſet, arbitrio eius permittens. Ac poſtquam ſpernebatur, noctem unam ad ſolatium poſcit, qua delinitus, modum in poſterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conſciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat. Ille uno cum liberto ferrum ueſte occultum infert. Tum ut aſſolet in amore et ira, iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio, & pars tenebrarum libidine ſepoſita. Et queſtu incenſus, nihil metuentem ferro traſuerberat, & accurrentem ancillam uulnere abſterret, cubiculoq; prorumpit. Poſtera die manifeſta cædes, haud ambiguus percuſſor. quippe manſitaſſe unà conuincebatur. Sed libertus ſuum illud facinus profiteri, ſe patroni iniurias ultũ eſſe. commoueratq; quoſdam magnitudine exempli, donec ancilla ex uulnere refecta, uerum aperuit, poſtulatusq; apud conſules à patre interfectæ, poſtquam tribunatu abierat, ſententia patrum, & lege Cornelia de ſicarijs condemnatur. Non minus inſignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, ſed nomen aui materni ſumpſerat, illuſtri memoria Poppæi Sabini conſulari, & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum

amicitia

amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter ho
neſtum animum. Quippe mater eius ætatis ſuæ fœminas pulchritu-
dine ſupergreſſa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritu
dini generis ſufficiebant. Sermo comis, nec abſurdum ingenium mo-
deſtiam præferre, et laſciuia uti. rarus in publicum egreſſus: idq; ue
lata parte oris, ne ſatiaret aſpectum, uel quia ſic decebat. Famæ nun
quam pepercit, maritos & adulteros non diſtinguens, neq; affectui
ſuo aut alieno obnoxia. unde utilitas oſtēderetur, illuc libidinē trāſfe
rebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Criſpi equitis Roma
ni, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuenta ac luxu, & quia
flagrantiſſimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora quin ad-
ulterio matrimonium iungeretur. Otho ſiue amore incautus, lauda-
re formam elegantiamq; uxoris apud principem: ſiue ut accenderet,
ac ſi eadem fœmina potirētur, id quoq; uinculum potentiam ei adij
ceret. Sæpe auditus eſt conſurgens è conuiuio Cæſaris, ſe ire ad illā,
ibi conceſſam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, uota omnium,
& gaudia felicium. His atque talibus irritamentis, non longa cō-
tatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimē
ta & artes ualeſcere, imparem cupidini ſe, & forma Neronis captā
ſimulans: mox acri iam principis amore, ad ſuperbiam uertens, ſi
ultra unam alteramq; noctem attineretur, nuptam eſſe ſe dictitans,
nec poſſe matrimonium amittere, deuinctam Othoni per genus ui-
tæ, quod nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi
ſe ſumma fortuna dignam uiſere. At Neronem pellice ancilla & aſ-
ſuetudine Actes deuinctum, nil è contubernio ſeruili, niſi abiectum et
ſordidum traxiſſe. Deijcitur familiaritate ſueta, poſt congreſſu & co
mitatu Otho, & poſtremo, ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ
Luſitaniæ præficitur. Vbi uſque ad ciuilia arma, non ex priore infā
mia, ſed integre ſanctèq; egit, procax otij, & poteſtatis temperantior.

Hactenus Nero flagitijs & ſceleribus uelamenta quæſiuit. Suſpe
ctabat maxime Cornelium Syllam, ſocors ingenium eius in contra
rium trahens, callidumq; & ſimulatorem interpretando. Quē me-
tum Graptus ex libertis Cæſaris, uſu & ſenecta à Tiberio uſque do
mum principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo
tempore celebris nocturnis illecebris erat, uentitabatq; illuc Nero,
quo ſolutius urbem extra laſciuiret. Igitur regredienti per uiam Fla
miniam compoſitas inſidias, fatoq; euitatas, quoniam diuerſo itinere
Salluſtianos in hortos remeauerit, auctoremq; eius doli Syllam emē
titur: quia forte redeuntibus miniſtris principis, quidam per iuueni
lem licentiam, quæ tunc paſſim exercebatur, inanem metum fece-

rant. Neque ſeruorum quiſquam, neque clientium Syllæ agnitus. Maxime deſpecta & nullius auſi capax natura eius à crimine abhorrebat: perinde tamen quaſi conuictus eſſet, cedere patria, et Maſſilienſium mœnibus coërceri iubetur. Iisdem conſulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuerſas ſenatorius ordo plebsq; ad ſenatum miſerant: illi uim multitudinis, hi magiſtratuum & primi cuiuſque auaritiam increpantes. Cumq; ſeditio ad ſaxa & minas ignium progreſſa necem, & arma perliceret, C. Caſſius adhibendo remedio delectus. quia ſeueritatem eius non tolerabant, precante ipſo, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoria: cuius terrore & paucorum ſupplicio, rediit oppidanis concordia.

Non referrem uulgatiſſimum ſenatuſconſultum, quo ciuitati Syracuſanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur, niſi Pætus Thraſea contradixiſſet, præbuiſſetq; materiã obtrectatoribus arguendæ ſententiæ. Cur enim, ſi Remp. egere libertate ſenatoria crederet, tam leuia conſectaretur? quin de bello aut pace, de uectigalibus & legibus, quibusq; alijs Romana continentur, ſuadere diſſuaderé ue licere patribus: quoties ius dicendæ ſententiæ accepiſſent, quæ uellent expromere, relationemq; in ea poſtulare. An ſolum emendatione dignum, ne Syracuſis ſpectacula largius ederentur? Cætera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm ſi non Nero, ſed Thraſea regimen eorum teneret? Quæ ſi ſumma diſſimulatione tranſmitterentur, quanto magis inanibus abſtinendũ? Thraſea contra, rationem poſcentibus amicis, non præſentium ignarũ reſpondebat, eius modi conſulta corrigere, ſed patrum honori dare, ut manifeſtum fieret, magnarum rerum curam non diſſimulaturos, qui animum etiam leuiſſimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus, immodeſtiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta uectigalia omitti iuberet: idq; pulcherrimum donũ generi mortalium daret. Sed impetum eius, multum prius laudata magnitudine animi, attinuere ſenatores, diſſolutionem imperij docendo, ſi fructus, quibus Reſp. ſuſtineretur, diminuerentur: Quippe ſublatis portorijs, ſequens ut tributorũ abolitio expoſtularetur: Pleraſq; uectigalium ſocietates, à conſulibus et tribunis plebis conſtitutas acri etiam populi Romani tum libertate. Reliqua mox ita prouiſa, ut ratio quæſtuum et neceſſitas erogationum inter ſe congruerent. Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos ſine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam uerterent. Ergo edixit princeps ut leges cuiuſque publici occultæ ad id tempus, proſciberẽtur, omiſſas petitiones nõ ultra annum reſumerent: Romæ prætor, ꝑ

prouincias qui pro prætore, aut conſule eſſent, iura aduerſus publicanos extra ordinem redderent: militibus immunitas ſeruaretur, niſi in ijs, quæ ueno exercerent. Aliaq; admodum æqua: quæ breui ſeruata, dein fruſtra habita ſunt. Manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquageſimæq;, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud tranſmarinas prouincias frumenti ſubuectio. Et ne cenſibus negociatorum naues aſcriberentur, tributumq; pro illis penderent, conſtitutum. Reos ex prouincia Africa, qui proconſulare imperium illic habuerant, Sulpitium Camerinum, & Pomponium Siluanum, abſoluit Cæſar. Camerinũ aduerſus priuatos & paucos, ſæuitiæ magis, quàm captarum pecuniarum crimina obijcientes. Siluanum magna uis accuſatorum circunſteterat, poſcebatq; tempus euocãdorum teſtium: reus illico defendi poſtulabat. Valuitq; pecunioſa orbitate & ſenecta, quam ultra eorũ uitam produxit, quorum ambitu euaſerat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi inſignibus, maius ex eo decus ſperabant, ſi pacem continuaiſſent. Paulinus Pompeius, L. Vetus ea tempeſtate exercitui præerant. Ne tamen ſegnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres, & ſexaginta annos à Druſo aggerem coercendo Rheno, abſoluit: Vetus Moſellã atque Ararim facta inter utrunque foſſa connectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arare ſubuectæ, per eam foſſam, mox fluuio Moſella, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, ſublatisq; itinerum difficultatibus, nauigabilia inter ſe occidẽtis ſeptentrionisq; littora fierent. Inuidit operi Helius Gracilis Belgicæ Legatus, deterrendo Vetere, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, in ſtudiaq; Galliarũ affectaret, formidoloſum id imperatori dictitans, quo plerunq; prohibentur conatus honeſti. Cæterum continuo exercituum otio fama inceſſit, ereptum ius Legatis ducendi in hoſtem. Eóq; Friſij iuuentutem ſaltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouere ripæ, agroſq; uacuos, & militum uſui ſepoſitos inſedere, auctore Verrito, & Malorige qui nationem eam regebant, in qua tũ Germanici regnabant. Iamq; finxerant domos, ſemina aruis intulerãt, utq; patrium ſolum exercebant, cum Dubius Auitus accepta à Paulino prouincia, minitando uim Romanam, niſi abſcederent Friſij ueteres in locos, aut nouam ſedem à Cæſare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces ſuſcipere. profectiq; Romam, dum alijs curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea, quæ Barbaris oſtentãtur, intrauere Pompeij theatrum, quo magnitudinem populi uiſerẽt. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum con

ſeſſum caueæ, diſcrimina ordinum, quis eques, ubi ſenatus percunctantur, aduertere quoſdam cultu externo in ſedibus ſenatorum: & quinam forent rogitantes, poſtquā audiuerant, earum gentium Legatis id honoribus datum, quæ uirtute & amicitia Romana præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS, AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediunturq́; & inter patres conſidunt. quod comiter à uiſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, et bona æmulatio. Nero ciuitate Romana ambos donauit: Friſios decedere agris iuſſit. Atque illis aſpernantibus, auxiliaris eques repente immiſſus, neceſſitatem attulit, captis cæſiś ue qui peruicacius reſtiterant. Eoſdem agros Anſibarij occupauere, ualidior gens non modo ſua copia, ſed adiacentium populorum miſeratione: quia pulſi à Chaucis, & ſedis inopes, tutum exilium orabant. aderatq́; ijs clarus per illas gentes, & nobis quoq; fidus, nomine Boiocalus, uinctum ſe rebellione Cheruſca iuſſu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe quinquaginta annorum obſequio. Id quoque adiungere, quòd gentem ſuam ditioni noſtræ ſubijceret. Quotam partem campi iacere, in quam pecora, & armenta militum aliquando tranſmitterentur? Seruarent ſanè receptos gregibus inter hominum famam, modo ne uaſtitatem & ſolitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & poſt Vſipiorū fuiſſe. Sicut cœlum dijs, ita terras generi mortalium datas: quæq; ſint uacuæ, eas publicas eſſe. Solem deinde reſpiciens, & cætera ſydera uocans, quaſi coràm interrogabat, Vellent'ne contueri inane ſolum? potius mare ſuperfunderent aduerſus terrarum ereptores. Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id dijs, quos implorarēt placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent, neque alios iudices, quàm ſeipſos paterentur. Hæc in publicum Anſibarijs reſpondit: Ipſi Boiocalo, ob memoriam amicitiæ daturū agros. quod ille, ut proditionis precium aſpernatus, addidit: Deeſſe nobis terra, in qua uiuamus, in qua moriamur non poteſt. atq; ita infenſis utrinque animis diſceſſum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam nationes ſociasq; bello uocabant. Auitus ſcripto ad Curtilium Manciam ſuperioris exercitus Legatum, ut Rhenum tranſgreſſus, arma à tergo oſtenderet, ipſe legiones in agrum Tencterū induxit, excidium minitans, niſi cauſam ſuam diſſociarent. Igitur abſiſtentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & cæteris quoque aliena pericula deſerentibus, ſola Anſibariorum gens retro ad Vſipios & Tubantes conceſſit; quorum terris exacti, cum Cattos, dein

cheruſcos petiſſent, errore longo, hoſpites, egeni, hoſtes in alieno, quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuiſa eſt.

Eadem æſtate inter Hermunduros Cattosq; certatum magno prælio, dum flumen gignendo ſale fœcundum, & conterminum ui trahunt: ſuper libidinem cuncta armis agendi, religione inſita, eos maxime locos propinquare cœlo, precesq; mortaliũ à deis nuſquam propius audiri: inde indulgentia numinum illo in amne, illisq; ſyluis ſalem prouenire, non, ut alias apud gentes, eluuie maris areſcente unda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa, contrarijs inter ſe elementis, igne atque aquis concreta. Sed bellum Hermunduris proſperum, Cattis exitio fuit: quia uictores diuerſam aciem Marti ac Mercurio ſacrauere: quo uoto, equi, uiri, cuncta uicta occidioni dantur. Et minæ quidem hoſtiles in ipſos uertebantur. Sed ciuitas Iuhonum ſocia nobis malo improuiſo afflicta eſt. Nam ignes terra editi, uillas, arua, uicos, paſſim corripiebant, ferebanturq; in ipſa conditæ nuper coloniæ mœnia: neque extingui poterant, non ſi hymbres caderent, non ſi fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopia remedij, & ira cladis, agreſtes quidam eminus ſaxa iacere, dein reſidentibus flãmis propius ſuggreſſi, ictu fuſtium, alijsq; uerberibus, ut feras, abſterrebant: poſtremo tegmina corpori direpta iniiciunt, quanto magis profana, & uſu polluta, tanto magis oppreſſura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ ſuper octingentos & quadraginta ante annos Remi Romuliq; infantiam texerat, mortuis ramalibus & areſcente trunco deminutam, prodigij loco habitum eſt, donec in nouos fœtus reuiuiſceret.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER XIIII.

A I O Vipſano, Fonteio Coſs. diu meditatum
ſcelus non ultra Nero diſtulit, uetuſtate impe
rij coalita audacia, & flagrantior in dies a-
c more Poppeæ: quæ ſibi matrimonium, et diſ=
ſidium Octauiæ incolumi Agrippina haud
ſperans, crebris criminationibus, aliquando ꝑ
facetias incuſaret principem, & pupillum uo
caret, qui iuſſis alienis obnoxius, non modo imperij, ſed libertatis
etiam indigeret. Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet di-
ſplicere, & triumphales auos. An fœcunditatem, & uerum ani-
mum timeri? ne uxor ſaltem iniurias patrum, iram populi aduerſus
ſuperbiam auaritiamq́; matris aperiat. Quòd ſi nurum Agrippina
non niſi filio infeſtam ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis coniugio,
ituram quoquò terrarum, ubi audiret potius contumelias imperato-
ris, quàm uiſeret periculis eius immixta. Hæc atque talia lachry-
mis, & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cun
ctis infringi matris potentiam, & credente nullo, uſque ad cædem
eius duratura filij odia. Tradit Cliuius ardore retinendæ Agrippi-
nam potentiæ eo uſq; prouectam, ut medio diei, cum id temporis Ne-
ro per uinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpius temulento cō
ptum, & inceſto paratam. Iamq́; laſciua oſcula, prænuncias flagitij
blanditias annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illece=
bras ſubſidium à fœmina petiuiſſe, immiſſamq́; Acten libertam, quæ
ſimul ſuo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, peruulgatū
eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani princi-
pis imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ, ſed Neroni cupitum
id memorat, eiuſdemq́; libertæ aſtu diſiectum. Sed quæ Cliuius, ea=
dem cæteri quoq; auctores prodidere: & fama huc inclinat: ſeu con-
ceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ
libidinis meditatio in ea uiſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cū
Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine uſq; ad libita Pal
lantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs.
Igitur Nero uitare ſecretos eius congreſſus: abſcedentem in hortos,
aut Tuſculanum uel Antiatem in agrū, laudare quòd otium laceſſe

ret. Poſtremo ubicunq; haberetur, prægrauem ratus, interficere conſtituit, hactenus cõſultans, ueneno, an ferro, uel qua alia ui. Placuitq; primo uenenum. Sed inter epulas principis ſi daretur, referri ad caſum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum uidebatur mulieris uſu ſcelerũ aduerſus inſidias intentæ. atq; ipſa præſumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat: &, ne quis illi tanto facinori delectus iuſſa ſperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, claſſis apud Miſenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odijs Agrippinæ inuiſus. Ergo nauem poſſe componi docet, cuius pars ipſo in mari per artem ſoluta effunderet ignaram: Nihil tam capax fortuitorum, q̃ mare: & ſi naufragio intercepta ſit, quem adeo iniquum, ut ſceleri aſſignet, quod uenti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctæ templum, & aras, & cætera oſtentandæ pietati. Placuit ſolertia, tempore etiam adiuta, quando Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animum dictitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetq; Agrippinam facili fœminarum credulitate ad gaudia uenientem. Dehinc obuius in littora (nam Antio aduẽtabat) excipit manu & complexu, ducitq; Baulos: id uillæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianũ lacũ flexo mari alluitur. ſtabat inter alias, nauis ornatior, tanquam id quoq; honori matri daretur. Quippe ſueuerat triremi, & claſſiariorũ remigio uehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, ut occultãdo facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit extitiſſe proditorẽ: & Agrippinam, auditis inſidijs, an crederet ambiguam, geſtamine ſellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum ſubleuauit metum, comiter excepta, ſuperq; ipſum collocata. Nam pluribus ſermonibus modo familiaritate iuuenili Nero, & rurſus adductus quaſi ſeria conſociaret, tracto in longum conuictu, proſequitur abeuntem arctius oculis, & pectori hærens, ſiue explenda ſimulatione, ſeu perituræ matris ſupremus aſpectus quamuis ferum animum retinebat. Noctem ſyderibus illuſtrem, & placido mari quietam, quaſi conuincendum ad ſcelus, dij præbuere. Nec multum erat progreſſa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex q̃bus Crepereius Gallus haud procul gubernaculis adſtabat; Acerronia ſuper pedes cubitantis reclinis, pœnitentiam filij & recuperatam matris gratiam p̃ gaudium memorabat: cum dato ſigno, ruere tectum loci multo plumbo graue, preſſusq; Crepereius, & ſtatim exanimatus eſt. Agrippina & Acerronia eminentibus tecti parietibus forte ualidioribus, quamq;

uis oneri cederent, protectæ ſunt: nec diſſolutio nauigij ſequebatur turbatis omnibus, & quòd plerique ignari etiam conſcios impediebant. Viſum dehinc remigibus, ratem unum in latus inclinare, atque ita nauem ſubmergere. Sed neque ipſis promptus in rem ſubitam conſenſus, & alij contra nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verum Acceronia imprudens, dum ſe Agrippinam eſſe, & ut ſubueniretur matri principis clamitat, contis & remis, & quæ ſors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina ſilens, eóque minus agnita, unum tamen uulnus humero excepit. nando deinde occurſu lembunculorum Lucrinum in lacum uecta, uillæ ſuæ infertur. Illic reputans, ideo ſe fallacibus literis accitam, & honore præcipuo habitã, quódque littus iuxta non uentis acta, non ſaxis impulſa nauis, ſumma ſui parte, ueluti terreſtre machinamentum concidiſſet, obſeruans etiam Acceroniæ necem, ſimul ſuum uulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinũ, qui nunciaret filio, benignitate deûm, et fortuna eius euaſiſſe grauem caſum: Orare, ut quamuis periculo matris exterritus, uiſendi curam differret: ſibi ad præſens quiete opus. Atque interim ſecuritate ſimulata, medicamina uulneri & fomenta corpori adhibet. Teſtamentum Acceroniæ requiri, bonaque obſignari iubet. id tantum non per ſimulationem. At Neroni nuncios patrati facinoris opperienti, affertur euaſiſſe ictu leui ſauciam, & hactenus adito diſcrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iámque affore obteſtans uindictæ properam, ſiue ſeruitia armaret, uel militem accenderet, ſiue ad ſenatum & populum peruaderet, naufragium, & uulnus, & interfectos amicos obijciendo: quod contra ſubſidium ſibi? niſi quid Burrus, & Seneca expergiſcerentur: quos ſtatim acciuerat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum utriuſque ſilentium, ne irriti diſſuaderent, & eò deſcenſum credebant, ut niſi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Poſt Seneca hactenus promptior, reſpicere Burrum, ac ſi ſciſcitaretur, an militi imperanda cædes eſſet. Ille prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos, & memores Germanici, nihil aduerſus progeniem eius atrox auſuros reſpondit: perpetraret Anicetus promiſſa. Qui nihil cunctatus, poſcit ſummam ſceleris. Ad illam uocem Nero, illo ſibi die dari imperium, auctorémque tanti muneris libertum profitetur. Iret propere, ducerétque promptiſſimos ad iuſſa. Ipſe audito, ueniſſe miſſu Agrippinæ nuncium Agerinum, ſcenam ultro criminis parat: gladiúmque, dum mandata perfert, abijcit inter pedes eius: tum quaſi deprehenſo, uincla inijci iubet: ut exitium principis

*molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſum-
pſiſſe confingeret. Interim uulgato Agrippinæ periculo, quaſi ca-
ſu eueniſſet, ut quiſq; acceperat, decurrere ad littus. Hi molium obie
ctus, hi proximas ſcaphas ſcandere. Alij quantum corpus ſinebat,
uadere in mare, quidam manus protendere. Queſtibus, uotis, clamo
re diuerſa rogantium, aut incerta reſpondentium, omnis ora com-
pleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atq; ubi incolumem
eſſe pernotuit, ut ad gratandum ſeſe expedire, donec aſpectu arma
ti & minitantis agminis disiecti ſunt. Anicetus uillam ſtatione cir-
cundat: refractaq; ianua, obuios ſeruorum arripit, donec ad fores cu
biculi ueniret: cui pauci adſtabant, cæteris terrore irrumpentium ex
territis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una: ma-
gis ac magis anxia Agrippina, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus q-
dem: aliam ferè littore faciem, nunc ſolitudinem ac repentinos ſtre-
pitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, Tu quoque
me deſeris, prolocuta, reſpicit Anicetum trierarcho Herculeo & Olo
arito centurione claſſiario comitatum. Ac, ſi ad uiſendũ ueniſſet, refo-
tam nunciaret: ſin facinus patraturus, nihil ſe de filio credere, non
imperatum parricidium. Circunſiſtunt lectum percuſſores, & prior
Trierarchus fuſte caput eius afflixit. Nã in mortem centurioni fer
rum diſtringenti, protendẽs uterum, Ventrem feri, exclamauit, ro-
gans miniſtrum ut utero dirum enſem conderet, adijciens, hic eſt,
hic eſt fodiendus ferro, monſtrum qui tale tulit. Poſt hanc uocem, cũ
ſupremo mixtam gemitu animam tandem poſt fera triſtem uulne-
ra reddidit. Ictibus enim multiſq; uulneribus confecta eſt. Hæc con-
ſenſu traduntur. Aſpexerit ne matrem exanimem Nero, & formã
corporis eius laudauerit, ſunt qui tradiderint, ſunt qui abnuant. Cre
mata eſt nocte eadem, conuiuali lecto, & exequijs uilibus. neq; dum
Nero rerum potiebatur congeſta, aut clauſa humo, mox domeſticorũ
cura, leuem tumulum accepit, uiam Miſeni propter, & uillam Cæſa-
ris dictatoris, quæ ſubiectos ſinus editiſſima proſpectat. Accenſo rogo
libertus eius cognomento Mneſter ipſe ferro ſe tranſegit: incertũ cha
ritate in patronam, an metu exitij. Hunc ſui finem multos ante an-
nos crediderat Agrippina contempſeratq;. Nam conſulenti ſup Ne-
rone, reſponderunt Chaldæi, fore ut imperaret matremq; occideret:
atq; illa, occidat, inquit, dum imperet. Sed à Cæſare perfecto de-
mum ſcelere, magnitudo eius intellecta eſt: reliquo noctis, modo per
ſilentium defixus, ſæpius pauore exurgens, & mentis inops lucem
opperiebatur, tanquam exitium allaturam. Atq; eum auctore Burro
prima centurionum tribunorumq; adulatio ad ſpem firmauit, pre-*

henſantium manum, gratantiumq́;, quòd diſcrimen improuiſum, &
matris facinus euaſiſſet. Amici dehinc adire templa: & cœpto exem-
plo, proxima Campaniæ municipia uictimis, & legationibus lætitiã
teſtari. Ipſe diuerſa ſimulatione, mœſtus, & quaſi incolumitati ſuæ in
fenſus, ac morte parentis illachrymans, quia tamen non, ut hominũ
uultus, ita locorum facies mutantur, obuerſabatur maris illius, & lit
torum grauis aſpectus: & erant qui crederent, ſonitum tubæ colli-
bus circum editis, planctusq́; tumulo matris audiri: Neapolim conceſ
ſit, literasq́; ad ſenatum miſit, quarum ſumma erat, Repertum cum
ferro percuſſorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, et luiſ-
ſe eam pœnam ea conſcientia, qua ſcelus parauiſſet. Adijciebat crimi
na longius repetita, quòd conſortium imperij, iuraturasq́; in fœminæ
uerba prætorias cohortes, idemq́; dedecus ſenatus, & populi ſperauiſ
ſet: ac poſtea, quàm fruſtra oblata ſint, infenſa militibus patribusq́;
& plebi, diſſuaſiſſet donatiuum & congiarium, periculaq́; uiris illu
ſtribus inſtruxiſſet. Quanto ſuo labore perpetratum, ne irrumpe-
ret curiam, ne gentibus externis reſponſa daret. Temporum quoque
Claudianorum obliqua inſectatione, cuncta eius dominationis flagi-
tia in matrem tranſtulit, publica fortuna extinctam referens. Naq́;
& naufragium narrabat. Quod fortuitum fuiſſe, quis adeo hebes in
ueniretur, ut crederet? aut à muliere naufraga miſſum cum telo unũ,
qui cohortes, & claſſes imperatoris perfringeret? Ergo non iã Ne-
ro, cuius immanitas omnium queſtus anteibat, ſed aduerſo rumore
Seneca erat, quòd oratione tali confeſſionem ſcripſiſſet. Miro tamen
certamine procerum decernuntur ſupplicationes apud omnia pului-
naria, utq́; quinquatria, quibus apertæ eſſent inſidiæ, ludis annuis
celebrarentur, aureum Mineruæ ſimulachrum in curia, & iuxta
principis imago ſtatueretur, dies natalis Agrippinæ inter nefaſtos eſ-
ſet. Thraſea Pætus ſilẽtio uel breui aſſenſu priores adulationes trãſ-
mittere ſolitus, exitium ſenatui, ac ſibi cauſam periculi fecit: cæteris
libertatis initium non præbuit. Prodigia quoq́; crebra & irrita
interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti ful-
mine exanimata: iam ſol repente obſcuratus, & tactæ de cœlo qua-
tuordecim urbis regiones. quæ adeo ſine cura deûm eueniebant, ut
multos poſt annos Nero imperium & ſcelera continuauerit. Cæte-
rum quo grauaret inuidiam matris, eaq́; demota, auctam lenitatẽ
ſuam teſtificaretur, fœminas illuſtres Iuniam, & Calphurniam: præ
fectura functos, Valerium Capitonem, & Licinium Gabolum ſedi
bus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulſos. Etiam Loliæ Pau-
linæ cineres reportari, ſepulchrumq́; extrui permiſit, quosq́; ipſe nu

per relegauerat, Iturium & Caluiſium pœna exoluit. Nam Syllana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regreſſa labante iã Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, uel tum mitigata. Cunctanti in oppidis Campaniæ, quo nam modo urbem ingrederetur, an obſequium ſenatus, an ſtudia plebis reperiret anxio, contra deterrimus quiſq;, quorum non alia regia fœcundior extitit, inuiſum Agrippinæ nomen, & morte eius accenſum populi fauorem diſſerunt. Iret intrepidus, & uenerationem ſui coràm experiretur. Simul progredi expoſcunt, & promptiora, quàm promiſerant, inueniunt: obuias tribus, feſto cultu ſenatum: coniugum ac liberorum agmina, per ſexum & ætatem diſpoſita: extructos quà incederet ſpectaculorum gradus, quo modo triumphi uiſuntur. Hinc ſuperbus ac publici ſeruitij uictor, Capitolium adijt, grates exoluit: ſeq; in omnes libidines effudit, quas male coërcitas, qualiſcunq; matris reuerentia tardauerat.

Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus fœdum ſtudium cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret, quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Id'q; uatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimuero cantus Apollini ſacros, tali'q; ornatu aſtare, non modo Græcis in urbibus, ſed Romana apud templa, numen præcipuum, & præſcium. Nec iam ſiſti poterat, cum Senecæ ac Burro uiſum, ne utroq; peruinceret, alterũ concedere. clauſum'q; ualle Vaticana ſpacium in quo equos regeret, haud promiſcuo ſpectaculo. mox ultro uocari populus Romanus, laudibus extollere, ut eſt uulgus cupiens uoluptatum, & ſi eò princeps trahat lætum. Cæterum euulgatus pudor non ſatietatem, ut rebãtur, ſed incitamẽtum attulit. Ratus'q; dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum poſteros, egeſtate uenales, in ſcænam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradã, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium eſt, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoq; equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit donis ingentibus, niſi quòd merces ab eo, qui iubere poteſt, uim neceſſitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehoneſtaretur, inſtituit ludos Iuuenalium uocabulo, in quos paſſim nomina data. Non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latini'ue hiſtrionis artẽ exercerent, uſque ad geſtus modos'q; haud uiriles. Quin & fœminæ illuſtres deformia meditari. Extructa'q; apud nemus quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus, conuenticula & cauponæ, & poſita ueno irritamenta luxus. dabantur'q; ſtipes, quas boni neceſſitate, intemperantes gloria conſumerent. Inde gliſcere flagitia & infamia, nec

ulla moribus corruptis olim plus libidinum circundedit, quàm ille
colluuies. Vix artibus honeſtis pudor retinetur, nedum inter certami
na uitiorum, pudicitia, aut modeſtia, aut quicquam probi moris re-
ſeruaretur. Poſtremus ipſe ſcœnas incedit, multa cura tentans citharã
& præmeditans, aſſiſtentibus familiaribus. abſceſſerat cohors mili-
tum, centuriones tribuniq́; : & mœrens Burrus, ac laudans. Tuncq́;
primum conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorũ,
ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potẽ
tiæ. Hi dies ac nocte plauſibus perſonare: formam principis uocemq́;
deûm uocabulis appellantes, quaſi per uirtutem clari, honoratiq́; age
re. Ne tamen ludicræ tantum imperatoris artes noteſcerent, car-
minum quoque ſtudium affectauit, contractis quibus aliqua pãgen
di facultas. Nec dum inſignis ætatis nati, conſidere ſimul, & allatos
uel ibidem repertos uerſus connectere, atq; ipſius uerba quoquo mo
do prolata ſupplere. quod ſpecies ipſa carminum docet, non impetu
& inſtinctu, nec ore uno fluens. Etiam ſapiẽtiæ doctoribus tempus
impartiebat poſt epulas. utq; contraria aſſeuerantiũ diſcordiæ erue-
bantur. nec deerant qui uoce uultuq; triſti inter oblectamenta regia
ſpectari cuperent. Sub idem tempus leui contentione atrox cædes
orta inter colonos Nucerinos Pompeianosq́;, gladiatorio ſpectacu-
lo, quod Liuidineius Regulus, quem motum ſenatu rettuli, edebat. q̃p
pe oppidana laſciuia inuicem inceſſente, probra, dein ſaxa, poſtre-
mo ferrum ſumpſere, ualidiore Pompeianorum plebe, apud quos
ſpectaculum edebatur. Ergo deportati ſunt in urbem multi è Nuce-
rinis trunco per uulnera corpore: ac pleriq; liberorum ac parentũ
mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps ſenatui, ſenatus conſu
libus permiſit. Et rurſus re ad patres delata, prohibiti publicè in de
cem annos eiuſmodi cœtu Pompeiani, collegiaq́;, quæ contra leges in
ſtituerant, diſſoluta. Liuidineius, & qui alij ſeditionem conciuerant
exilio mulctati ſunt. Motus ſenatu & Pedius Blæſus, accuſantibus Cy
renenſibus, uiolatum ab eo theſaurum Aeſculapij, delectumq́; mili-
tarem pretio & ambitione corruptum. Iidem Cyrenenſes reum age
bant Attilium Strabonem, prætoria poteſtate uſum, & miſſum diſce
ptatorem à Claudio agrorum, quos regis Appionis quondam habi-
tos, & Po. Ro. cum regno relictos, proximus quiſq; poſſeſſor inuaſe-
rant, diutinaq; licentia & iniuria, quaſi iure & æquo nitebantur.
Igitur abiudicatis agris, orta aduerſus iudicem inuidia, & ſenatus
ignota ſibi eſſe mandata Claudij, & conſulendum principem reſpõ
dit. Princeps probata Strabonis ſententia, ſe nihilominus ſubuenire
ſocijs, & uſurpata concedere ſcripſit. Sequuntur uirorũ illuſtriũ
mortes,

*facultas necdum in ſignis erat. Ij cõſide re ſimul, et natuſibi lem verſ. cõn. emẽd. M. A. Muret. Lib. 15. var. lect. c. 2.

mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui ſummis honoribus, & multa eloquentia uiguerant. Ille orando cauſas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantia uitæ, quam clariorem effecat, ut par ingenio, ita morum diuerſus. Nerone quartum Cornelio Coſſo Coss. quinquẽnale ludicrũ Romæ inſtitutum eſt, ad morem Græci certaminis, uaria fama, ut cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoq; Pompeiũ incuſatum à ſenioribus ferrent, quòd manſuram theatri ſedem poſuiſſet. Nam antea ſubitarijs gradibus, & ſcena in tempus ſtructa, ludos edi ſolitos: uel ſi uetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectauiſſe: ſi cõſideret, theatro dies totos ignauia continuaret. Ne ſpectaculorum quidem antiquitas ſeruaretur, quoties P. R. ſederet, nulla cuiquam ciuium neceſſitate ſpectandi. Cæterum abolitos paulatim patrios mores, funditus euerti per accitam laſciuiam, ut quod uſquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe uiſatur, degeneretq; ſtudijs externis iuuentus, gymnaſia & otia, & turpes amores exercendo, principe & ſenatu auctoribus, qui nõ modo licentiam uitijs permiſerint, ſed uim adhibeant: Proceres Romani ſpecie orationum & carminum, ſcena polluantur: quid ſupereſſe, niſi ut corpora quoque nudent, & cæſtus aſſumant, eaſq; pugnas pro militia & armis meditentur? An iuſtitiam augurij, & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, ſi fractos ſonos & dulcedinem uocum perite audiſſent? Noctes quoq; dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, ſed cœtu promiſcuo quod perditiſſimus quiſque per diem concupiuerit, per tenebras audeat. Pluribus ipſa licentia placebat, ac tamen honeſta nomina prætendebant: Maiores quoque non abhorruiſſe ſpectaculorum oblectamentis, pro fortuna quæ tũ erat, eóq; à Thuſcis accitos hiſtriones, à Thurijs equorum certamina, & poſſeſſa Achaia Aſiáq;, ludos accuratius editos: neque quenquam Romæ honeſto loco ortum, ad theatrales artes degenerauiſſe, ducentis iam annis à L. Mumij triumpho qui primus id genus ſpectaculi in urbe præbuerit. Sed et conſultum parſimoniæ quòd perpetua ſedes theatro locata ſit, potius quàm immenſo ſumptu ſingulos per annos conſurgeret ac ſtrueretur. Nec perinde magiſtratus rem familiarem exhauſturos, aut populo efflagitandi Græca certamina à magiſtratibus cauſam fore, cum eo ſumptu Reſp. fungatur. Oratorũ ac uatũ uictorias incitamentum ingenijs allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures ſtudijs honeſtis, & uoluptatibus conceſſis impartire. lætitiæ magis, quàm laſciuiæ dari paucas potius quinquẽnij noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat. Sanè nullo inſigni dehoneſtamento id ſpectaculum trãſit. Ac ne mo

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DERECHO

diat quidem ſtudia plebis exarſere, quia redditi quanquam ſcenæ Pantomimi, certaminibus ſacris prohibebantur. Eloquentiæ primas partes nemo tulit, ſed uictorem eſſe Cæſarem pronunciatum. Græci amictus, quos per eos dies pleriq; inceſſerant, tum exoleuerant.

Inter quæ & ſydus cometes effulſit, de quo uulgi opinio eſt, tanquã mutationem regis portendat. Igitur quaſi iam depulſo Nerone, quis nam deligeretur inquirebant, & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia, ipſe placita maiorum colebat habitu ſeuero, caſta & ſecreta domo, quantoq; metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari uanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia diſcumbentis Neronis apud Simbruina ſtagna, cui Sublaqueum nomen eſt, ictæ dapes, menſaq; disiecta erat, idq; finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deûm deſtinari credebant, fouebantq; multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerunq; fallax ambitio eſt. Ergo permotus iis Nero, componit ad Plautum literas, conſuleret ſibi, & turbis, ſeq; praue diffamantibus ſubtraheret: eſſe illi per Aſiam auitos agros, in quibus tuta, & inturbida iuuenta frueretur. Ita illuc cum coniuge Antiſtia & paucis familiarium conceſſit.

Iisdem diebus nimia luxus cupido infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad urbem deductæ nãdo inceſſerat, uidebaturq; potus ſacros & cerimoniam loci corpore toto polluiſſe, ſecutaq; anceps ualitudo iram deûm affirmauit. At Corbulo poſt deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tygranocerta, quibus excisis, metum hoſtium intenderet, uel ſi pepercisſet, clementiæ famam adipiſceretur, illuc pergit non infenſo exercitu, ne ſpem ueniæ auferret, neq; tamen remiſſa cura, gnarus facilem mutatu gentem, ut ſegnem ad pericula, ita infidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quiſque, alij preces offerre, quidam deſerere uicos, & in auia digredi, ac fuere qui ſe ſpeluncis, ac chariſſima ſecum abderẽt. Igitur dux Romanus diuerſis artibus, miſericordia aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis iis, qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis uirgultisq; completos igni exurit. Atque illum fines ſuos prætergredientem incurſauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraq; irrumpentem montibus defenſi: quos Corbulo immiſſis Hyberis uaſtauit, hoſtilemq; audaciam externo ſanguine ultus eſt. Ipſe exercitusq; ut nullis ex prælio damnis, ita per inopiã & labores fatiſcebant, carne pecudum propulſare famem adacti. Ad hæc penuria aquæ, feruida æſtas, longinqua itinera, ſola ducis patientia mitigabantur, eodem plura, quàm gregario milite tolerante.

Ventum

[library stamp: BIBLIOTECA]

Ventum dehinc in locos cultos: demeſſæq; ſegetes, & ex duobus caſtellis, in quæ confugerant Armenij, alterum impetu, qui primam uim depulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Tauraunitiũ tranſgreſſus, improuiſum periculum uitauit. Nam haud procul tentorio eius, nõ ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem inſidiarum, ſeq; auctorem & ſocios per tormenta edidit: conuictiq; & puniti ſunt, qui ſpecie amicitiæ dolum parabant. Nec multo poſt legati Tygranocerta miſſi, patere mœnia afferunt, intentos popularis ad iuſſa. Simul hoſpitale donum coronam auream tradebant. Accepitq; cum honore, nec quicquam urbi detractum, quo promptius obſequiũ integri retinerent. At præſidium regium, quod ferox iuuentus clauſerat, non ſine certamine expugnatum eſt. nam & prælium pro muris auſi erant, & pulſi intra munimenta aggeris, demum & irrumpentium armis ceſſere. quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello diſtinebantur. Miſerantq; Hyrcani ad principem Romanum ſocietatem oratum, attineri à ſe Vologeſen pro pignore amicitiæ oſtentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem tranſgreſſi hoſtium cuſtodijs circumuenirentur, dato præſidio ad littora maris rubri deduxit. Vnde uitatis Parthorum finibus patrias in ſedes remeauere. Quin & Tyridatem per Medos extrema Armeniæ intrantẽ, præmiſſo cum auxilijs Verulano legato, atq; ipſe legionibus citis abire procul, ac ſpem belli amittere ſubegit: quoſq; nobis ob regem auerſos animis cognouerat, cædibus & incendijs perpopulatus, poſſeſſionem Armeniæ uſurpabat: cum aduenit Tygranes à Nerone ad capeſcendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, ſed, quò d diu obſes apud urbem fuerat, uſque ad ſeruilem patientiam demiſſus. Nec conſenſu acceptus, durante apud quoſdam fauore Arſacidarum. At plerique ſuperbiã Parthorum peroſi, datum à Romanis regem malebant. Additum etiam præſidium, mille legionarij, tres ſociorum cohortes, duæq; equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars Armeniæ ut cuiq; finitima, pars Nipoliq; & Ariſtobolo atque Antiocho parere iuſſæ ſunt. Corbulo in Syriam acceſſit, morte Vinidij legati uacuam ac ſibi permiſſam. Eodem anno ex illuſtribus Aſiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapſa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia uetus oppidum Puteoli, ius coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiſcuntur. Veterani Tarentum et Antium aſcripti, non tamen infrequentiæ locorum ſubuenere, dilapſis pluribus in prouincias, in quibus ſtipendia expleuerant. Neq; coniugijs ſuſcipiendis, neq; alendis liberis ſueti, orbas ſine poſteris domos relinquebant. Nõ enim ut olim

uniuerſæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & ſui cuiuſque ordinis militibus, ut conſenſu & charitate Remp. efficerent, ſed ignoti inter ſe diuerſis manipulis ſine rectore, ſine affectibus mutuis, quaſi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus magis, quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio ſenatus haberi ſolita, quòd acriore ambitu exarſerant, princeps compoſuit, tris qui ſupra numerum petebant, legioni præficiendo. auxitq; patrum honorem, ſtatuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij, qui imperatorem appellauere. nam antea uacuum id ſolutumq; pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mauris, repetundarum damnatur, atque Italia exigitur, ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Criſpi fratris fauore enixus. Ceſonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britannia accepta. In qua neque Auitus legatus, ut memoraui, niſi parta retinuerat, & ſucceſſor Verānius modicis excurſibus ſyluas populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus eſt, magna dum uixit ſeueritatis fama, ſupremis teſtamenti uerbis ambitionis manifeſtus. quippe multa in Neronem adulatione addidit, ſubiecturum ei prouincias fuiſſe, ſi biennio proximo uixiſſet. Sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos, ſciētia militiæ & rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit, Corbulonis concertator, receptæq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam inſulam incolis ualidam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauesq; fabricatur plano alueo aduerſus breue littus et incertum. Sic pedites, equites uado ſecuti, aut altiores inter undas adnantes, equis tranſmiſere. Stabat pro littore diuerſa acies, denſa armis uiriſq;, intercurſantibus fœminis: in modū Furiarum, ueſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebāt. Druidæq; circum, preces diras ſublatis ad cœlum manibus fundentes, nouitate aſpectus perculere militem, ut quaſi hærentibus membris immobile corpus uulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, et ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent, inferunt ſigna, ſternuntq; obuios, & igni ſuo inuoluunt. Præſidium poſthac impoſitum uictis, exciſiq; luci, ſæuis ſuperſtitionibus ſacri. nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris conſulere deos, fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nunciatur. Rex Icenorum Praſutagus, longa opulentia clarus, Cæſarē hæredem duasq; filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnum & domū ſuam procul iniuria fore. quod contra uertit, adeo ut regnum per cēturiones, domus per ſeruos, uelut capta uaſtarentur. Iam primū uxor

Boodicia

Boodicia uerberibus affecta, & filiæ ſtupro uiolatæ ſunt. Præcipui quiq; Icenorum, quaſi cunctam regionem muneri accepiſſent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebātur. Qua contumelia & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ ceſſerant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinouantibus, & q alij nondum ſeruitio aſſuefacti, reſumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in ueteranos odio. Quippe in coloniā Camulodunum recens deducti, pellebāt domibus, exturbabant agris captiuos, ſeruos appellando, fouentibus impotentiam ueteranorum militibus, ſimilitudine uitæ, & ſpe eiuſdem licentiæ. Ad hæc templū diuo Claudio conſtitutum, quaſi ara æternæ dominationis aſpiciebatur: delectiq; ſacerdotes ſpecie religionis, omnes fortunas effundebāt. Nec arduum uidebatur excindere coloniam nullis munimentis ſeptā, quod ducibus noſtris parum prouiſum erat, dum amœnitati priuſquam uſui conſulitur. Inter quæ nulla palàm cauſa delapſum Camuloduni ſimulachrum uictoriæ, ac retro conuerſum, quaſi cederet hoſtibus. Et fœminæ in furore turbatæ, adeſſe exitium canebant, externoſq; fremitus in curia eorum auditos. Conſonuiſſe ululatibus theatrum, uiſamq; ſpeciē in æſtuario, notam eſſe ſubuerſæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aſpectu, ſic labente æſtu, humanorum corporum effigies relictæ. Vt Britanni ad ſpem, ita ueterani ad metum trahebantur. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud amplius, quàm ducentos ſine iuſtis armis miſit: & inerat modica militum manus, tutela templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conſcij conſilia turbabant, neque foſſam aut uallum præduxerunt, neque motis ſenibus, & fœminis, iuuentus ſola reſtitit: quaſi media pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cætera quidem impetu direpta, aut incenſa ſunt. Templum, in quo ſe miles conglobauerat, biduo obſeſſum expugnatumq;. Et uictor Britannus Peto Ceriali legato legionis nonæ in ſubſidium aduentanti obuius, fudit legionem, et quod peditum, interfecit. Cerialis cum equitibus euaſit in caſtra, & munimentis defenſus eſt. Qua clade & odijs prouinciæ, quam auaritia in bellum egerat, trepidus procurator Catus, in Galliam tranſijt. At Suetonius mira conſtantia medios inter hoſtes Londiniū perrexit, cognomento quidem coloniæ non inſigne, ſed copia negociatorum, & commeatu maxime celebre. ibi ambiguus an illam ſedem bello deligeret, circunſpecta infrequentia militis, ſatiſq; magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, unius oppidi damno ſeruare uniuerſa ſtatuit. Neque fletu & lachrymis auxilium eius orantium

flexus eſt, quin daret profectionis ſignum, & comitantes in partē agminis acciperet. Si quos imbellis ſexus, aut feſſa ætas, uel loci dulcedo attinuerat, ab hoſte oppreſſi ſunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omiſſis caſtellis præſidijsq́; militariū, quod uberrimum ſpoliant, & deferentes in tutum, læti præda, & aliorum inſignes petebant. Ad ſeptuaginta millia ciuium & ſociorum ijs, quæ memoraui, locis occidiſſe conſtitit. Neque enim capere, aut uenundare, aliud'ue quod belli commercium, ſed cædes, patibula, ignes, cruces, tanquam redditurí ſupp'icium, ac prærepta interim ultione feſtinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum uexillarijs uiceſimarijs, & è proximis auxiliares, decem fermè millia armatorum erant, cum omittere cunctationem, et congredi acie parat: deligitq́; locum arctis faucibus, & à tergo ſylua clauſum, ſatis cognito, nihil hoſtium niſi in fronte, & apertam planiciem eſſe ſine metu inſidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques aſtitit. At Britannorum copiæ paſſim per cateruas, & turmas exultabant, quanta non aliâs multitudo, & animo adeo fero, ut coniuges quoq; teſtes uictoriæ ſecū traherent, plauſtriſq́; imponerent, quæ ſuper extremum ambitum campi poſuerant. Boudicea curru filias præ ſe uehens, ut quanque nationem acceſſerat, ſolitum quidem Britannis fœminarum ductu bellare teſtabatur, ſed tunc non, ut tantis maioribus ortam, regnum & opes, uerum, ut unam è uulgo, libertatem amiſſam, confectū uerberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulciſci. eò prouectas Romanorum cupidines, ut non corpora, nec ſenectam quidem, aut uirginitatem impollutam relinquant. Adeſſe tamen deos iuſtæ uindictæ. cecidiſſe legionem, quæ prælium auſa ſit: cæteros caſtris occultari, aut fugam circunſpicare. Ne ſtrepitum quidem, & clamorem tot militum, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, ſi cauſas belli ſecum expenderent, uincendum illa acie, uel cadendum eſſe. Id mulieri deſtinatum: uiuerent uiri, & ſeruirent.

Ne Suetonius quidem in tanto diſcrimine ſilebat: qui quanquam cōfideret uirtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat. Vt ſpernerēt ſonoras Barbarorum & inanes minas. plus illic fœminarum, quàm iuuentutis aſpici. imbelles, inermes ceſſuros ſtatim, ubi ferrum uirtutemq́; uincentium toties fuſi agnouiſſent. etiam in multis legionibus paucos eſſe qui prælia profligarent. gloriæq́; eorū acceſſurum, quòd modica manu uniuerſi exercitus famam adipiſcerentur. Conferti tātum, & pilis emiſſis, poſt umbonibus & gladijs ſtragem, cædemq́; continuarent, prædæ immemores. parta uictoria cuncta ipſis ceſſura. Is

ra. Is ardor uerba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat uetus miles, & multa præliorum experientia, ut certus euentus Suetonius daret pugnæ ſignum. Ac primum legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens, poſtquam propius ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, uelut cuneus erupit. Idem auxiliarium impetus, & eques protentis haſtis perfringit quod obuium & ualidum erat. Cæteri terga præbuere difficili effugio, quia circumiecta uehicula ſepſerant abitus. Et miles ne mulierũ quidem neci temperabat: confixaq; telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara, & antiquis uictorijs par ea die laus parta. quippe ſunt qui paulominus, quàm octoaginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius uulneratis. Boudicea uitam ueneno finiuit. Et Pœnius Poſthumus præfectus caſtrorum ſecundæ legionis, cognitis quartadecimanorum uiceſimanorumq; proſperis rebus, quia pari gloria legionem ſuam fraudauerat, abnuerat q; contra ritum militiæ iuſſa ducis, ſe ipſum gladio tranſegit. Contractus deinde omnis exercitus ſub pellibus habitus eſt, ad reliqua belli perpetranda. Auxitq; copias Cæſar, miſſis è Germania duobus legionariorũ millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite ſuppleti ſunt. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatæ, quodq; nationum ambiguum, aut aduerſum fuerat, igni atque ferro uaſtatur. Sed nihil æque, quàm fames affligebat ſerendis frugibus incurioſos, & omni ætate ad bellum uerſa, dum noſtros commeatus ſibi deſtinant, gentesq; præferoces tardius ad pacẽ inclinãt: quia Iulius Claſſicianus ſucceſſor Cato miſſus, & Suetonio diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, diſperſeratq;, nouum legatum opperiendum eſſe, ſine hoſtili ira & ſuperbia uictoris clementer deditis conſulturum: Simul in urbem mandabat, nullum prælio finem expectarent, niſi ſuccederetur Suetonio. cuius aduerſa prauitati ipſius, proſpera ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad ſpectandum Britanniæ ſtatum miſſus eſt ex libertis Polycletus, magna Neronis ſpe, poſſe auctoritate eius non modo inter legatum procuratoremq; concordiam gigni, ſed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq; grauis, poſtquam Oceanum tranſmiſerat, militibus quoque noſtris terribilis incederet. Sed hoſtibus irriſui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabaturq; quòd dux & exercitus tanti belli confector ſeruitijs obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. De

tentuſq; rebus gerundis Suetonius, quòd perpaucas naues in littore, remigiumq; in iis amiſerat, tanquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam conſulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoſte, neque laceſſitus, honeſtum pacis nomen ſegni otio impoſuit. Eodem anno Romæ inſignia ſcelera, alterum ſenatoris, ſeruili alterum audacia, admiſſa ſunt. Domitius Balbus erat prætorius, ſimul longa ſenecta, ſimul orbitate & pecunia inſidijs obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capeſcendis honoribus deſtinatus, ſubdidit teſtamentum, aſcitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Aſinium Marcellum ſociauerant. Antonius audacia promptus, Marcellus Aſinio Pollione proauo clarus, neque morum ſpernendus habebatur, niſi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabularijs quos memoraui, & alijs minus illuſtribus, obſignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniuſq; cum Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæſaris, pœnæ magis, quàm infamiæ exemere. Perculit is dies Pompeium quoque Helianum iuuenem quæſtorium, tanquam flagitiorum Fabiani gnarum. eiq; Italia & Hiſpania, in qua ortus erat, interdictum eſt. Pari ignominia Valerius Ponticus afficitur, quòd reos, ne apud præfectum urbis arguerētur, ad prætorem detuliſſet, interim ſpecie legum, mox præuaricando ultionem eluſurus. Additur ſenatuſconſultum, Qui talem operam emptitaſſet, uendidiſſetue, ut perinde pœna teneretur, ac ſi publico iudicio calumniæ condemnatus. Haud multo poſt præfectum urbis Pedanium Secundum ſeruus ipſius interfecit, ſeu negata libertate, cui pretium pepigerat, ſiue amore exoleti inſenſus, & dominum æmulum non tolerans. Cæterum cum uetere ex more familiam omnem, quæ ſub eodem tecto manſitauerat ad ſupplicium agi oporteret, concurſu plebis, quæ tot innoxios protegebat, uſque ad ſeditionem uentum eſt: ſenatuſq; (in quo ipſo erant ſtudia nimiam ſeueritatem aſpernantiū) pluribus nihil mutandum cenſentibus. Ex quibus C. Caſſius ſententiæ loco in hunc modum diſſeruit.

» Sæpenumero P. C. in hoc ordi-
» ne interfui, cum contra inſtituta & leges maiorum noua ſenatus de
» creta poſtularentur. neque ſum aduerſatus: non quia dubitarem ſu-
» per omnibus negotijs melius atque rectius olim prouiſum, &, quæ
» conuerterentur, in deterius mutari: ſed ne nimio amore antiqui mo-
» ris ſtudium meum extollere uiderer. Simul quicquid hoc in nobis au
» ctoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtima-
» bam, ut maneret integrum, ſi quando Reſp. conſilijs eguiſſet. quod

hodie

» hodie euenit, Conſulari uiro domi ſuæ interfecto per inſidias ſerui-
» les, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concuſſo ſe-
» natuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite
» hercule impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cum præfe-
» ctura urbis non profuerit? Quem numerus ſeruorum tuebitur, cum
» Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia
» opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra auertit? An ut
» quidam fingere non erubeſcunt, iniurias ſuas ultus eſt interfector,
» quia de paterna pecunia tranſegerat, aut auitum mancipium detra
» hebatur? Pronunciemus ultro, dominum iure cæſum uideri. Libet ar
» gumenta conquirere in eo quod ſapientioribus deliberatum eſt. Sed
» & ſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditis ne ſeruum in-
» terficiendi domini animum ſumpſiſſe, ut non uox minax excideret?
» nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè conſilium occuluit, telum
» inter ignaros parauit. num excubias tranſiret, cubiculi fores reclu-
» deret, lumen inferret, cædem patraret, omnibus neſcijs? Multa ſcele
» ris indicia præueniunt ſerui, ſi prodant. Poſſumus ſinguli inter plu-
» res, tuti inter anxios: poſtremo ſi pereundum ſit, non inulti inter no
» centes agere. Suſpecta maioribus noſtris fuerunt ingenia ſeruorum,
» etiam cum in agris, aut domibus ijſdem naſcerentur, charitatemq;
» dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam uero nationes in familijs
» habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra aut nulla ſunt, colluuiē
» iſtam non niſi metu coërcueris. At quidam inſontes peribunt. Nam
„ & ex fuſo exercitu, cum decimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui
„ ſortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum,
„ quod contra ſingulos utilitate publica rependitur. Sententiæ Caſ-
ſij ut nemo unus contraire auſus eſt, ita diſſonæ uoces reſponde-
bant, numerum, aut ætatem, aut ſexum, ac plurimorum indubiam
innocentiam miſerantium. Præualuit tamen pars, quæ ſupplicium
decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine ſa
xa ac faces minitante. Tum Cæſar populum edicto increpuit: atque
omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præſidijs
ſepſit. Cenſuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque, qui ſub eodem
tecto fuiſſent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum eſt, ne
mos antiquus, quem miſericordia non minuerat, per ſæuitiam in-
cenderetur. Damnatus ijſdem conſulibus Tarquinius Priſcus re-
petundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia
accuſatum ab eo Statilium Taurum procōſulem ipſius meminerat.

Cenſus per Gallias à Q. Voluſio & Sex. Africano, Trebellioq;
Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe per nobilitatem Voluſio atq; Afri-

cano: Trebellium, dum uterque dedignatur, ſupra tulere. Eo anno mortem obijt Memmius Regulus, auctoritate, conſtantia, fama (in quãtum praeumbrante imperatoris faſtigio datur) clarus, adeo ut Nero aeger ualitudine, & adulantibus circum qui finem imperio adeſſe dicebant, ſi quid fato pateretur, reſponderit habere ſubſidium Rempublicam. Rogantibus dehinc, in quo potiſſimum: addiderit, in Mẽmio Regulo. Vixit tamen poſt haec Regulus, quiete defenſus, et quia noua generis claritudine, neque inuidioſis opibus erat. Gymnaſium eo anno dedicatum à Nerone, praebitumq́; oleum equiti ac ſenatui Graeca facilitate. P. Mario, L. Aſinio conſulibus, Antiſtius praetor, quem in tribunatu plebis licenter egiſſe memoraui, probroſa aduerſus principem carmina factitauit: uulgauitq́; celebri conuiuio, dum apud Oſtorium Scapulam epulatur. Exin à Coſſutiano Capitone, qui nuper ſenatorium ordinem precibus Tigellini ſoceri ſui receperat, maieſtatis delatus eſt. Tum primum reuocata ea lex credebatur, quae haud perinde exitium Antiſtio, quàm imperatori gloriam quaeſiuit, ut cõdemnatus à ſenatu, interceſſione tribunitia morti eximeretur. Et cum Oſtorius nihil audiuiſſe pro teſtimonio dixiſſet, aduerſis teſtibus creditum. Cenſuitq́; Iunius Marullus conſul deſignatus, adimendam reo praeturam, necandumq́; more maiorum. Caeteris inde aſſentientibus, Paetus Thraſea multo cum honore Caeſaris, & acerrime increpito Antiſtio, non quicquid nocens reus pati mereretur, id egregio ſub principe, & nulla neceſſitate obſtricto ſenatu, ſtatuendũ diſſeruit: carnificem & laqueum pridem abolita: & eſſe poenas legibus conſtitutas, quibus ſine iudicum ſaeuitia & temporum infamia ſupplicia decernerentur. Quin inſula publicatis bonis, quo longius ſontem uitam traxiſſet, eo priuatim miſerior, & publicae clementiae maximum exemplum futurum. Libertas Thraſeae ſilentium aliorũ rupit. Et poſtquam diſceſſionem conſul permiſerat, pedibus in ſententiam eius iere, paucis exemptis: in quibus adulatione promptiſſimus fuit A. Vitellius, optimum quenq́; iurgio laceſſens, & reſpondenti reticens, ut pauida ingenia ſolent. At conſules perficere ſenatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Caeſari. Ille inter pudorem et iram cunctatus, poſtremo reſcripſit, nulla iniuria prouocatum Antiſtium grauiſſimas in principem contumelias dixiſſe. earum ultionẽ à patribus poſtulatam. et pro magnitudine delicti poenam ſtatui par fuiſſe. caeterum ſe, qui ſeueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. ſtatuerent ut uellent, data etiam abſoluendi licentia. His atque talibus recitatis, et offenſione manifeſta, non ideo aut conſules mutauere relationem, aut Thraſea deceſſit ſen

tentia, cæteri'ue quæ probauerant deſeruere: pars ne principem obie-
ciſſe inuidiæ uiderentur, plures numero tuti, Thraſea ſueta firmitudi
ne animi, & ne gloria intercideret. Haud diſpari crimine Fabri
cius Veiento conflictatus eſt, qui multa & probroſa in patres, & ſa
cerdotes compoſuiſſet, ijs libris quibus nomen codicillorum dederat.
Adijciebat Talius Geminus accuſator, uenditata ab eo munera prin-
cipis & adipiſcendorum honorum ius. quæ cauſa Neroni fuit ſuſci-
piendi iudicij. conuictumq; Veientonem Italia depulit, & libros
exuri iuſſit, conquiſitos lectitatosq; donec cum periculo parabantur:
mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed graueſcentibus in
dies publicis malis, ſubſidia minuebantur. Conceſſitq; uita Burrus, in
certum ualitudine an ueneno. Valitudo ex eo coniectabatur, quod in
ſe tumeſcentibus paulatim faucibus, et impedito meatu, ſpiritum finie
bat. Plures iuſſu Neronis, quaſi remedium adhiberetur, illitum pala-
tum noxio medicamine aſſeuerabant: & Burrum intellecto ſcelere,
cum ad uiſendum princeps ueniſſet, aſpectum eius auerſatum, ſciſci
tantiq; hactenus reſpondiſſe: Ego me bene habeo. Ciuitati grande deſi
derium eius manſit, per memoriam uirtutis, & ſucceſſorum alterius
ſegnem innocentiam, alterius flagrantiſſima flagitia & adulteria.
quippe Cæſar duos prætorijs cohortibus impoſuerat: Fenium Rufum
ex uulgi fauore, quia rem frumentariam ſine quæſtu tractabat:
Ofonium Tigillinum, ueterem impudicitiam atq; infamiam in eo ſe
cutus, ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigillinus in
animo principis ex intimis libidinibus aſſumptus. Proſpera populi,
& militum fama Rufus, quod apud Neronem aduerſum experieba-
tur. Mors Burri infregit Senecæ potentiam: quia nec bonis arti-
bus idem uirium erat, altero uelut duce amoto, & Nero ad deterio-
res inclinabat. Hi uarijs criminationibus Senecam adoriuntur, tanquam
ingentes & priuatum ſupra modum euectas opes adhuc augeret,
quodq; ſtudia ciuium in ſe uerteret, hortorum quoq; amœnitate &
uillarum magnificentia quaſi principem ſupergrederetur. Obijcie-
bant etiam eloquentiæ laudem uni ſibi adſciſcere, & carmina cre-
brius factitare, poſtquam Neroni amor eorum eueniſſet. Nam oble-
ctamentis principis palàm iniquum, detractare uim eius equos re-
gentis: illudere uoces, quoties caneret. Quem ad finem? nihil in Rep.
clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe finitam Nero-
nis pueritiã, & robur iuuentæ adeſſe exueret magiſtrum, ſatis am
plis doctoribus inſtructus, maioribus ſuis. At Seneca criminantiũ
non ignarus, prodentibus ijs, quibus aliqua honeſti cura, & familia
ritatem eius magis aſpernante Cæſare, tempus ſermoni orat: & ac-

cepto, ita incipit. Quartuſdecimus annus eſt Cæſar ex quo ſpei tuæ admotus ſum, octauus ut imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulaſti, ut nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio eius. Vtar magnis exēplis, nec meæ fortunæ, ſed tuæ. Atauus tuus Auguſtus M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum, C. Mecœnati urbe in ipſa uelut peregrinum otium permiſit: quorū alter bellorum ſocius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui, quàm ſtudia (ut ſic dixerim) in umbra educata? è quibus claritudo uenit, quòd iuuentæ tuæ rudimentis affuiſſe uideor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immenſam, innumeram pecuniam dediſti, adeo ut plerunque intra me ipſe uoluam: Egóne equeſtri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes nouitas mea enituit? Vbi eſt animus ille modicis contentus? Tales hortos inſtruit, & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatijs, tam lato fœnore exuberat? Vna defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed uterq; menſuram impleuimus, & tu quantum princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à principe acciperе. Cætera inuidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacent, ſed mihi incumbunt. mihi ſubueniendū eſt. quo modo in militia, aut uia feſſus adminiculum orarem: ita in hoc itinere uitæ, ſenex, & leuiſſimis quoque curis impar, cum opes meas ultra ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Iube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuā fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod temporis, hortorum aut uillarū curæ ſeponitur, in animum reuocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigij regimen: poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoq; in tuā gloriam cedet, eos ad ſumma uexiſſe, qui et modica tolerarent. Ad q̃ Nero ſic fermè reſpondit. Et quod meditatæ orationi tuæ ſtatim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti. Auus meus Auguſtus Agrippæ & Mecœnati uſurpare otium poſt labores conceſſit, ſed in ea ipſa ætate, cuius auctoritas tueretur quicquid illud, & qualecunque tribuiſſet. attamen neutrum datis à ſe præmijs exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Auguſti uerſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. ſed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein iuuentam meam fouiſti. Et tua quidem erga me munera, dum uita ſuppetet, æterna erunt.

Quæ à me habes, horti, & fœnus, & uillæ, caſibus obnoxia ſunt: ac licet multa uideantur, pleriq; haud quaquam artibus tuis pares plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui deditiores ſpectantur. Vnde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuus charitate, nondum oẽs fortuna antecellis. Verum & tibi ualida ætas, rebusq́; & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperij ſpacia ingredimur: niſi forte aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quãtum Voluſio longa parſimonia quæſiuit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi qua in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, reuocas, inornatumq; robur ſubſidio impenſius regis. Non tua moderatio, ſi reddideris pecuniam, nec quies, ſi reliqueris principem, ſed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium uerſabitur. Quòd ſi maxime continentia tua laudetur, non tamen ſapienti uiro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere. His adijcit complexum & oſcula, factus natura, & conſuetudine exercitus uelare odium fallacibus blanditijs. Seneca (q̄ finis omnium cum dominante ſermonum) grates agit: ſed inſtituta priorẽ potentiæ commutat: prohibet cœtus ſalutantium: uitat comitantes, rarus per urbem, quaſi ualitudine infenſa, aut ſapientiæ ſtudijs domi attineretur. Perculſo Seneca, promptum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorq; in dies Tigillinus, & malas artes, quibus ſolus pollebat, gratiorem fore ratus ſi principem ſocietate ſcelerum obſtringeret, metus eius rimatur. compertoq; Plautum & Syllã maxime timeri, Plautum in Aſiã Syllam in Galliam Narbonenſem nuper amotos: nobilitatem eorũ, & propinquos huic orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. Non ſe, ut Burrum, diuerſas ſpes, ſed ſolam incolumitatem Neronis ſpectare: cui caueri utcunq; ab urbanis inſidijs præſentia, longinquos motus quónam modo comprimi poſſe? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus ſuſpectos Aſiæ populos claritudine aui Druſi. Syllam inopem, unde præcipuam audaciam: & ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, ſed ueterum Romanorum imitamenta præferre, aſſumpta etiam Stoicorum arrogantia, ſectáq;, quæ turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec ultra mora. Sylla ſexto die peruectis Maſſiliam percuſſoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi cauſa diſcumberet. Relatum caput eius illuſit Nero tanquam præmatura canicie deforme. Plauto parari necem non perinde occultum fuit, quia pluribus ſalus eius curabatur, & ſpacium itineris ac maris tempusq́; interiectum mouerat famam:

uulgoq́; fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus præſidentem, ſi clari atque inſontes interficerentur, præcipuum ad pericula: quin & Aſiam fauore iuuenis arma cepiſſe, nec milites ad ſcelus miſſos, aut numero ualidos, aut animo promptos, poſtquam iuſſa efficere nequiuerint, ad ſpes nouas transiſſe unà. Hæc in ore famæ credentium otio augebantur. Cæterum libertus Plauti celeritate uentorum præuenit centurionem, & mandata L. Antiſtij ſoceri attulit: effugeret ſegnem mortem: otium, ſuffugium, & magni nominis miſerationem, reperturum bonos, conſociaturum audaces: nullum interim ſubſidium aſpernandum: ſi ſexaginta milites (tot enim adueniebant) propuliſſet, dum refertur nuncius Neroni, dum manus alia permeat, multa ſecutura, quæ ad uſque bellum eualeſcerent: denique aut ſalutem tali conſilio quæri, aut nihil grauius audenti, q̃ ignauo patiẽdum eſſe. Sed Plautum ea non mouere, ſiue nullam opẽ prouidebat inermis atq; exul, ſeu tædio ambiguæ ſpei, an amore coniugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla ſollicitudine turbatum. Sunt qui alios à ſocero nuncios ueniſſe ferant, tanquam nihil atrox immineret, doctoresq́; ſapientiæ Cœranum Græci, Muſonium Thuſci generis, conſtantiam opperiendæ mortis pro incerta & trepida uita ſuaſiſſe. Repertus eſt certe per mediũ diei nudus exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coràm Pelagone Spadone, quem Nero centurioni, et manipulo quaſi ſatellitibus miniſtrum regium præpoſuerat. Caput interfecti relatum. cuius aſpectu, ipſa principis uerba referam. Quin, inquit, Nero depoſito metu nuptias Poppeæ ob eius modi terrores dilatas maturare parat, Octauiamq́; coniugem amoliri, quamuis modeſte agat, & nomine patris, & ſtudijs populi grauem. Sed ad ſenatum literas miſit, de cæde Syllæ Plautiq; haud confeſſus: uerum utriuſque turbidũ ingenium eſſe, & ſibi incolumitatem Reip magna cura haberi. Decretæ eo nomine ſupplicationes, utq́; Sylla & Plautus ſenatu mouerentur, grauioribus tamen ludibrijs, quàm malis. Igitur accepto patrum conſulto, poſtquam cuncta ſcelerum pro egregijs accipi uidet, exturbat Octauiam, ſterilem dictitans. Exin Poppeæ coniungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quẽdam ex miniſtris Octauiæ impulit, ſeruilem ei amorẽ obijcere. deſtinaturq́; reus cognomento Eucerus, natione Alexãdrina, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæſtiones, & ui tormentorum uictis quibuſdam, ut falſa annuerent, plures perſtitere ſanctitatem dominæ tueri. Ex quibus una inſtanti Tigillino, caſtiora eſſe muliebria Octauiæ reſpondit, quàm os eius. Mouetur tamen primo ciuilis diſſidij ſpecie,

domumq́; Burri, & prædia Plauti, infauſta dona accipit. Mox in Cāpaniam pulſa eſt, addita militari cuſtodia. Inde crebri queſtus, nec occulti per uulgum, cui minor ſapientia, & ex mediocritate fortunæ pauciora pericula ſunt. His (haud quaquam Nero pœnitentia flagitij) coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium ſcandunt, deosq́; tandem uenerantur. Effigies Poppeæ proruunt. Octauiæ imagines geſtant humeris, ſpargunt floribus, foroq́; ac templis ſtatuunt. Itur etiam in principis laudes, repetitum uenerantium. Iamq́; et palatium multitudine & clamoribus complebant, cum emiſſi militum globi uerberibus & intento ferro turbatos diſiecere. Mutataq́; quæ per ſeditionem uerterant: Poppeæ honos repoſitus eſt. Quæ ſemper odio, tum & metu atrox, ne aut uulgi acrior uis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius: Non eò loci res ſuas agi, ut de matrimonio certet (quanquam id ſibi uita potius) ſed uitam ipſam in extremum adductam à clientulis et ſeruitijs Octauiæ, quæ plebis ſibi nomen indiderint, ea in pace auſi, quæ uix bello euenirent. Arma illa aduerſus principem ſumpta. ducem tantum defuiſſe, qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret modo Cāpaniā & in urbem ipſam pergeret, ad cuius nutum abſentis tumultus cierētur. Quod alioquin ſuum delictum? quam cuiuſquam offenſionem? An quia ueram progeniem penatibus Cæſarum datura ſit, malle populum Romanum tibicinis Aegyptij ſobolem imperatorio faſtigio induci? Deniq́; ſi id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominam, uel conſuleret ſecuritati iuſta ultione. Et modicis remedijs, primos motus conſediſſe. at ſi deſperent uxorem Neronis fore Octauiā, illi maritum daturos. Varius ſermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit ſimul audientem & accendit. Sed parum ualebat ſuſpitio in ſeruo, & quæſtionibus ancillarum eluſerat. Ergo confeſſionem alicuius quæri placet, cui rerum quoque nouarum crimē affingeretur. Et uiſus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, claſſi apud Miſenum (ut memoraui) præfectus, leui poſt admiſſum ſcelus gratia, dein grauiore odio quia grauiorum facinorum miniſtri quaſi exprobrantes aſpiciuntur. Igitur accitum eum Cæſar operæ prioris admonet: ſolum incolumitati principis aduerſus inſidiātem matrem ſubueniſſe: locum haud minoris gratiæ inſtare, ſi coniugem infenſam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præſens, ſed magna ei præmia & ſeceſſus amœnos promittit: uel ſi negauiſſet, necem intentat. Ille inſita uecordia, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam, q̄ iuſſum erat, fingit, fateturq́; apud amicos, quos uelut conſilio adhibue-

rat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exiliũ to-
lerauit, & fato obijt. At Nero præfectum ſpe ſociandæ claſſis corru-
ptum, & incuſatæ paulo ante ſterilitatis oblitus, abactos partus con-
ſcientia libidinum, eaq; ſibi comperta dicto memorat. inſulaq; Pan
dateria Octauiam claudit. Non alia exul uiſentium oculos maiore
miſericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tibe
rio, recentior Iuliæ memoria obuerſabatur à Claudio pulſæ. Sed illis
robur ætatis affuerat. Læta aliqua uiderant, et præſentem ſæuitiã
melioris olim fortunæ recordatione eleuabant. Huic primum nuptia
rum dies loco funeris fuit, deductæ in domũ, in qua nihil niſi luctuo
ſum haberet, erepto per uenenum patre, & ſtatim fratre. Tum ancil
la domina ualidior. Et Poppea non niſi in perniciem uxoris nupta.
Poſtremo crimen omni exitio grauius. Ac puella uiceſimo ætatis
anno, inter centuriones & milites, præſagio malorum iam à uita
exempta, nondum tamen morte acquieſcebat. Paucis dehinc interie-
ctis diebus, mori iubetur, cum iam uiduam ſe, & tantum ſororem te
ſtaretur, communeq; Germanici, & poſtremo Agrippinæ nomen cie
ret, qua incolumi infelix quidem matrimonium, ſed ſine exitio per-
tuliſſet. Reſtringitur uinculis, uenæq; eius per omnes artus exoluun-
tur, & quia preſſus pauore ſanguis tardius labebatur, præferuidi bal
nei uapore enecatur. Additurq; atrocior ſæuitia, quòd caput ampu-
tatum latumq; in urbem Poppea uidit. Dona ob hæc templis decreta.
Quod ad eum finem memorauimus, ut quicunq; caſus temporũ illo
rum nobis uel alijs auctoribus noſcent, præſumptum habeãt, quoties
fugas & cædes iuſſit princeps, toties grates deis actas, quæq; rerum
ſecundarum olim, tum publicæ cladis inſignia fuiſſe. Neq; tamen ſi-
lebimus, ſi quod ſenatuſconſultum adulatione nouum, aut patientia
poſtremum fuit. Eodem anno libertorum potiſſimos ueneno inter
feciſſe creditum eſt, Doryphorum quaſi aduerſatum nuptijs Poppeæ,
Pallantem quòd immenſam pecuniam longa ſenecta detineret. Ro-
manus ſecretis criminationibus incuſauerat Senecam ut C. Piſonis
ſocium, ſed ualidius à Seneca eodẽ crimine perculſus eſt. Vnde Piſo-
ni timor & orta inſidiarum in Neronem magna moles, ſed im-
proſpera.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER XV.

INTEREA Rex Parthorū Vologeſes, cognitis Corbulonis rebus, regem'q; alienigenā Tygranem Armeniæ impoſitum: ſimul fratre Tyridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigium ire ultum uolēs, magnitudine rurſum Romana, & continui fœderis reuerentia diuerſas ad curas trahebatur, cunctator ingenio, & diſſenſione Hyrcanorum gentis ualidæ, multis'q; ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus inſuper nuncius contumeliæ extimulat. Quippe egreſſus Armenia Tygranes Adiabenos conterminam nationem latius ac diutius, quàm per latrocinia, uaſtauerat. Id'q; primores gentium ægre tolerabant, eò contemptionis deſcenſum, ut ne duce quidem Romano incurſarentur, ſed temeritate obſidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præſidiū, aut unde peteret rogitans. Iam de Armenia conceſſum, proxima trahi: & niſi defendant Parthi, leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis eſſe. Tyridates quoque regni profugus, per ſilentium haud modice querendo, grauior erat. Non enim ignauia, magna imperia cōtineri: uirorū armorū'q; faciēdū certamē. Id in ſumma fortuna æquius, quod ualidius. Et ſua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem eſſe. Igitur commotus his Vologeſes concilium uocat, & proximum ſibi Tyridatem conſtituit, atque ita orditur.

» Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per ætatem ſum-
» mo nomine conceſſiſſet, in poſſeſſionem Armeniæ deduxi. qui tertius
» potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat, uide-
» bar'q; contra uetera fratrum odia & certamina, familiæ noſtræ pe-
» nates rite compoſuiſſe. prohibent Romani, & pacem ipſis nunquam
» proſpere laceſſitam, nunc quoque in exitium ſuum abrumpunt. Non
» ibo inficias: æquitate, quàm ſanguine, cauſa, quàm armis retinere
» parta maioribus malueram. ſi cunctatione deliqui, uirtute corrigam.
» Veſtra quidem uis & gloria in integro eſt, addita modeſtiæ fama.
» quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à dijs æſtimatur.

Simul diademate caput Tyridatis euinxit, promptam equitum manum, quæ regem ex more ſectabatur, Moneſi nobili uiro tradidit, adiectis Adiabenorum auxilijs: mandauitq́; Tygranem Armenia exturbari, dum ipſe compoſitis aduerſus Hyrcanos diſcordijs, uires intimas, molemq́; belli ciet, prouincijs Romanis minitans. Quæ ubi Corbuloni certis nuncijs audita ſunt, legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, ſubſidium Tygrani mittit, occulto præcepto, compoſitius cuncta, quàm feſtinantius agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. ſcripſeratq́; Cæſari, proprio duce opus eſſe, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologeſe acriore in diſcrimine eſſe. Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat. tumultuariam prouincialium manum armat. hoſtiles ingreſſus præſidijs intercipit. Et quia egena aquarum regio eſt, caſtella fontibus impoſita, quoſdam riuos congeſtu arenæ abdidit. Ea dũ à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneſes, ut famam ſui præiret, non ideo neſcium, aut incautum Tygranem offendit, qui occupauerat Tygranocerta, urbem copia defenſorum, & magnitudine mœnium ualidã. Ad hæc Nicephorius amnis haud ſpernenda latitudine partem murorum ambit. & ducta ingens foſſa qua fluuio diffidebatur. Inerantq́; milites, & prouiſi ante commeatus, quorum ſubuectu pauci auidius progreſſi, et repentinis hoſtibus circumuenti, ira magis, quàm metu cæteros accenderant. Sed Partho ad exequendas obſidiones nulla comminus audacia: raris ſagittis neque clauſos exterret, & ſemet fruſtratur. Adiabeni cum promouere ſcalas & machinamenta inciperent, facile detruſi, mox erumpentibus noſtris cæduntur. Corbulo tamen quamuis ſecundis rebus ſuis, moderãdum fortunæ ratus, miſit ad Vologeſem qui expoſtularent, uim prouinciæ illatum, ſocium amicumq́; regem cohortes Romanas circũſedere: omitteret potius obſidionem, aut ſe quoque in agro hoſtili caſtra poſiturum. Caſperius centurio in eam legationem delectus, apud oppidum Niſibin ſeptem & triginta millibus paſſuum à Tygranocerta diſtantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologeſi uetus & penitus infixum erat, arma Romana uitandi: nec præſentia proſpere fluebant, irritum obſidium, tutus manu et copijs Tygranes, fugati qui expugnationem ſumpſerant, miſsæ in Armeniam legiones & aliæ pro Syria paratæ ultro irrumpere: ſibi imbecillum equitẽ pabuli inopia. nam exorta uis locuſtarum abederat quicquid herbidum, aut frondoſum. Igitur metu abſtruſo mitiora obtendens, miſſurum ad imperatorem Romanum legatos ſuper petenda Armenia, et firmanda pace reſpõdet. Moneſen omittere Tygranocerta iubet. ipſe

retro

retro concedit. Hæc plures ut formidine regis, & Corbulonis minis patrata ac magnifica extollebant. Alij occulte pepigiſſe interpretabantur, ut omiſſo utrinq; bello, & abeunte Vologeſe, Tygranes quoque Armenia abſcederet. Cur enim exercitum Romanum à Tygranocertis deductum? cur deſerta per otium, quæ bello defenderant? An melius hybernauiſſe in extrema Cappadocia, raptim erectis tugurijs, quàm in ſede regni modo retenti? Dilata prorſus arma, ut Vologeſes cum alio, quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non ultra periculum faceret. Nam, ut rettuli, propriũ ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare Ceſennius Pætus audiebatur: iamq; aderat, copijs ita diuiſis, ut quarta & duodecima legiones, addita quinta, quæ recens è Mœſis excita erat, ſimul Pôtica & Galatarum Cappadocumq; auxilia Pæto obedirent: tertia et ſexta & decima legiones, priorq; Syriæ miles apud Corbulonem manerent: cætera ex rerum uſu ſociarent, partirentur ue. Sed neque Corbulo æmuli patiens, & Pætus, cui ſatis ad gloriam erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta, nihil cædis aut prædæ, uſurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro umbra regis, Romanum ius uictis impoſiturum. Sub idẽ tempus legati Vologeſis, quos ad principem miſſos memoraui, reuertere irriti: bellumq; propalam ſumptum à Parthis. nec Pætus detractauit, ſed duabus legionibus, quarum quartam Funiſulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quem ponte tranſmittebat, nulla palàm cauſa, turbatus equus, qui cõſularia inſignia geſtabat, retro euaſit: hoſtiaq;, quæ muniebantur hybernaculis aſſiſtens, ſemifacta opera fuga perrupit, ſeq; uallo extulit. & pila militum arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat. Cæterum Pætus ſpretis omnibus, nec dum ſatis firmatis hybernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitum trans montem Taurum, recipiendis, ut ferebat, Tygranocertis, uaſtandiſq; regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet. Et capta quædam caſtella, gloriæq; et prædæ non nihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, ut inſtante iam hyeme, reduxit exercitum, compoſuitq; ad Cæſarem literas, quaſi confecto bello, uerbis magnificis, rerũ uacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præſidijs inſedit: & ne ponti injciendo impedimentum hoſtiles turmæ afferent (iam enim ſubiectis campis magna ſpecie uolitabant) naues ma-

gnitudine præſtantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisq; & baliſtis proturbat Barbaros, in quos ſaxa & haſtæ longius permeabant, quàm ut contrario ſagittarum ictu adæquarentur. Dein pons continuatus, collesq; aduerſi per ſocias cohortes, poſt legionum caſtris occupantur, tanta celeritate & oſtentatione uirium, ut Parthi omiſſo paratu inuadendæ Syriæ, ſpem omnem in Armeniam uerterent. Ibi Pætus imminentiũ neſcius, quintam legionem procul in Ponto habebat, reliquas promiſcuis militum commeatibus infirmauerat, donec aduentare Vologeſem magno & infenſo agmine auditum. Acitur legio duodecima, et unde famam aucti exercitus ſperauerat, prodita infrequentia, qua tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pæto aut in ſuis, aut in alienis conſilijs conſtantia fuiſſet. Verum ubi à uiris militaribus aduerſus urgentes caſus firmatus erat, rurſus ne alienæ ſententiæ indigens uideretur, in diuerſa ac deteriora tranſibat. Et tunc relictis hybernis, non foſſam neque uallum ſibi, ſed corpora & arma in hoſtẽ data clamitans, duxit legiones quaſi prælio certaturus. Deinde amiſſo centurione & paucis militibus, quos uiſendis hoſtium copijs præmiſerat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeſes inſtiterat, uana rurſus fiducia, tria millia delectorum proximo Tauri iugo impoſuit, quo tranſitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios robur equitatus in parte campi locat. Coniunx ac filius caſtello, cui Arſamoſata nomen eſt, abditi, data in præſidium cohorte, ac diſperſo milite. qui in unum habitus, uagum hoſtem promptius ſuſtentauiſſet. Aegre compulſum ferunt, ut inſtantem, Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum, quo gliſcentibus periculis etiam ſubſidij laus augeretur. Expediri tamẽ itineri ſingula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus iuſſit. At Vologeſes quamuis obſeſſa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepiſſet, nihil mutato conſilio, ſed ui ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, uno tantum centurione Tarquitio Creſcente turrim in qua præſidium agitabat, defendere auſo: facta ſæpius eruptione, & cæſis qui Barbarorum propius ſuggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum ſiquis integer, longinqua & auia uulnerati caſtra repetiuere: uirtutem regis, ſæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduerſis, ſed cuncta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulonem precibus, ueniret propere, ſigna & Aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: ſe fidem interim, donec uita ſuppeditet, retenturos. Ille interritus &

parte

parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati impoſita retinerentur, quà proximum & commeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum præter alia aſſueta bello, magna uis camelorum onuſta frumenti, ut ſimul hoſtem famem'q; depelleret. Primum è perculſis Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein pleroſq; militū: quos diuerſas fugæ cauſas obtendentes, redire ad ſigna, & clementiam Pæti experiri monebat. Se niſi uictoribus immitem eſſe. Simul ſuas legiones adire, hortari, priorū admonere, nouam gloriam oſtendere. Nó uicos aut oppida Armeniorum, ſed caſtra Romana, duaſq; in ijs legiones pretium laboris peti. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis corona imperatoria manu tribueretur: quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus adipiſceretur, qui attuliſſent ſalutem, & qui accepiſſent? His atque talibus in commune alacres, & er ant quos pericula fratrum, aut propinquorum proprijs ſtimulis incēderent, continuum die noctu'q; iter properabāt. Eo'q; intentius Vologeſes premere obſeſſos, modo uallum legionum, modo caſtellum, quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens, quàm mos Parthis, ſi ea temeritate hoſtem in prælium eliceret. At illi uix contubernijs extracti, nec aliud, quàm munimenta propugnabant, pars iuſſu ducis, & alij propria ignauia, ut Corbulonem opperientes, ac ſi uis ingrueret, prouiſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neque eandem uim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani imperij æmulis. Validā quoq; & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, saluti conſuluiſſe. Qua deſperatione exercitus dux ſubactus, primas tamen literas ad Vologeſen, non ſupplices, ſed in modū querentis compoſuit, quod pro Armenijs ſemper Romanæ ditionis, aut ſubiectis regi quem imperator delegiſſet, hoſtilia faceret. Pacem ex æquo utilem. Nec præſentia tantum ſpectaret. Ipſum aduerſus duas legiones totis regni uiribus aduenisſe: At Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent. Ad ea Vologeſes nihil pro cauſa, ſed opperiendos ſibi fratres Pacorum ac Tyridatem reſcripſit. Illū locum tempus'q; conſilio deſtinatum quid de Armenia cernerent. Adiecisse deos dignum Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent. Miſſi poſt à Pæto nuncij. & regis colloquium petitum, qui Vaſacem præfectum equitatus ire iuſſit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & ſi qui duces obtinendæ donandæ'ue Armeniæ egerant: Vaſaces imaginem retinendi donandi'ue penes nos, uim penes Parthos memorat. Et multum inuicem diſceptato, Monobazus Adiabenus in diem poſterum teſtis ijs,

*quæ pepigiſſent, adhibetur. Placuitq́; liberari obſidio legiones, & de-
cedere omnem militem finibus Armeniorum, caſtellaq; & commea=
tus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologeſi fieret mitten=
di ad Neronem legatos. Interim fluuio Arſameti (is caſtra præflue-
bat) pontē impoſuit, ſpecie ſibi illud iter experiētis. Sed Parthi quaſi
documentum uictoriæ iuſſerant. nanq; ijs uſui fuit. Noſtri per diuer-
ſum iere. Addidit rumor, ſub iugum miſſas legiones, & alia ex re-
bus infauſtis: quorum ſimulachrum ab Armenijs uſurpatum eſt. Nā
& munimenta ingreſſi ſunt, antequam agmen Romanum decederet
& circumſtetere uias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoſcen
tes, abſtrahentesq́;. Raptæ etiam ueſtes, retenta arma, pauido milite
& concedente, ne qua prælij cauſa exiſteret. Vologeſes armis et cor
poribus cæſorum aggregatis, quo cladem noſtram teſtaretur, uiſu fu
gientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtq̃
ſuperbiam expleuerat. Flumen Arſametem elephanto inſidens, &
proximus quiſq; regi ui equorum perrupere, quia rumor inceſſerat
pontem ceſſurum oneri dolo fabricantium. Sed qui ingredi auſi ſunt,
ualidum & fidum intellexere. Cæterum obſeſſis adeo ſuppeditauiſ-
ſe rem frumentariam conſtitit, ut horreis ignem inijcerent: contraq́;
prodiderit Corbulo, Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, re
licturos oppugnationem, neq; ſe plus tridui itinere abfuiſſe. Adiecit,
iureiurando Pæti cautum apud ſigna, adſtantibus ijs, quos teſtifican
do rex miſiſſet, neminem Romanum Armeniam ingreſſurum, donec
referrentur literæ Neronis, an paci annueret. Quæ ut augēdæ in-
famiæ compoſita, ſic reliqua non in obſcuro habentur: una die qua=
draginta millium ſpatium emenſum eſſe Pætum, deſertis paſſim ſau-
cijs: neq; minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm ſi
terga in acie uertiſſent. Corbulo cum ſuis copijs apud ripam Euphra
tis obuius, non eam ſpeciem inſignium & armorum prætulit, ut di
uerſitatem exprobraret. Mœſti manipuli, ac uicem commilitonū mi
ſerantes, ne lachrymis quidem temperauere. Vix præ fletu uſurpa
ta conſalutatio. Deceſſerat certamen uirtutis, & ambitio gloriæ, feli
cium hominum affectus. ſola miſericordia ualebat, & apud mino-
res magis. Ducum inter ſe breuis ſermo ſecutus eſt, hæc conquerentiū:
irritum laborem, potuiſſe bellum fuga Parthorum finiri. Ille inte-
gra utriq; cuncta reſpondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuade
rent Armeniam, abſceſſu Vologeſis infirmatam. Non ea imperatoris
habere mādata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouincia
egreſſum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriā
repetiturum. ſic quoq; optimam fortunam orādam, ut pedes confe-*

ctus ſpatijs itinerum, alacrem & facilitate camporum praeuenientem equitem aſſequeretur. Exin Paetus per Cappadociam hybernauit. At Vologeſis ad Corbulonẽ miſſi nuncij, detraheret caſtella trãs Euphratem, amnemq́; ut omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq; diuerſis praeſidijs uacuam fieri expoſtulabat. Et poſtremo conceſſit rex. Diruptaq; quae ultra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij ſuo arbitrio relicti ſunt. At Romae trophaea de Parthis, arcusq́; medio capitolini montis ſiſtebantur, decreta ab ſenatu, integro adhuc bello, neq; tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpreta cõſcientia. Quin & diſſimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis uetuſtate corruptum, in Tyberim iecit, quo ſecuritatẽ annonae ſuſtentaret. cuius precio nihil additum eſt, quamuis ducẽtas fermé naues portu in ipſo, uiolentia tempeſtatis, & centum alias Tyberi ſubuectas, fortuitus ignis abſumpſiſſet. Tris dein conſulares, L. Piſonem, Ducennium Geminium, Pompeium Paulinum uectigalibus publicis praepoſuit, cum inſectatione priorum principum, qui grauitate ſumptuum iuſtos reditus anteiſſent, ſe annuum ſexcenties ſeſtertiũ Reip. largiri. Percrebuerat ea tempeſtate prauiſſimus mos, cum propinquis comitijs, aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, praturasq; & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia ſenatum adeunt, ius naturae, labores educandi, aduerſus fraudem & artes et breuitatem adoptionis enumerant. Satis precij eſſe orbis, quòd multa ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu expectata, in ludibrium uerti, quãdo quis ſine ſollicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum uota repente adaequaret. Factum ex eo ſenatuſconſultum, ne ſimulata adoptio in ulla parte muneris publici iuuaret, ac ne uſurpandis quidem haereditatibus prodeſſet. Exin Claudius Timarchus Cretenſis reus agitur, caeteris criminibus, ut ſolent praeualidi prouincialium, & opibus nimijs ad iniurias minorum elati: una uox eius uſque ad contumeliã ſenatus penetrauerat, quòd dictitaſſet, in ſua poteſtate ſitum, an proconſulibus, qui Cretam obtinuiſſent, grates agerentur. Quam occaſionem Paetus Thraſea ad bonum publicum uertens, poſtquam de reo cenſuerat, prouincia Creta
» depellendum, haec addidit. Vſu probatum eſt P.C. leges egregias, exẽ
» pla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum li-
» centia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: ma
» giſtratuum auaritia, Calphurnia ſcita, pepererũt. Nam culpa, quàm
» poena tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo ad-

uerſus nouam prouinciarum ſuperbiam dignum fide conſtantiaq; Romana capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſque habeatur alibi, quàm in ciuium iudicio eſſe. Olim quidem non modo prætor, aut conſul, ſed priuati etiam mittebantur, qui prouincias uiſerent, & quid de cuiuſq; obſequio uideretur, referrent. trepidabantq; gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptius accuſatio decernitur. Decernaturq;, & maneat prouincialibus, potentiam ſuam tali modo oſtentandi. Sed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imo uirtutes odio ſunt, ſeueritas obſtinata, inuictus aduerſus gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorum meliora fermé, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus. quæ ſi arceantur, æqualius atque conſtantius prouinciæ regentur: nam ut metu repetundarum infracta auaritia eſt, ita uetita gratiarum actione ambitio cohibetur. Magno aſſenſu celebrata ſententia. Nō tamen ſenatuſconſultum perfici potuit, abnuentibus conſulibus ea de re relatum. Mox auctore principe ſanxere, ne quis ad concilium ſociorum referret, agēdas apud ſenatum proprætoribus prò'ue conſulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iiſdem conſulibus gymnaſium ictu fulminis conflagrauit, effigieſq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ celebre Campaniæ oppidum Pompei magna ex parte proruit. Defunctaq; uirgo Veſtalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Coſſorum capta eſt. Memmio Regulo & Virginio Rufo Coſs. natam ſibi ex Poppea filiā Nero ultra mortale gaudium accepit, appellauitq; Auguſtam, dato & Poppeæ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium, ubi ipſe generatus erat. Iam ſenatus uterum Poppeæ commendauerat dijs, uotaq; publice ſuſceperat. quæ multiplicata, exolutaq;. Et additæ ſupplicationes, templumq; Fœcunditati, & certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum. Vtq; fortunarum effigies aureæ in ſolio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum Circenſe ut Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. quæ fluxa fuere, quartum intra menſem defuncta infante. Rurſuſq; exortæ adulationes, cenſentium honorem diuæ, & puluinar, ædemq; & ſacerdotem. Atque ipſe ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotandum eſt, omni ſenatu Antium ſub recentem partum effuſo, Thraſeam prohibitum, immoto animo prænunciam imminentis

cædis

cædis contumeliam excepiſſe. Secutam dehinc uocem Cæſaris ferunt, qua reconciliatum ſe Thraſeæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæſari gratulatum. Vnde gloria egregijs uiris, & pericula gliſcebant. Interim ueris principio legati Parthorum mandata regis Vologeſis, literasq; in eandem formam attulere. Se priora & toties iactata ſuper obtinenda Armenia nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri, poſſeſſionem Parthis nō ſine ignominia Romana tradidiſſent. Nuper clauſum Tygranem, poſt Pætum legionesq; cum opprimere poſſet, incolumes dimiſiſſe. Satis approbatam uim, datum & lenitatis experimētum. Nec recuſaturum Tyridatem accipiendo diademati in urbem uenire, niſi ſacerdotij religione attineretur. Iturum ad ſigna & effigies principis, ubi legionibus corā, regnum auſpicaretur. Talibus Vologeſis literis, quia Pætus diuerſa tanquam rebus integris ſcribebat, interrogatus centurio, qui cum legatis aduenerat, quo in ſtatu Armenia eſſet, omnes inde Romanos exceſſiſſe reſpondit. Tum intellecto Barbarorum irriſu, qui peterent quod eripuerant, conſuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoſte placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inſcitia rurſum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, unde ſpes fieret, non fruſtra eadem oraturum Tyridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. Syriaq; executio Cintio, copiæ militares Corbuloni permiſſæ, & quintadecima legio ducente Mario Celſo, è Pannonia adiecta eſt. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisq; & procuratoribus, et qui prætorum finitimas prouincias regebant, iuſſis Corbulonis obſequi, in tātum fermè modum aucta poteſtate, quem populus Romanus Cn. Pōpeio bellum Piraticum geſturo dederat. Regreſſum Pætum, cum grauiora metueret, facetijs inſectari ſatis habuit Cæſar his fermè uerbis: Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promptus in pauorem longiore ſollicitudine ægreſceret. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quæ fortiſſimo quoque amiſſo, & cæteris exterritis parum habiles prælio uidebantur, in Syriam translatis, ſextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac proſperis laboribus exercitum in Armeniam ducit, addiditq; legionem quintam, quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & uexilla delectorum ex Illyrico & Aegypto, quodq; alarum cohortiumq;, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, quâ tranſmittere Euphratem parabat. Tum luſtratum rite exercitum ad concionem uocat, orditurq; magnifica de auſpitijs imperato-

rijs,rebusq́; à ſe geſtis, aduerſam inſcitiam Pæti declinans, multa auctoritate,quæ uiro militari pro facundia erat. Mox iter L.Lucullo quondam penetratum, apertis quæ uetuſtas obſepſerat, pergit. Et uenientes Tyridatis Vologeſisq́; de pace legatos haud aſpernatus, adiungit ijs centuriones cum mandatis non immitibus. Non enim adhuc eò uentum,ut certamine extremo opus eſſet. Multa Romanis ſecunda,quædam Parthis eueniſſe,documento aduerſus ſuperbiam:proinde & Tyridati conducere, intactum uaſtationibus regnum dono accipere,& Vologeſen melius ſocietate Romana,q̃ damnis mutuis gẽti Parthorum conſulturum. Scire quantum intus diſcordiarum, q̃q́; indomitas et præferoces nationes regeret.Contra imperatori ſuo immotam ubiq; pacem, & unũ id bellum eſſe. Simul conſilio terrorẽ adijcere,& Megiſtanas Armenios,qui primi à nobis defecerant,pellit ſedibus,caſtella eorum excindit, plana, edita; ualidos, inualidosq́; pari metu complet. Non infenſum,nec dum hoſtili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoq́; conſilium eius fidum credebant. Ergo Vologeſes neq; atrox in ſummam, & quibuſdam præfecturis inducias petit. Tyridates locum diemq́; colloquio poſcit. Tempus propinquum,locus,in quo nuper obſeſſæ cum Pæto legiones erant,cum à Barbaris delectus eſſet, ob memoriam lætioris ſibi rei non eſt à Corbulone uitatus,ut diſſimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neq; infamia Pæti angebatur,quòd eo maxime patuit,quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pacta Tyberius Alexander illuſtris eques Romanus miniſter bello datus,& Viuianus Annius gener Corbulonis,nõdum ſenatoria ætate,ſed pro legato quintæ legioni impoſitus, in caſtra Tyridatis uenere honore eius,ac ne metueret inſidias tali pignore. Viceni dehinc equites aſſumpti. Et uiſo Corbulone,rex prior equo deſiluit:nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterq; dextras miſcuere. Exin Romanus laudat iuuenem,omiſſis præcipitibus tuta & ſalutaria capeſſentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cætera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam,laturumq́; nouum Cæſari decus,non aduerſis Parthorum rebus ſupplicem Arſaciden. Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiem Cæſaris inſigne regium, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquium oſculo finitum. Dein paucis diebus interiectis,magna utrinq; ſpecie,inde eques compoſitus per turmas,& inſignibus patrijs,hinc agmina legionum ſtetere fulgentibus aquilis,ſignisq́; & ſimulachris deûm in modum tẽpli. Medio tribunal ſedem curulem,& ſedes effigiem Neronis ſuſtinebat. Ad quam progreſſus Tyridates, cæſis ex more uictimis,ſub-

latum capite diadema imagini ſubiecit, magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat inſita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obſidio. At nunc uerſos caſus: iturum Tyridatem oſtentui gentibus, quanto minus, quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulaſq́;. & rogitante rege cauſas, quoties nouũ aliquid aduerterat: ut, initia uigiliarum per centurionem nunciari, conuiuium bucina dimitti, & ſtructa ante Auguralem aram ſubdita face accendi: cuncta in maius attollens, admiratione priſci moris afficit. poſtremo die ſpacium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres ante, matremq́; uiſeret: obſidem interea filiam tradit, literaſq́; ſupplices ad Neronem. Et digreſſus Pacorum apud Medos, Vologeſen Ecbatanis repperit, non incurioſum fratris: quippe & proprijs nuncijs à Corbulone petierat, ne quam imaginem ſeruitij Tyridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribuſ'ue eorum aſſiſteret, tantuſq́; Romæ, quantus conſulibus, honor eſſet. Scilicet externæ ſuperbiæ ſueto, non erat notitia noſtri, apud quos ius imperij ualet, inania tranſmittuntur. Eodem anno Cæſar nationes alpium maritimarum in ius Latij tranſtulit. Equitum Romanorum locos ſedilibus plebis antepoſuit apud circum. Nanque ad eam diem indiſcreti inibant, quia lex Roſcia nihil niſi de quatuordecim ordinibus ſanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed fœminarum illuſtrium ſenatorumq́; filiorum plures per arenam fœdati ſunt. C. Lexanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiſcuas ſcenas frequẽtandi. Nã adhuc per domum, aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos ut parum celebres, & tantæ uoci anguſtos ſpernebat. Non tamen Romæ incipere ſcenas auſus, Neapolim quaſi Græcam urbem delegit. Inde initium fore, ut tranſgreſſus ſcenis in Achaiam, inſigneſq́; & antiquitus ſacras coronas adeptus, maiore fama ſtudia ciuium eliceret. Ergo contractum oppidanorum uulgus, & quos è proximis colonijs & municipijs eius rei fama acciuerat, quiq́; Cæſarem per honorem, aut uarios uſus ſectantur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic plerique ut arbitrabantur, triſte, ut ipſe, prouidum potius & ſecundis numinibus euenit. Nam egreſſo qui affuerat populo, uacuum & ſine ullius noxa theatrum collapſum eſt. Ergo per compoſitos cantus grates dijs, atque ipſam recentis caſus fortunam celebrans, petituruſq́; maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim conſedit: ubi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdiſſima

eius aulæ oſtenta fuit, ſutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs ſcurrilibus: primo in contumelias aſſumptus, deinde optimi cuiuſq; criminatione eò uſq; ualuit, ut gratia, pecunia, ui nocendi etiã malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter uoluptates quidem à ſceleribus ceſſabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Sillanus mori adigitur, quia ſuper Iuniæ familiæ claritudinem diuum Auguſtum atauum ferebat. Iuſſi id accuſatores obicere, prodigum largitionibus, neq; aliam ſpem, q̃ in nouis rebus eſſe. quin eum nobiles habere, quos ab epiſtolis & libellis & rõnibus appellet, nomina ſummæ curæ & meditamenta. Tum intimus quiſq; libertorum uincti abreptiq;. Et cum damnatio inſtaret, brachiorum uenas Torquatus interſcidit. ſecutaq; Neronis oratio ex more: Quãuis ſontem & defenſioni merito diffiſum, uicturum tamen fuiſſe ſi clementiam iudicis expectaſſet. Nec multo poſt omiſſa in præſens Achaia (cauſæ in incerto fuere) urbem reuiſit, prouincias Orientis, maxime Aegyptum, ſecretis imaginationibus agitans. Dein edicto teſtificatus non longam ſui abſentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac proſpera fore, ſuper ea profectione adijt Capitolium, illic ueneraturus deos. Cum Veſtæ quoq; templũ iniſſet, repente cunctos per artus tremens, ſeu numine exterrente, ſeu facinorum recordatione nunq̃ timore uacuus, deſeruit inceptum, cunctas ſibi curas amore patriæ leuiores dictitans. Vidiſſe ciuium mæſtos uultus, audire ſecretas querimonias, quòd tantum aditurus eſſet iter, cuius ne modicos quidẽ egreſſus tolerarent, ſueti aduerſum fortuita aſpectu principis refoueri. Ergo ut in priuatis neceſſitudinibus proxima pignora præualerent, ita populum Romanum uim plurimam habere: parendumq; retinenti.

Hæc atq; talia plebi uolenti fuere, uoluptatum cupidine, &, quæ præcipua cura eſt, rei frumentariæ anguſtias, ſi abeſſet, metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an cor i m atrocior haberetur, dehinc (quæ natura magnis timoribus) deterius credebant quod euenerat. Ipſe quo fidem acqreret, nihil uſquam perinde lætum ſibi publicis locis, ſtruere conuiuia, totaq; urbe quaſi domo uti. Et celeberrimæ luxu famaq; epulæ fuere, quas Tigillino paratas ut exẽplum referam, ne ſæpius eadem prodigentia narranda ſit. Igitur in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore diſtinctæ. Remigeſq; exoleti, per ætates & ſcientiã libidinum componebantur. Volucres & feras diuerſis è terris, et animalia maris Oceano ab uſq; petiuerat. Crepidinibus ſtagni lupanaria aſtabant, illuſtribus fœminis cõpleta. Et cõtra ſcorta uiſebãtur nudis corporibus. Iam geſtus mo-

tusq; obſcœni: & poſtquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta conſonare cantu & luminibus clareſcere. Ipſe per licita atq; illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, niſi paucos poſt dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum ſolennium coniugiorũ denupſiſſet. Inditum imperatori flammeum. Miſit auſpices duos: et genialis thorus, & faces nuptiales, cuncta deniq; ſpectata, quæ etiã in fœmina nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum: nam utrunq; auctores prodidere: ſed omnibus, quæ huic urbi per uiolentiam ignium acciderunt, grauior atq; atrocior. Initiũ in ea parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioq; mõtibus contigua eſt. Vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim ualidus, ac uento citus longitudinem Circi corripuit. Neq; enim domus munimentis ſeptæ, uel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primum, deinde in edita aſſurgens, rurſus inferiora populando anteijt remedia uelocitate mali, & obnoxia urbe arctis itineribus, hucq; & illuc flexis, atq; enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium fœminarum feſſa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quiq; ſibi, quiq; alijs conſulebant, dum trahunt inualidos, aut opperiuntur, pars morãs, pars feſtinans, cuncta impediebant: & ſæpe dum in tergum reſpectant, lateribus aut fronte circumueniebãtur: uel ſi in proxima euaſerant, illis quoq; igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem caſu reperiebantur. Poſtremo quid uitarent, q̃d peterent ambigui, complere uias, ſterni per agros: quidam amiſſis omnibus fortunis diurni quoq; uictus, alij charitate ſuorum, quos eripere nequiuerant, quamuis patẽte effugio interiere. Nec quiſquam defendere audebat, crebris multorum minis reſtinguere prohibentium, & quia alij palàm faces iaciebant atq; eſſe ſibi auctorem uociferabantur: ſiue ut raptus licentius exercerent, ſeu iuſſu. Eo in tempore Nero Antij agens, non ante in urbem regreſſus eſt, quàm domui eius, qua palatium & Mecœnatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neq; tamen ſiſti potuit, quin & palatium, & domus, & cuncta circum haurirentur. Sed ſolatiũ populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam ſuos patefecit: et ſubitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. ſubuectaq; utenſilia ab Hoſtia & propinquis municipijs. pretiumq; frumenti minutum uſq; ad ternos nummos. Quæ quanquam popularia, in irritum cadebãt: quia peruaſerat rumor: ipſo tempore flagrantis urbis, iniſſe eum domeſti

cum ſcenam, & cecinisse troianum excidium, præſentia mala uetu-ſtis cladibus aſſimulantem. Sexto demum die apud imas Eſquilias finis incendio factus, proruptis per immenſum ædificijs, ut cōtinuæ uiolentiæ campus & uelut uacuum cœlum occurreret. Necdum poſito metu redibat. Leuis rurſum graſſatus ignis, patulis magis urbis locis, eoq́; ſtrages hominum minor. delubra deûm & porticus amœnitati dicatæ latius procidere. Pluſq́; infamiæ id incendium habuit, quia prædijs Tigillini Aemylianis proruperat. Videbaturq́; Nero condendæ urbis nouæ, & cognomento ſuo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarū quatuor integræ manebant, tres ſolo tenus deiectæ: ſeptem reliquis pauca tectorum ueſtigia ſupererant, lacera & ſemiuſta. Domuum, & inſularum, & templorum, quæ amiſſa ſunt, numerum inire haud prōptum fuerit: ſed uetuſtiſſima religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumq́; quæ præſenti Herculi Arcas Euander ſacrauerat, ædeſq́; Statoris Iouis uota Romulo, Numæq́; regia, & delubrum Veſtæ cum penatibus populi Romani, exuſta. iam opes tot uictorijs quæſitæ, et Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta: quamuis in tanta reſurgentis urbis pulchritudine, multa ſeniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam urbem inflammauerāt. Alij eò uſq; cura progreſſi ſunt, ut totidem annos menſeſq́; & dies inter utraque incendia numerent. Cæterum Nero uſus eſt patriæ ruinis, extruxitq́; domum, in qua haud perinde gemmæ & aurum miraculo eſſent, ſolita pridem, & luxu uulgata, quàm arua & ſtagna, & in modum ſolitudinum hinc ſyluæ, inde aperta ſpacia, & proſpectus: magiſtris & machinatoribus Seuero et Celere, quibus ingenium, & audacia erat, etiam quæ natura denegauiſſet, per artem tentare, & uiribus principis illudere. Nanq; ab lacu Auerno nauigabilem foſſam uſque ad hoſtia Tyberina depreſſuros promiſerant, ſqualēti littore, aut per montes aduerſos. Neq; enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cætera abrupta, aut arentia, ac ſi perrumpi poſſent, intolerandus labor, nec ſatis cauſæ. Nero tamen, ut erat incredibiliū cupitor, affidere proxima Auerno iuga connixus eſt: manentq́; ueſtigia irritæ ſpei. Cæterum urbis quæ domus ſupererant, non ut poſt Gallica incendia, nulla diſtinctione, nec paſſim erectæ: ſed dimenſis uicorum ordinibus, & latis uiarum ſpatijs, cohibita ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, addiſq́; porticibus, quæ frontem inſularum protegerent. Eas porticus Ne

ro ſua pecunia extructurum, purgatasq́; areas dominis traditurũ pollicitus eſt. Addidit præmia pro cuiuſq; ordine, & rei familiaris copijs: finiuitq́; tempus, intra quod effectis domibus aut inſulis, adipiſcerentur. Ruderi accipiendo Hoſtienſes paludes deſtinabat, utq́; naues, quæ frumẽtum Tyberi ſubuectaſſent, onuſtæ rudere decurrerẽt. ædificiaq́; ipſa certa ſui parte, ſine trabibus, ſaxo Gabino Albanoq́; ſolidarentur: quòd is lapis ignis imperuius eſt. Iam aqua priuatorũ licentia intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, cuſtodes: & ſubſidia reprimendis ignibus, in propatulo quiſq; haberet: nec communione parietum, ſed proprijs quæq; muris ambirẽtur. Ea ex utilitate accepta decorem quoq; nouæ urbi attulere. Erant tamen qui crederent ueterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde ſolis uapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, et nulla umbra defenſam, grauiore æſtu ardeſcere. Et hæc quidem humanis conſilijs prouidebantur. Mox petita à dijs piacula, aditiq́; Sibyllæ libri, ex quibus ſupplicatum Vulcano & Cereri Proſerpinæq́; ac propitiata Iuno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximum mare. unde hauſta aqua, templum et ſimulachrum deæ proſperſum eſt, & lectiſternia ac peruigilia celebrauere fœminæ quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus principis, aut deûm placamentis decedebat infamia, quin iuſſum incendiũ crederetur. Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, et exquiſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inuiſos, uulgus Chriſtianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS: qui Tyberio imperitante, per procuratorem Pontiũ Pilatum ſupplicio affectus erat. Repreſſaq́; in præſens exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat non modo per Iudæam originem eius mali, ſed per urbem etiam: quò cũcta undiq; atrocia, aut pudenda confluunt, celebrãturq́;. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti ſunt. Ea pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, et Circenſe ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, uel curriculo inſiſtens. unde quanquam aduerſus ſontes & nouiſſima exempla meritos miſeratio oriebatur, tanquam non utilitate publica, ſed in ſæuitiam unius abſumerentur.

Interea conferendis pecunijs peruaſtata Italia, prouinciæ euerſæ, ſocijq́; populi, & quæ ciuitatum liberæ uocantur. inq́; eam prædam

etiam dij aſſere, ſpoliatis in urbe templis, egeſtoq; auro, quod trium phis, quod uotis omnis populi Romani ætas proſpere, aut in metu ſacrauerat. Enimuero per Aſiam atque Achaiam non dona tantum, ſed ſimulachra numinum abripiebantur, miſſis in eas prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicunq; flagitio promptus: hic Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quo inuidiam ſacrilegij à ſemet auerteret, longinqui ruris ſeceſſum orauiſſe: & poſtquam non concedebatur, ficta ualitudine quaſi æger neruis cubiculum non egreſſus. Tradidere quidam, uenenum ei per libertum ipſius, cui nomen Cleonicus, paratū iuſſu Neronis: uitatumq; à Seneca proditione liberti, ſeu propria formidine, dum ſimplici uictu, & agreſtibus pomis, ac, ſi ſitis admoneret, profluente aqua uitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Præneſte, tentata eruptione, præſidio militis, qui cuſtos adeſſet, coërciti ſunt: iam Spartacum & uetera mala rumoribus ferente populo, ut eſt nouarum rerū cupiens pauidusq;. Nec multo poſt clades rei naualis accipitur, non bello (quippe haud aliâs tam immota pax) ſed certum ad diem in Campaniam redire claſſem Nero iuſſerat, non exceptis maris caſibus. Ergo gubernatores quamuis ſæuiente pelago à Formijs mouere, & graui Africo, dū promontorium Miſeni ſuperare contendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium pleraſq;, & minora nauigia paſſim amiſerunt. Fine anni uulgantur prodigia imminentium malorum nuncia. Vis fulgurum non aliâs crebrior, et ſydus cometes, ſanguine illuſtri ſemper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumue animaliū partus abiecti in publicum, aut in ſacrificijs, quibus grauidas hoſtias immolare mos eſt, reperti. Et in agro Placentino uiam propter natus uitulus, cui caput in crure eſſet. Secutaq; haruſpicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, ſed non fore ualidum, neque occultum: quia in utero repreſſum, aut iter iuxta editum ſit. Ineunt deinde conſulatum Silius Nerua, & Atticus Veſtinus, cœpta ſimul & aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant ſenatores, eques, miles, fœminæ etiam, cum odio Neronis, tum fauore in C. Piſonem. Is Calphurnio genere ortus, ac multas inſigneſq; familias paterna nobilitate complexus, claro apud uulgum rumore erat per uirtutem aut ſpecies uirtutibus ſimiles. Nanq; facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduerſus amicos, & ignotis quoque comi ſermone & congreſſu. Aderant etiam fortuita, corpus procerū, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut uoluptatum parſimonia. Lenitati ac magnificentiæ & aliquando luxui indulgebat.

Id'q; pluribus probabatur, qui in tanta uitiorum dulcedine ſummum imperium non reſtrictum, nec perſeuerum uolunt. Initium coniura tioni non à cupiditate ipſius fuit. nec tamen facile memorauerim, qs primus auctor, cuius inſtinctu concitum ſit, quod tam multi ſumpſerunt. Promptiſſimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpitium Aſprum centurionem extitiſſe, conſtantia exitus docuit. Et Lucanus Anneus, Plautius'q; Lateranus conſul deſignatus, uiuida odia intulere. Lucanum propriæ cauſæ accendebant, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibuerat'q; oſtētare, uanus aſſimulatione. Lateranum conſulem deſignatum nulla iniuria, ſed amor Reip. ſociauit. At Flauius Scæuinus & Afranius Quintilianus, uterq; ſenatorij ordinis, contra famam ſui, principium tanti facinoris capeſciuere. Nam Scæuino diſſoluta luxu mens, & proinde uita ſomno languida. Quintilianus molli corpore infamis, & à Nerone probroſo carmine diffamatus, contumelias ultum ibat. Ergo dū ſcelera principis, & finem adeſſe imperij, deligendum'q; qui feſſis rebus ſuccurreret, inter ſe, aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Traricum, Iulium Aurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Feſtum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipua familiaritate Neronis ſpeciem amicitiæ etiam tum retinens, eo proprijs periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne ſecretum Piſoni erat. Cæteris ſpes ex nouis rebus petebatur. Aſcitæ ſunt ſuper Subrium & Sulpitium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Syluanus et Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paulus centuriones. Sed ſummum robur in Fenio Rufo præfecto uidebatur, quem uita fama'q; laudatum, per ſæuitiam impudicitiam'q; Tigillinus in animo principis anteibat, fatigabat'q; criminationibus, ac ſæpe in metum adduxerat, quaſi adulterū Agrippinæ & deſiderio eius ultioni intentum. Igitur ubi coniuratis præfectum quoq; prætorij in partes deſcendiſſe, crebro ipſius ſermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepiſſe impetum Subrius Flauius ferebatur, in ſcena canentem Neronem aggrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc curſaret incuſtoditus. Hic occaſio ſolitudinis, ibi ipſa frequentia tanti decoris teſtis, pulcherrimum animum extimulauerant: niſi impunitatis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conatibus aduerſa. Interim cū cunctantibus prolatantibus'q; ſpem ac metum, Epicharis quædam, incertum quo nam modo ſciſcitata, neque illi ante ulla rerum honeſtarum cura fuerat, accendere, & arguere coniuratos; ac poſtremo lentitudi

nis eorum pertęſa, & in Campania agens, primores claſſiariorum Miſenenſium labefacere, & conſcientia illigare connixa eſt tali initio. Erat nauarchus in ea claſſe Voluſius Proculus, occidendæ matris Neronis inter miniſtros non ex magnitudine ſceleris prouectus, ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, ſeu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem ſua, & quàm in irritum cecidiſſent, aperit, adijcitq́; queſtus & deſtinationem uindictæ, ſi facultas oriretur, ſpem dedit poſſe impelli & plures conciliare: nec leue auxilium in claſſe, crebras occaſiones, quia Nero multo apud Puteolos & Miſenum maris uſu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia ſcelera principis orditur. Neq; ſenatui, quod inane eſſet, prouiſum quo nam modo pœnas uerſæ Reip. daret: accingeretur modo, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in partes, ac digna pretia expectaret. Nomina tamen cõiuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea, quæ audierat, ad Neronem detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis teſtibus innixum facile confutauit. Sed ipſa in cuſtodia retenta eſt, ſuſpectante Nerone, haud falſa eſſe etiam quæ uera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis permotis, placitum maturare cædem apud Baias in uilla Piſonis: cuius amœnitate captus Cæſar crebro uentitabat, balneasq́; & epulas inibat omiſſis excubijs, & fortunæ ſuæ mole. Sed abnuit Piſo, inuidiam prætendens, ſi ſacra menſæ dijq́; hoſpitales cæde qualiſcunq; principis cruentarentur. Melius apud urbem in illa inuiſa & ſpolijs ciuiũ extructa domo, uel in publico patraturos, quod pro Rep. ſuſcepiſſent. Hæc in commune: ceterũ timore occulto, ne L. Syllanus eximia nobilitate diſciplinaq́; C. Caſſij, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem ſublatus, imperium inuaderet, promptè daturis operam qui à coniuratione integri eſſent, quiq́; miſerarẽtur Neronem tanquam per ſcelus interfectum. Pleriq; Veſtini quoq; conſulis acre ingenium uitauiſſe Piſonem crediderunt, ne à libertate moueretur, uel, delecto imperatore alio, ſui muneris Remp. faceret. Et enim expers coniurationis erat, quamuis ſuper eo crimine Nero uetus aduerſus inſontem odium expleuerit. Tandem ſtatuere Circenſiũ ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domo aut hortis clauſus, ad ludicra Circi uentitabat, promptioresq́; aditus erant lætitia ſpectaculi. Ordinem inſidijs compoſuerant, ut Lateranus, quaſi ſubſidium rei familiari oraret, deprecabũdus, & genibus principis accidens proſterneret incautũ premeretq́;, animi ualidus, & corpore ingens: tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & cæterorum ut quiſq; audiuiſſet, accurrerent, trucidarentq́;:

trucidarentq́;: primas ſibi partes expoſtulãte Scæuino, qui pugionem templo Salutis in Hetruria, ſiue, ut alij tradidere, Fortunæ Ferentano in oppido detraxerat, geſtabatq́; uelut magni operis ſacrum. Interim Piſo apud ædẽ Cereris opperiretur, unde eum præfectus Fenius & cæteri acitum ferrent in caſtra comitante Antonia Claudij Cæſaris filia, ad eliciendum uulgi fauorem. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quã uis abſurdum uideretur & inane, aut ipſi Antoniam nomen & periculum commodauiſſe, aut Piſonem notum amore uxoris, alij matrimonio ſe obſtrinxiſſe, niſi ſi cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior eſt. Sed mirum, q̃ inter diuerſi generis, ordinis, ætatis, ſexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita ſint: donec proditio cœpit è domo Scæuini. Qui pridie inſidiarum, multo ſermone cũ Antonio Natale, dein regreſſus domum, teſtamentum obſignauit: promptum uagina pugionem, de quo ſupra rettuli, uetuſtate obtuſum increpans, aſperari ſaxo, & mucronem ardeſcere iuſſit. Eamq́; curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius ſolito conuiuium initum: ſeruorum chariſſimi libertate, & alij pecunia donati. Atq́; ipſe mœſtus, & magnæ cogitationis manifeſtus erat, quamuis lætitiam uagis ſermonibus ſimularet. Poſtremo uulneribus ligamenta, quibusq́; ſiſtitur ſanguis, parare eundem Milichum monet, ſiue gnarum coniurationis, & hucusq́; fidum, ſeu neſcium, & tunc primum arreptis ſuſpitionibus, ut pleriq́; tradidere, de conſequentibus. Nam cum ſecum ſeruilis animus præmia perfidiæ reputauit, ſimulq́; immenſa pecunia & potentia obuerſabantur, ceſſit fas, & ſalus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Et enim uxoris quoq́; conſilium aſſumpſerat, muliebre ac deterius. quippe ultro metum intentabat, multosq́; aſtitiſſe libertos ac ſeruos, qui eadem uiderint: nihil profuturum unius ſilentium: at præmia penes unum fore, qui indicio præueniſſet. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusq́; ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graues coniurationes, & cætera, quæ audierat, coniectaueratq́;, docet. Telum quoq́; in necem eius paratum oſtẽdit, acciriq́; reum iuſſit. Is raptus per milites, & defenſionem orſus, Ferrum, cuius argueretur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti ſubreptum reſpondit: Tabulas teſtamẽti ſæpius à ſe, & incuſtodita dierum obſeruatione, ſignatas: Pecunias & libertates ſeruis & ante dono datas: ſed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & inſtantibus creditoribus, teſtamento diffi-

deret. Enimuero liberales ſemper epulas ſtruxiſſe, & uitam amœ-
nam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta uulneribus nul
la iuſſu ſuo, ſed quia cætera palàm uana obieciſſet, adiungere cri-
men uiſum, ſe pariter indicem & teſtem facere. Adijcit dictis conſtã
tiam. Incuſat ultro inteſtabilem, & conſceleratum, tanta uocis ac
uultus ſecuritate, ut labaret indicium, niſi Milichum uxor admonu=
iſſet, Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac ſecreto collocutum,
& eſſe utroſq; C. Piſonis intimos. Ergo acitus Natalis: & diuerſi in
terrogantur, quis nam is ſermo, qua de re fuiſſet. Tum exorta ſuſpi-
tio, quia non congruentia reſponderant. Inditaq; uincla. Et tormẽ
torum aſpectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius cõ
iurationis magis gnarus, ſimul arguendi peritior, de Piſone primum
fatetur. Deinde adijcit Anneũ Senecam, ſiue internuncius inter eum
Piſonemq; fuit, ſiue ut Neronis gratiam pararet, qui infenſus Sene
cæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito
Natalis indicio Sceuinus quoque pari imbecillitate, ante cuncta iam
patefacta credens, nec ullum ſilentij emolumentum, edidit cæteros.
Ex quibus Lucanus, Quintilianusq;, & Senecio diu abnuere. Poſt
promiſſa impunitate corrupti, quo tarditatem excuſarent, Lucanus
Aciliam matrem ſuam, Quintilianus Glicium Gallum, Senecio An
nium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atque interim
Nero recordatus Voluſij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusq;
muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam
non uerbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à fœmina
ſpernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæſtio
nis dies contemptus. Poſtero cum ad eoſdẽ cruciatus retraheretur ge-
ſtamine ſellæ (nam diſſolutis membris ĩſiſtere nequibat) uinclo faſciæ,
quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum ſellæ reſtri-
cto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſſa, tenuem iam ſpiri
tum expreſſit: clariore exemplo libertina mulier in tanta neceſſitate
alienos ac propè ignotos protegendo, cum ingenui & uiri & equi-
tes Romani ſenatoresq; in tantis tormentis chariſſima quoque ſuorũ
pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque et Se=
necio & Quintilianus paſſim conſcios edere, magis magisq; paui-
do Nerone, quanquam multiplicatis excubijs ſemet ſepſiſſet. Quin et
urbem per manipulos occupatis mœnibus, inſeſſo etiã mari et amne,
uelut in cuſtodiam dedit. Volitabantq; per fora, per domos, rura
quoque & proxima municipiorum pedites equitesq; permixti Ger-
manis, quibus fidebat princeps quaſi externis. Continua hinc & iũ
cta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atque ubi dicendã
ad cauſam

ad cauſam introiſſent, lætatum erga coniuratos. Si fortuitus ſermo, et ſubiti occurſus, ſi conuiuium, ſi ſpectaculum ſimul iniſſent, pro crimine accipi: cum ſuper Neronis ac Tigillini ſæuas percunctationes, Fenius quoq; Rufus uiolenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, ſed quo fidem inſcitiæ pararet, atrox aduerſus ſocios. Idem Subrio Flauo aſſiſtenti annuentiq; an inter ipſam cognitionem diſtringeret gladium, cædemq́; patraret, retinuit, infregitq́; impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Piſonem pergere in caſtra, aut roſtra conſcendere, ſtudiaq; militum & populi tẽtare: ſi conatibus eius conſcij aggregarentur, ſecuturos etiã integros, magnamq; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis conſilijs ualeret. Nihil aduerſum hoc Neroni prouiſum: etiam fortes uiros ſubitis terreri: nedum ille ſcenicus, Tigillino ſcilicet cum pellicibus ſuis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo fieri, quæ ſegnibus ardua uideantur. Fruſtra ſilentium & fidem in tot conſciorum animis & corporibus ſperari. Cruciatu aut præmio cuncta peruia eſſe. Venturos qui ipſum quoq; uincirent, poſtremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deeſſet, & plebes deſereret, dum ipſe maioribus, dum poſteris, ſi uita præriperetur, mortem approbaret? Immotus ijs, & paululum in publico uerſatus, poſt domi ſecretus, animum aduerſum ſuprema firmat, donec manus militũ adueniret, quos Nero tirones, aut ſtipendijs recentes delegerat. Nam uetus miles timebatur, tanquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum uenis. Teſtamentum fœdis aduerſus Neronem adulationibus, amori uxoris dedit, quam degenerem, et ſola corporis forma cõmendatam, amici matrimonio abſtulerat. Nomẽ mulieris Arria Galla, priori marito Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia, Piſonis infamiam propaguere. Proximam necem Plautij Laterani conſulis deſignati Nero adiungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locũ ſeruilibus pœnis ſepoſitum, manu Statij tribuni trucidatur, plenus cõſtantis ſilentij, nec tribuno obijciens eandem conſcientiam. Sequitur cædes Annei Senecæ lætiſſima principi, non quia coniurationis manifeſtum compererat, ſed ut ferro graſſaretur, quando ueneno non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus prompſit: miſſum ſe ad ægrotum Senecam, ut uiſeret conquerereturq́;, cur Piſonem aditu arceret: melius fore, ſi amicitiam familiari congreſſu exercuiſſent. Et reſpondiſſe Senecam, ſermones mutuos & crebra colloquia neu-

tri cõducere: cæterum ſalutem ſuam incolumitate Piſonis inniti. Hæc
ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, et an dicta Na
talis, ſuaq; reſponſa noſceret, percunctari Senecam iubetur. Is, forte
an prudens, ad eum diem ex Campania remeauerat, quartum'q;
apud lapidẽ ſuburbano rure ſubſtiterat. Illò propinqua ueſpera tri-
bunus uenit, & uillam globus militum ſepſit. Tum ipſi cum Pom-
peia Paulina uxore, & amicis duobus epulanti mandata imperato
ris edidit. Seneca miſſum ad ſe Natalem, conqueſtum'q; nomine Piſo-
nis quòd uiſendo eo prohiberetur, ſe ratione ualitudinis et amore q̃e
tis excuſauiſſe reſpondit. Cur ſalutem priuati hominis incolumitati
ſuæ anteferret, cauſam non habuiſſe, nec ſibi promptum in adulatio-
nes ingenium: id'q; nulli magis gnarum, q̃ Neroni, qui ſæpius liber
tatem Senecæ, q̃ ſeruitium expertus eſſet. Vbi hæc à tribuno relata
ſunt, Poppæa & Tigellino coràm, quod erat ſæuienti principi inti-
mum conſiliorum, interrogat, an Seneca uoluntariam mortem para
ret. Tum tribunus nulla pauoris ſigna, nihil triſte in uerbis eius, aut
uultu deprehenſum confirmauit. Ergo regredi & indicere mortem
iubetur. Tradit Fabius Ruſticus, non eo quo uenerat itinere reditum,
ſed deflexiſſe ad Fenium præfectum, & expoſitis Cæſaris iuſſis, an
obtemperaret interrogauiſſe: monitum'q; ab eo, ut exequeretur, fatali
omnium ignauia. Nã & Siluanus inter coniuratos erat, augebatq;
ſcelera in quorum ultionem conſenſerat. Voci tamen et aſpectui pe
percit. intromiſit'q; ad Senecam unum ex centurionibus, qui neceſſi-
tatem ultimam denunciaret. Ille interritus poſcit teſtamenti tabulas:
ac denegante centurione, conuerſus ad amicos, quando meritis eorum
» *referre gratiam prohiberetur, quod unum iam tamen & pulcherri*
» *mum habebat, imaginem uitæ ſuæ relinquere teſtatur, cuius ſi memo-*
» *res eſſent, bonarum artium famam tam conſtantis amicitiæ laturos.*
Simul lachrymas eorum modo ſermone, modo intentior in modum
coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: ubi præcepta ſapiẽtiæ?
» *Vbi tot per annos meditata ratio aduerſum imminentia? Cui enim*
» *ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neq; aliud ſupereſſe poſt matrem*
» *fratrem'q; interfectos, q̃ ut educatoris præceptoris'q; necem adijceret.*

Vbi hæc atq; talia uelut in commune diſſeruit, complectitur uxo-
rem: & paululum aduerſus præſentem formidinem mollitus, rogat
orat'q; temperaret dolori, ne æternum ſuſciperet, ſed in contempla-
tione uitæ per uirtutem actæ, deſiderium mariti ſolatijs honeſtis tole
raret. Illa contra, ſibi quoq; deſtinatum mortem adſeuerat, manũ'q;
percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduerſus, ſimul
amore, ne ſibi unicè dilectam ad iniurias relinqueret: uitæ, inquit,

delinimenta monſtraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes utroſq; par claritudinis plus in tuo fine. Poſt quæ, eodem ictu brachia ferro exoluunt. Seneca, quoniam ſenile corpus & paruo uictu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoq; & poplitum uenas abrumpit. ſæuiſq; cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo animum uxoris infringeret, atq; ipſe uiſendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, ſuadet in aliud cubiculum abſcederet. Et nouiſſimo quoq; momento ſuppeditante eloquentia aduocatis ſcriptoribus, pleraq; tradidit, quæ in uulgus edita eius uerbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, ſerui libertiq; obligant brachia, premunt ſanguinem, incertum an ignaræ. Nam ut eſt uulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cum marito mortis petiuiſſe: deinde oblata mitiore ſpe, blandimentis uitæ euictam: cui addidit paucos poſtea annos laudabili in maritum memoria, et ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut oſtentui eſſet, multum uitalis ſpiritus egeſtum. Seneca interim durante tractu, & lenitudine mortis, Statium Anneum diu ſibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat, prouiſum pridem uenenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio extinguerentur, promeret: allatumq; hauſit fruſtra, frigidis iam artubus & clauſo corpore aduerſum uim ueneni. poſtremo ſtagnum calidæ aquæ introiit, reſpergens proximos ſeruorum, addita uoce, Libare ſe liquorem illum Ioui liberatori. Exin balneo illatus, & uapore eius exanimatus, ſine ullo funeris ſolenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cum etiam tum prædiues & præpotẽs ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto conſilio, neq; tamen ignorante Seneca, deſtinauiſſe, ut poſt occiſum ope Piſonis Neronem, Piſo quoq; interficeretur, traderetúrq; imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine uirtutum ad ſummum faſtigium delecto. Quin & uerba Flauii uulgabantur, Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet. quia ut Nero cithara, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Cæterum militaris quoq; conſpiratio non ultra fefellit, accenſis quoq; indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantiq; renitens Scæuinus, neminem ait plura ſcire, quàm ipſum. hortatúrq; ultro redderet tam bono principi uicem. Non uox aduerſum ea Fenio, non ſilentium, ſed uerba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus, cæteriſq; ac maxime Cer

uario Proculo equite ad conuincendum eum connisis, iuſſu imperato ris à Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, uincitur'q;. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primo diſſimulitudinem morum ad defenſionem trahens, neq; ſe armatum cum inermibus effœminatis tantum facinus conſociaturũ. Dein poſtq̃ urgebatur, confeſſionis gloriam amplexus, interrogatus'q; à Nerone, quibus cauſis ad obliuionem ſacramenti proceſſiſſet: Oderam te, inquit, nec quiſq̃ tibi fidelior militum fuit, dum amari merui ſti. odiſſe cœpi poſtq̃ parricida matris et uxoris, auriga, hiſtrio, & incendiarius extitiſti. Ipſa rettuli uerba, quia non, ut Senecæ, uulgata erant. Nec minus noſci decebat militaris uiri ſenſus, & incomptos, & ualidos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis acci diſſe conſtitit: qui ut faciendis ſceleribus promptus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. Pœna Flauij Veianio Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit. quem Flauius ut humilem & anguſtum increpans, circunſtantibus militibus: ne hoc quidem, inquit, ex diſciplina. Admonitus fortiter protendere ceruicem: Vtinam, ait, tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens, cum uix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit, ſeſquiplaga interfectum à ſe dicendo. Proximum conſtantiæ exemplum, Sulpitius Aſper centurio præbuit, percunctanti Neroni, cur in cædem ſuam conſpirauiſſet, breuiter reſpondens: Non aliter tot flagitijs eius ſubueniri poſſe. Tum iuſſam pœnam ſubijt. Nec cæteri centuriones in perpetiendis ſupplitijs degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero, ut Veſtinus quoq; conſul in crimẽ traheretur, uiolentum & infenſum ratus: ſed coniurati conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam uetuſtis in eum ſimultatibus, plures quia præcipitem & inſociabilem credebant. Cæterum Neronis odiũ aduerſus Veſtinum ex intima ſodalitate cœperat, dum hic ignauiã principis penitus cognitam deſpicit, ille ferociam amici metuit, ſæpe aſperis facetijs illuſus, quæ ubi multum ex uero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat repens cauſa, quòd Veſtinus Statiliã Meſſalinam matrimonio ſibi iunxerat, haud neſcius inter adulteros eius & Cæſarem eſſe. Igitur non crimine, non accuſatore exiſtẽte, quia ſpeciem inditij induere non poterat, ad uim dominationis cõuerſus. Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit, iubet'q; præuenire conatus conſulis, occupare uelut arcem eius, opprimere delectam iuuentutem, quia Veſtinus imminentes foro ædes, decoraq; ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia conſulis impleuerat.

pleuerat. Conuiuium celebrat, nihil metuens, an diſſimulando metu, cum ingreſſi milites uocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exurgit: & omnia ſimul properantur. clauditur cubiculo, præſto eſt medicus, abſcindũtur uenæ, uigens adhuc balneo infertur, calida aqua merſatur, nulla edita uoce, qua ſemet miſeraretur. Circundati interim cuſtodia qui ſimul diſcubuerant, nec niſi prouecta nocte emiſſi ſunt, poſtquam pauorem eorum imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, ſatis ſupplicij luiſſe ait pro epulis conſularibus. Exin M. Annei Lucani cædem imperat. Is profluente ſanguine, ubi frigeſcere pedes manusq́;, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à ſe compoſitum quo uulneratum militem per eiuſmodi mortis imaginem obijſſe tradiderat: uerſus ipſos rettulit. eaq; illi ſuprema uox fuit. Senecio poſthac & Quintilianus & Sceuinus, non ex priore uitæ mollitia, mox reliqui coniuratorũ periere, nullo facto dicto'ue memorando. Sed cõpleri interim urbs funeribus, Capitolium uictimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare. Atq; ille gaudiũ id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præmijs ditatus, conſeruatoris ſibi nomen Græco eius rei uocabulo aſſumpſit. E' tribunis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſua manu cecidit: Statius Proximus ueniam quam ab imperatore acceperat, uanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius, quaſi principem non quidem odiſſent, ſed tamen exiſtimarentur. Nouio priſco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atq; Annio Pollioni infamatis magis, q̃ conuictis, data exilia. Priſcum Antonia Flacilla coniunx comitata eſt: Gallũ Egnatia Maximilla, magnis primum & integris opibus, poſt ademptis. quæ utraq; gloriã eius auxere. Pellitur & Rufrius Criſpinus occaſione coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quòd Poppæam quõdam matrimonio tenuerat. Virginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Virginius ſtudia iuuenum eloquentia, Muſonius præceptis ſapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catullino, Petronio Priſco, Iulio Altino, uelut in agmen & numerum, Aegæi maris inſulæ permittuntur. At Cadicia uxor Sceuini, & Ceſenius Maximus Italia prohibentur, reos fuiſſe ſe, tantum pœna experti. Acilia mater Annei Lucani ſine abſolutione in ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero, et concione militum habita, bina nummum millia uiritim ma-

nipularibus diuiſit, addiditq́; ſine pretio frumentũ, quo ante ex modo annonæ utebantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus uocat ſenatum, & triũphale decus Petronio Turpiano conſulari: Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigillino præfecto prætorij tribuit, Tigillinum & Neruam ita extollens, ut ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoq; ſiſteret. Dedit etiam conſularia inſignia Nymphidio. de quo, quia nunc primum oblatus eſt, pauca repetam. Nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter ſeruos libertosq́; principum uulgauerat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniã forte quadam habitu procerus & toruo uultu erat: ſiue C. Cæſar ſcortorum quoq; cupiens, etiam matri eius illuſit. Sed Nero uocato ſenatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum, et collata in libros indicia, confeſſionesq́; damnatorum adiunxit. Etenim crebro uulgi rumore lacerabatur, tanq̃ uiros & inſontes ob inuidiam, aut metũ extinxiſſet. Cæterum cœptam, adultamq́; & reuictam coniurationẽ neq; tunc dubitauere, quibus uerum noſcendi cura erat, & fatentur qui poſt interitum Neronis in urbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis, ut cuiq; plurimum mœroris, in adulationem demiſſis, Iuniũ Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſua incolumitate ſupplicem increpuit Salienus Clemens, hoſtem et parricidam uocãs: donec conſenſu patrum deterritus eſt, ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij uideretur, neu compoſitam, & obliteratam manſuetudinem principis nouam ad ſæuitiam retraheret. Tum decreta dona & grates deis decernuntur, propriusq́; honos Soli, cui eſt uetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexiſſet: utq́; Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur: menſisq́; Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templũ Saluti extrueretur, eo loci ex quo Scæuinus ferrum prompſerat. Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit, inſcripſitq́;, IOVI VINDICI. In præſens haud animaduerſum, poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentarijs ſenatus, Cerialẽ Anicium conſulem deſignatum, pro ſententia dixiſſe, ut templum diuo Neroni quammaturrime publica pecunia poneretur. Quod quidem ille decernebat, tanquam mortale faſtigium egreſſo, & uenerationem hominum merito: quod ad omnia olim ſui exitus uerteretur. Nam deũm honor principi non ante habetur, quàm agere inter homines deſierit.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER XVI.

ILLVSIT dehinc Neroni fortuna per uanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellij Baſſi, qui origine Pœnus, mente turbida, nocturnæ quie-
1 tis imaginem ad ſpem haud dubiam retraxit. Vectusq; Romam, principis aditum emercatus, expromit, repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immenſa, quo magna uis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. lateres quippe prægraues iacere, aſtantibus parte alia columnis. quæ p tantum æui occulta, augendis præſentibus bonis latuerint. Cæterum ut coniectura demonſtrat, Didonem Phœniſſam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimia pecunia laſciuiret: aut reges Numidarum & aliâs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectata, nec miſſis uiſoribus per quos noſceret, an uera aſſerentur, auget ultro rumorem, mittitq; qui uelut partam prædam aduehere nt. Dantur triremes & delectum nauigium, iuuandæ feſtinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuerſa fama tulerat. Ac forte quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur: oratoribusq; præcipua materia in laudem principis aſſumpta eſt. Non enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed noua ubertate prouenire terra, & obuias opes deferre deos. quæq; alia ſumma facundia, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebanturq; ueteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum expectatio inter cauſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus effoſſo agro ſuo, latisq; circum aruis, dum hunc uel illum locum promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequunturq; non modo milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumptus, tandem poſita uecordia, non falſa ante ſomnia ſua, ſeq; tunc primum eluſum admirans, pudorem & metum morte uoluntaria effugit. Quidam uinctum ac mox dimiſſum tradidere, ademptis bonis in locum regiæ gazæ.

Interea ſenatus propinquo iam luſtrali certamine, ut dedecus auerteret, offert imperatori uictoriam cantus, adijcit facundiæ coronam, qua ludicra deformitas uelaretur. Sed Nero nihil ambitu nec poteſtate ſenatus opus eſſe dictitans, ſe æquum aduerſus æmulos, & religione iudicum meritam laudẽ aſſecuturum, primo carmen in ſcena recitat: mox flagitante uulgo, ut omnia ſtudia ſua publicaret (hæc enim uerba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorem, niſi ea quam indutui gerebat ueſte, detergeret: ut nulla oris aut narium excrementa uiſerentur. Poſtremo flexus genu, & cœtum illum manu ueneratus, ſententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem urbis, hiſtrionum quoque geſtus iuuare ſolita, perſonabat certis modis, plauſuq́; compoſito. Crederes lætari, ac fortaſſe lætabantur per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis é municipijs, ſeueramq́; adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam, quiq́; per longas prouincias laſciuiæ inexperti officio legationum, aut priuata utilitate aduenerant: neque aſpectum illum tolerare, neque labori inhoneſto ſufficere: cum manibus neſcijs fatiſcerent, turbarent gnaros, ac ſæpe à militibus uerberarentur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut ſilentio ſegni præteriret. Conſtitit, pleroſque equitum, dum per anguſtias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios, dum diem noctemq́; ſedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent, multis palàm & pluribus occultis, ut nomina ac uultus alacritatem, triſtitiamq́; coëuntium ſcrutarentur. Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, aduerſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium. Ferebantq́; Veſpaſianum, tanquam ſomno cõniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreq́; meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugiſſe. Poſt finem ludicri Poppæa mortem obijt, fortuita mariti iracundia, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. Neque enim uenenum crediderim, quamuis quidam ſcriptores tradant, odio magis, quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori uxoris obnoxius erat. Corpus nõ igni abolitum, ut Romanus mos: ſed regum externorũ conſuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloq́; Iuliorũ infertur. Ductæ tamẽ publice exequiæ, laudauitq́; ipſe apud roſtra formam eius, et quòd diuinæ infantis parens fuiſſet, aliaq; fortunæ munera pro uirtutibus.

Mortẽ Poppeæ ut palàm triſtẽ, ita recordãtibus lætam ob impudicitiã eius ſæuitiamq́;, noua inſuper inuidia Nero compleuit, prohi-

bendo C. Caſſium officio exequiarum. quod primum indicium mali. neque in longum dilatum eſt. Sed Syllanus additur, nullo crimine, niſi quòd Caſſius opibus uetuſtis, & grauitate morum, Syllanus claritudine generis, & modeſta iuuẽta præcellebant. Igitur miſſa ad ſenatum oratione, remouendos à Rep. utroſq; diſſeruit. Obiectauitq́; Caſſio, quòd inter imagines maiorum, etiam C. Caßij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam: DVCI PARTIVM. Quippe ſemina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæſarum quæſitam. Ac ut memoria tantum inſenſi nominis ad diſcordias uteretur, aſſumpſiſſe L. Syllanum iuuenem genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus oſtentaret. Ipſum dehinc Syllanum increpuit ijſdem quibus patruum eius Torquatum, tanquam diſponeret iam imperij curas, præficeretq; rationibus & libellis & epiſtolis libertos: & inania ſimul & falſa. Nam Syllanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit poſthac uocabulo indicum, qui in Lepidam Caßij uxorem, Syllani amitam, inceſtum cum fratris filio & diros ſacrorum ritus confingerent. Trahebantur ut conſcij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius ſenatores, & Calphurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe inſtantem damnationem fruſtrati, mox Neronem circa ſumma ſcelera diſtentum, quaſi minores euaſere. Tũc ſenatuſconſulto Caſſio & Syllano exilia decernuntur, de Lepida Cæſar ſtatueret. Deportatusq́; in inſulam Sardiniam Caſſius, & ſenatus ius expectabatur. Syllanus tanquam Naxum deueheretur, Hoſtia amotus, poſt municipio Apuliæ, cui nomen eſt Barium, clauditur. Illic indigniſſimum caſum ſapienter tolerans, à centurione ad cædem miſſo corripitur. Suadẽtiq; uenas abrumpere, animum quidem morti deſtinatum ait, ſed non permittere percuſſori gloriam miniſterij. At centurio quamuis inermem, præualidum tamen, & iræ, quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omiſit Syllanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis ualebat, donec à centurione uulneribus aduerſis tanquam in pugna caderet. Haud minus prompte L. Vetus, ſocrusq́; eius Sextia & Pollutia filia necem ſubiere: inuiſi principi, tanquam uiuendo exprobrarent interfectum eſſe Rubelliũ Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ ſæuitiæ præbuit interuerſis patroni rebus ad accuſandum tranſgrediens Fortunatus libertus, aſcito Claudio Demiano, quem ob flagitia uinctũ à Vetere Aſiæ proconſule exoluit Nero in præmium accuſationis. Quod ubi cognitum reo, ſeq́; & libertum pari ſorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta cuſtodia circũ-

dant. Aderat filia ſuper ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percuſſores Plauti mariti ſui uiderat. Cruentamq́; ceruicem eius amplexa ſeruabat ſanguinem, & ueſtes reſperſas, uidua imple xa luctu continuo, nec ullis alimentis, niſi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohi bebatur, egreſſus obſidens, audiret inſontem, néue conſulatus ſui quõ dam collegam dederet liberto, modo muliebri eiulatu, aliquando ſe-xum egreſſa, uoce infenſa clamitabat, donec princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxta oſtendit. Ergo nunciat patri abijcere ſpẽ, & uti neceſſitate. Simul affertur parari cognitionem ſenatus, & tru cem ſententiam. Nec defuere qui monerent magna ex parte hæredẽ Cæſarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo conſulere. quod aſpernatus, ne uitam proxime libertatem actam nouiſſimo ſeruitio fœdaret, largitur in ſeruos quantum aderat pecuniæ: et ſi qua aſpor tari poſſent, ſibi quenq; deducere, tris modo lectulos ad ſuprema reti neri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abſcindunt uenas: properiq́;, & ſingulis ueſtibus ad uerecundiam uelati, balneis infe-runtur, pater filiam, auia neptem, illa utroſq; intuens, et certatim pre cantes labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent ſuos ſuperſti-tes & morituros. Seruauitq́; ordinem fortuna: ac ſenior prius, tum cui prima ætas, extinguuntur. Accuſati poſt ſepulturam, decretumq́; ut more maiorum punirentur. Et Nero interceſſit, mortem ſine arbi trio permittens. ea cædibus peractis ludibria adijciebantur. P. Gal-lus eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alie-nus fuerat, aqua atque igni prohibitus eſt. Liberto & accuſatori præ mium operæ, locus in theatro inter uiatores tribunitios datur. Et mẽ ſis, qui Aprilem eundemq́; Neronem ſequebatur, Maius Claudij, Iu nius Germanici, uocabulis mutantur: teſtificante Cornelio Orſito, qui id cenſuerat, ideo Iunium menſem tranſmiſſum, quia duo iam Tor quati ob ſcelera interfecti, infauſtum nomen Iunij tum feciſſent.

Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempeſtatibus & morbis inſigniuere. Vaſtata Campania turbine uentorum, qui uillas, arbu-ſta, fruges paſſim diſiecit, pertulitq́; uiolentiam ad mœnia urbis. In qua omne mortalium genus uis peſtilentiæ depopulabatur, nulla cœ li intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non ſexus, non ætas periculo uacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui, inter coniugum & liberorum lamenta: qui dum aſſident, dum deflent, ſæpe eodem rogo cremabantur. Equitum ſenatorumq́; interitus quamuis promi-ſcui, minus flebiles erant, tanquam communi mortalitate ſæuitiam

principis præuenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonenſem Africamq́; & Aſiam habiti ſunt, ſupplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut ualitudine feſſi, ſacramento ſoluebantur. Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt princeps, ut amiſſa urbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenſes ante obtulerant, turbidis caſibus. C. Suetonio, L. Teleſino Coss. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus probroſis, exilio, ut dixi, mulctatus, poſtquam id honoris indicibus tanq́; promptum ad cædes principem accepit, inquietus animo, & occaſionum haud ſegnis, Parmenem eiusdem loci exulem, & Chaldæorum arte famoſum, eoq́; multorum amicitijs innixum, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat. Ventitare ad eum nuncios & conſolationes non fruſtra ratus, ſimul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Neque neſcium habebat, Anteium charitate Agrippinæ inuiſum Neroni, opesq́; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamq́; cauſam multis exitio eẽ. Igitur interceptis Antei literis, furatus etiam libellos, quibus dies genitalis eius, & euentura ſecretis Parmenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu uitaq́; Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, ſi breuem exilij ueniam impetrauiſſet: quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſarisq́; fata ſcrutari. Exin miſſæ Liburnicæ, aduehiturq́; propere Soſianus. Ac uulgato eius indicio, inter damnatos magis, quàm inter reos Anteius Oſtoriusq́; habebantur: adeo ut teſtamentum Antei nemo obſignaret, niſi Tigillinus auctor extitiſſet. Monitus prius Anteius, ne ſupremas tabulas moraretur. Atque ille hauſto ueneno, tarditatem eius peroſus, interciſis uenis mortem approperauit. Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſa feſtinandi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multa militari fama, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumq́; ſcientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet pauidum ſemper, & reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effugia uillæ clauſit, iuſſa impatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatam in ſe uertit. Et quia uenæ quanquam interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui uſus, ut immotum pugionem extolleret, adpreſſit dextram eius iuguloq́; occurrit. Etiam ſi bella externa, & obitus pro Rep. mortes tanta caſuum ſimilitudine memorarem, meq́; ipſum ſatietas cepiſſet, aliorumq́; tædium expectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſpernantium. At nunc pa

tientia ſeruilis, tantumq́; ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mœſtitia reſtringunt. Neq; aliam defenſionem ab ijs, quibus iſta noſcentur, exegerim, quàm ne oderint tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit: quam non ut in cladibus exercituum, aut captiuitate urbium ſemel editam tranſire licet. Detur hoc illuſtrium uirorum poſteritati, ut quo modo exequijs à promiſcua ſepultura ſeparantur, ita in traditione ſupremorū accipiant habeantq́; propriam memoriam. Paucos quippe intra dies eodem agmine Anneus Mella, Cerialis Anicius, Rufius Criſpinus, ac C. Petronius cecidere, Mella & Criſpinus equites Romani, dignitate ſenatoria. Nā hic quondam præfectus prætorij, & conſularibus inſignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nuncio ſemet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parētibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, ut eques Romanus conſularibus potentia æquaretur. Simul acquirēdæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes administrandis principis negotijs. Idem Anneum Lucanum genuerat grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarē eius acriter requirit, accuſatorem conciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrē filiumq́; coniurationis ſciētia fingitur aſſimulatis Lucani literis. quas inſpectas Nero, ferri ad eum iuſſit, opibus eius inhians. At Mella (quæ tum promptiſſima mortis uia) exoluit uenas, ſcriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigillinū, generumq́; eius Coſſutianum Capitonem erogabat, quo cætera manerent. Additur codicillis, tanquam de iniquitate exitij querens ita ſcripſiſſet: ſe quidem mori nullis ſupplitij cauſis, Rufium autem Criſpinum & Anicium Cerialem uita frui, infenſos principi. quæ compoſita credebantur, de Criſpino quia interfectus erat, de Ceriale ut interficeretur. Neque enim multo poſt uim ſibi attulit, minore quàm cæteri miſeratione, quia proditam C. Cæſari coniurationem ab eo meminerant. De C. Petronio ſupra. Pauca repetēda ſunt. Nam illi dies per ſomnum, nox officijs & oblectamentis uitæ tranſigebatur. Vtq́; alios induſtria, ita hunc ignauia ad famam protulerat habebaturq́; non ganeo & profligator, ut plerique ſua hauriētium, ſed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quanto ſolutiora, & quandā ſui negligentiam præferentia, tanto gratius in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur. Proconſul tamen Bithyniæ, & mox conſul, uigentem ſe ac parem negotijs oſtendit: dein reuolutus ad uitia, ſeu uitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni aſſumptus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentia putat, niſi

quod

quod ei Petronius approbauiſſet. Vnde inuidia Tigillini, quaſi aduerſus æmulum & ſcientia uoluptatum potiorem. Ergo crudelitatē principis, cui cæteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceui ni Petronio obiectans, corrupto ad indiciū ſeruo, adēptaq́; defenſione & maiore parte familiæ in uincla rapta. Forte illis diebus Campaniam petiuerat Cæſar, & Cumas uſq; progreſſus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultra timoris, aut ſpei moras. neq; tamen præceps uitam expulit, ſed inciſas uenas ut libitū obligatas, aperire rurſum, & alloqui amicos, non per ſeria, aut quibus conſtantiæ gloriam peteret. Audiebatq́; referentes, nihil de immortalitate animæ, & ſapientium placitis, ſed leuia carmina & faciles uerſus. Seruorū alios largitione, quoſdam uerberibus affecit. Iniјt & uias, ſomno indulſit, ut quanquam coacta mors, fortuitæ ſimilis eſſet. Ne codicillis quidem (quod pleriq; pereuntium) Neronem, aut Tigillinum, aut quem alium potentium adulatus eſt: ſed flagitia principis ſub nominibus exoletorum fœminarumq́; & nouitate cuiuſq; ſtupri perſcripſit, atque obſignata miſit Neroni: fregitq́; annulum, ne mox uſui eſſet ad faciēda pericula. Ambigenti Neroni quo nam modo noctium ſuarum ingenia noteſceret, offertur Silia matrimonio ſenatoris haud ignota, & ipſi ad omnem libidinem adſcita, ac Petronio perquam familiaris. agitur in exilium tanquam nō ſiluiſſet quæ uiderat pertuleratq́;, proprio odio. At Numitium Thermum prætura functum Tigillini ſimultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigillino crimino ſe detulerat, quæ cruciatibus tormentorum, ipſe patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot inſignibus uiris, ad poſtremum Nero uirtutem ipſam excindere cōcupiuit, interfecto Barea Sorano & Thraſea Pæto, olim utriſque infenſus, & accedentibus cauſis in Thraſeam: quòd ſenatu egreſſus eſt, cum de Agrippina referretur, ut memoraui: quodq́; Iuuenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat: eaq; offenſio altius penetrabat, quia idem Thraſea Patauij, unde ortus erat, ludis Ceſticis à Troiano Antenore inſtitutis, habitu tragico cecinerat. Die quoque, quo prætor Antiſtius ob probra in Neronem compoſita ad mortem damnabatur, mitiora cēſuit, obtinuitq́;: & cū deūm honores Poppeæ decernūtur, ſponte abſens, funeri non interfuit. Quæ obliterari non ſinebat Capito Coſſutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraſeæ, quòd auctoritate eius concidiſſet iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: principio anni uitare Thraſeam ſolenne iuſiurādum: nuncupationibus uotorum non adeſſe, quamuis Quindecimuirali ſacerdotio præditum:

*nunquam pro ſalute principis,aut cœleſti uoce immolauiſſe:aſſiduũ
olim & indefeſſum,qui uulgaribus quoque patrum conſultis ſemet
fautorem,aut aduerſarium oſtenderet,triennio non introiſſe curiã:
nuperrimeq́;,cum ad coërcendos Cyllanum & Veterem certatim cõ
curreretur,priuatis potius cliẽtium negotijs uacauiſſe: ſeceſſionem iã
id & patres,&,ſi multi idem audeant,bellum eſſe. Vt quondam C.
Cæſarem,inquit,& M.Catonem,ita nunc te Nero & Thraſeã aui
da diſcordiarum ciuitas loquitur. Et habet ſectatores uel potius ſatel
lites,qui nondum contumaciam ſententiarũ, ſed habitum uultumq́;
eius ſectantur, rigidi et triſtes, qui tibi laſciuiam exprobrent. Huic
uni incolumitas tua ſine arte,ſine honore. Proſperas principis res ſper
nit,etiam ne luctibus & doloribus non ſatiatur? Eiuſdem animi eſt,
Poppeam diuam non credere,cuius in acta diui Auguſti & diui Iu
lij non iurare. Spernit religiones,abrogat leges. Diurna populi Roma
ni per prouincias,per exercitus,accuratius leguntur,ut noſcatur quid
Thraſea nõ fecerit. Aut transeamus ad illa inſtituta,ſi potiora ſunt:
aut noua cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tubero=
nes & Fauonios ueteri quoque Reip.ingrata nomina genuit. Vt
imperium euertant,libertatem præferunt:ſi peruerterint,ipſam ag=
gredientur. Fruſtra Caſſium amouiſti, ſi gliſcere & uigere Bruto=
rum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris,
diſceptatorem ſenatum nobis relinque. Extollit ira promptum Coſ=
ſutiani animum Nero: adijcitq́; Marcellum Eprium acri elo=
quentia. At Baream Soranum iam ſibi Torius Sabinus eques Ro=
manus popoſcerat reũ ex proconſulatu Aſiæ,in qua offenſiones prin
cipis auxit,iuſtitia atque induſtria: & quia portui Epheſiorum ape
riendo curam inſumpſerat: uimq́; ciuitatis Pergamenæ prohibentis
Acratum Cæſaris libertum ſtatuas & picturas auehere,inultam omi
ſerat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti & ambitio conciliandæ
prouinciæ ad ſpes nouas. Tempus damnationi delectum,quo Tyri-
dates accipiendo Armeniæ regno aduentabat:ut ad externa rumori
bus inteſtinum ſcelus obſcuraretur,an ut magnitudinẽ imperatoriã
cæde inſignium uirorũ,quaſi regio facinore oſtentaret. Igitur omni
ciuitate ad excipiendũ principem,ſpectandumq́; regem effuſa, Thra
ſea occurſu prohibitus non demiſit animum: ſed codicillos ad Neronẽ
compoſuit,requirens obiecta,& expurgaturum aſſeuerans,ſi notitiã
criminum & copiam diluendi habuiſſet. Eos codicillos Nero prope-
ranter accepit, ſpe exterritum Thraſeam ſenſiſſe per quæ claritudi-
nem principis extolleret, ſuamq́; famam dehoneſtaret. Quod ubi nõ
euenit,uultumq́; & ſpiritus & libertatem inſontis ultro extimuit,*

uocari patres iuſſit. Tum Thraſea inter proximos conſultauit, tenta
ret'ne defenſionem, an ſperneret. Diuerſa conſilia afferebãtur. Qui-
bus intrari curiam placebat, ſecuros eſſe de conſtantia eius dixe-
runt, nihil dicturum, niſi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos
ſupremis ſuis ſecretum otium dare. Aſpiceret populus uirum morti
obuium: audiret ſenatus uoces quaſi ex aliquo numine ſupra huma-
nas: poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri: ſin crudelitas p
ſiſteret, diſtingui certe apud poſteros memoriam honeſti exitus ab
ignauia per ſilentium pereuntium. Contra qui opperiendum domi
cenſebant, de ipſo Thraſea eadem ſed ludibria & contumelias immi
nere. ſubtraheret aures conuitijs, & probris. Non ſolum Coſſutianũ
aut Eprium ad ſcelus prõptos, ſupereſſe qui forſitan manus ictusq́;
per immanitatem Auguſti. etiam bonos metu ſequi. Detraheret poti-
us ſenatui, quem perornauiſſet, infamiam tanti flagitij: & relinque-
ret incertum, quid uiſo Thraſea reo decreturi patres fuerint. ut Nero
nem flagitiorum pudor caperet, irrita ſpe agitari: multoq́; magis ti-
mendum, ne in coniugem, in familiam, in cætera pignora eius ſæ-
uiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum ueſtigijs & ſtudijs
uitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat conſilio Ruſticus
Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat ſe interceſ
ſurum ſenatuſconſulto. nam plebis trib. erat. Cohibuit ſpiritus eius
Thraſea, ne uana & reo non profutura, interceſſori exitioſa incipe-
ret. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum uitæ ordinem
non deſerendum: illi initium magiſtratuum, & integra quæ ſuper-
ſint. Multum ante ſecum expenderet, quod tali tempore capeſcendæ
Reip. iter ingrederetur. Cæterum ipſe an uenire in ſenatum deceret,
meditationi ſuæ reliquit. At poſtera luce duæ prætoriæ cohortes arma
tæ templum genitricis Veneris inſedere. Aditum ſenatus globus toga
torum obſederat, non occultis gladijs. diſperſiq́; per fora ac baſilicas
cunei militares. inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam ſe
natores. Et oratio principis per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine
nominatim compellato patres arguebat, quòd publica munia deſere
rent, eorumq́; exemplo equites Ro. ad ſegnitiam uerterẽtur. Et enim
quid mirum é longinquis prouincijs aduenire, cum plerique adepti
conſulatum & ſacerdotia, hortorum potius amœnitati inſeruirent?
quod uelut telum arripuere accuſatores. Et initium faciente Coſſutia
no, maiore ui Marcellus ſummam Reip. agi clamitabat: contumacia
inferiorum, lenitatem imperitantis diminui. Nimium mites ad eam
diem patres, qui Thraſeam deſciſcentem, qui generum eius Heluidi
um Priſcum in iiſdem furoribus, ſimul Paconium Agrippinum pa-

terni in principes odij hæredem, & Curtiũ Montanum deteſtanda carmina factitantem, eludere impune ſinerent. Requirere ſe in ſenatu conſularem, in uotis ſacerdotem, in iureiurando ciuem: niſi contra inſtituta & cerimonias maiorum, proditorẽ palàm & hoſtem Thraſea induiſſet. Deniq; agere ſenatorem, & principis obtrectatores protegere ſolitus, ueniret, cenſeret quid corrigi, aut mutari uellet: facilius perlaturos ſingula increpantem, quàm nũc ſilentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an uictorias ſine damno exercituum diſplicere? Ne hominem bonis publicis mœſtum, & q̃ fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exiliũ ſuum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut Romanam urbem uideri. Abrumperet uitam ab ea ciuitate, cuius charitatem olim, nunc & aſpectum exuiſſet. Cum per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax uoce, uultu oculis ardeſceret, non illa nota & crebritate periculorum ſueta iam ſenatus mœſtitia, ſed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus, ſimul ipſius Thraſeæ uenerabilis ſpecies obuerſabatur: & erant qui Heluidium quoque miſerarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino obiectum, niſi triſtem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij ſæuitia cõcidiſſet. Enimuero Montanum probe uiuentem, neque famoſi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi. Atque interim Torius Sabinus Sorani accuſator ingreditur, orditurq; de amicitia Rubellij Plauti, quodq; procõſul Aſiæ Soranus pro claritate ſibi potius accommodatum, quàm ex utilitate communi egiſſet, alendo ſeditiones ciuitatum. Vetera hæc. ſed recens, diſcrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniam magis dilargita eſſet. Acciderat ſanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ charitate erga parentem, ſimul imprudentia ætatis, non tamen aliud conſultauerat, quàm de incolumitate domus, et an placabilis Nero, an cognitio ſenatus nihil atrox afferret. Igitur accita eſt in ſenatum, ſteteruntq; diuerſi ante tribunal conſulum, grandis æuo parẽs, contra filia intra uiceſimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exilium pulſo, uiduata deſolataq;, ac ne patrem quidem intuens, cuius oneraſſe pericula uidebatur. Tum interrogante accuſatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile uenundediſſet, quo pecuniam faciendis magicis ſacris contraheret: primum ſtrata humi, longoq; fletu & ſilentio, poſt, altaria & aram complexa:
» *Nullos, inquit, impios deos, nul-*
» *las deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm ut hunc*
» *optimum patrem tu Cæſar & nos patres ſeruaretis incolumem. Sic*

gemmas

» gemmas & ueſtes & dignitatis inſignia dedi, quomodo ſi ſangui-
» nem & uitam popoſciſſent. Viderint iſti antehac mihi ignoti, quo no
» mine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, niſi in-
» ter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſo
» la deliqui. Loquentis adhuc uerba excipit Soranus, proclamatq;, non illam in prouinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti connexam, nimiæ tantum pietatis ream, ſepararent à ſe quamcunq; ſortem ſubiret. Simul in amplexus occurrẽtis filiæ ruebat, niſi interiecti lictores utriſq; obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus, et quantum nunc ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, et tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honeſti & exerciti, cæterum animo perfidioſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecunia recluſa ſunt, dedit exem=plum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitijs commaculatos, ſic ſpecie bonarũ artium falſos & amicitiæ fallaces. Idẽ tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caßij Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obſequio florentem Soranum celebrauerat, labẽtem non deſeruit. exutusq; omnibus fortunis, & in exilium actus, æquitate deûm erga bona malaq; documenta. Thraſeæ Soranoq; & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italia depelluntur. Montanus patri conceſſus eſt, prædicto ne in Rep. haberetur. Accuſatoribus Eprio et Coſſutiano quinquagies ſeſtertium ſingulis, Oſtorio duodecies & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tum ad Thraſeam in hortis agentem quæſtor conſulis miſſus, ueſperaſcente iam die. illuſtrium uirorum, fœminarumq; cœtus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori: cum quo, ut coniectare erat intentione uultus, et auditu ſi qua clarius proloquebantur, de natura animæ, & diſſociatione ſpiritus corporiſq; inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei, quid ſenatus cenſuiſſet, expoſuit. Igitur flentes queritantesq; qui aderant, faceſſere propere Thraſea, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. Arriamq; tentantem mariti ſuprema, et exemplum Arriæ matris ſequi, monet retinere uitam, filiæq; communi ſubſidium unicum non adimere. Tũ progreſſus in porticum, illic à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Hel=uidium generum ſuum Italia tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc ſenatuſconſulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum indu=cit: porrectis utriuſq; brachij uenis, poſtquam cruorem effudit, humũ

ſuper ſpargens, propius uocato quæſtore, Libemus, inquit, Ioui Liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant, cæterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat conſtantibus exemplis. Poſt lentitudine exitus graues cruciatus afferente, obuerſis in Demetrium *

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER XVII.

INITIVM mihi operis Ser. Galba iterũ, T. Iunius conſules erunt. Nam poſt conditam urbem DCC & XX prioris æui annos multi auctores rettulerunt, dum res populi Romani memorabantur, pari eloquentia ac libertate. Poſtquam bellatum apud Actium atq; omnem poteſtatem ad unum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia ceſſere. Simul ueritas pluribus modis infracta, primũ inſcitia Reip. ut alienæ, mox libidine aſſentandi, aut rurſus odio aduerſus domnantes. Ita neutris cura poſteritatis inter infenſos uel obnoxios. Sed ambitionem ſcriptoris facile aduerſeris. Obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen ſeruitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt. Mihi Galba, Otho, Vitellius nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem noſtram à Veſpaſiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longius prouectam non abnuerim. ſed incorruptam fidem profeſſis, nec amore quiſquam, & ſine odio dicendus eſt. Quòd ſi uita ſuppeditet, principatum diui Neruæ & imperium Traiani, uberiorem ſecuriorem'q; materiam ſenectuti ſepoſui, rara temporum felicitate, ubi ſentire quæ uelis, et quæ ſentias dicere licet. Opus aggredior plenum uarijs caſibus, atrox prælijs, diſcors ſeditionibus, ipſa etiam pace ſæuum. Quatuor principes ferro interempti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac pleruncq; permixta. Proſperæ in Oriente, aduerſæ in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, perdomita Britannia, & ſtatim miſſa cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum

gẽtes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota & prope Parthorũ arma falſi Neronis ludibrio. Iam uero Italia nouis cladibus, uel poſt longam ſeculorum ſeriem repetitis, afflicta. Hauſtæ aut obrutæ urbes. Fœcundiſſima Campaniæ ora, & urbs incendijs uaſtata, conſumptis antiquiſſimis delubris, ipſo Capitolio ciuium manibus incẽſo. Polluta cerimoniæ. Magna adulteria. Plenum exilijs mare. Infecti cædibus ſcopuli. Atrocius in urbe ſæuitum. Nobilitas, opes, omiſſi geſtiq; honores pro crimine, & ob uirtutes certiſſimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuiſa, quàm ſcelera, cum alij ſacerdotia & conſulatus ut ſpolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent ferrent cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos ſerui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi. Non tamen adeo uirtutum ſterile ſeculum, ut non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, ſecutæ maritos in exilia coniuges, propinqui audientes, conſtantes generi. contumax etiam aduerſus tormenta ſeruorum fides. Supremæ clarorũ uirorum neceſſitates. Ipſa neceſſitas fortiter tolerata, et laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum caſus, cœlo terráq; prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia, ambigua, manifeſta. Nec enim unquam atrocioribus populi Romani cladibus, magis'ue iuſtis iudicijs approbatum eſt, non eſſe curæ deis ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem.

Cæterum antequam deſtinata componam, repetendum uidetur, qualis ſtatus urbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, q͂d in toto terrarum orbe ualidum, quid ægrum fuerit: ut non modo caſus euentusq; rerum, qui plerunque fortuiti ſunt, ſed ratio etiã cauſæq; noſcantur. Finis Neronis ut lætus primo gaudentium impetu fuerat, ita uarios motus animorum, non modo in urbe apud patres, apud populum, apud urbanum militem, ſed omnes legiones duceſq; conciuerat, euu'gato imperij arcano, poſſe principẽ alibi, quàm Romæ fieri. Sed patres læti uſurpata ſtatim libertate, licentius ut erga principem nouum & abſentem: primores equitum proximi gaudio patrum: pars populi integra, & magnis domibus annexa, cliẽtes libertiq; damnatorum & exulum, in ſpem erecti. Plebs ſordida, & circo ac theatris ſueta, ſimul deterrimi ſeruorum, aut qui adeſis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mœſti & rumorum auidi. Miles urbanus longo Cæſarum ſacramento imbutus, & ad deſtituẽdum Neronem arte magis et impulſu, quàm ſuo ingenio traductus, poſtquam neque dari donatiuum ſub nomine Galbæ promiſſum, neque magnis meritis ac præmijs eundem in pace qui in bello locum,

præuentamq́; gratiam intelligit, apud principem à legionibus factũ pronus ad nouas res, ſcelere inſuper Nymphidij Sabini præfecti imperium ſibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipſo conatu oppreſſus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat pleriſque militum conſcientia: nec deerant ſermones, ſenium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari fama celebrata ſeueritas eius, angebat aſpernantes ueterem diſciplinam, atque ita XIIII. annis à Nerone aſſuefactos, ut haud minus uitia principum amarent, quàm olim uirtutes uerebantur. Acceſſit Galbæ uox pro Rep. honeſta, ipſi anceps, legi à ſe militem non emi. Nec enim ad hanc formam cætera erant. Inualidum ſenem T. Iunius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauiſſimus, odio flagitiorum oneratum contemptu inertiæ deſtruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis Ciconio Varrone conſule deſignato, & Petronio Turpiliano conſulari: ille ut Nymphidij ſocius, hic ut dux Neronis, inauditi atque indefenſi tanquam innocentes perierant. Introitus in urbem trucidatis tot millibus inermium militum, infauſtus omine, atque ipſis etiam qui occiderant formidoloſus. Inducta legione Hiſpana, remanente ea quam è claſſe Nero conſcripſerat, plena urbs exercitu inſolito: multi adhoc, & innumeri è Germania ac Britannia & Illyrico, quos idem Nero electos præmiſſosq́; ad clauſtra Caſpiarum, & bellum, quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat, ingens nouis rebus materia, ut non in unum aliquem prono fauore, ita audienti parata. Forte congruerat, ut Clodij Macri, & Fontei Capitonis cædes nunciarentur. Macrum in Africa res haud dubie turbantem, Trebonius Garucianus procurator, iuſſu Galbæ: Capitonem in Germania, cum ſimilia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant antequam iuberentur. Fuere qui crederent Capitonẽ, ut auaritia et libidine fœdũ ac maculoſum, ita cogitatione rerum nouarum abſtinuiſſe: ſed à legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compoſitum ultro: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius ſcrutaretur, quoquo modo acta, qa mutari non poterant, comprobaſſe. Cæterum utraque cædes ſiniſtre accepta. & inuiſo ſemel principe, ſeu bene, ſeu male facta premunt. Iam afferebant uenalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorum manus ſubitis auidæ, & tanquam apud ſenem feſtinantes. Eademq́; nouæ aulæ mala, æque grauia non æque excuſata. Ipſa ætas Galbæ & irriſui & faſtidio erat, aſſuetis iuuentæ Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (ut eſt mos uulgi) comparantibus.

Et hic quidem Romæ tanq̃ in tanta multitudine habitus animorum fuit. E` prouincijs, Hiſpaniæ præerat Cluuius Rufus, uir facundus, & pacis artibus belli inexpertus. Galliæ ſuper memoriam Vindicis obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in poſterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac ſuas iniurias metiebãtur. Germanici exercitus, quod periculoſiſſimum in tantis uiribus, ſolliciti & irati ſuperbia recentis uictoriæ, & metu, tanquam alias partes fouiſſent. Tarde à Nerone deſciuerant: nec ſtatim pro Galba Verginius. an imperare uoluiſſet, dubium: delatum ei à milite imperium conueniebat. Fonteium Capitonem occiſum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabãtur. Dux deerat abducto Verginio per ſimulationem amicitiæ, quem non remitti, atque etiam reum eſſe, tanquam ſuum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat, ſenecta ac debilitate pedum inualidum. Sine conſtantia, ſine auctoritate, ne quieto quidem milite, regimen: adeo furentes infirmitate retinentis ultro etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius ſine conſulari fuere, donec miſſu Galbæ Vitellius aderat, cenſoris Vitellij ac ter conſulis filius. Id ſatis uidebatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non ſanè aliæ legiones per omnes ciuilium bellorum motus innocentius egerunt: ſeu quia procul, et Oceano diuiſæ, ſeu crebris expeditionibus doctæ hoſtem potius odiſſe. Quies & Illyrico, quanquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adiſſent. Sed longis ſpatijs diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarem fidem, nec uitijs, nec uiribus miſcebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quatuor legiones obtinebat Licinius Mutianus, uir ſecũdis aduerſiſq; iuxta famoſus. Inſignes amicitias iuuenis ambitioſe coluerat. mox attritis opibus, lubrico ſtatu, ſuſpecta etiã Claudij iracundia, in ſecretum Aſiæ repoſitus, tam prope ab exule fuit, quàm poſtea à principe. Luxuria, induſtria, comitate, arrogantia, malis boniſq; artibus mixtus. nimiæ uoluptates, cum uacaret: quoties expedierat, magnæ uirtutes. Palàm laudares, ſecreta male audiebant. Sed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas, uarijs illecebris potens, & cui expeditius fuerat tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Veſpaſianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus adminiſtrabat. Nec Veſpaſiano aduerſus Galbam uotum, aut animus. Quippe T. filium ad uenerationem cultumq; eius miſerat, ut ſuo loco memorauimus. Occulta lege fati, et

oſtentis ac reſponſis deſtinatum Veſpaſiano liberiſq; eius imperiū poſt fortunam credidimus. Aegyptum copiaſq;, quibus coërceretur, iā inde à diuo Auguſto, equites Romani obtinent loco regum. Ita uiſum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fœcundam, ſuperſtitione ac laſciuia diſcordem & mobilem, inſciam legum, ignarā magiſtratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiuſdē nationis. Africa ac legiones in ea interfecto Clodio Macro, contentæ qualicunq; principe, poſt experimentum domini minoris. Duæ Mauritaniæ, Rhetia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, ut cuique exercitui uicinæ, ita in fauorem, aut odium contactu ualentiorum agebantur. Inermes prouinciæ atque ipſa in primis Italia cuicunque ſeruitio expoſita, in pretium belli ceſſuræ erāt. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus, cum Ser. Galba iterum, Titus Iunius conſules inchoauere annum ſibi ultimum Reip. propè ſupremum. Paucis poſt kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris è Belgica literæ afferuntur, ſuperioris Germaniæ legiones rupta ſacramenti reuerentia, imperatorem alium flagitare, & ſenatui ac Pop. Rom. arbitrium eligendi permittere, quo ſeditio mollius acciperetur. Maturauit ea res conſilium Galbæ iam pridem de adoptione ſecum, & cum proximis agitantis. Non ſanè crebrior tota ciuitate ſermo per illos menſes fuerat: primum licentia ac libidine talia loquendi, dein feſſa iam ætate Galbæ. Pauci iudicium, aut Reip. amor: multi occulta ſpe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumoribus deſtinabant. Et iam in T. Iunij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior, eodem actu inuiſior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipſa Galbæ facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuiſa in T. Iunium conſulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Hycello Galbæ liberto, quem annulis donatū equeſtri nomine Martianum uocitabant. Hi diſcordes & rebus minoribus ſibi quiſque tendentes, circa conſilium eligendi ſucceſſoris in duas factiones ſcindebantur. Iunius pro M. Othone, Laco atque Hycellus conſenſu non tam unum aliquem fouebant, quàm alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil ſilentio tranſmittentium: quia Iunio uidua filia, cælebs Otho, gener ac ſocer deſtinabantur. Credo & Reip. curam ſubiiſſe, fruſtra à Nerone tranſlatæ, ſi apud Othonem relinqueretur. nanq; Otho pueritiam incurioſe, adoleſcentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoq; iam Poppæam Sabinam principa=

le ſcortum, ut apud conſcium libidinum depoſuerat, donec Octauia
uxor amoueretur. Mox ſuſpectum in eadem Poppæa, in prouinciam
Luſitaniam ſpecie legationis ſepoſuit. Otho comiter adminiſtrata
prouincia primus in partes tranſgreſſus, nec ſegnis, & donec bellũ
fuit, inter præſentes ſplendidiſſimus, ſpem adoptionis ſtatim conce-
ptam acrius in dies rapiebat, fauentibus pleriſque militum, prona
in eum aula Neronis ut ſimilem. Sed Galba poſt nuncios Germani-
cæ ſeditionis, quanquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quó
nam exercituum uis erumperet, ne urbano quidem militi confiſus,
quod remedium unicum rebatur, comitia imperij tranſigit. adhibi-
toq; ſuper Iunium ac Laconem Mario Celſo conſule deſignato, ac
Ducenio Gemino præfecto urbis, pauca præfatus de ſua ſenectute, Pi
ſonem Licinianum accerſiri iubet, ſeu propria electione, ſiue ut qui-
dam tradiderunt, Lacone inſtante: cui apud Rubellium Plautum
exercita cum Piſone amicitia, ſed callide ut ignotum fouebat, & pro
ſpera de Piſone fama conſilio eius fidem addiderat. Piſo M. Craſſo
& Scribonia genitus, nobilis utrinq;, uultu habituq; moris antiqui,
& æſtimatione recta ſeuerus, deterius interpretantibus triſtior habe
batur. Ea pars morum eius quo ſuſpectior ſollicitis, adoptanti place-
bat. Igitur Galba apprehenſa Piſonis manu, in hunc modum locu-
» tus fertur. Si te priuatus lege Curiata apud Põtifices, ut moris eſt,
» adoptarem, & mihi egregium erat tunc Pompeij & M. Craſſi ſobo
» lem in penates meos aſciſcere, & tibi inſigne Sulpitiæ ac Luctatiæ
» decora, nobilitati tuæ adieciſſe. Nunc me deorum hominumq; conſen
» ſu ad imperium uocatum præclara indoles tua, et amor patriæ im
» pulit, ut principatum, de quo maiores noſtri armis certabant, bello
» adeptus, quieſcenti offeram, exemplo diui Auguſti, qui ſororis filium
» Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremo
» Tiberium Neronem priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit.
» Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſiuit, ego in Repu. Non quia
» propinquos aut ſocios belli non habeam: ſed neq; ipſe imperium am
» bitione accepi, ut iudicij mei documentum ſit, non meæ tantum neceſ-
» ſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed tuæ. Eſt tibi frater pari nobilitate,
» natu maior, dignus hac fortuna, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua, quæ
» cupiditates adoleſcentiæ iam effugerit: ea uita, in qua nihil præteri-
» tum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantum aduerſam tuliſti.
„ Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ to
„ lerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præ
„ cipua humani animi bona, tu quidem eadem conſtantia retinebis. Sed
„ alij licet per obſequium animant. Irrumpet adulatio, blanditiæ

peſſimum ueri affectus, uenenum, ſua cuiq; utilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſime inter nos hodie loquimur, cæteri libentius cum fortuna noſtra, quàm nobiſcum. Nam ſuadere principi quod oporteat, multi laboris. Aſſentatio erga principem quẽcunq;, ſine affectu peragitur. Si immenſum imperij corpus ſtare ac librari ſine rectore poſſet, dignus eram à quo Reſp. inciperet. Nunc eò neceſſitatis iampridẽ uẽtum eſt, ut nec mea ſenectus conferre plus Populo Romano poſſit, quàm bonum ſucceſſorem, nec tua plus iuuenta, quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio unius familiæ quaſi hæreditas fuimus. loco libertatis erit, quòd eligi cœpimus. Et finita Iuliorum Claudiorumq; domo, optimum quenque adoptio inueniet. Nam generari & naſci à principibus, fortuitum, nec ultra æſtimatur. Adoptandi iudicium integrum, & ſi uelis eligere, conſenſu monſtratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæſarum ſerie tumentem non Vindex cum inermi prouincia, aut ego cum una legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello & ab æſtimantibus aſciti, cum inuidia quamuis egregij erimus. Ne tamen territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & audita adoptione, deſinam uideri ſenex, quod nunc mihi unum obijcitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi prouidendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. Vtiliſſimus quidem ac breuiſſimus bonarum malarumq; rerum delectus, cogitare, quid aut nolueris ſub alio principe, aut uolueris. Neque enim, hic ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri ſerui: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem hæc ac talia tanquam principem faceret, cæteri tanquam cum facto loquebantur.

Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exultantis animi motum prodidiſſe. Sermo erga patrem imperatoremq; reuerens, de ſe moderatus, nihil in uultu habituq; mutatum, quaſi imperare poſſet magis, quàm uellet. Conſultatum inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificum id militibus fore, quorũ fauorem ut largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud ſpernendum. Circũſteterat interim palatium publica expectatio magni ſecreti impatiens, et male coërcitum famam ſupprimentes

augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem tonitrua et fulgura & cœleſtes minæ ultra ſolitum turbauerant. Obſeruatum id antiquitus comitijs dirimendis, non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret, contemptorem talium ut fortuitorum: ſeu quæ fato manent, quamuis ſignificata, non uitantur. Apud frequentem militum concionem imperatoria breuitate, adoptari à ſe Piſonem more diui Auguſti, & exemplo militari, quo uir uirum legeret, pronunciat: ac ne diſſimulata ſeditio in maius crederetur, ultro aſſeuerat, quartam & duodeuiceſimam legiones paucis ſeditionis auctoribus non ultra uerba ac uoces erraſſe, & breui in officio fore. Nec ullum orationi aut lenocinium additum, aut pretium. Tribuni tamen, centuriones'q; & proximi militum gratabundi reſpondent. per cæteros mœſtitia ac ſilentium, tanquam uſurpatam etiam in pace donatiui neceſſitatem, bello perdidiſſent. Conſtat potuiſſe conciliari animos quãtulacunq; parci ſenis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia ſeueritas, cui iam pares non ſumus. Inde apud ſenatum non comptior Galbæ, non longior, quàm apud milites ſermo: Piſonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi uoluntate effuſius, qui noluerant medié, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes, ſine publica cura. Nec aliud ſequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Piſone in publicum, factum'ue. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuncijs, & facili ciuitate ad accipienda credendaq; omnia noua, cum triſtia ſunt, cenſuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum ſecreto, num & Piſo proficiſceretur maiore prætextu: illi auctoritatem ſenatus, hic dignationem Cæſaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectum ſimul mitti. Is conſilio interceſſit. Legati quoque (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœda inconſtantia nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quenque metus, uel ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta ſcrutantibus iuſtiſſimum uiſum eſt, inde repeti, ubi inopiæ cauſa erat. Bis & uicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos iuſſit, decuma parte liberalitatis apud quenque eorum relicta. At illis uix decumæ ſuper portiones erant, ijsdem erga aliena ſumptibus, quibus ſua prodegerãt, cum rapaciſſimo cuiq; ac perditiſſimo non agri, aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta uitiorum manerent. Exactioni XXX equites Romani præpoſiti, nouum officij genus & ambitu ac numero oneroſum: ubiq; haſta, & ſector, & inquieta urbs actionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donaſſet Nero, quàm quibus abſtuliſſet. Exautorati per

eos dies tribuni, é prætorio Antonius Taurus, & Antonius Naſo:
ex urbanis cohortibus Aemylius Pacenſis: é uigilijs Iulius Fronto.
Nec remedium in cæteros fuit, ſed metus initium: tanquam per ar=
tem & formidinem ſinguli pellerentur, omnibus ſuſpectis. Inte
rea Othonem, cui compoſitis rebus nulla ſpes, omne in turbido conſi
lium, multa ſimul extimulabant: luxuria etiam principi oneroſa,
inopia uix priuato toleranda, in Galbam ira, in Piſonem inuidia.
Fingebat & metum, quo magis concupiſceret. Prægrauem ſe Neroni
fuiſſe. Nec Luſitaniam rurſus, aut alterius exilij honorem expectã-
dum. Suſpectum ſemper inuiſumq́; dominantibus, qui proximus de
ſtinaretur. Nocuiſſe id ſibi apud ſenem principem: magis nociturum
apud iuuenem ingenio trucem, et longo exilio efferatũ. Occidi Otho
nem poſſe, proin agendum audendumq́; dum Galbæ auctoritas flu-
xa, Piſonis nondum coaluiſſet. Opportunos magnis conatibus tranſi
tus rerum: nec cunctatione opus, ubi pernicioſior ſit quies, quàm teme
ritas. Mortem omnibus ex natura æqualem, obliuione apud poſte-
ros, uel gloria diſtingui. Ac ſi nocentem innocentemq́; idẽ exitus ma
neat, acrioris uiri eſſe, merito perire. Non erat Othonis mollis et cor
pori ſimilis animus. Et intimi libertorum ſeruorumq́; corruptius, q̃
in priuata domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matri-
monia cæteraq́; regnorum libidines auido taliũ, ſi auderet, ut ſua
oſtentantes, quieſcenti, ut aliena exprobrabant: urgentibus etiam ma
thematicis, dum nouos motus, & clarum Othoni annum obſeruatio
ne ſyderum affirmant: genus hominum potentibus infidum, ſperan
tibus fallax, quod in ciuitate noſtra, & uetabitur ſemper, & retine
bitur. Multos ſecreta Poppeæ mathematicos, peſſimũ principalis ma-
trimonij inſtrumentum, habuerant: é quibus Ptolemæus Othoni in
Hiſpania comes, cum ſuperfuturum eum Neroni promiſiſſet, poſtquã
ex euentu fides, coniectura iam & rumore, ſenium Galbæ, & iuuẽ
tam Othonis computantium, perſuaſerat fore, ut in imperium aſci-
ſceretur. Sed Otho tanquam peritia, & monitu fatorum prædicta ac
cipiebat, cupidine ingenij humani libẽtius obſcura credi. Nec deerat
Ptolemæus, iam & ſceleris inſtinctor, ad quod facillime ab eiuſmo-
di uoto tranſitur. Sed ſceleris cogitatio incertum an repens, ſtudia mi-
litum iam pridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris affectauerat.
In itinere, in agmine, in ſtationibus uetuſtiſſimum quenque militum
nomine uocans, ac memoria Neroniani comitatus, contubernales ap
pellando, alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecunia aut gra-
tia iuuare: inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Galba ſermo
nes, quæq́; alia turbamenta uulgi. Labores itinerũ, inopia commea-

tuum, duritia imperij, atrocius accipiebantur, cum Campaniæ lacus & Achaiæ urbes claſſibus adire ſoliti, Pyreneum, & Alpes, & immenſa uiarum ſpatia, ægre ſub armis eniterentur. Flagrantibus militum animis, uelut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigellini. is mobiliſſimum quenque ingenio, aut pecuniæ indigum, et in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progreſſus eſt, ut per ſpeciem conuiuij, quoties Galba apud Othonem epularetur cohorti excubias agenti, uiritim centenos nummos diuideret. quã uelut publicã largitionẽ Otho ſecretioribus apud ſingulos præmijs intendebat, adeo animoſus corruptor, ut Coccio Proculo ſpiculatori de parte finium cum uicino ambigenti, uniuerſum uicini agrum ſua pecunia emptum dono dederit, per ſocordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomaſtum futuro ſceleri præfecit, à quo Barbium Proculum Teſſeranum ſpiculatorem, et Veturium Othonem eòdem perductos: poſtquam uario ſermone callidos, audacesq́; cognouit, precio & promiſſis onerat, data pecunia ad pertentandos plurium animos. Suſcepere duo manipulares imperiũ Pop. Rom transferendum, & tranſtulerunt. In conſcientiam facinoris pauci aſciti, ſuſpenſos cæterorum animos, diuerſis artibus ſtimulant: primores militum per beneficia Nymphidij, ut ſuſpectos: uulgus & cæteros ira & deſperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis ac deſiderium prioris licentiæ accenderet. in communi omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Inficit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes, poſtquam uulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoq́; parata apud malos ſeditio, etiam apud integros diſſimulatio fuit, ut poſtero Iduũ die redeuntem à cœna Othonem rapturi fuerint, niſi incerta noctis, & tota urbe ſparſa militum caſtra, nec facilem inter temulentos conſenſum timuiſſent: non Reip. cura, quam fœdare principis ſui ſanguine ſobrij parabant, ſed ne per tenebras, ut quiſque Pannonici uel Germanici exercitus militibus oblatus eſſet, ignorantibus pleriſque pro Othone deſtinaretur. Multa erumpẽtis ſeditionis indicia per conſcios oppreſſa, quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluſit, ignarus militarium animorum, conſilijq́; quamuis egregij, quod nõ ipſe afferret, inimicus, & aduerſus peritos peruicax. XVIII. kalen. Febr. ſacrificanti pro æde Apollinis Galbæ haruſpex Vmbricius triſtia exta & inſtantes inſidias, ac domeſticum hoſtem prædicit, audiẽte Othone, nam proximus adſtiterat, idq́; ut lætum è contrario & ſuis cogitationibus proſperum interpretante. Nec multo poſt libertus Onomaſtus nunciat expectari eum ab architecto et redemptoribus.

quæ ſignificatio coëuntium iam militum, & paratæ coniurationis
conuenerat. Otho cauſam digreſſus requirentibus, cum eum ſibi præ-
dia uetuſtate ſuſpecta, eóq; prius exploranda finxiſſet, innixus li-
berto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Miliariū au-
reum ſub ædem Saturni pergit. Ibi tres & uiginti ſpiculatores con-
ſalutatum imperatorem, ac paucitate ſalutantium trepidum, & ſel
læ feſtinanter impoſitum ſtrictis mucronibus rapiunt. Totidem fer-
mè milites in itinere aggregantur, alij conſcientia, plerique miracu-
lo: pars clamore & gladijs, pars ſilentio, animos ex euentu ſumptu
ri. Stationem in caſtris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magni=
tudine ſubiti ſceleris, an corrupta latius caſtra, ac, ſi contra tenderet,
exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpitionem conſcientiæ. Antepo-
ſuere cæteri quoque tribuni centurionesq; præſentia dubijs & hone-
ſtis. Isq; habitus animorum fuit, ut peſſimum facinus auderent pau=
ci, plures uellent, omnes paterentur. Ignarus interim Galba & ſa-
cris intentus fatigabat alieni iam imperij deos, cum affertur rumor
rapi in caſtra incertum quem ſenatorem, mox Othonem eſſe qui ra
peretur. Simul ex tota urbe, ut quiſque obuius fuerat, alij formidinem
augentes, quidam minora uero, ne tum quidem obliti adulationis. Igi
tur conſultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio
ſtationem agebat, nec per ipſum Galbā, cuius integra auctoritas ma
ioribus remedijs ſeruabatur. Piſo pro gradibus domus uocatos, in
» hunc modum allocutus eſt. Sextus dies agitur commilitones, ex quo
» ignarus futuri, & ſiue optandum hoc nomen ſiue timendum erat,
» Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reip. fato, in ueſtra ma-
» nu poſitum eſt: non quia meo nomine triſtiorem caſum paueam, ut q
» aduerſa expertus cum maxime, ducam ne ſecunda quidem minus
» diſcriminis habere. Patris & ſenatus & ipſius imperij uicem doleo,
» ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt, aut, quod æq; apud bonos miſerū
» eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem
» & res ſine diſcordia translatas. Prouiſum adoptione uidebatur, ut
» ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobili=
» tatis, aut modeſtiæ. neq; enim relatu uirtutum in comparatione Otho=
» nis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, euertêre imperium, etiam
» cum amicum imperatoris ageret. Habitu ne & inceſſu, an illo mu-
» liebri ornatu mereretur imperium? Falluntur quibus luxuria ſpeciē
» liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc
» & comeſſationes & fœminarum cœtus uoluit animo. hæc principa-
» tus præmia putat, quorum libido ac uoluptas penes ipſum ſit, rubor
» ac dedecus penes omnes. Nemo enim unquam imperiū flagitio quæ-

ſitum

» ſitum bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis humani, me
» Galba conſentientibus uobis Cæſarem dixit. Si Reſp. & ſenatus &
» populus uana nomina ſunt, ueſtra commilitones intereſt, ne impera
» torem peſſimi faciant. Legionum ſeditio aduerſum duces ſuos audita
» eſt aliquando. Veſtra fides famaq; illæſa ad hunc diem manſit, &
» Nero quoq; uos deſtituit, non uos Neronem. Minus XXX transfu-
» gæ & deſertores, quos centurionem, aut tribunum ſibi eligentes ne-
» mo ferret, imperium aſſignabunt? Admittitis exemplum? & quieſcē
» do commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in prouincias.
» & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad uos pertinebūt. Nec eſt plus
» quod pro cæde principis, quàm quod innocentibus datur. ſed proinde
» à nobis donatiuo ob fidem, quàm ab alijs pro facinore accipietis.

Dilapſis ſpiculatoribus, cætera cohors non aſpernata concionantem, ut turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc conſilio, parat ſigna, quod poſtea creditum eſt, inſidijs & ſimulatione. Miſſus & Celſus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipſani in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, ut Germanicos milites è Libertatis atrio accerſerent. Legioni claſſicæ diffidebat, infeſtæ ob cædem commilitonum, quos primo ſtatim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in caſtra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, ſi incipiens adhuc & nondum adulta ſeditio melioribus conſilijs flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmantq́;, quia non ordine militiæ, ſed è Galbæ amicis fidus principi ſuo, & deſciſcentibus ſuſpectior erat. Legio claſſica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi Celſum infeſtis pilis proturbant. Germanica uexilla diu nutauere inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmiſſos, atque inde rurſus longa nauigatione ægros, impenſiore cura Galba refouebat. Vniuerſa iā plebs palatium implebat, mixtis ſeruitijs, & diſſono clamore cadē Othonis, & coniuratorum exilium poſcentium, ut ſi in circo ac theatro ludicrum aliquod poſtularent. Neq; illis iudicium aut ueritas: quippe eodē die diuerſa pari certamine poſtulaturis: ſed tradito more quemcunq; principem adulandi, licentia acclamationum, & ſtudijs inanibus. Interim Galbam duæ ſententiæ diſtinebant. Titus Iunius manendum intra domum, opponenda ſeruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos cenſebat: Daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum conſenſui ſpatium: Scelera impetu, bona conſilia mora ualeſcere: Deniq; eundi ultro ſi ratio ſit, eādem mox facultatem:

regreſſus, ſi pœniteat, in aliena poteſtate. Feſtinandum cæteris uidebatur antequam creſceret inualida adhuc coniuratio paucorũ: Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digreſſus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc & ſegnitia terentium tempus, imitari principem diſcat. Non expectandum ut compoſitis caſtris forum inuadat, & proſpectante Galba Capitolium adeat, dum egregius imperator cũ fortibus amicis ianua, ac limine tenus domũ claudit, obſidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in ſeruis auxilium, ſi conſenſus tantæ multitudinis, & quæ plurimum ualet, prima indignatio languescat. Proinde intuta quæ indecora: Vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini: id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum. Repugnantem huic ſententiæ Iunium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante Hycelo priuati odij pertinacia in publicum exitiũ. Nec diutius Galba cunctatus, ſpecioſiora ſuadentibus acceſſit. Præmiſſus tamen in caſtra Piſo, ut iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Iunio, ſeu quia erat, ſeu quia irati ita uolebant. Et facilius de odio creditur. Vixdum egreſſo Piſone, occiſum in caſtris Othonem, uagus primum & incertus rumor, mox ut in magnis mendatijs, interfuiſſe ſe quidam, & uidiſſe affirmabant, credula fama inter gaudentes & incurioſos. Multi arbitrabantur compoſitum auctumq; rumorẽ, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam læta falſo uulgauerint. Tum uero non populus tantum & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed equitum pleriq; ac ſenatorum poſito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, præreptam ſibi ultionem querentes. Ignauiſſimus quiſq;, & (ut res docuit) in periculo non auſurus, nimij uerbis, linguæ feroces: nemo ſcire, & omnes affirmare: donec inopia ueri, & conſenſu errantium uictus, ſumpto thorace Galba irruenti turbæ, neq; ætate, neq; corpore ſiſtens, ſella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus ſpiculator, cruentum gladium oſtentans, occiſum à ſe Othonem clamauit. Et Galba. Commilito, inquit, quis iuſſit? inſigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandientes incorruptus. Haud dubiæ iam in caſtris omnium mentes, tantusq; ardor, ut non contenti agmine et corporibus, in ſuggeſtu, in quo paulo ante aurea Galbæ ſtatua fuerat, medium inter ſigna Othonem uexillis circũdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus. gregarius miles caueri inſuper præpoſitos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua, non tanquam in populo ac plebe uarijs ſegni adulatione uocibus, ſed ut quenq; affluẽtium militum aſpexerãt, prehenſare manis, collocare iuxta, præire ſacramentum,

tramẽtũ modo imperatorẽ milites cõmẽdare. Nec deerat Otho pro
tendens manus, adorare uulgũ, iacere oſcula, et omnia ſeruiliter pro
dominatione. Poſtquam uniuerſa claſſiariorum legio ſacramentum
eius accepit, fidens uiribus, & quos adhuc ſingulos extimulauerat
» accendendos in commune ratus, pro uallo caſtrorum ita cœpit.
» Quis ad uos proceſſerim commilitones dicere non poſſum, quia nec
» priuatum me uocari ſuſtineo, princeps à uobis nominatus, nec princi-
» pem, alio imperante. Veſtrum quoq; nomen in incerto erit, donec du
» bitabitur, imperatorem populi Romani in caſtris, an hoſtem habea-
» tis. Auditis'ne ut pœna mea & ſupplicium ueſtrũ ſimul poſtulentur?
» adeo manifeſtum eſt, neque perire nos, neq; ſaluos eſſe, niſi unà, poſſe.
» Et cuius leuitatis eſt Galba, iam fortaſſe promiſit, ut qui nullo expo
» ſcente, tot millia innocentiſſimorum ciuium trucidauerit. Horror a-
» nimum ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolã Gal-
» bæ uictoriam, cum in oculis urbis decumari deditos iuberet, quos de
» precantes in fidem acceperat. His auſpitijs urbem ingreſſus, quam
» gloriã ad principatum attulit, niſi occiſi Obultronij Albini & Mar
» celli in Hiſpania, Beruichilonis in Gallia, Fontei Capitonis in Ger-
» mania, Clodij Macri in Africa, Ciconij in uia, Turpiliani in urbe,
» Nymphidij in caſtris? Quæ uſquam prouincia, quæ caſtra ſunt niſi
,, cruenta & maculata? aut (ut ipſe prædicat) emendata & correcta?
,, Nam quæ alij ſcelera, hic remedia uocat, dum falſis nominibus ſe-
,, ueritatem pro ſæuitia, parſimoniam pro auaritia, ſupplicia & con-
,, tumelias ueſtras diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine men-
,, ſes ſunt, & iam plus rapuit Hycelus, quàm quod Polycleti & Va-
,, tinij & Egij & alij parauerunt. Minore auaritia aut licentia graſ
,, ſatus eſſet T. Iunius, ſi ipſe imperaſſet. nunc & ſubiectos nos habuit
,, tanquam ſuos, et uiles ut alienos. Vna illa domus ſufficit donatiuo,
,, quod uobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua ſal
,, tem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exilio, quem triſtitia &
,, auaritia ſui ſimillimum iudicabat. Vidiſtis commilitones notabili tẽ-
,, peſtate etiam deos infauſtam adoptionem aduerſantes. Idem ſenatus,
,, idẽ populi Romani animus eſt. Veſtra uirtus expectatur, apud quos
,, omne honeſtis conſilijs robur, & ſine quibus quamuis egregia inua-
,, lida ſunt. Non ad bellum uos, nec ad periculum uoco: omnium mili
,, tum arma nobiſcum ſunt. Nec una cohors togata defendit nunc Gal-
,, bam, ſed detinet. Cum uos aſpexerit, cum ſignum meum acceperit,
,, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus con-
,: ctationi locus eſt in eo conſilio, quod nõ poteſt laudari niſi peractũ.
Aperire deinde armamentarium iuſſit. rapta ſtatim arma, ſine

more & ordine militiæ, ut prætorianus, aut legionarius inſignibus ſuis diſtingueretur. Miſcentur auxiliaribus, galeis ſcutiſq;. Nullo tribunorũ centurionumúe adhortãte, ſibi quiſq; dux & inſtigator. & præcipuum peſſimorum incitamentum, quòd boni mœrebant. Iã exterritus Piſo fremitu crebreſcentis ſeditionis, & uocibus in urbem uſque reſonantibus, egreſſum interim Galbam & foro appropinquantem aſſecutus erat: iam Marius Celſus haud læta rettulerat, cũ alij in palatium redire, alij Capitolium petere, pleriq; roſtra occupãda cenſerent, plures tantum ſententijs aliorum contradicerent, utq; euenit in conſilijs infelicibus, optima uiderentur quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Iunio dicitur, ſiue ut pœna eius animos militum mulceret, ſeu conſcium Othonis credebat, ad poſtrem um uel odio. Hæſitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto difficilis modus. & turbauere conſiliũ trepidi nuncij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium ſtudijs, qui primo alacres fidem atq; animum oſtentauerant. Agebatur huc illuc Galba, uario turbæ fluctuantis impulſu, completis undiq; baſilicis ac templis lugubri proſpectu. neq; populi aut plebis ulla uox, ſed attoniti uultus, & conuerſæ ad omnia aures. non tumultus, nõ qes, quale magni metus & magnæ iræ ſilentium eſt. Othoni tamen armari plebem nunciabatur. Ire præcipites, et occupari pericula iubet.

Igitur milites Romani quaſi Vologeſen, aut Pacorum auito Arſacidarum ſolio depulſuri, ac non imperatorem ſuum inermem & ſenem trucidare pergerent, disiecta plebe, proculcato ſenatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aſpectus, et imminentium templorum religio, & priores et futuri principes terruere, quo minus facerẽt ſcelus, cuius ultor eſt quiſquis ſucceſſit. Viſo comminus armatorum agmine uexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuiſſe tradunt) dereptam Galbæ imaginẽ ſolo afflixit. Eo ſigno manifeſta in Othonem omnium militum ſtudia, deſertum fuga populi forum, diſtricta aduerſus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus ẽ ſella, ac prouolutus eſt. Extremam eius uocem, ut cuiq; odium aut admiratio fuit, uarie prodidere. Alij ſuppliciter interrogaſſe, quid mali meruiſſet? paucos dies exoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtuliſſe ultro percuſſoribus iugulum, agerent ac ferirent, ſi ita ẽ Rep. uideretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percuſſore non ſatis conſtat. quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium XV. legionis militem impreſſo gladio iugulum eius hauſiſſe. Cæteri crura brachiaq; (nam pectus tegebatur)

fœde laniauere. pleraq; uulnera feritate & ſæuitia trunco iã corpori adiecta. Titum inde Iunium inuaſere. de quo & ipſo ambigitur, conſumpſerit'ne uocem eius inſtans metus, an proclamauerit, nõ eſſe ab Othone mandatum ut occideretur. Quod ſeu finxit formidine, ſeu conſcientia coniurationis confeſſus eſt, huc potius eius uita fimaq; inclinat, ut conſcius ſceleris fuerit, cuius cauſa erat. Ante ædẽ diui Iulij iacuit primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in utrunq; latus tranſuerberatus. Inſignem illa die uirum Sempronium Denſum ætas noſtra uidit. Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ cuſtodiam à Piſone additus, ſtricto pugione occurrẽs armatis, & ſcelus exprobrans, ac modo manu, modo uoce uertendo in ſe percuſſores, quanquam uulnerato Piſoni effugium dedit. Piſo in ædem Veſtæ peruaſit, exceptuſq; miſericordia publica ſerui, & contubernio eius abditus, non religione, nec cerimonijs, ſed latebra imminens exitium differebat, cum aduenere iuſſu Othonis nominatim in cædem eius ardentes, Sulpitius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galba ciuitate donatus, & Statius Murcus ſpiculator. à quibus protractus Piſo, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitia excepiſſe, nullum caput tam inſatiabilibus oculis perluſtraſſe dicitur: ſeu tum primũ leuata omni ſolicitudine mẽs uacare gaudio cœperat, ſeu recordatio maieſtatis in Galba, amicitiæ in T. Iunio, quamuis immitem animum imagine triſti confuderat. Piſonis ut inimici & æmuli cæde lætari, ius faſq; credebat. Præfixa contis capita geſtabantur inter ſigna cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim oſtentantibus cruentas manus ꝗ occiderant ꝗ interfuerant, qui'ue uere, qui'ue falſo, ut pulchrũ & memorabile facinus iactabant. Plures, q̃ CXX. libellos præmia expoſcentium ob aliquam notabilem illa die operã, Vitellius poſtea inuenit. omneſq; cõquiri & interfici iuſſit, non honore Galbæ, ſed tradito principibus more, munimẽtum ad præſens, in poſterum, ultionem. Alium crederes ſenatum, alium populum. Ruere cuncta in caſtra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exoſculari Othonis manum: quãtoq; magis falſa erãt quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aſpernabatur ſingulos Otho, auidum & minacem militum animum uoce uultuq; temperans. Mariũ Celſum conſulem deſignatum, & Galbæ uſq; in extremas res amicum fidumq; ad ſupplicium expoſtulabant, induſtriæ eius innocentiæq; quaſi malis artibus infenſi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuiq; perniciem quæri apparebat. Sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum ſcelus, iubere iam poterat. Ita ſimu-

latione iræ, uinciri iuſſum, & maiores pœnas daturum affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia *deinde arbitrio militum acta.* Prætorij *præfectos ſibi ipſi legere:* Plotiū Firmum *è manipularibus quondam, tum uigilibus præpoſitum, et incolumi adhuc* Galba *partes* Othonis *ſecutum.* Adiungitur Licinius Proculus, *intima familiaritate* Othonis *ſuſpectus conſilia eius fouiſſe: urbi* Flauium Sabinum *præfecere, iudicium* Neronis *ſecuti, ſub quo eandem curam obtinuerat, pleriſque* Veſpaſianum *fratrem in eo reſpicientibus.* Flagitatum *ut uacationes præſtari centurionibus ſolitæ remitterentur.* Nanq; *gregarius miles ut tributum annuum pendebat.* Pars *manipulis, pars* ꝑ *commeatus, aut in ipſis caſtris uaga, dum mercedem centurioni exolueret, neq; modum oneris quiſquam, neq; genus quæſtus penſi habebat.* Per *latrocinia & raptus, aut ſeruilibus miniſterijs militare otium redimebant.* Tum *locupletiſſimus quiſq; miles labores ac ſæuitia fatigari, donec uacationem emeret.* Vbi *ſumptibus exhauſtus, ſocordia miſer elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo in manipulum redibat. ac rurſus alius atque alius eadem ægeſtate ac licentia corrupti, ad ſeditionem & diſcordias, & ad extremum bella ciuilia ruebant.* Sed Otho *ne uulgi largitione centurionum animos auerteret, ex fiſco ſuo uacationes annuas exoluturum promiſit: rem haud dubie utilem, & à bonis poſtea principibus perpetuitate diſciplinæ firmatam.* Laco *præfectus, tanquam in inſulam ſeponeretur, ab* Euocato, *quem ad cædē eius* Otho *præmiſerat, confoſſus.* In Martianum Icellum, *ut in libertum, palam animaduerſum.* Exacto *per ſcelera die nouiſſimum malorum fuit lætitia.* Vocat *ſenatū prætor urbanus. certant adulationibus cæteri magiſtratus.* Accurrunt *patres. decernitur* Othoni *tribunitia poteſtas, & nomen* Auguſti, *& omnes principum honores, annitentibus cunctis abolere conuitia ac probra, quæ promiſcue iacta hæſiſſe animo eius nemo ſenſit.* Omiſiſſet *tot offenſas an diſtuliſſet, breuitate imperij in incerto fuit.* Otho *cruento adhuc foro, per ſtrages iacentium in* Capitolium *atq; inde in palati umuectus, concedi corpora ſepulturæ, cremariq; permiſit.* Piſonem Verania *uxor ac frater* Scribonianus, T. Iunium Criſpina *filia compoſuere, quæſitis redemptiſq; capitibus, quæ uenalia interfectores ſeruauerant.* Piſo *unum & triceſimum ætatis annum explebat, fama meliore, quàm fortuna.* Fratres *eius* Magnum Claudius, Craſſum Nero *interfecerat.* Ipſe *diu exul, quatriduo* Cæſar *properata adoptione, adhoc tantum maiori fratri prælatus eſt, ut prior occideretur.* T. Iunius XLVII *annos uarijs moribus egit.* Pater *illi è prætoria familia, maternus auus è proſcriptis.* Prima *militia in-*

famis.

ſimis. Legatum Caluiſium Sabinum habuerat: cuius uxor mala cu pidine uiſendi ſitum caſtrorum per noctem militari habitu ingreſſa, cum uigilias & cætera militiæ munia eadem laſciuia tentaſſet, in ipſis principijs ſtuprum auſa, & criminis huius reus T. Iunius arguebatur. Igitur iuſſu C. Cæſaris oneratus cathenis. mox mutatione tẽporum dimiſſus, curſu honorum inoffenſo, legioni poſt præturam præpoſitus, probatusq́;. ſeruili deinceps probro reſperſus eſt, tanquã ſcyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius poſtera die ſoli omnium Iunio fictilibus miniſtrari iuſſit. Sed Iunius proconſulatu Galliã Narbonenſem ſeuere integreq́; rexit. Mox Galbæ amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, promptus, & prout animum intendiſſet, prauus aut induſtrius eadem ui. Teſtamentum T. Iunij magnitudine opũ irritum. Piſonis ſupremam uoluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibrijs uexatum, diſpenſator Argius è prioribus ſeruis humili ſepultura in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonesq́; ſuffixum, laceratumq́; ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galba fuerat) poſtera demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum eſt. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & ſeptuaginta annis, quinque principes proſpera fortuna emenſus, & alieno imperio felicior, quàm ſuo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes. ipſi medium ingenium, magis extra uitia, quàm cum uirtutibus. Famæ nec incurioſus, nec uendicator. Pecuniæ alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicæ auarus. Amicorũ libertorũq́; ubi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens: ſi mali forẽt, uſq; ad culpam ignarus. Sed claritas natalium & metus temporum obtentui, ut quod ſegnitia erat, ſapientia uocaretur. Dum uigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit. proconſul Africam moderate, iam ſenior citeriorẽ Hiſpaniam pari iuſtitia continuit, maior priuato uiſus, dum priuatus fuit, & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet. Trepidam urbẽ ac ſimul atrocitatem recentis ſceleris, ſimul ueteres Othonis mores pauentem, nouus inſuper de Vitellio nuncius exterruit, ante cædẽ Galbæ ſuppreſſus, ut tantum ſuperioris Germaniæ exercitum deſciuiſſe crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitiã, ignauia, luxuria deterrimos, uelut ad partiendum imperium fataliter electos, non ſenatus modo et eques, queis aliqua pars & cura Reip. ſed uulgus quoq; palàm mœrere. Nec iam recentia ſæuæ pacis exempla, ſed repetita bellorum ciuiliũ memoria, captam toties ſuis ciuibus urbẽ, uaſtitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharſaliam, Philippos, & Peruſiam ac Mutinã

uota publicarum cladium nomina loquebantur. Propè euerſum or-
bem etiam cum de principatu inter bonos certaretur. ſed manſiſſe C.
Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto uictore imperium; manſuram fuiſſe
ſub Pompeio Brutoq; Remp. Nunc pro Othone an pro Vitellio in tē
pla ituros? Vtraſq; impias preces, utraq; deteſtanda uota, inter duos,
quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore qui uiciſſet. Erant qui
Veſpaſianum & arma Orientis augurarentur. & ut potior utroq;
Veſpaſianus, ita bellum aliud atque alias clades horrebant. Et am-
bigua de Veſpaſiano fama: ſolusq; omnium ante ſe principum, in me
lius mutatus eſt. Nunc initia cauſaſq; motus Vitelliani expediā.
Cæſo cum omnibus copijs Iulio Vindice, ferox præda gloriaq; exer
citus, ut cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli uictoria eueniſſet,
expeditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat: diuq; in
fructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, ingenio loci cœliq; et
ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium
reſoluunt: paratis utrinq; corruptoribus, & perfidia impunita, uiri,
arma, equi, ad uſum & ad decus ſupererant. Sed ante bellum, centu-
rias tantum ſuas turmaſq; nouerant, exercitus finibus prouinciarum
diſcernebantur. Tum aduerſus Vindicem contractæ legiones, ſeq;
& Gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouaſq; diſcordias: nec ſo
cios ut olim, ſed hoſtes & uictos uocabant. Nec deerat pars Gallia
rum quæ Rhenum accolit, eaſdem partes ſecuta, ac tum acerrima in
ſtigatrix aduerſus Galbianos. hoc enim nomen faſtidito Vindice in-
diderant. Igitur Sequanis Heduiſq;, ac deinde prout opulentia ciuita
tibus erat, infenſi, expugnationes urbium, populationes agrorum, ra
ptus penatium hauſerunt animo, ſecundum auaritiam & arrogan
tiam præcipua ualidiorum uitia, contumacia Gallorum irritati, qui
remiſſam ſibi à Galba quartam tributorum partem, & publice do-
natos in ignominiam exercitus iactabant. Acceſſit callide uulgatum,
temere creditum, decumari legiones, & promptiſſimum quenq; centu
rionum dimitti. undiq; atroces nuncij, ſiniſtra ex urbe fama. infen
ſa Lugdunenſis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda ru-
moribus. Sed plurima ad fingendum credendumq; materies in ipſis
caſtris, odio, metu, &, ubi uires ſuas reſpexerant, ſecuritate. Sub ip-
ſas ſuperioris anni kalen. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Ger
maniam ingreſſus, hyberna legionum cum cura adierat: redditi ple
riſque ordines, remiſſa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione,
quædam iudicio: in quibus ſordem & auaritiam Fontei Capitonis,
adimendis aſſignandiſue militiæ ordinibus integre mutauerat. Ne-
conſularis legati menſura, ſed in maius omnia accipiebantur. Et Vi-

tellius

tellius apud ſeueros humilis. Ita comitatem bonitatemq́; ſauentes uocabant, quòd ſine modo, ſine iudicio donaret ſua, largiretur aliena. Simul auiditate imperandi ipſa uitia pro uirtutibus interpretabantur. multi in utroq; exercitu ſicut modeſti quietiq́;, ita mali et ſtrenui. Et profuſa cupidine, inſigni temeritate legati legionum, A. Cæcinna & Fabius Valens: é quibus Valens infenſus Galbæ, tanquam detecta à ſe Virginij cunctatione, oppreſſa Capitonis conſilia ingrate tuliſſet, inſtigare Vitellium, ardorem militum oſtentans. Ipſum celebri ubique fama: nullam in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniã, ſecutura Germanorum auxilia, malé fidas prouincias, precarium ſeni imperium, & breui tranſiturum: panderet modo ſinum, & uenienti fortunæ occurreret. Merito dubitaſſe Virginium, equeſtri familia, ignoto patre: imparem ſi recepiſſet imperium, tutum ſi recuſaſſet. Vitellio tres patris conſulatus, cenſuram, collegium Cæſaris, imponere iampridem imperatoris dignationem, & auferre priuati ſecuritatem. Quatiebatur his ſegne ingenium, ut concupiſceret magis, q̃ ſperaret. At in ſuperiore Germania Cæcinna decora iuuenta, corpore ingens, animi immodicus, cito ſermone, erecto inceſſu, ſtudia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba quæſtorem in Betica impigre in partes ſuas tranſgreſſum, legioni præpoſuit. Mox compertum publicam pecuniam auertiſſe, ut peculatorem flagitari iuſſit. Cæcinna ægre paſſus, miſcere cuncta, & priuata uulnera Reip. malis operire ſtatuit. Nec deerant in exercitu ſemina diſcordiæ, quòd & bello aduerſus Vindicem uniuerſus affuerat, nec niſi occiſo Nerone tranſlatus in Galbam, atque in eo ipſo ſacramento uexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et Treuiri ac Lingones quaſq́; alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hybernis legionum propius miſcentur. Vnde ſeditioſa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicunq; alij profuturus. Miſerat ciuitas Lingonum uetere inſtituto dona legionibus, dextras hoſpitij inſigne. Legati eorum in ſqualorem mæſtitiamq́; compoſiti, per principia, per contubernia, modo ſuas iniurias, modo ciuitatũ uicinarum præmia, & ubi pronis militum animis accipiebantur, ipſius exercitus pericula & contumelias conquerẽtes, accendebant animos. Nec procul ſeditione aberant, cum Hordeonius Flaccus abire legatos, utq́; occultior digreſſus eſſet, nocte caſtris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus pleriſque interfectos, ac ni ſibi conſulerent, fore ut acerrimi militum & præſentia conqueſti, per tenebras & inſcitiam cæterorum occiderentur. Obſtringuntur inter ſe tacito fœdere legiones. Aſciſcitur auxiliorum miles, primo ſuſpectus, tan-

quam circundatis cohortibus aliiſq;, impetus in legiones pararetur: mox eadem acrius uolens, faciliore inter malos conſenſu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones ſolemni Kalen. Ianu. ſacramento pro Galba adactæ, multa cunctatione, & raris primorum ordinum uocibus: cæteri ſilentio, proximi cuiuſq; audaciam expectantes, inſita mortalibus natura propere ſequi, quæ piget inchoare. Sed ipſis legionibus inerat diuerſitas animorum: primani quintaniq; turbidi, adeo ut quidã ſaxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac ſextadecima legiones nihil ultra fremitum & minas auſæ, initium erumpendi circunſpectabant. At in ſuperiori exercitu, quarta ac duodeuiceſima legiones iiſdẽ hybernis tendentes, ipſo Kalend. Ianu die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptius, duodeuiceſima cunctanter. Mox conſenſu ac ne reuerentiam imperij exuere uiderentur in S.P.Q.R. oblitterata iam nomina, ſacramenta aduocabant, nullo legatorum tribunorum úe pro Galba nitente, quibuſdam, ut in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quiſquam in modum concionis, aut ſuggeſtu locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus conſularis legatus aderat, non compeſcere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos auſus, ſed ſegnis, pauidus, & ſocordia innocens. Quatuor centuriones duodeuiceſimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calphurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, uinctiq;. Nec cuiquam ultra fides, aut memoria prioris ſacramenti. ſed (quod in ſeditionibus accidit) unde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. ſecuta eſt, coloniam Agrippinẽſem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nunciat, quartam & duodeuiceſimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in ſenatus & Pop. Rom. uerba iuraſſe. Id ſacramentum inane uiſum. occupari nutantem fortunam, & offerri principem placuit. Miſſi à Vitellio ad legiones legatoſq;, qui deſciuiſſe à Galba ſuperiorẽ exercitum nunciarent: proinde aut bellandum aduerſus deſciſcentes, aut, ſi concordia & pax placeat, faciendum imperatorem: & minore diſcrimine ſumi principem, quàm quæri. Proxima legionis primæ hyberna erant, & promptiſſimus è legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniam Agrippinenſem cum equitibus legionis, auxiliariorumq; ingreſſus, Imperatorem Vitellium conſalutauit. Secutæ ingenti certamine eiuſdem prouinciæ legiones: & ſuperior exercitus, ſpecioſis ſenatus populiq; Romani nominibus relictis, III Non. Ianu. Vitellio acceſſit. ſcires illum priore biduo non penes Remp. fuiſſe. ardorem

exercituum Agrippinenſes, Treuiri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, ut quiſq; corpore, opibus, ingenio ualidus. Nec principes modo coloniarum aut caſtrorum, quibus præſentia ex affluenti, et parta uictoria magnæ ſpes: ſed manipuli quoque & gregarius miles uiatica ſua, & balteos, phalerasq; inſignia armorum argento decora, loco pecuniæ tradebant, inſtinctu, & impetu, & auaritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius, miniſteria principatus per libertus agi ſolita, in equites Romanos diſponit. Vacationes centurionibus ex fiſco numerat. Sæuitiā militum pleroſque ad pœnam expoſcentium ſæpius approbat, pari ſimulatione uinculorum fruſtratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim interfectus. Iulium Burdonem Germanicæ claſſis præfectum aſtu ſubtraxit. Exarſerat in eum iracundia exercitus, tanquam crimen ac mox inſidias Fonteio Capitoni ſtruxiſſet: grata erat memoria Capitonis, & apud ſæuientes occidere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licebat. Ita in cuſtodia habitus: & poſt uictoriam demum, ſtratis iam militum odijs, dimiſſus eſt. Interim ut piaculum obijcitur centurio Criſpinus, qui ſe ſanguine Capitonis cruentauerat: eoq; & poſtulantibus manifeſtior, & punienti uilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemptus, præpotens inter Batauos, ne ſupplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum diſcordia tēporum à legione digreſſæ, prout inclinaſſent, grande momentum ſociæ aut aduerſæ. Nonium, Donatium, Romulium, Calphurnium, centuriones, de quibus ſupra rettulimus, occidi iuſſit, damnatos fidei crimine, grauiſſimo inter deſciſcentes. Acceſſere partibus Valerius Aſiaticus Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum aſciuit. & Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Rheticis copijs mora quo minus ſtatim adiungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac ſordes contemptus exercitui inuiſusq;. Accendebat odium eius Roſcius Cælius legatus uiceſimæ legionis olim diſcors, ſed occaſione ciuilium armorum atrocius proruperant. Trebellius ſeditionem & confuſum ordinem diſciplinæ Cælio: ſpoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cum interim fœdis legatorum certaminibus modeſtia exercitus corrupta, eoq; diſcordiæ uentum, ut auxiliarium quoq; militum conuitijs proturbātibus, & aggregantibus ſe Cælio cohortibus, aliſq;, deſertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quanquam remoto conſulari, manſit. Rexere legati legionum, pares

iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingẽs uiribus opibuſq; Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinauit. Fabius Valens allicere, uel ſi abnuerent, uaſtare Gallias, & Cottianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcinna propiore tranſitu, Pœninis iugis degredi iuſſus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquila quintæ legionis, & cohortibus aliiſq; ad XL millia armatorum data. XXX millia Cæcinna é ſuperiore Germania ducebat, quorum robur legio una prima & uiceſima fuit. addita utrique Germanorum auxilia, é quibus Vitellius ſuas quoque copias ſuppleuit, tota mole belli ſecuturus. Mira inter exercitum imperatorem'q; diuerſitas. Inſtare miles, arma poſcere, dum Galliæ trepident, dum Hiſpaniæ cunctentur. non obſtare hyemem, neque ignauæ pacis moras: inuadendam Italiam, occupandam urbem. nihil in diſcordijs ciuilibus feſtinatione tutius, ubi facto magis, quàm conſulto opus eſſet. Torpebat Vitellius, & fortunam principatus inerti luxu ac prodigis epulis præſumebat, medio diei temulentus, & ſagina grauis: cum tamẽ ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut ſi adeſſet imperator, & ſtrenuis uel ignauis ſpem metum'q; adderet. Inſtructi intentiq; ſignum profectionis expoſcunt, nomine Germanici Vitellio ſtatim addito. Cæſarem ſe appellari etiam uictor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituiq;, quem in bellum agebat, ipſo profectionis die, aquila leui meatu, prout agmen incederet, uelut dux uiæ præuolauit. longum'q; per ſpacium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, ut haud dubium magnæ & proſperæ rei omen acciperetur. Et Treuiros quidem ut ſocios ſecuri adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id oppidum eſt) quanquam omni comitate exceptos, ſubitus pauor exterruit, raptis repente armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut ſpoliandi cupidinem, ſed furore et rabie, & cauſis incertis, eoq; difficilioribus remedijs, donec precibus ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere. Cæſa tamen ad quatuor millia hominum. Iſq; terror Gallias inuaſit, ut uenienti mox agmini uniuerſæ ciuitates cum magiſtratibus et precibus occurrerent, ſtratis per uias pueris fœminiſq;, quæq; alia placamenta hoſtilis iræ, non quidẽ in bello, ſed pro pace tendebãtur.

Nuncium de cæde Galbæ & imperio Othonis Fabius Valẽs in ciuitate Leucorum accipit. Nec militum animus in gaudiũ, aut formidinem permotus, bellũ uoluebat, Gallis cunctatio exẽpta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benigne excepti, modeſtia certauere. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quarta-

decima, ut ſupra memorauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primum, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis ſtudia militum adgregantur, propé in prælium exarſere, ni Valens animaduerſione paucorum, oblitos iã Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra aduerſus Heduos quæſita belli cauſa. Iuſſi pecuniam atq; arma deferre. gratuitos inſuper commeatus præbuere. quod Hedui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. Cohortes XVIII Lugduni ſolitis ibi hybernis relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicæ legionis, quanquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, &, quo incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenſes Vienenſesq; diſcordiã proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebrius infeſtiusq;, quàm ut tantum propter Neronem Galbamq; pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunenſium occaſione iræ in fiſcum uerterat. Multus contra in Viennenſes honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & uno amne diſcretis connexum odium. Igitur Lugdunenſes extimulare ſingulos militum, & in euerſionem Viennenſium impellere, obſeſſam ab illis coloniam ſuam, adiutos Vindicis conatus, conſcriptas nuper legiones in præſidium Galbæ referendo. Et ubi cauſas odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces: Irent ultores, excinderent ſedem Gallici belli: cuncta illic externa & hoſtilia, ſe coloniã Romanam & partem exercitus, & proſperarum aduerſarumq; rerum ſocios: ſi fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus in eũdem modum perpulerant, ut nec legati quidem ac duces partium reſtingui poſſe iracundiam exercitus arbitrarentur: cum haud ignari diſcriminis ſui Viennenſes uelamenta & infulas præferentes, ubi agmen inceſſerat, arma, genua, ueſtigia prehenſando flexere militum animos. Addidit Valens tricenos ſingulis militibus ſeſtertios. Tum uetuſtas dignitasq; coloniæ ualuit. Et uerba Fabij ſalutem incolumitatemq; Viennenſium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen armis mulctati, priuatis & promiſcuis copijs iuuere militem. Sed fama conſtans fuit, ipſum Valentem magna pecunia emptum. Is diu ſordidus, repente diues, mutationem fortunæ male tegebat, accẽſis egeſtate longa cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuenta, ſenex prodigus. Lento deinde agmine per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus, ipſa itinerum ſpacia, & ſtatiuorum mutationes uenditante duce fœdis pactionibus, aduerſus poſſeſſores agro-

rum, & magiſtratus ciuitatum, adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocontiorum eſt) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur. quoties pecuniæ materia deeſſet, & ſtupris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædæ ac ſanguinis Cæcinna hauſit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij Gallica gens, olim armis uiriſq;, mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari, et Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac feſtinatio undeuiceſimæ legionis. Rapuerunt pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli, quod olim Heluetij ſuis militibus ac ſtipendijs tuebātur. ægre id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quoſdā militum in cuſtodia retinebant. Cæcinna belli auidus, proximam quāque culpam antequam pœniteret ultum ibat. Mota propere caſtra. Vaſtati agri. Direptus longa pace in modum municipij extructus locus, amœno ſalubrium aquarum uſu frequens. Miſſi ad Rhætica auxilia nuntij, ut uerſos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante diſcrimen feroces, in periculo pauidi, quanquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in unum conſulere. exitioſum aduerſus ueteranos prælium. intuta obſidio, dilapſis uetuſtate mœnibus. hinc Cæcinna cū ualido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohorteſq;, & ipſorum Rhætorū iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita. undiq; populatio et cædes. Ipſi in medio uagi abiectis armis, magna pars ſaucij, aut palantes in montem Vocecium perfugere. Ac ſtatim immiſſa cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhætiſq;, per ſyluas atque in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa, multa ſub corona uenundata. Cumq; diruptis omnibus Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur, miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus, ut concitorem belli, Cæcinna animaduertit. cæteros ueniæ uel ſæuitiæ Vitellij reliqt. Haud facile dictu eſt, legati Heluetiorum minus placabilem imperatorem an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poſcunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac uerbis temperabat: cum Claudius Coſſus unus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artem apta trepidatione occultans, atq; eo ualidior, militis animum mitigauit: ut eſt mos uulgo mutabili ſubitis, & tam prouiſo in miſericordiam, quàm immodicum ſæuitia fuerat. effuſis lachrymis, & meliora conſtantius poſtulando, impunitatem ſalutemq; ciuitati impetrauere. Cæcinna paucos in Heluetijs moratus dies, dum ſententiæ Vitellij certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, lætū

ex Italia nūcium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem ſacramento Vitellij acceſſiſſe. Proconſulem Vitellium Syllani in Africa habuerant: mox à Nerone ut in Aegyptum præmitterentur exciti, et ob bellū Vindicis remorati, ac tum in Italia manentes, inſtinctu decurionum, qui Othonis ignari Vitellio obſtricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, tranſiere in partes, & ut donum aliquod nouo principi, firmiſſima Tranſpadanæ regionis municipia Mediolanum ac Nouariam, & Eporediam ac Vercellas adiunxere. Id Cæcinnæ per ipſos compertum. Et quia præſidio alæ unius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum, Luſitanorum, Britannorumq́; cohortibus, & Germanorum uexillis, in alpe Graia ipſe paululum cunctatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduerſus Petronium urbis procuratorem, qui concitis auxilij, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes alasq́;, ſimul reputans plus gloriæ retenta Italia, & ubicunq; certatum foret, Noricos in cætera uictoriæ præmia acceſſuros, Pœnino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen, hybernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim contra ſpem omnium non delicijs, neq; deſidia torpeſcere. dilatæ uoluptates, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij compoſita. Eóq; plus formidinis afferebant falſæ uirtutes, & uitia reditura. Mariū Celſum conſulem deſignatum, per ſpeciem uinculorum ſæuitiæ militum ſubtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus è uiro claro & partibus inuiſo petebatur. Celſus conſtanter ſeruatæ erga Galbam fidei crimen confeſſus, exemplum ultro imputauit. Nec Otho quaſi ignoſceret, ſed ne hoſtis metum reconciliationis adhiberet, ſtatim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Manſitq́; Celſo uelut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celſi laus, ne militibus quidem ingrata fuit eandem uirtutem admirantibus cui iraſcebantur. Par inde exultatio, diſparibus cauſis conſecuta, impetrato Tigillini exitio. Ophonius Tigillinus obſcuris parentibus, fœda pueritia, impudica ſenecta, præfecturam uigilum & prætorij, & alia præmia uirtutum, quia uelocius erat, uitijs adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & uirilia ſcelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædā ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnam flagitauere, diuerſo affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus deſiderium. Apud Galbam T. Iunij potentia defenſus prætexentis ſeruatum ab eo fi-

liam: & haud dubie ſeruauerat, non clementia (quippe tot interfe- ctis) ſed effugio in futurum: quia peſſimus quiſq; diffidentia præſen- tium mutationem pauens. aduerſus publicum odium, priuatam gra- tiam præparat: unde nulla innocentiæ cura, ſed uitæ impunitatis. Ergo infenſior populus, addita ad uetus Tigillini odium recēti T. Iu nij inuidia, concurrere è tota urbe in palatium ac fora, & ubi plu- rima uulgi licentia, in circum ac theatra effuſi, ſeditioſis uocibus, obſtrepere, donec Tigillinus accepto apud Sueſſanas aquas ſupremæ neceſſitatis nuncio, inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & defor- mes moras, ſectis nouacula faucibus infamem uitam fœdauit etiam exitu ſero & inhoneſto. Per idem tempus expoſtulata ad ſuppliciū Galuia Criſpillina, uarijs fruſtrationibus, & aduerſa diſſimulantis principis fama, periculo exempta eſt, magiſtra libidinum Neronis, tranſgreſſa in Africam ad inſtigandum in arma Clodium Macrū, famē populi Romani haud obſcure molita. totius poſtea ciuitatis gra tiam obtinuit conſulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Otho nem, Vitellium illæſa: mox potens pecunia, et orbitate, quæ bonis ma liſq; temporibus iuxta ualent. Crebræ interim & muliebribus blā dimentis infectæ ab Othone ad Vitellium epiſtolæ offerebant pecu- niam & gratiam, & quemcunq; quietis locum prodigæ uitæ legiſ ſet. Paria Vitellius oſtendebat, primo mollius, ſtulta utrinq; & inde cora ſimulatione: mox quaſi rixantes, ſtupra et flagitia inuicem ob iectauere, neuter falſo. Otho reuocatis quos Galba miſerat legatis, rurſus ad utrunq; Germanicum exercitum, & ad legionem Itali- cam, eaſq; quæ Lugduni agebant copias, ſpecie ſenatus miſit. Legati apud Vitellium remanſere, promptius quàm ut retenti uiderentur. Prætoriani, quos per ſimulationem officij legatis Otho adiunxerat, remiſſi antequam legionibus miſcerētur. Addit epiſtolas Fabius Va- lens nomine Germanici exercitus, ad prætorias & urbanas cohortes, de uiribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpa bant ultro, quòd tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Otho- nem uertiſſent. Ita promiſſis ſimul ac minis tentabātur, ut bello im- pares, in pace nihil amiſſuri. Neque ideo prætorianorū fides muta- ta. Sed inſidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in urbem miſſi. Vtriſq; fruſtra fuit: Vitellianis impune, per tantam hominū multitudinem mutua ignorantia fallentibus: Othoniani nouitate uul tus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius literas ad Titia num fratrem Othonis compoſuit, exitium ipſi filioq; eius minitās, ni incolumes ſibi mater ac liberi ſeruarentur. Et ſtetit domus utraq; ſub Othone, incertum an metu. Vitellius uictor clemētiæ gloriam tu- lit.

lit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuncius, iuraſſe in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ & Mœſiæ legiones. Idem ex Hiſpania allatum, laudatusq; per edictum Cluuius Rufus. & ſtatim cognitum eſt, conuerſam ad Vitellium Hiſpaniam. Nec Aquitania q̃dem quanquam à Iulio Cordo in uerba Othonis obſtricta, diu manſit. Nuſquam fides aut amor: metu ac neceſſitate huc illuc mutabãtur. Eadem formido prouinciam Narbonenſem ad Vitellium uertit, facili tranſitu ad proximos & ualidiores. Longinquæ prouinciæ, & quicquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partiũ ſtudio, ſed erat grande momentum in nomine urbis ac prætextu ſenatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriæ legiones Mutianus ſacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesq; uerſæ in Orientem prouinciæ nomine eius tenebantur. Idem Africæ obſequium, initio à Carthagine orto. Neq; expectata Vipſani Aproniani proconſulis auctoritate, Creſcens Neronis libertus (nam in malis temporibus partem ſe Reip. fecerat) epulum plebi ob lætitiam recentis imperij obtulerat, & populus pleraq; ſine modo feſtinauit. Carthaginem cæteræ ciuitates ſecutæ. Sic diſtractis exercitibus ac prouincijs, Vitellio quidem ad capeſcendam principatus fortunam bello opus erat. Otho ut in multa pace munia imperij obibat, quædam ex dignitate Reip pleraq; contra decus ex præſenti uſu properando. Conſul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipſe, proximos menſes Verginio deſtinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Põpeius Vopiſcus, prætextu ueteris amicitiæ. Pleriq; Viennenſium honori datũ interpretabantur. Cæteri conſulatus ex deſtinatione Neronis, aut Galbæ manſere. Cælio ac Flauio Sabinis in iulias. Ario Antonio et Mario Celſo in ſeptembres, quorum honori ne Vitellius quidem uictor interceſſit. Sed Otho pontificatus auguratusq; honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit. & recens ab exilio reuerſos nobiles adoleſcentulos auitis ac paternis ſacerdotijs in ſolatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæſo, Seuino Pontio ſenatorius locus, q̃ repetundarum criminibus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoſcentibus uerſo nomine quod auaritia fuerat, uideri maieſtatem, cuius tum odio etiam bonæ leges peribant. Eadem largitione ciuitatum quoq; ac prouinciarum animos aggreſſus, Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familiarum adiectiones, Lingonibus uniuerſis ciuitatem Romanam, prouinciæ Beticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, oſtentui magis, quàm mãſura. Inter quæ neceſſitate præſentium rerum & inſtantibus curis

excuſatis, ne tum quidem immemor amorum, ſtatuas Poppeæ per ſe natuſconſultum repoſuit. Creditus eſt etiã de celebranda Neronis memoria agitauiſſe, ſpe uulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis proponerent: atque etiam Othoni quibuſdam diebus populus, & miles tanquam nobilitatem, ac decus aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſpenſo tenuit, uetandi metu uel cognoſcendi pudore. Conuerſis ad ciuile bellum animis, externa ſine cura habebantur. Eo audentius Rhoxolani Sarmatica gens priore hyeme cæſis duabus cohortibus, magna ſpe ad Mœſiam irruperãt nouem millia equitum ex ferocia & ſucceſſu, prædæ magis, quàm pugnæ intenta. Igitur uagos & incurioſos tertia legio adiunctis auxilijs repente inuaſit. Apud Romanos omnia prælio apta. Sarmatæ diſperſi, aut cupidine prædæ graues onere ſarcinarum, & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, uelut uincti cædebãtur. Nãq; mirum dictu ut ſit omnis Sarmatarum uirtus, uelut extra ipſos: nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum: ubi per turmas aduenere, uix ulla acies obſtiterit. Sed tum humido die & ſoluto gelu, neq; cõti neq; gladij, quos prælõgos utraq; manu regunt, uſui, lapſantibus eqs, et cataphractarũ põdere. Id principibus et nobiliſſimo cuiq; tegmẽ, ferreis laminis, aut præduro corio conſertum, ut aduerſus ictus impenetrabile, ita impetu hoſtium prouolutis inhabile ad reſurgẽdum. Simul altitudine & mollitia niuis hauriebantur. Romanus miles facili lorica, et miſſili pilo aut lanceis aſſultans, ubi res poſceret, leui gladio inermem Sarmatam, neq; enim defendi ſcuto mos eſt, cominus fodiebat, donec pauci, qui prælio ſuperfuerant, paludibus abderentur. Ibi ſæuitia, hic miſeria uulnerum abſumpti. Poſtquam id Romæ cõpertum, M. Aponius Mœſiam obtinens, triumphali ſtatua, Fuluius Aurelius & Iulianus Titius ac Numiſius Lupus legati legionum conſularibus ornamentis donantur, læto Othone & gloriã in ſe trahente, tanquam & ipſe felix bello, & ſuis ducibus, ſuiſq; exercitibus Remp. auxiſſet. Paruo interim initio, unde nihil timebatur, orta ſeditio, propè urbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem colonia Hoſtienſi in urbem acciri Otho iuſſerat. Armandæ eius cura Vario Criſpino tribuno è prætorianis data. Is quo magis uacuus quietis caſtris iuſſa exequeretur, uehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamentario iubet. Tempus in ſuſpitionem, cauſa in crimen, affectatio quietis in tumultum eualuit. Et uiſa inter temulentos arma, cupidinem ſui mouere. Fremit miles, et tribunos centurionesq; proditionis arguit, tanquam familiæ ſenatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignari & uino graues. peſſimus quiſq; in oc

caſionem

caſionem prædarum. uulgus, ut mos eſt, cuiuſq; motus noui cupidū. & obſequia meliorum nox abſtulerat. Reſiſtentem ſeditioni tribunū & ſeueriſſimos centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, inſidentes equis urbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium primoribus fœminis uiriſq;. qui trepidi, fortuitus ne mili tum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & diſpergi, periculoſius foret, modo conſtantiā ſimulare, modo for midine detegi, ſimul Othonis uultum intueri. Vtq; euenit inclinatis ad ſuſpitionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud ſecus diſcrimine ſenatus, quàm ſuo territus, & præfectos prætorij ad miti gandas militum iras ſtatim miſerat, & abire propere omnes è conui uio iuſſit. Tum uero paſſim magiſtratus proiectis inſignibus, uitata comitum & ſeruorum frequentia, ſenes fœminæq; per tenebras, diuerſa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, et ut cuiq; humillimus cliens, incertas latebras petiuere. Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperent, oſtendi ſibi Othonem expoſtulantes, uulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obſiſtunt. Vndiq; arma & minæ, modo in centuriones tribunoſq;, modo in ſenatum uniuerſum, lymphatis cæco pauore animis, &, quia neminē unum deſtinare iræ poterant, licentiam in omnes poſcentibus. donec Otho contra decus imperij thoro inſiſtens, precibus & lachrymis ægre cohibuit. Redieruntq; in caſtra inuiti, neque innocentes. Poſtera die uelut capta urbe, clauſæ domus, rarus per uias populus, mœſta plebs, deiecti in terrā militum uultus, ac plus triſtitiæ, quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti ſunt Licinius Proculus et Plotius Firmus præfecti, ex ſuo quiſq; ingenio, mitius aut horridius. Finis ſermonis in eo, ut quina millia nummûm ſingulis militibus numerarētur. Tum Otho ingredi caſtra auſus. Atque illum tribuni centurioneſq; circunſiſtunt, abiectis militiæ inſignibus, otium et ſalutem flagitantes. Senſit inuidiam miles, & compoſitus in obſequium, auctores ſeditionis ad ſupplicium ultro poſtulabat. Otho quanquam tur bidis rebus, & diuerſis militum animis, cum optimus quiſq; remediū præſentis licentiæ poſceret: uulgus & plures ſeditionibus & ambi tioſo imperio læti, per turbas & raptus facilius ad ciuile bellum im pellerentur: ſimul reputans non poſſe principatum ſcelere quæſitum, ſubita modeſtia & priſca grauitate retineri, ſed diſcrimine urbis et periculo ſenatus anxius, poſtremo ita diſſeruit.

" Neq; ut affectus
" ueſtros in amorem mei accenderem commilitones, neque ut ani-
" mum ad uirtutem cohortarer (utraq; enim egregie ſuperſunt) ſed ue-

» ni poſtulaturus à uobis temperamentum ueſtræ fortitudinis, & erga
» me modum charitatis. Tumultus proximi initium non cupidine uel
» odio, quæ multos exercitus in diſcordiam egere, ac ne detrectatione q
» dem, aut formidine periculorum, nimia pietas ueſtra acrius, quàm
» conſideratius excitauit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni iudiciũ
» adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur. Imus ad bellũ. num omnes
» nuncios palàm audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari,
» ratio rerum, aut occaſionum uelocitas patitur? Tam neſcire quædã mi
» lites, quàm ſcire oportet. Ita ſe ducum auctoritas, ſic rigor diſciplinæ
» habet, ut multa per centuriones tribunosq; tantum iuberi expediat. Si
» ubi iubeantur, quærere ſingulis liceat, pereunte obſequio etiam impe
» rium intercidit. An & illic nocte intempeſta rapientur arma? Vnus
» alter'ue perditus ac temulentus (neq; enim plures conſternatione pro
» xima inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus
» imbuet? Imperatoris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtud pro
» me. Sed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione pate-
» fieri occaſio etiam aduerſus me poteſt. Si Vitellio & ſatellitibus eius
» eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecen-
» tur, quid aliud, quàm ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles
» centurioni, ne centurio tribuno obſequatur: hinc confuſi pedites equi-
» tesq; in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm impe-
» ria ducum ſciſcitando res militares continentur. Et fortiſſimus in ipſo
» diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſſimus. Vobis arma
» & animus ſit, mihi conſilium et uirtutis ueſtræ regimen relinquite.
» Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Cæteri abolete memoriam
» fœdiſſimæ noctis. Nec illas aduerſus ſenatum uoces ullus unquam
» exercitus audiat. Caput imperij & decora omnium prouinciarum
» ad pœnam uocare, non hercle illi, quibus cum maxime Vitellius in
» nos ciet, Germani audiant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana uere
» iuuentus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cuius ſplẽ
» dore & gloria ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium per
» ſtringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius: imaginem quandã
» exercitus habet. Senatus nobiſcum eſt. Sic fit, ut hinc Reſp. inde ho-
» ſtes Reip. conſtiterint. Quid uos pulcherrimam hanc urbem domi-
» bus & tectis, & congeſtu lapidum ſtare creditis? Muta iſta & ina-
» nia intercidere ac reparari promiſcue poſſunt. Aeternitas rerum, &
» pax gentium, & mea cum ueſtra ſalus, incolumitate ſenatus firma-
» tur. Hunc auſpicato à parente & conditore urbis noſtræ inſtitutum,
» & à regibus uſque ad principes continuum & immortalem, ſicut
» à maioribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam ut ex uobis ſe-

natores,

ſe natores, ita ex ſenatoribus principes naſcũtur. Et oratio ad pſtrin gẽdos mulcẽdosq́; militũ aĩos, et ſeueritatis modus (neq; enim in plures, q̃ in duos animaduerti iuſſerat) grate accepta. Compoſitiq́; ad præſens, qui coërceri non poterant. Non tamen quies urbi ſed erat ſtrepitus telorum, & facies belli: & militibus ut nihil in commune turbantibus, ita ſparſis per domos, occulto habitu: & maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua inſignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoq; milites ueniſſe in urbem ad ſtudia partium noſcenda, pleriq; credebant. Vnde plena omnia ſuſpitionum, & uix ſecreta domuum ſine formidine. ed plurimum trepidationis in publico: ut quenq; nuncium fama attuliſſet, animum uultumq́; conuerſi, ne diffidere dubijs, ac parum gaudere proſperis uiderentur. Coacto uero in curiam ſenatu, arduus rerum omniũ modus, ne contumax ſilentium, ne ſuſpecta libertas & priuato Othoni nuper, atq; eadẽ dicendi adulatio. Igitur uerſare ſententias, & huc atq; illuc torquere, hoſtem & parricidam Vitellium uocantes. Prouidentiſſimus quiſq; uulgaribus conuitijs, quidam uera probra iacere, in clamore tamen, et ubi plurimæ uoces, aut tumultu uerborum ſibi ipſi obſtrepentes. Prodigia inſuper terrebant diuerſis auctoribus uulgata. In ueſtibulo Capitolij omiſſas habenas bigæ, cui Victoria inſtiterat. Erupiſſe cella Iunonis maiorem humana ſpeciem. Statuam diui Iulij, in inſula Tiberini amnis ſereno & immoto die ab Occidente in Orientem conuerſam. Prolocutum in Ethruria bouem. Inſolitos animalium partus, & plura alia rudibus ſeculis etiam in pace obſeruata, quæ nunc tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus & cum præſenti exitio etiam futuri pauor, ſubita inundatione Tiberis: qui immenſo auctu, prorupto ponte ſublicio, ac ſtrage obſtantis molis refuſus, non modo iacentia & plana urbis loca, ſed ſecura huiuſmodi caſuum impleuit. Rapti è publico pleriq;, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in uulgus, inopia quæſtus, & penuria alimentorum, corrupta ſtagnantibus aquis inſularũ fundamenta, dein remeante flumine dilapſa. Vtq́; primum uacuus à periculo animus fuit, id ipſum quòd paranti expeditionem Othoni campus Martius et uia Flaminia iter belli eſſet obſtructum à fortuitis uel naturalibus cauſis, in prodigium et omen imminentium cladium uertebatur. Otho luſtrata urbe, & expenſis belli conſilijs, quando Pœninæ Cottiæq; alpes, & cæteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonenſem Galliam aggredi ſtatuit, claſſe ualida & partibus fida: quòd reliquos cæſorum ad Pontem Miluium, et ſæuitia Galbæ in cuſtodiam habitos, in numero legionis compoſuerat: fa

cta & reliquis ſpes honoratioris in poſterum militiæ. Addidit claſſi urbanas cohortes, & pleroſq; è prætorianis uiris, ut robur exercitus, atq; ipſis ducibus conſilium & cuſtodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Aemylio Pacenſi, cui ademptum à Galba tribunatum reddiderat, permiſſa. Curam nauiū Oſcus libertus retinebat, ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus. Peditum equitumq; copijs Suetonius Paulinus, Marius Celſus, Annius Gallus rectores deſtinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is urbanæ militiæ impiger, bellorum inſolens, auctoritatem Paulini, uigorē Celſi, maturitatem Galli, ut cuiq; erat, criminando (quod facillimum factu eſt) prauus & callidus, bonos et modeſtos anteibat. Sepoſitus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neq; arcta cuſtodia, neq; obſcura, nullum ob crimē, ſed uetuſto nomine & propinquitate Galbæ monſtratus. Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem Otho non participes, aut miniſtros bello, ſed comitum ſpecie, ſecum expedire iubet. in queis & L. Vitellium eodem quo cæteros cultu, nec ut imperatoris fratrē, nec ut hoſtis. Igitur mota urbis cura, nullus ordo metu aut periculo uacuus. Primores ſenatus ætate inualidi, & longa pace deſides, ſegnis et oblita bellorum nobilitas, ignarus militiæ eques, quanto magis occultare & abdere pauorē nitebantur, manifeſtius pauidi. Nec deerant è contrario qui ambitione ſtolida, conſpicua arma, inſignes equos, quidam luxurioſos apparatus conuiuiorum & irritamenta libidinum, ut inſtrumenta belli, mercarentur. Sapientibus quietis, & Reip. cura. leuiſſimus quiſq;, & futuri improuidus ſpe uana tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſſimi. Sed uulgus et magnitudine nimia communium curarum expers populus, ſentire paulatim belli mala, conuerſa in militum uſum omni pecunia, intentis alimentorum precijs, quæ motu Vindicis haud perinde plebem attriuerant, ſecura tum urbe & prouinciali bello, quod inter legiones Galliaſq; uelut externum fuit. Nam ex quo diuus Auguſtus res Cæſarum compoſuit, procul & in unius ſollicitudinē, aut decus populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio tantum pacis aduerſa Reip. pertimuere. Scriboniani contra Claudium incepta, ſimul audita & coërcita: Nero nuncijs magis & rumoribus, quàm armis depulſus. Tum legiones claſſeſq;, &, quod raro aliàs, prætorianus urbanuſq; miles, in aciem deducti, Oriens Occidenſq; & quicquid utrinq; uirium eſt à tergo, ſub ducibus alijs ſi bellatum foret, longo bello materia. Fuere qui proficiſcenti Othoni moras religionēq; nondum conditorum ancylium afferrent. Aſpernatus omnem cunctationem,

ctationem,

ſtationem, ut Neroni quoque exitioſam. Et Cæcinna iam alpes trãſ-
greſſus extimulabat. Pridie Idus Mar. commendata patribus Rep.
reliquias Neronianarum ſectionum nondum in fiſcum conuerſas,
reuocatis ab exilio conceſſit: iuſtiſſimum donum, & in ſpeciem ma-
gnificum, ſed feſtinata exactione uſu ſterili. Mox uocata concione,
maieſtatem urbis, & conſenſum populi ac ſenatus pro ſe attollens, ad
uerſum Vitellianas partes modeſte diſſeruit: inſcitiam potius legio-
num, quàm audaciam increpans, nulla Vitellij mentione: ſiue ipſius
ea moderatio, ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, contumelijs in Vi-
tellium abſtinuit: quando ut in conſilijs militiæ Suetonio Paulino et
Mario Celſo, ita in rebus urbanis Galerij Trachali ingenio Othonẽ
uti credebatur. & erant qui genus ipſum orandi noſcerent, crebro
fori uſu celebre, & ad implendas populi aures latum & ſonans.
Clamor uocesq́; uulgi ex more adulandi nimiæ & falſæ, quaſi di-
ctatorem Cæſarem, aut imperatorem Auguſtum proſequerentur:
ita ſtudijs uotisq́; certabant. nec metu aut amore, ſed ex libi-
dine ſeruitij, ut in familijs, priuata cuique ſtimulatio,
& uile iam decus publicum. Profectus Otho,
quietem urbis curasq́; imperij Saluio Ti-
tiano fratri permiſit.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM

LIBER XVIII.

s TRVEBAT iam fortuna in diuerſa par
te terrarum initia cauſasq; imperio, quod ua-
rie ortum, lætum Reip. aut atrox, ipſis princi
pibus proſperum aut exitio fuit. Titus Veſpa
ſianus è Iudæa incolumi adhuc Galba miſ-
ſus à patre, cauſam profectionis officium erga
principem, & maturam petendis honoribus
iuuentam ferebat. Sed uulgus fingendi auidum diſperſerat, accitum
in adoptionem. materia ſermonibus, ſenium & orbitas principis,
& intemperantia ciuitatis, donec unus eligatur, multos deſtinandi.
Augebat famam ipſius Titi ingenium quantæcunq; fortunæ capax,
decor oris cum quadam maieſtate, proſperæ Veſpaſiani res, præſa-
ga reſponſa, & inclinatis ad credendum animis loco omnium etiam
fortuna. Vbi Corinthi Achaiæ urbe certos nuncios accepit de interitu
Galbæ (& aderant qui arma Vitellij bellumq; affirmarent) anxius
animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrinque perluſtrat. Si
pergeret in urbem, nullam officij gratiam, in alterius honorem ſu-
ſcepti: ac ſe Vitellio, ſiue Othoni obſidem fore. Sin rediret, offenſam
haud dubiam uictoris. ſed incerta adhuc uictoria, & concedente in
partes patre, filium excuſatum. Sin Veſpaſianus Remp. ſuſciperet,
obliuiſcendum inſenſarum de bello agitantibus. His ac talibus inter
ſpem metumq; iactatum, ſpes uicit. Fuere qui accenſum deſiderio Be
ronices reginæ, uertiſſe iter crederent. Neq; abhorrebat à Beronice iu
uenilis animus. ſed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. læ
tum uoluptatibus adoleſcentiam egit, ſuo quàm patris imperio mo-
deſtior. Igitur oram Achaiæ & Aſiæ ac læua maris prætervectus,
Rhodum & Cyprum inſulas, inde Syriam audentioribus ſpatijs pe
tebat. Atq; illum cupido inceſſit adeūdi uiſendiq; templum Paphiæ
Veneris inclytum per indigenas aduenasq;. Haud fuerit longum,
initia religionis, templi ſitum, formam deæ (neq; enim alibi ſic habe-
tur) paucis diſſerere. Conditorem tēpli regem Aeriā uetus memoria,
quidā ipſius deæ nomen id perhibēt. Fama recentior tradit, à Cina-
ra ſacratum templū, deamq; ipſam conceptam mari, huc appulſam.

Sed

Sed ſcientiam artemq́; aruſpicum accitam, & Ciliam Thamyram intuliſſe. Atq; ita pactum, ut familiæ utriuſq; poſteri cærimonijs præ ſiderent. Mox ne honore nullo regiũ genus peregrinam ſtirpem ante celleret, ipſa, quam intulerant ſcientia, hoſpites ceſſere. Tantum Cina rades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ, ut quiſq; uouiſſet, mares deligũtur. Certiſſima fides hedorum fibris. Sanguinem aræ offundere uetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis hymbribus q̃q̃ in aperto madeſcunt. Simulachrum deæ non effigie humana. Continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens. Et ra tio in obſcuro. Titus ſpectata opulentia doniſq; regum, quæq; alia læ tum antiquitatibus Græcorum genus incertæ uetuſtati affingit, de na uigatione primum conſuluit. Poſtquam pandi uiã, & mare proſpe- rum accepit, de ſe ꝑ ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtijs. Soſtratus (ſacerdotis id nomen erat) ubi læta & congruentia exta, magniſq; conſultis annuere deam uidet, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrẽ peruectus, ſuſpenſis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum fiducia acceſſit. Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſia nus, oppugnatione Hieroſolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis, & peruicaciam ſuperſtitionis, q̃ quòd ſa= tis uirium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates ſupereſſet. Tres, ut ſu- pra memorauimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitæ bello: quatuor Mutianus obtinebat in pace. Sed æmulatio et proximi exer citus gloria repulerat ſegnitiam. Quãtumq; illis roboris diſcrimi- na & labor, tantum his uigoris addiderat integra quies, & inex- pertus belli labor. auxilia utriq; cohortium alarumq́;, & claſſes re geſq́;, ac nomen diſpari fama celebre. Veſpaſianus acer militiæ, an- teire agmen, locum caſtris capere, noctu diuq; conſilio, ac, ſi res poſce ret, manu hoſtibus obniti, cibo fortuito, ueſte habituq; uix à gregario milite diſcrepans, prorſus, ſi auaritia abeſſet, antiquis ducibus par. Mutianum è contrario magnificentia & opes, et cuncta priuatum modum ſupergreſſa extollebant. aptior ſermone, diſpoſitu, prouiſuq; ciuilium rerum peritus. egregium principatus temperamentum, ſi demptis utriuſq; uitijs, ſolæ uirtutes miſcerentur. Cæterum hic Syriæ ille Iudææ præpoſitus, uicinis prouinciarum adminiſtrationibus in uidia diſcordes, exitu demum Neronis, poſitis odijs in medium conſu- luere, primum per amicos: dein præcipua concordiæ fides: Titus pra ua certamina communi utilitate aboleuerat, natura atq; arte compo= ſitus alliciendis etiam Mutiani moribus. Tribuni centurioneſq; & uulgus militum, induſtria, licentia, per uirtutes, per uoluptates, ut

cuiq; ingenium, adſciſcebantur. Antequam Titus aduentaret, ſacramentum Othonis acceperat uterq; exercitus præcipitibus, ut aſſolet, nuncijs, & tarda mole ciuilis belli: quod longa concordia quietus oriens, tunc primum parabat. Nanq; olim ualidiſſima inter ſe ciuiũ arma in Italia, Gallia'ue, uiribus occidẽtis cœpta. Et Pompeio, Caſſio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare ſecutum eſt ciuile bellũ, haud proſperi exitus fuerãt. Auditiq; ſæpius in Syria Iudæaq; Cæſares, quàm inſpecti. Nulla ſeditio legionum, tantum aduerſos Parthos minæ uario euentu. Et proximo ciuili bello turbatis alijs inconcuſſa ibi pax. dein fides erga Galbam. Mox ut Othonem ac Vitelliũ ſceleſtis armis res Romanas raptum ire, uulgatum eſt: ne penes cæteros imperij præmia, penes ipſos tantum ſeruitij neceſſitas eſſet, fremere miles, & uires ſuas circunſpicere. Septem legiones ſtatim, & cũ ingentibus auxilijs Syria Iudæaq;: inde continua Aegyptus duæq; legiones, hinc Cappadocia Pontusq;, & quicquid caſtrorum Armenijs prætenditur. Aſia & cæteræ prouinciæ nec uirorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum inſularum mari cingitur, & parando interim bello ſecluſum tutumq; ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum. ſed bellantibus alijs placuit expectari bellum, cum in uictores uictosq; nũquam ſolida fides coaleſceret. Nec referre, Vitellium an Othonem ſuperſtitem fortuna faceret. Rebus ſecundis etiã egregios duces inſoleſcere. diſcordiam his, ignauiam, luxuriem. & ſuiſmet uitijs alterum bello, alterum uictoria periturum. Igitur arma in occaſionem diſtulere, Veſpaſianus Mutianusq; nuper, cæteri olim mixtis conſilijs, optimus quiſq; amore Reipu. Multos dulcedo prædarum ſtimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni maliq; cauſis diuerſis, ſtudio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Aſia falſo exterritæ, uelut Nero aduentaret, uario ſuper exitu eius rumore, eoq; pluribus uiuere eum fingentibus, credentibusq;. Cæterorum caſus conatusq; in contextu operis dicemus.

Tunc ſeruus è Ponto, ſiue ut alij tradidere, libertinus ex Italia, citharæ & cantus peritus (unde illi ſuper ſimilitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis deſertoribus, quos inopia uagos ingẽtibus promiſſis corruperat, mare ingreditur: ac ui tempeſtatum Scythinum inſulam detruſus, & militum quoſdam ex Oriẽte commeãtium aſciuit, & abnuentes interfici iuſſit, et ſpoliatis negotiatoribus, mancipiorum ualentiſſimum quenq; armauit. Centurionemq; Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem, uarijs artibus aggreſſus eſt, donec Siſenna clàm relicta inſula, trepidus & uim metuens aufugeret. inde late terror,

multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine et odio præſentium. Gliſcentem in dies famam fors diſcuſſit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias Calphurnio Aſprenati regendas Galba permiſerat. Datæ è claſſe Miſenenſi duæ triremes ad proſequẽdum cum quibus Scythinum inſulẽ tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis acirent. Is in mœſtitiam compoſitus, & fidem ſuorum quondam militum inuocans, ut eum in Syria, aut Aegypto ſiſterent orabat. Trierarchi nutantes, ſeu dolo, alloquendos ſibi milites, & paratis omnium animis reuerſuros firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nunciata. cuius cohortatione expugnata nauis, et interfectus quiſquis ille erat. Corpus inſigne oculis comaq; & toruitate uultus, in Aſiam, atque inde Romam peruectum eſt. In ciuitate diſcordi & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta, paruæ quoque res magnis motibus agebãtur. Vibius Criſpus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magis, ꝙ inter bonos, Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus uocabat. Nã recens Galbæ principatu cenſuerant patres, ut accuſatorum cauſæ noſcerentur. Id ſenatuſconſultum uarie iactatum, & prout potens uel inops reus inciderat, infirmum aut ualidũ retinebatur. Ad hæc terrore et propria ui Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere, traxeratq; magnam ſenatus partem, ut indefenſum, & inauditum dedi ad exitium poſtularet. Contra apud alios nihil æque reo proderat, quàm nimia potentia accuſatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuiſum ac nocentem, more tamen audiendum cenſebant. Et ualuere primo: dilataq; in paucos dies cognitio. mox damnatus eſt Fauſtus, nequaquam eo aſſenſu ciuitatis, quẽ peſſimis moribus meruerat. quippe ipſum Criſpum eaſdem accuſationes cum præmio exercuiſſe meminerant. Nec pœna criminis, ſed ultor diſplicebat. Læta interim Othoni principia belli, motis ad imperiũ eius è Dalmatia Pannoniaq; exercitibus. Fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmiſſa. Ipſæ medicis interuallis ſequebantur: ſeptima à Galba conſcripta: ueteranæ, undecima ac tertiadecima, & præcipui fama Quartadecumani rebellione Britanniæ compreſſa. Addiderat gloriam Nero, eligendo ut potiſſimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ſtudia. Sed quo plus uirium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohorteſq; præueniebant. Et ex ipſa urbe haud ſpernẽda manus, qnq; prætoriæ cohortes, & equitũ uexilla cũ legione prima: ac deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum, ſed per ciuilia arma et

ſueris ducibus uſurpatum. His copijs rector additus Annius Gallus, cum Veſtricio Spurina ad occupandas Padi ripas præmiſſus: quoniam prima conſiliorum fruſtra ceciderant, tranſgreſſo iam alpes Cæcinna, quem ſiſti inter Gallias poſſe ſperauerat. Ipſum Othonem comitabantur ſpiculatorum lecta corpora, cũ cæteris prætorijs cohortibus, ueterani è prætorio, claſſicorũ ingens numerus. Nec illi ſegne aut corruptum luxu iter. ſed lorica ferrea uſus, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomptus, famæq; diſſimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, poſſeſſa per mare et naues maiore Italiæ parte, penitus uſq; ad initium maritimarũ alpiũ: quibus tentandis aggrediendiſq;, prouinciæ Narbonenſi Suedium Clementem, Antonium Nouellũ, Aemyliũ Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licẽtiam militum uictus, Antonio Nouello nulla auctoritas. Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat, ut aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita præliorum auidus. Videbatur non Italia adiri, nec loca ſedesq; patriæ: iubebantur tanquam externa littora & urbes hoſtium urere, uaſtare, rapere, eo, atrocius quòd nihil uſquã prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertæ domus. occurſantes domini iuxta coniuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circũueniebãtur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is cõcita gente, nec deeſt iuuentus, arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæſi disiectiq; montani, ut qbus temere collectis, nõ caſtra nõ ducem noſcitantibus, neq; in uictoria decus eſſet, neq; in fuga flagitiũ. Irritatus eo prælio Othonis miles, uertit iras in municipium Albintimilium: qppe in acie nihil prædæ, inopes agreſtes, & uilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. ſed calamitatibus inſontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exẽplo fœmina Ligus, quæ filio abdito, cũ ſimul pecuniam occultari milites credidiſſent, eóq; per cruciatus interrogarent ubi filium occuleret, uterum oſtendens, latere reſpondit. Nec ullis deinde tortoribus, aut morte conſtantiam uocis egregiæ mutauit. Immunere prouinciæ Narbonenſi, in uerba Vitellij adactæ, claſſem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuncij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, uniuerſam Treuirorum alam, cum Iulio Claſſico præfecto miſit. è qbus pars in colonia Foroiulienſi retenta: ne omnibus copijs in terreſtre iter uerſis uacuo mari claſſis acceleraret. Duodecim equitum turmæ & lecti è cohortibus aduerſus hoſtẽ iere. quibus adiũcta Ligurũ cohors, uetus loci auxilium, & quingenti Pãnonij nõdum ſub ſignis. Nec mora prælio: ſed acie ita inſtructa, ut pars claſſicorum mixtis paganis in

colles mari propinquos exurgeret, quantum inter colles ac littus æq; loci prætorianus miles expleret, in ipſo mari ut annexa claſſis et pugnæ parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani, q; bus minor peditum uis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locant. Treuirorum turmæ obtulere ſe hoſti incaute, cum exciperet contra ueteranus miles, ſimul à latere ſaxis urgeret apta ad iaciendum paganorum manus, qui ſparſi inter milites ſtrenui ignauiq; in uictoria idem audebant. Additus p culſis terror, inuecta in terga pugnantium claſſe. Ita undiq; clauſi. Deletæq; omnes copiæ forent, ni uictorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani quanquam uicti quieuere. acitis auxilijs, ſecurum hoſtem, ac ſucceſſu rerũ ſocordius agẽtem inuadunt. cæſi uigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues, donec ſidente paulatim metu, occupato iuxta colle defenſi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, ſuſtentata diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta uictoria fuit, quorum improuide ſecutos conuerſi equites circumuenerunt. Ac uelut pactis inducijs, ne hinc claſſis, inde equites ſubitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonẽſis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertere. Corſicam ac Sardiniam cæteraſq; proximi maris inſulas, fama uictricis claſſis in partibus Othonis tenuit. Sed Corſicam propè afflixit Decumi Pacarij procuratoris temeritas, tanta mole belli nihil in ſumma profutura, ipſi exitioſa. Nanq; Othonis odio iuuare Vitelliũ Corſorum uiribus ſtatuit, inani auxilio etiam ſi proueniſſet. Vocatis principibus inſulæ, conſilium aperit. Et contradicere auſos Claudiũ Phirrhicum trierarcum liburnicarum ibi nauium, Quintium Certum equitem Romanũ interfici iubet. quorũ morte exterriti qaderãt, ſimul ignara & alieni metus ſocia imperitorum turba in uerba Vitellij iurauere. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus cœpit, laborem inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant: Inſulam eſſe quam incolerent, & lõge Germaniam uireſq; legionum: Direptos uaſtatoſq; claſſe, ẽt quos cohortes alæq; protegerent. Et auerſi repente animi, nec tamen aperta ui: aptum tempus inſidijs legere. Digreſſis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, ut hoſtium, ipſi interfectores ad Othonem tulere. Neq; eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multa colluuie rerum maioribus flagitijs permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq; trãſmiſerat, ut ſupra memorauimus, ala Syllana, nullo apud

quenquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent: ſed longa
pax ad omne ſeruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus
incurioſos. Florentiſſimum Italiæ latus, quantum inter Padum al-
peſq́; camporum & urbium, armis Vitellij (nanq; et præmiſſæ à Ce
cinna cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors
apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille claſſici inter
Placentiam Ticinumq́;: quo ſucceſſu Vitellianus miles non iam flu-
mine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Tranſrhena
noſq́; Padus ipſe, quem contra Placentiam tranſgreſſi, raptis ꝗbuſ-
dam exploratoribus ita ceteros terruere, ut adeſſe omnem Cæcinnæ
exercitum trepidi ac falſi nunciarent. Certum erat Spurinæ (is enim
Placentiam obtinebat) necdum ueniſſe Cæcinnam: & ſi propinqua-
ret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, et
mille uexillarios cum paucis equitibus ueterano exercitui obijcere.
Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis ſignis uexilliſq́; rue-
re, & retinenti duci tela intentare, ſpretis centurionibus tribuniſq́;
prouidentiam ducis laudantibus, qui pro Othone & accitum Cæcin
nam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurina, primo coa-
ctus, mox uelle ſimulans, quo plus auctoritatis ineſſet conſilijs, ſi ſe-
ditio miteſceret. Poſtquam in conſpectu Padus, et nox appetebat, ual
lari caſtra placuit. Is labor urbano militi inſolitus contudit animos.
Tum uetuſtiſſimus quiſq; caſtigare credulitatem ſuam, metum ac di-
ſcrimen oſtendere, ſi cum exercitu Cæcinna patentibus campis tam
paucas cohortes circunfudiſſet. Iamq́; totis caſtris modeſti ſermones,
& inſerentibus ſe centurionibus tribuniſq́;, laudare prouidentiam
ducis: quòd coloniam uirium & opum ualidam, robur ac ſedem bel
lo legiſſet. Ipſe poſtremo Spurina non tam culpã exprobrans, quàm
rationes oſtendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam redu
xit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugna
cula additæ, auctæ turres, prouiſa parataq́; non arma modo, ſed ob-
ſequium & parendi amor: quod ſolum illis partibus defuit, cum uir
tutis haud pœniteret. At Cæcinna uelut relicta poſt alpes ſæuitia ac
licentia, modeſto agmine per Italiam inceſſit. Ornatum ipſius muni
cipia & coloniæ in ſuperbiam trahebant, quòd uerſicolore ſagulo,
brachas, tegmen barbarum, indutus, togatos alloqueretur. Vxorẽ quo
que eius Saloninam, quanquam in nullius iniuriam inſigni equo
oſtroq́; ueheretur, tanquam læſi grauabantur, inſita mortalibus na
tura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, modũq́;
fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo uidere. Cæcin-
na Padum tranſgreſſus, tentata Othonianorum fide per colloquium

& promiſſa, ijſdem petitus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis et irritis nominibus iactata ſunt, conſilia curaſq; in oppugnationē Placentiæ magno terrore uertit, gnarus ut initia belli proueniſſent, famam in cætera fore. Sed primus dies impetu magis, quàm ueterani exercitus artibus tranſactus. Aperti incautiq; muros ſubiere, cibo uinoq; prægraues. In eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus ſitum extra muros conflagrauit, ſiue ab oppugnatoribus incenſum, dum faces & glandes ac miſſilem ignem in obſeſſos iaculantur: ſiue ab obſeſſis, dum regerunt. Municipale uulgus pronum ad ſuſpitiones, fraude illata ignis alimenta credidit, & quibuſdam uicinis colonijs inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italia moles tam capax foret. quocunq; caſu acciderat, dum atrociora metuebãtur, in leui habitum: reddita ſecuritate, tanquam nihil grauius pati potuiſſent, mœrebant. Cæterum multo ſuorum cruore pulſus Cæcinna. Et nox parandis operibus aſſumpta. Vitelliani pluteos crateſq; & uineas ſuffodiendis muris protegendiſq; oppugnatoribus, Othoniani ſudes & immenſas lapidum ac plumbi æriſq; moles perfringẽdis operibus, obruendiſq; hoſtibus expediunt. Vtrinq; pudor, utrinq; gloria, et diuerſæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur, inde urbanæ militiæ et prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi ut ſegnem ac deſidem, & circo ac theatris corruptum militem, hi peregrinum & externum increpabant. ſimul Othonem ac Vitellium celebrantes culpanteſq;, uberioribus inter ſe probris, quàm laudibus ſtimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis uiriſq; campi, denſum legionum agmen, ſparſa auxiliorum manus, altiora murorum ſagittis aut inceſſere neglecta aut æuo fluxa comminus aggredi. Ingerunt deſuper Othoniani pila librato magis, & certo ictu, aduerſus temere ſubeuntes cohortes Germanorum cantu truci, & more patrio nudis corporibus ſuper humeros ſcuta quatientium. Legionarius pluteis et cratibus tectus ſubruit muros, inſtruit aggerem, molitur portas. Contra prætoriani diſpoſitos ad ipſum molares ingenti pondere, ac fragore prouoluunt. pars ſubeuntium obruti: pars confixi, & exangues aut laceri, cum augeret ſtragem trepidatio, eoq; acrius è mœnibus uulnerarentur, rediere infracta partium fama. Et Cæcinna fama & pudore cœptæ temere oppugnationis, ne irriſus ac uanus ijſdem caſtris aſſideret, traiecto rurſus Pado Cremonam petere intendit. Tradidere ſe abeunti Turullius Cerialis cum compluribus claſſicis, et Iulius Briganticus cũ paucis equitum hic præfectus alæ in Batauis genitus. ille primipilaris & Cæcinnæ haud alienus, quòd ordines in Germania duxerat.

Spurina comperto itinere hoſtium, defenſam Placentiam, quæq; acta, & quid Cæcinna pararet, Annium Gallum per literas docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffiſus paucitate cohortium, ne lõgius obſidium & uim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pulſum Cæcinnam pergere Cremonam accepit, ægre coërcitam legionem & pugnandi ardore uſque ad ſeditionem progreſſam, Bebriaci ſiſtit. Inter Veronam Cremonamq; ſitus eſt uicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infauſtusq;. Iiſdem diebus à Martio Macro haud procul Cremona proſpere pugnatum. Nanq; promptus animi Martius traſuectos nauibus gladiatores in aduerſam Padi ripam repente effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & cæteris Cremonam fugientibus, cæſi q; reſtiterant. Sed repreſſus uincentium impetus, ne nouis præſidijs firmati hoſtes fortunam prælij mutarent. Suſpectum id Othonianis fuit, omnia, quæcunq; facta, praue æſtimantibus. Certatim ut quiſque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum & Suetonium Paulinum & Marium Celſum (nam eos Otho quoq; præfecerat) uarijs criminibus inceſſerant. Acerrima ſeditionum ac diſcordiæ incitamenta interfectores Galbæ, ſcelere & metu uæcordes, miſcere cuncta, modo palàm turbidis uocibus, modo occultis ad Othonem literis. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus proſperis incertus, & inter aduerſa melior. Igitur Titianum fratrem accitum bello præpoſuit. Interea Paulini & Celſi ductu res egregiæ geſtæ. Angebant Cæcinnam, nequicquam omnia cœpta, & ſeneſcens exercitus ſui fama. pulſus Placentia, cæſis nuper auxilijs, etiam per concurſum exploratorum, crebra magis, quàm digna memoratu prælia, inferior, propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, recuperare gloriam auidius, quàm conſultius properabat. Ad duodecimum à Cremona, locus caſtrorum uocatur, ferociſſimos auxiliarium imminentibus uiæ lucis occultos imponit. equites procedere lõgius iuſſi, & irritato prælio ſponte refugi, feſtinationem ſequentium elicere, donec inſidiæ coorirentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paulinus, equitum Celſus, ſumpſere. Tertiædecimæ legionis uexillum, quatuor auxiliorũ cohortes, & quingenti equites in ſiniſtro locantur. Aggerem uiæ tres prætoriæ cohortes arctis ordinibus obtinuere. Dextra fronte prima legio inceſſit, cum duabus uexillaribus cohortibus, et qngentis eqtibus. Sup hos è prætorio auxilijsq; mille equites, cumulus proſperis aut ſubſidium laborantibus, ducebãtur. Antequam miſcerentur acies, terga uertentibus Vitellianis, Celſus doli prudens, repreſſit ſuos. Vitelliani temere exurgentes cedẽte ſenſim Celſo

ſim Celſo longius ſecuti, ultro in inſidias praecipitantur. nam à lateribus cohortes legionum, aduerſa fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signum pugnae non ſtatim à Suetonio Paulino pediti datum. Cunctator natura, & cui cauta potius conſilia cum ratione, quàm proſpera ex caſu placerent, compleri foſſas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, ſatis cito incipi uictoriam ratus, ubi prouiſum foret ne uincerentur. Ea cunctatione ſpacium Vitellianis datũ in uineas nexu traducum impeditas refugiẽdi. Et modica ſylua adhaerebat, unde rurſus auſi, promptiſſimos praetorianorum equitũ interfecere. uulneratur rex Epiphanes impigre pro Othone pugnã ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protrita hoſtium acie, uerſi in fugam etiam qui ſubueniebant. Nam Caecinna non ſimul cohortes, ſed ſingulas acciuerat: quae res in praelio trepidationem auxit, cum diſperſos nec uſquam ualidos pauor fugientium abriperet. Orta & in caſtris ſeditio, quòd non uniuerſi ducerentur. Vinctus praefectus caſtrorum Iulius Gratus, tanquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret, cum fratrẽ eius Iulium Frontonem tribunum Othoniani ſub eodem crimine uinxiſſent. Caeterum ea ubiq; formido fuit, apud fugientes, occurſantes, in acie, pro uallo, ut deleri cum uniuerſo exercitu Caecinnam potuiſſe, ni Suetonius Paulinus receptui cecinuſſet, utriſq; in partibus percrebruerit. Timuiſſe ſe Paulinus ferebat, tantum inſuper laboris atq; itineris, ne Vitellianus miles recens caſtris feſſos aggrederetur, perculſis nullum retro ſubſidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in uulgus aduerſo rumore fuit. Haud perinde dãnum Vitellianos in metum compulit, quàm ad modeſtiam compoſuit: nec ſolum apud Caecinnam, qui culpam in militem conferebat, ſeditioni magis, quàm praelio paratum: ſed Fabij quoq; Valentis copiae, iam enim Ticinum uenerat, poſito hoſtium cõtemptu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentius & aequalius duci parebant. Grauis alioquin ſeditio exarſerat, quam altiori initio (neq; enim rerum à Caecinna geſtarum ordinem interrũpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digreſſas, cum Britanniã peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, ſuperbe agebant, ut cuiuſq; legionis tentoria acceſſiſſent, coẽrcitos à ſe quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atq; omnem belli fortunam in ipſorum manu ſitam iactantes. Contumelioſum id militibus, acerbũ duci, corrupta iurgijs aut rixis diſciplina. Ad poſtremum Valens è petulantia etiam perfidiam ſuſpectabat. Igitur nuncio allato pulſam Treuirorum alam Tungroſq; à claſſe Othonis, & Narbonenſem

Galliam circumiri, ſimul cura ſocios tuendi, & militari aſtu, cohortes turbidas, ac ſi unà forent praeualidas, diſpergendi, partem Batauorum ire in ſubſidium iubet. Quod ubi auditum, uulgatumq;, moerere ſocij, fremere legiones, orbari ſe fortiſſimorum uirorum auxilio ueteres illos & tot bellorum uictores, poſtquam in conſpectu ſit hoſtis, uelut ex acie abduci. ſi prouincia urbe & ſalute imperij potior ſit, omnes illuc ſequerentur: ſin uictoriae ſanitas, ſuſtentaculum, columen in Italia uerteretur, non abrumpendos ut corpori ualidiſſimos artus. Haec ferociter iactando, poſtquam immiſſis lictoribus Valens coërcere ſeditionem coeptabat, ipſum inuadunt, ſaxa iaciunt, fugientem ſequuntur. Spolia Galliarum & Viennenſium aurum & pretia laborum ſuorum occultare clamitantes, direptos ſarcinis, tabernacula ducis, ipſamq; humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens ſeruili ueſte apud decurionem equitum tegebatur. Tū Alphenus Varus praefectus caſtrorū deflagrante paulatim ſeditione addit cōſilium, uetitis obire uigilias centurionibus, omiſſo tubae ſono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circunſpectare inter ſe attoniti: & id ipſum quòd nemo regeret pauentes, ſilentio, patientia, poſtremo precibus ac lachrymis ueniam quaerebant. Vt uero deformis & flens, & praeter ſpem incolumis Valens proceſſit, gaudium, miſeratio, fauor: uerſi in laetitiam (ut eſt uulgus utroq; immodicum) laudantes gratantesq; circundatum aquilis ſignisq; in tribunal ferunt. Ille utili moderatione non ſupplicium cuiuſquam popoſcit: ac ne diſſimulās ſuſpectior foret, paucos incuſauit: gnarus ciuilibus bellis plus militibus, quàm ducibus licere. Munientibus caſtra apud Ticinum de aduerſa Caecinnae pugna allatum, & propè renouata ſeditio, tanquam fraude & cunctationibus Valentis praelio defuiſſent. Nolle requiem, non expectare ducem, anteire ſigna, urgere ſigniferos. rapido agmine Caecinnae iunguntur. Improſpera Valentis fama apud exercitum Caecinnae erat: expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium uiribus, querebantur, ſimul in ſuam excuſationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne ut uicti & ignaui deſpectarentur. Et quanquam plus uirium, propè duplicatus legionum auxiliorumq; numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Caecinnam inclinabant, ſuper benignitatem animi qua promptior habebatur, etiam uigore aetatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc aemulatio ducibus. Caecinna, ut foedum et maculoſum: ille ut uanum ac tumidum, irridebant. Sed condito odio, eandem utilitatem fouere, crebris epiſtolis ſine reſpectu ueniae probra Othoni obiectantes, cum duces partium Othonis quamuis uberrima conuitiorū

in Vitellium

in Vitelliū materia abſtinerent. Sanè ante utriuſq; exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſſimam, meruere, minus Vitellij ignauæ uoluptates, quàm Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atq; odium cædes Galbæ. Contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius uentre & gula ſibi ipſi hoſtis. Otho luxu, ſæuitia, audacia, Reip. exitioſior ducebatur. Coniūctis Cæcinnæ ac Valentis copijs, nulla ultra penes Vitellianos mora, quin totis uiribus certarent. Otho conſultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus dignum fama ſua ratus, qua nemo illa tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli cenſere, feſtinationem hoſtibus, moram ipſis utilē diſſeruit. Exercitum Vitellij uniuerſum adueniſſe: nec multum uirium à tergo, quoniam Galliæ tumeant, deſerere Rheni ripam irrupturis tam infeſtis nationibus non conducat. Britannicum militem hoſte & mari diſtineri: Hiſpanias armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem incurſu claſſis, & aduerſo prælio contremuiſſe: clauſam alpibus & nullo maris ſubſidio Tranſpadanam Italiam, atq; ipſo trāſitu exercitus uaſtatam: non frumentum uſquam exercitui, nec exercitum ſine copijs retineri poſſe. Iam Germanos, quod genus militum apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus mutationem ſoli cœliq; haud toleraturos. Multa bella impetu ualida, per tædia & moras euanuiſſe. Contra ipſis omnia opulenta et fida: Pannoniam, Mœſiam, Dalmatiam, Oriētem cum integris exercitibus: Italiam & caput rerum urbem, ſenatumq; & populū nunquam obſcura nomina, etſi aliquando obumbrentur: publicas priuataſq; opes, & immenſam pecuniam inter ciuiles diſcordias ferro ualidiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumen Padum, tutas uiris muriſq; urbes: è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placentiæ defenſione exploratum: proinde duceret bellū paucis diebus. Quartamdecimam legionem magnam ipſam fama Mœſiacis copijs afferre. Tum rurſus deliberaturum, &, ſi prælium placuiſſet, auctis uiribus certaturos. Accedebat ſententiæ Paulini Marius Celſus. Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui conſilium eius ſciſcitarentur, rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitia properantes, fortunam & deos & numen Othonis adeſſe conſilijs, affore conatibus teſtabantur. neu quis obuiam ire ſententiæ auderet, in adulationem conceſſerant. Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitauere. Paulino & Celſo iam non aduerſantibus ne principem ob-

iectare periculis uiderentur, ijsdem illi deterioris conſilij auctores perpulere, ut Brixellum concederet, ac dubijs præliorum exemptus, ſummæ rerum & imperij ſe ipſum reſeruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Nanq; & cum ipſo prætoriarum cohortium, & ſpiculatorum equitumq; ualida manus diſceſſit, & remanētium fractus animus, quando ſuſpecti duces, & Otho, cui uni apud militem fides, dum & ipſe non niſi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris ut in ciuili bello transfugijs, & exploratores cura diuerſa ſciſcitandi, ſua non occultabant. Quieti intentiq; Cæcinna ac Valens, quando hoſtis imprudentia rueret, quod loco ſapientiæ eſt, alienam ſtultitiā opperiebantur, inchoato ponte tranſitum Padi ſimulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manum. ac ne ipſorum miles ſegne otium tereret, naues pari inter ſe ſpacio ualidis utrinq; trabibus connexæ aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabāt ut augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremam nauem educta: unde tormentis ac machinis hoſtes propulſarentur. Othoniani in ripa turrim ſtruxerant, ſaxaq; & faces iaculabātur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores nauibus moliētes, Germani nando prælabebantur. Ac forte plures tranſgreſſos, completis liburnicis per promptiſſimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neq; ea conſtantia gladiatoribus ad prælia quæ militibus, nec perinde nutātes è nauibus, quàm ſtabili gradu è ripa uulnera dirigebant. Et cum uarijs trepidantium inclinationibus immixti remiges propugnatoresq; turbarentur, deſilire in uada ultro Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis utriuſq; exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani cauſam auctoremq; cladis deteſtabantur. Et prælium quidem abruptis, quæ ſuperfuerant nauibus, fuga diremptum. Macer ad exitium poſcebatur. Iamq; uulneratum eminus lancea, ſtrictis gladijs inuaſerant, cum intercurſu tribunorum centurionumq; protegitur. Nec multo poſt Veſtricius Spurina iuſſu Othonis, relicto Placentiæ modico præſidio, cū cohortibus ſubuenit. Dein Flauium Sabinum conſulem deſignatum Otho rectorem copijs miſit, quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras ſeditiones tam infeſtam militiam aſpernantibus. Inuenio apud quoſdā auctores, pauore belli, ſeu faſtidio utriuſque principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noſcebantur, dubitaſſe exercitus, num poſito certamine,

mine,uel ipſi in medium conſultarent,uel ſenatui permitterent lege-
re imperatorem. Atq; eò duces Othonianos ſpacium ac moras ſua-
ſiſſe,præcipue Paulinum: quòd uetuſtiſſimus conſularium, & mili-
tia clarus, gloriam nomenq; Britannicis expeditionibus meruiſſet.
Ego ut conceſſerim apud paucos tacito uoto quietem pro diſcordia,
bonum & innocentem principem pro peſſimus ac flagitioſiſſimus ex
petitum: ita neq; Paulinum, qua prudentia fuit, ſperaſſe corruptiſſi
mo ſeculo tantam uulgi moderationem reor, ut qui pacem belli amo
re turbauerant, bellum pacis charitate deponerent: neq; aut exerci-
tus linguis moribuſq; diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſce-
re: aut legatos ac duces magna ex parte luxus, egeſtatis, ſcelerũ ſibi
conſcios, niſi pollutum obſtrictumq; meritis ſuis principem paſſuros.
» Vetus ac iam pridẽ inſita mortalibus potentiæ cupido cum impe-
» rij magnitudine adoleuit, erupitq;. Nam rebus modicis æqualitas fa
» cile habebatur. ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis urbibus regibuſue
» exciſis, ſecuras opes concupiſcere uacuum fuit, prima inter patres
» plebemq; certamina exarſere. Modo turbulenti tribuni, modo conſu
» les præualidi, & in urbe ac foro tentamenta ciuilium bellorũ. Mox
» è plebe infima, C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus L. Sylla, ui-
» ctam armis libertatem in dominationem uerterunt. Poſt quos Gn.
» Pompeius occultior non melior. Et nunquam poſtea niſi de principa
» tu quæſitum. Non diſceſſere ab armis in Pharſalia ac Philippis ci-
» uium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri
» bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eæ-
» dem ſcelerum cauſæ in diſcordiam egere. Quòd ſingulis uelut icti-
» bus tranſacta ſunt bella, ignauia principũ factum eſt. Sed me ue-
terum nouorumq; morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum
ordinem uenio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Ti
tianum fratrem, ius ac poteſtas penes Proculum præfectum. Celſus
& Paulinus, cum prudentia eorũ nemo uteretur, inani nomine du-
cum, alienæq; culpæ prætendebantur. Tribuni centurioneſq; ambi-
gui, quòd ſpretis melioribus, deterrimi ualebant. Miles alacer, qui ta
men iuſſa ducum interpretari, quàm exequi mallet. Promoueri ad
quartum à Bebriaco caſtra placuit, adeo imperite, ut quanquã uer-
no tempore anni, & tot circum amnibus, penuria aquæ fatigarẽtur.
Ibi de prælio dubitatum, Othone per literas flagitante, ut maturarẽt:
militibus, ut imperator pugnæ adeſſet, poſcẽtibus: pleriq; copias trãs
Padum agentes acciri poſtulabant. Nec perinde dijudicari poteſt q̃d
optimum factu fuerit, quàm peſſimum fuiſſe quod factum eſt. Non ut
ad pugnam, ſed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Ab-

duæ fluminum XVI inde millium ſpacio diſtantes petebant. Celſo & Paulino abnuentibus, militem itinere feſſum, ſarcinis grauem obijcere hoſti, non admiſſuro quo minus expeditus & uix quatuor millia paſſuum progreſſus, aut incompoſitos in agmine, aut diſperſos, & uallum molientes aggrederetur, Titianus & Proculus, ubi conſilijs uincerentur, ad ius imperij tranſibant. Aderat ſanè citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducũ segnitia rem in diſcrimen mitti iubebat, æger mora & ſpei impatiens. Eodem die ad Cæcinnam operi pontis intẽtum, duo prætoriarum cohortium tribuni colloquium eius poſtulantes uenerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cum præcipites exploratores adeſſe hoſtem nunciauere. Interruptus tribunorum ſermo. eoq́; incertũ fuit, inſidias, an proditionem, uel aliquod honeſtum conſilium cœptauerint. Cæcinna dimiſſis tribunis, reuectus in caſtra, datum iuſſu Fabij Valentis pugnæ ſignum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis ſortiuntur, equites prorupere, &, mirũ dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in uallum impingerẽtur, Italicæ legionis uirtute deterriti ſunt. ea ſtrictis mucronibus redire pulſos, & pugnam reſumere coëgit. Diſpoſita Vitellianarum legionum acie ſine trepidatione, & enim (quanquam uicino hoſte) aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur, apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infenſus, mixta uehicula & lixæ, & præruptis utrinq; foſſis uia quieto quoq; agmini anguſta. Circũſiſtere alij, ſigna ſua quærere alij: incertus undiq; clamor accurrentium, clamãtium: & ut cuiq; audacia uel formido, in primam poſtremam'ue aciem prorumpebant, uel reuehebantur. Attonitas ſubito terrore mentes, falſum gaudium in languorem uertit, repertis qui deſciuiſſe à Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an ipſa Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parũ compertum. Omiſſo pugnæ ardore Othoniani ultro ſalutauere: & hoſtili murmure excepti, pleriſq; ſuorum ignaris quæ cauſa ſalutandi, metum proditionis fecere. Tum incubuit hoſtium acies integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quanquam diſperſi, pauciores, feſſi, prælium tamen acriter ſumpſere. Et per locos arboribus ac uineis impeditos, non una pugnæ facies. comminus, eminusq́;, catervis & cuneis concurrebant: in aggere uiæ collato gradu, corporibus & umbonibus, omiſſo pilorum iactu, gladijs & ſecuribus galeas loricasq́; perrumpere, noſcentes inter ſe, cæteris conſpicui in euentum tutius belli certabant. Forte inter Padum uiamq́; patenti campo duæ legiones cõgreßæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuiceſima, cui

cognomen

cognomen Rapaci,uetere gloria inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix,non ante in aciem deducta, ſed ferox & noui decoris aui da. Primani ſtratis Vnaetuiceſimanorum principijs aquilam abſtulere. quo dolore accenſa legio,& impulit rurſus primanos,interfecto Orphidio benigno legato, & plurima ſigna uexillaq; ex hoſtibus rapuit. A parte alia,propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio:circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iampridem profugis, Cæcinna ac Valens ſubſidijs ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis,fuſa gladiatorum manu,quam nauibus tranſuectam oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. ita uictores latus hoſtium inuecti. Et media acie perrupta, fugere paſſim Othoniani Bebriacum petentes. Immenſum id ſpatium obſtructæ ſtrage corporum uiæ. quo plus cædis fuit. neq; enim ciuilibus prælijs,capti in prædam uertuntur. Suetonius Paulinus & Licinius Proculus diuerſis itineribus caſtra uitauere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die uallum ingreſſus,clamore ſeditioſorum & fugacium circunſtrepitur. Non probris nō manibus abſtinent,deſertorem proditoremq; increpant, nullo proprio crimine eius, ſed more uulgi ſuum quiſq; flagitium alijs obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubijs, cōpreſſisq; militibus,quos Annius Gallus precibus,conſilio,autori tate flexerat,ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. ſiue finis bello ueniſſet, ſeu reſumere arma mallent, unicum uictis in conſenſu leuamentum. Cæteris fractus animus. Prætorianus miles,non uirtute ſe, ſed proditione uictum fremebat: Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe uictoriam,pulſo equite,rapta legionis aquila: ſupereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit: Venire Mœſicas legiones. magnam exercitus partem Bebriaci remanſiſſe. hos certe nondum uictos,&,ſi ita ferret,honeſtius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi,extrema deſperatione ad irã ſæpius,quàm in formidinem ſtimulabantur. At Vitellianus exercitus ad quintum à Bebriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. ſimul uoluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prælium egreſſis,munimentum fuere arma & uictoria. Poſtera die haud ambigua Othoniani exercitus uolũtate,& qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſſã legatione,apud duces Vitellianos dubitatum quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſſã legatione patuit uallum. Tum

uicti uictoresq; in lachrymas effuſi, ſortem ciuilium armorum miſe
ra lætitia deteſtantes. Iiſdem tentorijs alij fratrum, alij propinquo-
rum uulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa & fune-
ra & luctus. Nec quiſquam adeo mali expers, ut nõ aliquam mor
tem mœreret. Requiſitum Orphidij legati corpus honore ſolito crema
tur. Paucos neceſſarij ipſorum ſepeliuere. Cæterum uulgus ſuper hu
mum relictum. Opperiebatur Otho nuncium pugnæ nequaquam
trepidus, et conſilij certus. Mœſta primum fama, dein profugi é præ
lio perditas res patefaciunt. Non expectauit militum ardor uocem
imperatoris. bonum habere animum iubebant. ſupereſſe adhuc no-
uas uires, & ipſos extrema paſſuros, auſurosq;. neque erat adulatio.
Ire in aciem, excitare partium fortunam furore quodam & inſtin-
ctu flagrabant. qui procul aſtiterant, tendere manus, & proximi
prehẽſare genua: promptiſſimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus,
identidem orabat, ne fidiſſimum exercitum, ne optime meritos milites
deſereret: maiore animo tolerari aduerſa, q̃ relinqui: fortes et ſtrenu
os etiam contra fortunam inſiſtere: ſpei timidos & ignauos ad de-
ſperationem formidine properare. Quas inter uoces ut flexerat uul
tum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tã
tum proprius Othonis miles, ſed præmiſſi Mœſia eandem obſtina-
tionem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingreſſas, nuncia
bant: ut nemo dubitet potuiſſe renouari bellum atrox, lugubre, incer
» tum uictis & uictoribus. Ipſe uerſus à conſilijs belli, Hunc, in-
» quit, animum, hanc uirtutem ueſtram ultro periculis obijcere, nimis
» grande uitæ meæ precium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi ui-
» uere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem ſumus ego ac for
» tuna. ne tempus computaueritis. difficilius eſt temperare, qua te non
» putes diu uſurum. Ciuille bellum à Vitellio cœpit, &, ut de principa
» tu certaremus armis, initium illic fuit. ne pluſquam ſemel certemus,
» penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur
» Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non ultione neque ſolatijs opus
» eſt. Alij diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit.
» An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus ſterni rurſus,
» & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro
» me fueritis. Sed eſte ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem
» ueſtram, uos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars igna
» uiæ eſt. præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quòd de
» nemine queror. Nam incuſare deos uel homines, eius eſt, qui uiuere
» uelit. Talia locutus, ut cuique ætas aut dignitas, comiter appella-
tos, irent propere, neu remorando irã uictoris aſperarent, iuuenes

auctoritate, ſenes precibus mouebat, placidus ore, intrepidus uerbis intempeſtiuas ſuorum lachrymas cohercens. Dari naues ac uehicula abeuntibus iubet. libellos epiſtolasq; ſtudio erga ſe, aut Vitellium contumelijs, inſignes abolet. Pecunias diſtribuit parce, nec ut periturus. Mox Saluium Cocceianum fratris filium prima iuuenta trepidum & mœrentem, ultro ſolatus eſt, laudando pietatem eius, caſtigando formidinem. An Vitellium tam immitis animi fore, ut pro incolumi tota domo, ne hanc quidem ſibi gratiam redderet? Mereri ſe feſtinato exitu clementiam uictoris: Non enim ultima deſperatione, ſed poſcente prælium exercitu, remiſiſſe Reip. nouiſſimum caſum. Satis ſibi nominis, ſatis poſteris ſuis nobilitatis quæſitum: Poſt Iulios, Claudios, Sergios, ſe primum in familiam nouam imperiũ intuliſſe: Proinde erecto animo capeſceret uitam, neu patruum ſibi Othonem fuiſſe aut obliuiſceretur unquam, aut nimium meminiſſet. Poſt quæ dimotis omnibus, paulum requieuit: atque illum iam ſupremas curas agentem repens tumultus auertit, nunciata conſternatione ac licentia militum: nanq; abeuntibus exitium minitabantur, atrociſſima in Verginium ui, quem clauſa domo obſidebant. increpitis ſeditionis auctoribus regreſſus, uacauit abeũtium alloquijs, donec omnes inuiolati digrederentur. Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit. Tum allatis pugionibus, cum utrũq; ptentaſſet, alterum capiti ſubdit. Et explorato iam profectos amicos, noctem quietã, utq; affirmatur, non inſomnem egit. Luce prima in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingreſſi liberti, ſeruiq;, & Plotius Firmus prætorij præfectus, unum uulnus inuenere. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lachrymis, uulnus manusq; eius exoſculantes. Quidam militum iuxta rogum interfecere ſe, non noxa neque ob metum, ſed æmulatione decoris, & charitate principis. Ac poſtea promiſcue Bebriaci, Placentiæ, alijs in caſtris celebratum id genus mortis. Othoni ſepulchrum extructum eſt modicum & manſurum. Hunc uitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi é municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta qualem monſtrauimus. duobus facinoribus altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa, & fictis oblectare legentium animos procul grauitate cœpti operis crediderim, ita uulgatis traditisq; demere fidem non auſim. Die quo Bebriaci certabatur, auem inuſitata ſpecie apud Regium Lepi-

dum celebri luco conſediſſe, incolæ memorant, nec deinde cœtu homi num circum uolitantem alitem territam pulſam'ue, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finem'q; miraculi cum Othonis exitu competiſſe. In funere eius nouata luctu ac dolore militum ſeditio. nec erat qui coërceret. Ad Verginium uerſi, modo ut reciperet imperium, nunc ut legatione apud Cæcinnam ac Valētem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum quæ Brixelli egerant, cohortium preces Rubrius Gallus tulit. Et uenia ſtatim impetrata, concedentibus ad uictorem per Flauium Sabinum ijs copijs quibus præfuerat. Poſito ubique bel lo, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adijt, profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prælio allatū. Sed milites ut falſum rumorem aſpernantes, quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, uultum habitum'q; trahe re in deterius. conuitijs poſtremo ac probris cauſam & initium cædis quærebant, cum alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne prævalidis iam Vitellij partibus cunctanter excepiſſe uictoriam crederentur. Ita trepidi & utrinque anxij coëunt. nemo priuatim expedito conſilio, inter multos ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, arma & pecuniam offerendo, appellabat'q; Patres conſcriptos intempeſtiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcinna Marcellum Eprium, ut ambigua diſſerē tem inuaſit. Nec cæteri ſententias aperiebant. Sed inuiſum memoria delationum expoſitum'q; ad inuidiam Marcelli nomen irritauerat Cæcinnam, ut nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus magnis inimicitijs clareſceret. Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, rurſus conſiliaturi. Simul medio tempore plures nuncij ſperabantur. Bononiæ diuiſis per itinera qui recentiſſimum quenque percunctarentur, interrogatus Othonis libertus cauſam digreſſus, habere ſe ſuprema eius mandata reſpondit: ipſum uiuentem quidem relictum, ſed ſola poſteritatis cura, & abruptis uitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atq; omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat conſilijs frater eius L. Vitellius, ſe'q; iam adulantibus offerebat, cum repente Cenus libertus Neronis, atroci mendacio uniuerſos perculit, affirmans ſuperuentu XIIII legionis, iunctis à Brixello uiribus, cæſos uictores, uerſam partium fortunam. Cauſa fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quæ negligebantur, lætiore nuncio reualeſcerent. Et Cenus quidem rapidus in urbem uectus, paucos poſt dies iuſſu Vitellij pœnas

luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othoni anis militibus uera eſſe quæ afferebantur. Intendebat formidinem quòd publici conſilij facie, diſceſſum Mutina, deſertæq; partes forent. Nec ultra in commune congreſſi, ſibi quiſq; conſuluere, donec miſſæ à Fabio Valente epiſtolæ demerent metum. Et mors Othonis quo laudabilior, eo uelocius audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex more ſpectabantur: ut ceſſiſſe uita Othonem, & à Flauio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum, ſacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plauſere: populus cum lauru ac floribus Galbæ imagines circum templa tulit, congeſtis in modum tumuli coronis iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriēs ſanguine infecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes grateſq;. & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ, haud immoderatæ. Gratior Cæcinnæ modeſtia fuit, quòd non ſcripſiſſet. Cæterum Italia grauius atq; atrocius, quàm bello afflictabatur. Diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, ui & ſtupris polluere, in omne fas nefaſq; auidi, aut uenales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuere qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. Ipſiq; milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut, ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant, obnoxijs ducibus, & prohibere non auſis. Minus auaritiæ in Cæcinna, plus ambitionis. Valens ob lucra & quæſtus infamis, eóq; alienæ etiam culpæ diſſimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantum peditum equitumq;, uis damnaq; & iniuriæ, ægre tolerabantur. Interim Vitellius uictoriæ ſuæ neſcius, ut ad integrum bellū, reliquas Germanici exercitus uires trahebat. Pauci ueterum militum in hybernis relicti, feſtinatis per Gallias delectibus, ut remanentium legionum nomina ſupplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Britannico delectu octo millia ſibi adiunxit. Et paucorū dierum iter progreſſus, proſperas apud Bebriacum res, ac morte Othonis concidiſſe bellum accepit. Vocata concione uirtutem militum laudibus cumulat. Poſtulante exercitu, ut libertum ſuū Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationē compeſcuit. Dein mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter ſecreta conuiuij largitur, honorauitq; Aſiaticum anulis, fœdum mancipiū, & malis artibus ambitioſum. Iiſdem diebus acceſſiſſe partibus utranque Mauritaniam interfecto procuratore Albino, nuncij uenere. Luceius Albinus à Nerone Mauritaniæ Cæſarienſi præpoſitus, addita per Gal

bam Tingitanæ prouinciæ adminiſtratione, haud ſpernendis uiribus agebat. XVIII cohortes, quinq; alæ. ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæſo Galba in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hiſpaniæ anguſto freto diremptæ imminebat. Inde Cluuio Ruſo metus, & decimam legionem propinquare littori, ut tranſmiſſurus, iuſſit. Præmiſſi centuriones qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neq; arduum fuit, magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur inſuper ſpreto procuratoris uocabulo, Albinum inſigne regis, & Iubæ nomen uſurpare. Ita mutatis animis, Aſinius Pollio alæ præfectus, é fidiſſimis Albino, & Feſtus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipſe Albinus dum é Tingitana prouincia Cæſarienſem Mauritaniam petit, appulſus littori, trucidatus. Vxor eius cum ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt, nihil eorum quæ fierent Vitellio inquirente. Breui auditu, quamuis magna tranſibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terreſtri pergere iubet. Ipſe Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, ſed uetere egeſtate cōſpicuus, donec Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, genere illuſtri, largus animo & par opibus, circundaret principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blāditijs uelaret. Præſto fuere Lugduni uictricium uictarumq; partium duces. Valētem & Cæcinnā pro concione laudatos, curuli ſuæ circūpoſuit. Mox uniuerſum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum & paludamento opertum ſinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitq; cunctis fortunæ principalis inſignibus. Nimius honos inter ſecunda, rebus aduerſis in ſolatium ceſſit. Tū interfecti centuriones promptiſſimi Othonianorum, unde præcipua in Vitelliū alienatio per Illyricos exercitus. Simul cæteræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidia, bellū meditabātur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculum triſti mora ſqualidos tenuit, donec auditi, neceſſarijs magis defenſionibus, q̃ honeſtis uterentur. Proditionem ultro imputabant: ſpacium longi ante prælium itineris, fatigationem Othonianorū, permixtum uehiculis agmē, ac pleraq; fortuita fraudi ſuæ aſſignantes. Et Vitellius credidit de perfidia, & fidem abſoluit. Saluius Titianus Othonis frater nullum diſcrimen adijt, pietate & ignauia excuſatus. Mario Celſo cōſulatus ſeruatur. Sed creditū fama, obiectumq; mox in ſenatu Cæcilio Simplici, quòd eū honorē pecunia mercari, nec ſine exitio Celſi uoluiſſet. Reſtitit Vitellius, deditq; poſtea conſulatum Simplici innoxium & inemptum. Trachalum aduerſus criminantes Galeria uxor Vitellij prote=

xit. Inter magnorum uirorum diſcrimina (pudẽdum dictu) Maricus quidam è plebe Boiorum inſerere ſeſe fortunæ, & prouocare arma Romana, ſimulatione numinum auſus eſt. Iamq; aſſertor Galliarum & deus (nomen id ſibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Heduorum pagos trahebat, cum grauiſſima ciuitas electa iuuentute adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem diſiecit. Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, ſtolidum uulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Nec ultra in defectores, aut bona cuiuſquam ſæuitum. Rata fuere eorum qui acie Othoniana ceciderant teſtamenta, aut lex inteſtatis. Prorſus ſi luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex urbe atq; Italia irritamenta gulæ geſtabantur, ſtrepẽtibus ab utroq; mari itineribus. exhauſti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum uaſtabantur ipſæ ciuitates. degenerabat à labore ac uirtute miles, aſſuetudine uoluptatum, & contemptu ducis. Præmiſit in urbem edictum, quo uocabulum Auguſti differret, Cæſaris non reciperet, cum de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italia mathematici. Cautum ſeuere, ne equites Ro. ludo & arena polluerentur. Priores id principes pecunia & ſæpius ui perpulerant. Ac pleraq; municipia & coloniæ æmulabantur corruptiſſimum quenq; adoleſcentium pretio illicere. Sed Vitellius aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam iuſſit, quem in coloniã Aquinatem ſepoſitum ab Othone rettulimus. Dolabella audita morte Othonis urbem introierat. Id ei Plautius Varus prætura functus ex intimis Dolabellæ amicis apud Flauium Sabinum præfectum urbis obiecit, tanquam rupta cuſtodia, ducem ſe uictis partibus oſtentaſſet. Addidit tentatam cohortem, quæ Hoſtiæ ageret. nec ullis tantorum criminum probationibus in pœnitentiam uerſus, ſecundam ueniam poſt ſcelus quærebat. Cunctantem ſuper tanta re Flauium Sabinum Triaria L. Vitellij uxor, ultra fœminam ferox, terruit è periculo principis famam clementiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, ubi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe uideretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius metu & odio, quòd Petroniam uxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, uocatum per epiſtolas, uitata Flaminiæ uiæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iuſſit. Longũ interfectori: in itinere uiſum, ac taberna proiectum humi iugulauit, magna cum inuidia noui principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam modeſtum è proximo exemplũ one-

rabat Galetia imperatoris uxor, non minax triſtibus: & pari probitate mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam ad primas filij ſui epiſtolas ferebatur, non Germanicum à ſe, ſed Vitelliũ genitum. Nec ullis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus ſuæ tantum aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitellium M. Cluuius Rufus aſſequitur omiſſa Hiſpania, lætitiam & gratulationem uultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tanquam, audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipſe potentiam, et poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet: eoq; diplomatibus nullum principem præſcripſiſſet. Interpretabatur quædam ex orationibus eius contumelioſa in Vitellium, & pro ſe ipſo popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, ut puniri ultro libertum ſuum Vitellius iuberet. Cluuius comitatui principis adiectus, nõ adempta Hiſpania quam rexit abſens, exemplo L. Aruntij, quem Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cluuium nulla formidine retinebat. Non idẽ Trebellio Maximo honos. Profugerat Britannia ob iracundiam militũ. Miſſus eſt in locum eius Vectius Bolanus. È præſentibus angebat Vitellium uictarum legionum haud quaquam fractus animus. Sparſæ per Italiam & uictoribus permixtæ hoſtilia loquebantur, præcipua quartadecimanorum ferocia qui ſe uictos abnuebant. quippe Bebriacenſi acie uexillarijs tantum pulſis uires legionis nõ affuiſſe. Remitti eos in Britanniam, unde à Nerone exciti erant, placuit, atq; interim Batauorum cohortes unà tendere, ob ueterem aduerſus quartadecimanos diſcordiam. Nec diu in tantis armatorum odijs quies fuit. Auguſtæ Taurinorum dum opificem quendã Batauus ut fraudatorẽ inſectatur, legionarius ut hoſpitem tuetur, ſui cuiq; cõmilitones aggregati, à cõuitijs ad cædẽ trãſiere. & prælium atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes cauſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis feciſſent. quos Vitellius agmini ſuo iungi ut fidos, legionem Graijs alpibus traductam eò flexu itineris ire iubet, quo Viennam uitarent. Nanq; & Viennenſes timebantur. Nocte, qua proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambuſta: quod damnum ut pleraq; belli mala, maioribus aliarũ urbium cladibus obliteratum. Quartadecimani poſtquam alpibus digreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quiſq; ſigna Viennam ferebant. conſenſu meliorum compreſſi: & legio in Britanniam tranſuecta. Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. Separati primum, deinde addito honeſtæ miſſionis lenimento arma ad tribunos ſuos ferebant, donec motum à Veſpaſiano bellum crebeſceret. Tum reſumpta mili-

tia, robur Flauianarum partium fuere. Prima claſſicorum legio in Hiſpaniam miſſa, ut pace & otio miteſceret. Vndecima ac ſeptima ſuis Hybernis redditæ. Tertiadecimani ſtruere amphitheatra iuſſi. Nam Cæcinna Cremonæ, Valens Bononiæ ſpectaculum gladiatorũ edere parabant, nunquam ita ad curas intento Vitellio, ut uoluptates obliuiſceretur. Et quidem partes modeſte diſtinxerat. Apud uictores orta ſeditio ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiã bello auxiſſet. Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribuniq; ex moribus imperatorum ſeueritatem æmulãtur, uel tempeſtiuis conuiuijs gaudent. perinde miles intentus aut licẽtior. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigilijs ac Bacchanalibus, quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per laſciuiam ad certamen luctandi accenſis, poſtquam legionarius prociderat, inſultante Gallo, & ijs, qui ad ſpectandum conuenerant, in ſtudia deductis, erupere legionarij in perniciem auxiliorum: ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit alius tumultus. Puluis procul & arma aſpiciebantur. Conclamatum repente XIIII legionem uerſo itinere ad prælium uenire. ſed erant agminis coactores. Agniti dempſere ſollicitudinem. Interim Verginij ſeruus forte obuius, ut percuſſor Vitellij inſimulatur. & ruebat ad conuiuium miles mortem Verginij expoſcens. Ne Vitellius quidem quanquam ad omnes ſuſpitiones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægre tamen cohibiti qui exitium uiri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quẽquam ſæpius, quàm Verginium omnis ſeditio infeſtauit. Manebat admiratio uiri & fama, ſed oderat ut faſtiditi. Poſtero die Vitellius ſenatus legatione quam ibi opperiri iuſſerat audita, trãſgreſſus in caſtra, ultro pietatem militum collaudauit, frementibus auxilijs tantum, impunitatis atque arrogantiæ legionarijs acceſſiſſe. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniã remiſſæ, principium interno ſimul externoq; bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & prima ſtatim defectione inter inania belli aſſumptus. Cæterum ut largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficerent, amputari legionum auxiliorumq; numeros iubet, uetitis ſupplementis. Et promiſcuæ miſſiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaq; ac labor crebrius redibant. & uires luxu corrumpebantur, contra ueterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos uirtute, quàm pecunia res Romana melius ſtetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & ſpectato munere Cæcinnæ, inſiſte

re Bebriacenſibus campis, ac ueſtigia recentis uictoriæ luſtrare oculis concupiuit. Fœdum atque atrox ſpectaculum, intra XL pugnæ diem lacera corpora, trunci artus, putres uirorum equorumq́; formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus dira uaſtitas. nec minus inhumana, pars uiæ, quam Cremonenſes lauro roſisq́; conſtrauerant, extructis altaribus, cæſisq́; uictimis, regium in morem. quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecere. Aderant Valens & Cæcinna, monſtrabantq́; pugnæ locos: hinc erupiſſe legionum agmen, hinc equites coortos: inde circunfuſas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq́; ſua quiſque facta extollentes, falſo uera, aut maiora uero miſcebant. Vulgus quoque militum clamore & gaudio, deflectere uia, ſpacia certaminum recognoſcere, aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirariq́;. Et erant quos uaria ſors rerum, lachrymæq́; & miſericordia ſubiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorũ ciuium exhorruit. Lætus ultro, & tam propinquæ ſortis ignarus inſtaurabat ſacrum dijs loci. Exin Bononiæ à Fabio Valente gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex urbe cultu. Quantoq́; magis propinquabat, tanto corruptius iter immixtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, & cætero Neronianæ aulæ ingenio. Nanq; & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate qua honeſtiſſimus quiſque, ſed luxu & ſaginæ mancipatus emptusq́;. Vt Valẽti & Cæcinnæ uacuos honoris menſes aperiret, coartati aliorũ conſulatus, diſſimulatus M. Macri, tanquam Othonianarum partiũ ducis: & Valerium Marinum deſtinatum à Galba conſulem diſtulit, nulla offenſa, ſed mitem, & iniuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omittitur ingratus principi, ut aduerſus Neronem auſus, & Verginij extimulator. Sed alias protulit cauſas. actæq́; inſuper Vitellio gratiæ, conſuetudine ſeruitij. Non ultra paucos dies, quãquam acribus initijs cœptum, mendacium ualuit. Extiterat quidam Scribonianum ſe Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Hiſtria occultatum, quòd illic clientelæ & agri ueterum Craſſorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq; in argumẽtum fabulæ aſſumpto, uulgus credulum, & quidam militum errore ueri, ſeu turbarum ſtudio, certatim aggregabantur: cum pertractus ad Vitellium, interrogatusq́; quis nam mortalium eſſet, poſtquam nulla dictis fides, & à domino noſcebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, ſumptum de eo ſupplicium in ſeruilem modum. Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ ſocordiæq́; Vitellio adoleuerit, poſtquam ſpeculatores Syria Iudæaq́; adactum in uerba eius

Orientem

Orientem nunciauere. Nam etſi uagis adhuc & incertis auctori=bus, erat tamen in ore famaq; Veſpaſianus, ac plerunq; ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipſe exercitusq; ut nullo æmulo, ſæuitia, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Veſpaſia=nus bellum armaq;, procul uel iuxta ſitas uires circunſpectabat. Miles ipſi adeo paratus, ut præeuntem ſacramentum, & fauſta Vitellio omnia precantem, per ſilentium audierint. Mutiani animus nec Veſpaſiano alienus, & in titum pronior. præfectus Aegypti Alexander conſilia ſociauerat. Tertiam legionem, quòd de Syria in Mœſiam tranſiſſet, ſuam numerabat. cæteræ Illyrici legiones ſecuturæ ſperabantur. Nanq; omnes exercitus flammauerat arrogantia ue=nientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone cæteros, ut impares, irridebant. Sed inerat à mole belli plerunq; cõctatio, & Veſpaſianus modo in ſpem erectus, aliquando aduerſa reputabat: Quis ille dies foret, quo L X ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret: Eſſe priuatis cogitationibus progreſſum, et prout uelint plus minusue ſumi ex fortuna. Imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia. Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum uiro militari. Suas legiones ciuili bello inexpertas, Vitellij uictrices. & apud uictos plus querimonia=rum, quàm uirium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alasq;, ſi unus alterq; præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum, ſic percuſſorem eius Volaginium é gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius uniuerſos impelli, quàm ſingulos uitari. His pauoribus nutantem & alij legati amiciq; firmabant, & Mutianus poſt multos ſecretosq; ſermones,
» iam & coràm ita locutus. Omnes, qui magnarum rerum conſi-
» lia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. utile, ipſis
» glorioſum, aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul
» ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adijciatne conſilio periculũ ſuũ:
» & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te
» Veſpaſiane ad imperium uoco, tam ſalutare Reip. quàm tibi magni
» ficum. Iuxta deos in tua manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis
» expaueris, à contumelia, quàm à laude propius fuerit, poſt Vitellium
» eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus
» cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Cai quidem, aut Claudij
» uel Neronis fundatam longo imperio domum exurgimus. ceſſiſti ẽt
» Galbæ imaginibus. Torpere ultra, & polluendã perdẽdamq; Rẽp.
» relinquere, ſopor & ignauia uideretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta

tam tuta ſeruitus eſſet. Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo
poſſes uideri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An exci-
dit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine, quàm nos ſumus, fateor.
Sed & Nero nobilitate natalium Vitellium anteibat. Satis clarus eſt
apud timentem quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem fie-
ri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendijs, nulla militari
fama, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidẽ ducis arte, aut exer
citus ui, ſed præpropera ipſius deſperatione uictum, iam deſiderabi
lem & magnum principem fecit. Cum interim ſpargit legiones, ex-
armat cohortes, noua cotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris
ac ferociæ miles habuit, popinis & comeſſationibus & principis imi
tatione deteritur. Tibi è Iudæa & Syria & Aegypto nouem legio-
nes integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ, ſed firma
tus uſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium
robora, & fidiſſimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis ni-
hil ultra arrogabo, quàm ne poſt Valentem & Cæcinnam numere-
mur. Ne tamen Mutianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non ex
perieris: me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomẽ,
duo iuuenes, capax iã imperij alter, & primis militiæ annis apud
Germanicos quoq; exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere im
perio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Cæterũ
inter nos non idem proſperarum aduerſarumq; rerum ordo erit.
Nam ſi uincimus, honorem quidem dederis habebo, diſcrimen ac pe
riculum ex æquo partiemur: imò ut melius eſt, tu hos exercitus rege,
mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplina
uicti, quàm uictores agunt. hos ira, odium, ultionis cupiditas ad uir
tutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet
& recludet contecta uictricium partium & tumeſcentia uulnera
bellum ipſum. Nec mihi maior in tua uigilantia, parſimonia, ſapiẽ-
tia fiducia eſt, quàm in Vitellij torpore, inſcitia, ſæuitia. Sed & me-
liorem in bello cauſam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberãt,
deſciuerunt. Poſt Mutiani orationem cæteri audentius circunſiſte
re, hortari, reſponſa uatum, & ſyderum motus referre. Nec erat in-
tactus tali ſuperſtitione, ut qui mox rerum dominus Seleucum quẽ-
dam mathematicum rectorem & præſcium palàm habuerit. Recur
ſabant animo uetera omina. Cupreſſus arbor in agris eius cõſpicua
altitudine repẽte prociderat, ac poſtera die, eodem ueſtigio reſurgens,
procera & latior uirebat. grande id, proſperumq; conſenſu aruſpi-
cum. & ſumma claritudo iuueni admodum Veſpaſiano promiſſa.
Sed primo triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ uictoriæ decus,

impleſſe fidem ominis uidebantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriamq; Carmelus, ita uocant montem deumq;. nec ſimulachrum deo, aut templum, ſic tradidere maiores aram tantum & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cum ſpes occultas uerſaret animo, Baſilides ſacerdos inſpectis identidem extis, quicquid eſt, inquit, Veſpaſiane quod paras, ſeu domum extruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum. Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quicquam magis in ore uulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur. Haud dubia deſtinatione diſceſſere, Mutianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptum, feſtinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul. ſacramento eius legiones adegit. Iſq; primus principatus dies in poſterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus V nonas Iul. apud ipſum iuraſſet. Vt ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, & conſiliorum inter Mutianum ac patrem nuncius, cuncta impetu militum acta: non parata cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locusq;, quodq; in re tali difficillimum eſt prima uox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine, ut legatum ſalutaturi. Imperatorem ſalutauerunt. Tum cæteri accurrere, Cæſarem, & Auguſtum, et omnia principatus uocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat. In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit, militariter lautus, læta omnia, & affluentia excepit. Nam id ipſum opperiens Mutianus, alacrẽ militem in uerba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochẽſium theatrum ingreſſus, ubi illis conſultare mos eſt, concurrentes & in adulationem effuſos alloquitur, ſatis decorus etiam Græca facundia, omniumq;, quæ diceret atq; ageret, arte quadam oſtentator. Nihil æque prouinciam exercitumq; accendit, quàm quòd aſſeuerabat Mutianus, ſtatuiſſe Vitellium ut Germanicas legiones in Syriam ad militiam opulentam quietamq; transferret, contra Syriacis legionibus Germanica hyberna cœlo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales ſueto militum contubernio gaudebant, plerique neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus uetuſtate ſtipendiorum nota & familiaria caſtra, in modum penatium diligebantur. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſere, cum regno Sohemus, haud ſpernendis cum uiri

bus Antiochus, uetuſtis opibus ingens, et inſeruientium regum ditiſſi
mus. Mox per occultos ſuorũ nuncios excitus ab urbe Agrippa, igna
ro adhuc Vitellio celeri nauigatione properauerat. Nec minore ani-
mo regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaq;, & ſeni
quoq; Veſpaſiano magnificentia munerum grata. Quicquid prouin
ciarum alluitur mari, Aſia atque Achaia tenus, quantumq́; intror-
ſus in Pontum & Armenios pateſcit, iurauere. Sed inermes legati re
gebant, nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſum
ma rerum Beryti habitum. Illuc Mutianus cum legatis tribuniſq́;, et
ſplendidiſſimo quoque centurionum ac militum uenit. Et è Iudaico
exercitu lecta decora. Tantum ſimul peditum equitumq́;, & æmulã
tium inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ principalis effecerant.
Prima belli cura, agere delectus, reuocare ueteranos. deſtinantur ua-
lidæ ciuitates exercendis armorum officinis. apud Antiochenſes au-
rum argentumq́; ſignatur. eaq; cũcta ꝑ idoneos miniſtros ſuis quæq;
locis feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus adire, hortari, bonos laude, ſe
gnes exemplo incitare ſæpius, quàm coercere, uitia magis amicorũ,
quàm uirtutes diſſimulans. Multos præfecturis & procurationibus,
pleroſque ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios uiros, & mox
ſumma adeptos. quibuſdam fortuna pro uirtutibus fuit. Donatiua mi
liti neque Mutianus prima concione, niſi modice oſtenderat. ne Ve-
ſpaſianus quidem plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egre-
gie firmus aduerſus militarem largitionem, eoq́; exercitu meliore.
Miſſi ad Parthum Armeniumq́; legati: prouiſumq́; ne uerſis ad ciui
le bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ, Ve-
ſpaſianum obtinere clauſtra Aegypti placuit. Sufficere uidebantur
aduerſus Vitellium pars copiarum & dux Mutianus, & Veſpaſia
ni nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatoſq́; ſcri-
ptæ epiſtolæ, præceptumq́; ut prætorianos Vitellio infenſos, recupe-
randæ militiæ præmio inuitarent. Mutianus cum expedita manu,
ſocium magis imperij, quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne
cunctari uideretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpa
cio ſinebat, gnarus modicas uires ſibi, & maiora credi de abſenti-
bus. Sed legio ſexta & tredecim uexillariorum millia ingenti agmi
ne ſequebantur. Claſſem è Ponto Byzantiũ adigi iuſſerat: ambiguus
conſilij, num omiſſã Mœſia Dyrrachium pedite atq; equite peteret:
ſimul longis nauibus uerſum in Italiam mare clauderet, tuta pone
tergum Achaia Aſiaq́;: quas inermes exponi Vitellio, ni præſidijs fir
marentur: atque ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Ita
liæ protegeret, ſi ſimul Brunduſium Tarentumq́; & Lucaniæ Cala

briæq;

briæq; littora infeſtis claſſibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorũ paratu ſtrepere prouinciæ. Sed nihil æque fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mutianus, non ius aut uerum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat. paſſim delationes, & locupletiſſimus quiſq; in prædam correpti. quæ grauia atq; intoleranda, ſed neceſſitate armorũ excuſata, etiam in pace manſere: ipſo Veſpaſiano inter initia imperij ad obtinendas iniquitates haud perinde obſtinato, donec indulgentia fortunæ & prauis magiſtris didicit, auſuſq; eſt. Proprijs quoque opibus Mutianus bellum iuuit, largus priuatim, quod auidius de Rep. ſumeret. Cæteri conferendarum pecuniarum exemplum ſecuti rariſſimus quiſque eandem in recuperando licentiam habuerunt.

Accelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitus ſtudio in partes. Tertia legio exemplum cæteris Mœſiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac ſeptima Claudiana imbutæ fauore Othonis, quamuis prælio non interfuiſſent: Aquileiam iam progreſſæ, proturbatis qui de Othone nunciabant, laceratiſq; uexillis nomen Vitellij præferentibus, rapta poſtremo pecunia, et inter ſe diuiſa, hoſtiliter egerãt. Vnde metus, & ex metu conſilium, poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud Vitellium excuſanda erant. Ita tres Mœſicæ legiones per epiſtolas alliciebant. In eo metu Aponius Saturninus Mœſiæ rector, peſſimum facinus audet, miſſo centurione ad interficiendum Tectũ Iulianum ſeptimæ legionis legatum, ob ſimultates, quibus cauſam partium prætendebat. Iulianus comperto diſcrimine, & gnaris locorum adſcitis, per auia Mœſiæ ultra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per uarias moras ſuſceptum ad Veſpaſianum iter trahens, & ex nuncijs cunctabundus, aut properans.

At in Pannonia XIII legio ac VII Galbiana, dolorem iramq; Bebriacenſis pugnæ retinentes, haud cunctanter Veſpaſiano acceſſere, ui præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falſi damnatus, inter alia belli mala, ſenatorium ordinem recuperauerat, præpoſitus à Galba ſeptimæ legioni. ſcriptitaſſe Othoni credebatur, ducem ſe partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli uſu fuit. labantibus Vitellij rebus Veſpaſianum ſecutus, grande momentum addidit, ſtrenuus manu, ſermone promptus, ſerendæ in alios inuidiæ artifex, diſcordijs & ſeditionibus potens, raptor, largitor, pace peſſimus, bello non ſpernendus.

Iuncti inde Mœſici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quanquam conſularibus legatis nihil turbantibus. Titus Fabianus Pannoniam, Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant, diuites

ſenes. Sed procurator aderat Cornelius Fuſcus uigens ætate, claris na
talibus. prima iuuenta quietis cupidine ſenatorium ordinem exue=
rat. idē pro Galba dux coloniæ ſuæ, eáq; opera procurationem ade-
ptus, ſuſceptis Veſpaſiani partibus, acerrimam bello facem prætu-
lit. non tam præmijs periculorum, quàm ipſis periculis lætus, pro
certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mo=
uere & quatere quicquid uſquam ægrum foret, aggreditur. Scri=
ptæ in Britanniam ad Quartadecimanos, in Hiſpaniam ad prima
nos epiſtolæ: quòd utraq; legio pro Othone aduerſa Vitellio fuerat.
Sparguntur per Gallias literæ, momentóq; temporis flagrabat ingēs
bellum, Illyricis exercitibus palàm deſciſcentibus, cæteris fortunam
ſecuturis. Dum hæc per prouincias à Veſpaſiano ducibusq; partium
geruntur, Vitellius contemptior in dies ſegniórq;, ad omnis munici-
piorum uillarumq; amœnitates reſiſtens, graui urbem agmine pete
bat. Sexaginta millia armatorum ſequebantur, licentia corrupta.
Calonum numerus amplior, procaciſſimis etiam inter ſeruos lixarū
ingenijs. tot legatorum amicorumq; comitatus, inhabilis ad parendū,
etiam ſi ſumma modeſtia regerentur. Onerabant multitudinem ob=
uij ex urbe ſenatores equitesq;, quidam metu, multi ꝑ adulationem:
cæteri ac paulatim omnes, ne alijs proficiſcentibus, ipſi remanerēt.
Aggregabantur è plebe flagitioſa per obſequia Vitellio cogniti, ſcur
ræ, hiſtriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehoneſtamentis mire
gaudebat. Nec coloniæ modo aut municipia congeſtu copiarum, ſed
ipſi cultores aruaq; maturis iam frugibus, ut hoſtile ſolum uaſtaban
tur. Multæ & atroces inter ſe militum cædes, poſt ſeditionem Tici-
ni cœptam, manente legionum auxiliorumq; diſcordia, ubi aduerſus
paganos certandum foret, conſenſu. Sed plurima ſtrages ad ſepti-
mum ab urbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos,
ut gladiatoriam ſaginam diuidebat. Et effuſa plebs totis ſe caſtris
miſcuerat. Incurioſos milites uernacula urbanitate quidam ſpolia=
uere abſciſſis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit
ludibrium inſolens contumeliæ animus. Inermem populum gla=
dijs inuaſere. Cæſus inter alios pater militis cum filium comitare-
tur, deinde agnitus. & uulgata cæde, temperatum ab innoxijs. In ur
be tamen trepidatum præcurrentibus paſſim militibus. Forum ma-
xime petebant, cupidine uiſendi locum, in quo Galba iacuiſſet. Nec
minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis ferarum et ingentibus
telis horrentes, cum turbam populi per inſcitiam parum uitarent,
aut ubi lubrico uiæ uel occurſu alicuius procidiſſent, ad iurgiū, mox
ad manus & ferrum tranſirent. Quin & tribuni præfectiq; cū

terrore & armatorum cateruis uolitabant. Ipſe Vitellius à põte Mil uio, inſigni equo paludatus accinctusq; ſenatum & populum ante ſe agens, quo minus ut captam urbem ingrederetur, amicorum con ſilio deterritus, ſumpta prætexta & compoſito agmine inceſſit. Qua tuor legionum aquilæ per frontem, totidemq; circa è legionibus alijs uexilla, mox XII alarum ſigna, et poſt peditum ordines, eques, dein quatuor & XXX cohortes, ut nomina gentium aut ſpecies armorum forent, diſcretæ. Ante aquilam præfecti caſtrorum tribu niq;, & primi centurionum candida ueſte, cæteri iuxta ſuam quiſq; centuriam armis donisq; fulgentes. Et militum phaleræ, torquesq; ſplendebant: decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingreſſus, atque ibi matrem complexus, Auguſtæ nomine honorauit. Poſtera die tanquam apud alterius ciuitatis ſenatum populumq; magnificam orationem de ſemetipſo prompſit, induſtriam temperantiamq; ſuam laudibus attollens, conſcijs flagitiorum ipſis qui aderant, omniq; Italia, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen uacuum curis, et ſine falſi ueriq; diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & uocibus adſtrepebat: abnuentiq; nomen Auguſti, expreſſere ut aſſumeret, tam fruſtra, quàm recuſauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quòd maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cerimonijs publicis XV kalen. Augu. edixiſſet, antiquitus infauſto die Cremerenſi Allienſiq; cladibus, adeo omnis humani diuiniq; iuris expers, pari libertorum amicorumq; ſocordia, uelut inter temulentos agebat. Sed comitia conſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro ut ſpectator, in Circo ut fautor affectauit. quæ grata ſanè & popularia ſi à uirtutibus proficiſcerentur, memoria uitæ prioris indecora & uilia accipiebantur. Ventitabat in ſenatum, etiam cum paruis de rebus patres conſulerentur. Ac forte Priſcus Heluidius prætor deſignatus, contra ſtudium eius cenſuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen ultra, quàm Tribunos plebis in auxilium ſpretæ poteſtatis ad uocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius uerebantur, nihil noui accidiſſe reſpondit, quòd duo ſenatores in Rep. diſſentirent: ſolitum ſe etiam Thraſeæ contradicere. Irriſere pleriq; impudentiam æmulationis. alijs id ipſum placebat, quòd non ex præpotentibus, ſed Thraſeam ad exemplar ueræ gloriæ legiſſet. Præpoſuerat prætorianis P. Sabinum, ad præfecturam cohortis Iulium Priſcum, dum centurio eſſet. Priſcus Valentis, Sabinus Cæcinnæ gratia pollebant. Inter diſcordes Vitellio nihil auctoritatis. mu-

nia imperij Cæcinna ac Valens obibant, olim anxij odijs, quæ bello & caſtris male diſſimulata, prauitas amicorum & fœcunda gignendis inimicitijs ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immēſis ſalutantiū agminibus contendunt, comparanturq́; uarijs in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec unquam ſatis fida potentia, ubi nimia eſt. Simul ipſum Vitellium, ſubditis offenſis aut intempeſtiuis blanditijs mutabilem, contemnebant metuebantq́;. Nec eo ſegnius inuaſerant domos, hortos, opesq́; imperij, cum flebilis & egens nobilium turba, quos ipſos liberosq́; patriæ Galba reddiderat, nulla principis miſericordia iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiā plebs approbauit, quòd reuerſis ab exilio iura libertorum conceſſiſſet, quanquam id omnino ſeruilia ingenia corrumpebant, abditis pecunijs per occultos aut ambitioſos ſinus. Et quidam in domum Cæſaris tranſgreſſi, atque ipſis dominis potentiores. Sed miles plenis caſtris & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & urbe tota uagus, non principia noſcere, non ſeruare uigilias, neque labore firmari: per illecebras urbis, & inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Poſtremo ne ſalutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. unde crebræ in uulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumq́; obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æſtus impatientia labefecit. Inſuper confuſus prauitate uel ambitu ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quatuor urbanæ cohortes ſcribebantur, quis ſingula millia ineſſent. Plus in eo delectu Valens audebat, tanquam ipſum Cæcinnam periculo exemiſſet. ſanè aduentu eius partes conualuerant, & ſiniſtrū lenti itineris rumorem proſpero prælio uerterat. omnisq́; inferioris Germaniæ miles Valentem aſſectabatur. unde primum creditur Cæcinnæ fides fluitaſſe. Cæterum non ita ducibus indulſit Vitellius, ut non plus militi liceret. Sibi quiſque militiam ſumpſere. quamuis indignus, ſi ita maluerat, urbanæ militiæ aſcribebatur. Rurſus bonis remanere inter legionarios aut alares uolentibus permiſſum. nec deerant qui uellent, feſſi morbis, & intemperiem cœli incuſantes. Robora tamen legionibus aliſq́; ſubtracta, conuulſum caſtrorum decus, XX millibus è toto exercitu permixtis magis, quàm electis. Concionante Vitellio poſtulantur ad ſupplicium Aſiaticus & Flauius & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellaſſent. Nec coercebat eiuſmodi uoces Vitellius. ſuper inſitam animo ignauiā, conſcius ſibi inſtare donatiuum & deeſſe pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Liberti principum conferre pro numero mancipiorum, ut tributum iuſſit. Ipſe ſola perdendi cura, ſtabula aurigis extruere.

Circum

Circum gladiatorũ ferarumq́; ſpectaculis opplere. tanquam in ſum ma abundantia, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem Cæcinna ac Valens editis tota urbe uicatim gladiatoribus, celebrauere ingenti paratu, & ante illum diem inſolito. Lætum fœdiſſimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd extructis in campo Martio aris, inferias Neroni iecisſet. Cæſæ publicæ uictimæ crematæq́; : faces Auguſtales ſubdidere: quod ſacerdotium, ut Romulus Tatio regi, ita Cæſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Nondum quartus à uictoria menſis, & libertus Vitellij Aſiaticus Polycletos, Patrobios, & uetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula probitate, aut induſtria certauit. Vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & ſumptu Caianæ aquæ ſatiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipſe abunde ratus, ſi præſentibus frueretur, nec in longius conſultans, nouies millies ſeſtertium paucisſimis menſibus interuertiſſe creditur. Magna & miſera ciuitas eodem anno Othonem Vitelliumq́; paſſa, inter Iunios Fabios, Icellos, Aſiaticos, uaria & pudenda ſorte agebat, donec ſucceſſere Mutianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nunciatur, miſſis ab Aponio Saturnino epiſtolis, antequam is quoque Veſpaſiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, ut trepidans re ſubita, perſcripſerat, & amici adulantes mollius interpretabantur: Vnius legionis eam ſeditionem: cæteris exercitibus conſtare fidẽ. In hunc modum etiam Vitellius apud milites diſſeruit, prætorianos nuper exauctoratos inſectatus, à quibus falſos rumores diſpergi. nec ullum ciuilis belli metum aſſeuerabat, ſuppreſſo Veſpaſiani nomine, & uagis per urbem militibus, qui ſermones coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britanniaq́; & Hiſpanijs exciuit, ſegniter, & neceſſitatem diſſimulans. Perinde legati prouinciæq́; cunctabantur. Hordeonius Flaccus ſuſpectis iam Bataius anxius proprio bello, Vectius Bolanus nunquam ſatis quieta Britannia, & uterq; ambigui. neque ex Hiſpanijs properabatur, nullo tum ibi conſulari. Trium legionum legati pares iure, & proſperis Vitellij rebus certaturi ad obſequium, aduerſam eius fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohorteſq́; delectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimiſſæ, rurſus iuſſu Vitellij militiam cœpere. ſimul cætera iuuentus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconſulatum Vitellius, famoſum inuiſumq́; Veſpaſianus egerat: perinde ſocij de imperio utriuſque coniectabant. ſed experimentum contra fuit. Ac primo Valerius Feſtus legatus ſtudia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epiſtolis edi

ctisq; Vitellium, occultis nuncijs Veſpaſianum fouens, & hæc illâue defenſurus, prout inualuiſſent. Deprehenſi cum literis edictisq; Veſpaſiani per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium miſſi necantur. plures fefellere, fide amicorum, aut ſuomet ſtatu occultati. Ita Vitellij paratus noſcebantur. Veſpaſiani conſiliorum pleraque ignota: primum ſocordia Vitellij, deinde Pannonicæ alpes præſidijs inſeſſæ nuncios retinebant. Mare quoq; Etesiæ flabant. harum flatus in Orientem nauigantibus ſecundus, inde aduerſus erat. Tandem irruptione hoſtium, atrocibus undiq; nuncijs exterritus, Cæcinnam ac Valentem expediri ad bellum iubet. Præmiſſus Cæcinna. Valentem è graui corporis morbo tum primum aſſurgentem infirmitas tardabat. Longe alia proficiſcentis ex urbe Germanici exercitus ſpecies. Non uigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, fluxa arma, ſegnes equi. impatiens ſolis, pulueris, tempeſtatum, quantumq; hebes ad ſuſtinendum laborem miles, tanto ad diſcordias promptior. Accedebat huc Cæcinnæ ambitio uetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia ſoluti in luxum: ſeu perfidiam meditanti, infringere exercitus uirtutem, inter artes erat. Credidere pleriq; Flauij Sabini conſilijs concuſſam Cæcinnæ mentem, miniſtro ſermonum Rubrio Gallo, rata apud Veſpaſianum fore pacta tranſitionis. ſimul odiorum inuidiæq; erga Fabium Valentem admonebatur, ut impar apud Vitellium, gratiã uiresq; apud nouum principem pararet. Cæcinna complexu Vitellij multo cum honore digreſſus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmiſit. Mox uexillarij quartædecimæ & ſextædecimæ legionum, dein quinta & duodeuiceſima ſecutæ: poſtremo agmine Vnaet uiceſima Rapax, & prima Italica inceſſere cum uexillarijs trium Britannicarum legionum & electis auxilijs. Profecto Cæcinna, ſcripſit Fabius Valens exercitui, quem ipſe ductauerat, ut in itinere opperiretur: ſic ſibi cum Cæcinna conueniſſe. qui præſens, eoq; ualidior, immutatum id conſilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hoſtiliam petere iuſſæ. Ipſe Rauennam diuertit, prætexto claſſem alloquendi. Mox Patauij ſecretum componendæ proditionis quæſitum. nanque Lucilius Baſſus poſt præfecturam alæ, Rauẽnati ſimul ac Miſenenſi claſſibus à Vitellio præpoſitus, quòd non ſtatim præfecturã prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitioſa perfidia ulciſcebatur. Nec ſciri poteſt traxerit ne Cæcinnam, an (quod euenit inter malos, ut & ſimiles ſint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauia domo, monumenta huiuſce belli

componſuerunt, curam pacis & amorem Reipub. corruptas in adulationem cauſas tradidere. Nobis ſuper inſitam leuitatem, & prodito Galba mox uilē fidē, æmulatione inuidiaq́;, ne ab alijs apud Vitelliū anteirentur, peruertiſſe ipſum Vitellium uidentur. Cæcinna legiones aſſecutus, centurionum militumq́; animos obſtinatos pro Vitellio, varijs artibus ſubruebat. Baſſo eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem claſſe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER XIX.

m ELIORE *fato fideq; Flauianarum partium duces conſilia belli tractabant. Petouionem in hyberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, placeret ne obſtrui Pannoniæ alpes, donec à tergo uires uniuerſæ conſurgerent, an ire comminus, & certare pro Italia conſtantius foret. Quibus opperire auxilia, & trahere bellum uidebatur, Germanicarum legionũ uim famamq; extollebant, & adueniſſe mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipſis nec numerum parem pulſarum nuper legionum: & quanquam atrociter loquerentur, minorem eſſe apud uictos animum. Sed inſeſſis interim alpibus, uenturum cum copijs Orientis Mutianum. Supereſſe Veſpaſiano mare, claſſes, ſtudia prouinciarum, per quas uelut alterius belli molem cieret. Ita ſalubri mora, nouas uires affore, & præſentibus nihil periturum. Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) feſtinationem ipſis utilem, Vitellio exitioſam diſſeruit. plus ſocordiæ, quàm fiduciæ acceſſiſſe uictoribus. Neque enim in procinctu & caſtris habitos: per omnia Italiæ municipia deſides, tantum hoſpitibus metuendos: quanto ferocius ante ſe egerint, tanto cupidius inſolitas uoluptates hauſiſſe. Circo quoque ac theatris & amœnitate urbis emollitos, aut ualetudinibus feſſos. Sed addito ſpacio, rediturũ & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam unde uires, Britanniam freto dirimi, iuxta Gallias Hiſpaniaſq;. utrinq; uiros, equos, tributa: ipſamq; Italiam & opes urbis. Ac ſi inferre arma ultro uelint, duas claſſes, uacuumq; Illyricum mare. Quid tum clauſtra montium profutura? quid tractum in æſtatem aliam bellum? unde interim pecuniã & commeatus? Quin potius eo ipſo uterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ, magis quàm uictæ, reſurgere in ultionem properent: Mœſici exercitus integras uires attulerint. Si numerus militum potius, quàm legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equites uero ne tum quidẽ uictos, ſed quanquam rebus aduerſis, diſiectam Vitellij aciẽ.*

Duæ tunc Pannonicæ ac Mæſicæ alæ perrupere hoſtem. Nunc XVI alarum coniuncta ſigna, pulſu ſonituq́; & nube ipſa operient ac ſuperfundent oblitos præliorum equites equosq́;. Niſi quis retinet, idem ſuaſor auctorq́; conſilij ero. Vos, quibus fortuna in integro eſt, legiones continete: mihi expeditæ cohortes ſufficient. Iam reſerata militia impulſas Vitellij res audietis: iuuabit ſequi, & ueſtigijs uincentis inſiſtere. Hæc atque talia flagrans oculis, truci uoce, quo latius audiretur (& enim ſe centuriones, & quidam militũ conſilio miſcuerant) ita effudit, ut cautos quoq; ac prouidos permoueret: uulgus & cæteri unum uirum ducemq́; ſpreta aliorum ſegnitia laudibus ferrent. Hanc ſui famam ea ſtatim concione commouerat, qua recitatis Veſpaſiani epiſtolis, non, ut plerique, incerta diſſeruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxiſſet. Aperte deſcendiſſe in cauſam uidebatur, eoq; gratior militibus erat, culpæ uel gloriæ ſocius. Proxima Cornelij Fuſci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi ſolitus, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerat. Titus Appius Flauianus natura ac ſenecta cunctatior, ſuſpitiones militum irritabat, tanquam affinitatis cũ Vitellio meminiſſet. Idemq́; quòd cœptante legionum motu profugus, dein ſponte remeauerat, perfidiæ locum quæſiſſe credebatur. Nã Flauianum omiſſa Pannonia ingreſſum Italiam, & diſcrimini exemptum, rerum nouarum cupido legati nomen reſumere, & miſceri ciuilibus armis impulerat, ſuadente Cornelio Fuſco, non quia induſtria Flauiani egebat, ſed ut conſulare nomen ſurgentibus tum maxime partibus, honeſta ſpecie prætenderetur. Cæterum ut tranſmitteret in Italiam impune, & eo uſui foret, ſcriptum Aponio ſocium reuireſcere crederet. Quæſitum inde quæ ſedes bello legeretur. Verona potior uiſa, patentibus circum campis ad pugnam equeſtrem, qua præualebant: ſimul coloniam copijs ualidam auferre Vitellio, in rẽ famamq́; uidebatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu Vicentia: quod per ſe parũ (etenim modicæ municipio uires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinnam genitum, & patriam hoſtium duci erepta m. In Veronenſibus pretium fuit. exemplo opibusq́; partes iuuere. Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliasq́; alpes. ac ne peruium illà Germanici exercitibus foret, obſepſerat. Quæ ignara Veſpaſiano aut uetita. quippe Aquileiæ ſiſti bellum, expectariq́; Mutianum iubebat. Adijciebatq́; imperio conſilium, quando Aegyptus, clauſtra annonæ, uectigalia opulentiſſimarum prouinciarum obtinerẽtur, poſſe Vitellij exercitum egeſtate ſtipendij frumentiq́; ad deditionem ſubigi. Eadem Mutianus crebris epiſtolis monebat, incruentã

& ſine luctu uictoriam, & alia huiuſcemodi prætexendo, ſed gloriæ auidus, atque omne belli decus ſibi retinens. Cæterum ex diſtantibus terrarum ſpacijs conſilia poſt res afferebantur. Igitur repentino incurſu Antonius ſtationes hoſtium irrupit, tentatisq; leui prælio animis, ex æquo diſceſſum. Mox Cæcinna inter Hoſtiliam uicum Veronenſium, & paludes Tartari fluminis, caſtra permunijt, tutus loco, cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd ſi affuiſſet fides, aut opprimi uniuerſis Vitellianorum uiribus duæ legiones nondum coniuncto Mæſico exercitu potuere, aut retro actæ, deſerta Italia turpem fugam conſciuiſſent. Sed Cæcinna per uarias moras prima hoſtibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epiſtolis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione ſeptima Claudiana aduenit. Legioni tribunus Vipſanus Meſſala præerat, claris maioribus, egregius ipſe, & qui ſolus ad id bellum artes bonas attuliſſet. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) miſit epiſtolas Cæcinna, temeritatem uicta arma tractantium incuſans. Simul uirtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modica et uulgari mentione, nulla in Veſpaſianum cõtumelia. Nihil prorſus, quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omiſſa prioris fortunæ defenſione, pro Veſpaſiano magnificæ, pro cauſa fidenter, de exercitu ſecuri, Vitelliũ ut inimici, ut innocuum exercitum Mæſicum celebrare. At ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium adſciti, plebem quoque & uim equitum, qua ſola ualent offerebant. remiſſum id munus, ne inter diſcordias externa molirentur, ac maiore ex diuerſo mercede, ius fasq; exuerent. Trahuntur in partes Sido atq; Italicus reges Sueuorum, quibus uetus obſequium erga Romanos, et gens fidei commiſſæ patiẽtior: oppoſita in latus auxilia infeſta Rhætiæ, cui Porcius Septimus procurator erat, incorruptæ erga Vitelliũ fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana & VIII cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhætos Noricosq; interfluit, miſſus. Nunc illis, aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi tranſacta. Antonio uexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus ſtrenuus bello, quam gloriã & dux Corbulo, & proſperæ in Armenia res addiderant. Idem ſecretis apud Neronem ſermonibus ferebatur Corbulonis uirtutes criminatus. Vnde infami gratia primũ pilum adepto, læta ad præſens ma-

le parta, mox in perniciem uertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæq;, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium, aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius audita. Inde Patauinum & Ateſte partibus adiunxere. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & alā, cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni ponte iuncto conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nam id quoque nunciabatur. luce prima inermes pleroſque oppreſſere. Prædictum ut paucis interfectis, cæteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui ſe ſtatim dederent. plures abrupto ponte, inſtanti hoſti uiam abſtulerunt. Vulgata uictoria poſt principia belli ſecundum Flauianos, duæ legiones ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquila legato Patauium alacres ueniunt. Ibi pauci dies ad requiem ſumpti. et Minutius Iuſtus præfectus caſtrorum legionis ſeptimæ, quia audacius, quàm ciuili bello imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, poſtquam Galbæ imagines diſcordia temporū ſubuerſas in omnibus municipijs recoli iuſſit Antonius, decorū pro cauſa ratus, ſi placeret Galbæ principatus. Et partes præſumpſere, facta tribunis & centurionibus retinēdi quæ Vitellius indulſiſſet ſpe, atque ipſum Cæcinnam non obſcure ad tranſitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidere fiduciam, quòd ſubmiſſe Cæcinna uelut offendere Veſpaſianum timens, ipſorum duces contemptim, tanquam inſultantes Vitellio ſcripſiſſent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numiſius Lupus ducebant, oſtentare uires, & militari uallo Veronam circundare placuit. Forte Galbianæ legioni in aduerſa frōte ualli opus ceſſerat, & uiſi procul ſociorum equites, uanam formidinem ut hoſtes fecere. Rapiūtur arma, & ut proditionis ira militum in T. Appium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuiſus turbine quodam ad exitium poſcebatur. propinquū Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defenſioni locus, quanquam ſupplices manus tenderet, humi plerūq; ſtratus, lacera ueſte, pectus atque ora ſingultu quatiens. Id ipſum apud infenſos incitamentum erat, tanquam nimius pauor conſcientiam argueret. Obturbabatur militum uocibus cum loqui cœptaret. fremitu & clamore cæteros aſpernantur, uni Antonio apertæ militum aures. Nanque & facundia aderat, mulcendiq; uulgum artes, & auctoritas. Vbi crudeſcere ſeditio, & à conuitijs & probris ad tela & manus tranſibant, inijci cathenas Flauiano iubet. Senſit ludi-

brium miles: diſiectiſq; qui tribunal tuebantur, extrema uis parabatur. Oppoſuit ſinum Antonius ſtricto ferro, aut militum ſe manibus, aut ſuis moriturum obteſtans: ut quenque notum, & aliquo militari decore inſignem aſpexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuerſus ad ſigna & bellorum deos, hoſtium potius exercitibus illum furorem, illam diſcordiam inijcerent, orabat, donec fatiſceret ſeditio, & extremo iam die ſua quiſque in tentoria dilaberetur. Profectus eadem nocte Flauianus, obuijs Veſpaſiani literis, diſcrimini exemptus eſt. Legiones ueluti tabe infectæ Aponiū Saturninum Mœſici exercitus legatum eo atrocius aggrediuntur, quòd non, ut prius labore & opere feſſæ, ſed medio diei exarſerant, uulgatis epiſtolis, quas Saturninus ad Vitellium ſcripſiſſe credebatur. ut olim uirtutis modeſtiæq;, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat, ne minus uiolenter Aponium, quàm Flauianum ad ſupplicium depoſcerent. Quippe Mœſici adiutam à ſe Pannoniorum ultionem referentes, et Pannonici uelut abſoluerentur aliorum ſeditione, iterare culpā gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Meſſala (quanquam omni modo nixi) eripuere Saturninum, quàm obſcuritas latebrarum, quibus occulebatur, uacantium forte balnearum fornacibus abditus. Mox omiſſis lictoribus Patauium conceſſit. Digreſſu conſularium uni Antonio uis ac poteſtas in utrunq; exercitum fuit, cedentibus collegis, & obuerſis militum ſtudijs. Nec deerant qui crederent utrāq; ſeditionem fraude Antonij cœptam, ut ſolus bello frueretur. Ne in Vitellij quidē partibus quietæ mentes, exitioſiore diſcordia non ſuſpitionibus uulgi, ſed perfidia ducum turbabantur. Lucilius Baſſus claſſis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannonijq; erant, quæ prouinciæ Veſpaſiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, ut cæteris ignaris, ſoli in principia defectores coirent. Baſſus pudore ſeu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellij imagines inuadunt, & paucis reſiſtentium obtruncatis, cæterum uulgus rerum nouarum ſtudio in Veſpaſianum inclinabat. Tum progreſſus Lucilius auctorem ſe palàm præbet, claſſis Cornelium Tuſcum præfectum ſibi deſtinat, qui propere accurrit. Baſſus honorata cuſtodia liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Ruſino præſidium illic agitante uincitur. Sed exoluta ſtatim uincula interuentu Hormi Cæſaris liberti. is quoque inter duces habebatur. At Cæcinna defectione claſſis uulgata, primores centurionum, & paucos militum, cæteris per militiæ munera diſperſis, ſecreta

ſis, ſecreta caſtrorum affectans, in Principia uocat. Ibi Veſpaſiani uirtutem uireſq; partiũ extollit: transfugiſſe claſſem inopia commeatuum, aduerſas Gallias Hiſpaniaſq;, nihil in urbe fidum, atq; omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conſcij aderant, cæteros re noua attonitos, in uerba Veſpaſiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & miſſi qui Antonio nunciarent. Sed ubi totis caſtris in fama proditio, recurrens in Principia miles præſcriptum Veſpaſiani nomen, proiectas Vitellij effigies aſpexit. uaſtum primo ſilentium mox cuncta ſimul erumpunt: huc cecidiſſe Germanici exercitus gloriam, ut ſine prælio, ſine uulnere, uinctas manus & capta traderet arma? Quas enim ex diuerſo legiones? Nempe uictas. & abeſſe unicum Othoniani exercitus robur, primanos quartadecimanoſq;, quos tum ijſdem campis illis fuderint ſtrauerintq;, ut tot armatorum millia uelut grex uenalium exuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones unius claſſis acceſſionem fore. Id Baſſo, id Cæcinnæ uiſum, poſtquam domos, hortos, opes principi abſtulerint, etiã militibus principem auferre, licet integros incruentoſq;, Flauianis quoq; partibus uiles. quid dicturos repoſcentibus, aut proſpera, aut aduerſa? Hæc ſinguli, hæc uniuerſi, ut quenque dolor impulerat, uociferãtes, initio à quinta legione orto repoſitis Vitellij imaginibus, uincla Cæcinnæ inijciũt. Fabium Fabulum quintæ legionis legatum, & Caſſium Longum præfectum caſtrorum, duces deligunt. Forte oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & inſontes trucidant. Relictis caſtris, abrupto ponte Hoſtiliam rurſus, inde Cremonam pergunt, ut legionibus primæ Italicæ & Vnietuiceſimæ Rapaci iungerentur, quas Cæcinna ad optinendam Cremonam cum parte equitũ præmiſerat. Vbi hæc comperta Antonio, diſcordes animis, diſcretos uiribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit, antequam ducibus auctoritas, militi obſequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. nanq; Fabium Valentem profectum ab urbe, acceleraturumq; cognita Cæcinnæ proditione coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum uis, per Rhætiam timebatur: et Britannia Galliaq; & Hiſpania auxilia Vitellius acciuerat, immẽſam belli luem, ni Antonius id ipſum metuens feſtinato prælio uictoriam præcepiſſet. Vniuerſo cum exercitu ſecundis à Verona caſtris Bebriacum uenit. Poſtero die legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonenſem agrum miſſæ, ut ſpecie parandarum copiarũ, ciuili præda miles imbueretur. Ipſe cum quatuor millibus equitum ad octauum à Bebriaco progreſſus. quo licentius popularentur, exploratores (ut mos eſt) longius curabant. Quinta fere

me hora diei erat, cum citus eques aduentare hoſtes, prægredi paucos, motum fremitumq́; late audiri nunciauit. Dum Antonius quidnam agendum conſultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promptiſſimis equitum prorupit. impulitq́; Vitellianos modica cæde. nam plurium accurſu uerſa fortuna, & acerrimus quiſque ſequentium, fugæ ultimus erat. nec ſponte Antonij properatum. & fore quæ acciderant rebatur. Hortatus ſuos, ut magno animo capeſſerent pugnam, diductis in latera turmis, uacuum in medio reliquit iter, quo Varum equitesq́; eius reciperet. Iuſſæ armari legiones, datum per agros ſignum, ut quâ cuique proximum, omiſſa præda, prælio occurrerent. Pauidus interim Varus turbæ ſuorum miſcetur, intulitq́; formidinem. Pulſi cum ſaucijs integri, ſuometipſi metu, & anguſtijs uiarum conflictabantur. Nullum in illa trepidatione Antonius conſtantis ducis aut fortiſſimi militis officium omiſit. occurrere pauentibus, retinere cedentes. ubi plurimus labor, unde aliqua ſpes, conſilio, manu, uoce inſignis hoſti, conſpicuus ſuis, eò poſtremo ardoris prouectus eſt, ut uexillarium fugientem haſta tranſuerberaret. mox raptum uexillum in hoſtem uertit. quo pudore haud plures, q̃ centum equites reſtitere. Iuuit locus arctiore illic uia, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, et præcipitibus ripis fugam impediebat. Ea neceſſitas ſeu fortuna lapſas iam partes reſtituit. Firmati inter ſe denſis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effuſos, atq́; illi conſternantur. Antonius inſtare perculſis, ſternere obuios. Simul cæteri ut cuique ingenium, ſpoliare, capere arma, equos arripere. Exciti proſpero clamore qui modo per agros fuga palabantur, uictoriæ ſe miſcebant. Ad quartum à Cremona lapidem fulſere legionum ſigna, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum ſuorum prælio illuc uſque prouecta. Sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, ultroq́; aggredi hoſtem tantum per ſpacium curſu & pugnando feſſum. forte uicti, haud perinde rebus proſperis ducem deſiderauerant, atque in aduerſis deeſſe intelligebant. Nutantem aciem uictor equitatus incurſat. Et Vipſanus Meſſala tribunus cum Mœſicis auxiliaribus aſſequtur, quos militiæ gloria legionarijs quanquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesq́; rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonenſium mœnia quanto plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dabant. Nec Antonius ultra inſtitit, memor laboris ac uulnerum, quibus tam anceps belli fortuna quamuis proſpero fine equites equosq́; afflictauerat. Inumbrante ueſpera uniuerſum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq́; cumulos ſuper & recentia

cæde ueſtigia inceſſere, quaſi debellatum foret, pergere Cremonam, & uictos in deditionem accipere, aut expugnare depoſcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa ſibi quiſq;, poſſe coloniam plano ſitam im petu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd ſi lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac uulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. Sed opes Cremonenſium in ſinu præfectorum legatorumq; fore. Expugnatæ urbis prædam ad militem, deditæ ad duces pertinere. Spernũtur centuriones tribuniq;: ac, ne uox cuiuſquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inſerens ſe manipulis, ubi aſpectu et auctoritate ſilentium fecerat, non ſe decus neque pretium eripere tam bene meritis affirmabat. Sed diuiſa inter exercitum ducesq; munia, militibus cupidinem pugnandi conuenire, duces prouidendo, conſultando, cunctatione ſæpius, quàm temeritate prodeſſe. Vt pro uirili portione armis ac manu uictoriam iuuerit, ratione & conſilio proprijs ducis artibus pro futurum. Neque enim ambigua eſſe quæ occurrant, & ignotæ ſitum urbis, intus hoſtes, & cuncta inſidijs opportuna. non ſi pateant portæ, niſi explorato, niſi die intrandum. An oppugnationem inchoaturos adempto omni proſpectu? quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne & telis, an operibus & uineis aggrediẽda urbs foret? Mox conuerſus ad ſingulos, num ſecures, dolabras, & cætera expugnandis urbibus ſecum attuliſſent, cogitabat. Et cum abnueret, gladijs ne, inquit, & pilis perfringere ac ſubruere muros ullæ manus poſſunt? Si aggerem ſtruere, ſi pluteis cratibuſ ue protegi neceſſe fuerit, ut uulgus improuidum irriti ſtabimus, altitudinem turrium & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis unius aduectis tormentis machiniſq;, uim uictoriamq; nobiſcum ferimus.

Simul lixas caloneſq; cum recentiſſimis equitum Bebriacum mittit, copias cæteraq; uſui allaturos. Id uero ægre tolerante milite, prope ſeditionem uentum: cum progreſſi equites ſub ipſa mœnia, uagos ex Cremonenſibus corripiunt. quorum indicio noſcitur, ſex Vitellianas legiones, omnemq; exercitum, qui Hoſtiliæ egerat, eo ipſo die triginta millia paſſuum emenſum, comperta ſuorum clade, in prælium accingi, ac iam affore. Is terror obſtructas mentes conſilijs ducis, aperuit. Siſtere tertiam legionem ipſo uiæ Poſthumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo ſeptima Galbiana patenti campo ſtetit: dein ſeptima Claudiana agreſti foſſa (ita locus erat) præmunita, dextro octaua per apertum limitem, mox tertiadecima denſis arbuſtis interſepta. Hic aquilarum ſignorumq; ordo. Milites mixti per tenebras, ut fors tule

rat prætorianum uexillum proximum tertianis. cohortes auxilio-rum in cornibus, latera ac terga equite circundata. Sido atque Italicus Sueui cum delectis popularium primori in acie uerſabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquieſcere Cremonæ, & recuperatis cibo ſomnoq; uiribus, confectum algore atque inedia hoſtem poſtera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, uacuus conſilij, tertia fermè noctis hora, paratis, iamq; diſpoſitis Flauianis impingitur. Ordinem agminis diſiecti per iram ac tenebras, aſſeuerare non auſim, quanquam alij tradiderint: quartam Macedonicam dextro ſuorum cornu, quintam & quintadecimam cum uexillis nonæ ſecundæq; et uiceſimæ Britannicarum legionum, mediam aciem, ſextadecimanos duoetuiceſimanosq; & primanos læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici omnibus ſe manipulis miſcuerant. Eques auxiliaq; ſibi ipſi locum legere. Prælium tota nocte uariũ, anceps, atrox, his, rurſus illis exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eademq; utraque acie arma. crebris interrogationibus notum pugnæ ſignum, permixta uexilla, ut quiſque globus capta ex hoſtibus huc uel illuc raptabat. Vrgebatur maxime ſeptima legio, nuper à Galba conſcripta. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones: abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam Atilius Verus primipili centurio multa cum hoſtium ſtrage, & ad extremum moriẽs, ſeruauerat. Suſtinuit labantem aciem Antonius acitis prætorianis. qui ubi excepere pugnam, pellunt hoſtem, dein pelluntur. Nanq; Vitelliani tormenta in aggerem uiæ contulerant, ut tela uacuo atque aperto excuterentur, diſperſa primo & arbuſtis ſine hoſtium noxa illiſa. Magnitudine eximia quartædecimæ legionis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateq; cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis ignorati uincula ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eoq; intercidêre nomina. de facto haud ambigitur. Neutrò inclinaueerat fortuna, donec adulta nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, falleretq;. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores equorũ uirorumq; umbræ, & falſo ut in corpore ictu tela hoſtium citra cadebant. Vitelliani aduerſo lumine collucentes, uelut ex occulto iaculantibus incauti offerebantur. Igitur Antonius ubi noſcere ſuos, noſciq; poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe promiſſisq; accendens, cur rari ſumpſiſſent arma Pannonicas legiones interrogabat. Illos eſſe campos, in quibus abolere labẽ prioris ignominiæ, ubi recuperare gloriam poſſent. Tum ad Mœſicos conuerſus, principes auctoresq; belli ciebat: Fruſtra minis & uerbis prouocatos Vitellianos,

giones in teſtudinem glomerantur, & alij tela ſaxaq; incutiebant, cũ languere paulatim Vitellianorum animi, & ut quiſque ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremona quoque excisa, nulla ultra uenia, omnisq; ira uictoris non in uulgus inops, ſed in tribunos centuriones'q;, ubi precium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles futuri ſocors, & ignobilitate tutior, perſtabat. Vagi per uias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant cum bellum poſuiſſent. Primores caſtrorum nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. Cathenas Cæcinnæ (nam etiam tum uinctus erat) exoluunt, oran'q; ut cauſæ ſuæ deprecator aſſiſtat. Aſpernantem tumentem'q; lachrymis fatigant extremum malorum. ac fortiſſimi uiri, proditoris opem inuocantes, mox uelamenta & inſulas pro muris oſtentant. Cum Antonius inhiberi tela iuſſiſſet, ſigna aquilaſq; extulere. Mœſtum inermiũ agmen deiectis in terram oculis ſequebatur. Circunſteterant uictores, & primo ingerebant probra, intentabãt ictus. Mox ut præberi ora contumelijs, & poſita omni ferocia cuncta uicti patiebantur, ſubit recordatio, illos eſſe, qui nuper Bebriaci uictoriæ temperaſſent. Sed ubi Cæcinna prætexta lictoribus'q; inſignis dimota turba conſul inceſſit, exarſere uictores. ſuperbiam ſæuitiam'q; (adeo inuiſa ſcelera ſunt) etiam perfidiam obiectabant. Obſtitit Antonius, datis'q; defenſoribus, ad Veſpaſianum dimiſit. Plebs interim Cremonenſium inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cum precibus ducum mitigatus eſt miles. Et uocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnifice uictores, uictos clemẽter. de Cremona in neutrum. Exercitus præter inſitam prædandi cupidinem uetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit. Iuuiſſe partes Vitellianas Othonis quoque bello credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, ut ſunt procacia urbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuſerant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinna gladiatorum ſpectaculum, eadem'q; rurſus belli ſedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæſæ quædam fœminæ, ſtudio partium ad prælium progreſſæ. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum ſpecie complebat. Cæteri duces in obſcuro, Antoniũ fortuna famaq; omniũ oculis expoſuerat. Is balneas abluendo cruori propere petit. Excepta uox eſt, cum tempore incuſaret, ſtatim futurum ut incaleſcerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum uertit, tanquam ſignum incendendæ Cremonæ dediſſet, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere. Calonum lixarum'q; amplior numerus, & in libidinem ac ſæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus ſtupra cædibus, cæ-

des ſtupris miſcerentur. Grandæuos ſenes, exactā ætate fœminas, uiles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta uirgo, aut quis forma conſpicuus incidiſſet, ui manibusq; rapientium diuulſus, ipſos poſtremo direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniā uel grauia auro templorum dona ſibi quiſque trahunt, maiore aliorum ui truncabantur. Quidam obuia aſpernati, uerberibus tormentisq; dominorum abdita ſcrutari, defoſſa eruere. Faces in manibus, quas ubi prædam egeſſerant, in uacuas domos, & inania templa per laſciuiam iaculabātur. Vtq; exercitu uario linguis, moribus, cui ciues, ſocij, externi intereſſent, diuerſæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quicquam illicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit, cum omnia ſacra profanaq; in igne conſiderent. Solum Mephitis templum ſtetit ante mœnia, loco ſeu numine defenſum. Hic exitus Cremonam habuit anno CCLXXXVI à primordio ſui. Condita erat T. Sempronio & P. Cornelio conſulibus ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduerſus Gallos trans Padum agentes, & ſi qua alia uis per alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, ubere agri annexu, connubijsq; gentium adoleuit floruitq;, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius poſt rem, flagitij crebeſcente inuidia, edixit, ne quis Cremonenſes captiuos detineret. Irritamq; prædam militibus effecerat conſenſus Italiæ, emptionem talium mancipiorum aſpernantis. Occidi cœpere. quod ubi enotuit, à propinquis affinibusq; occulte redimebātur. Mox redijt Cremonam reliquus populus. repoſita fora, templaq;, magnificentia municipum, & Veſpaſianus hortabatur. Cæterum aſſidere ſepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus haud diu permiſit. Ad tertium lapidē progreſſi, uagos pauentesq; Vitellianos ſua quenque apud ſigna componunt. Et uictæ legiones ne manente adhuc ciuili bello ambigue agerent, per Illyricum diſperſæ. In Britanniam inde & Hiſpanias nuncios famamq;, in Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Heduus, uterque Vitelliani fuerant, oſtentui miſere. Simul tranſitus alpium præſidijs occupati: ſuſpecta Germania, tanquam in auxilium Vitellij accingeretur. At Vitellius profecto Cæcinna, cum Fabium Valentem paucis poſt diebus ad bellum impuliſſet, curis luxum obtendebat: non parare arma, non alloquio exercitioq; militem firmare, non more uulgi agere, ſed umbraculis hortorum abditus, ut ignaua animalia, quibus ſi cibum ſuggeras, iacent torpentq;, præterita, inſtantia, futura, pari obliuione dimiſerat. Atq; illū in nemore Aricino deſidem & marcentem proditio Lucillij

Baſſi,

tellianos, ſi manus eorum oculoſq; non tolerent. Hæc ut quoſq; acceſ
ſerat. Plura ad Tertianos, ueterum recentiumq; admonens: ut ſub
M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pe-
puliſſent. Mox infenſus prætorianis: uos, inquit, niſi uincitis pagani,
quis alius imperator, quæ caſtra alia excipient? Illic ſigna armaq;
ueſtra ſunt, & mors uictis. Nam ignominiam conſumpſiſtis. Vndiq;
clamor. & orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) Tertiani ſalutaue-
re. Vagus inde conſilio ducis ſubditus rumor, adueniſſe Mutianum,
exercitus inuicem ſalutaſſe. Gradum inferunt, quaſi recentibus au-
xilijs aucti, rariore iam Vitellianorum acie, ut quos nullo rectore, ſu
us quenq; impetus uel pauor contraheret duceretúe. Poſtquam pul-
ſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrum-
puntur. nec reſtitui quiuere impedientibus uehiculis tormentiſq;. Per
limitem uiæ ſparguntur conſectandi feſtinatione uictores. eo notabili
or cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaq; auctore
Vipſano Meſſala tradam. Iulius Manſuetus ex Hiſpania Rapaci le-
gioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus in-
ter ſeptimanos à Galba conſcriptus, oblatum forte patrem & uulne
re ſtratum, dum ſemianimem ſcrutatur, agnitus, agnoſcenſq;, et exã
guem amplexus, uoce flebili precabatur placatos patris manes, neúe
ſe ut parricidam auerſarentur: publicum id facinus: & unum mili
tem quotam ciuilium armorum partem. Simul attollere corpus, ape-
rire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertêre pro-
ximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, et queſtus,
& ſæuiſſimi belli execratio. Nec eo ſegnius propinquos, affines, fra
tres trucidatos ſpoliant. Factum eſſe ſcelus loquuntur, faciuntq;. Vt
Cremonam uenere, nouum immenſumq; opus occurrit: Othoniano
bello Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris
uallum circumiecerat: eaq; munimenta rurſus auxerat. Quorum
aſpectu hæſere uictores, incertis ducibus quid iuberent. Incipere op
pugnationem feſſo per diem noctemq; exercitu, arduum, & nullo iu
xta ſubſidio anceps. Sin Bebriacum redirent, intolerandus tam lon-
gi itineris labor. & uictoria ad irritum reuoluebatur. Munire caſtra
id quoque propinquis hoſtibus formidoloſum, ne diſperſos & opus
molientes ſubita eruptione turbarent. Quæ ſuper cuncta, terrebat
ipſorum miles periculi, quàm moræ patiẽtior. Quippe ingrata quæ
tuta, & temeritate ſpes, omniſq; cædes, & uulnera & ſanguis aui-
ditate prædæ penſabantur. Huc inclinauit Antonius, cingiq; uallum
corona iuſſit. Primo ſagittis ſaxiſq; eminus certabant, maiore Flauia
norum pernicie, in quos tela deſuper librabantur. Mox uallum por-

tesq; legionibus attribuit,ut diſcretus labor fortes ignauoſq; diſtin-gueret,atque ipſa contentione decoris accenderetur: Proxima Bebriacenſi uiæ tertiani ſeptimaniq; ſumpſere,dexteriora ualli, octaua ac ſeptima Claudiana: tertiadecimanos ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ,dũ è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces ſcalaſq; conuectant. Tum elatis ſuper capita ſcutis denſa teſtudine ſuccedunt. Romanæ utrinque artes. pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt,diſiectam fluitantemq; teſtudinem lanceis cõtiſq; ſcrutantur,donec ſoluta compage ſcutorum,exangues aut laceros proſternerent. Multa cum ſtrage inceſſerat cunctatio,ni duces feſſo militi,& uelut irritas exhortationes abnuenti,Cremonam monſtraſſent. Hormi ne id ingenium,ut Meſſala tradit, an potior auctor ſit C. Pinius,qui Antonium incuſat,haud facile diſcreuerim: niſi ꝙ neque Antonius neque Hormus à fama uitaq; ſua,quamuis peſſimo flagitio degenerauere. Non iam ſanguis neque uulnera morabantur, quin ſubruerent uallum,quaterentq; portas,innixi humeris,& ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehenſarent hoſtium tela brachiaq;. integri cum ſaucijs,ſemineces cum expirantibus uoluuntur, uaria pereuntium forma,& omni imagine mortium. Acerrimum ſeptimæ tertiæq; legionum certamen. Et dux Antonius cum delectis auxiliaribus eódem incubuerat. Obſtinatos inter ſe cum ſuſtinere Vitelliani nequirent,& ſuperiecta tela teſtudine laberentur,ipſam poſtremo baliſtam in ſubeuntes propulere: quæ ut ad præſens diſiecat obruitq; quos inciderat,ita pinnas ac ſumma ualli ruina ſua traxit. Simul iuncta turris ictibus ſaxorum ceſſit. quã ſeptimani dum nituntur cuneis,tertianus ſecuribus gladijſq; portam perfregit. Primũ irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem inter omnes auctores conſtat. Is in uallum egreſſus deturbatis qui reſiſterent, conſpicuus manu ac uoce capta caſtra conclamauit. Cæteri trepidis iam Vitellianis,ſeq; è uallo præcipitantibus perrupere. completur cæde quantum inter caſtra muroſq; uacui fuit. Ac rurſus noua laborum facies, ardua urbis mœnia, ſaxeæ turres,ferrati portarum obijces, uibrans tela miles, frequens obſtrictuſq; Vitellianis partibus Cremonenſis populus,magna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu congregata: quod defenſoribus auxilium ob multitudinem,oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferriq; amœniſſimis extra urbem ædificijs iubet, ſi damno rerum ſuarum Cremonenſes ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egreſſa, fortiſſimo quoq; militum cõplet. Illi trabibus tegulisq; & facibus propugnatores deturbant. Iam le-

giones

ra mariq; circumuenit. Occupantur plana Vmbriæ, & quà Picenus ager Hadria alluitur. omniſq; Italia inter Veſpaſianum ac Vitelliũ Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è ſinu Piſano ſæuitia maris, aut aduerſante uento Portum Herculis Monœci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius ſacramentum cunctis circa hoſtilibus non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonenſem temere ingrederetur monendo terruit, ſimul cæterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates procurator Valerius Paulinus, ſtrenuus militiæ, & Veſpaſiano ante fortunã amicus, in uerba eius adegerat. Concitiſq; omnibus qui exautorati à Vitellio bellum ſponte ſumebant, Foroiulienſem coloniam clauſtraq; maris præſidio tuebatur, eo grauior autor, quòd Paulino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipſiq; pagani fauore municipali, & futuræ potentiæ ſpe, iuuare partes annitebãtur. quæ ubi paratu firma, & aucta rumore apud uarios Vitellianorum animos increbuere, Fabius Valens cum quatuor ſpiculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur mature: cæteriſq; remanere, & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus liberum fuit. Cæterum ut mare tutius Valenti, quàm littora aut urbes: ita futuri ambiguus, & magis quid uitaret, quàm cui fideret certus, aduerſa tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur. Ibi eũ miſſæ à Paulino liburnicæ oppreſſere. Capto Valente cuncta ad uictoris opes conuerſa, initio per Hiſpaniam à prima Adiutrice legione orto, quæ memoria Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſextam traxit. Nec Galliæ cunctabantur. Et Britanniam inclytus erga Veſpaſianum fauor, quòd illic ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, non ſine motu adiunxit cæterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam principem anxij mutabant. Ea diſcordia & crebris belli ciuilis rumoribus Britanni ſuſtulere animos, autore Venuſio: qui ſuper inſitam irociam & Romani nominis odium, proprijs in Carthimanduam reginam ſtimulis accendebatur. Carthimandua Brigantibus imperitabat, pollẽs nobilitate: & auxerat potentiam poſtquam capto per dolum rege Carataco, inſtruxiſſe triumphum Claudij Cæſaris uidebatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxus. ſpreto Venuſio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumq; accepit. concuſſa ſtatim flagitio domus. Pro marito ſtudia ciuitatis. pro adultero libido reginæ & ſæuitia. Igitur Venuſius accitis auxilijs, ſimul ipſorum Brigantum defectione, in extremum diſcri

men Carthimãduam adduxit. Tum petita à Romanis præſidia. & cohortes alæq; noſtræ uarijs prælijs exemere tamẽ periculo reginã. Regnũ Venuſio, bellũ nobis relictum. Turbata per eoſdẽ dies Germania, & ſocordia ducũ & ſeditione legionũ. Externa ui & perfidia ſociali propè afflicta Romana res. Id bellum cum cauſis & euẽtibus (etenim longius prouectum eſt) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, nunquam fida, tunc ſine metu, abducto è Mœſia exercitu. ſed prima rerum quieti ſpeculabantur: ubi flagrare Italiã bello, cuncta inuicem hoſtilia, accepere, expugnatis cohortiũ alarũq; hybernis, utraq; Danubij ripa potiebantur. Iamq; caſtra legionum excindere parabant, ni Mutianus ſextam legionem oppoſuiſſet, Cremonenſis uictoriæ gnarus, ac ne externa moles utrinq; ingrueret, ſi Dacus Germanusq; diuerſi irrupiſſent. Affuit ut ſæpe aliâs fortuna pop. Rom. quæ Mutianum uiresq; Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Aſia (proconſul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœſiæ præpoſitus eſt, additis copijs è Vitelliano exercitu: quem ſpargi per prouincias, & externo bello illigari, pars conſilij pacisq; erat. Nec cæteræ nationes ſilebant. Subita per Pontum arma Barbarum mancipium regiæ quondam claſſis præfectus mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus præpotens olim, & poſtquam regnum in formam prouinciæ uerterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque, haud temnendæ manus ductor, Trapezuntem uetuſtam admodum ciuitatem à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam ſubitus irrupit. Cæſa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romana, ſigna armaq; in noſtrum modum, deſidiam licentiamq; Græcorum retinebant. Claſſi quoq; faces intulit, uacuo mari eludẽs, quia lectiſſimas liburnicarum, omnemq; militem Mutianus Byzantium adegerat. Quin & Barbari contemptius uagabantur, fabricatis repente nauibus quas cameras uocant, arctis lateribus latã aluum ſine uinculo æris aut ferri connexam. & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas uoluuntur, pari utrinq; prora & mutabili remigio, quando hinc uel illinc appellere indiſcretum & innoxiũ eſt. Aduertit ea res Veſpaſiani animum, ut uexillarios è legionibus, ducemq; Virdium Geminum ſpectatæ militiæ deligeret. Ille incompoſitum & prædæ cupidine uagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectisq; raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in hoſtio fluminis Cohibi, tutum ſub Sedochezorum regis auxilio, quem

Baſſi, ac defectio claſſis Rauennatis perculit. Nec multo poſt de Cæcinna affertur mixtus gaudio dolor, & deſciuiſſe, & ab exercitu uinctum. plus apud ſocordem animum lætitia, quàm cura ualuit. Multa cum exultatione in urbem reuectus, frequenti concione pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinnæ uinciri iubet, ſubſtituto in locum eius Alpheno Varo. Mox ſenatum compoſita in magnificentiam oratione allocutus, exquiſitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinnam ſententiæ à L. Vitellio factum. Dein cæteri compoſita indignatione, quòd conſul rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus tot honoribus cumulatus, amicum prodidiſſet, uelut pro Vitellio conquerentes, ſuum dolorem proferebant. Nulla in oratione cuiuſquam erga Flauianos duces obtrectatio. errorem imprudentiamq́; exercituum culpantes, Veſpaſiani nomen ſuſpenſi & uitabundi circumibant. Nec defuit qui unum conſulatus diem (is enim in locum Cæcinnæ ſupererat) magno cum irriſu accipientis tribuentisq́; eblandiretur. Pridie Kalend. Nouembris Roſſius Regulus inijt, eiurauitq́;. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magiſtratu, neque lege lata, alium ſuffectum. Nam conſul uno die & ante fuerat Caninius Rebilus, C. Cæſare dictatore, cum belli ciuilis præmia feſtinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæſi mors, et famoſa fuit: de qua ſic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius Seruilianis hortis, turrim uicino ſitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciſcitanti cauſam, apud Cæcinnā Thuſcum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæſum nunciatur. Cætera in maius de apparatu, & ſolutis in laſciuiam animis. Nec defuere, qui ipſum Thuſcum & alios, ſed crimnoſius Blæſum incuſarent, quòd ægro principe lætos dies ageret. Vbi aſperatum Vitellium, & poſſe Blæſum peruerti, ſatis patuit ijs, qui principum offenſas acriter ſpeculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infenſus Blæſo æmulatione praua, quòd eum omni dedecore maculoſum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reſerat: filium eius ſinu complexus & genibus accidens, cauſam confuſionis quærenti, Non ſe proprio metu, nec ſui anxium, ſed pro fratre, pro liberis fratris, preces lachrymasq́; attuliſſe. Fruſtra Veſpaſianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ uirtute ac fide, tantum deniq; terrarum ac maris immenſis ſpacijs arceat. In urbe, ac ſinu cauendum hoſtem, Iunios Antoniosq́; auos iactantem, qui ſe ſtirpe imperatoria comem ac magnificum militibus oſtentet. Verſas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq́; negligens, fouet æmulum, princi

pis labores è conuiuio proſpectantem. Reddendam pro intempeſtiua lætitia mœſtam & funebrem noctem, qua ſciat et ſentiat uiuere Vitellium, & imperare, &, ſi quid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter ſcelus metumq;, ne dilata Blæſi mors maturam perniciem, palàm iuſſa atrocem inuidiam ferret, placuit ueneno graſſari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio Blæſum uiſendo. quin et audita eſt ſæuiſſima Vitellij uox, qua (ipſa enim uerba referam) ſe pauiſſe oculos ſpectata inimici morte iactauit. Blæſo ſuper claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obſtinatio fuit. Integris quoque rebus à Cæcinna & primoribus partium iam Vitellium aſpernantibus ambitus, abnuere perſeuerauit: ſanctus, inturbidus: nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum ſpadonumq; agmine, ſegnius quàm ad bellum incedens, proditam à Lucillio Baſſo Rauennatem claſſem, pernicibus nuncijs accepit. Et ſi cœptum iter properaſſet, nutantem Cæcinnam præuenire, aut ante diſcrimen pugnæ aſſequi legiones potuiſſet. Nec deerant qui monerent, ut cum fidiſſimis per occultos tramites uitata Rauenna Hoſtiliam Cremonamúe pergeret. Alijs placebat accitis ex urbe prætorijs cohortibus, ualida manu perrumpere. Ipſe inutili cũctatione, agendi tempora conſultando conſumpſit. Mox utrunq; conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec prouidit. Miſſis ad Vitelliũ literis auxilium poſtulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neq; ad fallendum aptus numerus, neq; ad penetrandũ. Sed Valens ne in tãto diſcrimine quidem infamia caruit, quominus illicitas rapere uoluptates, adulterijsq; ac ſtupris polluere hoſpitũ domus crederetur. Aderant uis & pecunia, & ruentis fortunæ nouiſſima libido. Aduentu demum peditum equitumq; prauitas conſilij patuit: quia nec uadere per hoſtes tam parua manu poterat, etiam ſi fidiſſima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen & præſentis ducis reuerentia morabatur, haud diuturna uincula apud auidos periculorum, & decoris ſecuros. Eo metu & paucis, quos aduerſa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipſe flexit in Vmbriam, atq; inde in Etruriam ubi cognito pugnæ Cremonenſis euentu, non ignauum, &, ſi proueniſſet, atrox conſiliũ inijt, ut arreptis nauibus in quamcunq; partem Narbonenſis prouinciæ egreſſus, Gallias & Germaniæ gentes, nouumq; bellum cieret. Digreſſo Valente, trepidos qui Ariminum tenebant Cornelius Fuſcus admoto exercitu, et miſſis per proxima littorum liburnicis, ter-

pecunia donisq́; ad ſocietatem perpulerat. Ac primo rex minis armisq́; ſupplicem tueri. Poſtquam merces proditionis aut bellum oſtendebatur, fluxa, ut eſt, Barbaris fide, pactus Aniceti exitium perfugas tradidit, belloq́; ſeruili finis impoſitus. Lætum ea uictoria Veſpaſianum, cunctis ſuper uota fluentibus, Cremonenſis prælij nuncius in Aegypto aſſequitur. Eo properantius Alexandriam pergit, ut fracto Vitellij exercitu, urbem quoque externæ opis indigam fame urgeret. Nanque & Africam eodem latere ſitam, terra mariq́; inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidijs, inopiam ac diſcordiã hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperij tranſit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia poſt Cremonam agebat ſatisfactum bello ratus & cætera ex facili: ſeu felicitas in tali ingenio, auaritiam, ſuperbiam, cæteraq́; occulta mala patefecit: ut captam Italiam perſultare, ut ſuas legiones colere, omnibus dictis factisq́; uim ſibi ad potentiam ſtruere. utq́; licentia militem imbueret, interfectorum centurionum ordines legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſq; delecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari uiolentia trahebantur. quæ ſeditioſa & corrumpendæ diſciplinæ mox in prædam uertebat, nihil aduentantem Mutianum ueritus: quod exitioſius erat, quàm Veſpaſianum ſpreuiſſe. Cæterũ propinqua hyeme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq́; uictricium legionum, milites uulneribus aut ætate graues, pleriq; etiam integri Veronæ relicti. ſufficere cohortes alæq́;, & è legionibus lecti, profligato iam bello uidebantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat initio cunctata, ſed proſperis rebus anxia: quòd defuiſſet. Sex millia Dalmatarum recens delectus comitabantur. Ducebat Pompeius Siluanus conſularis. uis conſiliorũ penes Annium Baſſum legionis legatum. Is Siluanum ſocordem bello, & dies rerum uerbis terentem, ſpecie obſequij regebat, ad omniaq́;, quæ agẽda forent, quieta cum induſtria aderat. Ad has copias è claſſicis Rauennatibus legionariam militiam poſcentibus, optimus quiſq; adſciti. Claſſem Dalmatæ ſuppleuere. Exercitus ducesq́; ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſumma rerum cunctantes, quòd motas ex urbe prætorias cohortes audierant, & teneri præſidijs Apenninum rebãtur, & ipſos in legione bello attrita, inopia & ſeditioſæ militum uoces terrebant, Clauarium (donatiui nomen eſt) flagitantium. nec pecuniam aut frumentum prouiderant: & feſtinatio atq; auiditas præpediebant, dum, quæ accipi poterant, rapiuntur. Celeberrimos autores habeo, tantam uictoribus aduerſus fas nefasq́; irreuerentiam fuiſſe, ut gregarius eques occiſum à ſe proxima acie fratrem profeſſus,

præmium à duabus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem ius hominum, aut ulciſci ratio belli permittebat. Diſtulerant tanquã maiora meritum, quàm quæ ſtatim exolueret, nec quicquam ultra traditur. Cæterum et prioribus ciuium bellis par ſcelus inciderat. Nam prælio, quo apud Ianiculum aduerſum Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein, cognito facinore, ſeipſum interfecit, ut Siſenna memorat. tanto acrior apud maiores ſicut uirtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliaq; ex ueteri memoria repetita, quotiens res locusq́; exempla recti, aut ſolatia mali poſcent, haud abſurde memorabimus. Antonio duabusq́; partium præmitti equites, omnemq́; Vmbriam explorari placuit, ſi qua Apẽnini iuga clementius adirentur: acciri aquilas ſignaq;, & quicquid Veronæ militum foret: Padumq́; & mare commeatibus compleri. Erant inter duces qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, & certiora de Mutiano ſperabantur. Nanque Mutianus tam celeri uictoria anxius, &, ni præſens urbe potiretur, expertem ſe belli gloriæq́; ratus, ad Primum & Varum media ſcriptitabat, inſtandum cœptis, aut rurſus cunctandi utilitates ediſſerens: atque ita cõpoſitus, ut ex euentu rerum aduerſa abnueret, uel proſpera agnoſceret. Plotium Griphum nuper ab Veſpaſiano in ſenatorum ordinem additum, ac legioni præpoſitum, cæterosq́; ſibi fidos apertius monuit. Iiq́; omnes de feſtinatione Primi ac Vari ſiniſtre, & Mutiano uolenti ſcripſere. Quibus epiſtolis Veſpaſiano miſſis, effecerat, ut non pro ſpe Antonij conſilia factaq; eius æſtimarentur. Aegre id pati Antonius, & culpam in Mutianum conferre, cuius criminationibus cœaluiſſent pericula ſua. nec ſermonibus tẽperabat, immodicus lingua, & obſequij inſolens. literas ad Veſpaſianum compoſuit iactantius, quàm ad principẽ, nec ſine occulta in Mutianum inſectatione: Se Pannonicas legiones in arma egiſſe, ſuis ſtimulis excitos Mœſiæ duces, ſua conſtantia perruptas alpes, occupatam Italiam, interſepta Germanorum Rhætorumq́; auxilia. quòd diſcordes diſperſasq́; Vitellij legiones equeſtri procella, mox peditum ui per diem noctemq́; fudiſſet, id pulcherrimum & ſui operis. caſum Cremonæ bello imputandũ. maiore damno, plurium urbium excidijs ueteres ciuium diſcordias reipublicæ ſtetiſſe. non ſe nuncijs neque epiſtolis, ſed manu et armis imperatori ſuo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Aſiam interim compoſuerint: illis Mœſiæ pacem, ſibi ſalutem ſecuritatemq́; Italiæ cordi fuiſſe. ſuis exhortationibus Gallias Hiſpaniasq́; ualidiſſimã terrarum partem ad Veſpaſianum conuerſas. ſed cecidiſſe in irritũ labores, ſi præmia periculorum ſoli aſſequantur, qui periculis non

affuerint. Nec feſellere ea Mutianum. Inde graues ſimultates: quas Antonius ſimplicius, Mutianus callide, eoq; implacabilius nutriebat. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans ſtulta diſſimulatione, remedia potius malorum, quàm mala differebat. Quippe confitenti cõſultantiq; ſuperant ſpes uireſq;. Cum è contrario læta omnia fingeret, falſis ingraueſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium. prohibiti per ciuitatem ſermones, eoq; plures: ac ſi liceret, uera narraturi, quia uetabantur, atrociora uulgauerant. Nec duces hoſtium augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circunductoſq; ut robora uictoris exercitus noſcerent, remittendo. quos omnes Vitellius ſecreto percontatus, interfici iuſſit. Notabili conſtantia centurio Iulius Agreſtis, poſt multos ſermones quibus Vitellium ad uirtutem fruſtra accendebat, perpulit ad uires hoſtium ſpectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit, ſed mandata imperatoris ſuumq; animum profeſſus, ut cuncta uiſeret poſtulat. Miſſi qui locum prælij, Cremonæ ueſtigia, captas legiones oſtenderent. Agreſtis ad Vitellium remeauit, abnuentiq; uera eſſe quæ referret, atque ultro corruptum arguenti: quandoquidem, inquit, magno documento opus eſt, nec alius iam tibi aut uitæ, aut mortis meæ uſus, dabo cui credas. atque ita digreſſus, uoluntaria morte dicta firmauit. Quidam iuſſu Vitellij interfectum de fide conſtantiaq; eadẽ tradidere. Vitellius ut è ſomno excitus, Iulium Priſcum & Alphenum Varum cum xiiij prætorijs cohortibus, & omnibus equitũ alis obſidere Apenninum iubet. Secuta è claſſicis legio. tot millia armatorum lecta equis uiriſq;, ſi alius dux foret, inferendo quoq; bello ſatis pollebant Ceteræ cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datæ. Ipſe nihil è ſolito luxu remittens, et diffidentia properus, feſtinare comitia, quibus conſules in multos annos deſtinabat: fœdera ſocijs, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nulla in poſterum cura lacerare imperium. Sed uulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat. Stultiſſimus quiſque pecunijs mercabatur. Apud ſapientes caſſa habebantur, quæ neque dari, neq; accipi ſalua republica poterant. Tandem flagitante exercitu (Meuaniam inſederat) magno ſenatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in caſtra uenit, incertus animi, & infidis conſilijs obnoxius. Concionanti (prodigioſum dictu) tantum fœdarum auium ſuperuolitauit, ut nube atra diẽ obtenderent. Acceſſit dirum omen, profugus altaribus taurus, disiecto ſacrificij apparatu, longe ubi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus. Sed

præcipuum ipſe Vitellius oſtentum erat, ignarus militiæ, improuidus conſilij: quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendo'ue bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuncios uultu quoque & inceſſu trepidus, dein temulentus. Poſtremo tædio caſtrorum, & audita defectione Miſenenſis claſſis, Romam reuertit, recentiſſimum quodq; uulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. Nam cum tranſgredi Apenninum integro exercitus ſui robore, & feſſos hyeme atque inopia hoſtes aggredi in aperto foret, dum diſpergit uires, acerrimum militem, & uſque in extrema obſtinatum, trucidandum, capiendumq; tradidit, peritiſſimis centurionum diſſentientibus, &, ſi conſulerentur, uera dicturis. Arguere eos intimi amicorum Vitellij, ita formatis principis auribus, ut aſpera quæ utilia, nec quicquam niſi iocundum & læſurum acciperet. Sed claſſem Miſenenſem (tantum ciuilibus diſcordijs etiam ſingulorum audacia ualet) Claudius Fauentius centurio per ignominiam à Galba dimiſſus, ad defectionem traxit, fictis Veſpaſiani epiſtolis, precium proditionis oſtentans. præerat claſſi Claudius Apollinaris, neque fidei conſtans, neque ſtrenuus in perfidia. & Apinius Tiro prætura functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem ſe defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæq; impulſæ. præcipuo Puteolanorum in Veſpaſianum ſtudio, contra Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miſcebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper claſſem Miſenenſem molli imperio rexerat) per mulcendis militum animis delegit. data in auxilium urbana cohors, & gladiatores quibus Iulianus præerat. Vt collata utrinque caſtra, haud magna cunctatione Iuliano in partes Veſpaſiani tranſgreſſo, Tarracinam occupauere, mœnibus ſituq; magis, quàm ipſorũ ingenio tutam. Quæ ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem cum ſex cohortibus & quingentis equitibus ingruenti per Campaniam bello oppoſuit. Ipſe æger animi, ſtudijs militum & clamoribus populi arma poſcentis refouebatur, dum uulgus ignauum & nihil ultra uerba auſurum, falſa ſpecie, exercitus, & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) uocari tribus iubet, dantes nomina ſacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in conſules partitur. Seruorum numerũ, & pódus argenti ſenatoribus indicit. equites Romani obtulere operam pecuniasq;, etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. Ea ſimulatio officia metu profecta uerterat in fauorem. Et pleriq; haud perinde Vitellium, quàm caſum locumq; principatus miſerabantur. nec deerat

nec deerat ipſe uultu, uoce, lachrymis miſericordiam eliciere, largus promiſſis, & , quae natura trepidantum eſt, immodicus. Quin et Caeſarem ſe dici uoluit, aſpernatus antea. ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentium, & uulgi rumor iuxta audiũtur. Caeterum ut omnia inconſulti impetus coepta, initijs ualida, ſpacio langueſcunt, dilabi paulatim ſenatores, equitesq́;, primo conctanter, &, ubi ipſe non aderat, mox conterriti, moeſti ue diſcrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quae non dabantur omiſit. Vt terrorem Italiae poſſeſſa Meuania, ac uelut renatum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Flauianas partes ſtudium tã pauidus Vitellij diſceſſus addidit. ereptus Samnis, Pelignusq́;: & Marſi aemulatione, quòd Campania praeueniſſet, ut in nouo obſequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed foeda hyeme per tranſitum Apennini conflictatus exercitus: & uix quieto agmine niues eluctãtibus, patuit quantum diſcriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna uertiſſet, quae Flauianis ducibus non minus ſaepe, quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuere, agreſti cultu, & notitia locorum, cuſtodias Vitellij elapſum. Propinqua affinitas Ceriali cum Veſpaſiano, nec ipſe inglorius militiae, eóq; inter duces aſſumptus eſt. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugiũ, multi tradidere. Et miſſi ab Antonio nuncij, per uarias fallendi artes penetrabant, locum ac praeſidium monſtrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciae ualetudinem cauſabatur. Domitiano aderat animus. ſed cuſtodes à Vitellio additi, quanquam ſe ſocios fugae promitterẽt, tanquam inſidiantes timebantur. Atque ipſe Vitellius reſpectu ſuarum neceſſitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium ut Carſulas uenere, paucos ad requiem dies ſumũt, donec aquilae ſignaq; legionum aſſequerentur. Et locus ipſe caſtrorũ placebat, late proſpectans, tuto copiarum aggeſtu, florentiſſimis pone tergum municipijs. Simul colloquia cum Vitellianis decem milliũ ſpacio diſtantibus, & proditio ſperabatur. Aegre id pati miles, et uictoriam malle, quàm pacem. ne ſuas quidem legiones opperiebantur, ut praedae, quàm periculorum ſocias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, eſſe adhuc Vitellio uires, ambiguas ſi deliberarent, acres ſi deſperaſſent. Initia bellorum ciuilium fortunae permittenda, uictoriam conſilijs & ratione proficiſci. Iam Miſenenſem claſſem et pulcherrimam Campaniae oram deſciuiſſe, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamq́; iaceat. Satis gloriae praelio Cremonenſi partum, & exitio Cremonae nimium inuidiae: ne concupiſcerent Romam capere potius, quàm ſer-

uare. Maiora illis præmia & multo maximum decus, ſi incolumita
tem ſenatui populoq; Ro. ſine ſanguine quæſiſſent. His ac talibus
mitigati animi. Nec multo poſt legiones uenere. Et terrore famaq; au=
cti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortan
te, multis ad tranſitionem, qui ſuas centurias turmaſq; tradere donũ
uictori, & ſibi in poſterum gratiam certabant. Per eos cognitum eſt
Interamnam proximis campis præſidio quadringentorum equitũ
teneri. Miſſus extemplo Varus cum expedita manu, paucos repugnã
tium interfecit. plures abiectis armis, ueniam petiuere. quidam in
caſtra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus uir
tutem copiaſq; hoſtium, quo amiſſi præſidij dedecus lenirent. Nec ul-
la apud Vitellianos flagitij pœna: & præmijs defectorum uera fi-
des: ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum
centurionumq;. Nã gregarius miles induerat pro Vitellio, donec Pri=
ſcus & Alphenus deſertis caſtris ad Vitellium regreſſi, pudore pro=
ditionis cunctos exoluerent. Iiſdem diebus Fabius Valens Vrbini
in cuſtodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus oſtentatum,
ne quam ultra ſpem fouerent. nam peruaſiſſe in Germanias Valen
tem, & ueteres illic nouoſq; exercitus ciere credebant. Viſa cæde, in
deſperationem uerſi & Flauianus exercitus immane quantum ani
mo exitium Valentis, ut finem belli accepit. Natus erat Valẽs Ana
gniæ, equeſtri familia, procax moribus, neque abſurdus ingenio fa-
mam urbanitatis per laſciuiam petere. ludicro iuuenum ſub Nerone,
uelut ex neceſſitate, mox ſponte mimos actitauit, ſcite magis quàm
probe. Legatus legionis & fouit Verginium, & infamauit. Fonteiũ
Capitonem in proditionem corruptum, ſeu quia corrumpere nequi-
uerat, interfecit, Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidia
illuſtratus. Abrupta undiq; ſpe Vitellianus miles tranſiturus in par
tes, id quoque non ſine dedecore, ſed ſub ſignis uexilliſq; in ſubiectos
Narniæ campos deſcendere. Flauianus exercitus ut ad prælium in-
tentus armatuſq;, denſis circa uiam ordinibus adſtiterat. Accepti in
medium Vitelliani: & circundatos Primus Antonius clementer al-
loquitur. pars Narniæ, pars Interãnæ ſubſiſtere iuſſi. relictæ ſimul è
uictricibus legiones neque quieſcentibus graues, & aduerſus contu-
maciam ualidæ. Non omiſere per eos dies Primus ac Varus crebris
nuncijs ſalutem, & pecuniam, & ſecreta Campaniæ offerre Vitel=
lio, ſi poſitis armis, ſeq; ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet. In
eundem modum & Mutianus compoſuit epiſtolas: quibus plerunq;
fidere Vitellius, ac de numero ſeruorum, electione lictorum loqui.
Tanta torpedo inuaſerat animum, ut ſi principem eum fuiſſe cæteri

non meminiſſent, ipſe obliuiſceretur. At primores ciuitatis Flauium Sabinum præfectum urbis ſecretis ſermonibus incitabant, uictoriæ famæq; partem capeſceret. Eſſe illi proprium militem cohortium urbanarum, nec defuturas uigilum cohortes, ſeruitia ipſorum, fortunam partium, & omnia prona uictoribus. ne Antonio Varoq; de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœſtis undique nuncijs trepidas. populi mobilem animum: & ſi ſe ducem præbuiſſet, eaſdem illas adulationes pro Veſpaſiano fore. Ipſum Vitellium ne proſperis quidem parem, adeo ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui urbem occupaſſet. Id Sabino conuenire, ut imperium fratri reſeruaret: id Veſpaſiano, ut cæteri poſt Sabinum haberentur. Haud quaquam erecto animo eas uoces accipiebat inualidus ſenecta. Erant qui occultis ſuſpitionibus inceſſerent, tanquam inuidia & æmulatione fortunā fratris moraretur. Nanq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis utriuſq; rebus, auctoritate pecuniaq; Veſpaſianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuiſſe, domo agriſq; pignori acceptis. Vnde quanquam manente in ſpeciē concordia, offenſarum opera metuebantur. Melior interpretatio, mitem uirum abhorrere à ſanguine & cædibus: eoq; crebris cum Vitellio ſermonibus de pace, ponendiſq; per conditionem armis agitare. Sæpe domi congreſſi, poſtremo in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba uoceſq; duos teſtes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul uiſentibus notabantur. Vitellij proiectus et degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti propior. Quòd ſi tam facile ſuorum mentes flexiſſet Vitellius, quàm ipſe ceſſerat, incruentam urbem Veſpaſiani exercitus intraſſet. Cæterum ut quiſq; Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, diſcrimen ac dedecus oſtentantes, & fidem in libidine uictoris. Nec tantam Veſpaſiano ſuperbiam, ut priuatum Vitellium pateretur, ne uictos quidē laturos. Ita periculum ex miſericordia. Ipſum ſanè ſenem, & proſperis aduerſiſq; ſatiatum. Sed quod nomen, quem ſtatum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Cāpaniæ ſinus promitti. Sed ubi imperium Veſpaſianus inuaſerit, non ipſi, non amicis eius, non denique exercitibus ſecuritatem, niſi extincto æmulatore redituram. Fabium illis Valentem captiuum & caſibus dubijs reſeruatum, prægrauem fuiſſe, nedum Primus ac Fuſcus, et ſpecimen partium Mutianus, ullam in Vitellium niſi occidendi licentiam habeāt. Non à Cæſare Pompeium, non ab Auguſto Antonium incolumes relictos. Niſi forte Veſpaſianus altiores ſpiritus gerat, Vitellij cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. Quin ut cenſurā patris, ut tres

conſulatus, ut tot egregiæ domus honores deceret, deſperatione ſaltem in audaciam accingeretur. perſtare militem, ſupereſſe ſtudia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod ſponte ruant. moriendum uictis, moriendum deditis. id ſolum referre, nouiſſimũ ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per uirtutem. Surdæ ad fortia conſilia Vitellio aures. Obruebatur animus miſeratione curáq;, ne pertinacibus armis minus placabilem uictorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & feſſa ætate parens, quæ tamen paucis ante diebus opportuna morte excidium domus præuenit, nihil principatu filij aſſecuta, niſi luctum & bonam famam. XV kalen. Ianu. audita defectione legionis cohortiúmq;, quæ ſe Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœſta circum familia. Simul ferebatur lecticula paruulus filius uelut in funebrem põpam. Voces populi blandæ & intempeſtiuæ. miles minaci ſilentio. Nec quiſquam adeo rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum principem, & generis humani paulo ante dominum, relicta fortunæ ſuæ ſede, per populũ, per urbẽ, exire de imperio: Nihil tale uiderãt, nihil audierãt. Repentina uis dictatorem Cæſarẽ oppreſſerat, occultæ Caiũ inſidiæ. nox & ignotum rus fugam Neronis abſconderant. Piſõ & Galba tanquam in acie cecidere: in ſua cõcione Vitellius, inter ſuos milites, proſpectantibus etiam fœminis, pauca & præſenti mœſtitiæ congruentia locutus: Cedere ſe pacis et Reip. cauſa: retinerent tantum memoriam ſui, fratrém q; & coniugem & innoxiam liberorum ætatem miſerarentur. Simul filium protendẽs, modo ſingulis, modo uniuerſis commendans, poſtremo fletu præpediẽte, aſſiſtenti conſuli (Cæcilius Simplex erat) exolutum à latere pugionem, uelut ius necis uitæq; ciuium, reddebat. Aſpernante conſule, reclamantibus qui in concione adſtiterant, ut in æde Concordiæ poſiturus inſignia imperij, domumq; fratris petiturus diſceſſit. Maior hic clamor obſiſtentium penatibus priuatis, in palatium uocantium. interclusum alterum iter, idq; ſolum, quod in ſacra uia pergeret, patebat. Tum conſilij inops in palatium rediјt. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripſeratq; Flauius Sabinus cohortium tribunis, ut militem cohiberent. Igitur tanquam omnis Reſp. in Veſpaſiani ſinum ceſſiſſet, primores ſenatus, & pleriq; equeſtris ordinis, omniſq; miles urbanus & uigiles, domum Flauij Sabini complevere. Illuc de ſtudijs uulgi & minis Germanicarum cohortium affertur. Longius iam progreſſus erat, q̃ ut regredi poſſet: & ſuo quiſq; metu, ne diſiectos eoq; minus ualidos Vitelliani conſectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiuſmodi rebus accidit,

conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumpſere. Circa lacum Fundani deſcendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptiſſimi Vitellianorum. Modicum ibi præliũ improuiſo tumultu, ſed proſperum Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutiſſimum è præſentibus, arcem Capitolij inſedit, milite ex q̃buſdam ſenatorum equitumq́; quorum nomina tradere haud promptum eſt, quoniam uictore Veſpaſiano multi id meritum erga partes ſimulauere. Subierunt obſidium etiam fœminæ: inter quas maxime inſignis Verulana Gracilia, neq; liberos, neque propinquos, ſed bellum ſecuta. Vitellianus miles cuſtodia ſocordi clauſos circũdedit. eóq; concubia nocte ſuos liberos Sabinus & Domitianum fratris filium in Capitolium acciuit. At Sabinus miſſo per neglecta ad Flauianos duces nuncio, qui circunſideri ipſos, niſi ſubueniretur, arctas res nunciaret, noctem adeo quietam egit, ut digredi ſine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduerſus pericula ferox, laboribus & uigilijs parum intentus erat. Et hybernus hymber repente fuſus, oculos auresq; impediebat. Luce prima Sabinus antequam inuicem hoſtilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus ad Vitellium miſit, cum mandatis & queſtu, quòd pacta turbarentur. Simulationem prorſus & imaginem deponendi imperij fuiſſe, ad decipiendos tot illuſtres uiros. Cur enim è roſtris, fratris domum imminentẽ foro, & irritandis hominum oculis, q̃ Auentinum & penates uxoris petiſſet? Ita priuato & omnem principatis ſpeciem uitanti conueniſſe. Contra Vitellium in palatium, in ipſam imperij arcem regreſſum. Inde armatum agmen emiſſum, ſtratam innocentium cædibus celeberrimam urbis partem. ne Capitolio quidem abſtineri. Togatũ nempe ſe, & unum è ſenatoribus, dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus urbiũ, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hiſpanijs Germanijsq; & Britannia deſciſcentibus, fratrem Veſpaſiani manſiſſe in fide, donec ultro ad conditiones uocaretur. Pacem et concordiã uictis utilia, uictoribus tantum pulchra eſſe. Si conuentionis pœniteat, non ſe, quem perfidia deceperit, ferro peteret, non filium Veſpaſiani uix puberem. quãtum occiſis uno ſene & uno iuuene profici? Iret obuiam legionibus: de ſumma rerũ illic certaret: cætera ſecundũ euentum prælij ceſſura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi ſui cauſa reſpondit, culpam in militem cõferens, cuius nimio ardori imparem eſſe modeſtiam ſuã. Et monuit Martialem, ut per ſecretam ædium partem occulte abiret, ne à militibus internuncius inuiſæ pacis interficeretur. Ipſe neq; iubendi, neq; uetandi potens, non iam imperator, ſed tantũ belli cauſa erat. Vix

dum regreſſo in Capitoliū Martiale, furens miles aderat, nullo duce, ſibi quiſq; auctor: ato agmine forum et imminentia foro templa prætervecti, erigunt aciem per aduerſam collem, uſq; ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextræ ſubeuntibus. In quarum tectum egreſſi, ſaxis teguliſq; Vitellianos deturbabant. neq; illis manus niſi gladijs armatæ, & arceſſere tormēta, aut miſſilia tela, longum uidebatur. Faces in prominentem porticum iecere: & ſequebantur ignem: ambuſtaſq; Capitolij fores penetraſſent, ni Sabinus reuulſas undiq; ſtatuas, decora maiorum, in ipſo aditu uice muri obiecisſet. Tum diuerſos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum aſyli, & quâ Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuiſa utraq; uis. propior atq; acrior p aſylum ingruebat. Nec ſiſti poterant ſcandentes per coniuncta ædificia: quæ, ut in multa pace, in altum edita, ſolum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obſeſſi, quæ crebrior fama eſt, quo nitentes ac progreſſos depulerint. Inde lapſus ignis in porticus appoſitas ædibus. mox ſuſtinentes faſtigium Aquilæ uetere ligno traxere flammam, aluerunt'q;. Sic Capitolium clauſis foribus indefenſum & indireptum conflagrauit. Id facinus poſt conditam urbē luctuoſiſſimum fœdiſſimum'q; Reip po. Ro accidit, nullo externo hoſte, propitijs, ſi per mores noſtros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi auſpicato à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porſena dedita urbe neq; Galli capta tenere potuiſſent, furore principum excindi? Arſerat & ante Capitoliū ciuili bello, ſed fraude priuata. Nūc palàm obſeſſum, palàm incenſum. quibus armorum cauſis, quo tantæ cladis pretio, pro patria bellauimus? Vouerat Tarquinius Priſcus rex bello Sabino, iecerat'q; fundamenta, ſpe magis futuræ magnitudinis, q̄ quo modicæ adhuc po. Ro res ſufficerent. Mox Seruius Tullius ſociorum ſtudio, deinde Tarquinius Superbus capta Sueſſa Pometia, hoſtium ſpolijs extruxere. Sed gloria operis libertati reſeruata. Pulſis regibus, Horatius Puluillus iterum conſul dedicauit ea magnificentia, quam immenſæ poſtea po. Ro. opes ornarēt potius, q̄ augerēt. Iiſdem rurſus ueſtigijs ſitum eſt, poſtquam interiecto CCCCXV annorum ſpacio L. Scipione, C. Norbano Coſs. flagrauerat. Curam uictor Sylla ſuſcepit, neq; tamen dedicauit. hoc ſolum felicitati eius negatum. Luctatij Catuli nomen inter tanta Cæſarū opera, uſq; ad Vitellium manſit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obſeſſis, q̄ obſeſſoribus intulit. Quippe Vitellianus miles neq; aſtu, neq; conſtantia inter dubia indigebat. Ex diuerſo trepidus miles, dux ſegnis et ueluti captus animi, non lingua non auribus competere. neq; alienis conſilijs

nis conſilijs regi, neq; ſua expedire. huc illuc clamoribus hoſtium cir cumagi. quæ iuſſerat, uetare: quæ uetuerat, iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi. poſtremo abiectis armis, fugam & fallendi artes circunſpectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammisq; miſcent. Pauca militariũ uirorum, inter quos maxime inſignes, Cornelius Martialis, Aemylius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scæua, pugnam auſi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neq; fugam cœptantem, circunſiſtunt, & Quintum Atticum conſulem, umbra honoris et ſua met uanitate monſtratum, quòd edicta in populum pro Veſpaſiano magnifica, probroſa aduerſus Vitelliũ iecerat. Cæteri per uarios caſus elapſi, quidam ſeruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter ſarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorum ſigno, quo inter ſe noſcebantur, ultro rogitantes reſpõdentesq́ue audaciam pro latebra haberent. Domitianus prima irruptione apud ædituum occultatus, ſolertia liberti lineo amictu turbæ ſacricolarum immixtus, ignoratus apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto æditui contubernio, modicum ſacellum IOVI CONSERVATORI aramq; poſuit, caſusq́; ſuos in marmore expreſſit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, ſeq́; in ſinu dei ſacrauit. Sabinus & Atticus onerati cathenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infeſto ſermone uultuq; excipiuntur, frementibus qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ petebant. Clamore à proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sabini expoſcit, minas adulationesq; miſcet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicere ut abſiſteret. Tum confoſſum collaceratumq́;, & abſciſſo capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. Hic exitus uiri haud ſanè ſpernendi. Quinq; & XXX ſtipendia in Rep. fecerat, domi militiæq; clarus. Innocentiam iuſtitiamq́; eius non argueres. Sermonis nimius erat. Id unum ſeptem annis quibus Mœſiam, duodecim quibus præfecturam urbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. in fine uitæ alij ſegnem, multi moderatum, & ciuium ſanguinis parcum credidere. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuiſſe Mutiano accepimus. Ferebant pleriq; etiam paci conſultum, dirempta æmulatione inter duos, quorum alter ſe fratrem imperatoris, alter conſortem imperij cogitaret. Sed Vitellius conſulis ſupplicium poſcenti populo reſtitit, placatus ac uelut uicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incendiſſet, ſe reum Atticus obtulerat. eaq; confeſ-

ſione,ſiue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenq; agnouiſſe,& à partibus Vitellij amolitus uidebatur. Iiſdem diebus L. Vitellius poſitus apud Feroniam caſtris, excidio Terracinæ imminebat,clauſis illic gladiatoribus remigibus'q;,qui non egredi mœnia,neq; periculum in aperto audebant. Præerat, ut ſupra memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus,laſciuia ſocordia'q; gladiatorum magis,quàm ducum ſimiles. Non uigilias agere, non intuta mœnium firmare,noctu die'q; fluxi,& amœna littorum perſonantes,in miniſterium luxus diſperſis militibus, de bello tantum inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies diſceſſerat Apinius Tyro:donis'q; ac pecunijs acerbe per municipia conquirẽdis,plus inuidiæ,q̃ uirium partibus adderat. Interim ad L. Vitellium ſeruus Verginij Capitonis perfugit:pollicitus'q;,ſi præſidium acciperet, uacuam arcem furtim traditurũ,multa nocte cohortes expeditas ſummis montium iugis ſuper caput hoſtium ſiſtit. Inde miles ad cædem magis,q̃ ad pugnam decurrit. ſternunt inermes,aut arma capientes & quoſdam ſomno excitos,cum tenebris,pauore,ſonitu tubarum,clamore hoſtili turbarentur. pauci gladiatorum reſiſtentes,neq; inulti cecidere. Cæteri ad naues ruebant,ubi cuncta pari formidine implicabantur,permixtis paganis:quos nullo diſcrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euaſere, in queis præfectus claſſis Apollinaris:reliquas in littore captas, aut nimio ruentiũ onere preſſas,mare hauſit. Iulianus ad L. Vitellium perductus,& uerberibus fœdatus,in ore eius iugulatur. Fuere qui uxorem L. Vitellij Triariam inceſſerint,tanquam gladio militari cincta, inter luctum clades'q; expugnatæ Terracinæ, ſuperbe ſæue'q; egiſſet. Ipſe lauream proſpere geſtæ rei ad fratrem miſit,percunctatus ſtatim regredi ſe,an perdonandæ Campaniæ inſiſtere iuberet. Quod ſalutare non modo partibus Veſpaſiani, ſed Reip. fuit. nam ſi recens uictoria miles & ſuper inſitam peruicaciam ſecundis ferox, Romam contendiſſet,haud parua mole certatum,nec ſine exitio urbis foret. quippe L. Vitellio quamuis infami inerat induſtria: nec uirtutibus,ut boni, ſed,quo modo peſſimus quiſq;,uitijs ualebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur,digreſſus Narnia Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies Otriculi per otium agitabat. Cauſa tam prauæ moræ, ut Mutianum opperirẽtur. Nec defuere qui Antonium ſuſpitionibus arguerent,tanquam dolo cunctantem,poſt ſecretas Vitellij epiſtolas, quibus conſulatum & nubilem filiam & dotales opes,pretium proditionis,offerebat: Alij ficta hæc, & in gratiam Mutiani compoſita: Quidam omnium id ducum conſilium fuiſſe, oſtentare potius urbi

bellum

bellum,quàm inferre: quando ualidiſſimæ cohortes à Vitellio deſciuiſſent & abſciſſis omnibus præſidijs ceſſurus imperio uidebatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui ſumptis temere armis, munitiſſimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduerſus tris cohortes tueri nequiſſet. Haud facile quis uni aſſignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mutianus ambiguis epiſtolis uictores morabatur, & Antonius præpoſtero obſequio, uel dum tegeret inuidiam crimen meruit. cæteriq; duces dum peractum bellum putant, finem eius inſigniuere. Ne Petilius quidē Cerialis cum mille equitibus præmiſſus, ut tranſuerſis itineribus per agrum Sabinum Salaria uia urbem introiret, ſatis maturauerat, donec obſeſſi Capitolij fama cunctos ſimul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, ſerum auxilium uenit. Illic interfectum Sabinum, conflagraſſe Capitolium, tremere urbē, mœſta omnia accepit. plebem quoq; & ſeruitia pro Vitellio armari nunciabatur. Et Petilio Ceriali equeſtre prælium aduerſum fuerat. nanq; incautum et tanquam ad uictos ruētem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. pugnatum haud procul urbe inter ædificia hortosq; & anfractus uiarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hoſtibus metum fecerant. neq; omnis eques concors, adiunctis quibuſdā qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium ſpeculabantur. capitur præfectus alæ Tullius Flauianus. cæteri fœda fuga conſternantur, non ultra Fidenas ſecutis uictoribus. Eo ſucceſſu ſtudia populi aucta. Vulgus urbanum arma cepit. Paucis ſcuta militaria. plures raptis quod cuiq; obuium telis, ſignum pugnæ expoſcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam urbem prorumpere iubet. Mox uocato ſenatu, deliguntur legati ad exercitus, ut prætexto Reip. concordiam pacemq; ſuaderent. Varia legatorum ſors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, aſpernante milite cōditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Ruſticus. auxit inuidiā ſuper uiolatum legati prætoriſq; nomen, propria dignatio uiri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam auſus. & ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipſa patriæ mœnia ciuilis rabies uſq; in exitium temeraſſet. Aequioribus animis accepti ſunt, qui ad Antoniū uenerant, non quia modeſtior miles, ſed duci plus auctoritatis. Miſcuerat ſe legatis Muſonius Ruſus equeſtris ordinis, ſtudium philoſophiæ, & placita Stoicorum æmulatus. Cœptabatq; permixtus manipulis, bona pacis ac belli diſcrimina diſſerens, armatos monere. Id pleriſq; ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcarētq;,

ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſq;, & alijs minitantibus, omiſiſſet
intempeſtiuam ſapientiam. Obuiæ fuere & uirgines Veſtales cum
epiſtolis Vitellij ad Antoniū ſcriptis. Eximi ſupremo certamine unū
diem poſtulabant. ſi moram interieciſſent, facilius omnia conuentu-
ra. Virgines cum honore dimiſſæ: Vitellio reſcriptum, Sabini cæde,
& incendio Capitolij dirempta belli commercia. Tētauit tamen An
tonius uocatas ad concionem legiones mitigare, ut caſtris iuxta pontē
Miluium poſitis, poſtera die urbem ingrederentur. Ratio cunctandi,
ne aſperatus prælio miles, non populo, non ſenatui, ne templis quidē
ac delubris deorum conſuleret. Sed omnem prolatationem, ut inimi
cam uictoriæ, ſuſpectabant. Simul fulgentia per colles uexilla, quanq̃
imbellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant. Tri-
partito agmine, pars, ut aſtiterat, Flaminia uia, pars iuxta ripā Ti
beris inceſſit: tertium agmen per Salariam collinæ portæ propin-
quabat. plebs inuectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus trinis et ipſe
præſidijs occurrit. Prælia ante urbem multa et uaria: ſed Flauianis
conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ii tantum conflictati
ſunt, qui in partem ſiniſtram urbis ad Saluſtianos hortos per angu
ſta & lubrica uiarum flexerant. Superſtantes macerijs hortorū Vi
telliani ad ſerum uſq; diem ſaxis pilisq; ſubeuntes arcebāt, donec ab
equitibus, qui porta Collina irruperant, circumuenirentur. Concurrē
re & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & par
ta toties uictoria: Vitelliani deſperatione ſola ruebant, & q̃q̃ pulſi,
rurſus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator popu
lus: utq; in ludicro certamine, hos modo, rurſus illos clamore et plau
ſu fouebat: quoties pars altera inclinaſſet abditi in tabernis, aut ſi
quam in domum perfugerant, erui iugulariq; poſtulantes parte ma
iore prædæ potiebantur. Nam milite ad ſanguinem & cædes obuer
ſo, ſpolia in uulgus cedebant. Sæua ac deformis urbe tota facies. ali
bi prælia & uulnera, alibi balneæ popinæq;. Simul cruor et ſtrues
corporum, iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio
libidinum, quicquid in acerbiſſima captiuitate ſcelerum, prorſus ut
eandē ciuitatem & furere crederes & laſciuire. Conflixerant ante
armati exercitus in urbe, bis L. Sylla, ſemel Cinna, uictoribus: nec tūc
minus crudelitatis. nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidē
temporis uoluptates intermiſſæ, uelut feſtis diebus id quoq; gaudium
accederet, exultabant. Fruebantur nulla partium cura, malis publi-
cis læti. Plurimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acer-
rimus quiſq; ut nouiſſimam ſpem retinebant Eo intentius uictores,
præcipuo ueterum cohortium ſtudio, cuncta ualidiſſimarum urbium

excidijs repertæ, ſimul admouent, teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſq;, quicquid tot prælijs laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo cõſummari clamitantes. Vrbem ſenatui ac po. Ro. templa dijs reddita, proprium eſſe militis decus in caſtris: illam patriam, illos penates. ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam. Contra Vitelliani q̃q̃ numero fatoq; diſpares, inquietare uictoriam, morari pacem, domos araſq; cruore fœdare, ſuprema uictis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes ſuper turres & propugnacula mœnium expirauere. Cõuulſis portis reliquus globus obtulit ſe uictoribus, & cecidere omnes contrarijs uulneribus uerſi in hoſtem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius capta urbe, ꝑ auerſam palatij partem Auẽtinum in domum uxoris ſellula defertur, ut, ſi diẽ latebra uitauiſſet, Terracinam ad cohortes fratremq; perfugeret. Dein mobilitate ingenij, &, quæ natura pauoris eſt, cum omnia metuenti præſentia maxime diſplicerent, in palatium regreditur, uaſtum deſertumq;, dilapſis etiam infimis ſeruitiorum, aut occurſum eius declinantibus. Terret ſolitudo, & tacentes loci. tentat clauſa, inhorreſcit uacuis. feſſuſq; miſero errore, & pudenda latebra ſemet occultans, ab Iulio Placito tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus laniata ueſte, fœdum ſpectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illachrymante. deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militibus, Vitellium infeſto ictu per iram, uel quo maturius ludibrijs eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurẽ tribuni amputauit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitellium infeſtis mucronibus coactum modo erigere os & offerre contumelijs, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerunq; roſtra, aut Galbæ occiſi locum contueri, poſtremo ad Gemonias, ubi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox una non degeneris animi excepta, cum tribuno inſultanti, ſe tamen imperatorem eius fuiſſe reſpondit. ac deinde ingeſtis uulneribus cõcidit. Et uulgus eadem prauitate inſectabatur interfectum, qua fouerat uiuentem. Pater illi L. Vitellius. ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat, conſulatum, ſacerdotia, nomen locũq; inter primores, nulla ſua induſtria, ſed cũcta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere qui ipſum non nouerant. Studia exercitus, ratio cuiquam bonis artibus quæſita, perinde affuere, q̃ huic ꝑ ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas, quæ, ni adſit modus, in exitium uertuntur. Amicitias dũ magnitudine munerum, non conſtantia morum continere putat, meruit magis, q̃ habuit. Haud dubie intererat, Vitellium uinci. Sed imputare perfidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidere, cum à Galba deſciuiſſent. Præ

cipitante in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum ſenatorumq́;, qui dilapſi ex urbe aut per domos clientium ſemet occultabant, uocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & Cæſarem conſalutatum, miles frequens, utq́; erat in armis, in paternos penates deduxit.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM

LIBER XX.

i NTERFECTO Vitellio bellum magis deſierat, quàm pax cœperat. Armati per urbem uictores, implacabili odio uictos conſectabantur. plenæ cædibus uiæ, cruenta fora templaq́;, paſſim trucidatis ut quenque ſors obtulerat. Ac mox augeſcente licentia, ſcrutari, ac protrahere abditos: ſi quem procerum habitu & iuuenta proſpexerant, obtruncare, nullo militum aut populi diſcrimine. quæ ſæuitia, recentibus odijs, ſanguine explebatur, dein uerterat in auaritiam. Nihil uſquam ſecretum aut clauſum ſinebant, Vitellianos occultari ſimulantes. Initium id perfringendarum domuum, uel, ſi reſiſteretur, cauſa cædis. Nec deerat egentiſſimus quiſque ex plebe. & peſſimi ſeruitiorum prodere ultro dites dominos. alij ab amicis monſtrabantur. Vbique lamenta, conclamationes, & fortuna captæ urbis, adeo ut Othoniani Vitellianiq́; militis
» inuidioſa antea petulantia deſideraretur. Duces partium accendendo
» ciuili bello acres, temperandæ uictoriæ impares. Quippe in turbas
» & diſcordias peſſimo cuique plurima uis, pax & quies bonis ar-
» tibus indigent. Nomen ſedemq́; Cæſaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, ſed ſtupris & adulterijs filium principis agebat. Præfectura prætorij penes Arrium Varum. Summa potentiæ in Primo Antonio. is pecuniam familiamq́; è principis domo, quaſi Cremonenſem prædam rapere. Cæteri modeſtia uel ignobilitate, ut in bello obſcuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & ſeruitio parata, occupare redeuntem Tarracina L. Vitelliū cum

cohortibus, extinguiq; reliqua belli, poſtulabat. Præmiſſi Aricia equites. agmen legionũ intra Bouillas ſtetit. Nec cunctatus eſt Vitellius ſeq; & cohortes arbitrio uictoris permittere. Et miles infelicia arma haud minus ira, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo ſeptus armatis per urbem inceſſit. Nemo ſupplici uultu, ſed triſtes & truces, & aduerſum plauſus ac laſciuiam inſultantis uulgi immobiles. paucos erumpere auſos circumiecti preſſere. cæteri in cuſtodiam cõditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quanquam inter aduerſa, ſalua uirtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par uitijs fratris, in principatu eius uigilantior, nec perinde proſperis ſocius, q̃ aduerſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus cum expedito equite ad componendam Campaniam mittitur, diſcordibus municipiorũ animis, magis inter ſemet, quàm contumacia aduerſus principem. Viſo milite, quies & minoribus colonijs impunitas. Capuæ legio tertia hyemandi cauſa locatur, et domus illuſtres afflictæ, cum contra Tarracinenſes nulla ope iuuarentur. Tanto procliuius eſt, iniuriæ, quàm beneficio uicem exoluere: q̃a gratia oneri, ultio in quæſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis quos acceptos Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe ſumpta per Gallias Hiſpaniasq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtq̃ Aegyptum, Iudæam Syriamq; & omnis prouincias exercitusq; luſtrauerant, uelut expiato terrarum orbe, cœpiſſe finem uidebantur. Addidere alacritatem Veſpaſiani literæ, tanquã manente bello ſcriptæ. ea, prima ſpecie, forma. cæterum ut princeps loquebatur, ciuilia de ſe & Rep. egregia. nec ſenatus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & conſulare imperium decernũtur. Miſerat & Mutianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuere. ſi priuatus eſſet, cur publice loqueretur. potuiſſe eadem paucos poſt dies loco ſententiæ dici. ipſa quoque inſectatio in Vitellianos ſera & ſine libertate. id uero erga Rempub. ſuperbum, erga principem contumelioſum, quòd in manu ſua fuiſſe imperium, donatumq; Veſpaſiano iactabat. Cæterum inuidia in occulto, adulatio in aperto, erant. Multo cum honore uerborum Mutiano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varo prætoria inſignia. Mox deos reſpexere. reſtitui placuit Capitolium. Eaq; omnia Valerius Aſiaticus conſul deſignatus cenſuit. Cæteri uultu manuq;, pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium

adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentiebantur. Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum uentum, prompſit ſententiam, ut honorificam in bonum principem. Falſa aberant, & ſtudijs ſenatus attollebantur. Iſq; præcipuus illi dies magnæ offenſæ initiũ, & magnæ gloriæ fuit. Res poſcere uidetur, quia iterum in mentionem incidimus uiri ſæpius memorandi, ut uitam ſtudiaq; eius & quali fortuna ſit uſus, paucis repetam. Heluidius Priſcus regione Italiæ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre qui ordinem primipili duxiſſet, ingenium illuſtre altioribus ſtudijs iuuenis admodum dedit, non, ut plerique, ut nomine magnifico ſegne otium uelaret, ſed quòd firmior aduerſus fortuita, Remp. capeſceret. doctores ſapientiæ ſecutus eſt, qui ſola bona quæ honeſta, mala tantum quæ turpia, potentiã, nobilitatem, cæteraq; extra animum, neque bonis, neque malis annumerant. Quæſtorius adhuc à Pæto Thraſea gener delectus, è moribus ſoceri nihil æque ac libertatem hauſit, ciuis, ſenator, maritus, gener, amicus, cunctis uitæ officijs æquabilis, opum contemptor, recti ꝑuicax, conſtans aduerſus metus. Erant quibus appetentior famæ uideretur, quando etiam ſapientibus cupido gloriæ nouiſſima exuitur. Ruina ſoceri, in exilium pulſus, ut Galbæ principatu redijt, Marcellum Eprium delatorem Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea ultio (incertum maior an iuſtior) ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur. Primo minax certamen, & egregijs orationibus utriuſq; certatum. Mox dubia uolũtate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus omiſit Priſcus, uarijs (ut ſunt hominum ingenia) ſermonibus moderationem laudantium, aut conſtantiam requirentium. Cæterum eo ſenatus die, quo de imperio Veſpaſiani cenſebant, placuerat mitti ad principem legatos Hinc inter Heluidium et Eprium acre iurgium. Priſcus, eligi nominatim à magiſtratibus iuratis, Marcellus urnam poſtulabat. quæ conſulis deſignati ſententia fuerat. Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne alijs electis poſthabitus crederetur. Paulatimq; per altercationem ad continuas & infeſtas orationes prouecti ſunt, quærente Heluidio, quid ita Marcellus iudicium magiſtratuum paueſceret? eſſe illi pecuniam & eloquentiam, queis multos anteiret, ni memoria flagitiorum urgeretur. Sorte & urna mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta, ut uniuſcuiuſq; uitam famamq; penetrarent. pertinere ad utilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiã cum Thraſea, Sorano, Senecione, quorum accuſatores etiam ſi puniri

non oporteat, oſtentari nõ debere. hoc ſenatus iudicio uelut admoneri principem, quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos. Eſſe ſatis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmijs & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret. Marcellus non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat ſecundum uetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent ne ambitioni aut inimicitijs locus foret. Nihil eueniſſe cur antiquitus inſtituta exoleſcerent, aut principis honor in cuiuſquam contumeliã uerteretur. ſufficere omnes obſequio. id magis uitandum, ne peruicacia quorundam irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & uultus quoq; ac ſermones omnium circunſpectans. Se meminiſſe tẽporum quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auiq; inſtituerint: ulteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores uoto expetere, qualeſcunque tolerare. Non magis ſua oratione Thraſeam, quàm iudicio ſenatus afflictum. Sæuitiam Neronis per huiuſmodi imagines illuxiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quàm exilium. Denuq; conſtantia, fortitudine Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe unum eſſe ex illo ſenatu, qui ſimul ſeruierit: ſuadere etiam Priſco, ne ſupra principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, iuuenem liberorum patrẽ præceptis coërceret. Quo modo peſſimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregijs modum libertatis placere. Hæc magnis utrinq; contentionibus iactata, diuerſis ſtudijs accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiam medijs patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidiſſimus quiſq; eôdem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nã tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curam conſul deſignatus ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, principi reſeruabat. Heluidius arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cum perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertulinus tribunus plebis interceſſit, ne quid ſuper tanta re principe abſente ſtatueretur. cenſuerat Heluidius, ut Capitolium publice reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſſimus quiſque ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuere qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falſo teſtimonio circumuentum arguebat. Ea cognitione renouari odia accuſationum uidebãtur. ſed uilis & nocens reus protegi non poterat. Quippe Sorani ſancta memoria: Celer profeſſus ſapientiam, dein teſtis in Baream pro-

ditur corruptorq; amicitiæ, cuius ſe magiſtrũ ferebat. Proximus dies cauſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quàm Priſcus & Marcellus cæteriq; motis adulationibus animis expectabantur. Tali rerum ſtatu, cum diſcordia inter partes, ira apud uictos, nulla in uictoribus auctoritas, non leges, non principes in ciuitate eſſent, Mutianus urbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variq; potentia, male diſſimulata in eos Mutiani iracũdia, quamuis uultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, uerterat ſe, transtuleratq;. Ille unus ambiri, coli. nec deerat ipſe ſtipatus armatis, domos hortosq; permutans. apparatu, inceſſu, excubijs uim principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calphurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus: ſed nomẽ inſigne, & decora ipſi iuuenta, rumore uulgi celebrabantur. Erãtq; in ciuitate adhuc turbida, & nouis ſermonibus læta, qui principatus inanem ei famam circundarent. Iuſſu Mutiani cuſtodia militari cinctus, ne in ipſa urbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimũ ab urbe lapidem uia Appia fuſo ꝑ uenas ſanguine extinguitur. Iulius Priſcus prætoriarum ſub Vitellio cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis, quàm neceſſitate. Alphenus Varus ignauiæ infamiæq; ſuæ ſuperfuit. Aſiaticus enim (is libertus) malã potentiam ſeruili ſupplicio expiauit. Iiſdem diebus crebeſcentem cladis Germanicæ famam nequaquam mœſta ciuitas excipiebat. cæſos exercitus, capta legionum caſtra hyberna, deſciuiſſe Gallias, non ut mala loquebantur. Id bellum quibus cauſis ortum, quanto externarum ſociarumq; gentiũ motu flagrauerit, altius expediam. Bataui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, ſimulq; inſulam inter uada ſitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis ſocietate ualidiorum attriti, uiros tantum armaq; imperio miniſtrãt, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas uetere inſtituto nobiliſſimi popularium regebãt. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio arma equosq; retinens, integris turmis Rhenum perrumpere. Iulius Paulus & Claudius Ciuilis, regia ſtirpe, multo cæteros anteibant. Paulum Fonteius Capito falſo rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili cathenæ, miſſusq; ad Neronem, & à Galba abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adijt, flagitante ſuppliciũ eius exercitu. Inde cauſæ irarũ, ſpesq; ex malis noſtris. Sed Ciuilis ultra, quàm barbaris ſolitum, ingenio ſolers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens ſimili oris de-

honeſtamento, ne ut hoſti obuiam iretur, ſi à Populo Romano palàm deſciuiſſet, Veſpaſiani amicitiam ſtudiumq́; partium prætendit, miſſis ſanè ad eum Primi Antonij literis, quibus auertere acita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones iubebatur. Eadē Hordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, & Reip. cura, cui excidium aduentabat, ſi redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupiſſent.

Igitur Ciuilis eſciſcēdi certus, occultato interim altiore cōſilio, cætera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iuſſu Vitellij Batauorum iuuentus ad delectum uocabatur: quem ſuapte natura grauem, onerabant miniſtri auaritia ac luxu, ſenes, aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rurſus impuberes, ſed forma conſpicui (& eſt pleriſq́; procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compoſiti ſeditionis auctores, perpulere ut delectū abnuerent. Ciuilis primores gentis, & prōptiſſimos uulgi, ſpecie epularum, ſacrum in nemus uocatos, ubi nocte ac lætitia incaluiſſe uidet, à laude gloriáq́; gentis orſus, iniurias & raptus, & cætera ſeruitij mala enumerat. Neque enim ſocietatem, ut olim, ſed tanquam mancipia haberi: quando legatum graui quidem comitatu, & ſuperbo cum imperio uenire: tradi ſe præfectis centurionibuſq́;: quos ubi ſpolijs & ſanguine expleuerint, mutari, exquiriq́; nouos ſinus, et uaria prædandi uocabula. Inſtare delectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus uelut ſupremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hybernis, quàm prædam et ſenes: attollerent tantum oculos & inania legionum nomina ne paueſcerent: eſſe ſibi robur peditum equitumq́;: conſanguineos Germanos, Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellū, cuius ambiguam fortunam Veſpaſiano imputaturos: uictoriæ rationem non reddi. Magno cum aſſenſu auditus, Barbaro ritu & patrijs execrationibus uniuerſos adigit. Miſſi ad Caninefates qui conſilia ſociarent. Ea gens partē inſulæ colit, origine, lingua, uirtute par Batauis: numero ſuperantur. Mox occultis nuncijs pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, miſſas in Germaniam, ut ſupra retulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus ſtolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium inſigni. pater eius multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionum ludibrium impune ſpreuerat. Igitur ipſo rebellis familiæ omine, impoſitusq́; ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris uibratus, dux deligitur. Statimq́; acitis Friſijs (transrhenana gens eſt) duarum cohortium hyberna proximo occupato Oceano irrumpit. Nec præuiderant impetum hoſtium milites,

nec, ſi præuidiſſent, ſatis uirium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta caſtra: dein uagos et pacis modo effuſos lixas negociatoresq; Romanos inuadunt. Simul excidijs caſtellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incenſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa uexillaq;, & quod militum, in ſuperiorem inſulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari. nomen magis exercitus, quàm robur, cohortibus abductis, Vitellius è proximis Neruiorũ Germanorumq; pagis, ſegnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo graſſandũ ratus, incuſauit ultro præfectos, quòd caſtella deſeruiſſent: ſe cum cohorte, cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurum: illi ſua quiſque hyberna repeterent. Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes facilius opprimi, nec Brinonem ducem eius belli, ſed Ciuilem eſſe patuit, erumpẽtibus paulatim indicijs, quæ Germani, læta bello gẽs, non diu occultauerant. Vbi inſidiæ parum ceſſere, ad uim trãſgreſſus, Caninefates, Friſios, Batauos proprijs cuneis componit. directa ex diuerſo acies haud procul à flumine Rheno, et obuerſis in hoſtem nauibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerat. nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Ciuilem tranſtulit. Perculſiq; milites improuiſa proditione, à ſocijs hoſtibusq; cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumq; impediebant. mox contra tendere, & puppes hoſtili ripæ obijcere. ad poſtremum gubernatores cẽturionesq; niſi eadẽ uolentes, trucidant, donec uniuerſa quatuor & uiginti nauium claſſis trãsfugeret, aut caperetur. Clara ea uictoria in præſens, in poſterum uſui: armaq; & naues, quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliasq; fama, libertatis auctores celebrabãtur. Germaniæ ſtatim miſere legatos auxilia offerentes. Galliarum ſocietatem Ciuilis arte donisq; affectabat, captos cohortium præfectos ſuas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent data poteſtate. manentibus honorata militia, digredientibus ſpolia
» Romanorum offerebantur. Simul ſecretis ſermonibus admonebat
» malorum, quæ tot annis perpeſſi, miſerã ſeruitutem falsò pacem uo-
» carent. Batauos quanquam tributorum expertes, arma contra com-
» munes dominos cepiſſe. prima acie fuſum uictumq; Romanum. quid
» ſi Galliæ iugum exuant? quantum in Italia reliquum? prouinciarũ
» ſanguine prouincias uinci. ne Vindicis aciem cogitarent. Batauo equi
» te protritos Aeduos Aruernosq;. fuiſſe inter Verginij auxilia Bel-
» gas: uereq; reputantibus Galliam ſuiſmet uiribus concidiſſe. Nũc eaſ
» dem omniũ partes, addito ſi quid militaris diſciplinæ in caſtris Ro-
» manorum uiguerit. eſſe ſecum ueteranas cohortes, quibus nup Otho-

nis

„ nis legiones procubuerint. Seruirent Syria Aſiaq; & ſuetus regibus
„ Oriens, multos adhuc in Gallia uiuere ante tributa genitos. Nuper
„ certe cæſo Quintilio Varo pulſam è Germania ſeruitutem. Nec Vi-
„ tellium principem, ſed Cæſarem Auguſtum bello prouocatum. Liber
„ tatem natura etiam mutis animalibus datam. Virtutem proprium ho
„ minis bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde arriperent uacui occu
„ patos, integri feſſos. dum alij Veſpaſianum, alij Vitellium foueant,
„ patere locum aduerſus utrunq;. Sic in Gallias Germaniaſq; inten
tus, ſi deſtinata proueniſſent, ualidiſſimarum ditiſſimarumq; natio-
num regno imminebat. At Flaccus Hordeonius primos Ciuilis cona
tus per diſſimulationem aluit. Vbi expugnata caſtra, deletas cohor-
tes, pulſum Batauorum inſula Romanum nomen trepidi nuncij af-
ferebant, Mumiũ Lupercũ legatũ (is duarũ legionum hybernis præ
erat) egredi aduerſus hoſtem iubet. Lupercus legionarios, è pñtibus
Vbios, è proximis Treuirorũ eqtes, haud lõge agentes, raptim tranſ
miſit, addita Batauorũ ala, quæ iam pridem corrupta fidem ſimula
bat, ut proditis in ipſa acie Romanis, maiore precio fugeret. Ciuilis ca
ptarum cohortium ſignis circundatus, ut ſuo militi recens gloria an
te oculos, & hoſtes memoria cladis terrerentur, matrem ſuam ſoro-
resq;, ſimul omnium coniuges paruoſq; liberos conſiſtere à tergo iu
bet, hortamenta uictoriæ, uel pulſis pudorem. Vt uirorum cantu, fœ=
minarum ululatu ſonuit acies, nequaquam par à legionibus cohorti-
busq; redditur clamor. Nudauerat ſiniſtrum cornu Batauorum ala
transfugiens, ſtatimq; in nos uerſa. Sed legionarius miles, quãquam
rebus trepidis, arma ordineſq; retinebat. Vbiorum Treuirorumq;
auxilia, fœda fuga diſperſa, totis campis palantur. Illuc incubuere
Germani. Et fuit interim effugium legionibus in caſtra, quibus Ve-
terum nomen eſt. Præfectus alæ Batauorum Claudius Labeo oppi=
dano certamine æmulus Ciuili ne interfectus inuidiam apud popu=
lares, uel, ſi retineretur, ſemina diſcordiæ præberet, in Friſios auehi-
tur. Iiſdem diebus Batauorum & Canineſatium cohortes, cum iuſſu
Vitellij in urbem pergerent, miſſus à Ciuile nuncius aſſequitur. Intu
muere ſtatim ſuperbia ferociaq;, & precium itineris donatiuum, du
plex ſtipendium, augeri equitum numerum, promiſſa ſanè à Vitel-
lio poſtulabant, non ut aſſequerentur, ſed cauſam ſeditioni. Et Flac=
cus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm ut acrius expoſce
rent, quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam
petiuere, ut Ciuili iungerentur. Hordeonius adhibitis tribunis centu
rionibusq; conſultauit, num obſequium abnuẽtes ui coërceret. Mox
inſita ignauia, & trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorũ ani-

mus, & ſubito delectu ſuppletæ legiones angebant, ſtatuit continere intra caſtra militem. Dein pœnitentia, & arguentibus ipſis qui ſua ſerant, tanquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut arceret tranſitu Batauos, ſe cũ exercitu tergis eorum hæſurum. Et opprimi poterãt, ſi hinc Hordeonius, inde Gallus motis utrinq; copijs, medios clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, alijſq; literis Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde ſuſpitio, ſponte legatorum excitari bellum. quin cuncta, quæ acciderant, aut metuebantur, non inertia militis neq; hoſtium ui, ſed fraude metuebantur ducum euenire. Batavi cum caſtris Bonnenſibus propinquarent, præmiſere qui Herennio Gallo mandata cohortium exponeret. Nullum ſibi bellum aduerſus Romanos, pro quibus toties bellaſſent: Longa atq; irrita militia feſſis, patriæ atque otij cupidinẽ eſſe: Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore. ſin arma occurrant, ferro uiã inuenturos. Conctantem legatum milites perpulerant, fortunam prælij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarũ cohortes, ſimul paganorum lixarumq; ignaua, ſed procax ante periculum manus omnibus portis erumpunt, ut Batauos numero impares circunfundant. Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur, denſi undique, & frontem tergaq; ac latus tuti. Sic tenuẽ aciẽ noſtrorum perfringunt. Cedentibus Belgis pellitur legio, & uallum portaſq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus foſſæ. nec cæde tantum & uulneribus, ſed ruina, & ſuis pleriq; telis interiere. Victores, colonia Agrippinenſium uitata, nihil cætero in itinere hoſtile auſi, Bonnenſe prælium excuſabant, tanquam petita pace, poſtquam negabatur, ſibimetipſi conſuluiſſent. Ciuilis aduentu ueteranarum cohortium iuſti iam exercitus ductor, ſed conſilij ambiguus, & uim Romanam reputans, cunctos, qui aderant, in uerba Veſpaſiani adigit. mittitq; legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulſæ, in Vetera caſtra conceſſerant, ut idem ſacramentum acciperent. Redditur reſponſum, neq; proditoris, neq; hoſtium ſe conſilijs uti. Eſſe ſibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma uſq; ad ſupremum ſpiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, ſed meritas ſceleris pœnas expectaret. Quæ ubi relata Ciuili, incenſus ira, uniuerſam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq;, & excita nuncijs Germania ad prædam famamq;. Aduerſus has belli concurrentis minas, legati legionum Mumius Lupercus, & Numiſius Rufus uallum murosq; firmabant. ſubuerſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipij extructa, ne hoſtibus uſui forent. Sed

parum

parum prouiſum,ni copiæ in caſtra conueherentur,rapi permiſere. Ita paucis diebus per licentiam abſumpta ſunt,quæ aduerſus neceſſitates in lógum ſuffeciſſent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens,utranque Rheni ripam, quo truculentior uiſu foret,Germanorum cateruis complet,aſſultante per campos equite.Simul naues in aduerſum amnem agebantur. Hinc ueteranarum cohortium ſigna,inde deromptæ ſyluis lucisq; ferarum imagines, ut cuiq; genti inire prælium mos eſt,iuxta belli ciuilis externiq; facie ſtupefecerant obſeſſos. & ſpem oppugnantium augebat amplitudo ualli: quod duabus legionibus ſitum, uix quinque millia armatorũ tuebantur.Sed lixarum multitudo turbata pace illuc congregata, & bello miniſtra aderat. Pars caſtrorum in collem leniter aſſurgens, pars æquo adibatur.quippe illis hybernis obſideri premiq; Germanias Auguſtus crediderat:neque unquam id malorum,ut oppugnatum ultro legiones noſtras uenirent. Inde nõ loco neq; munimentis labor additus.Vis et arma ſatis placebant.Batauí,tranſrhenaniq;, quo diſcreta uirtus manifeſtius ſpectaretur, ſibi quæq; gens conſiſtunt, eminus laceſſentes.Poſt ubi pleraque telorum turribus pinnisq; mœnium irrita hærebant,et deſuper ſaxis uulnerabantur, clamore atque impetu inuaſere uallum.Appoſitis plerique ſcalis,alij per teſtudinem ſuorum ſcandebant iam quidam, cum gladijs & armorum incuſſu præcipitati,ſudibus & pilis obruuntur,præferoces initio,& rebus ſecundis nimij.Sed tum prædæ cupidine,aduerſa quoque tolerabant.Machinas etiam,inſolitum ſibi,auſi.nec ulla ipſis ſolertia.pfugæ captiuiq; docebant ſtruere materias in modũ pontis,mox ſubiectis rotis propellere:ut alij ſuperſtantes, tanquam ex aggere prælíarentur:pars intus occulti,muros ſubruerent.Sed excuſſa baliſtis ſaxa ſtrauere informe opus. & crates uineasq; parãtibus adactæ tormentis ardentes haſtæ.ultroq; ipſi oppugnatores ignibus petebantur,donec deſperata ui uerterent conſilium ad moras, haud ignari paucorum dierum ineſſe alimenta,& multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio,& fluxa ſeruitiorum fides,ac fortuita belli ſperabantur. Flaccus interim cognito caſtrorum obſidio, & miſſis per Gallias qui auxilia concirent,lectos legionibus Dillio Voculæ duoetuiceſimæ legionis legato tradit, ut quammaximis per ripam itineribus celeraret. Ipſe pauidus torpere,inuiſus militibus.neq; enim ambigue fremebant,emiſſas à Magontiaco Batauorum cohortes, diſſimulatos Ciuilis conatus,acciri in ſocietatem Germanos. Non Primi Antonij, neque Mutiani ope Veſpaſianum magis adoleuiſſe.aperta odia, armaq; palàm depelli: fraudem & dolum,obſcura,eoq; ineuitabi-

lia. Ciuilem ſtare contra, ſtruere aciem, Hordeonium è cubiculo et lectulo iubere quicquid hoſti conducat. Tot armatas fortiſſimorum uirorum manus, unius ſenis ualitudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunam uirtutemq́; ſuam malo omine exoluerent. His inter ſe uocibus inſiſtẽtes, flammauere inſuper allatæ à Veſpaſiano literæ: quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: uinctosq́; qui attulerant, ad Vitellium miſit. Sic mitigatis animis, Bõnam hyberna primæ legionis uentum. Infenſior illic miles culpam cladis in Hordeonium uertebat: eius iuſſu directam aduerſus Batauos aciem, tanquam à Magontiaco legiones ſequerentur: eiusdem proditione cæſos, nullis ſuperuenientibus auxilijs. Ignota hæc cæteris exercitibus, neque imperatori ſuo nunciari: cum accurſu tot prouinciarum extingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium literarum, quibus per Gallias Britanniamq́; & Hiſpanias auxilia orabat, exercitui recitauit: inſtituitq́; peſſimum facinus, ut epiſtolæ Aquiliferis legionum traderẽtur, à queis ante militi, quàm ducibus legebantur. Tum è ſeditioſis unum uinciri iubet, magis uſurpandi iuris cauſa, quàm quia unius culpa foret. Motusq́; Bõna exercitus, in coloniam Agrippinenſem affluentibus auxilijs Gallorum, qui primo rem Romanam enixe iuuabant. Mox ualeſcentibus Germanis, pleræque ciuitates aduerſum nos armatæ ſpe libertatis, &, ſi exuiſſent ſeruitium, cupidine imperitandi. Gliſcebat iracundia legionum, nec terrorem unius militis uincula indiderant. quin idem ille arguebat ultro conſcientiam ducis, tanquam nuncius inter Ciuilem Flaccumq́; falſo crimine teſtis ueri opprimeretur. Conſcendit tribunal Vocula mira conſtantia, prehenſumq́; militem ac uociferantem duci ad ſupplicium iuſſit. Et dum mali pauent, optimus quiſq; iuſſis paruere. Exin conſenſu ducem Voculam poſcentibus, Flaccus ſummã rerum ei permiſit. Sed diſcordes animos multa efferabant: inopia ſtipendij frumentiq́;, & ſimul delectum tributaq; Galliæ aſpernantes: Rhenus, incognita illi cœlo ſiccitate, uix nauium patiens, arcti commeatus, diſpoſitæ per omnem ripam ſtationes quæ Germanos uado arcerent: eademq́; de cauſa minus frugum, & plures qui conſumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipſa aquarum penuria, tanquam nos amnes quoque & uetera imperij munimenta deſererent. quod in pace fors ſeu natura, tunc fatum & ira dei uocabatur. Ingreſſis Noueſium tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum Herennius Gallus legatus: nec auſi ad hoſtem pergere, loco Gelduba nomen eſt, caſtra fecere. Ibi ſtruenda acie, muniendo uallãdoq́;, & cæteris belli meditamentis militem fir-

mabant.

mabant. Vtq; præda ad uirtutem incenderetur, in proximos Gugernorũ pagos, qui ſocietatem Ciuilis acceperant, ductus à Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permanſit. Forte nauem haud procul caſtris frumento grauem, cum per uada hæſiſſet, Germani in ſuã ripam trahebant. Non tulit Gallus, miſitq; ſubſidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimq; aggregantibus ſe auxilijs acie certatum. Germani multa cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem uerterat) non ſuam ignauiam, ſed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio ſciſſa ueſte, uerberato corpore, quo precio, quibus conſcijs prodidiſſet exercitum, dicere iubẽt. Redit in Hordeonium inuidia. Illum auctorem ſceleris hunc miniſtrum uocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem et ipſe Hordeonio obiecit. Vinctusq;, aduentu demum Voculæ exoluitur. Is poſtera die auctores ſeditionis morte afficit. Tanta illi exercitui diuerſitas inerat licentiæ patientiæq;. Haud dubie gregarius miles Vitellio fidus: ſplendidiſſimus quiſq; in Veſpaſianum proni. inde ſcelerum ac ſuppliciorum uices, & mixtus obſequio furor, ut contineri non poſſent, qui puniri poterant. At Ciuilem immenſis actibus uniuerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſſimis obſidum firmata. Ille ut cuique proximum, uaſtari Vbios Treuirosq;, & alia manu Moſam amnem tranſire iubet, ut Menapios, & Morinos, & extrema Galliarum quaterent. Actæ utrobiq; prædæ, infeſtius in Vbijs, quos genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarent. Cæſæ cohortes eorum in uico Marcoduro incurioſius agentes: quia procul ripa aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germania peterent: primo impune: dein circumuenti ſunt, per omne id bellum meliore uſi fide, quàm fortuna. Contuſis Vbijs grauior & ſucceſſu rerum ferocior Ciuilis, obſidium legionum urgebat, intentis cuſtodijs, ne quis occultus nuncius uenientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operum Batauis delegat: Tranſrhenanos prælium poſcentes, ad ſcindendum uallum ire, detruſoſq; redintegrare certamen iubet, ſuperãte multitudine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Cõgeſtis circum lignis accenſisq;, ſimul epulantes, ut quiſq; uino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipſorum tela per tenebras uana. Romani conſpicuam Barbarorum aciem, & ſi qs audacia aut inſignibus effulgẽs, ad ictum deſtinabant. Intellectum id Ciuili: & reſtincto igne, miſceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum uero ſtrepitus diſſoni, caſus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora,

tendere arcus: nihil prodeſſe uirtus, ſors cuncta turbare, & ignauorum ſæpe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos inconſulta ira: Romanus miles periculorum gnarus ferratas ſudes, grauia ſaxa non forte iaciebat. Vbi ſonus molientium, aut appoſitæ ſcalæ hoſtem in manus dederant, propellere umbone, pilo ſequi: multos in mœnia egreſſos pugionibus fodere. Sic exhauſta nocte, nouam aciē dies aperuit. Eduxerāt Batauí turrim duplici tabulato. quam prætoriæ portæ (is æquiſſimus locus) propinquantem promoti contra ualidi aſſeres, & incuſſæ trabes perfregere, multa ſuperſtantium pernicie. Pugnatumq; in perculſos ſubita & proſpera eruptione. Simul à legionarijs peritia & arte præſtantibus, plura ſtruebantur. Præcipuum pauorem intulit ſuſpenſum & nutans machinamentum, quo repente demiſſo præter ſuorum ora, ſinguli pluresúe hoſtium ſublime rapti, uerſo pondere intra caſtra effundebantur. Ciuilis omiſſa oppugnandi ſpe, rurſus per otium aſſidebat, nuncijs & promiſſis fidem legionum conuellens. Hæc in Germania ante Cremonenſe prælium geſta, cuius euentum literæ Primi Antonij docuere, addito Cæcinnæ edicto. & præfectus cohortis é uictis Alpinus Montanus fortunam partium præſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorum. Auxilia é Gallia, queis nec amor, nec odium in partes, militia ſine affectu, hortantibus præfectis ſtatim à Vitellio deſciſcunt: uetus miles cunctabatur. ſed adigente Hordeonio Flacco, inſtantibus tribunis dixit ſacramentum, non uultu neque animo ſatis affirmans: & cum cætera iuriſiurandi uerba conciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure, & plerunq; ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro concione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem, ſuſpitiones militum irritauere, tanquam ad ſocium partium ſcriptæ, & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuncijs, eadem dicta factaq;, & miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, ut abſiſteret bello, néue externa armis falſis uelaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret, ſatisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primo callide, poſt ubi uidet Montanum præferocem ingenio, paratumq; in res nouas, orſus à queſtu periculisq;, quæ p quinq; & uiginti annos in caſtris
» Romanis exhauſiſſet, Egregium, inquit, precium laboris cepi, ne-
» cem fratris, & uincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus uoces.
» quibus ad ſupplicium petitus, iure gentium pœnas repoſco. uos autem
» Treuiri cæteræq; ſeruientium animæ, quod precium effuſi totiens
» ſanguinis expectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa,
» uirgas, ſecures, & dominorum ingenia? En ego præfectus unius co-
» hortis, & Caninefates Batauiq; exigua Galliarum portio, uana illa

caſtrorum ſpatia excidimus, uel ſepta ferro fameq́; premimus: deniq; auſos aut libertas ſequetur, aut uicti iidem erimus. Sic accenſum, ſed molliora referre iuſſum dimittit. Ille ut irritus legationis rediit, cætera diſſimulans, quæ mox erupere. Ciuilis parte copiarum retenta, ueteranas cohortes, & quod è Germanis maxime promptum, aduerſus Voculam exercitumq́; eius mittit, Iulio Maximo & Claudio Victore ſororis ſuæ filio ducibus. Rapiunt in tranſitu hyberna alæ Aſciburgii ſita. adeoq́; improuiſi caſtra inuoluere, ut non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id ſolum, ut in tumultu, monuit, ſubſignano milite media firmare. auxilia paſſim circunfuſa ſunt. Eques prorupit, exceptusq́; compoſitis hoſtium ordinibus, terga in ſuos uertit: cædes inde non prælium. Et Neruiorum cohortes metu ſeu perfidia latera noſtrorum nudauere. Sic ad legiones peruentum, quæ amiſſis ſignis intra uallum ſternebantur, cum repente nouo auxilio fortuna pugnæ mutatur. Vaſconum lectæ à Galba cohortes, ac tum acitæ, dum caſtris propinquant, audito prælantium clamore, intentos hoſtes à tergo inuadunt, latioremq́; quàm pro numero terrorem faciunt, aliis à Noueſio, aliis à Maguntiaco uniuerſas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos: &, dũ alienis uiribus confidunt, ſuas recepere. Fortiſſimus quiſque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euaſit cum ſignis captiuiſq́;, quos prima acie corripuerant. Cæſorum eo die in partibus noſtris maior numerus & imbellior, è Germanis ipſa robora. Dux uterque pari culpa meritus aduerſa, proſperis defuere. Nam Ciuilis ſi maioribus copiis inſtruxiſſet aciem, circumiri à tam paucis cohortibus nequiſſet, caſtraq́; perrupta excidiſſet. Vocula nec aduentum hoſtium explorauit, eoq́; ſimul egreſſus uictusq́;. dein uictoriæ parum confiſus, tritis fruſtra diebus, caſtra in hoſtem mouit. quem ſi ſtatim impellere, curſumq́; rerum ſequi maturaſſet, ſoluere obſidium legionum eo impetu potuiſſet. Tentauerat interim Ciuilis obſeſſorum animos, tanquam perditæ apud Romanos res, & ſuis uictoria proueniſſet. Circunferebantur ſigna uexillaq́;. oſtentati etiam captiui. ex quibus unus egregium facinus auſus, clara uoce geſta patefecit, confoſſus illic à Germanis. unde maior indici fides. Simul uaſtatione incendiisq́; flagrantium uillarum, uenire uictorem exercitum intelligebatur. In conſpectu caſtrorum conſtitui ſigna, foſſamq́; & uallum circundari Vocula iubet, ut depoſitis impedimentis ſarcinisq́; expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poſcentium. & minari aſſueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompoſiti feſſiq́; prælium ſumpſere. nam Ciuilis aderat, non minus ui-

tijs hoſtium, quàm uirtute ſuorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & ſeditioſiſſimus quiſque ignauus: quidam recentis uictoriæ memores, retinere locum, ferire hoſtem, ſeq; & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obſeſſos tẽdere, Ne tempori deeſſent. Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapſu equi proſtratus, credita per utrunq; exercitum fama uulneratum aut interfectum, immane quantum ſuis pauoris, & hoſtibus alacritatis indidit. Sed Vocula omiſſis fugientium tergis, uallũ turresq; caſtrorum augebat, tanquam rurſus obſidium immineret, corrupta totiens uictoria, non falsò ſuſpectus bellum malle. Nihil æque exercitus noſtros, quàm egeſtas copiarum fatigabat. Impedimẽta legionum cum imbelli turba Noueſium miſſa, ut inde terreſtri itinere frumentum adueherent. nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatis firmo Ciuile. qui rurſus miſſos Noueſium frumentatores, datasq; in præſidium cohortes uelut multa pace ingredi accepit, rarum apud ſigna militem, arma in uehiculis. cunctos licentia uagos compoſitus inuadit, præmiſſis qui pontes & uiarum anguſta inſiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prælium nox dirimeret. Cohortes Geldubã perrexere, manentibus ut fuerant caſtris, quæ relictorum illic militum præſidio tenebantur. Non erat dubium quantum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, frumentatoribus onuſtis pauculisq;. Addit exercitui ſuo Vocula mille delectos è quinta & quartadecima legionibus apud Vetera obſeſſis, indomitum militem & ducibus infenſum. Plures, quàm iuſſum erat, profecti, palàm in agmine fremebant, non ſe ultra famem inſidias legatorum toleraturos. At qui remanſerant, deſertos ſe abducta parte legionum querebantur. Duplex hinc ſeditio, alijs reuocantibus Voculam, alijs redire in caſtra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circunſedit. Vocula Geldubã, atq; inde Noueſium conceſſit Ciuilis capit Geldubam. mox haud procul Noueſio, equeſtri prælio proſpere certauit. Sed miles ſecundis aduerſisq; perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumq; auctæ legiones donatiuum expoſcunt, comperto pecuniam à Vitellio miſſam. Nec diu cõtatus Hordeonius, nomine Veſpaſiani dedit. Idq; præcipuum fuit ſeditionis alimentũ. Effuſi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, ueterem in Hordeonium iram renouant: nec ullo legatorum, tribunorumue obſiſtere auſo, quippe omnem pudorem nox ademerat, protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, niſi ſeruili habitu, per tenebras ignoratus euaſiſſet. Vbi ſedato impetu, metus redijt,

centuriones cum epiſtolis ad ciuitates Galliarum miſere, auxilia ac ſtipendia oraturos. Ipſi, ut eſt uulgus ſine rectore præceps, pauidum, ſocors, aduentante Ciuile, raptis temere armis, ac ſtatim omiſſis, in fugam uertuntur. Res aduerſæ diſcordiam peperere, iis qui è ſuperiore exercitu erant, cauſam ſuam diſſociantibus: Vitellij tamen imagines in caſtris, & per proximas Belgarum ciuitates repoſitæ, cum iam Vitellius corruiſſet. Dein mutati in pœnitentiam primani quartaniq́;, & duodeuiceſimani Voculam ſequuntur: apud quem reſumpto Veſpaſiani ſacramento, ad liberandũ Magontiaci obſidium ducebantur. Diſceſſerant obſeſſores, mixtus ex Cattis, Vſipijs, Mattiacis exercitus, ſatietate prædæ, nec incruentati. Ita diſperſos & neſcios miles noſter inuaſerat. Quin & loricam uallumq́; per fines ſuos Treuiri ſtruxere, magnisq́; inuicem cladibus cum Germanis certabant: donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarent. Interea Veſpaſianus iterum, ac Titus, conſulatum abſentes inierunt, mœſta & multiplici metu ſuſpenſa ciuitate. quæ ſuper inſtantia mala, falſos pauores induerat, deſciuiſſe Africam, res nouas moliente L. Piſone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues ſæuitia hyemis prohibebantur, uulgus alimenta in dies mercari ſolitum, cui una ex repub. annonæ cura, clauſum littus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partium nondum poſuerant: nec uictoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla unquam ciuilis uictoria ſatiauit. Kalend. Ianuarijs in ſenatu, quem Iulius Frontinus prætor urbanus uocauerat, legatis exercitibusq́;, ac regibus laudes gratesq́; decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd tranſgredientem in partes Veſpaſiani legionem deſeruiſſet, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. Et mox eiurante Frontino, Cæſar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epiſtolis edictisq́; proponebatur. Ius penes Mutianum, niſi quòd pleraque Domitianus inſtigantibus amicis aut propria libidine audebat. Sed præcipuus Mutiano metus è Primo Antonio, Varoq́; Ario: quos recentes clarosq́; rerum fama, ac militum ſtudijs, etiam populus fouebat, quia in neminem ultra aciem ſæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregijs maioribus & fraterna imagine fulgentem, ad capeſſandam rempub hortatus, haud defutura conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mutianus, quia propalàm op-

primi Antonius nequibat, multis in ſenatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerat, citeriorem Hiſpaniam oſtentans diſceſſu Cluuij Rufi uacuam. ſimul amicis eius tribunatus præfecturaſq; largitur. Dein poſtquam inanem animum ſpe, & cupidine impleuerat, uires abolet, dimiſſa in hyberna legione ſeptima, cuius flagrantiſſimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriã remiſſa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egeſto quicquid turbidum, redit urbi ſua forma legeſq; & munia magiſtratuum. Quo die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus, de abſentia patris fratriſq; ac iuuenta ſua pauca & modica diſſeruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur. Referente Cæſare de reſtituendis Galbæ honoribus, cenſuit Curtius Montanus, ut Piſonis quoque memoria celebraretur. Patres utrunque iuſſere. de Piſone irritum fuit. Tum ſorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quiq; æra legum uetuſtate delapſa noſcerent, figerentq;, & qui Faſtos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumq; publicis impenſis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, poſtquam cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gripho honor manſit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit: damnatuſq; Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. Inſignis publica ſeueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. iuſtum iudicium expleſſe Muſonius uidebatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo, quòd manifeſtum reum ambitioſius, quàm honeſtius defendiſſet. Ipſi Publio animus in periculis, neque oratio ſuppeditauit. Signo ultionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, ut commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re principem reſpondit. Senatus inchoantibus primoribus, iuſiurandum concepit, quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, Deos teſtes aduocabãt, nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neq; ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe, trepidis & uerba iuſiurãdi per uarias artes mutantibus queis flagitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres, periurium arguebant. Eaq; uelut cenſura in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuerũ acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum & recens crimen urgebat, quòd apud Vitellium molitus eadẽ foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculæ, donec curia excederet. Ad Pactiũ Africanum tranſgreſſi, eum quoq; proturbãt,

tanquam Neroni Scribonianos fratres concordia opibusq́; inſignes
ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neque fateri audebat, neq; ab-
nuere: in Vibium Criſpū, cuius interrogationibus fatigabatur, ultro
conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inui-
diam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæq́; famam Vi
pſanus Meſſala adeptus eſt, nondum ſenatoria ætate, auſus pro fra-
tre Aquilio Regulo deprecari. Regulum ſubuerſa Craſſorum & Or
phiti domus in ſummum odium extulerat. Sponte ex S.C. accuſatio-
nem ſubijſſe iuuenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem
potentiæ uidebatur. Et Sulpitia Prætextata Craſſi uxor, quatuorq́; li
beri, ſi cognoſceret ſenatus, ultores aderant. Igitur Meſſala non cau
ſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat
quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò uſque pro-
greſſus, ut poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam
» à Regulo, appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. Hæc certe, inqt,
» Nero non coegit: nec dignitatem, aut iſta lucem ſæuitia redemiſti. Sa
» nè toleremus iſtorum defenſiones, qui perdere alios, quàm periclita
» ri ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exul pater, & diuerſa in
» ter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te
» concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis & hiatu
» præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus ex-
» pertum, cæde nobili imbuiſti, cum ex funere reipublicæ raptis conſu
» laribus ſpolijs, ſeptuagies ſeſtertio ſignatus, & ſacerdotio fulgens,
» innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas fœminas eadem ruina pro
» ſterneres: cum ſegnitiam Neronis incuſares, quòd per ſingulas domos
» ſeq́; & delatores fatigaret: poſſe uniuerſum ſenatum una uoce ſub-
» uerti. Retinete Patres conſcripti, & reſeruate hominum tam expediti
» conſilij, ut omnis ætas inſtructa ſit, & quomodo ſenes noſtri Mar-
» cellum Criſpum, iuuenes Regulum imitentur. Inuenit etiam æmulos
» infelix nequitia. quid ſi floreat uigeatq́;? Et quem adhuc quæſtoriū
» offendere non audemus, prætorium & conſularem uiſuri ſumus?
» An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant qui
» Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt, cum interim inteſtabilior & ſæ
» uior exortus eſt. Nō timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea mo
» deratio. Sed diutius durant exempla, quàm mores. Elanguimus P.
» C. nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & mini-
» ſtros more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt poſt malum
» principem dies primus. Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt
Montanus, ut ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellum pro-
ſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & elo-

quentia clarus, nulli unquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet, crimine ſimul exemploq; Eprium urgebat, ardentibus patrum animis. quod ubi ſenſit Marcellus, uelut excedens curia, Imus, inquit, Priſce & relinquimus tibi ſenatum tuum: Regna præſente Cæſare. Sequebatur Vibius Criſpus, ambo infenſi, uultu diuerſo: Marcellus minacibus oculis, Criſpus renidens: donec accurſu amicorum retraherentur. Cum gliſceret certamen, hinc multi boniq;, inde pauci & ualidi pertinacibus odijs tenderent, conſumptus per diſcordiam dies. Proximo ſenatu, inchoante Cæſare de abolendo dolore iraq;, & priorum temporum neceſſitatibus, cenſuit Mutianus prolixe pro accuſatoribus. Simul eos, qui cœptam, dein omiſſam actionem repeterent, monuit ſermone molli, & tanquam rogaret. Patres cœptatam libertatem, poſtq̃ obuiam itum, omiſere. Mutianus, ne ſperni ſenatus iudicium, & cunctis ſub Nerone admiſſis data impunitas uideretur, Octauium Sagittam, & Antiſtium Soſianum ſenatorij ordinis, egreſſos exilium in eaſdem inſulas redegit. Octauius Pontiam Poſthumiam ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat. Soſianus prauitate morum multis exitioſus. Ambo graui ſenatus cõſulto damnati pulſiq;, quamuis conceſſo alijs reditu, in eadem pœna retenti ſunt. Nec ideo lenita erga Mutianum inuidia. Quippe Soſianus ac Sagitta uiles etiam ſi reuerterentur: accuſatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit pauliſper ſtudia patrum habita in ſenatu cognitio ſecundum ueterem morem. Manlius Patricius ordinis ſenatorij, pulſatum ſe in colonia Senenſi cœtu multitudinis, & iuſſu magiſtratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic ſtetiſſe: planctum & lamenta ſupremorũ imagine præſenti ſibi circundata, cum contumelijs & probris, quæ in ſenatum uniuerſum iacerentur. Vocati qui arguebãtur. Et cognita cauſa, in conuictos uindicatum. additumq; S. C. quo Senenſium plebes modeſtiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenenſibus damnatur lege repetundarum, & exilio ob ſæuitiam. Inter quæ militaris ſeditio propè exarſit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimiſſi, pro Veſpaſiano congregati. & lectus in eãdem ſpem è legionibus miles, promiſſa ſtipendia flagitabat. Ne Vitelliani, quidem ſine multa cæde pelli poterant. Ingreſſus caſtra Mutianus, quo rectius ſtipendia ſingulorum ſpectaret, ſuis cum inſignibus armiſq; uictores conſtituit, modicis inter ſe ſpatijs diſcretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, cæteriq; per urbem, & urbi uicina conquiſiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mutianus diduci, & Germanicum Britannicumq;

militem, ac ſi qui aliorum exercituum, ſeparatim aſſiſtere iubet. Illos primus ſtatim aſpectus obſtupefecerat, cum ex diuerſo uelut aciẽ telis & armis trucem, ſemet clauſos nudosq́; et illuuie deformes aſpicerent. Vt uero huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tanq̃ ea ſeparatione ad cædem deſtinaretur: cũ prehẽſare manipulariũ pectora, ceruicibus iniecti ſuprema oſcula petere, ne deſererentur ſoli, neu in pari cauſa diſparem fortunam paterẽtur: modo Mutianum, modo abſentem principem, poſtremum cœlum ac deos obteſtari, donec Mutianus cunctos eiuſdem ſacramenti, eiuſdem imperatoris milites appellans, falſo timori obuiam iret. Nanq; & uictor exercitus clamore lachrymas eorum iuuabat. Isq́; finis illa die. Paucis poſt diebus alloquentem Domitianũ firmati iam excepere. Spernunt oblatos ſibi agros, militiam & ſtipendia orant. Preces erant, ſed quibus contradici non poſſet. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iuſta ſtipendia, dimiſſi cũ honore, alij ob culpam: ſed carptim ac ſinguli, quo tutiſſimo remedio conſenſus multitudinis extenuatur. Cæterum uerá ne pauperie, an uti uideretur, actum in ſenatu, ut ſexcenties ſeſtertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpoſitusq́; ei curæ Pompeius Siluanus. Nec multo poſt neceſſitas abijt, ſiue omiſſa ſimulatio. Abrogati inde, legẽ ferente Domitiano, conſulatus, quos Vitellius dederat: funusq́; cenſorium Flauio Sabino ductum: magna documenta inſtabilis fortunæ, ſummaq; etiam miſcentis. Sub idem tempus L. Piſo proconſul interficitur. ea de cæde quamueriſſime expediam, ſi pauca ſupra petiero, ab initio cauſisq́; talium facinorũ non abſurda. Legio in Africa auxiliaq; tutandis imperij finibus ſub diuo Auguſto Tiberioq́; principibus Proconſuli parebant. Mox C. Cæſar turbidus animi, ac M. Syllanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconſuli legionem miſſo in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis utriuſque mandatis, diſcordia quæſita auctaq;. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, uel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconſulum ſplendidiſſimus quiſq; ſecuritati magis, quàm potentiæ conſulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Feſtus, ſumptuoſæ adoleſcentiæ, neque modica cupiens, ſed affinitate Vitellij anxius. Is crebris ſermonibus tentarit ne Piſonem ad res nouas, an tentanti reſtiterit, incertum: quoniam ſecreto eorum nemo affuit, & occiſo Piſone plerique ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciã & militem alienato erga Veſpaſianum animo fuiſſe. & quidam è Vitellianis urbe profugi, oſtentabant Piſoni nutantes Gallias, paratã

Germaniam, pericula ipſius, & in pace ſuſpecta tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta præfectus alæ Petrinæ, proſpera nauigatione præuenit Papirium centurionem à Mutiano miſſum, aſſeerauitq́; mandata interficiendi Piſonis centurioni data: Cecidiſſe Galerianum conſobrinum eius generumq́;: Vnam in audacia ſpem ſalutis. Sed duo itinera audendi, ſeu mallet ſtatim arma, ſeu petita nauibus Gallia, ducem ſe Vitellianis exercitibus oſtenderet. Nihil ad ea moto Piſone, centurio à Mutiano miſſus, ut portum Carthaginis attigit, magna uoce, læta Piſoni omnia, tanquam principi continuare: obuios & ſubitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adſtreperent, hortari. uulgus credulum ruere in forum, præſentiam Piſonis expoſcere. Gaudio clamoribusq́; cuncta miſcebant, indulgentia ueri, & adulandi libidine. Piſo indicio Sagittæ, uel inſita modeſtia, non in publicum egreſſus eſt, neque ſe ſtudijs uulgi permiſit. Centurionemq́; perconctatus, poſtquã quæſitum ſibi crimen cædemq́; comperit, animaduerti in eum iuſſit, haud perinde ſpe uitæ, quàm ira in percuſſorem, quòd idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati ſanguine manus ad cædem proconſulis rettuliſſet. Anxio deinde edicto Carthaginenſibus increpitis, ne ſolita quidem munia uſurpabat, clauſus intra domum, ne qua motus noui cauſa uel forte oriretur. Sed ubi Feſto conſternatio uulgi, centurionis ſupplicium, ueraq́; & falſa more famæ in maius innotuere, equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim uecti, obſcuro adhuc coeptæ lucis, domum proconſulis irrũpunt, diſtrictis gladijs, & magna pars Piſonis ignari, quòd Pœnos auxiliares Maurosq́; in eam cædem delegerat. haud procul cubiculo obuium forte ſeruum, quis nam, & ubi eſſet Piſo, interrogauere. Seruus egregio mendacio ſe Piſonem eſſe reſpondit, ac ſtatim obtruncatur. nec multo poſt Piſo interficitur. Nanque aderat, qui noſceret, Bebius Maſſa è procuratoribus Africæ, iam tunc optimo cuiq́; exitioſus, & in cauſas malorum, quæ mox tulimus, ſæpius rediturus. Feſtus Adrumeto, ubi ſpeculabundus ſubſtiterat, ad legionem tendit, præfectumq́; caſtrorum Cetronium Piſanum uinciri iuſſit, proprias ob ſimultates: ſed Piſonis ſatellitẽ uocabat, militesq́; & centuriones quoſdam punijt, alios præmijs affecit: neutrum ex merito, ſed ut oppreſſiſſe bellum crederetur. Mox Ophenſium Leptitanorumq́; diſcordias componit, quæ raptu frugum & pecorũ inter agreſtes, modicis principijs, iam per arma atque acies exercebantur. Nam populus Ophẽſis multitudine inferior, Garamantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrocinijs fœcundam. Vnde arctæ Leptitanis res, lateq́; uaſtatis agris, intra mœnia trepidabant, donec interuentu co-

hortium

hortium alarumq́; fuſi Garamantes, & recepta omnis præda, niſi quam uagi per inacceſſa mapalium ulterioribus uendiderant. At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnam, & proſperos undique nuncios, cecidiſſe Vitellium multi cuiuſque ordinis pari audacia fortunaq́; hybernum mare aggreſſi nũciauere. Aderant legati regis Vologeſi quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magnificum lætumq́;, tantis ſociorum auxilijs ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeſo actæ. mandatumq́; ut legatos ad ſenatum mitteret, & pacem eſſe ſciret. Veſpaſianus in Italiam resq́; urbis intentus, aduerſam de Domitiano famam accipit, tanquam terminos ætatis, & conceſſa filio egrederetur. Igitur ualidiſſimam exercitus partem Tito tradit ad reliqua Iudaica belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem ſermone, oraſſe, dicebatur, ne criminantium nuncijs temere accenderetur, integrumq́; ſe ac placabilem filio præſtaret. Non legiones, non claſſes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando aut erroribus imminui, transferri, deſinere: ſuum cuique ſanguinem indiſcretum, ſed maxime principibus, quorum proſperis & alij fruantur, aduerſa ad iunctiſſimos pertineant: Ne fratribus quidem manſuram concordiam, ni pater exemplum præbuiſſet. Veſpaſianus haud æque Domitiano mitigatus, q̃ Titi pietate gaudens, bono eſſe animo iubet, belloq́; & armis rempublicam attollere: Sibi pacem domumq́; curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onuſtas ſæuo adhuc mari committit. Quippe tanto diſcrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cum à Veſpaſiano commeatus ſubuenere. Curam reſtituendi Capitolij in L. Veſtinum confert, equeſtris ordinis uirum, ſed auctoritate famaq́; inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuere, ut reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum ijſdem ueſtigijs ſiſteretur: nolle deos mutari ueterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, ſerena luce ſpacium omne, quod templo dicabatur, euinctum uittis coronisq́;. Ingreſſi milites, quibus fauſta omina, felicibus ramis. dein uirgines Veſtales cũ pueris puellisq́; patrimis matrimisq́; aqua riuis & fontibus amnibusq́; hauſta, perluere. Tum Heluidius Priſcus prætor, præeunte Plauto Heliano pontifice, luſtrata boue taurisq́; area, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſidesq́; imperij deos precatus uti cœpta proſperarent, ſedesq́; ſuas pietate hominum inchoatas, diuina ope attollerent, uittas, quibus ligatus lapis innexiq́; funes erant, contigit. Simul cæteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, &

eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiáq; connixi, ſaxum ingens traxere: paſſimq́; iniectæ fundamentis argenti auriq; ſtipes, et metallorum primitiæ nullis fornacibus uictæ, ſed ut gignuntur. Prædixere haruſpices ne temeraretur opus ſaxo auro'ue in aliud deſtinato. Altitudo ædibus adiecta. Id ſolum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum quo tanta uis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasq́; mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiſſa diſſimulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones externum ſeruitium, q̃ imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandẽ ubiq; exercituum noſtrorum fortunam rati. Vulgato rumore à Sarmatis Daciſq́; Mœſica ac Pannonica hyberna circunſideri, paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æque, quàm incendium Capitolij, ut finem imperij adeſſe crederent, impulerat: Captam olim à Gallis urbem, ſed integra Iouis ſede manſiſſe imperium: Fatali nunc igne ſignum cœleſtis iræ datum. & poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus portendi, ſuperſtitione uana Druidæ canebant. Inceſſeratq́; fama, primores Galliarum ab Othone aduerſus Vitellium miſſos, antequam digrederentur, pepigiſſe, ne deeſſent libertati, ſi Populum Romanum continua bellorum ciuilium ſeries et interna mala fregiſſent. Ante Flacci Hordeonij cædem nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuncij inter ciuilem Claſſicumq́; præfectum alæ Treuirorum. Claſſicus nobilitate opibuſq́; anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloq́; clara origo. Is ſe è maioribus ſuis hoſtis populi Rom. quàm ſocius iactabat. Miſcuere ſeſe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingo: Tutor ripæ Rheni à Vitellio præfectus. Sabinus ſuper inſitam uanitatem, falſæ ſtirpis gloria incendebatur: proauiã ſuam diuo Iulio per Gallias bellanti corpore atque adulterio placuiſſe. Hi ſecretis ſermonibus, animos cæterorum ſcrutari: ubi quos idoneos rebantur, conſcientia obſtrinxere: in colonia Agrippinenſi in domum priuatam conueniunt. nam publice ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum Tungrorumq́;: Sed plurima uis penes Treuiros ac Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. certatim proclamant, furere diſcordijs populum Romanũ cæſas legiones, uaſtatam Italiam, capi cum maxime urbem, omnes exercitus ſuis quenque bellis diſtineri. ſi alpes præſidijs firmentur, coalita libertate diſpecturas Gallias, quem uirium ſuarum terminũ uelint. Hæc dicta pariter probataq́;: de reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos cenſebant turbidos, infidos, ſanguine

guine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi, ne ſublata ſpe ueniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in ſocietatem legatis tantum legionum interfectis: cæterum uulgus conſcientia ſcelerum, & ſpe impunitatis, facile acceſſurum. Ea primi concilij forma miſſiq; per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nunciarent. Sed uires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidiſq; legionibus. Inter ambiguos milites, et occultos hoſtes, optimum è præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & iiſdem quibus petebatur artibus graſſari, in coloniam Agrippinenſem deſcendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra commentum amandatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus perfugit, pollicitusq;, ſi præſidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad ſocietatem Romanam retracturum, accepta peditum equitumq; modica manu, nihil apud Batauos auſus, quoſdam Neruiorum Betaſiorumq; in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello Caninefates Marſacosq; incurſabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hoſtem contendit. Nec procul Veteribus aberat, cum Claſſicus ac Tutor per ſpeciem explorandi prægreſſi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumq; primũ diſcreti à legionibus, proprio uallo caſtra ſua circundant, obteſtante Vocula: Non adeo turbatam ciuilibus armis rem Romanam, ut Treuiris etiam Lingonibusq; deſpectui ſit. Supereſſe fidas prouincias uictores exercitus, fortunam imperij & ultores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos, nuper Vindicem Galliasq; ſingulis prælijs concidiſſe. Eadem rurſus numina, eadem fata, ruptores fœderum expectarent. Melius diuo Iulio, diuoq; Auguſto notos eorum animos. Galbam & infracta tributa hoſtiles ſpiritus induiſſe. Nunc hoſtes quia molle ſeruitium, cum ſpoliati exutiq; fuerint, amicos fore.

Hæc ferociter locutus, poſtquam perſtare in perfidia Claſſicum Tutoremq; uidet, uerſo itinere Noueſium concedit. Galli duũm milliũ ſpacio diſtantibus campis conſedere. Illuc commeantiũ centurionum militumq; emebantur animi, ut (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa uerba iurarent, pignusq; tanti ſceleris, nece aut uinculis legatorum daretur. Vocula, quanquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, uocata concione, in hunc modum diſſeruit.

» Nunquam apud uos uerba feci aut pro uobis ſollicitior, aut pro me
» ſecurior. Nam mihi exitium parari libẽs audio. Mortemq; in tot ma
» lis hoſtiũ, ut finem miſeriarum expecto. Veſtri me pudet miſeretq;,
» aduerſus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armo-
» rum, & ius hoſtium. bellum cum populo Romano ueſtris ſe mani-

» bus geſturum Claſſicus ſperat: imperiumq́; & ſacramentum Gal-
» liarum oſtentat. Adeo nos, ſi fortuna in præſens uirtusq́; deſeruit, ēt
» uetera exempla deficiunt, quoties Romanæ legiones perire præopta-
» uerint, ne loco pellerentur? ſocij ſæpe noſtri excindi urbes ſuas, ſeq́;
» cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neq; aliud precium
» exitus, quàm fides famaq́;. Tolerant cum maxime inopiam obſidi-
» umq́; apud Vetera legiones, nec terrore aut promiſſis demouentur.
» Nobis ſuper arma & uiros & egregia caſtrorum munimenta, fru-
» mentum & commeatus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper ēt
» donatiuo ſufficit. quod ſiue à Veſpaſiano, ſiue à Vitellio datum in-
» terpretari mauultis, ab imperatore certe Romano accepiſtis. Tot bello-
» rum uictores apud Geldubam, apud Vetera, fuſo toties hoſte, ſi paue-
» tis aciem, indignum id quidem Sed eſt uallum, muriq́; & trahendi
» artes, donec è proximis prouincijs auxilia exercitusq́; concurrant.
» Sane ego diſpliceam. Sunt alij legati, tribuni, centurioq́; aut miles. ne
» hoc prodigium toto terrarum orbe uulgetur, uobis ſatellitibus Ciuilē
» & Claſſicum Italiam inuaſuros. An ſi ad mœnia urbis Germani
» Galliq́; duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagi-
» tij imagine. Tutori Treuiro agentur excubiæ? ſignum belli Batauus
» dabit? & Germanorum cateruas ſupplebitis? quis deinde ſceleris exi-
» tus? cum Romanæ legiones contra direxerint, transfugæ è transfu-
» gis, & proditores è proditoribus inter recens & uetus ſacramentū
» inuiſi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingen-
» tos uiginti annos tot triumphis coluimus: te Quirine Romanæ pa-
» rens urbis, precor ueneror q́;, ut ſi uobis non fuit cordi, me duce hæc
» caſtra incorrupta & intemerata ſeruari, at certe pollui fœdariq́; à
» Tutore & Claſſico ne ſinatis. Militibus Romanis aut innocentiā de-
» tis, aut maturam & ſine noxa pœnitentiam. Varie excepta ora-
tio inter ſpem metumq́; ac pudorem. Digreſſum Voculam & de ſu-
premis agitantem, liberti ſeruiq́; prohibuere fœdiſſimam mortem ſpō-
te præuenire. Et Claſſicus miſſo Aemylio Longino deſertore primæ
legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numiſium legatos
uinciri ſatis uiſum. Dein ſumptis Romani imperij inſignibus in ca-
ſtra uenit. Nec illi quanquam ad omne facinus durato, uerba ultra
ſuppeditauere, quàm ut ſacramentum recitaret. Iurauere qui ade-
rant pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ altis ordinibus,
cæteros, ut quiſque flagitium nauauerat, præmijs attollit. Diuiſæ in-
de inter Tutorem & Claſſicum curæ. Tutor ualida manu circunda-
tos Agrippinenſes, quantumq́; militum apud ſuperiorem Rheni ri-
pam, in eadem uerba adigit. Occiſis Magontiaci tribunis, pulſo ca-

ſtrorum

*ſtrorum præfecto,qui detrectauerat,Claſſicus corruptiſſimum queq;
é deditis pergere ad obſeſſos iubet,ueniam oſtentantes ſi præſentia ſe
querentur.aliter nihil ſpei. Famem ferrumq́; & extrema paſſuros.
Adiecere qui miſſi erant,exemplum ſuum. Obſeſſos hinc fides, inde
egeſtas,inter decus ac flagitium diſtrahebant. Conſtantibus ſolita in
ſolitaq; alimenta deerant,abſumptis iumentis equiſq́; & cæteris ani
malibus,quæ profana fœdaq; in uſum neceſſitas uertit. Virgulta po
ſtremo & ſtirpes & internatas ſaxis herbas uellentes, miſeriarum
patientiæq; documentum fuere,donec egregiam laudẽ fine turpi ma=
cularent,miſſis ad Ciuilem legatis uitam orantes. Neque ante pre-
ces admiſſæ,quàm in uerba Galliarum iurarent. Tum pactus præ
dam caſtrorum,dat cuſtodes,qui pecuniam,calones,ſarcinas retenta
rent,ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè
lapidem coorti Germani,incautum agmen aggrediuntur. Pugnaciſſi
mus quiſq; in ueſtigio,multi palantes occubuere. Cæteri retro in ca-
ſtra profugiunt,querente ſanè Ciuile & increpante Germanos, tã
quam fidem per ſcelus abrumperent. Simulata ea fuerint,an retine
re ſæuientes nequiuerit,parum affirmatur. Direptis caſtris,faces iniij
ciunt. Cunctoſq́;,qui prælio ſuperfuerant,incendium hauſit. Ciuilis
barbaro uoto,poſt cœpta aduerſus Romanos arma propexum ruti-
latumq́; crinem patrata demum cæde legionum depoſuit. Et fereba-
tur, paruulo filio quoſdam captiuorum ſagittis iaculiſq; puerilibus
figendos obtuliſſe. Cæterum neq; ſe,neq; quenquam Batauum in uer
ba Galliarum adegit, fiſus Germanorum opibus, &, ſi certandum
aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret,inclytus fama & potior.
Mumius Lupercus legatus legionis inter dona miſſus Velledæ. Ea
uirgo nationis Bructeræ late imperitabat,uetere apud Germanos mo
re,quo pleraſq; fœminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione ar
bitrentur deas. Tuncq́; Velledæ autoritas adoleuit. Nam proſperas
Germanis res,& excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus in
itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumq́; in Gallia ge-
niti reſeruantur,pignus ſocietatis. Cohortium,alarum,legionum, hy
berna ſubuerſa cremataq;,ijs tãtum relictis,quæ Magontiaci ac Vin
doniſſæ ſita ſunt. Legio xiij cum auxilijs ſimul deditis, à Noueſio in
coloniam Treuirorum tranſgredi iubetur, præfinita die intra quã
caſtris excederet. Medium omne tempus per uarias curas egere, igna
uiſſimus quiſq; cæſorum apud Vetera exẽplo pauentes, melior pars
rubore & infamia,quale illud iter,quis dux uiæ,& omnia in arbi
trio eorum quos uitæ neciſq; dominos feciſſent. Alij nulla dedecoris
cura,pecuniam aut chariſſima ſibimet ipſi circundare. Quidam ex*

pedire arma, teliſq; tanquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduenit proficiſcendi hora, expectatione triſtior. Quippe intra uallũ deformitas haud perinde notabilis. detexit ignominiam campus & dies. Reuulſæ imperatorum imagines, innexa ſigna, fulgẽtibus hinc inde Gallorum uexillis, ſilens agmen, & uelut lõgæ exequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, poſtquam deſertis Bonnenſibus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et uulgata captarũ legionum fama, cuncti qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectiſq;, & undiq; effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis uulgi. ſpretiſq; Sancti promiſſis, aut minis, Maguntiacum abeunt: ac forte obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exoluendæ in poſterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuirorũ conſidunt.

Ciuilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitauere. Sæuitia ingenita & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus utilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit, quòd filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinenſi deprehenſum, honorate cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas opulentia auctuq;. Neque alium finem belli rebantur, quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret, aut diſiecta Vbios quoq; diſperſiſſet. Igitur Tencteri Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent, quæ ferociſſimus è legatis in hunc modum protulit. Rediſſe uos in corpus no-
» menq; Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorũ Marti gra
» tes agimus. Vobiſq; gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eri
» tis. nam ad hunc diem flumina ac terras, & cœlum quodammodo
» ipſum clauſerant Romani, ut colloquia congreſſuſq; noſtros arcerẽt,
» uel, quod contumelioſius eſt uiris ad arma natis, inermes ac propè nu
» di ſub cuſtode et precio coiremus. Sed ut amicitia ſocietaſq; noſtra in
» æternum rata ſint, poſtulamus à uobis, muros coloniæ, munimenta
» ſeruitij detrahatis: etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, uirtutis obli
» uiſcuntur. Romanos omnes in finibus ueſtris trucidetis, haud facile
» libertas et domini miſcentur. Bona interfectorum in medium cedãt,
» ne quis occulere quicquam, aut ſegregare cauſam ſuam poſſit. Liceat
» nobis uobiſq; utranq; ripam colere, ut olim maioribus noſtris. quo-
» modo lucem diemq; omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus
» uiris natura aperuit. Inſtituta cultumq; patrium reſumite, abruptis

uectigalibus,

uectigalibus,q̃bus Romani plus aduerſus ſubiectos,quàm armis ualent ſincerus & integer, & ſeruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis,aut alijs imperitabitis. Agrippinenſes ſumpto conſultandi ſpacio,quando neque ſubire conditiones metus futuri, neq; palàm aſpernari conditio præſens ſinebat,in hunc modum reſpondent. Quæ prima libertatis facultas data eſt,auidius quàm cautius ſumpſimus, ut nobis cæteriſq; Germanis conſanguineis noſtris iungeremur. Muros ciuitatis congregantibus ſe cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius eſt. Si qui ex Italia aut prouincijs alienigenæ in finibus noſtris fuerant,eos bellum abſumpſit,uel in ſuas quiſq; ſedes refugere. Deductis olim & nobiſcum per cõnubium ſociatis,quiq; mox prouenere,hæc patria eſt. Nec uos adeo iniquos exiſtimamus,ut interfici à nobis parentes, fratres,liberos noſtros uelitis. Vectigal & onera commerciorũ reſoluimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes, donec noua & recentia iura in uetuſtatem & conſuetudinem uertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam,apud quos pacta ſancientur. Sic lenitis Tencteris legati ad Ciuilem & Velledam miſſi cum donis,cuncta ex uoluntate Agrippinenſium perpetrauere. Sed coràm adire, alloquiq; Velledam negatum. Arcebantur aſpectu,quo uenerationis plus ineſſet. Ipſa edita in turre:delectus è propinquis conſulta reſpõſaq;,ut internuncius numinis portabat. Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus,proximas ciuitates affectare aut aduerſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatiſq; Sunicis & iuuentute eorum per cohortes compoſita,quo minus ultra pergeret,Claudius Labeo Bethaſiorum Tungrorumq; & Neruiorum tumultuaria manu reſtitit, fretus loco,quia pontem Moſæ fluminis anteceperat. Pugnabaturq; in anguſtijs ambigue,donec Germani tranantes terga Labeonis inuaſere. Simul Ciuilis auſus an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorum,& clara uoce,Non ideo,inquit,bellum ſumpſimus, ut Bataui & Treuiri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite ſocietatem. tranſgredior ad uos,ſeu me ducem, ſeu militem mauultis. Mouebatur uulgus,condebantq; gladios, cum Campanus ac Iuuenalis ex primoribus Tungrorum, uniuerſam ei gentẽ dedidere. Labeo antequam circumueniretur profugit. Ciuilis Bethaſios quoque ac Neruios in fidem acceptos copijs ſuis adiunxit, ingẽs rerum,perculſis ciuitatum animis,uel ſponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani monumentis Cæſarem ſe ſalutari iubet. Magnamq; & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit,conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequa

ni detrectauere certamen. Fortuna melioribus affuit. Fuſi Lingones, Sabinus feſtinatum temere bellum pari formidine deſeruit. Vtq; famam exitij ſui faceret, uillam, in quam perfugerat, cremauit, illic uoluntaria morte interijſſe creditus. Sed quibus artibus latebriſq; uitam per nouem mox annos traduxerit, ſimul amicorum eius conſtantiam, & inſigne Epponinæ uxoris exemplum, ſuo loco reddemus. Sequanorum proſpera acie belli impetus ſtetit. Reſipiſcere paulatim ciuitates, faſq; & fœdera reſpicere, principibus Remis: q per Gallias edixere, ut miſſis legatis in commune conſultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mutianum angebant. Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem delegerat, ſummam belli parum tolerare. Nec relinquenda urbs ſine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur, ſuſpectis, uti diximus, Primo Antonio, Varoq; Ario. Varus prætorianis præpoſitus, uim atque arma retinebat. Eũ Mutianus pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, annonæ præfecit. Vtq; Domitiani animum Varo haud alienum deliniret, Arretinum Clementem domui Veſpaſiani per affinitatem innexum, & gratiſſimũ Domitiano prætorianis præpoſuit, patrẽ eius ſub Caio Cæſare egregie functum ea cura dictitans. Lætum militibus idem nomen. atque ipſum quanquam ſenatorij ordinis ad utraque munia ſufficere. Aſſumuntur è ciuitate clariſſimus quiſque, & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mutianuſq; accingebantur diſpari animo. ille ſpe ac iuuenta properus, hic moras nectens, queis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & prauis impulſoribus ſi exercitum inuaſiſſet, paci belloq; male conſuleret. Legiones uictrices vi & xviij, Vitellianarum unaetuiceſima, è recens conſcriptis ſecunda, Pœninis Cottianiſq; alpibus, pars monte Graio traducuntur. xiiij legio è Britannia, ij ac prima ex Hiſpania acitæ. Igitur uenientis exercitus fama, et ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere. Treuirorum legatio illic opperiebatur, acerrimo inſtinctore belli Tullio Valentino. Is meditata oratione, cuncta magnis imperijs obiectari ſolita, contumeliaſq; & inuidiam in Populum Romanum effudit, turbidus miſcendis ſeditionibus, & pleriſq; gratus uecordi facundia. At Iulius Auſpex è primoribus Remorum, uim Romanam, paciſq; bona diſſertans, & ſumi bellum ẽt ab ignauis, ſtrenuiſſimi cuiuſque periculo geri, iamq; ſuper caput legiones: ſapientiſſimum quenq; reuerentia fideq;, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, conſilium Auſpicis ſequebantur. Conſtat obſtitiſſe Treuiris Lingonibuſq; apud

Gallias

Gallias, quòd Vindicis motu cum Verginio ſteterant. Deterruit pleroſq; prouinciarum æmulatio. quod bello caput? unde ius auſpiciũq; peteretur? quam, ſi cuncta prouenissent, ſedem imperio legerent? Nõdum uictoria, iam diſcordia erat: alijs fœdera, quibuſdam opes uiresq;, aut uetuſtatem originis periuriaq; iactantibus. tædio futurorũ, præſentia placuere. Scribuntur ad Treuiros epiſtolæ nomine Galliarum, ut abſtinerent armis impetrabili uenia, & paratis deprecatoribus ſi pœniteret. Reſtitit idem Valentinus, obſtruxitq; ciuitatis ſuæ aures, haud perinde inſtruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treuiri neq; Lingones, cæteræue rebellium ciuitates pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere. Ne duces quidem in unum conſulere. Sed Ciuilis auia Belgarum circumbat, dũ Claudium Labeonem capere aut exturbare nititur. Claſſicus ſegne plerunque otium trahens, uelut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam & ardua alpium præſidijs claudere. Atque interim unaetuiceſima legio Vindoniſſa, Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Acceſſit ala Singularia, excita olim à Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani tranſgreſſa. Præerat Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, ut fermè acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſuſq;. Tutor Treuirorum copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, ueterano pedite atque equite firmauit, corruptis ſpe, aut metu ſubactis legionarijs. qui primo cohortem præmiſſam à Sextilio Felice interficiunt. mox ubi duces exercituſq; Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere, ſecutis Tribocis Vangionibuſq; & Caracatibus. Tutor Treuiris comitantibus, uitato Magontiaco Bingium conceſſit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. ſed incurſu cohortium, quas Sextilius ducebat, & reperto uado proditus fuſuſq;. Ea clade perculſi Treuiri. & plebes omiſſis armis per agros palatur. quidam principum, ut primi poſuiſſe bellum uiderentur, in ciuitates, quæ ſocietatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones à Noueſio Bonnaq; in Treuiros, ut ſupra memorauimus, traductæ, ſe ipſas in uerba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta. qui ubi aduentabat, furens, cunctaq; rurſus in turbas & exitium conuerſurus: legiones in Mediomatricos ſociam ciuitatem abſceſſere. Valentinus ac Tutor in arma Treuiros retrahunt, occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe ueniæ creſceret uinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum uenit. eius aduentu erectæ ſpes. Ipſe pugnæ auidus, & contemnendis, quàm cauendis hoſtibus melior, fe-

rocia uerborum militem incēdebat, ubi primum congredi licuiſſet, nullam prælio moram facturus. Delectus per Galliam habitos in ciuitates remittit, ac nunciare iubet ſufficere imperio legiones. ſocij ad munia pacis redirent, ſecuri uelut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauere, proniores ad officia quòd ſpernebantur. At Ciuilis & Claſſicus ubi pulſum Tutorem, cæſos Treuiros, cuncta hoſtibus proſpera accepere, trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuncijs Valentinum monuere, ne ſummæ rei periculũ faceret. Eo rapidius Cerialis, miſſis in Mediomatricos qui breuiore itinere legiones in hoſtem uerterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumq́; ſecũ tranſuexerat, tertijs caſtris Rigodulum uenit, quem locum magna Treuirorũ manu Valentinus inſederat, montibus aut Moſella amne ſeptum, et addiderat foſſas obiceſq́; ſaxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem quo minus peditem perrumpere iuberet, equitum aciem in collem erigeret, ſpreto hoſte, quem temere collectũ haud ita loco iuuari, ut non plus ſuis in uirtute foret. Paulum moræ in aſcenſu dum miſſilia hoſtium præuehuntur. Vt uentum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur. Et pars equitum æquioribus iugis circumuecta, nobiliſſimos Belgarum in queis ducem Valentinum cepit. Cerialis poſtero die coloniam Treuirorum ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis: hanc eſſe Claſſici, hanc Tutoris patriam, horum ſcelere clauſas cæſaſq́; legiones. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia unius noctis moram uictoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram ſedem, ſpolijs exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiſcum. Ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtrorum excidia penſarentur. Cerialis à metu infamiæ ſi licentia ſæuitiaq́; imbuere militem crederetur, preſſit iras. & paruere poſito ciuili bello ad externa modeſtiores. Conuertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientia flagitij mœſtæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coeuntes exercitus conſalutatio. neque ſolantibus hortantibuſúe reſpōſa dabant, abditi per tentoria & lucem ipſam uitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus obſtupefecerat, attonitis etiam uictoribus, qui uocem preceſq́; adhibere non auſi, lachrymis ac ſilentio ueniam poſcebant, donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducumúe diſcordia uel fraude hoſtium eueniſſent. Primum illum ſtipendiorum & ſacramenti diẽ ha-

berent: Priorum facinorum neque imperatorem, neque ſe meminiſſe.
Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, ne quis in
certamine iurgio'ue ſeditionem, aut cladem commilitoni obiectaret.
Mox Treuiros ac Lingonas ad concionem uocatos ita alloquitur.
,, Neque ego unquam facundiam exercui, & populi Romani uirtutē
,, armis affirmaui. Sed quia apud uos uerba plurimum ualent, bonaq;
,, ac mala non ſua natura, ſed uocibus ſeditioſorum æſtimantur, ſtatui
,, pauca diſſerere, quæ profligato bello utilius ſit uobis audiſſe, quàm
,, nobis dixiſſe. Terram ueſtram cæterorumq; Gallorum ingreſſi ſunt
,, duces imperatoresq; Romani nulla cupidine, ſed maioribus ueſtris
,, inuocantibus, quos diſcordiæ uſque ad exitium fatigabant, & acci-
,, ti auxilio Germani ſocijs pariter atque hoſtibus ſeruitutem impoſue
,, rant. quot prælijs aduerſus Cymbros Teutonosq;, quantis exercituū
,, noſtrorū laboribus, quo'ue euentu Germanica bella tractauerimus,
,, ſatis clarum. Nec ideo Rhenum inſedimus, ut Italiam tueremur,
,, ſed ne quis alius Ariouiſtus regno Galliarum potiretur. An uos cha
,, riores Ciuili Batauisq; & tranſrhenanis gentibus creditis, quàm
,, maioribus eorum patres auiq; ueſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſa
,, Germanis tranſcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutā
,, dæ ſedis amor, ut relictis paludibus et ſolitudinibus ſuis, fœcundiſ-
,, ſimum hoc ſolum, uosq; ipſos poſſiderent. Cæterum libertas, & ſpe-
,, cioſa nomina prætexuntur. nec quiſquam alienum ſeruitium, & do
,, minationem ſibi concupiuit, ut non eadem iſta uocabula uſurparet.
,, Regna bellaq; per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum ius conce
,, deretis. Nos quanquam totiens laceſſiti, iure uictoriæ id ſolum uobis
,, addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine ar
,, mis, neque arma ſine ſtipendijs, neque ſtipendia ſine tributis haberi
,, queunt. Cætera in communi ſita ſunt. Ipſi plerunque legionibus no-
,, ſtris præſidetis. Ipſi has aliasq; prouincias regitis. Nihil ſeparatum
,, clauſum'ue. Et laudatorum principum uſus ex æquo, quamuis pro-
,, cul agentibus. Sæui proximis ingruunt. quomodo ſterilitatem aut
,, nimios hymbres & cætera naturæ mala, ita luxum uel auaritiam
,, dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines. ſed neque hæc con
,, tinua: & meliorum interuentu penſantur. niſi forte Tutore et Claſ
,, ſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus,
,, quàm nunc, tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Bri-
,, tanniq; arceantur. nam pulſis (quod dij prohibeant) Romanis, quid
,, aliud, quàm bella omnium inter ſe gentium exiſtent? Octingento-
,, rum annorum fortuna diſciplinaq; compages hæc coaluit, quæ con-
,, uelli ſine exitio conuellentium non poteſt. Sed uobis maximum diſcri

" men, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſæ. Pro=
" inde pacem & urbem, quam uicti uictoresq; eodem iure obtinemus
" amate, colite. Moneant uos utriuſque fortunæ documenta, ne contu-
" maciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malitis.
Tali oratione grauiora metuentes compoſuit, erexitq;. Tenebantur uictore exercitu Treuiri, cum Ciuilis & Claſſicus miſere epiſtolas ad Cerialem, quarum hæc ſententia fuit: Veſpaſianum, quanquam nuncios occultarent, exceſſiſſe uita: Vrbem atque Italiam interno bello conſumptam: Mutiani & Domitiani uana, & ſine uiribus nomina: Si Cerialis imperium Galliarum uelit, ipſos finibus ciuitatum ſuarum contentos: Si prælium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Claſſico nihil. eum, qui attulerat ipſas epiſtolas, ad Domitianum miſit. Hoſtes diuiſis copijs aduenere undique. Pleriq; culpabant Cerialem paſſum iungi quos diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus exercitus caſtra foſſa ualloq; circundedit, queis temere antea intutis conſederat. Apud Germanos diuerſis ſententijs certabatur. Ciuilis opperiendas Tranſrhenanorum gentes, quarum terrore fractæ Pop. Rom. uires obtererentur. Gallos quid aliud, quàm prædam uictoribus? & tamen quod roboris ſit, Belgas ſecum palàm, aut uoto ſtare. Tutor cunctatione creſcere rem Romanam affirmabat, coeuntibus undique exercitibus, tranſuectam à Britannia legionem, accitas ex Hiſpania, aduentare ex Italia, nec ſubitum militem, ſed ueterem expertumq; belli. Nam Germanos, qui ab ipſis ſperentur, non iuberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. pecuniamq; ac dona, queis ſolis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeo in arma promptum, ut non idem precium quietis, quàm periculi malit. quòd ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceriali niſi ex reliquijs Germanici exercitus legiones fœderibus Galliarum obſtrictas. Idq; ipſum, quòd inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentum illis ducíq; temeritatis. Auſuros rurſus uenturosq; in manus, non imperiti adoleſcentuli uerba & conciones, quàm ferrum & arma meditantis, ſed Ciuilis & Claſſici: quos ubi aſpexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemq;, ac totiens captis precariam uitam. neque Treuiros aut Lingonas beniuolentia contineri: reſumpturos arma, ubi metus abſceſſerit. Diremit conſiliorum diuerſitatem, approbata Tutoris ſententia Claſſicus. ſtatimq; exequuntur. Media acies Vbijs Lingonibusq; data, dextro cornu cohortes Batauorũ, ſiniſtro Bructeri Tencteriq; pars montibus, alij uiam inter Moſellamq; flumen tam im=

prouiſi aſſiluere, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neq; enim noctē
in caſtris egerat) pugnari ſimul, uinciq; ſuos audierit, increpans pauo
rē nunciantiū, donec uniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionū
caſtra, fuſi equites, medius Moſellæ pons, qui ulteriora coloniæ anne
ctit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugien
tes manu retrahens, intecto corpore promptus inter tela, felici temeri
tate, & fortiſſimi cuiuſque accurſu, recuperatum pontem electa ma
nu firmauit. Mox in caſtra reuerſus palantes captarum apud Noue
ſium Bonnamq; legionum manipulos, & rarum apud ſigna militē,
ac propè circumuentas aquilas uidet. Incenſus ira, non Flaccum, in-
quit, non Voculam deſeritis. Nulla hic proditio. neque aliud excuſan
dum habeo, quàm quòd uos Galliæ fœderis oblitos prædixerim, me
moriam Romani ſacramenti tenere credidi. Annumerabor Numi-
ſijs & Herennijs, ut omnes legati ueſtri, aut militum manibus, aut
hoſtium ceciderint. Ite nunciate Veſpaſiano, uel quod propius eſt, Ci
uili & Claſſico, relictum à uobis in acie ducē. uenient legiones, quæ
neque me inultum, neque uos impunitos patiantur. Vera erant. &
à tribunis præfectisq; eadem ingerebantur. Conſiſtunt per cohortes
& manipulos. neque enim poterat pateſcere acies effuſo hoſte, & im
pedientibus tentorijs ſarcinisq;, cum intra uallum pugnaretur. Tu-
tor, & Claſſicus, & Ciuilis, ſuis quiſque locis pugnam ciebant, Gal
los pro libertate, Batauos pro gloria, Germanos ad prædam inſtigā
tes. Et cuncta pro hoſtibus erant, donec legio uiceſimaprima patentio
re, quàm cæteræ ſpacio conglobata, ſuſtinuit ruentes, mox impulit.
Nec ſine ope diuina, mutatis repente animis, terga uictores uertere.
Ipſi territos ſe cohortium aſpectu ferebant, quæ primo impetu diſie
ctæ, ſummis rurſus iugis congregabantur, ac ſpeciem noui auxilij fe
cerant. Sed obſtitit uincentibus prauum inter ipſos certamen, hoſte
omiſſo ſpolia conſectandi. Cerialis ut incuria propè rem afflixit, ita
conſtantia reſtituit. Secutusq; fortunam, caſtra hoſtium eodem die ca-
pit exinditq;. Nec in longum quies militi data. Orabant auxi-
lium Agrippinenſes, offerebantq; uxorem ac ſororem Ciuilis, & fi-
liam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atque interim diſperſos
in domibus Germanos trucidauerant. unde metus, & iuſtæ preces
inuocantium antequam hoſtes reparatis uiribus, ad ſpem, uel ad ul
tionem accingerentur. Nanque & Ciuilis illuc intenderat, non inua
lidus flagrantiſſima cohortium ſuarum integra, & è Chaucis Fri-
ſijsq; compoſita. Talbiaci in finibus Agrippinenſiū agebat. Sed tri-
ſtis nuncius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinenſiū, qui lar-
gis epulis uinoq; ſopitos Germanos, clauſis foribus, igne iniecto, cre-

manere. Simul Cerialis propero agmine ſubuenit. Circumſteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiuncta Britannica claſſe, affliƈtaret Batauos quà Oceano ambiuntur. Sed legionem terreſtri itinere Fabius Priſcus legatus in Neruios Tungrosq́; duxit. Eæq́; ciuitates in ditionem acceptæ. Claſſem ultro Caninefates aggreſſi ſunt. maiorq́; pars nauium depreſſa aut capta. Et Neruiorum multitudinem ſponte commotam, ut pro Romanis bellum capeſceret, ijdem Caninefates fudere. Claſſicus quoque aduerſus equites Noueſiũ à Ceriale præmiſſos ſecundum prælium f[illegible]cit. quæ modica, ſed crebra damna, famam uiƈtoriæ nuper partæ lacerabant. Iiſdem diebus Mutianus Vitellij filium interfici iubet, manſuram diſcordiã obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. Neque Antonium Primum adſciri inter comites à Domitiano paſſus eſt, fauore militum anxius, & ſuperbia uiri, æqualium quoque adeo ſuperiorum intolerantis. Profeƈtus ad Veſpaſianum Antonius, ut non pro ſpe ſua excipitur, ita neque auerſo imperatoris animo. Trahebatur in diuerſa, hinc meritis Antonij, cuius duƈtu confeƈtum haud dubie bellum erat: inde Mutiani epiſtolis. ſimul cæteri, ut infeſtum tumidumq́; inſeƈtabantur, adiunƈtis prioris uitæ criminibus. neque ipſe deerat arrogantia uocare offenſas, nimius commemorandis quæ meruiſſet. Alios ut imbelles, Cæcinnam ut captiuum ac dedititium increpat. Vnde paulatim leuior uiliorq́; haberi, manente tamen in ſpeciem amicitia. Per eos menſes, quibus Veſpaſianus Alexandriæ ſtatos æſtiuis flatibus dies, & certa maris opperiebatur, multa miracula euenere, queis cœleſtis fauor & quædam in Veſpaſianum inclinatio numinum oſtenderetur. Ex plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis expoſcens gemitu, monitu Serapidis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit: precabaturq́; principem, ut genas & oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auƈtore, ut pede ac ueſtigio Cæſaris calcaretur, orabat. Veſpaſianus primo irridere, aſpernari: atque illis inſtantibus, modo famam uanitatis metuere, modo obſecratione ipſorum, & uocibus adulantium in ſpem induci: poſtremo æſtimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas ope humana ſuperabiles forent. Medici uarie diſſerere: Huic nõ exeſam uim luminis, & redituram ſi pellerentur obſtantia: Illi elapſos in prauum artus, ſi ſalubris uis adhibeatur, poſſe integrari: Id fortaſſe cordi deis, & diuino miniſterio principem eleƈtum. deniq́; peraƈti remedij gloriam penes Cæſarem, irriti ludibrium penes miſeros fore. Igitur Veſpaſianus cunƈta fortunæ ſuæ patere ratus, nec quicquam ultra incredi-

bile, læto ipſe uultu, erecta quæ aſtabat multitudine, iuſſa exequitur. Statim conuerſa ad uſum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrunq; qui interfuere nunc quoque memorant, poſtquam nullum mendacio pretium. excusatio non petita *Altior inde Veſpaſiano cupido adeundi ſacram ſedem, ut ſuper rebus imperij conſuleret. Arceri templo cunctos iubet. atque ingreſſus, intentusq; numini, reſpexit pone tergum è primoribus Aegyptiorum nomine Baſiliden, quem procul Alexandria pluriũ dierum itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur ſacerdotes num illo die Baſilides templum iniſſet? percunctatur obuios, num in urbe uiſus ſit? denique miſſis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc diuinam ſpeciem, & uim reſponſi ex nomine Baſilidis, interpretatus eſt.*

Origo dei nondum noſtris auctoribus celebrata. Aegyptiorũ antiſtites ſic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmauit, cum Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq; & religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio & maiore, quàm humana ſpecie iuuenem, qui moneret, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: lætum id regno, magnamq; & inclytam ſedem fore quæ excepiſſet ſimul uiſum eundẽ iuuenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos uiſus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem è gente Eumolpidarum, quem ut antiſtitem cærimoniarum Eleuſi exciuerat, quæ nam illa ſuperſtitio, quod numen, interrogat. Timotheus quæſitis qui in Põtum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum uetere inter accolas fama Iouis Ditis. Nanque & muliebrem effigiem aſſiſtere, quam plerique Proſepinam uocent. Sed Ptolemæus, ut ſunt ingenia regũ, pronus ad formidinem, ubi ſecuritas rediit, uoluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliaſq; ad curas animum uertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtantior, exitium ipſi regnoq; denunciaret ni iuſſa patrarentur. Tũ legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq; nauigaturis, ut Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundum. Sors oraculi haud ambigua: Irent ſimulachrumq; patris ſui reueherent, ſororis relinquerent. Vt Sinopem uenere, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi allegant. Qui diuerſus animi, modo numen paueſcere, modo minis aduerſantis populi terreri, ſæpe donis promiſſiſq; legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non ſtudium, non preces omittere. Dignitatem le

gatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax fa-
cies Scydrothemidi offertur, ne deſtinata deo ultra moraretur. Cun-
ctantem uaria pernicies, morbiq́; & manifeſta cœleſtium ira, gra-
uiorq́; in dies fatigabat. Aduocata concione, iuſſa numinis, ſuos Ptole
mæiq́; uiſus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduerſari regem, in-
uidere Aegypto, ſibi metuere, templumq́; circunſedere. Maior hinc
fama tradidit, deum ipſum appulſas littori naues ſpōte conſcendiſſe.
Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam ap
pelluntur. Templum pro magnitudine urbis extructum loco cui no-
men Rhacotis. fuerat illic ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus
ſacratū. Hæc de origine & aduectu dei celeberrima. Nec ſum igna-
rus eſſe quoſdam qui Seleucia urbe Syriæ accitum, regnante Ptole-
mæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eundem Ptolemæum, ſe-
dem ex qua tranſierit, Memphim perhibent, inclytam olim, & uete
ris Aegypti columen. Deum ipſum multi Aeſculapium, quòd medea-
tur ægris corporibus: quidam Oſyrim, antiquiſſimum illis gentibus
numen, plerique Iouem, ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem
patrem, inſignibus quæ in ipſo manifeſta, aut per ambages conie-
ctant. At Domitianus Mutianusq́; antequam alpibus propinqua
rent, proſperos rerum in Treuiris geſtarum nuncios accepere. Præci
pua uictoriæ fides, dux hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto ani
mo, quos ſpiritus geſſiſſet, uultu ferebat. Auditus ideo tantum ut noſce
retur ingenium eius: damnatusq́;, inter ipſum ſupplicium exprobrā-
ti cuidam patriam eius captam, accipere ſe ſolatium mortis reſpon-
dit. Sed Mutianus quod diu occultauerat, ut recēs exprompſit: Quo
niam benignitate deûm fractæ uires hoſtium forent, parum decore
Domitianum confecto propè bello alienæ gloriæ interuenturū. Si ſta
tus imperij, aut ſalus Galliarum in diſcrimine uerteretur, debuiſſe
Cæſarem in acie ſtare: Caninefates Batauosq́; minoribus ducibus de
legandos. Ipſe Lugduni uim fortunamq́; principatus è proximo o-
ſtentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defutu-
rus. Intelligebantur artes. ſed pars obſequij in eo, ne deprehenderē-
tur. Ita Lugdunum uentum. Vnde creditur Domitianus occultis ad
Cerialem nuncijs, fidem eius tentauiſſe, an præſenti ſibi exercitum
imperiumq́; traditurus foret. qua cogitatione bellum aduerſus pa-
trē cogitauerit, an opes uiresq́; aduerſus fratrem, in incerto fuit. Nā
Cerialis ſalubri temperamento eluſit ut uana pueriliter cupientem.
Domitianus ſperni à ſenioribus iuuentam ſuam cernens, modica
quoque & uſurpata antea munia imperij omittebat. Simul ſimpli-
citatis ac modeſtiæ imagine, in altitudinem conditus, ſtudiumq́;

literarum

literarum & amorem carminum ſimulans, quo uelaret animum, et fratris æmulationi ſubduceretur, cuius diſparem mitioremq́; naturam contra interpretabatur.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, ANNALIVM LIBER XXI.

IVSDEM *anni principio Cæſar Titus p̄*
domandæ Iudææ delectus à patre, & pri-
uatis utriusque rebus militia clarus, maio-
e *re tum ui famaq́; agebat, certantibus pro-*
uinciarum & exercituum ſtudijs. atque ipſe
ut ſuperior ſui iam crederetur, decorum ſe prō
ptumq́; in armis oſtendebat, comitate & al-
loquijs officia prouocans: ac plerunque in opere, in agmine grega-
rio militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæa legio-
nes, quinta & decima, & quintadecima, uetus Veſpaſiani miles, ex-
cepere. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandria
duoetuiceſimanos tertianosq́;. Comitabantur uiginti ſociæ cohortes,
octo equitum alæ: ſimul Agrippa Sohemusq́; reges, & auxilia re-
gis Antiochi, ualidaq; & ſolito inter accolas odio infenſa Iudæis
Arabum manus. Multi, quos urbe atque Italia ſua quenque ſpes ac-
ciuerat occupandi principem adhuc uacuũ. His cum copijs fines ho-
ſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratusq́; de-
cernere, haud procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſæ ur-
bis ſupremum diem tradituri ſumus, congruens uidetur primordia
eius aperire. Iudæos Creta inſula profugos, nouiſſima Libyæ
inſediſſe memorant, qua tempeſtate Saturnus ui Iouis pulſus, ceſſe-
rit regnis. Argumentum è nomine petitur: Inclytum in Creta Idã
montem, accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos uo
citari, quaſi Idæos: quidam regnante Iſide exundantem per Aegy
ptum multitudinem ducibus Hieroſolymo ac Iuda proximas in ter
ras exoneratam. Plerique Aethiopum prolem, quos rege Cepheo me

tus atque odium mutare ſedes perpulerit. Sunt qui tradant, Aſſyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Aegypti potitos, ac mox proprias urbes Hebræaſq; terras, & propiora Syriæ coluiſſe. Clara alij Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ urbi Hieroſolymam nomen é ſuo feciſſe. Plurimi auctores conſentiunt, orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bocchorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, ut inuiſum deis alias in terras auehere iuſſum. Sic conquiſitum collectumq; uulgus poſtquam uaſtis locis relictum ſit, cæteris per lachrymas torpẽtibus, Moſen unum exulum monuiſſe, ne quam deorum hominumúe opẽ expectarent, ab utriſque deſerti, ſed ſibimet ut duci cœleſti crederẽt, primo cuius auxilio credentes, præſentes miſerias pepuliſſent. Aſſenſere, atq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æque, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex aſinorum agreſtium é paſtu in rupem nemore opacam conceſſit. Secutus Moſes, coniectura herbidi ſoli, largas aquarum uenas aperit. Id leuamen. & continuum ſex dierum iter emenſi, ſeptimo pulſis cultoribus, obtinuere terras, in quibus urbs & templum dicata ſunt. Moſes quo ſibi in poſterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosq; cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. Effigiem animalis, quo monſtrante errorem ſitimq; depulerant, penetrali ſacrauere, cæſo ariete uelut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Aegyptij Apin colunt. Sue abſtinent, memoria cladis, qua ipſos ſcabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc ieiunijs fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die otium placuiſſe ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blandiente inertia ſeptimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: ſeu principia religionis tradentibus Iudæis, quos cum Saturno pulſos, & conditores gentis accepimus: ſeu quòd é ſeptem ſyderibus, queis mortales reguntur, altiſſimo orbe & præcipua potentia ſtella Saturni feratur. ac pleraque cœleſtium ui ſua & curſu ſeptimos per numeros commeare. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cætera inſtituta ſiniſtra, fœda prauitate ualuere. Nam peſſimus quiſque ſpretis religionibus patrijs, tributa & ſtipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in

dia in promptu, ſed aduerſus omnes alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſſima ad libidinem gens, alienarum concubitu abſtinent. Inter ſe nihil illicitum. Circumcidere genitalia inſtituere, ut diuerſitate noſcantur. Tranſgreſſi in morem eorum idē uſurpant. nec quicquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres uilia habere. Augendæ tamen multitudini conſulitur. Nam & necare quenquam ex agnatis nefas: animasq́; prælio aut ſupplicijs peremptorum æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare, è more Aegyptio. Eademq́; cura, & de infernis perſuaſio. cœleſtium contra. Aegyptij pleraque animalia effigiesq́; compoſitas uenerantur. Iudæi mente ſola, unumq́; numen intelligunt. Prophanos, qui deûm imagines mortalibus materijs in ſpecies hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla ſimulachra urbibus ſuis, nedū templis ſunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorum tibia tympaniſq́; concinebant, hedera uinciebantur, uitiſq́; aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis. quippe Liber feſtos lætoſq́; ritus poſuit: Iudæorū mos abſurdus ſordiduſq́;. Terra finesq́;, quà ad Orientem uergunt, Arabia terminantur: à meridie Aegyptus obiacet: ab occaſu Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longe proſpectant. Corpora hominum ſalubria, & ferentia laborum. rari imbres. uber ſolum. Exuberant fruges noſtrum ad morem. præterq́; eas, Balſamum & Palmæ. palmetis proceritas & decor. Balſamum modica arbor. ut quiſq́; ramus intumuit, ſi uim ferri adhibeas, pauent uenæ fragmine lapidis aut teſta aperiuntur. humor in uſu medētium eſt. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos, inter ardores opacum fidumq́; niuibus. Idem amnem Iordanem alit funditq́;. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed unum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenſo ambitu ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neque uento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis uolucres patitur. incertum unde. ſuperiacta ut ſolido feruntur. periti imperitiq́; nandi, perinde attolluntur. Certo anni tempore bitumen egerit: cuius legendi uſum, ut cæteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte natura liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratq́; donec abſcindas. nec abſcindere ære ferro'ue

poſſis: fugit cruorem ueſtem'q; infectam ſanguine, quo fœminæ per menſes exoluuntur. Sic ueteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, undantes bitumine moles pelli, manu'q; trahi ad littus: mox ubi uapore terræ, ui ſolis inaruerint, ſecuribus cuneis'q; ut trabes aut ſaxa diſcindi. Haud procul inde campi: quos ferunt olim uberes, magnis'q; urbibus habitatos, fulminum iactu arſiſſe: & manere ueſtigia: terram'q; ſpecie torridam, uim frugiferam perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſiue herba tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuere, atra & inania uelut in cinerem uaneſcunt. Ego ſicut Iudaicas quondam urbes igne cœleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eo'q; fœtus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cœlo'q; iuxta graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: circa cuius os cóiectæ arenæ admixto uitro in uitrum excoquuntur. modicum id littus, ſed egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ uicis diſpergitur. habent & oppida. Hieroſolyma genti caput. illic immenſæ opulentiæ templum, & primis munimentis urbs deiugis, templum intimis clauſum. ad fores, tantum Iudæo aditus: limine præter ſacerdotes arcebantur. Dum Aſſyrios penes Medos'q; & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſeruientium. poſtquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. nam ea tempeſtate Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis, & Romani procul aberant, ſibi ipſi reges impoſuere. qui mobilitate uulgi expulſi, reſumpta per arma dominatione, fugas ciuium, urbium euerſiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaq; ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia honor ſacerdotij, firmamentum potentiæ aſſumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius Iudæos domuit: templum'q; iure uictoriæ ingreſſus eſt. Inde uulgatum, nulla intus deûm effigie uacuam ſedem, & inania arcana. Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. Mox bello ciuili interno, poſtquam in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant, rex Parthorum Pacorus Iudæa potitus: interfectus'q; à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti: Iudæos C. Soſius ſubegit. Regnum ab Antonio Herodi datum uictor Auguſtus ſanxit. Poſt mortem Herodis, nihil expectato Cæſare, Simon quidam regium nomen inuaſerat. Is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies, dein

iuſſi

iuſſi à C. Cæſare effigiem eius in templo locare, arma potius ſumpſere. quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permiſit. è quibus Antonius Felix per omnem ſæuitiam ac libidinem ius regium ſeruili ingenio exercuit, Druſilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta: ut eiuſdem Antonij Felix progener, Claudius nepos eſſet. durauit tamen patientia Iudæis uſque ad Geſſium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem Ceſtium Gallum Syriæ legatum uaria prælia ac ſæpius aduerſa excepere. Qui ubi fato aut tædio occidit, iuſſu Neronis Veſpaſianus fortuna famaq́; & egregijs miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporum, omnesq́; præter Hieroſolyma urbes, uictore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium tranſijt pace per Italiam parta, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd ſoli Iudæi non ceſſiſſent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus caſus'ue utile uidebatur. Igitur caſtris, uti diximus, ante mœnia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentauit. Iudæi ſub ipſos muros ſtruxere aciem, rebus ſecundis longius auſuri, & ſi pellerentur parato perfugio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus ambigue certauit. Mox ceſſere hoſtes & ſequentibus diebus crebra pro portis prælia ſerebant, donec aſſiduis damnis intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum uerſi. neque enim dignum uidebatur famem hoſtium opperiri. poſcebantq́; pericula, pars uirtute, multi ferocia & cupidine præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, uoluptatesq́; ante oculos, ac, ni ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari uidebantur. Sed urbem arduam ſitu opera molesq́; firmauerant, queis uel plana ſatis munirentur. Nam duos colles immenſum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati, ut latera oppugnantium ad ictus pateſcerent. Extrema rupis abrupta. & turres ubi mons iuuiſſet, in ſexaginta pedes, inter deuexa in centenos uicenosq́; attollebantur, mira ſpecie, ac procul intuẽtibus pares. Alia intus mœnia regiæ circumiecta. conſpicuoq́; faſtigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis, proprijq́; muri, labore & opere ante alios. ipſæ porticus, queis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perẽnis aquæ. cauati ſub terra montes. & piſcinæ ciſternæq́; ſeruandis hymbribus. prouiderant conditores ex diuerſitate morum crebra bella. inde cuncta quamuis aduerſus longum obſidium. & à Pō

peto expugnatis metus atque uſus pleraque monſtrauere. Atq; per auaritiam Claudianorum temporum, empto iure muniendi, ſtruxere muros in pace, tanquam ad bellum, magna colluuie, & cæterarũ urbium clade aucti. Nam peruicaciſſimus quiſque illuc perfugerat, eoq; ſeditioſius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſſima mœnium Simon: mediam urbem Iohannes, quem & Bargioram uocabant: templum Eleazarus firmauerat. Multitudine et armis Iohannes ac Simon, Eleazarus loco pollebat. Sed prælia, dolus, incendia inter ipſos, & magna uis frumenti ambuſta. Mox Iohãnes miſſis per ſpeciem ſacrificandi, qui Eleazarum manumq; eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas diſceſſit, donec propinquantibus Rom. bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hoſtijs, neque uotis piare fas habet gens, ſuperſtitioni obnoxia, religionibus aduerſa. Viſæ per cœlum cõcurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere tẽplum. Expaſſæ repente delubri fores, & audita maior humana uox: excedere deos. Simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant. Pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotium literis contineri, eo ipſo tempore fore, ut ualeſceret Oriens, profectiq; Iudæa rerum potirentur. quæ ambages Veſpaſianum ac Titum prædixerant. Sed uulgus more humanæ cupidinis, ſibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne aduerſis quidem ad uera mutabãtur. Multitudinem obſeſſorum omnis ætatis, uirilis ac muliebris ſexus, ſexcenta millia fuiſſe accepimus. Arma cunctis, qui ferre poſſent: & plures, quàm pro numero audebant. Obſtinatio uiris fœminisq; par. Ac ſi transferre ſedes cogerentur, maior uitæ metus, quàm mortis. Hanc aduerſus urbem gentemq; Cæſar Titus, quando impetum & ſubita belli locus abnueret, aggeribus uineisq; certare ſtatuit. Diuidũtur legionibus munia, & quies præliorum fuit, donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud ueteres, aut nouis ingenijs, ſtruerentur. At Ciuilis poſt malam in Treuiris pugnam, reparato ꝑ Germaniam exercitu, apud Vetera caſtra conſedit, tutus loco, & ut memoria proſperarum illic rerum augeſcerent Barbarorum animi. Secutus eſt eodẽ Cerialis duplicatis copijs, aduentu ſecundæ & XVI & XIIII legionum. Cohortesq; et alæ iampridem accitæ poſt uictoriam properauerant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, ſuopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacẽtibus ſuperfunderetur. Ea loci forma incertis uadis ſubdola & nobis

aduerſa

aduerſa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus ſuetos leuitas armorum, & proceritas corporum attollit. Igitur laceſſentibus Batauis, ferociſſimo cuique noſtrorum coeptum certamen deinde orta trepidatio, cum praealtis paludibus arma equiq; haurirentur. Germani notis uadis perſultabant, omiſſa plerunque fronte latera ac terga circumuenientes. neque ut in pedeſtri acie cominus certabatur, ſed tanquam nauali pugna, uagi inter undas, aut ſi quid ſtabile occurrebat, totis illic corporibus nitẽtes: uulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen, quàm pro tumultu caedes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediere. Eius praelij euentus utrunque ducem diuerſis animi motibus ad maturandum ſummae rei diſcrimen erexit Ciuilis inſtare fortunae, Cerialis abolere ignominiam: Germani proſperis feroces: Romanos pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, noſtris per iram & minas acta. Poſtera luce Cerialis equite & auxiliarijs cohortibus frontem explet: in ſecunda acie legiones locatae: dux ſibi delectos retinuerat ad improuiſa. Ciuilis haud porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Bataui Cugerniq; in dextro: laeua ac propiora fluminis Transrhenani tenuere. Exhortatio ducum non more concionis apud uniuerſos, ſed ut quoſque eorum aduehebantur. Cerialis ueterẽ Ro. nominis gloriam, antiquas recentesq; uictorias: ut perfidum, ignauum, uictum hoſtem, in aeternum excinderent: ultione magis, quàm praelio opus eſſe: Pauciores nuper cum pluribus certaſſe, attamen fuſos Germanos quod roboris fuerit: ſupereſſe qui fugam animis, qui uulnera tergo ferant. Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat, domitores Britanniae quartadecimanos appellans. principem Galbã ſextae legionis auctoritate factum: illa primum acie Secundanos noua ſigna, nouamq; aquilam dicaturos. Hinc praeuectus ad Germanicum exercitum manus tendebat, ut ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine hoſtium reciperarent. Alacrior omnium clamor, queis uel è longa pace praelij cupido, uel feſſis bello pacis amor, praemiaq; & quies in poſterum ſperabantur. Nec Ciuilis ſilentem ſtruxit aciẽ locum pugnae teſtem uirtutis ciens: ſtare Germanos Batauosq; ſuper ueſtigia gloriae, cineres oſſaq; legionum calcantes: quocunque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, cladem'q; & dira omnia obuerſari: ne terrerentur uario Treuirici praelij euentu: ſuam illic uictoriam Germanis obſtitiſſe, dum omiſſis telis, praeda manus impediũt. ſed cuncta mox proſpera et hoſti contraria eueniſſe. Quae prouide-

ri aſtu ducis oportuerit, prouidiſſe, campos madentes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in aſpectu, quorum numine capeſcerent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores: illum diẽ aut glorioſiſſimum inter maiores, aut ignominioſum apud poſteros fore. Vbi ſono armorum tripudijsq́; (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibusq́; & cæteris miſſilibus prælium incipitur, neque noſtro milite paludem ingrediente, & Germanis ut elicerent laceſſentibus. Abſumptis quæ iaciuntur, & ardeſcente pugna, procurſum ab hoſte infeſtius immenſis corporibus & prælongis haſtis. Fluitantemq́; militem eminus fodiebant. ſimul è mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorum cuneus tranſnatauit. turbata ibi res. & pellebantur ſociarum cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſáq́; hoſtium ferocia, prælium exæquatur. Inter quæ perfuga Batauus adijt Cerialẽ, terga hoſtium promittens ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illâ, & Cugernos, quibus cuſtodia obueniſſet, parum intentos. Duæ alæ cum perfuga miſſæ incauto hoſti circunfunduntur. quod ubi clamore cognitum, legiones à fronte incubuere, pulſiq́; Germani Rhenũ fuga petebant. Debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne eques quidem inſtitit, repente fuſis hymbribus, & propinqua nocte. Poſtera die decimaquarta legio in ſuperiorem prouinciam Gallo Annio miſſa. Cerialis exercitum decima ex Hiſpania legio ſuppleuit. Ciuili Chaucorum auxilia uenere. non tamen auſus oppidum Batauorum armis tueri: raptis quæ ferri poterant, cæteris iniecto igni, in inſulam conceſſit: gnarus deeſſe naues efficiendo ponti, neque exercitum Ro. aliter traſmiſſurum. quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumq́; prono alueo in Galliam ruentem diſiectis quæ morabantur, effudit. Sic uelut abacto amne tenuis alueus, inſulam inter Germanosq́; continentium terrarum ſpeciem fecerat. Tranſiere Rhenum Tutor quoque & Claſſicus, & centum tredecim Treuirorum ſenatores, in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperius memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul cæteri miſeratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantumq́; belli ſuperfuit, ut præſidia cohortium, alarum, legionum modicis uicis quadripartita Ciuilis inuaſerit, Decimam legionem Arenaci, ſecundam Batauoduri, & Grinnes Vadamq́; cohortium alarumq́; caſtra: ita diuiſis copijs, ut ipſe & Verax ſorore eius genitus, Claſſicusq́; ac Tutor ſuam quiſque manum traherent: nec omnia patrandi fiducia

di fiducia, ſed multa auſis aliqua in parte fortunam affore: Simul Cerialem, neque ſatis cautum, & pluribus nuncijs huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi. Quibus obuenerant caſtra decumanorũ, oppugnationem legionis arduam rati, egreſſum militem & cædendis materijs operatum turbauere, occiſo præfecto caſtrorum & quinque primoribus centurionum, paucis'q; militibus. Cæteri ſe munimentis defendere. Et interim Germanorum manus Batauoduri irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prælium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadam'q;: Vadã Ciuilis, Grinnes Claſſicus, oppugnabant. nec ſiſti poterant, interfecto fortiſſimo quoque: in queis Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Ciuili auunculo infenſum diximus. Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu ſubuenit, uerſa fortuna, præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitus'q; telis, relicto equo, tranſnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Claſſicum'q; appulſæ lintres uexere. Ne tum quidem Romana claſſis pugnæ affuit, ut iuſſum erat. Sed obſtitit formido & remiges per alia militiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat: ſubitus conſilijs, ſed euentu clarus. Aderat fortuna etiam ubi artes defuiſſent, hinc ipſi exercitui'q; minor cura diſciplinæ. Et paucos poſt dies quanquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiam non uitauit. Profectus Noueſium Bonnam'q; ad uiſenda caſtra, quæ hyematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incurioſis uigilijs. Animaduerſum id Germanis, & inſidias compoſuere. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente uallum ineunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis tabernaculorum funibus, ſuiſmet corijs coopertos trucidabant. Aliud agmen turbare claſſem, inijcere uincla, trahere puppes. Vt'q; ad fallendum ſilentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani uulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per uias, pauci ornati militariter, plerique circum brachia torta ueſte & ſtrictis mucronibus. dux ſemiſomnis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Nanque prætoriam nauẽ, uexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. uigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tanquam iuſſi ſilere, ne quietem eius turbarent: ita intermiſſo ſigno, & uocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos. Multa luce reuecti hoſtes captiuis nauibus, prætoriam triremem flumine Luppia donum Velledæ tra

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DERECHO

xere. Ciuilem cupido inceſſit, naualem aciem oſtentandi. Complet
quod biremium, quæq; ſimplici ordine agebantur. Adiecta ingens
lintrium uis. tricenos quadragenosq; ſimul armamenta liburnicas
olim, haud indecore pro uelis iuuabant. Spacium uelut æquoris ca=
ptum, ubi Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Cauſa
inſtruendæ claſſis, ſuper inſitam genti uanitatem, ut eo terrore com
meatus Gallia aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magis, q̃
metu direxit claſſem, numero imparem, uſu remigum, gubernatorum
arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine ſecundo, illi uento
agebãtur. Sic præuecti, tentato telorũ iactu, dirimũtur. Ciuilis nihil ul
tra auſus, trans Rhenum conceſſit. Cerialis inſulam Batauorum ho
ſtiliter populatus, agros uillasq; Ciuilis intactos, nota arte ducum ſine
bat, cum interim flexu autumni, & crebris pluuialibus hymbribus
ſuperfuſus amnis paluſtrem humilemq; inſulam in faciem ſtagni op
pleuit. nec claſſis aut commeatus aderant: caſtraq; in plano ſita, ui
fluminis differebantur. Potuiſſe tunc opprimi legiones, et uoluiſ=
ſe Germanos: ſed dolo à ſe flexos, imputauit Ciuilis. Neque abhor-
ret uero, quando paucis poſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Ceria=
lis per occultos nuncios Batauis pacem, Ciuili ueniam oſtentans, Vel
ledam propinquosq; monebat, fortunam belli tot cladibus aduerſam
opportuno erga populum Romanum merito mutare: Cæſos Treuiros,
receptos Vbios, ereptam Batauis patriam: neque aliud Ciuilis amici
tia peractum, quàm uulnera, fugas, luctus: exulem eum & extor-
rem, recipientibus oneri: Et ſatis peccauiſſe, quòd toties Rhenum trã
ſcenderint: ſi quid ultra moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc
ultionem & deos fore. Miſcebantur minis promiſſa. Et concuſſa
Transrhenanorũ fide, inter Batauos quoque ſermones orti, non pro=
rogandam ultro ruinam: nec poſſe ab una natione totius orbis ſerui-
tium depelli. quid pfectum cæde & incendijs legionum, niſi ut plu=
res ualidioresq; acciperentur? Si Veſpaſiano bellum nauauerint, Veſpa
ſianum rerum potiri. ſin populum Romanum armis prouocẽt, quo=
tam partem generis humani Batauos eſſe? reſpicerent Rhætos Nori-
cosq;, & cæterorum onera ſociorum: ſibi non tributa, ſed uirtutes
& uiros indici: proximum id libertati: et ſi dominorum electio ſit,
honeſtius principes Romanorum, quàm Germanorum fœminas to-
lerari. Hæc uulgus. Proceres, atrociore Ciuilis rabie ſemet in arma
truſos: illum domeſticis malis, excidium gentis oppoſuiſſe: tunc infen-
ſos Batauis deos, cum obſiderentur legiones, interficerentur legati, bel
lum uni neceſſarium, ferale ipſis ſumeretur. Ventum ad extrema, ni

BIBLIOTECA

reſipiſcere incipiant, & noxij capitis pœna pœnitentiam fateantur. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire ſtatuit ſuper tædium malorum etiam ſpe uitæ, quæ plerunque magnos animos infringit. Petito colloquio, ſcinditur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progreſſi duces. Ciuilis ita cœpit. Si apud Vitellij legatū defenderer, neque facto meo uenia, neque dictis fides debebatur. Cūcta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum uetus mihi obſeruantia: &, cum priuatus eſſet, amici uocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epiſtolis ad bellum acitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes tranſcenderent. Quæ Antonius abſens, Flaccus præſens mouebat, arma in Germania moui, quæ Mutianus in Syria, Aponius in Mœſia, Fabianus in Pannonia.

P. CORNELII TACITI EQ. RO. DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIAE LIBELLVS.

g ERMANIA *omnis à Gallis Rhætijsq́; & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq́; mutuo metu, aut mõtibus ſeparatur. Cætera Oceanus ambit, latos ſinus & inſularum immenſa ſpacia complectens, nuper cognitis quibuſdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inacceſſo ac præcipiti uertice ortus, modico flexu in Occidentem uerſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effuſus, plures populos adit, donec in Ponticum mare ſex meatibus erumpat. ſeptimum enim os paludibus hauritur. Ipſos Germanos indigenas crediderim, minimeq́; aliarum gentium aduentibus & hoſpitijs mixtos: quia nec terra olim, ſed claſſibus aduehebãtur q̃ mutare ſedes quærebant: & immenſus ultra, utq́; ſic dixerim, aduerſus Oceanus raris ab orbe noſtro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Aſia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniã peteret? informem terris, aſperam cœlo, triſtem cultu aſpectuq́;, niſi ſi patria ſit. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem deum terra editũ & filium Mannum, originem gentis conditoresq́;. Manno tris filios aſſignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, cæteri Iſtæuones uocentur. Quidam autem licentia uetuſtatis plures deo ortos, pluresq́; gentis appellationes, Marſos, Gãbriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaq́; uera & antiqua nomina. Cæterum Germaniæ uocabulum recens, & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani uocati ſint: ita nationis nomen, non gentis eualuiſſe paulatim, ut omnes primum à uictore ob metum, mox à*

ſeipſis inuento nomine Germani uocarentur. Fuiſſe apud eos & Herculem memorant. Primumq́; omnium uirorum fortium ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina. quorum relatu quem Baritum uocant, accendunt animos, futuræq́; pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. terrent enim, trepidantúe, prout ſonuit, acies. Nec tam uocis ille, quàm uirtutis concentus uidetur. affectatur præcipue aſperitas ſoni, & fractum murmur obiectis ad os ſcutis, quo plenior & grauior uox repercuſſu intumeſcat. Cæterum & Vlixem quidam opinantur longo illo & fabuloſo errore in hunc Oceanum delatum, adiſſe Germaniæ terras, Aſciburgiumq́;, quod in ripa Rheni ſitum hodieq́; incolitur, ab illo conſtitutum, nominatumq́; ἀσυπύργιον. Aram quin etiam Vlixi conſecratam adiecto Laertæ patris nomine, eodem loco olim repertam: monumentaq́;, & tumulos quoſdam Græcis literis inſcriptos, in confinio Germaniæ Rhætiæq́; adhuc extare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo eſt. ex ingenio ſuo quiſque demat, uel addat fidem. Ipſe eorũ opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis alijs aliarum nationum connubijs infectos, propriam & ſynceram & tantum ſui ſimilem gentem extitiſſe arbitrantur. Vnde habitus quoque corporũ, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum ualida. laboris atque operũ non eadem patientia: minimeq́; ſitim æſtũq́; tolerare, frigora atque inediam cœlo ſolóue aſſueuerunt. Terra etſi aliquanto ſpecie differt, in uniuerſum tamen aut ſyluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias, uentoſior quà Noricum ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda, ſed plerunque improcera. ne armentis quidem ſuus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæq́; ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argentum aurumúe gignere. quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & uſu haud perinde afficiuntur. Eſt uidere apud illos argentea uaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia uilitate, quàm quæ humo finguntur: quanquam proximi ob uſum cõmerciorum aurum & argentum in precio habent, formaſq́; quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atque eligunt: interiores ſimplicius & antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant ueterem & diu notam, Serratos, Bigatosq́;. Argentum quoque magis, quàm aurum ſequuntur, nulla affectatione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior uſui eſt promiſcua ac uilia mercantibus.

Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis utuntur. haſtas, uel ipſorum uocabulo frameas gerunt anguſto & breui ferro, ſed ita acri & ad uſum habili, ut eodem telo, prout ratio poſcit, uel comminus uel eminus pugnent. & eques quidem ſcuto frameaq́; contentus eſt. pedites & miſſilia ſpargunt, pluraq́; ſinguli, atque in immenſum uibrant, nudi aut ſagulo leues. nulla cultus iactatio. Scuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt. paucis loricæ: uix uni alteri'ue caſſis aut galea. Equi non forma, non uelocitate conſpicui. ſed nec uariare gyros in morem noſtrũ docentur. In rectum aut uno flexu dextros agũt, ita coniuncto orbe, ut nemo poſterior ſit. In uniuerſum æſtimanti plus penes peditem roboris: eoq́; mixti præliantur, apta & congruẽte ad equeſtrem pugnam uelocitate peditum, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idq́; ipſum inter ſuos uocantur. & quod primo numerus fuit, iam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiam in dubijs prælijs referunt. Scutum reliquiſſe, præcipuum flagitium. nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire, ignominioſo fas. multiq́; ſuperſtites bellorum infamiam laqueo finierũt. Reges ex nobilitate, duces ex uirtute ſumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas: et duces exẽplo potius, q̃ imperio, ſi prõpti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt. Cæterum neq́; animaduertere, neque uincire, neque uerberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnam nec ducis iuſſu, ſed uelut deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt: effigiesq́;, et ſigna quædam detracta lucis in prælium ferunt. Quodq́; præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit, ſed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: unde fœminarum ululatus audiri, unde uagitus infantium. hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad cõiuges uulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exugere plagas pauẽt: ciboſq́; & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriæ proditur, quaſdam acies inclinatas iam & labantes à fœminis reſtitutas conſtantia precum & obiectu pectorum, & monſtrata comminus captiuitate, quam longe impatientius fœminarum ſuarum nomine timent: adeo ut efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quin etiam ſanctum aliquid, & prouidum putant: nec aut conſilia earum aſpernãtur, aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub diuo Veſpaſiano Velledã diu apud

pleroſque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam & complures alias uenerati ſunt, non adulatione, nec tanquam facerent deas. Deorum maxime Mercurium colunt: cui certis diebus, humanis quoque hoſtijs litare fas habent. Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant. Pars Sueuorum & Iſidi ſacrificat. Vnde cauſa & origo peregrino ſacro, parũ comperi, niſi quòd ſignum ipſum in modũ liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Cæterum nec cohibere parietibus deos, neque in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cœleſtium arbitrantur: lucos ac nemora conſecrant, deorumq́; nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reuerentia uident. Auſpicia, ſortesq́; ut qui maxime, obſeruant. Sortiũ conſuetudo ſimplex. uirgam frugiferæ arbori deciſam, in ſurculo amputant, eosq́; notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam ueſtem temere ac fortuito ſpargunt. mox ſi publice conſulatur, ſacerdos ciuitatis: ſin priuatim, ipſe pater familiæ precatus deos, cœlumq́; ſuſpiciẽs, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem conſultatio. Sin permiſſum, auſpiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium uoces, uolatusq́; interrogare. Proprium gentis, equorum quoque præſagia ac monitus experiri. publice aluntur iiſdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru ſacerdos ac rex uel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq́; ac fremitus obſeruant. Nec ulli auſpicio maior fides non ſolum apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. Se enim miniſtros deorum, illos conſcios putant. Eſt & alia obſeruatio auſpiciorum, qua grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis, cum qua bellum eſt, captiuum quoquo modo interceptũ, cum electo popularium ſuorum, patrijs quenque armis committũt. uictoria huius uel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes conſultant, de maioribus omnes: ita tamen ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractẽtur. Coeunt, niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. Nec dierum numerum, ut nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt. nox ducere diem uidetur. Illud ex libertate uitium, quòd non ſimul, nec iuſſi conueniunt, ſed & alter, & tertius dies cunctatione coeuntium abſumitur. Vt turbæ placuit, conſidunt armati. Silentium per ſacerdotes, quibus tum & coercendi ius eſt, imperatur. Mox rex uel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia

cundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi magis, quàm iubendi poteſtate. Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur: ſin placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum aſſenſus genus eſt armis laudare.

Licet apud concilium accuſare quoque & diſcrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas, arboribus ſuſpendunt. ignauos, & imbelles & corpore infames, cœno ac palude, iniecta inſuper crate, mergũt. Diuerſitas ſupplicij illuc reſpicit, tanquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumq́; numero conuicti mulctantur. pars multæ regi uel ciuitati, pars ipſi, qui uindicatur, uel propinquis eius exoluitur. Eliguntur in iiſdem concilijs & principes, qui iura per pagos uicosq́; reddunt. Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas, adſunt. Nihil autẽ neq; publicæ, neq; priuatæ rei niſi armati agũt. Sed arma ſumere non ante cuiquam moris, quàm ciuitas ſuffecturũ probauerit. Tum in ipſo concilio uel principum aliquis, uel pater, uel propinquus ſcuto frameaq́; iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos. ante hoc domus pars uidentur, mox reipublicæ. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adoleſcentulis aſſignant. Cæteris robuſtioribus ac iampridem probatis aggregantur. nec rubor, inter comites aſpici. Gradus quin etiam & ipſe comitatus habet, iudicio eius quem ſectantur. Magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ uires, magno ſemper electorum iuuenum globo circundari, in pace decus, in bello præſidium. Nec ſolum in ſua gente cuiq;, ſed apud finitimas quoq; ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac uirtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipſa plerunq; fama bella profligant. Cum uentum in aciem, turpe principi uirtute uinci, turpe comitatui uirtutem principis non adæquare. Iam uero infame in omnem uitã ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoq; fortia facta gloriæ eius aſſignare, præcipuũ ſacramentum eſt. Principes pro uictoria pugnant: comites pro principe. Si ciuitas, in qua orti ſunt, longa pace & otio torpeat, pleriq; nobilium adoleſcentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clareſcunt: magnumq́; comitatum non niſi ui belloq́; tueantur. exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam uictricemq́; frameam. Nam epulæ, & quanquam incom

pti, largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt. Materia munificē-
tiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut expectare annum
tam facile perſuaſeris, ꝙ uocare hoſtes & uulnera mereri. pigrum
quinimmo & iners uidetur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine
parare. Quotiens bella non ineunt, non multum uenatibus, plus per
otium tranſigunt, dediti ſomno, ciboq́;. Fortiſſimus quiſq; ac bellico-
ſiſſimus nihil agens, delegata domus & penatium & agrorum cu-
ra, fœminis ſenibusq́; & infirmiſſimo cuique ex familia. Ipſi ha-
bent miram diuerſitatem naturæ, cum ijdem homines ſic ament iner
tiam & oderint quietem. Mos eſt ciuitatibus ultro ac uiritim cō
ferre principibus uel armentorum uel frugum, quod pro honore acce
ptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Gaudent præcipue finitimarum
gentium donis, quæ non modo à ſingulis, ſed publice mittuntur: ele
cti equi, magna arma, phaleræ, torquesq́;. Iam & pecuniam accipe
re docuimus. Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis
notum eſt, ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes. Colunt diſcreti ac
diuerſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in
noſtrum morem connexis & cohærentibus ædificijs. Suam quiſque
domum ſpacio circundat, ſiue aduerſus caſus ignis remedium, ſiue
inſcitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegu
larum uſus. Materia ad omnia utuntur informi, & citra ſpeciē aut
delectationem. Quædam loca diligentius illinunt terra ita pura ac
ſplendente, ut picturam ac liniamenta colorum imitetur. Solent et ſub
terraneos ſpecus aperire, eosq́; multo inſuper fimo onerant, ſuffu-
gium hyemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorū eiuſ-
modi locis molliunt: & ſi quando hoſtis aduenit, aperta populatur:
abdita autem & defoſſa aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt, quòd
quærenda ſunt. Tegumen omnibus ſagum, fibula, aut ſi deſit, ſpi
na conſertum. Cætera intecti, totos dies iuxta focum atq; ignē agūt.
Locupletiſſimi ueſte diſtinguuntur, non fluitante, ſicut Sarmatæ ac
Parthi, ſed ſtricta & ſingulos artus exprimente. Gerunt & ferarū
pelles, proximi ripæ negligenter, ulteriores exꝗſitius, ut quibus nul
lus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta uelamina ſpar
gunt maculis, pellibusq́; belluarum, quas exterior Oceanus, atq; igno
tum mare gignit. Nec alius fœminis, quàm uiris habitus, niſi quòd
fœminæ ſæpius lineis amictibus uelantur, eosq́; purpura uariat, par
temq́; ueſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudæ brachia
ac lacertos. ſed & proxima pars pectoris patet. Quanquam ſeue-
ra illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaueris.
nam propè ſoli barbarorum ſingulis uxoribus contenti ſunt, exceptis

admodum

admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiuntur. Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus offert. Interſunt parentes & propinqui, ac munera probant, munera non ad delicias muliebres quæſita, nec quibus noua nupta comatur, ſed boues & frenatum equum, & ſcutum cum framea, gladioq́;. In hæc munera uxor accipitur. atque inuicem ipſa armorum aliquid uiro affert. hoc maximum uinculum, hæc arcana ſacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne ſe mulier extra uirtutum cogitationes, extraq́; bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpicijs admonetur, uenire ſe laborum periculorumq́; ſociā, idem in pace, idem in prælio paſſuram auſuramq́;. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic uiuendum, ſic pereundum accipere ſe quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rurſusq́; ad nepotes referant. Ergo ſepta pudicitia agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiniorum irritationibus corruptæ. Literarum ſecreta uiri pariter ac fœminæ ignorant. Paucißima in tam numeroſa gente adulteria. quorū pœna præſens, & maritis pmiſſa. Accisis crinibus nudatam coràm propinquis expellit domo maritus, ac per omnem uicum uerbere agit. publicatæ enim pudicitiæ nulla uenia. non forma, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic uitia ridet. nec corrumpere & corrumpi, ſeculum uocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum uirgines nubunt. & cum ſpe uotoq́; uxoris ſemel tranſigitur. Sic unum accipiunt maritum quo modo unum corpus, unaq́; uitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, ſed tanquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quenquam ex agnatis necare, flagitium habetur. plusq́; ibi boni mores ualent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcūt. Sua quenque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum nullis educationis delicijs dignoſcas. Inter eadem pecora in eadem humo degunt, donec ætas ſeparet ingenuos, uirtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eoq́; inexhauſta pubertas. nec uirgines feſtinantur. eadem iuuēta, ſimilis proceritas. pares ualidæq́; miſcentur. ac robora parentum liberi referunt. Sororum filijs idē apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam ſanctiorem arctioremq́; hunc nexum ſanguinis arbitrantur, & in accipiendis obſidibus magis exigunt, tanquam ij & animum firmius & domum latius teneant. Hæredes tamen ſucceſſoresq́; ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum. Si liberi non ſunt, proximus gradus in poſ-

ſeſſione fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratioſior ſenectus. nec ulla orbitatis precia. Suſcipere tam inimicitias, ſeu patris, ſeu propinqui, q̃ amicitias, neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitq; ſatisfactionem uniuerſa domus, utiliter in publicum, q̃a periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hoſpitijs non alia gens effuſius indulget. Quemcunq; mortalium arcere tecto nefas habetur. pro fortuna quiſq; apparatis epulis excipit. Cum defecère, qui modo hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij & comes, proximam domũ non inuitati adeunt. nec intereſt. pari humanitate accipiuntur. Notũ ignotumq; quantum ad ius hoſpitis, nemo diſcernit. Abeunti ſi quid popoſceris, concedere moris: & poſcendi inuicem eadẽ facilitas. Gaudent muneribus. ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno, quem plerunq; in diem extrahũt, lauantur, ſæpius calida, ut apud quos plurimum hyems occupat. Lauti, cibum capiunt. ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuiq; menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemq; continuare potando, nulli probrum. Crebræ ut inter uinolentos rixæ, raro conuitijs, ſæpius cæde & uulneribus tranſiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungẽdis affinitatibus, & adſciſcendis principibus, de pace deniq; ac bello, plerunq; in conuiuijs conſultant: tanquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris, licentia ioci. Ergo detecta & nuda omnium mens poſtera die retractatur, & ſalua utriuſq; temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere neſciunt: conſtituunt, dum errare non poſſunt. Potui humor ex ordeo aut frumento in quandam ſimilitudinem uini corruptus. Proximi ripæ & uinum mercantur. Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem. aduerſus ſitim non eadem temperantia. Si indulſeris ebrietati ſuggerẽdo quantum concupiſcunt, haud minus facile uitijs, quàm armis uincentur. Genus ſpectaculorum unum atq; in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atq; infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorẽ: non in quæſtum tamen aut mercedem. quamuis audacis laſciuiæ precium eſt, uoluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrij inter ſeria exercent, tanta lucrandi perdendiue temeritate, ut, cum omnia defecerunt, extremo ac nouiſſimo iactu de libertate ac de corpore cõtendant.

tendant. Victus uoluntariam ſeruitutem adit. Quamuis iunior, quã uis robuſtior alligari ſe ac uenire patitur. Ea eſt in re praua peruicatia: ipſi fidem uocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, ut ſe quoque pudore uictoriæ exoluant. Cæteris ſeruis non in noſtrum morem deſcriptis per familiam miniſterijs utuntur. Suã quiſq; ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut ueſtis, ut colono iniungit, & ſeruus hactenus paret. Cætera domus officia uxor ac liberi exequuntur. Verberare ſeruum, ac uinculis & opere coercere, rarum. Occidere ſolent non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu & ira, ut inimicum, niſi quòd impune. Liberti non multum ſupra ſeruos ſunt, raro aliquod momentum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis duntaxat ijs gentibus, quæ regnãtur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum ſunt. Fœnus agitare & in uſuras extendere, ignotum: ideoq; magis ſeruatur, quàm ſi uetitum eſſet. Agri pro numero cultorum ab uniuerſis per uices occupãtur, quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur. facilitatem partiendi camporum ſpacia præſtant. Arua per annos mutant, & ſupereſt ager. nec enim cum ubertate & amplitudine ſoli labore contendunt, ut pomaria conſerant, & prata ſepiant, & hortos rigent. ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hyems & uer & æſtas intellectum, ac uocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id ſolum obſeruatur, ut corpora clarorum uirorum certis lignis crementur. Struem rogi nec ueſtibus, nec odoribus cumulant. ſua cuiq; arma, quorundam igni & equus adijcitur. Sepulchrum ceſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorem, ut grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lachrymas cito, dolorem & triſtitiam tarde ponunt. Fœminis lugere, honeſtũ eſt: Viris, meminiſſe. Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc ſingularum gentium inſtituta, ritusq;, quatenus differant: quæ nationes è Germania in Gallias commigrauerint, expediã. Validiores olim Gallorum res fuiſſe, ſummus auctorum diuus Iulius tradit. eoq; credibile eſt, etiã Gallos in Germaniam tranſgreſſos. Quantulum enim amnis obſtabat, quo minus, ut quæq; gens eualuerat, occuparet permutaretq; ſedes, promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuiſas? Igitur inter Hercyniam ſyluam, Rhenumq; & Mœnim amnes, Heluetij, ulteriora Boij, Gallica utraque gens, tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatq; loci ueterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus.

Sed utrum Arauiſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione,
an Oſi ab Arauiſcis in Germaniă commigrauerint, cum eodem ad=
huc ſermone, inſtitutis, moribus utantur, incertum eſt: quia pari olim
inopia ac libertate eadem utriuſq; ripæ bona malaq; erant. Treuiri
& Neruij circa affectationem Germanicæ originis ultro ambitioſi
ſunt, tanquam per hanc gloriam ſanguinis à ſimilitudine & iner=
tia Gallorum ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haud dubie Ger-
manorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem,
quanquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentius Agrippinē
ſes conditoris ſui nomine uocētur, origine erubeſcunt, trăſgreſſi olim,
& experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, ut arcerēt
non ut cuſtodirentur. Omnium harum gentium uirtute præcipui
Batatui, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cat
torum quondam populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſ
greſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, et an
tiquæ ſocietatis inſigne. nam nec tributis contemnuntur, nec publica=
nus atterit. exempti oneribus & collationibus, & tantum in uſum
præliorum ſepoſiti, uelut tela atque arma, bellis reſeruantur. Eſt
in eodem obſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo
populi Romani ultra Rhenum, ultráq; ueteres terminos imperij re
uerentiam. Ita ſede finibusq; in ſua ripa, mente animoq; nobiſcum
agunt, cætera ſimiles Batauis, niſi quòd ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo, et
cœlo acrius animantur. Non numerauerim inter Germaniæ popu
los, quanquam trans Rhenum Danubiumq; conſederint, eos q De
cumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopia
audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauere. Mox limite acto promo=
tisq; præſidijs, ſinus imperij, & pars prouinciæ habentur. Vltra
hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac
paluſtribus locis, ut cæteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. du-
rant ſiquidem colles, paulatimq; rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Her
cynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora genti corpora, ſtri
cti artus, minax uultus, et maior animi uigor. Multum (ut inter Ger
manos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſ
ſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, ual
lare noctem, fortunam inter dubia, uirtutem inter certa numerare:
quodq; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus repo-
nere in duce, quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper ar-
ma ferramentis quoque & copijs conerant. Alios ad prælium ire
uideas, Cattos ad bellum. rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtriū
ſanè uirium id proprium, cito parare uictoriam, cito cedere. Veloci-

tas iuxta

tas iuxta formidinem, cunctatio propior conſtantiæ eſt. Et alijs Germanorũ populis uſurpatum, rara & priuata cuiuſq; audentia, apud Cattos in conſenſum uertit, ut primum adoleuerint, crinẽ barbamq; ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere uotiuum obligatumq; uirtuti oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeq; tum demum precia naſcendi retuliſſe, dignosq; patria ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſq; ferreum inſuper annulum, ignominioſum id genti, uelut uinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamq; canent inſignes, & hoſtibus ſimul, ſuiſq; monſtrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima ſemper acies, uiſu noua. Nam ne in pace quidẽ uultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura: prout ad quenque uenere aluntur, prodigi alieni, contemptores ſui, donec exãguis ſenectus tam duræ uirtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quiq; terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitũ bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellũt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituere maiores poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio, perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum, equi traduntur: excipit filius, non ut cætera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe, narratur, pulſis Bructeris ac penitus excisis, uicinarum conſenſu nationum, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nã ne ſpectaculo quidem prælij inuidere. ſuper lx. mulia non armis teliſq; Romanis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſq; ceciderunt. Maneat quæſo, duretq; gentibus ſi non amor noſtri, at certe odium ſui: quando urgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtium diſcordiã. Angriuarios et Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæq; gentes haud perinde memoratæ. à fronte Friſij excipiũt. Maioribus minoribuſq; Friſijs uocabulum eſt, ex modo uirium: utræq; nationes uſq; ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntq; immenſos inſuper lacus, et Romanis claſſibus nauigatos. Ipſum quin etiam Oceanum illà tentauimus. & ſupereſſe adhuc Herculis columnas, fama uulgauit: ſiue adijt Hercules, ſeu quicqd ubiq; magnificum eſt, in claritatem eius referre conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiuſq; ac reuerentius uiſum, de actis deorũ credere, quàm

ſcire. Hactenus in Occidentem Germaniam nouimus. In ſepten-
trionem ingenti flexu redit. Ac primo ſtatim Chaucorum gens, quã
quam incipiat à Friſijs, ac partem littoris occupet, omnium quas ex-
poſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos uſq; ſinuetur. tam
immenſum terrarum ſpacium non tenent tantum Chauci, ſed & im
plent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quiq; magnitudinem ſuã
malit iuſtitia tueri, ſine cupiditate, ſine impotentia, quieti ſecretiq;,
nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Id
præcipuum uirtutis ac uirium argumentum eſt, quòd ut ſuperiores
agant, non per iniurias aſſequuntur. Prompta tamen omnibus arma
ac, ſi res poſcat, exercitus. plurimum uirorum equorumq;, & quie-
ſcentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumq;, Cheru
ſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt. idq; iocũ
dius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & ualidos, falsò quie
ſcas: ubi manu agetur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt.
Ita qui olim boni æquiq; Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti uocantur.
Chattis uictoribus fortuna in ſapientiam ceſſit. Tacti ruina Cheruſco
rum & Foſi contermina gens, aduerſarum rerum ex æquo ſocij
ſunt, cum in ſecundis minores fuiſſent. Eũdem Germaniæ ſinum
proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, ſed gloria in-
gens. ueterisq; famæ late ueſtigia manent utraq; ripa caſtra ac ſpacia
quorum ambitu nũc quoq; metiaris molem manusq; gentis, & tam
magni exitus fidẽ. Sexcenteſimum & quadrageſimum annum urbs
noſtra agebat, cum primum Cimbrorum audita ſunt arma, Cæci-
lio Metello ac Papirio Carbone COSS. Ex quo ſi ad alterum im
peratoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem
anni colliguntur. tandiu Germania uincitur. Medio tam lõgi æui ſpa
cio multa inuicem dãna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Gal-
liæ ue, ne Parthi quidem ſæpius admonuere. quippe regno Arſacis
acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis, quàm cæ
dem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro infra Ventidium deiectus Oriẽs
obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, et Ser
uilio Cepione, M. quoq; Manlio fuſis uel captis, quinq; ſimul conſula
res exercitus Po. Ro. Varum tresq; cum eo legiones etiam Cæſari ab
ſtulerunt. nec impune C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia,
Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt.
Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium uerſæ. Inde otium, do-
nec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorum, expugnatis le
gionum hybernis, etiam Gallias affectauere: ac rurſus pulſi inde, pro
ximis temporibus triũphati, magis quàm uicti ſunt. Nunc de Sue
uis dicendum

uis dicendum eſt: quorum nõ una ut Cattorum Tencterorum'ue gẽs: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, proprijs adhuc nationibus nominibus'q; diſcreti, quanquam in commune Sueui uocentur. Inſigne gentis, obliquare crinẽ, nodo'q; ſubſtringere. Sic Sueui à cæteris Germanis: ſic Sueuorũ ingenui à ſeruis ſeparantur: ſic in alijs gentibus ſeu cognatione aliqua Sueuorũ, ſeu (quod ſæpe accidit) imitatione, rarum & intra iuuentæ ſpacium: apud Sueuos uſq; ad canitiem horrentem capillum retro ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo uertice religant. principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, ſed innoxiæ. Neque enim ut ament amentur'ue: in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti, ut hoſtium oculis, ornantur. Vetuſtiſſimos ſe nobiliſſimos'q; Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in ſyluam augurijs patrum & priſca formidine ſacram, omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coeunt, cæſo'q; publicæ homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi uinculo ligatus ingreditur, ut minor, et poteſtatem numinis præ ſe ferẽs. ſi forte prolapſus eſt, attolli & inſurgere haud licitum. per humum euoluuntur. eo'q; omnis ſuperſtitio reſpicit, tanquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cætera ſubiecta atque parentia. Adijcit auctoritatem fortuna Semnonum. cẽtum pagis habitatur. magno'q; corpore efficitur, ut ſe Sueuorum caput credant. Contra Langobardis paucitas, nobilitas'q;, quòd plurimis ac ualentiſſimis nationibus cincti, non per obſequium, ſed prælijs & periclitando tuti ſunt.

Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoſes, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut ſyluis muniuntur. nec quicquam notabile in ſingulis, niſi quòd in commune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt, eam'q; interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Eſt in inſula Oceani Caſtum nemus, dicatum in eo uehiculum ueſte contectum, attingere uni ſacerdoti conceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, uectam'q; bubus fœminis multa cum ueneratione proſequitur. Læti tunc dies, feſta loca, quæcũque aduentu hoſpitio'q; dignatur. Nõ bella ineunt, non arma ſumũt, clauſum omne ferrum pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem ſacerdos ſatiatam conuerſatione mortalium deã templo reddat. mox uehiculum & ueſtes, &, ſi credere uelis, numẽ ipſum ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrãt, quos ſtatim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſancta'q; ignorãtia, quid ſit illud quod tantum perituri uident. Et hæc quidem pars Sueuorum in ſecretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paulo ante Rhenum,

ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorũ ciuitas, fida Romanis eoq́; ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus, atq; in ſplendidiſſima Rhetiæ prouinciæ colonia paſſim ſine cuſtode tranſeunt. & cum cæteris gentibus arma modo caſtraq; noſtra oſtendamus, his domos, uillasq́; patefecimus, non concupiſcentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclytum & notum olim: nunc tantum auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria uiresq́;, atq; ipſa etiam ſedes pulſis olim Boijs uirtute parta. Nec Nariſci Quadi'ue degenerant. Eaq; Germaniæ uelut frons eſt, quatenus Danubio pergitur. Marcomanis, Quadis'ue uſq; ad noſtram memoriam reges manſerunt ex gente ipſorum, nobile Marobodui & Tudri genus. iã & externos patiuntur. Sed uis & potentia regibus ex auctoritate Romana. raro armis noſtris, ſæpius pecunia iuuantur. Nec minus ualent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burij: terga Marcomanorũ Quadorumq́; claudunt. é quibus Marſigni, & Burij ſermone cultuq́; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos: & quòd tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesq́; hi populi pauca cãpeſtrium, cæterum ſaltus & uertices montium iugumq́; inſederunt. Dirimit enim ſcinditq́; Sueuiam continuum montium iugum, ultra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſſime patet Lygiorũ nomen in plures ciuitates diffuſum. Valentiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Heluecomas, Manimos, Elyſios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu, ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucemq́; memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla ſimulachra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis ueſtigium. ut fratres tamen, ut iuuenes uenerantur. Cæterum Arij ſuper uires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedũt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt. ipſaq́; formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente nouum ac uelut infernum aſpectum. nam primi in omnibus prælijs oculi uincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam addictius, quàm cæteræ Germanorum gentes, nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq́; harum gentium inſigne, rotunda ſcuta, breues gladij, & erga reges obſequium. Suionum hinc ciuitates, ipſo in Oceano, præter uiros armaq; claſſibus ualent. forma nauium eo differt, quòd

utrinque prora paratam ſemper appulſui frontem agit. nec uelis miniſtrantur, nec remos in ordinem lateribus adiũgunt. Solutum ut in quibuſdam fluminum, & mutabile, ut res poſcit, hinc uel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos. eoq; unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma ut apud cæteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode & quidem ſeruo: quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus. otioſa porrò armatorum manus facile laſciuiunt. enimuero neque nobilem, neq; ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas eſt.

Trans Suionas aliud mare pigrum, ac prope immotum, quo cingi cludiq́; terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam ſolis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut ſydera hebetet. Sonum inſuper emergentis audiri, formasq́; deorum, & radios capitis aſpici, perſuaſio adijcit. Illuc uſque, & fama uera, tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Aeſtyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusq́; Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm uenerantur inſigne ſuperſtitionis, formas Aprorum geſtant. Id pro armis omniumq́; tutela, ſecurum deæ cultorem etiã inter hoſtes præſtat. Rarus ferri, frequens fuſtium uſus. Frumenta cæterosq́; fructus patientius, quàm pro ſolita Germanorum inertia laborant. Sed & mare ſcrutantur. ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum uocãt, inter uada atque in ipſo littore legunt. Nec quæ natura quæue ratio gignat, ut Barbaris, quæſitum compertumue. diu quin etiã inter cætera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria noſtra dedit nomẽ. ipſis in nullo uſu, rude legitur. informe perfertur. preciumq́; mirantes accipiunt. Succum tamen arborũ eſſe intelligas: quia terrena quædam atque etiam uolucria animalia plerunq; interlucent, quæ implicata humore, mox dureſcente materia, cluduntur. Fœcundiora igitur nemora lucosq́;, ſicut Orientis ſecretis, ubi thura balſamaq; ſudantur, ita Occidentis inſulis terrisq́; ineſſe crediderim, quæ uicini ſolis radijs expreſſa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac ui tempeſtatum in aduerſa littora exundant. Si naturam ſuccini admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur: alitq́; flammam pinguem & olẽtem: mox ut in picem reſinamue lenteſcit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cætera ſimiles, uno differũt, quòd fœmina dominatur: in tantum non modo à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorumq́, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam, dubito: quanquam Peucini, quos quidam Baſtarnas uocant, ſermone, cultu, ſede, ac domicilijs ut Germani, agunt. ſordes omnium ac torpor. procerũ

connubijs mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdatur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos Fennosq́; ſyluarum ac montium erigitur, latrocinijs pererrant. hi tamē inter Germanos potius referuntur, quia & domos fingunt, & ſcuta geſtant, & peditum uſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt in plauſtro equoq́; uiuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non penates. uictui herba, ueſtitui pelles, cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas inopia ferri oſſibus aſperant. Idemq́; uenatus uiros pariter ac fœminas alit. Paſſim enim comitantur, partemq́; prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum hymbriumq́; ſuffugium, q̄ ut in aliquo ramorū nexu contegatur. huc redeūt iuuenes, hoc ſenum receptaculum. Id beatius arbitrantur, q̄ ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienasq́; fortunas ſpe metuq́; uerſare. Securi aduerſus homines, ſecuri aduerſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, ut illis ne uoto quidem opus ſit. Cætera iam fabuloſa: Helluſios & Oxionas ora hominū uultusq́;, corpora atq́; artus ferarū gerere. quod ego ut incōpertū, in medium relinquam.

v.^e Adrian. Turneb. lib. 6. aduerſar. c. 19.

P. CORNELII TACITI EQ. RO. DIALOGVS, AN SVI SECVLI ORATORES ANTIQVIORIBVS, ET QVARE CONCEDANT.

s. AEPE *ex me requiris* Iuſte Fabi, *cur cum priora ſecula tot eminentium oratorum ingenijs gloriáq; effloruerint, noſtra potiſſimum ætas deſerta & laude orbata, uix nomen ipſum oratoris retineat. neque enim ita appellamus niſi antiquos.* Horum *autem temporum diſerti, cauſidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius, quàm oratores uocantur.* Cui *percunctationi tuæ reſpondere, & tam magnæ quæſtionis pondus excipere, ut aut de ingenijs noſtris male exiſtimandum, ſi idem aſſequi non poſſumus, aut de iudicijs, ſi nolumus, uix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertiſſimorum noſtris temporibus hominum ſermo repetendus eſſet, quos eandem hanc quæſtionem pertractantes iuuenis admodum audiui.* Ita *non ingenio, ſed memoria ac recordatione opus eſt, ut quæ à præſtantiſſimis uiris & excogitata ſubtiliter, et dicta grauiter accepi, cum ſinguli diuerſas uel eaſdem, ſed probabiles cauſas afferrent, dum formam ſui quiſq; & animi, & ingenij redderet, ijſdem nunc numeris, ijſdemq; orationibus perſequar, ſeruato ordine diſputationis. neq; enim defuit, qui diuerſam quoq; partem ſuſciperet: ac multum uexata & irriſa uetuſtate, noſtrorum tēporum eloquentiam antiquorum ingenijs anteferret.* Nam *poſtero die, quàm accuratius* Maternus Catonem *recitauerat, cum offendiſſe potentium animos diceretur, tanquam in eo tragœdiæ argumento ſui oblitus, tantum* Catonem *cogitaſſet, eáq; de re per urbem frequēs ſermo haberetur, uenerunt ad eum* M. Aper *&* Iulius Secundus, *celeberrima tum ingenia fori noſtri, quos ego in iudicijs non utroſque modo ſtudioſe audiebam, ſed domi quoq; et in publico aſſectabar mira ſtudiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, ut fabulas quoque eorum & diſputationes, & arcana ſemotæ dictionis penitus ex-*

ciperem: quamuis maligne pleriq; opinarentur, nec Secundo promptũ
eſſe ſermonem, & Aprum ingenio potius, & ui naturæ, quàm inſti
tutione & literis famam eloquentiæ conſecutum. Nam et Secundo pu
rus, & preſſus, & in quem ſatis erat profluens, ſermo non defuit.
Et Aper cum eruditione imbutus contemnebat potius literas, quàm
neſciebat, tanquam maiorem induſtriæ & laboris gloriam habitu
rus, ſi ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti ui
deretur. Igitur ut intrauimus cubiculum Materni, ſedentem ipſum,
quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehen-
dimus. Tum Secundus, Nil'ne te, inqt, Materne fabulæ maligno-
rum terrent, quo minus offenſas Catonis tui aures? An ideo librum
iſtum deprehendiſti, ut diligentius retractares, & ſublatis ſi quæ
prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non
quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, Leges tu quidem
ſi uolueris & agnoſces quæ audiſti. quòd ſi qua omiſit Cato, ſequẽ
ti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tragœdiam diſpoſui iam,
& intra me ipſe formaui. Atq; ideo maturare libri huius editionem
feſtino, ut dimiſſa priore cura, nouæ cogitationi toto pectore incum-
bam. Adeo te tragœdiæ iſtæ non ſatiant (inquit Aper) quo minus o-
miſſis orationum & curarum ſtudijs omne tempus modo circa Me
deam, ecce nunc circa Thyeſtem conſumas? cum tot amicorum cau-
ſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum uocent: q-
bus uix ſufficeres, etiam ſi non nouum tibi ipſe negotium importaſ-
ſes, Domitium & Catonem: id eſt, noſtras quoque hiſtorias & Ro-
mana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus: Per-
turbarer hac tua ſeueritate, niſi frequens ac aſſidua nobis contentio
iam propè in conſuetudinem uertiſſet. Nam nec tu agitare & inſeq
poetas intermittis, et ego cui deſidiam aduocant nur quotidianum hoc
patrocinium defendens aduerſus te, poeticæ exerceo. Quo lætor ma-
gis oblatum nobis iudicem qui me uel in futurum uetet uerſus face-
re, uel, quod iampridem opto, ſua quoque autoritate compellat, ut o-
miſſis forenſium Muſarum anguſtijs, in quibus ſatis mihi ſuperq; ſu
datum eſt, ſanctiorem iſtam & auguſtiorem eloquentiam colam.

Ego uero, inquit Secundus, antequam me iudicem Aper recuſet,
faciam quod probi & modeſti iudices ſolent, ut in his cognitionibus
excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem gra-
tia præualere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe
& uſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernij, quàm Saleium Baſſum,
cum optimum uirum, tum abſolutiſſimum poetam? porrò ſi poetica
accuſatur, non alium uideo reum locupletiorem. Securus ſit, inquit,

Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius ſtudium poeticæ & carminum gloriã fouet, cum cauſas agere non poſſit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, Maternum ſolicite plurimum defendi. ſed & ipſum ſolum apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam uirilem & oratoriam, qua parare ſimul et tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poſſit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtra uel ad utilitatem fructuoſius, uel ad dignitatem amplius, uel ad urbis famam pulchrius, uel ad totius imperij atq; omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad utilitatem uitæ omnia conſilia, facta noſtra dirigenda ſunt: quid erit tutius, quàm eam exercere artem, qua ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitãtibus, inuidis uero & inimicis metum & terrorem ultro ferat, ipſe ſecurus & uelut quadam perpetua potentia ac poteſtate munitus? cuius uis & utilitas rebus propè fluentibus aliorum, præſidio & tutela intelligitur. ſin proprium periculum irrepat, non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quàm reo & periclitanti eloquentia præſidium ſimul & telum, quo propugnare pariter & inceſſere, uel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud principem poſſis. Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, q̃ eloquentiam ſuam oppoſuit? qui accinctus & minax diſertam quidem, ſed inexercitatam & eiuſmodi certaminum rudem Heluidij ſapientiã eluſit. Plura de utilitate non dico, cum præſertim minime contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad uoluptatem oratoriæ eloquẽtiæ tranſeo, cuius iucunditas non uno aliòue momento, ſed omnibus propè diebus, & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad uoluptates honeſtas nato, quàm uidere plenam ſemper & frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum, idq; ſcire non pecuniæ, non orbitati, neq; officijs alicuius adminiſtrandis, ſed ſibiipſi dari? illos quinimmo orbos & locupletes uenire plerũq; ad iuuenem & pauperem, ut aut ſua, aut amicorum diſcrimina commendent. Vlla ne tanta ingentium opũ, ac magnæ potentiæ uoluptas, quàm ſpectare homines ueteres, & ſenes, & totius orbis gratia ſubnixos, in ſumma omnium rerum abundãtia confitentes id quod optimum ſit ſe non habere? Iam uero qui togatorum comitatus & egreſſus? quæ in publico ſpecies? quæ in iudicijs ueneratio? quod gaudium conſurgendi aſſiſtendiq; inter tacentes, in unum conuerſos, coire populum & circunfundi coràm, et accipere affectum quẽcunq; orator induxerit? Vulgata dicentium gaudia & imperitorum quoq; oculis expoſita, parua cenſeo. Illa ſecre-

tiora & tantum ipſis orantibus nota, maiora ſunt. Siue accuratam meditatamq́; affert orationem, eſt quoddam ſicut ipſius dictionis, ita gaudij pondus & conſtantia: ſiue nouam & recentem curam non ſine aliqua trepidatione animus attulerit, ipſa ſolicitudo commendat euentum, & lenocinatur uoluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipſius temeritatis uel præcipua iucunditas eſt. Nam ingenio quoque ſicut in agro, quanquam alia diu ſerantur atque elaborentur, gratiora tamen quæ ſua ſponte naſcuntur. Equidem ut de me ipſo fatear, non eum diem lætiorē egi, quo mihi latus clauus oblatus eſt, uel quo homo nouus & in ciuitate minime fauorabili natus quæſturam, aut tribunatum, aut præturam accepi, quàm eos, quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcunq; in dicendo facultatis, aut reum proſpere defendere, aut apud Cētumuiros cauſam aliquam feliciter orare, aut apud principem ipſos illos libertos & procuratores principū tueri & defendere datur. Tum mihi ſupra tribunatus, & præturas, & conſulatus aſcendere uideor, tum abire. quod ſi non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratia uenit: quid fama & laus cuiuſuis artis cum oratorum gloria comparanda eſt, qui non illuſtres in urbe ſolum apud negotioſos & rebus intentos, ſed etiā apud iuuenes & adoleſcentes, quibus morum & indoles eſt & bona ſpes ſui? Quorum nomina prius parentes liberis ſuis ingerunt? quos ſæpius uulgus imperitum & tunicatus hic populus tranſeuntes nomine uocat & digito demonſtrat? Aduenæ quoque & peregrini iam in municipijs & colonijs ſuis auditos, cum primum urbem attigerūt requirunt, ac uultus agnoſcere concupiſcunt. Auſim contendere, Marcellum hunc Eprium, de quo modo locutus ſum, & Criſpum Vbium (libentius enim nouis & recentibus, quàm remotis & obliteratis exemplis utor) non minus eſſe in extremis partibus terrarū, quàm Capuæ aut Vercellis, ubi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies ſeſtertium præſtat, quanquam ad has ipſas opes poſſunt uideri eloquentiæ beneficio ueniſſe Ipſa eloquentia cuius numen & cœleſtis uis multa quidem omnibus ſeculis exempla edidit, ad quantam uſq; fortunam homines ingenij uiribus peruenerint. Sed habet, ut ſupra dixi, propria & quæ non cognoſcenda, ſed oculis expectanda habemus. Nam quo ſordidius & abiectius nati ſunt, quoq́; notabilior paupertas & anguſtia rerum naſcentes eos circunſteterunt, eo clariora & ad demonſtrandam oratoriæ eloquentiæ utilitatem illuſtriora exempla ſunt, quòd ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantia facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoq; corporis contemptus, per multos iam annos potentiſſimi, ac, donec libuit principes

fori,

fori,nũc principes in Cæſaris amicitia agunt feruntq́; cuncta,atq; ab ipſo principe cum quadam reuerentia diliguntur. Quia Veſpaſianus uenerabilis ſenex & patientiſſimus uir bene intelligit, cæteros quidem amicos ſuos niti,quæ ab ipſo acceperint quæq́; ipſis accumulare, & in alios cógerere promptum eſt: Marcellum autem & Criſpum attuliſſe ad amicitiam ſuam quod non à principe acceperint,nec accipi poſſit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & ſtatuæ,quæ neque ipſa tamen negliguntur tam hercule, quàm diuitiæ & opes,quas facilius inuenies qui uituperet,quàm faſtidiat. His igitur & honoribus & ornamentis, & facultatibus refertas domos eorum uidemus,qui ſe ab ineunte adoleſcentia cauſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina & uerſus,quibus totam uitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio)neq; dignitatem ullam auctoribus ſuis conciliant,neque utilitates alunt. Voluptatem autem breuem,laudẽ inanem & infructuoſam conſequuntur:licet hæc ipſa & quæ deinde dicturus ſum,aures tuæ ô Materne reſpuant. Crebro etſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſerte loquitur,quis ideo domum defenſus,et tibi obligatus redit? Quis Saleium noſtrum egregium poetam,uel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimum uatem deducit,aut ſalutat,aut proſequitur? Nempe ſi amicus, ſi propinquus, ſi deniq; aliquis in aliquod negocium inciderit,ad hunc Secundum recurret,nõ ad te Materne, quia poeta es, neq; ut pro eo uerſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem & iucundi:quorum tamen hic exitus eſt,ut cum toto anno,per omnes dies,magna noctium parte,unum librum extulit et lucubrauit,rogare ultro & ambire cogatur,ut ſint qui dignentur audire,et ne id quidem gratis:nam & domum mutuatur & auditorium extruit,& ſubſellia conducit,& libellos diſpergit,ut beatiſſimus recitationem eius euentus proſequatur. omnis illa laus intra unum aut alterum diem uelut in herba uel flore percepta,ad nullam certã & ſolidam peruenit frugem:nec aut amicitiam inde refert,aut clientelam,aut manſurum in animo cuiuſquam beneficium, ſed clamorẽ uagum,& uoces inanes,& gaudium uolucre. Laudauimus nuper ut miram & eximiam Veſpaſiani liberalitatem,quòd quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id quidem, indulgentiam principis ingenio mereri:quanto tamen pulchrius,ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere,ſuam experiri libertatem? Adijce quòd poetis,ſi modo dignum aliquid elaborare & efficere uelint, relinquenda conuerſatio amicorum,et iucunditas urbis,deſerenda cætera officia,utq́; ipſi dicunt,in nemora & lucos,id eſt,in ſolitudinem recedendũ eſt.

Nec opinio quidem & fama, cui ſoli ſeruiunt, & quod unum eſſe precium omnis ſui laboris fatentur, æque poetas, quàm oratores ſequitur, quoniam mediocres poetas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rariſſimarum recitationum fama in totum urbem penetrat, nedum ut per tot prouincias innoteſcat? quotus quiſq; cum ex Hiſpania uel Aſia, ne quid de Gallis noſtris loquamur, in urbem uenit, Saleium Baſſum requirit? atq; adeo ſi quis requirit & ſemel uidit, trãſit & contentus eſt, ut ſi picturam aliquam uel ſtatuam uidiſſet. Neque hunc meum ſermonem ſic accipi uolo, tanquam eos, quibus natura ſua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, ſi modo in hac ſtudiorum parte oblectare otium & nomen inſerere poſſunt famæ. Ego uero omnem eloquentiam omnesq; eius partes ſacras & uenerabiles puto. Nec ſolum cothurnum noſtrum, aut heroici carminis ſonum, ſed lyricorum quoq; iucunditatem, & elegorum laſciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum luſus, & quamcunq; aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam cæteris aliarum artium ſtudijs credo. ſed tecum mihi Materne res eſt, quòd, cum natura tua in ipſam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & ſumma adeptus, in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſi in Græcia natus eſſes, ubi ludicras quoq; artis exercere honeſtum eſt, tibi Nicoſtrati robur ac uires dij dediſſent, non paterer immanes illos & ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu diſci uaneſcere: ſic nunc te ab auditorijs, & theatris, in forum, & ad cauſas, & ad uera prælia uoco: cum præſertim ne ad id quidem confugere poſſis, quod pleriſque patrocinatur, tanquam minus obnoxium ſit offenſis poetarum, quàm oratorum ſtudium. Efferueſcit enim uis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, ſed, quod periculoſius eſt, pro Catone offendis. nec excuſatur offenſa neceſſitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & ſubitæ dictionis impetu. At tu meditatus uideris elegiſſe perſonam notabilem et cum auctoritate dicturam. Sentio qd reſponderi poſſit, hinc ingentis ex his aſſenſus, hinc in ipſis auditorijs præcipue laudari & mox omnium ſermonibus ferri. Tolle igitur quietis & ſecuritatis excuſationem, cum ibi ſumas aduerſarium ſuperiorem. nobis ſatis ſit priuatas & noſtri ſeculi controuerſias tueri, in quibus expreſſis ſi quando neceſſe ſit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, & probata ſit fides & libertas excuſata. Quæ cum dixiſſet Aper acrius, ut ſolebat, & intento ore, remiſſus & ſubridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accuſare oratores, q̃ Aper laudat. Fore enim arbitrabar ut à laudatione eorum digreſſus detractaret poetas, atq; carminum ſtudiũ pro

ſterneret:

ſterneret: arte quadam mitigauit concedẽdo his qui cauſas agere nõ poſſent, ut uerſus facerent. Ego autem ſicut in cauſis agendis niti fortaſſe poſſum, ita recitatione tragœdiarum & ingredi, & efficere famam auſpicatus ſum, tum quidem cum in Nerone improbam & ſtudiorum quoq; ſacra prophanantem uaticinij potentiam fregi. hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminũ, quàm orationum gloria partum. ac me deiungere à forenſi labore conſtitui. nec comitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationum cõcupiſco, non magis, q̃ æra & imagines, quæ etiam iam me nolẽte in domum meam irruperunt. Nam ſtatim cuiuſq; ad ſecuritatem melius innocentia tueor, q̃ eloquentia. nec uereor, ne mihi unquam uerba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine facienda ſint. Nemora uero, & luci, & ſecretum ipſum, quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt uoluptatem, ut inter præcipuos carminum fructus numerẽ, quòd nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lachrymas reorum componuntur, ſed ſecedit animus in loca pura atq; innocentia, fruiturq́; ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia. hæc primum habitu cultuq; commoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta uitijs pectora influxit. ſic oracula loquebãtur. Nã lucroſæ huius & ſanguinantis eloquẽtiæ uſus, recẽs, & malis moribus natus, atq;, ut tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Cæterum felix illud, &, ut more noſtro loquar, aureũ ſeculum & oratorum & criminum inops, poetis et uatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui male admiſſa defenderent, ne aut illud clamore aut anguſtiæ honor primum apud deos, quorum proferre reſponſa & intereſſe epulis ferebantur. Deinde quod apud illos dijs genitos ſacroſq́; reges, inter quos neminem cauſidicorum, ſed Orphea ac Linum, ac, ſi introſpicere altius uelis, ipſum Apollinẽ accepimus. uel ſi hæc fabuloſa nimis & compoſita uidentur, illud certe mihi concedis Aper, non minorem honorem Homero, q̃ Demoſtheni apud poſteros, nec anguſtioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, q̃ Lyſiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies, q̃ Ciceronis gloriam, q̃ Virgilij detrectent. Nec ullus Aſinij aut Meſſalæ liber tam illuſtris eſt, q̃ Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes. Ac ne fortunam quidẽ uatum, et illud felix contubernium comparare timuerim cum inquieta & anxia oratorum uita. licet illos agitent certamina & pericula ſua et controuerſiæ, malo ſecurum et ſecretum VIRGILII ſeceſſum, in quo tamen neq; apud diuum Auguſtum gratia caruit, neque apud Populum Romanum notitia. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro uerſi-

bus Virgilij, ſurrexit uniuerſus, & forte præſentem ſpectantemq́; Virgilium ueneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus Secundus Pomponius Aphro Domitio uel dignitate uitæ uel perpetuitate famæ ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus, ad quorum exempla me uocas, quid habent in hac præſenti fortuna concupiſcendum? an quòd timent, an quòd timentur? quòd cum quotidie aliquid rogentur, hi, quibus præſtant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus unquam ſatis ſerui uidẽtur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hæc ſumma rerum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me uero dulces (ut Virgilius ait) Muſæ remotum à ſollicitudinibus, et curis, & neceſſitate quotidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illosq́; fontes ferant: nec inſanum ultra et lubricum forum famamq́; pallentem trepidus experiar: Non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, teſtamentũ pro pignore ſcribam: nec plus habeam, q̃ quod poſſim cui uelim relinquere, quandocunq́; fatalis & meus dies ueniet: ſtatuarq́; tumulo non mœſtus et atrox, ſed hilaris et coronatus: & pro memoria mei nec conſulat quiſquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus et uelut inſtinctus, cum Vrbanus Meſſala cubiculum eius ingreſſus eſt: ſuſpicatusq́; ex ipſa intentione ſingulorum altiorem inter eos eſſe ſermonem: Num parum tempeſtiuus, inquit, interueni, ſecretum conſilium & cauſæ alicuius meditationem tractantibus? Minime, minime, inquit Secundus, atque adeo uellem maturius interueniſſes. delectaſſet enim te, et Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cum Maternum, ut omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſas agendas conuerteret, exhortatus eſt: et Materni pro carminibus ſuis læta, utq́; poetas defendi decebat, audenter, et poetarum, quàm oratorum ſimilior oratio. Me uero, inquit, et ſermo ipſe infinita uoluptate affecſſet, atq́; id ipſum delectat, quòd uos uiri optimi et temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantum negotijs, et declamatorio ſtudio ingenia ueſtra exercitis, ſed eiuſmodi etiam diſputationes adiungitis, quæ et ingenium alunt et eruditionem, et literarum iucundiſſimum oblectamentum cum uobis, qui illa diſputatis, afferunt, tum etiã ijs, ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari uideo in te Secunde, quòd Iulij Aſiatici uitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium eiuſmodi librorum, q̃ in Apro, quòd nondum à ſcholaſticas controuerſijs receſſit, et otium ſuum mauult nouorum rhetorum more, q̃ ueterum oratorũ conſumere. Tũ Aper, non deſinis Meſſala uetera tantum et antiqua mirari, noſtrorũ autem temporum ſtudia irridere atque contemnere? Nam hunc tuum

ſermonem ſæpe excepi, cum oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, noſtro hoc tempore oratorem contendere antiquis, eſſe credis audacius: quo malignitatis opinionem non uerebaris, cum eam gloriam, quam tibi alij concedunt, ipſi tibi denegares. Neque illius, inquit, ſermonis mei pœnitentiam ago, neque aut Secundum aut Maternũ aut teipſum Aper (quanquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac uelim impetratum ab aliquo ueſtrũ, ut cauſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerũque conquiro: & quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget quæſtionẽ, quia uideo etiam Graijs accidiſſe, ut longius abſit Aeſchines & Demoſthenes ſacerdos iſte enitet, & ſiquis alius Epheſum uel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut uos ipſi à Cicerone, aut Aſinio receſſiſtis. Magnam, inquit, Secundus & dignam tractatu quæſtionem mouiſtis: ſed quis eam iuſtius explicauerit, quàm tu, ad cuius ſummam eruditionem et præſtantiſſimum ingenium cura quoq; & meditatio acceſſit? Et Meſſala, Aperiã, inquit, cogitationes meas, ſi illud à uobis ante impetrauero, ut uos quoq; ſermonem hunc noſtrum adiuuetis. Pro duobus, inquit, Maternus promitto. nam & ego et Secundus exequemur partes quas intellexerimus te non tam omiſiſſe, quàm nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paulo ante dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt iamdudum in contrariũ accingi, nec æquo animo perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefenſum ſeculum noſtrũ patiar hac ueſtra conſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos uocatis antiquos, quam oratorum ætatem ſignatione iſta determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quoſdam ueteres & olim natos intelligo, ac mihi uerſantur ante oculos Vlyſſes & Neſtor, quorũ ætas mille ferè & cc. annis ſeculum noſtrum antecedit: uos autem Demoſthenem & Hyperidem percipitis, quos ſatis conſtat Philippi et Alexandri temporibus floruiſſe, ita tamen ut utriq; ſuperſtites eſſent. Ex quo apparet non multo plures, quàm ccc. annos intereſſe inter noſtram & Demoſtenis ætatem. quod ſpacium temporis ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum uideatur: ſi ad naturam ſeculorum & reſpectum huius immenſi æui, perquam breue, & in proximo eſt. Nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, is eſt magnus et uerus annus, quo eadem poſitio cœli ſyderumq;, quæ cũ maxime eſt rurſum exiſtet, isq; annus horum quos uocamus annorum xij.dcccliiij. complectitur: incipit Demoſthenes ueſter, quem uos ueterem & antiquum fingitis, non ſolum anno quo nos, ſed ferè

eodem menſe extitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos oratores, in quibus nō Menenium, ut puto, Agrippam, qui poteſt uideri antiquus, noſtrorū temporum diſertis anteponere ſoletis, ſed Ciceronem, & Cæſarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Aſinium, & Meſſalam: quos quidem cur antiquis temporibus potius aſcribatis, quàm noſtris, non uideo. nam ut de Cicerone ipſo loquar, Hirtio nempe & Panſa conſulibus, ut Tyro libertus eius ſcripſit, vij Idus occiſus eſt, quo anno diuus Auguſtus in locum Panſæ & Hirtij ſe & Q. Pedium coſs. ſuffecit ſtatue vij & l annos, quibus mox diuus Auguſtus Remp. rexit: adijce Tiberij tres & uiginti, & propè quadriennium Cai, ac bis quaternos denos Claudij & Neronis annos, atq; unum Galbæ & Othonis, & Vitellij unum annum, ac ſextam iã felicis huius principatus ſtationem, qua Veſpaſianus Remp. fouet, c. & xx anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, unius hominis ætas. Nam ipſe ego in Britannia uidi ſenem, qui ſe fateretur & pugnæ interfuiſſe, qua Cæſarem inferentem arma Britanniæ arcere littoribus, & pellere aggreſſi ſunt. Ita ſi eum, qui armatus C. Cæſari reſtitit, uel captiuitas uel uoluntas, uel fatum aliquod in urbem pertraxiſſet, idem Cæſarem ipſum et Ciceronem audire potuit, & noſtris quoq; auctoribus intereſſe. Proximo quidem congiario ipſi uidiſtis pleroſq; ſenes, qui ſe à diuo quoque Auguſto ſemel atque iterum accepiſſe congiarium narrabant. ex quo colligi poteſt, & Coruinum ab illis & Aſinium audiri potuiſſe. Nã Coruinus in medium uſque Auguſti principatum, Aſinius penè ad extremum durauit. Nec diuidatis ſeculum, & antiquos, ac ueteres uocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoſcere ac uelut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, ut ſi qua & horum oratorum fama, gloriaq;, ac laus temporibus adquiritur, eandem docerem in medio ſitã, et propiorē nobis, quàm Serg. Galbæ, Caio Carboni, quoſq; alios antiquos merito uocaremus. Sunt enim horridi, & impoſiti, & rudes, & informes, & quos utinam imitatus non eſſet Caluus ueſter aut Cælius, aut ipſe Cicero. Agere enim fortius iam & audentius uolo, ſi illud ante prædixero, mutari cum temporibus formas et genera dicendi, Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus, plenior & uberior: ſic Graccho politior & ornatior, Craſſus: ſic utroq; diſtinctior & urbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus et dulcior, & in uerbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus. Hoc interim probaſſe contentus ſum, non eſſe unum eloquentiæ uultum, ſed in illis quoque, quos uocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi: nec ſtatim deterius eſſe quod diuerſum eſt: uitio autem mali-

gnitatis

gnitatis humanæ uetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe. Nam non dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur. Satis conſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus, & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modũ exultans & ſuperfluens & parum antiquus uideretur. Legiſti utiq; & Calui, & Bruti ad Ciceronem miſſas epiſtolas ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum quidem Ciceroni uiſum exanguem, ac tritũ, Brutum autem otioſum atque diſiunctum: Rurſumq; Ciceronem à Caluo quidem male audiuiſſe tanquam ſolutum & eneruem: à Bruto autem, ut ipſius uerbis utar, tanquam fractum atque elumbem. Si me interroges, omnes mihi uideri uerum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos ueniam: nec mihi cum uniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc uelut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem uſque ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illa uetere, atque dicendi uia directa, non infirmitate ingenij, nec inſcitia literarum tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit nanque, ut paulo ante dicebam, conditionem temporum & diuerſitates auctorum, formam quoq; ac ſpeciem orationis remutandam. Facile perferebat prior iſte populus, ut imperitus & rudis, imperitiſſimarum orationum ſpatia: atque id ipſum laudabat, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita uero lõga principiorum præparatio, & narrationis alte repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & mille argumentorum genera, & quicquid aliud aridiſſimis Hermagoræ, et Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & ſiquis odoratus philoſophiam, atque ex ea locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cœlum laudibus ferebatur. Nec mirum. erat enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoque oratorum pauciſſimi præcepta & rhetorum, aut philoſophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cum uix in cortina quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certe imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, utique apud eos iudices qui ui & poteſtate non iure et legibus cognoſcunt, et nec accipiunt tempora ſed conſtituunt, nec expectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpe ultro admonent, atq; aliò tranſgredientem reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate ualetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur illa immenſa uolumina, quæ pro M. Tullio, aut A. Cæcinna legimus?

Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, et niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus et corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoque aſſiſtentium & affluens & uagus auditor aſſueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis, nec magis perfert in iudicijs triſtem & impexam antiquitatem, quàm ſi quis in ſcæna Roſcij, aut Turpionis, aut Ambiuij exprimere geſtus uelit. Iam uero iuuenes, & ipſa ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſa oratores ſectantur, non ſolum audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoria uolunt: traduntq; inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt, ſiue in ſuis aliquis arguta et breui ſententia effulſit, ſiue locus exquiſito et poetico cultu enituit. exercetur enim iam ab oratore etiam poeticus decor, non Actij aut Pacuuij ueterno inquinatus, ſed ex Oratij, et Virglij, et Lucani ſacrario prolatus. Horum igitur auribus, et iudicijs obtemperans, noſtrorum oratorum ætas pulchrior et ornatior extitit. Neque ideo minus efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantium cum uoluptate perueniunt. Quid enim ſi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, et informibus tegulis extruuntur, ſed marmore nitent et auro radiantur? Equidem fateor uobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum uix riſum, in quibuſdam autem uix ſomnum tenere, nec unũ de populo. Canuti aut Aride Furnio et Toranio, quiq; alios in eodem ualetudinario hæc oſſa et hanc maciem probant. Ipſe mihi Caluus cum unum et uiginti, ut puto, libros reliquerit, uix in una aut altera oratiuncula ſatis facit. nec diſſentire cæteros ab hoc meo iudicio uideo. quotus enim quiſque Calui in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominum ſtudioſorum manibus uerſantur accuſationes quæ in Vatiniũ conſcribuntur, ac præcipue ſecunda ex his oratio. eſt enim uerbis ornata, et ſententijs auribus iudicium accommodata: ut ſcias ipſum quoque Caluum intellexiſſe quid melius eſſet: nec uoluntatem quin ſublimius et cultius diceret, ſed ingenium ac uires defuiſſe. Quid ex Cælianis orationibus? nempe hæ placent ſiue in uniuerſa parte factum, in quibus nitorem et altitudinem horũ tẽporũ agnoſcimus. Sordes aũt uerborum, et hians compoſitio et inconditi ſenſus redolent antiquitatem. nec quenquam adeo antiquarium puto, ut Cælium ex ea parte laudet, qua antiquus eſt. Concedamus ſanè C. Cæſari ut propter magnitudinem cognitionis, et occupationes rerum, minus eloquentia effecerit, quàm diuinũ eius ingenium poſtulabat, tam hercule, quàm

Brutum

Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam in orationibus minorẽ eſſe fama ſua, etiam admiratores eius fatentur, niſi forte quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, cæteros'q; cuiuſdam lenti luminis ac temporis libros legit, niſi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, in bibliothecas rettulerunt, non melius, quàm Cicero, at felicius, quia illos fecisſe pauciores ſciunt. Aſinius quoq; q̃q̃ propioribus temporibus natus ſit, uidetur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pacuuium certe, et Actium non ſolum tragœdijs, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit, adeo durus et ſiccus. Oratio autem ſicut corpus hominis ea demum pulchra eſt, in qua non eminent uenæ, nec oſſa numerantur, ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra & exurgit toris, ipſos quoque neruos robur tegit, & decor commendat. Nolo Coruinum inſequi, quia non per ipſum ſtetit quo minus lætitiam nitorem'q; noſtrorum temporum exprimeret. Viderimus inquam, iudicio eius uis aut animi aut ingenij ſufficeret. Ad Ciceronem uenio: cui eadem pugna cum æqualibus ſuis fuit, quæ mihi uobiſcum eſt. Illi enim antiquos mirabantur, ipſe ſuorum temporum eloquentiam anteponebat. nec ulla re magis eiuſdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & uerbis delectum adhibuit, & compoſitioni artem: locos'q; altiores attentauit, & quaſdã ſententias inuenit: utique in his orationibus quas ſenior iam & iuxta finem uitæ compoſuit, id eſt, poſtquam magis profecerat, uſu'q; et experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus eſt. Nam priores eius orationes non carent uitijs antiquitatis: lentus eſt in principijs, longus in narrationibus, otioſus circa exceſſus: tarde commouetur, raro incaleſcit: pauci ſenſus opt & cum quodam lumine terminatur: nihil ex tempore referre poſſis: & uelut in rudi ædificio, firmus ſanè paries & duraturus, ſed non ſatis expolitus & ſplendens. Ego autem oratorem ſicut locupletem ac laudatum patrem familiæ non eo tantum uolo tecto tegi, quod hymbrem ac uentum arceat, ſed etiã quod uiſum et oculos delectet: non ea ſolum inſtrui ſupellectile, quæ neceſſarijs uſibus ſufficiat, ſed etiam ſit in apparatu eius, & aurũ, & gemmæ, ut ſumere in manus aut aſpicere ſæpius liceat: quædã uero procul arceantur ut iam obliterata & olentia: nullum ſit uerbũ uelut rubigine infectum: nulli ſenſus tarda et inerti ſtructura in morem annalium componantur: fugiat fœdam & inſulſam ſcurrilitatem, uariet compoſitionem, nec omnes clauſulas uno & eodem modo determinet. Nolo irridere rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententia poſitum eſſe ui-

deatur. Nam & hoc inuitus rettuli, & plura omiſi, quæ tamen ſola
mirantur atque exprimunt hi qui ſe antiquos oratores uocabant. ne
minem nominabo, genus hominum ſignaſſe contentus, ſed uobis utiq;
uerſantur ante oculos qui Lucilium pro Oratio, & Lucretium pro
Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Baſſi, aut Seruilij No
niani ex comparatione Siſenæ, aut Varronis ſordet, qui rhetorũ no-
ſtrorum commentarios faſtidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos mo
re priſco apud iudicem fabulantes auditores ſequuntur, non populus
audit, uix denique litigator perpetitur, adeo mœſti & inculti illam
ipſam quam iactant ſanitatem, ſed ieiunio conſequuntur. Porrò ne
in corpore quidem ualetudinem medici probant, quæ animi anxieta
ti confinis ſit. parum eſt ægrum non eſſe, fortem & lætum & ala-
crem uolo. propè abeſt ab infirmitate, in quo ſola ſanitas laudatur.
Vos ergo diſertiſſimi, ut poteſtis, ut facitis, illuſtrate ſeculum noſtrum
pulcherrimo genere dicendi. Nã et te Meſſala uideo lætiſſima quæq;
antiquorum imitantem: & uos Materne ac Secunde ita grauitati
ſummum nitorem & cultum uerborum miſcetis, ea electio inuentio-
nis, is ordo rerum, &, quotiens cauſa poſcit, ubertas, ea (quotiens per
mittitur) breuitas, is compoſitionis decor, ſententiarum planitas: ſic
exprimitis affectus, ſic libertatem temperatis, ut etiam ſi noſtra iu
dicia malignitas & inuidia tardauerit, uerum de uobis daturi ſint
poſteri noſtri. Quæ cum Aper dixiſſet, Agnoſcitis ne, inquit Mater-
nus, uim & ardorem Apri noſtri? quo torrente, quo impetu ſæculũ
noſtrum defendit? quàm copioſe, ac uarie uexauit antiquos? quanto
non ſolum ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione & arte ab ipſis
mutuatus eſt, per quæ mox ipſos inceſſeret? Tuum tamen Meſſala pro
miſſum ita mutaſſe non debes. neq; enim defenſores antiquorum exi
gimus, nec quenquam noſtrorum, quanquam modo laudati ſumus,
his, quos inſectatus eſt Aper, comparamus. ac ne ipſe quidem ita ſen
tit, ſed more ueteri & alijs ueſtris philoſophis ſæpe celebrato, ſum-
pſit ſibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem anti
quorum (ſatis enim illos fama ſua laudat) ſed cauſas cur in tantum
ab eloquentia eorum receſſerimus, cum præſertim centum & xx an
nos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum college
rit. Tum Meſſala: Sequar à te præſcriptam formam Materne. neque
enim diu contradicendum eſt Apro, qui primum, ut opinor, non
mouit, tanq̃ parum proprie antiqui uocarentur, quos ſatis cõ
ſtat ante centum annos fuiſſe. Mihi autem de uocabulo pugna nõ eſt,
ſiue illos antiquos, ſiue maiores, ſiue quo alio mauult nomine appel
let, dummodo in confeſſo ſit, eminentiorem illorum temporum elo-

quentiam fuiſſe. Ne illi quidem parti ſermonis eius repugno, ſi quo minus fatetur plures formas dicendi etiam iiſdem ſæculis, nedum diuerſis extitiſſe. Sed quomodo inter Atticos oratores Demoſtheni tribuerit, proximum autem locum Aeſchines & Hyperides & Lyſias & Lycurgus obtinent, omnium autem conſenſu hæc oratorū ætas maxime probatur: ſic apud nos Cicero quidem cæteros eorundem temporum diſertos anteceſſit. Caluus autem, & Aſinius, & Cæſar, & Cælius, & Brutus ſic iure & prioribus & ſequentibus antepo nuntur. nec refert qui inter ſe ſpecie differant, cum genere conſentiant. at triſtior Caluus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cælius, grauior Brutus, uehementior & plenior & ualentior Cicero: omnes tamen eandē ſanitatem eloquentiæ ferunt: ut ſi omniū pariter libros in manum ſumpſeris, quamuis in diuerſis ingeniis, eſſe quādam iudicij ac uoluminis ſimilitudinem & cognationem. Nam quod inuicem ſe obtrectauerunt, & ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum inſerta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non eſt oratorum uitium, ſed hominum. Nam & Caluum & Aſinium & ipſum Ciceronem credo ſolitos & inuidere, et liuere, et cæteris humanæ infirmitatis uitiis affici. ſolum inter hos arbitror Brutum non malignitate nec inuidia, ſed ſimpliciter et ingenue iudicium animi ſui detexiſſe. an inuideret Ciceroni, qui mihi uidetur ne Cæſari quidē inuidiſſe? Quod ad Serg. Galbam et C. Lelium attinet, et ſi quos alios antiquorum agitare non deſiſtit, non exigit defenſorem, cum fatear quædam eloquentiæ eorum, ut naſcenti adhuc nec ſatis adultæ defuiſſe. Cæterum ſi omiſſo optimo illo, et perfectiſſimo genere eloquentiæ, eligenda ſit forma dicēdi, malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Craſſi maturitatem, quàm calamiſtros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis: adeo melius oratorem uel hirta toga induere, quàm fucatis et meretriciis ueſtibus inſignire. Neque enim oratorius iſte, immo hercule ne uirilis quidem cultus eſt, quo plerique ipſorum noſtrorum actores ita utuntur, ut laſciuia uerborum & leuitate ſententiarum, et licentia compoſitionis, hiſtrionales modos exprimant. quodq́; uix auditu fas eſſe debeat, laudis et gloriæ et ingenij loco plerique iactāt cantari ſaltariq́; commentarios ſuos. Vnde oritur illa fœda et prępoſtera, ſed tamen frequens quibuſdam exclamatio, ut oratores noſtri temere dicere, hiſtriones diſerte ſaltare dicantur. Equidem non negauerim Caſſium Seuerum, quem ſolum Aper noſter nominare auſus eſt, ſi his comparetur qui poſtea fuerunt, poſſe oratorem uocari, quanquam in magna parte librorum ſuorum plus uis habeat, quàm ſanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omiſſa mo

deſtia, ac pudore uerborum, ipſis etiam quibus utimur armis in-
compoſitus, et ſtudio feriendi plerunque deiectus non pugnat, ſed
rixatur. Cæterum ut dixi, ſequentibus comparatus, et uarietate
eruditionis, et lepore urbanitatis et ipſarum uirium robore mul-
tum cæteros ſuperat, Quorum neminem Aper nominare et uelut
in aciem educere ſuſtinuit. Ego autem expectabam, ut Bruto, Aſinio
et Cælio, et Caluo, aliud nobis agmen produceret, pluriſq; uel certe
totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæſari, ſin-
gulis demum ſingulos opponeremus. Nũc detrectaſſe nominatim an-
tiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt,
niſi in publicum et in commune. ueritum credo ne multos offende-
ret, ſi paucos excerpſiſſet. quotus enim quiſque ſcholaſticorum non
hac ſua perſuaſione fruitur, ut ſe ante Ciceronem numeret, ſed pla-
ne poſt Gabinianum? At ego non uerebor nominare ſingulos, quo
facilius propoſitis exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit, et
diminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, et potius exol-
ue promiſſum: neque enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe
antiquos, quod apud me equidem in confeſſo eſt. ſed cauſas exqui
rimus, quas te ſolitum tractare, pauloante, plane mitiore eloquẽ-
tia & temporum noſtrorum, miratus, antequam te Aper offen-
deret maiores tuos laceſſendo. Non ſum, inquit, offenſus à prima
diſputatione, nec uos offendi decebit, ſi quid forte aures ueſtras per-
ſtringit, cum ſciatis hanc eſſe eiuſmodi ſermonum legem, iudicium
animi citra damnum affectus proferre. Perge, inquit Maternus,
de antiquis loquaris. utere antiqua libertate, qua uel magis dege-
nerauimus, quàm ab eloquentia. Et Meſſala, non reconditas
Materne cauſas requiris, nec aut tibiipſi, aut huic Secundo, uel huic
Apro ignotas, et iam mihi partes aſſignatis proferendi in medi-
um quæ omnes. Quis enim ignorat et eloquentiam et cæteras ar
tes deſciuiſſe ab iſta uetere gloria, non inopia hominum ſed deſi-
dia iuuentutis, et negligentia parentum, et inſcientia præcipientũ,
et obliuione moris antiqui? quæ mala primum in urbe nata, mox
per Italiam fuſa iam in prouincias manant: quanquam noſtra no
bis notiora ſunt. Ego de urbe et his proprijs ac uernaculis uitijs loq̃r,
quæ natos ſtatim excipiunt, et per ſingulos ætatis gradus cumulan
tur, ſi prius de ſeueritate ac diſciplina maiorũ circa educãdos firmã
» doſq; liberos pauca prædixero. Iãprimũ ſuus cuiq; filius ex caſta
» parente natus, nõ in cella emptæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris
» educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, et inſeruire libe-

ris. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatiſq; moribus, omnis cuiuſpiam familiæ ſoboles committeretur, corâm qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neq; facere quod inhoneſtum factu uideretur. Ac non ſtudia moreſq;, ſed remiſſiones et luſuſq; puerorū ſanctitate quadā ac uerecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Actiam Augu-ſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. quæ diſciplina ac ſeueritas eò pertinebat, ut ſincera et integra et nullis prauitatibus detorta uniuſcuiusque natura, toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas: et ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id uniuerſum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus ſeruis plerunq; uiliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſter accommodatus. horū fabulis et erroribus teneri ſtatim et rudes animi imbuuntur. Nec qſq̄ in tota domo penſi habet, quid corâm infante domino aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes nec probitati, neque modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuiæ et libertati. per quæ paulatim impudentia irrepit et ſui contemptus. Ideo uero propria & peculiaria huius urbis uitia penè in utero matris concipi mihi uidentur, hiſtrionalis fauor et gladiatorum equorumq; ſtudia. quibus occupatus et obſeſſus animus, quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quenque inueneris, qui domi quicq̄ aliud loquatur? quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent. colligunt enim diſcipulos non ſeueritate diſciplinæ, nec ingenij experimento, ſed ambitione ſalutantium, ſed illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa: in quibus et ipſis parum elaboratur: nec in auctoribus cognoſcendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitiam uel rerum, uel hominum, uel tēporum ſatis operæ inſumitur: ſed expectantur quos rhetoras uocant: quorum profeſſio quando primum in hac urbem introducta ſit, quamq; nullam apud maiores noſtros auctoritatem habuit, ſtatim de curijs. Referam neceſſe eſt animum ad eam diſciplinam, qua uſos eſſe eos oratores accepimus, quorū infinitus labor et quotidiana meditatio, et in omni genere ſtudiorum exercitationes ipſorum etiam cōtinentur libris. Notus eſt uobis utique Ciceronis liber, qui Brutus inſcribitur; in cuius extrema parte (nam prior commemorationem ueterum oratorum habet) ſua initia, ſuos gradus, ſuæ eloquentiæ uelut quandam educationem refert. ſe apud Q. Mutium ius ciuile didi-

ciſſe, apud Philonem Academicum, apud Diodorum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neq; his doctoribus contentũ, quorum ei copia in urbe contigerat, Achaiã quoq; & Aſiam peragraſſe, ut omnem omnium artiũ uarietatem complecteretur. Itaq; hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non Geometriæ, non Muſicæ, non grammaticæ, non deniq; ullius ingenuæ artis ſcientiam ei defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem, ille moralis partis utilitatem, ille rerum motus cauſasq; cognouit. ita enim eſt, optimi uiri, ita: ex multa eruditione, ex pluribus artibus, ex omnium rerum ſcientia, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neq; oratoris uis & facultas, ſicut cæterarum rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchre & ornate & ad perſuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum uoluptate audientium poſſit. Hæc ſibi illi ueteres perſuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non ut rhetorum ſcholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad ueritatẽ accedentibus controuerſijs linguã modo & uocem exercerẽt, ſed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratoris ſubiecta ad dicendum materia. Nam in iudicijs ferè de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita ut plerunq; hæc ipſa inuicem miſceantur. de quibus copioſe & uarie et ornate nemo dicere poteſt, niſi qui cognouit naturã humanam, & uim uirtutum, prauitatemq; uitiorum, & intellectum eorũ, quæ nec in uirtutibus, neq; in uitijs numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis uel inſtiget uel leniat, qui ſcit quid iræ promptius: & miſerationem impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationĩbusq; uerſatus orator, ſiue apud infeſtos, ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiuſq; natura poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem uſum repoſito. Sunt apud quos adſtrictum, & collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex omnibus ducta ſermonibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis: hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem: ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hisq;, prout res poſcit

uti, alienum erit oratori. neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem, ſed eum qui non quaſdam artes audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideoq; & iuris ciuilis ſcientiam ueteres oratores comprehendebant: & grammatica, muſica, & geometria imbuebantur. Incidunt enim cauſæ plurimæ quidem ac penè omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræq; autem, in quibus hæ quoq; ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: ſufficit ut ad tẽpus ſimplex quiddam & informe doceamus. Primum enim aliter utimur proprijs, aliter cõmodatis: longéq; intereſſe manifeſtum eſt, poſſideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſciẽtia etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime credas, eminet & excellit. Id'q; non doctus modo & prudens auditor, ſed etiam populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, ut legitime ſtuduiſſe, ut per omnes eloquentiæ numeros iſſe, ut deniq; oratorem etiam fateatur. quem non poſſe aliter exiſtere, nec extitiſſe unquam confirmo, niſi eum qui tanquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exieret. quod adeo negligitur ab horum temporum diſertis, ut in actionibus eorum fex quoq; quotidiani ſermonis fœda ac pudenda uitia deprehendantur, ut ignorent leges, non teneant S.C. ius ciuitatis ultro derideant: ſapientiæ uero ſtudium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, uelut expulſam regno: ut quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circunciſa & amputata, ſine apparatu, ſine honore, penè dixerim ſine ingenuitate, quaſi una ex ſordidiſſimis artificijs diſcatur. Ego hanc primam & præcipuam cauſam arbitror, cur tantum ab eloquẽtia antiquorum oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur, quos potiores nominabo, quàm apud Græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorẽ fuiſſe, memoriæ proditum eſt. Et Cicero his (ut opinor) uerbis, quicquid in eloquentia effecerit, id ſe non rhetorum, ſed Academiæ ſpacio conſecutum. Sunt aliæ cauſæ magnæ & graues, quas à uobis aperiri æquum eſt, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi forte hoc audirent, certum habeo dicturos, me dum iuris & philoſophiæ ſcientiam, tanquam oratori neceſſariam laudo, ineptijs meis placuiſſe. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, ſuſceptum à te munus adeo peregiſſe nondum uideris, ut inchoaſſe tantum, & uelut ueſtigia ac liniamenta quædam oſtendiſſe uidearis. Nam quibus inſtrui ueteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differentiamq; noſtræ deſidiæ & inſcientiæ aduerſus acerrima et fœ-

ciſſe, apud Philonem Academicum, apud Diodorum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neq; his doctoribus contentũ, quorum ei copia in urbe contigerat, Achaiã quoq; & Aſiam peragraſſe, ut omnem omnium artiũ uarietatem complecteretur. Itaq; hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non Geometriæ, non Muſicæ, non grammaticæ, non deniq; ullius ingenuæ artis ſcientiam ei defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem, ille moralis partis utilitatem, ille rerum motus cauſaſq; cognouit. ita enim eſt, optimi uiri, ita: ex multa eruditione, ex pluribus artibus, ex omnium rerum ſcientia, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neq; oratoris uis & facultas, ſicut cæterarum rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchre & ornate & ad perſuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum uoluptate audientium poſſit. Hæc ſibi illi ueteres perſuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non ut rhetorum ſcholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad ueritatẽ accedentibus controuerſijs linguã modo & uocem exercerẽt, ſed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto, ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratoris ſubiecta ad dicendum materia. Nam in iudicijs ferè de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita ut plerunq; hæc ipſa inuicem miſceantur. de quibus copioſe & uarie et ornate nemo dicere poteſt, niſi qui cognouit naturã humanam, & uim uirtutum, prauitatemq; uitiorum, & intellectum eorũ, quæ nec in uirtutibus, neq; in uitijs numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis uel inſtiget uel leniat, qui ſcit quid iræ promptius: & miſerationem impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibuſq; uerſatus orator, ſiue apud infeſtos, ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiuſq; natura poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem uſum repoſito. Sunt apud quos adſtrictum, & collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex omnibus ducta ſermonibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis: hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem: ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſq;, prout res poſcit

uti, alienum erit oratori. neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem, ſed eum qui non quaſdam artes audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideoq; & iuris ciuilis ſcientiam ueteres oratores comprehendebant: & grammatica, muſica, & geometria imbuebantur. Incidunt enim cauſæ plurimæ quidem ac penè omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræq; autem, in quibus hæ quoq; ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: ſufficit ut ad tẽpus ſimplex quiddam & informe doceamus. Primum enim aliter utimur proprijs, aliter cõmodatis: longeq; intereſſe manifeſtum eſt, poſſideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſciẽtia etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime credas, eminet & excellit. Idq; non doctus modo & prudens auditor, ſed etiam populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, ut legitime ſtuduiſſe, ut per omnes eloquentiæ numeros iſſe, ut deniq; oratorem etiam fateatur. quem non poſſe aliter exiſtere, nec extitiſſe unquam confirmo, niſi eum qui tanquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exieret. quod adeo negligitur ab horum temporum diſertis, ut in actionibus eorum fex quoq; quotidiani ſermonis fœda ac pudenda uitia deprehendantur, ut ignorent leges, non teneant S.C. ius ciuitatis ultro derideant: ſapientiæ uero ſtudium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, uelut expulſam regno: ut quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circunciſa & amputata, ſine apparatu, ſine honore, penè dixerim ſine ingenuitate, quaſi una ex ſordidiſſimis artificijs diſcatur. Ego hanc primam & præcipuam cauſam arbitror, cur tantum ab eloquẽtia antiquorum oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur, quos potiores nominabo, q̃ apud Græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorẽ fuiſſe, memoriæ proditum eſt. Et Cicero his (ut opinor) uerbis, quicquid in eloquentia effecerit, id ſe non rhetorum, ſed Academiæ ſpacio conſecutum. Sunt aliæ cauſæ magnæ & graues, quas à uobis aperiri æquum eſt, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi forte hoc audirent, certum habeo dicturos, me dum iuris & philoſophiæ ſcientiam, tanquam oratori neceſſariam laudo, ineptijs meis placuiſſe. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, ſuſceptum à te munus adeo peregiſſe nondum uideris, ut inchoaſſe tantum, & uelut ueſtigia ac liniamenta quædam oſtendiſſe uidearis. Nam quibus inſtrui ueteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differentiamq; noſtræ deſidiæ & inſcientiæ aduerſus acerrima et fœ-

cundiſſima eorum ſtudia demonſtraſti. Cætera expecto: ut quemadmodum ex te didici quid aut illi ſcirent, aut nos neſciamus, ita hoc quoq; cognoſcam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forũ ingreſſi confirmare & alere ingenia ſua ſoliti ſint. neque enim arte et ſcientia, ſed longe magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi ſignificare uultu uidentur. Deinde cum Aper & Secundus idem annuiſſent, Meſſala quaſi rurſus incipiens: Quoniam initia & ſemina ueteris eloquentiæ ſatis demõſtraſſe uideor, docẽdo quibus artibus antiqui oratores inſtitui erudiriq; ſoliti ſint, pſequar nunc exercitationem eorum: quanquam ipſis artibus ineſt exercitatio, nec quiſquam percipere tot reconditas aut tam uarias res poteſt, niſi ut ſcientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati uis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eandem eſſe rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. ſed ſi cui obſcuriora hæc uidentur, isq; ſciẽtiam ab exercitatione ſeparat, id certe concedet, inſtructum & plenum his artibus animum longe paratum ad eas exercitationes uenturum, quæ propriæ circa oratoriam uidentur. Ergo apud maiores noſtros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domeſtica diſciplina, refertus honeſtis ſtudijs, deducebatur à patre, uel à propinquis ad eum oratorem, qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc ſectari, hunc proſequi, huius omnibus dictionibus intereſſe, utq; ſic dixerim, pugnare in prælio diſcere. magnus ex hoc uſus, multum conſtantiæ, plurimum iudicij iuuenibus ſtatim cõtingebat, in media luce ſtudentibus atq; inter ipſa diſcrimina, ubi nemo impune ſtulte aliquid, aut contrarie dicit, quod & iudex reſpuat, & aduerſarius exprobret, ipſi deniq; aduocati aſpernentur. igitur uera ſtatim & incorrupta eloquentia imbuebantur: et quanquam unum ſequerentur, tamen omnes eiuſdem ætatis patronos in plurimis & cauſis & iudicijs cognoſcebant: habebantq; ipſius populi diuerſiſſimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur quid in quoque uel probaretur uel diſpliceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electiſſimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præſtaret: nec aduerſarij & æmuli ferro non rudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper plenum, ſemper nouum ex inuidis & fauentibus, ut nec bñ dicta diſſimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam non minus in diuerſis ſubſellijs parari, q̃ ſuis, quinimmo conſtantius ſurgere ibi, fidelius corroborari. Atque hercule ſub eiuſmodi præceptoribus iuuenis ille, de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator iudiciorum, eruditus & aſſuefactus alienis experimentis, cui quotidie

audienti

audienti notæ leges, non noui iudicum uultus, frequens in oculis cõſuetudo concionum, ſæpe cognitæ populi aures, ſiue accuſationem ſuſceperat, ſiue defenſionem, ſolus ſtatim unicuiq; cauſæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Craſſus C. Carbonem, uno & uigeſimo Cæſar Dolobellam, altero & xx Aſinius Pollio Catonem, non multo ætatem antecedens Caluus Vatinium, ijs orationibus inſecuti ſunt, quas hodieq; cum admiratione legimus. At nunc adoleſcentuli noſtri deducuntur in ſcenas ſcholaſticorum, qui rhetores uocãtur: quos paulo ante Ciceronis tempora extitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris, ex eo manifeſtum eſt, quòd Marco Craſſo & Domitio cenſoribus cludere (ut ait Cicero) ludum impudentiæ iuſſi ſunt. Sed, ut dicere inſtitueram, deducimur in ſcholas. quibus non facile dixerim utrum ne locus ipſe, an cõdiſcipuli, an genus ſtudiorum plus mali ingenijs afferãt. Nam in loco nihil reuerentiæ, ſed in quem nemo niſi imperitus æque intrat. In condiſcipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, & adoleſcentuli in adoleſcentulos pari ſecuritate dicant & audiantur. Ipſæ uero exercitationes magna ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tranctãtur, ſuaſoriæ & controuerſiæ, robuſtioribus aſſignantur, quales perfidiæ, & q̃ incredibiliter compoſitæ Sequitur autem ut materiæ abhorrenti à ueritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit ut tyrãnicidarum præmia, aut uitiatarum electiones, aut peſtilentiæ remedia, aut inceſta matrum, aut quicquid in ſchola quotidie agitur, in foro uel raro uel nunquã, ingentibus uerbis perſequantur, cum ad ueros iudices uentum eſt

rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, ſicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & urendo clareſcit. Eadem ratio in noſtra quoque ciuitate antiquorum eloquentiam peruexit. Nam & ſi horum quoq; temporum oratores ea conſecuti ſunt, quæ compoſita & quieta & beata Rep. imbui fas erat: tamen iſta perturbatione ac licentia pleraq; ſibi aſſequi uidebantur: cum mixtis omnibus & moderatore uno carentibus tantum quiſq; orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ, populare nomen, hinc conciones migrantium, ac penè pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum & aſſidua ſenatus aduerſus plebem certamina: quæ ſingula etſi diſtrahebant Rempublicam, exercabant tamen illorum temporum eloquentiam, & magis cumulare præmijs uideban tur quia quanto quiſque plus dicendo poterat, tanto facilius honores aſſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat, tanto plus apud principes gra

tiæ,plus autoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud ple
bem probabat.hi clientelis etiam exterarum nationum redundabāt.
hos ituri in prouincias magiſtratus reuerebantur,hos reuerſuri cole-
bant hi & præturæ et conſulatui uacare ultro uidebantur:hi ne pri
uati quidem ſine poteſtate erant,cum & populum & ſenatum conſi
lio & autoritate regerent. quinimmo ſibijpſi perſuaſerant,neminē
ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in ciuitate,aut tueri conſpicuum &
eminentem locum:nec mirum,cum etiam inuiti ad populum produ-
cerentur,cum parum eſſet in ſenatu breuiter cenſere, niſi qui ingenio
& eloquentia ſententiam ſuam tueretur, cum in aliquam inuidiam
aut crimen uocati, ſua uoce reſpondendum haberent,cum teſtimonia
quoque in publicis non abſentes nec per tabellam dare,ſed coram et
præſentes dicere cogerentur. Ita ad ſumma eloquentiæ præmia,ma-
gna etiam neceſſitas accedebat,& cōmoda. Diſertum haberi pulchrū
& glorioſum: ſed contra,mutum & elinguem uideri,deforme habe
batur.non minus rubore,quàm præmijs ſtimulabantur,ne clientulo-
rum loco potiuſquam patronorum numerarentur, ne traditæ à maio
ribus neceſſitudines ad alios tranſiſſent:ne tanquam inertes & non
ſuffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos male tue
rentur. Neſcio an uenerint in manus ueſtras hæc uetera,quæ et anti
quorum bibliothecis adhuc manent,& nunc maxime à Muciano cō
trahuntur:ac iam undecim(ut opinor)actorum libris,& tribus epi
ſtolarum compoſita,& edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Gn. Pompe-
ium & Marcum Craſſum non uiribus modo & armis, ſed inge-
nio quoq; & oratione ualuiſſe: Lentulos,& Metellos, & Lucullos,
& Curiones , & cæteram procerum manum, multum in his ſtudijs
operæ curæq; poſuiſſe:nec quenquam illis temporibus magnam poten
tiam ſine eloquentia conſecutum. His accedebat ſplendor rerum , &
magnitudo cauſarum, quæ & ipſa plurimum eloquentiæ præſtant.
Nam multum intereſt utrum'ne de furto, aut formula,et interdicto
dicendum habeas,an de ambitu comitiorum,expilatis ſocijs,& ciui-
bus trucidatis. quæ mala ſicut non accidere melius eſt, iſq; optimus
ciuitatis ſtatus habēdus eſt,quo nihil tale patimur: ita cum acciderēt,
ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant. Creſcit enim cum
amplitudine rerum uis ingenij,nec quiſquam claram & illuſtrem
orationem efficere poteſt,niſi qui cauſam parem inuenit. Nō,opinor,
Demoſthenem orationes illuſtrant, quas aduerſus tutores ſuos compo
ſuit:nec Ciceronem,magnum oratorē P. Quintius defenſus aut Li-
cinius Archias poeta faciunt:Catilina,& Milo,et Verres,et Antoni
us hanc illi famam circundederunt:non quia tanti fuit R.P. malos

ſerre ciues, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberēt: ſed, ut ſubinde admoneo, quæſtionis meminerimus, ſciamusq; nos de ea re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus extitit. Quis ignorat utilius ac melius eſſe frui pace, quàm bello uexari? Plures tamen bonos præliatores bella, quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quo ſæpius ſteterit tanquam in acie, quoq; plures & intulerit ictus & exceperit, quo maior aduerſarius, eo acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumpſerit: tanto altior et excelſior et illis nobilitatus criminibus, more hominum agit, quorum ea natura eſt ut ſecura nolint. Tranſeo ad formam et conſuetudinem ueterum iudiciorum: quæ et ſi nunc aptior eſt, ita erit eloquentia, tanto illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, et liberæ comperendinationes erant, et modum dicendi ſibi quiſque ſumebat, et numerus neque dierum neque patronorum cauebatur. Primus tertio conſulatu Cn. Pōpeius aſtrinxit impoſuitq; ueluti frenos eloquentiæ, ita tamen ut omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quanto maiora negocia olim exerceri ſolita ſunt, quod maius argumentum eſt, q̄ quòd cauſæ centumuirales quæ nunc primum obtinent locum, adeo ſplendore aliorum iudiciorum obruebantur, ut neque Ciceronis, neque Cæſaris, neq; Bruti, neq; Cælij, neq; Calui, non deniq; ullius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Aſinij, quæ pro hæredibus Ironiæ inſcribuntur, ab ipſo tamen Pollione medijs diui Auguſti temporibus habitæ, poſtquam longa temporum quies, et continuum populi otium, et aſſidua ſenatus tranquillitas, et maximi principis diſciplina, ipſam quoq; eloquentiam ſicut oīa alia pacauerat? Paruum et ridiculum fortaſſe uidetur quod dicturus ſum, dicam tamen uel ideo ut rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe penulas iſtas, quibus aſtricti et uelut incluſi cum iudicibus fabulamur? quantum uirium detraxiſſe orationi auditoria et tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ cauſæ explicantur? Nam quomodo nobiles equos curſus et ſpacia probant, ſic latus oratorum campus, per quem niſi liberi et ſoluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipſam quinimmo curam et diligentem ſtili anxietatem contrariam experimur: quia ſæpe interrogat iudex quando incipias, et ex interrogatione eius incipiendum eſt. frequenter probationibus et teſtibus, ſilentium patronus indicat. unus inter hæc dicenti ac alter aſſiſtit, et res uelut in ſolitudine agitur. Oratori autem clamore plauſuq; opus eſt, et uelut quodam theatro: qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pari-

F ij

ter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientelæ quoq;, et tribus,
& municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus aſſiſte
rent: cum in pleriſq; iudicijs crederet Pop. Ro. ſua intereſſe quid iu
dicaretur. Satis conſtat C. Cornelium, et M. Scaurum, et T. Milonem,
et L. Beſtiam, et P. Vatinium, concurſu totius ciuitatis et accuſatos et
defenſos: ut frigidiſſimos quoq; oratores ipſa certantis populi ſtudia
excitare et incendere potuerint. Itaque hercule eiuſmodi libri extãt,
ut ipſi quoq; qui egerunt non alijs magis orationibus cenſeantur. Iã
uero conciones aſſiduæ, et datum ius quoq; potentiſſimum quenq; ue
xandi, atq; ipſa inimicitiarum gloria, cum ſe plurimi diſertorum ne
à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abſtinuerint, et ad
incendendos principes uiros, ut eſt natura inuidiæ, populi quoq; hi-
ſtriones auribus uterentur, quantum ardorem ingenijs, quas oratori
bus faces admouebant? Non de otioſa et quieta re loquimur, et quæ
probitate et modeſtia gaudeat: ſed eſt magna iſta et notabilis eloquẽ
tia alumna licentia, quam ſtulti libertatem uocabant, comes ſeditio=
num, effrenati populi incitamentum, ſine obſequio, ſine ſeruitute, con
tumax, temeraria, arrogans, quæ in bene conſtitutis ciuitatibus non
oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretenſem ac
cipimus? quarum ciuitatum ſeueriſſima diſciplina, et ſeueriſſimæ le
ges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Perſarum, ac ullius gen
tis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij
quidam, Athenienſes plurimi oratores extiterunt: apud quos omnia
populus, omnia imperiti, omnia (ut ſic dixerim) omnes poterant. No
ſtra quoq; ciuitas donec errauit, donec ſe partibus, et diſſenſionibus,
et diſcordijs confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla ſuperiorem
reuerentia, nullus magiſtratuum modus, tulit ſine dubio ualẽtiorem
eloquentiam, ſicut indomitus ager habet quaſdam herbas lætiores.
Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur
et leges: nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu penſauit. Sic
quoque quod ſupereſt antiquis oratoribus, forum non emendare,
nec uſquam ad uotum compoſitæ ciuitatis argumentum eſt quidem,
quòd nemo nos aduocat, niſi aut nocens aut miſer. quod municipiũ
in ciuitatem noſtram uenit, niſi quod aut uicinus populus, aut dome
ſtica diſcordia agitat? quam prouinciam tuemur, niſi ſpoliatam, uexa
tamq;? Atqui melius fuiſſet non queri, quàm iudicari. Quòd ſi in=
ueniretur aliqua ciuitas in qua nemo peccaret, ſuperuacuus eſſet in
ter innocentes orator, ſicut inter ſanos medicus. Quomodo tamen mi
nimum uſus minimumq; profectus ars medentis habet in ijs genti-
bus, quæ firmiſſima ualetudine ac ſaluberrimis corporibus utuntur:

ſic minor oratorum obſcuriorq́; gloria eſt inter bonos mores & in obſequium regentis paratos. Quid enim opus eſt longis in ſenatu ſententijs, cum optimi atq; conſentiant? Quid multis apud populum concionibus, cum de republica non imperiti & multi deliberent, ſed ſapientiſſimus & unus? Quid uoluntarijs accuſationibus, cum tam raro & tam parce peccetur? Quid inuidioſis et excedentibus modum defenſionibus, cum clementia cognoſcentis obuiā periclitantibus eat? Credite optimi & in quantum opus eſt diſertiſſimi uiri: ſi aut uos prioribus ſeculis, aut iſti, quos miramur, his nati eſſent, ac deus aliqs uitas ueſtras, ueſtra tempora repente mutaſſet: nec uobis ſumma illa laus & gloria in eloquentia, neq; illis modus & temperamentum defuiſſet. Nunc quoniam nemo eodem tempore aſſequi poteſt magnā famam et magnam quietem, bonis ſeculi ſui quiſq;, citra obtrectationem alterius, utatur. Finierat Maternus. Tum Meſſala: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici uellem, niſi iam dies eſſet exactus. Fiet, inquit Maternus, poſtea arbitratu tuo: & ſi qua tibi obſcura in hoc meo ſermone uiſa ſunt, de his rurſus conferemus. Ac ſimul aſſurgens & Aprum complexus, Ego, inquit, te poetis, Meſſala antiquarijs criminabimur. At ego uos rhetoribus & ſcholaſticis, inquit. Cum adriſiſſent, diſceſſimus.

IVLII AGRICOLAE VITA PER CORNELIVM TACITVM EIVS GENERVM CASTISSIME COMPOSITA.

c LARORVM *uirorum facta mores'q; poſteris tradere, antiquitus uſitatum, ne noſtris quidem temporibus, quanquam incurioſa ſuorum ætas omiſit, quotiens magna aliqua ac nobilis uirtus uicit ac ſupergreſſa eſt uitiũ paruis magnis'q; ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam.* Sed *apud priores ut agere memoratu digna, pronum, magis'q; in aperto erat: ita celeberrimus quiſque ingenio ad prodendam uirtutis memoriam ſine gratia aut ambitione, bonæ tantum conſcientiæ precio ducebatur.* Ac *pleriq; ſuam ipſi uitam narrare, fiduciã potius morum, quàm arrogantiam arbitrati ſunt. nec id* Rutilio & Scauro *citra fidẽ, aut obtrectationi fuit. adeo uirtutes ijſdem temporibus optime æſtimantur, quibus facillime gignuntur.* At *mihi nunc narraturo uitam defuncti hominis, uenia opus fuit. quam non petiſſem, ni incurſaturus tam ſæua & infeſta uirtutibus tempora.* Legimus, *cum* Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Heluidius *laudati eſſent, capitale fuiſſe: neq; in ipſos modo auctores, ſed in libros quoq; eorum ſæuitum, delegato triumuiris miniſterio, ut monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur.* Scilicet *illo igne uocem* Pop. Rom. & *libertatem* Senatus, & *conſcientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus, atque omni bona arte in exilium acta, ne quid uſquam honeſtum occurreret.* Dedimus *profecto grande patientiæ documentum, ut ſicut uetus ætas uidit quid ultimum in libertate eſſet, ita nos quid in ſeruitute, adempto per inquiſitiones & loquendi audiendi'q; commercio.* Memoriam *quoq; ipſam cum uoce perdidiſſemus, ſi tam in noſtra poteſtate eſſet obliuiſci, quàm tacere.* Nunc *demum redit animus. & quanquam primo ſtatim beatiſſimi ſæculi ortu* Nerua Cæſar, *res olim diſſociabiles miſcuerit principatum ac libertatẽ, augeat'q; quotidie facilitatem* Imperij Nerua Traianus, *nec ſpem modo ac uotum ſecuritas publica, ſed ipſis uoti fiduciam, ac robur aſſumpſerit: natura tamen infirmitatis humanæ, tardiora ſunt remedia, quàm ma-*

la: & ut corpora lente augeſcunt, cito extinguuntur, ſic ingenia ſtudiaq; oppreſſeris facilius, quàm reuocaueris. Subit quippe etiam ipſius inertiæ dulcedo: & inuiſa primo deſidia, poſtremo amatur. Quid ſi per quindecim annos, grande mortalis æui ſpacium, multis fortuitis caſibus promptiſſimus quiſque ſæuitia principis interciderũt? Pauci, & (ut ita dixerim) non modo aliorum, ſed etiam ſuperſtites ſumus, exemptis è media uita tot annis, quibus iuuenes ad ſenectutem, ſenes propè ad ipſos exactæ ætatis terminos per ſilentium uenimus. non tamen pigebit uel incondita ac rudi uoce memoriã prioris ſenectutis, ac teſtimonium præſentium bonorum compoſuiſſe. Hic interim liber honori Agricolæ ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit, aut excuſatus.

C Neus Iulius Agricola uetere & illuſtri Foroiulienſium colonia ortus, utrunque auum procuratorem Cæſarum habuit: quæ equeſtris nobilitas eſt. pater Iulij Iulius Græcinus ſenatorij ordinis, ſtudio eloquentiæ ſapientiæq; notus, ijſq; uirtutibus iram Caij Cæſaris meritus. nanque Marcum Sillanum accuſare iuſſus, & quia abnuerat interfectus eſt. Mater Iulia Procilla fuit, raræ caſtitatis. in huius ſinu indulgentiaq; educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiamq; tranſegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium, præter ipſius bonam integramq; naturam, quòd ſtatim paruulus ſedem ac magiſtrã ſtudiorum Maſſiliam habuerit, locum Græca comitate & prouinciali parſimonia mixtum, ac bene compoſitum. Memoria teneo, ſolitum ipſum narrare, ſe in prima iuuenta ſtudium philoſophiæ acrius, ultra quàm conceſſum Ro. ac ſenatori, hauſiſſe, ni prudentia matris incenſum ac flagrãtem animum coercuiſſet. ſcilicet ſublime et rectum ingenium pulchritudinem ac ſpeciẽ excelſæ magnæq; gloriæ uehementius, quàm caute appetebat: mox mitigauit ratio & ætas. retinuitq;, quod eſt difficillimum, ex ſapientia modum. Prima caſtrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paulino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in laſciuiam uertunt, neque ſegniter ad uoluptates & commeatus, titulum tribunatus & inſcitiam rettulit: ſed noſcere prouinciam, noſci exercitui, diſcere à peritis, ſequi optimos, nihil appetere iactationem, nihil ob formidinem recuſare, ſimulq; anxius & intentus agere. Non ſanè aliâs exercitatior magiſq; in ambiguo Britannia fuit. trucidati ueterani. incenſæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de ſalute, mox de uictoria certauere. Quæ cuncta & ſi conſilijs ductuq; alterius agebantur, ac ſumma rerum & recuperatæ

*prouinciæ gloria in ducem ceſſit, artem & uſum & ſtimulos addi
dere iuueni: intrauitq́; animum militaris gloriæ cupido, ingrata
temporibus, quibus, ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus
periculum ex magna fama, quàm ex mala. Hinc ad capeſſendos
magiſtratus in urbem digreſſus, Domitiam Decidianam ſplendidis
natalibus ortam ſibi iunxit. idq́; matrimonium ad maiora nitenti,
decus ac robur fuit. uixeruntq́; mira concordia, per mutuam chari-
tatem, & inuicem ſe anteponendo, niſi quòd in bona uxore tan-
to maior laus, quanto in mala plus culpæ eſt. Sors quæſturæ pro-
uinciam Aſiam, proconſulem Saluium Titianum dedit, quorũ neu-
tro corruptus eſt: quanquam & prouincia diues ac parata peccanti
bus, & proconſul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilita
te redempturus eſſet mutuam diſſimulationem mali. Auctus eſt ibi fi
lia in ſubſidium & ſolacium ſimul: nam filium ante ſublatum, breui
amiſit. Mox inter quæſturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ip-
ſum tribunatus annum quiete & otio tranſijt, gnarus ſub Nerone
temporum, quibus inertia pro ſapientia fuit. Idem præturæ tenor,
& ſilentium. nec enim iuriſdictio obuenerat. Ludos, & inania
honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, uti longe à luxu
ria, ita famæ propior. Tum electus à Galba ad dona templorum re
cognoſcenda, diligentiſſima conquiſitione fecit, ne cuius alterius ſa-
crilegium reſp. quàm Neronis ſenſiſſet. Sequens annus graui uul-
nere animum domumq́; eius afflixit. nam claſſis Othoniana licen-
ter uaga, dum in Templo (Liguriæ pars eſt) hoſtiliter populatur, ma
trem Agricolæ in prædijs ſuis interfecit, prædiaq́; ipſa, & ma-
gnam patrimonij partem diripuit, quæ cauſa cædis fuerat. Igitur
ad ſolemnia pietatis profectus Agricola, nuncio affectati à Veſpa-
ſiano imperij deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. Ini-
tia principatus ac ſtatum urbis Mutianus regebat admodum iuuene
Domitiano, & ex paterna fortuna tantum licentiam uſurpante. Is
miſſum ad delectus agendos Agricolam, integreq́; ac ſtrenue uer-
ſatum, uiceſimæ legioni tarde ad ſacramentum tranſgreſſæ præpo-
ſuit, ubi deceſſor ſeditioſe agere narrabatur: quippe legatis quoque
conſularibus nimia ac formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad
cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor
ſimul & ultor electus, rariſſima moderatione maluit uideri inue-
niſſe bonos, quàm feciſſe. Præerat tunc Britanniæ Vectius Vola-
nus placidius, quàm feroci prouincia dignum eſt. temperauit Agri
cola uim ſuam, ardoremq́; compeſcuit. ne increſceret, peritus obſe-
qui, eruditusq́; utilia honeſtis miſcere. Breui deinde Britannia con-*

ſularem

ſularem Petilium Cerealem accepit. Habuerunt uirtutes ſpacium exẽplorum. Sed primo Cerealis modo labores & diſcrimina, mox & gloriam communicabat: ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copijs ex euentu præfecit. nec Agricola unquã in ſuam famam geſtis exultauit: ad auctorem & ducem, ut miniſter fortunam referebat: ita uirtute in obſequendo, uerecundia in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Veſpaſianus inter patricios aſciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præpoſuit ſplendidæ in primis dignitatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. Credũt pleriq; militaribus ingenijs ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis iuriſdictio ſecura & obtuſior, ac plura manu agens calliditatem fori non exercæat. Agricola naturali prudentia quamuis inter togatos facile iuſteq; agebat. Iam uero tempora curarum remiſſionumq; diuiſa, ubi conuentus ac iudicia poſcerent, grauis, intentus, ſeuerus, & ſæpius miſericors: ubi officio ſatisfactum, nulla ultra poteſtatis perſona, triſtitiam et arrogãtiã, et auaritiã exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimũ, aut facilitas auctoritatẽ, aut ſeueritas amorẽ diminuit. Integritatẽ atq; abſtinentiã in tanto uiro referre, iniuria uirtutũ fuerit. Ne famam quidem cui etiam ſæpe boni indulgent, oſtentandam uirtute, aut per artem quæſiuit: procul ab æmulatione aduerſus collegas, procul à contentione aduerſus procuratores, & uincere inglorium, & atteri ſordidum arbitrabatur. Minus triennium in ea legatione detentus, ac ſtatim ad ſpem Conſulatus reuocatus eſt, comitante opinione, Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par uidebatur. haud ſemper errat fama, aliquando & eligit. Conſul egregiæ tum ſpei filiam iuueni mihi deſpondit, ac poſt conſulatum collocauit, & ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, adiecto pontificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populoſq; multis ſcriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingenij'ue referam, ſed quia tum primum perdomita eſt: itaque quæ priores nondum comperta, eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia inſularum quas Romana notitia complectitur, maxima, ſpacio ac cœlo, in orientem Germaniæ, in occidentem Hiſpaniæ obtenditur: Gallis in meridiem etiam inſpicitur. Septentrionalia eius, nullis contra terris, uaſto atque aperto mari pulſantur. Formam totius Britanniæ Liuius ueterum, Fabius Ruſticus recentium, eloquentiſſimi auctores, oblongæ ſcutulæ uel bipenni aſſimulauere. & eſt ea facies citra Caledoniam, unde & in uniuerſum fama eſt tranſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpacium procurrentium extremo iam littore

terrarum uelut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſſimi maris tunc primum Romana claſſis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam affirmauit: ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas uocant, inuenit domuitq́; diſpecta eſt, & Thyle, quam hactenus nix, & hyems abdebat. ſed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne uentis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ montesq́; cauſa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atque æſtus neque quærere huius operis eſt, ac multi rettulere. unum addiderim, nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec littore tenus accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atque ambire, etiam iugis atq; montibus inſeri uelut in ſuo. Cæterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, ut inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum uarij: atq; ex eo argumenta. nanque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati uultus, & torti plerunque crines, & poſita contra Hiſpaniam, Iberos ueteres traieciſſe, easq́; ſedes occupaſſe, fidem faciunt. proximi Gallis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis ui: ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cœli corporibus habitum dedit. in uniuerſum tamen æſtimanti, Gallos uicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haud multum diuerſus in depoſcendis periculis eadem audacia, & ubi aduenere, in detrectandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, ut quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruiſſe accepimus: mox ſegnitia cum otio intrauit, amiſſa uirtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim uictis euenit, cæteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru præliantur. honeſtior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudijs trahuntur. nec aliud aduerſus ualidiſſimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non conſulunt. Rarus duabus tribusq́; ciuitatibus, ad propulſandum commune periculum conuentus: ita dum ſinguli pugnant, uniuerſi uincuntur. Cælum crebris hymbribus ac nebulis fœdum. aſperitas frigorum abeſt. Dierum ſpacia ultra noſtri orbis menſuram, & nox clara, & extrema Britanniæ parte breuis, ut finem atque initium lucis exiguo diſcrimine internoſcas. Quòd ſi nubes non officiant, aſpici per noctem ſolis fulgorem, nec occidere, & exurgere, ſed tranſire affirmant: ſcilicet extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraq́; cœlum & ſydera

nox cadit. Solum præter oleam uitemq; & cætera calidioribus terris oriri ſueta, patiens frugum, fœcundum. tarde miteſcunt, cito proueniunt. eademq; utriuſq; rei cauſa, multus humor terrarum, cœliq;. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, precium uictoriæ. gignit & Oceanus margarita, ſed ſubfuſca ac liuentia. Quidam artem abeſſe legentibus arbitrantur. nam in rubro mari uiua ac ſpirantia ſaxis auelli, in Britannia prout expulſa ſint colligi. ego facilius crediderim naturam margaritis deeſſe, q̃ nobis auaritiam. Ipſi Britanni delectum, ac tributa, et iniuncta imperij munera impigre obeunt, ſi iniuriæ abſint: has ægre tolerant, iam domiti ut pareant, nondum ut ſeruiant. Igitur primus omnium Romanorũ D. Iulius cum exercitu Britanniam ingreſſus, quanquam proſpera pugna terruerit incolas, ac littore potitus ſit, poteſt uideri oſtendiſſe poſteris non tradidiſſe. Mox bella ciuilia, & in rempublicam uerſa principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Conſilium id diuus Auguſtus uocabat, Tiberius præcipue. Agitaſſe C. Cæſarem de intranda Britannia ſatis conſtat, ni uelox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes aduerſus Germaniã conatus fruſtra fuiſſent. Diuus Claudius auctor operis, tráſiectis legionibus auxilijsq;, & aſſumpto in partem rerum Veſpaſiano. quod initium uenturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, et monſtratus fatis Veſpaſianus. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, uterque bello egregius: redactaq; paulatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita inſuper ueteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad noſtrã uſq; memoriam fidiſſimus manſit, uetere ac iam pridem recepta populi Romani conſuetudine, ut haberet inſtrumenta ſeruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodũ caſtellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, isq; intra annum extinctus eſt. Suetonius hinc Paulinus biennio proſperas res habuit, ſubactis nationibus firmatisq; præſidijs. quorum fiducia Monam inſulam ut uires rebellibus miniſtrantem aggreſſus, terga occaſioni patefecit. Nanq; abſentia legati remoto metu, Britanni agitare inter ſe mala ſeruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere: nihil profici patientia, niſi ut grauiora tanquam ex facili tolerantibus imperentur: ſingulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi, è quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſæuiret: æque diſcordiam præpoſitorum, æque concordiam ſubiectis exitioſam: alterius manus centuriones, alterius uim & contumelias miſcere: nihil iam cupiditati, nihil libidi-

ni exceptum: in prælio fortiorem eſſe qui ſpoliet, nunc ab ignauis
plerũq; et imbellibus eripi domos, abſtrahi liberos, iniũgi delectus,
tanq̃ mori tantum pro patria neſcientibus q̃tum enim tranſiſſe mi=
litum, ſi ſeſe Britanni numerent? ſic Germanias excuſſiſſe iugum, et
flumine non Oceano defendi: ſibi patriam, coniuges, parentes: illis
auaritiam & luxuriam cauſas belli eſſe: receſſuros ut diuus Iulius
receſſiſſet, modo uirtutes maiorum ſuorum æmularentur: né ue præ-
lij unius aut alterius euentu paueſcerent: plus impetus, maiorem cõ
ſtantiam penes miſeros eſſe: iam Britannorum etiam deos miſereri,
q̃ Romanũ ducem abſentem, qui relegatum in alia inſula exercitũ
detinerent: iam ipſos, quod difficillimum fuerit, deliberare: porrò in
eiuſmodi conſilijs periculoſius eſſe deprehendi, q̃ audere. His atq; ta
libus inuicẽ inſtincti, Voadica generis regij fœmina duce, neq; enim
ſexum in imperijs diſcernunt, ſumpſere uniuerſi bellũ: ac ſparſos p̃
caſtella milites conſectati, expugnatis præſidijs, ipſam coloniam inua
ſere, ut ſedem ſeruitutis. nec ullum in barbaris ſæuitiæ genus omiſit
ira & uictoria. Quòd niſi Paulinus, eo cognito prouinciæ motu, pro
pere ſubueniſſet, amiſſa Britannia foret: quam unius prælij fortu-
na, ueteri patientiæ reſtituit, tenentibus arma pleriſq;, quos conſcien-
tia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cũ egregius
cætera, arrogãter in deditos, &, ut ſuæ quoq; iniuriæ ultor, durius
cõſuleret, miſſus Petronius Turpilianus tanq̃ exorabilior, & deli-
ctis hoſtiũ nouus, eóq; pœnitentiæ mitior, cõpoſitis prioribus nihil ul-
tra auſus, Trebellio Maximo prouinciã tradidit. Trebellius ſegnior
& nullis caſtrorũ experimentis, comitate quadã curandi prouinciã
tenuit. Didicere iã barbari quoq; ignoſcere uitijs blandiẽtibus. et in
teruentus ciuilium armorũ præbuit iuſtam ſegnitiæ excuſationem.
ſed diſcordia laboratum, cum aſſuetus expeditionibus miles otio laſci
uiret. Trebellius fuga ac latebris uitata exercitus ira, indecorus atq;
humilis, precariò mox præfuit: ac uelut pacti, exercitus licentiã, dux
ſalutem. hæc ſeditio ſine ſanguine ſtetit. Nec Vectius Volanus manen
tibus adhuc ciuilibus bellis agitauit Britanniam diſciplina. eadẽ iner
tia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quòd innocens Vo=
lanus, & nullis delictis inuiſus charitatem parauerat loco autori
tatis. Sed ubi cum cætero orbe Veſpaſianus & Britanniam recupe=
rauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terro
rem ſtatim intulit Petilius Cerealis, Brigantum ciuitatem, quæ nume
roſiſſima prouinciæ totius perhibetur, aggreſſus. multa prælia, et ali
quando non incruenta: magnamq́; Brigantum partem aut uictoria
amplexus, aut bello. Et cum Cerealis quidem alterius ſucceſſoris cu-

ram famamq; obruiſſet, ſuſtinuit quoq; molem Iulius Frontinus uir magnus quantum licebat, ualidamq; & pugnacem Silurum gentẽ armis ſubegit, ſuper uirtutem hoſtium locorum quoq; difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ ſtatum has bellorum uices media iam æſtate tranſgreſſus Agricola inuenit, cum & milites uelut omiſſa expeditione ad ſecuritatem, & hoſtes ad occaſionem uerterentur. Ordouicũ ciuitas haud multo ante aduentum eius, alam in finibus ſuis agentẽ, propè uniuerſam obtriuerat: eoq; initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum operi. Tum Agricola (quanquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri, præſumpta apud militem illius anni quies tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſq; cuſtodiri ſuſpecta potius uidebatur) ire obuiam diſcrimini ſtatuit: contractiſq; legionum uexillis & modica auxiliorum manu, quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipſe ante agmen, quo cæteris par animus ſimili periculo eſſet, erexit aciem: cæſaq; propè uniuerſa gente non ignarus inſtandum famæ, ac prout prima ceſſiſſent fore uniuerſa, Monã inſulam, cuius poſſeſſione reuocatum Paulinum rebellione totius Britanniæ ſupra memoraui, redigere in poteſtatem animo intendit. Sed ut in dubijs conſilijs, naues deerant, ratio & conſtantia ducis tranſuexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſſimos auxiliarium, quibus nota uada, & patrius nandi uſus quo ſimul ſeq; & arma & equos regunt, ita repente immiſit, ut obſtupefacti hoſtes qui claſſem, qui naues, qui mare expectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint ſic ad bellum uenientibus. Ita petita pace, ac dedita inſula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per oſtentationem aut officiorum ambitum tranſigunt, labor & periculum placuiſſet. Nec Agricola proſperitate rerum in uanitatem uſus, expeditionem aut uictoriam uocabat, uictos continuiſſe: ne laureatis quidem geſta proſecutus eſt, ſed ipſa diſſimulatione famæ famam auxit, æſtimantibus quanta futuri ſpe tam magna tacuiſſet. Cæterum animorum prouinciæ prudens, ſimulq; doctus per aliena experimenta parum profici armis ſi iniuriæ ſequerentur, cauſas bellorum ſtatuit excindere, à ſe ſuiſq; orſus. primam domum ſuam coercuit: quod pleriſq; haud minus arduum eſt, quàm prouinciam regere: nihil libertos ſeruoſq; publicæ rei: non ſtudijs priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites aſcire, ſed optimum quenq; fideliſſimum putare: omnia ſcire, non omnia exequi: paruis peccatis ueniam, magnis ſeueritatem commodare: nec pœna ſemper, ſed ſæpius pœnitentia contentus eſſe: officijs &

adminiſtrationibus potius non peccaturos, quàm damnare cum peccaſſent. Frumenti et tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circuncisis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauius tolerabantur. nanq; per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere ultro frumenta, ac uendere pretio cogebantur. diuortia itinerum & longinquitas regionũ indicebatur, ut ciuitates à proximis hybernis in remota et auia deferrent, donec quod oibus in prõptu erat, paucis lucroſum fieret. Hæc primo ſtatim anno comprimendo egregiam famam paci circundedit, quæ uel incuria uel tolerantia priorum haud minus, quàm bellum timebatur. Sed ubi æſtas aduenit, contracto exercitu multum in agmine laudare modeſtiam, diſiectos coercere: loca caſtris ipſe capere, æſtuaria ac ſyluas ipſe prætentare: & nihil interim apud hoſtes quietum pati, quo minus ſubitis excurſibus popularetur: atque ubi ſatis terruerat parcendo, rurſus irritamenta pacis oſtẽtare. Quibus rebus multæ ciuitates, quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obſidibus iram poſuere, & præſidijs caſtelliſq; circundatæ, tanta ratione curáq;, ut nulla ante Britanniæ noua pars illaceſſita tranſierit. Sequẽs hyems ſaluberrimis conſilijs abſumpta. nanq; ut homines diſperſi ac rudes, eoq; bello faciles, quieti & otio per uoluptates aſſueſcerent, hortari priuatim, adiuuare publice, ut tẽpla, fora, domus extruerent, laudando promptos, & caſtigando ſegnes: ita honoris æmulatio, pro neceſſitate erat. Iam uero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudijs Gallorum anteferre, ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent. inde etiam habitus noſtri honor, & frequens toga. paulatimq; diſceſſum ad delinimenta uitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idq; apud imperitos humanitas uocabatur, cum pars ſeruitutis eſſet. Tertius expeditionũ annus nouas gentes aperuit, uaſtatis uſq; ad Taũ (æſtuario nomen eſt) nationibus. qua formidine territi hoſtes quanquam conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceſſere non auſi. ponendiſq; inſuper caſtellis ſpatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum ſapientius legiſſe, nullum ab Agricola poſitum caſtellũ aut ui hoſtium expugnatum, aut pactione ac fuga deſertum. crebræ eruptiones. nam aduerſus moras obſidionis annuis copijs firmabantur. ita intrepida ibi hyems, & ſibi quiſq; præſidio, irritis hoſtibus, eoq; deſperantibus, quia ſoliti plerunq; damna æſtatis hybernis euẽtibus penſare, tum æſtate atq; hyeme iuxta pellebantur. Nec Agricola unquam per alios geſta auidus intercepit, ſeu centurio, ſeu præfectus, incorruptum facti teſtem habebat. Apud quoſdam acerbior

in conuitijs narrabatur, ut bonis comis, ita aduerſus malos iniucundus. cæterum ex iracundia nihil ſuper erat. ſecretum & ſilentium, eius non timeres. honeſtius putabat, offendere, q̃ odiſſe. Quarta æſtas obtinendis quæ percurrerat inſumpta, ac ſi uirtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuētus in ipſa Britannia terminus. Nam Glota & Bodotria diuerſi maris æſtus per immenſum reuecti, anguſto terrarum ſpacio dirimuntur, quod tum præſidijs firmabatur: atque omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis uelut in aliam inſulam hoſtibus. Quinto expeditionum anno naue prima tranſgreſſus ignotas ad id tempus gentes crebris ſimul ac proſperis prælijs domuit: eam'q; partem Britanniæ, quæ Hyberniam aſpicit, copijs inſtruxit, in ſpem magis, q̃ ob formidinem. ſiquidem hybernia medio inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita, & Gallico quoque mari opportuna, ualentiſſimam imperij partem, magnis inuicem uſibus miſcuerit. Spacium eius ſi Britanniæ comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. Solum cœlum'q; & ingenia cultus'q; hominum haud multum à Britannia differunt. melius aditus portus'q; per commercia & negociatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſtica unum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione una & modicis auxilijs debellari, obtineri'q; Hyberniam poſſe. Id'q; etiam aduerſus Britāniam profuturum, ſi Romana ubiq; arma, & uelut è conſpectu libertas tolleretur. Cæterum æſtate, qua ſextū officij annum inchoabat, amplas ciuitates trans Bodotriam ſitas, quia motus uniuerſarū ultra gentium, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur, portus claſſe explorauit: quæ ab Agricola primum aſſumpta in partem uirium, ſequebatur egregia ſpecie, cum ſimul terra, ſimul mari bellum impelleretur: ac ſæpe ijſdem caſtris pedes eques'q; & nauticus miles mixti copijs & lætitia ſua quiſq; facta ſuos caſus attollerent: ac modo ſyluarum & montium profunda, modo tempeſtatum ac fluctuum aduerſa, hinc terra & hoſtis, hinc auctus Oceanus militari iactantia compararentur. Britannos quoq;, ut ex captiuis audiebatur, uiſa claſſis obſtupefaciebat, tanquam aperto maris ſui ſecreto ultimum uictis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuerſi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore fama, uti mos eſt de ignotis, oppugnaſſe ultro caſtella adorti, metum ut prouocantes addiderant: regrediendum'q; citra Bodotriam, et excedēdum potius quàm pellerentur, ſpecie ignaui prudentium admonebant, cum interim cognoſcit, hoſtes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne ſuperante numero, & peritia locorum, circumiretur, diuiſo & ipſe in tres

partes exercitu inceſſit. Quod ubi cognitum hoſti, mutato repente cõſilio uniuerſi nonam legionem, ut maxime inualidã, nocte aggreſſi inter ſomnum ac trepidationem cæſis uigilibus irrupere. Iamq; in ipſis castris pugnabant, cum Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & ueſtigijs inſecutus, uelociſſimos equitum peditumq; aſſultare tergis pugnantium iubet, mox ab uniuerſis adijci clamorẽ & propinqua luce fulſere ſigna. ita ancipiti malo territi Britanni: et Romanis redit animus, ac ſecuri pro ſalute, de gloria certabant. ultro quin etiam irrupere. et fuit atrox in ipſis portarum anguſtijs prælium, donec pulſi hoſtes, utroq; exercitu certante, hi ut tuliſſe opẽ, illi ne eguiſſe auxilio uiderentur. quòd niſi paludes et ſyluæ fugientes texiſſent, debellatum illa uictoria foret. Cuius conſtantia ac fama ferox exercitus, nihil uirtuti ſuæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumq; tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum curſu fremebant: atq; illi modo cauti ac ſapientes, prompti poſt euentum ac magni loqui erant. Iniquiſſima hæc bellorum conditio eſt: proſpera omnes ſibi uendicant, aduerſa uni imputantur. At Britanni non uirtute, ſed occaſione et arte ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quo minus iuuẽtutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac ſacrificijs conſpirationem ciuitatum ſancirent. atq; ita irritatis utrinq; animis diſceſſum. Eadem æſtate cohors Vſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniam tranſmiſſa, magnum ac memorabile facinus auſa eſt. Occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinam immixti manipulis exemplum et rectores habebantur, tres liburnicas adactis per uim gubernatoribus aſcendere: et uno remigrante, ſuſpectis duobus eoq; interfectis, nondum uulgato rumore ut miraculum pro uehebãtur: mox hac atq; illa rapti, et cum plerisq; Britannorum ſua defenſantium prælio congreſſi, ac ſæpe uictores, aliquando pulſi, eò ad extremum inopiæ uenere, ut infirmiſſimos ſuorũ, mox ſorte ductos ueſcerentur: atq; ita circunuecti Britanniam, amiſſis per inſcitiam regẽdi nauibus, pro prædonibus habiti, primum à Sueuis, mox à Friſijs intercepti ſunt. ac fuere, quos per commercia uenundatos, et in noſtram uſq; ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtrauit. Initio æſtatis Agricola domeſtico uulnere ictus anno ante natum filium amiſit. Quem caſum neq; ut pleriq; fortium uirorum ambitioſe, neq; per lamenta rurſus ac mœrorem muliebriter tulit. et in luctu bellum inter remedia erat. Igitur præmiſſa claſſe, quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Britannis fortiſſimos et longa pace

ga pace exploratos addiderat, ad Montem Grãpium peruenit, quẽ iam hoſtes inſederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euẽtu, & ultionem aut ſeruitium expectantes, tandemq́; docti commune periculum concordia propulſandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum uires exciuerant. Iamq́; ſuper triginta milia armatorum aſpiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, et quibus cruda ac uiridis ſenectus, clari bello, ac ſua quiſque decora geſtantes, cum inter plures duces uirtutẽ & genere præſtans nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prælium poſcentem, in hunc modum locutus fertur. Quotiens cauſas belli & neceſſitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, cõſenſumq́; ueſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & uniuerſi ſeruitutis expertes: & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidẽ ſecurum imminente nobis claſſe Romana. ita prælium atque arma, quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignauis tutiſſima ſunt. Priores pugnæ, quibus aduerſus Romanos uaria fortuna certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ, eoq́; in ipſis penetralibus ſiti, nec ſeruientium littora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum pro magnifico eſt. Sed nulla iam ultra gens, nihil niſi fluctus & ſaxa. & inferioris Romani, quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris: raptores orbis, poſtquã cuncta uaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, auari: ſi pauper, ambitioſi, quos non Oriens, non Occidens ſatiauerit: ſoli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt: auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium, atque ubi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura chariſſimos eſſe uoluit: hi per delectus alibi ſeruituri auferuntur. Coniuges ſororesq́; & ſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitium polluuntur. Bona fortunasq́; in tributum egerũt, in annonam frumentum: corpora ipſa ac manus ſyluis ac paludibus emuniendis uerbera inter ac contumelias conterunt. Nata ſeruituti mancipia ſemel ueneunt, atque ultro à dominis aluntur: Britannia ſeruitutem ſuam quotidie emit, quotidie paſcit. Ac ſicut in familia recentiſſimus quiſque ſeruorum & conſeruis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum uetere famulatu, noui nos & uiles in excidium petimur. Neque enim arua nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſeruemur. Virtus porrò ac ferocia

*Nos integri, & indomiti, & in libertatē, nō in populi Romani seruitium nati

*prima statim congreſſione oſtendamus. Lips. & Muret. lib. 15. var. lect. c. 3.

ſubiectorum ingrata imperantibus: & longinquitas ac ſecretum ipſum, quo tutius, eo ſuſpectius. Ita ſublata ſpe ueniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria chariſſima eſt. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra, ac, niſi felicitas in ſocordiam uertiſſet, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti & libertatem non in præſentia laturi, primo ſtatim congreſſu unde oſtendamus quos ſibi Caledonia uiros ſepoſuerit. An eãdem Romanus in bello uirtutem, quam in pace laſciuiam adeſſe creditis? Noſtris illi diſceſſionibus ac diſcordijs clari, uitia hoſtium in gloriam exercitus ſui uertunt: quem contractum ex diuerſiſſimis gẽtibus ut ſecundæ res tenent, ita aduerſæ diſſoluent: niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes, quàm ſeruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror eſt, infirma uincula charitatis. quæ ubi remoueris, qui timere deſierint odiſſe incipient. Omnia uictoriæ incitamenta pro nobis ſunt: nullæ Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt. paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipſum ac mare & ſyluas ignota omnia circumſpectantes, clauſos quodammodo ac uinctos alij nobis tradiderunt. Ne terreat uanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque uulnerat. In ipſa hoſtium acie inueniemus noſtras manus. agnoſcent Britanni ſuam cauſam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deſerent illos cæteri Germani, tanquam nuper Vſipij reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, uacua caſtella, ſenum coloniæ, inter male parentes & iniuſte imperantes ægra municipia & diſcordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla & cæteræ ſeruientium pœnæ, quas in æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem & maiores ueſtros & poſteros cogitate. Excepere orationem alacres, et barbari moris cantu & fremitu clamoribuſq; diſſonis. Iamq; agmina, & armorum fulgores audentiſſimi cuiuſque procurſu, ſimul inſtruebantur acies, cum Agricola quanquam lætum & uix munitis coercitum militem adhuc ratus, ita diſſeruit. Octauus annus eſt, commilitones, ex quo uirtute & auſpicijs imperij Rom. fide atque opera ueſtra Britanniam uiciſtis, tot expeditionibus, tot prælijs ſeu fortitudine aduerſus hoſtes, ſeu patientia ac labore penè aduerſus ipſam rerum naturam opus fuit. Neque me militum, neque uos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego ueterum legatorum, uos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumore, ſed caſtris & armis

tenemus

" tenemus. Inuenta Britannia & ſubacta. Equidem in agmine cum
" uos paludes montes'ue & flumina fatigarent, fortiſſimi cuiuſque
" uocem audiebam, quando dabitur hoſtis, quando acies? Veniunt,
" è latebris ſuis extruſi & uota uirtus'q; in aperto, omniaq; prona ui=
" ctoribus, atque eadem uictis aduerſa. Nam ut ſuperaſſe tantum iti
" neris, ſyluas euaſiſſe, tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in
" frontem, ita fugientibus periculoſiſſima quæ hodie proſperrima ſunt.
" Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum ea-
" dem abundantia: ſed manus, & arma, & in his omnia. Quod
" ad me attinet, iam pridem mihi decretum eſt, neque exercitus, ne=
" que ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi uita potior,
" & incolumitas ac decus eodem loco ſita ſunt. nec inglorium fuerit,
" in ipſo terrarum ac naturæ fine cecidiſſe. Si nouæ gentes atque igno
" ta acies conſtitiſſet, aliorum exercituum exemplis uos hortarer: nūc
" ueſtra decora recenſete, ueſtros oculos interrogate. Ii ſunt, quos pro=
" ximo anno unam legionem furto noctis aggreſſos, clamore debel=
" laſtis: ij cæterorum Britannorum fugaciſſimi, ideo'q; tandiu ſuper-
" ſtites. Quomodo ſyluas ſaltus'q; penetrantibus fortiſſimum quod=
" que animal robore, pauida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur:
" ſic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: reliquus eſt nu=
" merus ignauorum & metuentium. quos quòd tandem inueniſtis, nō
" reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt nouiſſimi, & extremo metu corpo
" ra defixere in ijs ueſtigijs, in quibus pulchram & ſpectabilem ui=
" ctoriam ederetis. Tranſigite cum expeditionibus, imponite quinqua
" ginta annis magnum diem: approbate Reipub. nunquam exercitui
imputari potuiſſe aut moras belli, aut cauſas debellandi. Et allo-
quente adhuc Agricola militum ardor emicabat, & finem oratio-
nis ingens alacritas conſecuta eſt, ſtatim'q; ad arma diſcurſum. in-
ſtinctos ruentes'q; ita diſpoſuit, ut peditum auxilia, quæ octo milia
erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affun
derentur. legiones pro uallo ſtetere, ingens uictoriæ decus citra Ro=
manum ſanguinem bellanti, & auxilium ſi pellerentur. Britanno=
rum acies in ſpeciem ſimul ac terrorem editioribus locis conſtiterāt:
ita ut primum agmen æquo, cæteri per accliue iugum connexi uelut
inſurgerent: media campi Couinarius & eques ſtrepitu ac diſcurſu
complebat. Tum Agricola ſuperante hoſtium multitudine ueritus, ne
ſimul in frontem, ſimul & latera ſuorum pugnaretur, diductis or-
dinibus, quanquam porrectior acies futura erat, & arceſſendas ple=
rique legiones admonebant, promptior in ſpem, & firmus aduerſis,
dimiſſo equo pedes ante uexilla conſtitit. Ac primo congreſſo emi

nus certabatur. ſimul conſtantia, ſimul arte, Britanni ingentibus gladijs, & breuibus cætris miſſilia noſtrorum uitare, uel excutere, atq; ipſi magnam uim telorum ſuperfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, ut rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipſis uetuſtate militiæ exercitatum, & hoſtibus inhabile parua ſcuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij ſine mucrone complexum armorũ, et in aperto pugnam non tolerabant. Igitur ut Batavi miſcere ictus, ferire umbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere, cæteræ cohortes æmulatione & impetu commiſtæ proximos quoſq; cædere: ac pleriq; ſemineces aut integri, feſtinatione uictoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugère, couinarij peditum ſe prælio miſcuere: & q̃q̃ recentem terrorem intulerant, denſis tamen hoſtium agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimeq; equeſtris ea pugnæ facies erat, cum in gradu ſtantes ſimul equorum corporibus impellerentur. ac ſæpe uagi currus, exterriti ſine rectoribus equi, ut quenq; formido tulerat, tranſuerſos aut obuios incurſabant. Et Britanni, q adhuc pugnæ expertes ſumma collium inſederant, & paucitatem noſtrorum uacui ſpernebant digredi paulatim & circumire terga uincentium cœperant: ni idipſum ueritus Agricola quatuor equitum alas, ad ſubita belli retẽtas, uenientibus oppoſuiſſet, quantoq; ferocius accurrerant tanto acrius pulſos in fugam diſieciſſet. Ita conſilium Britannorum in ipſos uerſum. tranſuectæq; præcepto ducis à frõte pugnantium alæ, auerſam hoſtium aciem inuaſere. Tum uero patentibus locis grãde et atrox ſpectaculum: ſequi, uulnerare, capere, atque eoſdem oblatis alijs trucidare. Iam hoſtium, prout cuiq; ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præſtare, quidam inermes ultro ruere, ac ſe morti offerre. Paſſim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus & aliquando etiã uictis ira uirtuſq;: poſtq̃ ſyluis appropinquarũt, collecti, primos ſequentium incautos & locorũ ignaros circumueniebant. Quòd ni frequens ubiq; Agricola, ualidas & expeditas cohortes indaginis modo, & ſicubi arctiora erant, partem equitum dimiſſis equis, ſimul rariores ſyluas equitem perſultare iuſſiſſet, acceptum aliquod uulnus ꝑ nimiam fiduciam foret. Cæterũ ubi compoſitos firmis ordinibus ſequi rurſus uidere, in fugam uerſi, non agminibus ut prius, nec alius aliũ reſpectantes, rari, & uitabundi inuicẽ, longinqua atq; auia petiere. finis ſequendi nox & ſatietas fuit. cæſa hoſtiũ ad decem milia. noſtrorum trecẽti quadraginta cecidere, in queis Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferocia eq hoſtibus

ſtibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaq; læta uictoribus: Britā
ni palantes mixtoq; uirorum mulierumq; ploratu, trahere uulnera
tos, uocare integros: deſerere domos, ac per iram ultro incendere: eli
gere latebras, & ſtatim relinquere: miſcere inuicem conſilia aliqua
dein ſperare: aliquando frangi aſpectu pignorum ſuorum, ſæpius
concitari. ſatisq; conſtabat ſæuiſſe quoſdam in coniuges ac liberos, tā
quam miſererentur. Proximus dies faciem uictoriæ latius aperuit.
uaſtum ubiq; ſilentium, ſecreti colles. fumantia procul tecta. nemo ex
ploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimiſſis, ubi incerta
fugæ ueſtigia, neq; uſquam conglobari hoſtes compertum, & exacta
iam æſtate ſpargi bellum nequibat, in fines Horeſtorum exercitum
deducit. Ibi acceptis obſidibus, præfecto claſſis circumuehi Britanniā
præcepit. datæ ad id uires, & præceſſerat terror. Ipſe peditem atq;
equites lento itinere, quo nouarum gentium animi ipſa trāſitus mo=
ra terrerentur, in hybernis locauit. Et ſimul claſſis ſecunda tempeſta
te ac fama Trutulenſem portum tenuit, unde proximo latere Britan
niæ lecto omni redierat. Hunc rerum curſum, quanquam nulla
uerborum iactantia, epiſtolis Agricolæ auctum, ut Domitiano moris
erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conſcientia, deriſui
fuiſſe nuper falſum è Germania triumphum, emptis per commercia
quorum habitus & crines in captiuorum ſpeciem formarentur: at
nunc ueram magnamq; uictoriam, tot millibus hoſtium cæſis, ingen
ti fama celebrari. Id ſibi maxime formidoloſum, priuati hominis no-
men ſupra principis attolli: fruſtra ſtudia fori, & ciuilium artium
decus in ſilentium acta, ſi militarem gloriam alius occuparet: &
cætera utcunq; facilius diſſimulari, ducis boni imperatoriam uirtutē
eſſe. Talibus curis exercitus, quodq; ſæuæ cogitationis indicium erat,
ſecreto ſuo ſatiatus, optimum in præſentia ſtatuit reponere odiū, do-
nec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. nam etiam tum
Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, &
illuſtris ſtatuæ honorem, & quicquid pro triumpho datur, multo uer
borum honore cumulata, decerni in ſenatu iubet: addiq; inſuper opi-
nionem, Syriam prouinciam Agricolæ deſtinari, uacuam tum morte
Atilij Rufi conſularis, & maioribus reſeruatam. Credidere pleriq;
libertum ex ſecretioribus miniſterijs miſſum ad Agricolam, codicil-
los quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præcepto, ut ſi in Britannia
foret, traderentur: eumq; libertum in ipſo freto Oceani obuium Agri
colæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeaſſe: ſiue uerum
iſtud, ſiue ex ingenio principis fictum ac compoſitum eſt. Tradide-
rat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quietam tutamq;. Ac

ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus eſſet, uitato amicorum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, uenit: exceptusq́; breui oſculo & nullo ſermone, turbæ ſeruientium immixtus eſt. Cæterum ut militare nomen, graue inter otioſos, alijs uirtutibus temperaret, tranquillitatem atq; otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, uno aut altero amicorũ comitatus: adeo ut pleriq;, quibus magnos uiros per ambitionem æſtimare mos eſt, uiſo aſpectoq́; Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. cauſa periculi non crimen ullum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed infenſus uirtutibus princeps, & gloria uiri, ac peſſimum inimicorum genus, laudantes. Et ea inſecuta ſunt reip. tempora, quæ ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Myſia Daciaq́;, & Germania Pannoniaq́;, temeritate aut per ignauiã ducum amiſſi: tot militares uiri cum tot cohortibus expugnati et capti. nec iam de limite imperij & ripa, ſed de hybernis legionum et poſſeſſione dubitatum. Ita cum damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore uulgi dux Agricola: comparantibus cunctis uigorem, conſtantiam, et expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorũ. Quibus ſermonibus ſatis conſtat, Domitiani quoq; aures uerberatas, dum optimus quiſq; libertorum amore & fide, peſſimi malignitate & liuore pronum deterioribus principẽ extimulabant. Sic Agricola ſimul ſuis uirtutibus, ſimul uitijs aliorum, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus, quo Proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuica nuper, nec Agricolæ conſilium deerat, nec Domitiano exemplum. Acceſſere quidam cogitationum principis periti: qui, iturusńe eſſet in prouinciam, ultro Agricolam interrogarent. ac primo occultius quietem & otium laudare, mox operam ſuam in approbanda excuſatione offerre: poſtremo non iam obſcuri, ſuadentes ſimul terrentesq́;, pertraxere ad Domitianum. qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, & audijt preces excuſantis, & cum annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt: nec erubuit beneficij inuidia: ſalarium tamen Proconſulari ſolitum offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit: ſiue offenſus non petitum, ſiue ex conſcientia, ne quod uetuerat uideretur emiſſe. Proprium humani ingenij eſt, odiſſe quem læſeris: Domitiani uero natura præceps in irã & quo obſcurior, eo irreuocabilior, moderatione tamen prudẽtiaq́; Agricolæ leniebatur: quia non contumacia, neq; inani iactatione libertatis famam fatumq́; prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari,

poſſe

poſſe etiam ſub malis principibus magnos uiros eſſe: obſequium'q; ac modeſtiam, ſi induſtria ac uigor adſint, eò laudis excedere, quò pleri que per abrupta, ſed in nullum rei poſt uſum, ambitioſa morte incla ruerunt. Finis uitæ eius nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotis'q; non ſine cura fuit. Vulgus quoq; & hic aliud agens populus, & uentitauere ad domum, & per fora & circulos locuti ſunt: nec quiſquam audita morte Agricolæ, aut lætatus eſt, aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miſerationem conſtãs rumor, ueneno interceptũ. Nobis nihil comperti, affirmare auſim. cæterum per omnem ualitudi nem eius, crebrius q̃ ex more principatus per nuncios uiſentis, & li bertorum primi, & medicorum intimi uenere: ſiue cura illud, ſiue in quiſitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per diſpoſi tos curſores nunciata conſtabat, nullo credente ſic accelerari, quæ tri ſtis audiret. Speciem tamen doloris animo uultu'q; præ ſe tulit, ſecurus iam odij, & qui facilius diſſimularet gaudium, quàm metum. Satis conſtabat lecto teſtimonio Agricolæ, quo cohæredem optimæ uxori, & piiſſimæ filiæ Domitianum ſcripſit, lætatum eum, uelut honore iudicio'q;: tam cæca & corrupta mens aſſiduis adulationibus erat, ut neſciret à bono patre non ſcribi hæredem niſi malum principem.

Natus erat Agricola Caio Cæſare ter Coss. idibus Iunijs: exceſſit ſexto & quinquageſimo anno, decimo kalend. Septembres Collega Priſco'q; COSS. Quòd ſi habitum quoq; eius poſteri noſcere ue lint, decentior q̃ ſublimior fuit. nihil metus in uultu. gratia oris ſup erat. bonum uirum facile crederes, magnum libenter. Et ipſe q̃dem, quanquam medio in ſpacio integræ ætatis ereptus, quantum ad glo riam longiſſimum æuum peregit. Quippe & uera bona, quæ in uir tutibus ſita ſunt, impleuerat: & conſularibus ac triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adſtruere fortuna poterat? Opibus ni mijs nõ gaudebat, ſpecioſæ contigerant. filia atq; uxore ſuperſtitibus, poteſt uideri etiam beatus incolumi dignitate, florente fama, ſaluis af finitatibus et amicitijs futura effugiſſe. Nam ſicuti durare in hac bea tiſſimi ſeculi luce, ac principem Traianum uidere, augurio uotis'q; apud noſtras aures ominabatur: ita feſtinatæ mortis grande ſolatiũ tulit, euaſiſſe poſtremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo & uelut uno ictu rempublicam exhauſit. Non uidit Agricola obſeſſam Curiam, & clauſum armis ſenatum, & eadem ſtrage tot Conſularium cædes, tot nobiliſſimarum fœminarum exilia et fugas. Vna adhuc uictoria Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam uillam ſententia Meſſa lini ſtrepebat, & Maſſa Bebius iam tum reus erat. Mox noſtræ du

xere Heluidium in carcerem manus. Nos Maurici, Ruſticiq́; uiſus
nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtraxit ocu-
los, iuſſitq́; ſcelera, non ſpectauit. præcipua ſub Domitiano miſeria-
rum pars erat, uidere & aſpici: cum ſuſpiria noſtra ſubſcriberen-
tur: cum denotandis tot hominum palloribus ſufficeret ſæuus ille uul
tus & rubor, à quo ſe contra pudorē muniebat. Tu uero felix Agri-
cola non uitæ tantum claritate, ſed etiam opportunitate mortis. ut p=
hibent qui interfuerunt nouiſſimis ſermonibus tuis, conſtans & li-
bens fatum excepiſti, tanquam pro uirili portione innocentiam prin
cipi donare. Sed mihi filiæq́; præter acerbitatem parentis erepti au=
get mæſtitiam, quòd aſſidere ualitudini, fouere deficientem, ſatiari
uultu, complexu, nō contigit excepiſſem certe mandatā uocesq́;, quas
penitus animo figeremus. noſter hic dolor, noſtrum uulnus. nobis tā
longæ abſentiæ conditione ante quadriennium amiſſus es. Omnia
ſine dubio, optima parentum aſſidente amantiſſima uxore, ſuperfue=
re honori tuo. paucioribus tamen lachrymis compoſitus es, & nouiſſi
ma in luce deſiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum manibus lo
cus, ſi, ut ſapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ
animæ: placide quieſcas, nosq́; domum tuam ab infirmó deſiderio, et
muliebribus lamentis ad contemplationem uirtutum tuarū uoces, quas
neq; lugeri, neq; plangi fas eſt: admiratione te potius temporalibus
laudibus, et, ſi natura ſuppeditet, militum decoramus. Is uerus honos,
» ea coniunctiſſimi cuiusq; pietas. Id filiæ quoq; uxoriq́; præceperim:
» ſic patris, ſic mariti memoriā uenerari, ut omnia facta dictaq; eius
» ſecum reuoluant, famamq́; ac figuram animi, magis q̄ corporis com
» plectantur: non quia intercedendum putem imaginibus, quæ mar-
» more aut ære finguntur: ſed ut uultus hominum, ita ſimulachra uul
» tus imbecilla ac mortalia ſunt, forma mentis æterna, quam tenere et
» exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe mori
» bus poſſis. Quicquid ex Agricola amauimus, q̄cq̄d mirati ſumus,
manet manſurumq́; eſt in animis hominum, in æternitate temporū,
fama rerum. Nam multos ueterum uelut inglorios & ignobiles ob
liuio obruet: Agricola poſteritati narratus & traditus, ſuperſtes erit.

CN. IVLII AGRICOLAE VITAE, PER P.
CORNELIVM TACITVM EQ. RO.
COMPOSITAE, FINIS.

EX BEATI RHENANI CASTIGATIONIBVS IN CORN. TACITVM VARIA LECTIO.

IN LIBRVM PRIMVM.

Sed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos.) Legerim. Sed Pō peium imagine pacis, & Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos.

Quæ Tedij & Vedij Pollionis luxus.) Lego. Q. Vedij Pollionis luxus. Hoc ē, Quinti Vedij.

Nō obtrectari à ſe urbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes è contuberniјs hoſtem aſpici.) Lego. ibi tamen, hoc eſt, eo loci.

Immiti operis ac laboris.) Legerim, Attentus operis ac labori. Vt operis dandi caſu dictum intelligatur numero pluratiuo ab opa. æ.

Proſpereq; ceſſura quæ pergerent.) Malim, quæ gererent.

Quia præſentia ſatis conſyderat, in urbem rediјt.) Lego.

Quia præſentia ſatis compoſuerat. Aut, conſederant.

Nil paucorum inſtinctu.) Scripſerim. Vel paucorum inſtinctu.

Et ſi uellet imperium, promptas oſtentauere.) Melius, promptos.

Seu nihil militi, ſeu omnia concedentur, in ancipiti republica.) Poſſit etiam legi. Concederentur. Mox ſcripſi, Igitur uolutatis inter ſe rationibus, placitum &c.

Quos igitur anteferret? ac ne poſtpoſiti contumelia incenderentur.) Legerim. Ecquos igitur anteferret, ne poſtpoſiti contumelia incenderentur?

Per quæ geritur humus.) Malim egeritur.

Tanto maiora offenduntur.) Reponendum offunduntur.

IN LIBRVM SECVNDVM.

LACVS inde & Oceanum uſq; ad Amiſiam flumen ſecunda nauigatione peruehitur.) Lego, præuehitur.

Diſtantibus locis inuecti, ut hoſtem deducerent.) Malim diducerent. Vt infra. Quia diductis terris hauriebantur.

Aliud ſibi reliquum.) Malim. Non aliud ſibi reliquum. Aut, Nihil aliud. ſ. r.

Qui tumidis germaniæ terris.) hoc eſt inflatis. Alioqui poſſet etiam legi humidis.

Reductus inde in hiberna miles.) Prior lectio erat. Hiona fortaſſe Iuhiona legendū, uel potius Iuhionem. Iuhionum enim ciuitatis meminit Tacitus libro decimotertio, ad calcem. Et nos libro tertio rerum Germanicarum, huius loci facta mentione.

Quod magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifeſta ſuperbius accepiſſet.) Scribo. Quo magis mirum fuit, quòd.

Eandem uim in me tranſmitti.) Fortaſſis leg. tranſumere.

Igitur non modo Cheruſcis ſociiſq; eorum,) Lego. Igitur non modo Cheruſci ſociiq; eorum.

Quiq; Moſteni aut Maced. Hyrcani uocantur.) Mentio Moſthenorū fit in Plinio.

Sed nihil æque cauebatur, q̄ ne bellum metu eluderent.) Fortaſſe ſcribendum, q̄ ne bellum aſtu eluderent.

Igitur aliaq; quæ ibi uarietate fortunæ & noſtri origine ueneranda, relegit Aſiam.) Arbitror hic à librario factam tranſpoſitionem. Vt forſan ſic ſcripſerit Tacitus. Atq; illum in regreſſu ſacra Samothracum uiſere nitentem, aliaq; ibi uarietate fortunæ, et noſtri origine uenerāda. Igitur relegit Aſiam, appellitq; Colophona. Nā quæ relatiuum pronomen uidetur mihi uacare. Ideo uero dixit, noſtri origine uenerāda, quòd Aeneas propter oraculi reſponſum, Antiquam exquirite matrem, quum Italiam peteret, profectus ad Thraciam, Samothracas deos ſuſtulerit, et pertulerit ſecū, propter originem matris. Autor Seruius exponens illud Maronis carmen Aeneidos libro ſeptimo,

Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia dicta eſt.

Et cupere renouari dextras.) Forte. Se cupere r. d.

Ne ſi quando inſoleſcerent Sueui, quaſi reditus in regnum oſtentabatur.) Aut ſcribendum næ cum diphthongo. ut ſit particula Græca, certe, ſiue utiq; ſignificans. & tum in habitus ſubauditur uerbū, eſt. Aut ſcribendum, ne quando, uel ne aliquando. Aut omittendū ne, ut legas, ſi quando inſ. S.

IN LIBRVM TERTIVM.

AC ſuperſtitem iniquorū precarentur.) Forſitan, inimicorū.

Et lege Pappia Poppæa præmiis inducti uiſi à priuilegiis parentum ceſſaretur.) Lego diſtinguoq;. inditi cuſtodes,

& lege Pappia Poppæa præmijs inducti (ſubaudi ſunt illi cuſtodes) ſi à priuilegijs parentum ceſſaretur. Aut, ſicubi à priuilegijs parentum ceſſaretur.

Aut. præmijs inducti, ui, ueluti præmijs cogentibus.

Verum hæc nobis maiores certamina.) Quid ſi legatur, ergo maiores certamina.

Et ſi rectum iter perageret.) Forte, pergeret.

Egregium publicum.) Obſcurus locus eſt, aut certe mendoſus. qui forſan ſic legi debeat, Se, rempublicam, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet.

IN LIBRVM QVARTVM.

u Itandam potionem quæ prima & apud filium epulanti offerretur.) Lego. quæ prima ei apud filium epulanti offerretur.

Ea qua tempeſtate.) Aut ſupereſt ablatiuus ea: aut ſcribe, Ea tempeſtate qua Græci conditis per Aſiam urbibus ora maris potiebātur.

Et quando exiret è iure patrio qui id Flaminium adipiſceretur.) Lego quæſitiue. Ecquando exiret è iure patrio, qui id Flaminium adipiſceretur, quæq; in manum Flaminis conueniret?

Suoq; recident Heliatem agrum in quo id delubrum, ceſſiſſe.) Hic locus nō fuit aſteriſco fruſtra notatus. Nam haud dubie corruptus eſt. Fortaſſe legendum. Suoq; regi Penthelo Eleatem agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe.

Non aliâs magis anxia & pauens ciuitas, egens aduerſum proximos.) Legerim, ſatagens aduerſum proximos.

IN LIBRVM QVINTVM.

q Vippe lapſum cuſtodiæ pergere ad paternos exercitus.) Melius, ut opinor, ſcribatur: Quippe elapſum cuſtodia perg ad pat. exercitus.

Et ſi retineret propinquus aut parēs.) Mali. Et ſi reniteretur p.a.p.

Quos neq; dicta impatoris.) Forte, Quos neq; dicta niſi impatoris.

Vt uero Latinium Latiarem ingreſſus eſt accuſator, acrius iuxta inuiſi.) Suſpicor ſcribendum, & diſtinguēdum. Vt uero Latini Latiaris ingreſſus eſt accuſator Arius, Aut, Latinium Latiarem, aggreſſus eſt accuſator Arius, iuxta inuiſi. Nam plane nouum eſt Latinium Latiarem ingreſſus, pro, actionem Latinij Latiaris, id eſt contra Latinium Latiarem ingreſſus. Quod noſtram coniecturam adiuuet, ſic rurſum loquitur libro xvi. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accuſator ingreditur.

Aueri uim atq; opes principibus infenſas.) Codex Budenſis hic notatus erat, ut aliàs cōpluribus locis raſus præſertim hoc undecimo libro, quem conatus fuit quidā ex uulgatis editionibus caſtigare. Sed tamen eius uoluminis prior lectio ſic habebat, Caueri indeque opes principibus infenſas. Legerim ego, Cauendas opes principibus infenſas.

Præcipuum autorem Aſiat. interf. Cæſ. non extimuiſſe in concione Pop. Ro. fateri.) in libro regis Coruini, quem ex Budenſi bibliotheca doni Iacobi Spiegellij nactus ſum, neq; erat in concione ſed tantum concionem, neq; uerbum fateri illic comperi. Itaq; ſuſpicor ſynceriorem lectionem eſſe, præcipuum autorem Aſiaticum interficiendi Cæſaris non extimuiſſe concionem populi Romani gloriamq; facinoris ultro petere.

Quos pecunia & ſtupro in omni flagitio obſtrictos arguebat.) Malim, in omne flagitium.

Grauitatē annonæ dixiſſet.) Vel prædixiſſet, uel ſignificari dixiſſet.

Ad ſumma prouectorum.) Codex Budenſis habet, ad ſumma prouectos, & eſt non abſurda lectio, ſi quis recte diſtinguat, nempe hoc modo. Meminiſſent T. Galbæ, C. Aſinij, & Meſſalæ, ac recentiorum Aruntij & Eſſernini. Ad ſumma prouectos, incorrupta uita & facundia. Subauditur uerbum eſſe. Nā illud, ad ſumma prouectorum, planè durius eſt. Paulo poſt is codex habet, Quem illū tanta ſuperbia eſſe: Vbi ullum legitur.

c enim reſiſtere. Armenij.) Scripti codicis lectio, reſiſtere, id eſt reſiſtebant. Paulopoſt pro patefecit repoſuimus, patefecerat.

Ad flumen Gynden.) Illic, ad flumen Sinden.

Et formæ literis Latinis.) Antiquior lectio. Et forma literis Latinis.

Auxiliaris & diu meritus.) Budenſis codex habet, ex diu meritis.

Qui Capitolio & ara Romana manibus eorūdem proſtratis.) Hic locus difficilis eſt, & à nemine hactenus intellectus. Regiū exemplar habet, manibus eorundem per ſe ſatis. Puto germanam eſſe Taciti lectionem, ſi quis pro per ſe ſatis aut proſtratis, ſcribat, parceretis. Eſt autem manibus hic datiuus à manes ium, pro animis defunctorum. quomodo non uno loco Tacitus uſurpat lib. tertiodecimo, Infernos Sillanorum manes inuocare. Lib. uigeſimo. Damnatusq; Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. In uita Iulij Agricolæ. Si quis piorum manibus locus. Atq; hæc dictio nō intellecta hoc loco, occaſionem errori caſtigatoribus dedit. Præte=

rea ſciendum hic apoſiopeſin eſſe, qui Capitolio et ara Romana, ſubaudiend. potiti ſunt. Nunc pronuncia quæſitiue ſententiam, et erit lucidiſſima. Quid ſi memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana? manibus eorundem parceretis?

Dum induſtria cubiculum principis occulit adulteros.) Corruptus locus eſt. Nec quicquam hic minus ſcribendum, quàm uocabulum induſtria. Exemplar regium hic crucicula notatum erat, & uarijs lituris raſuriſq; fœdatum. Videtur tamen antiquior lectio fuiſſe: dum incluſum in cubiculum principis exultat: & poſtea quidam inſeruit cum præpoſitionem et ſuperinſcripſit, adultero, idq; ceu uidetur propter exultandi uerbum. Opinor ſyncæram eſſe lectionem, Dum incluſum, cubiculum principis occultat, dedecus quidem illatum, ſed. Mox, propinquoq; conſulatu, repoſuimus, ac propinquo conſ. Item acriorib. conſilijs pro acribus, paulo poſt.

Quanquam res aduerſæ conſilium adimerent.) Illic eſt eximerent. Nec improbanda lectio. Nam eximere conſilium eſt ueluti differre. Sed & eximitur, quod adimitur. Sic lib. xiij. Quia diſſimulationem nox & laſciuia exemerat.

Titium Proculum cuſtodem Silio ac Meſſalinæ dat.) Suſpicor, ſcribẽdum, datum.

Leuiſſimum faſtigij eius.) Conijcio legendum, lætiſſimo faſtigij eius.

IN LIBRVM DVODECIMVM.

SED cratibus iunctis ac media humo.) Volumen regiũ habet, ſed cratibus uinctis ac uimentis media humo. Quid ſi legas, Sed cratibus, uinctis ſarmentis media humo. Subauditur exiſtẽte. Paulopoſt, pleriſq; Conſularium interfectis. Quidam emendarat in libro Budenſi, pleriſque Centurionum interfectis.

Laudatq; quòd gentem Adorſorum, quòd ſuam dexteram petendæ ueniæ delegerit.) Libenter hic legerim contra uulgatas editiones omnes, ſimul & ſcriptum exemplar: Laudatq; gentem Adorſorum, quòd ſuam dexteram petendæ ueniæ delegerit.

Quãtalibet puicacia in hoc tentata.) Quid ſi legatur, in nos tentata.

Siue uerum ſeu periculis commendatus.) In Budenſi uolumine legitur eodem modo, niſi quòd illic eſt, ſiue periculis. Conijcio ſcribendum priori particula ſiue expuncta, Verum ſine periculis commẽdatus, retinuit famam ſine experimento.

Addito equite alario monuit.) Codex regius habet, monitos. Opinor ſcrib. addit, equite alario monito.

Ad montem Taunum reuertuntur.) Vera lectio. nam & ſupra libro

primo, Poſitoq; caſtello ſuper ueſtigia paterni præſidij in monte Tauno expeditum exercitum in Chattos rapit. Pomponius Mela in deſcriptione Germaniæ, Montium, inquit, altiſſimi Taunus et Rheticio. Occaſionem errori præſtitit ut ingens ita etiam celebris Ciliciæ mons Taurus. Paulopoſt ſcripſimus Vangio ac Sido.

Et ſupplicium mei obliuio ſequeretur.) Malim, ſequetur.

Nec multo poſt pabulatis noſtros.) Scripſimus, pabulãtes noſtros ipſos.

Et Cæſar adulationibus ſenatus liberis ceſſit) Alia lectio, ſenatus liberis ceſſit. Conijcio uoluiſſe aliquẽ ſcribere, libens ceſſit, quod poſtea uerſum ſit in liberis.

Ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Romani ſcelere et pecunia uenderentur.) In ſcripto libro legitur, uerterentur. Opinor ſcribẽdum, auerterentur. Aut uerterentur, pro ſubuerterentur. Vt uerſam Remp. aliquando uocat.

Quod dedecorum Barbaris trahebatur.) Suſpicor legendum, quo dedecorum. Sed hoc frigidum ſit. Si quis me audiet, leget potius, modo pecorum barbaris trahebatur. Modo, hoc eſt more ſeu ritu. Sic Liuius dixit itineris modo libro octauo primæ decad. Signis repente ſublatis, fugæ magis, quàm itineris modo penitus ad Oceanum & Gades ducit. Et noſter Tacitus libro decimooctauo. Continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens. Item eodem libro. Caſtra in modum penatium dirigebantur. Verum quid multis opus eſt. libro quarto expreſſe ſic loquitur. Hoſtibus contra omnium neſcijs, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Item Liuius libro decimo, quartæ decad. Sed ijs, inquit, qui hos ipſos Ligures aliquando pecorum modo fugientes per ſaltus inuios conſectati occiderunt. Libro octauo decad. eiuſdem. Eos ex eo tempore per ducentos iam annos pecorum in modum conſternatos cædunt. Barbaris ſubaudi. à, id eſt à Barbaris trahebatur.

Poſtquam cognita cæde eius, haud obtemperatum eſſet.) Aut legendum poſtquam diuiſis dictionibus, ſed expuncto uerbo eſſet, hoc modo. Sanè præbuerant Iudæi ſpeciem motus, orta ſeditione. poſtquam, cognita cæde Cai, haud obtemperatum.

Et incuria operis manifeſta fuit.) Et connectens particula non eſt in uolumine Budẽſi, nec ea eſt opus. Sed Paulopoſt eam adiecimus, aut fragore, & ſonitu exterritis.

Sacram & tanti dei miniſtram inſulam colerent.) Aliter legitur in exemplari ſcripto, nempe, Sacram & tantum dei miniſtram. Tanquam adeo occupata miniſterio dei foret inſula, ut alijs re-

bus, quæ lucrum afferant, uacare non liceat.

Et *ſuis fœtum editum, cui accipitrum ungues ineſſent.*) Illic *erant le gitur, non ineſſent.* Ipſe *uero ſuſpicor pro fœtum æditum ſcribendum, fœtu ædito* Biformes *hominum partus, et ſuis fœtu ædito cui accipitrũ ungues erant.* Expone, Biformes *hominum partus,* Subaudi, *extiterunt, & id eſt etiam ſuis fœtu ædito &c.* Pauloposſt. Ob *hæc mors indita.* Forte, *indicta.*

Adeoq; *cuncta mox pernotuere*) Regium *exemplar tantum habet, notuere à noteſco uerbo.* Sic *libro quinto.* Libertis *quoq; ac ianitoribus eius noteſcere, pro magnifico accipiebatur.*

IN LIBRVM DECIMVMTERTIVM.

*E*tiam *ſpecie inanium ualidus.*) Ante *dixit,* Corpore *ingẽs e quur hic rurſum ſubdit, etiam ſpecie.* Budenſe *uolumen habet, ſpe inanium.* Lego, *ſpe aut ſpei animum ualidus,* Hoc *enim melius placet, q̃ ſpe immani ualidus.*

Seneca*q; permitteret.*) Malim, *ſe* Seneca*q; permitteret.*

Quo *euolutum eum ſede patria rebusq; ſummis ſignicabatur.*) In *codice ſcripto legitur, ſede patria, rebus ſummis, ſignificabatur.* Appoſitiue.

Neq; *laudationibus, aut pompa detinere.*) In *codice* Budenſi *legitur additum, preces effundere.* Quam *clauſulam opinor ſic emendã dam, ut preces effundere legamus, ſubaudiendo funus è ſandapila, aut loculo, quod alioqui non ſine cærimonijs deponi in rogum ſolebat.*

Nos *conſenſum autorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint.* Illic *legitur, qui diuerſa prodiderint.*

At *Syllana in exilium acta*) Vocabulum *extremum deeſt in ſcripto libro.*

Nec *tam grata* Pallantis *innocentia.*) Sincerior *regij codicis lectio,* Nec *grata* Pallantis *innocentia, q̃ grauis ſuperbia fuit.* Vt *ſit eclipticæ generis oratio.* Subauditur *enim aduerb. magis aut tam.* Pauloposſt, *illic legitur, ut miles theatrali lic. n. p.*

Et *ore præferret*) Habet Budenſe *uolumen.* Et *fore ſe* Cæſarem *præferret.* Lego, *ore ſe* Cæſarem *præferret.*

Iulius *quidem* Montanus.) Particula *quidem illic non legitur.*

Quia *uim tentantem acriter repulerat.*) Exemplaris *ſcripti lectio, quia auia temptantẽ.* Lego, *quia ui attentãtẽ acriter repulerat.*

Perſcripſere *tamen conſenſum ſenatus.*) Miror *illic eſſe in cõſenſum.* Mox *non eſt, ui'ne, an æquo, ſed tantum, ui an æquo.* Quod *ſequitur conſultarent, malim ego, conſutarent, & pro impulere, im*

plere. Vt ſic tota ſententia legatur. Sed Conſules relationem incipere non auſi, ignaro principe. Subauditur fuerunt. Perſcripſere tamen conſenſum ſenatus, ille an autor conſtitutionis fieret, ut inter paucos & ſententiæ aduerſos. Quibuſdam, coalitam libertate irreuerentiam eò prorupiſſe frementibus, ui an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſutarent, ac uerberibus ultro manus intenderent, implere uel pœnam ſuam diſſuadentes.

Medio tempore contradicerent.) illic eſt, Medio temporis. Sic & lib. proxime ſequenti. Medio temporis tantum honorum atq; opum in me cumulaſti. Itaq; & nos ſcripſimus hic, Medio temporis. Mox repoſuimus, Obultronium Sabinum.

Veneno damnationem anteuertit.) Habet exẽplar ſcriptum, anteijt. Quo uerbo alibi quoq; Tacitus utitur. Vt libro tertio. Poſtremo ſua ſmet ipſe ſpes anteire parat.

Vt dolus patraretur.) Mihi magis arridet quod illic legitur, ut dolus pararetur. Nam equiti ſagittarum uſu exercito.) Nõ erat hic opus adijcere particulam nam, quæ non eſt in exemplari ſcripto.

Quàm uetere ac olim partam dignationem.) Quid ſi legas. Quàm ueterem adeo partam dignationem ſubitæ felicitati ſubmittere.

Aut uerſa.) Hæ duæ dictiones non ſunt in codice Budenſi, qui ſic habet. Nec deerant qui hæc ijsdem uerbis in deterius Senecæ deferrent. Nec erat opus lectionem ueterem hic interpolare. Et infra. Octauius contra modo conqueri, illic tantum eſt, Octauius contra conqueri.

Et lege Cornelia de ſicarijs condemnatur.) Scripti codicis lectio. Et lege de ſicarijs condemnatur. Arbitror additam dictionem è margine receptam in contextum. Alibi tamen addit.

Huic mulieri cuncta alia fuere.) Forte affuere.

Ibi conceſſam dictitans nobilitatem.) Volumen Matthiæ Coruini Vbi conceſſam dictitaret nobilitatem Legerim. Vbi conceſſam dictitarent nobilitatem. Expone, Vbi uota omnium et gaudia fœlicium dictitarent conceſſam nobilitatem atq; pulchritudinem. Nam connectentes particulas ſæpe Tacitus omittit.

Ibi ſe ſumma fortuna dignam uiſere.) Lego. Ibi ſe ſumma fortuna digna uiſere.

Quibus'q; alijs Romana continentur.) Apparet ex ſcripto lib. legendum, continerentur.

Pleraſq; uectigalium ſocietates. Malim, neceſſitates. Sic enim libro primo legitur. Quantum ciuium ſociorumq; in armis, quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa aut uectigalia, & neceſſitates ac largitiones,

nes, quæ cuncta ſua manu perſcripſerat Auguſtus.

In ſtudiaq; Galliarum affectaret.) Et hic malim legere Ne legiones alienæ prouinciæ inferret, ſtudiaq; Galliarum affectaret. Niſi quis potius arbitretur ſcribendum, incuſtodiatq; Galliarum affectaret.

Malorige.) Hic Teutonice uocatus fuit Malrich. Vnde Am. Marcellino Malarichi uocabulum.

In quatum Germanici regnabant.) Legendum forte, nutu Germanici: aut, iuſſu Germanici.

Solem inde reſpiciens.) Illic legitur Solē deinde deſpiciens. Legerim Solem deim aſpiciens. Infra eſt, q̄ ſe paterentur.

Et minæ quidem hoſtiles in ipſos uertebantur.) Quid ſi Tacitus ſcripſit, in ipſos uertebant, abſolute, non uertebantur.

Aut quo alio humore niterentur.) Forte, reniterentur.

Quæ ſuper octingentos et quadraginta ante annos Remi Ro.) Exēplar manuſcriptum habet, quæ ſupra octingentos et quadraginta ante per annos Rem. Quid ſi legas, quæ ſupra octingentos & quadraginta annos perennans, Remi Romuliq; infantiā texerat. Perennans, hoc eſt, continue edurans.

IN LIBRVM XIIII.

NISI quid Burrus & Seneca expergiſcerentur.) Codex regis Coruini hic hēt, expurgēt, ſed eraſa priori ſcriptura.

Et eò deſcenſum credebant.) Illic apparet fuiſſe ſcriptum, an eo deſcenſum credebant. Legerim. Iam eò deſcenſum credebant.

Diuerſa rogantium.) Scribendum, rogitantium.

Ac poſteaq̄ fruſtra oblata ſint.) Forte, fruſtrata ſit. Offertur tamē ſtuprum, & uitium.

Vetus illi cura erat.) In Budenſi codice legitur. Vetus illi copia erat.

Eruebantur.) Manuſcriptum exēplar habet, ruerentur. Forte, ut contraria aſſeuerantium diſcordiæ quærerentur.

Quam clariorem efficit.) Forte, quæ clariorem efficit.

Hunc illum numine deûm deſtinari credebant.) Malim, hinc illum.

Pars Nipoliq; & Ariſtobolo. Illic tantū eſt, Nipuli & Ariſt. Quid ſi legas, pars populi Ariſtobolo atq; Antiocho parere iuſſæ ſunt.

Veterani Tarentum & Antium aſcripti.) Lectio codicis ueteris. Veterani Tarentum aſcripti.

Vibij Criſpi fratris fauore enixus.) Illic legitur, fratri ſororibus enixus. Lego, Vibij Criſpi fratris honoribus enixus.

Nondum cognita libertorum potentia erat.) Illic eſt, libertinorum.

Vicio Rufino.) Exeplar manuſcriptũ, Vincio Rufino. Forte, Vinicio.

At quem dignitas ſua defendet.) Volumen Budenſe, ut quem. Poſſet etiam legi, Ecquem dignitas ſua defendet?

Auertit.) Illic eſt, aduertit. Legerim, quæ ne in metu, ſiue motu, pericula noſtra aduertit. Cum datiuo conſtruit hoc uerbum libro tertio. Ne princeps, antiquæ parſimoniæ durius aduerteret. Alibi uſurpat aduertere pro in ſe uertere, ſiue commouere. Vt lib iiij. Atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit. Libro quinto, Vt uulgum miſeratione aduerteret.

Sed & ſi nunc primum ſtatuendum haberemus.) Liber regius, Sed ſi. Conijcio leg. deliberatum eſt, ac ſi nunc primum ſtat h. creditis'ne ſeruum interficiendi domini animum ſumpſiſſe?

Innumeram pecuniam dediſti.) Codex Budenſis, circumdediſti. Subauditur hic & particula, gratiam immenſam & innumerã pecuniam circundediſti. ſ. mihi.

Poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere.) Conijcio legendum. Poſcimus ſeniores amici quietem reſpondere. Nam uolumen regiũ habet quietem.

Quæ ad uſq; bellum eualeſcerent.) Quid ſi quis legit, quoad uſq; bellum eualeſceret.

His (haud quaquam Nero pœnitentia flagitij.) In regio uolumine legitur: His tanquam pœnitentia flagitij. Malim, Hijs Nero tanquã pœnitentia flagitij.

IN LIBRVM XV.

Pacem ex æquo utilem, nec præſentia ſpectaret.) Non eſt inepta Budenſis exemplaris lectio, Pace ex æquo uti'i, ne præſ. t. ſp.

Adieciſſe deos dignum Arſacidarum ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent.) Scribendum apparet, Adieciſſet eos, dignum Arſacidarum &c. Senſus eſt. Reſcripſit Vologeſes ſe adhibuiſſe fratres ſuos in conſilium Pacorum ac Tyridatem, ut digne Arſacidis ſimul & Romanis ſtatuerent. Quur enim non poſſim docendi gratia ſic loqui, quum Cicero dixerit, conuenienter naturæ uiuere. Arbitror autem dignum Arſacidarũ imitatione Græca protuliſſe, ἀξίως τῶν ἀρσακιδῶν. Niſi quis malit, dignum Arſacidarum pro dignitatem Arſacidarum, hoc eſt, pro dignitate Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent.

Non eam ſpeciem inſignium et armorum prætulit.) Liber manu deſcriptus, Non eam ſpeciem inſignium armorum p.

Ipſe quo fidem acquireret, nihil uſquam perinde lætum ſibi publicis locis.

tis locis.) Hic locus eſt prorſum uitiatus. Liber manuſcriptus habet. Quo ipſe fidem acquireret nihil uſquam perinelocum ſibi letum publicis locis. Diuinatione eſt opus. Legerim Ipſe quo fidem acquireret, nihil uſquam periculoſum ſibi, lætus publicis locis ſtruere conuiuia, totaq́; urbe quaſi domo uti, hoc eſt, ſtruebat, atq; utebatur. Id nimirum ſimplicius eſt, quam legere, periculoſum ſiue turbulentum, pro ſibi lætum.

Miſit auſpices duos.) Sic & illic legitur. Forte melius, Viſi auſpices duo. Nam ſequitur, cuncta etiam ſpectata, ſiue, ut in ſcripto codice legitur, aſpectata.

Cuncta deniq; ſpectata.) Manuſcriptus liber, Cũcta etiam aſpectata. Plusq́; eſt aſpectata, quam ſpectata. Verbum aſpectãdi lib. i. uſurpat, Omnis, exuta æqualitate iuſſa principis aſpectare.

Hucq́; & illuc flexis.) Nec hoc loco codex manuſcriptus particulam & habet. Opinor Tacitum ſcripſiſſe, huc illuc flexis, quemadmodum alibi ſæpe loqtur. Libro primo. Sed exterruit Cæcinna, huc illuc ferens arma. Libro quarto. Sed perſequi incertum fuit, quũ ex uſu temporis huc illuc mearent.

Effodere proxima Auerno iuga connixus eſt.) Codex Budenſis, Eniſus eſt. Forte, annuſus eſt.

Sed dimenſis uirorum ordinibus.) Illic legitur, diuerſis ordinibus. Hoc eſt, ſeparatis. Sic infra. Et diuerſi interrogantur.

Hic Græca doctrina ore tenus exercitus.) Ore tenus non eſt in uolumine Budenſi. Qui addidit, motus eſt, quòd ſequitur, animum bonis artibus n. ind. Quum poſſit ſtare ſentẽtia ſine eo aduerbio: quod hic minime locum habet. Nam ore tenus ſignificat uſq; ad os. Sic annalium libro primo. Permiſcentur inter ſe manipuli, modo pectore, modo ore tenus extantes.

Quibusq́; ſiſtitur ſanguis, parare eundem Milichum iubet.) Liber Matthiæ Coruini. Quibusq́; ſiſtitur ſanguis ſartiebat eundem Milichum iubet. Lego, ſartienda eundum M. iubet. Mox eſt illic in hortos Seruianos.

Adiungere crimen uiſum, ſe pariter indicem & teſtem facere.) Exẽplar ſcriptum habet uixiſſe. Forte legendum, Adiungere crimen nixum, ſe pariter indicem & teſtem facere.

Et ſola corporis forma commendatum.) Volumen regium, Ea ſola corporis fama commendatum.

Inuertere ſuperſedeo.) Quod factum fuiſſet, ſi hic alijs uerbis retuliſſet. Alioqui poſſet etiã legi, innectere ſuperſedeo. Quæ lectio mihi ſummopere probatur. nam ſuperior ſenſus planè frigidus eſt.

Quo damnati publico Athenienſium iudicio extinguerentur.) Apparet ex regio uolumine legi poſſe, Quo damnatus pub. Ath. iud. extinguerentur.

Frigidis iam artubus & clauſo corpore aduerſus uim ueneni.) Illic legitur, Frigidus iam artus & cluſo corpore aduerſus uim ueneni. Græca conſtructio eſt, ſed hiſtorias permiſſa.

Incomptos & ualidos.) Hæ duæ uoces, & ualidos, non ſunt in libro Matthiæ Coruini. Legendum arbitror, Nec minus noſci decebat militaris uiri ſenſus, ſed incomptos. Facile eſt uidere quid induxerit caſtigatorem ut adderet clauſulam, & ualidos. Nempe, &, cõiunctio, pro qua ſed ſcribendum erat.

Neu compoſitum, & obliteratam manſuetudinem principis nouam ad ſæuitiam retraheret.) Illic non habetur particula connectens, &. Quare ſuſpicor hanc fuiſſe germanam Taciti lectionem, Neu compoſitum, obliterata manſuetudine principis nouam ad ſæuitiã retraheret. Neu compoſitum, hoc eſt ſedatum et qui iam placidus factus eſſet, Subaudi Neronem. Porrò compoſitum etiã alibi uſurpat pro ſedato ut libro decimoſeptimo. Compoſitiq; ad præſens, qui coerceri non poterant. Sed & obliterandi uerbo rurſum utitur libro ſequenti. Quæ obliterari non ſinebat Capito Coſſutianus. Et libro decimoſeptimo. Ac ne reuerentiam imperij exuere uiderẽtur, in S.P.Q.R. obliterata iam nomina, ſacramenta aduocabant. Item in prioribus libris ſæpe.

Quod ad omnia olim ſui exitus uerteretur.) Budenſe uolumen: Quorundam ad omnia dolum ſui exitus uerteretur. Legerim, Quod clàm ad omen ac dolũ ſui exitus uerteret. Vbi ſui pro eius uſurpat, more Ciceronis & ueterum autorum.

IN LIBRVM XVI.

QVAE per tantum æui occulta, augendis præſentibus bonis latuerint.) Verbum latuerint non eſt in uolumine Budenſi: atq; poteſt abeſſe, ſi quis uerbum fuerint ſubintelligat, aut ſimile quippiam. De quo monui ideo lectorem, ut uideat, q̃ multa ſint in autoribus paſſim interpolata.

Nec iuſſus uiſoribus.) Niſi legiſſem libro primo, Simul Segeſtes ipſe ingens uiſu: Deinde libro tertio, Et tot adſtantium uiſu: Rurſum libro quarto, Numeroq; & robore, & uiſu inter ſe, fiducia ipſis, in cæteros metus crederetur: potuiſſem hic ſcribere, iuſſoribus, pro ſponſoribus atq; expromiſſoribus, quos non miſerit Ceſellius ille Baſſus.

Vt nulla oris aut narium excrementa uiſerentur.) Exemplar Budẽſe, uiſerent,

ſe, uiſerent. Subaudi, ipſi ſpectatores.

Quòd inter imagines maiorum, etiam C. Caßij effigiem coluiſſet.) In ſcripto libro non eſt, etiam. Sed mox eſt: Dux partium.

Tunc ſenatus conſulto.) Volumen regium, Tunc conſulto ſenatu. Paulopoſt apparet illinc etiam legi poſſe, Haud minus promptum.

Ac ſenior prius, tum cui prima aetas extinguuntur.) Illic eſt, extinguitur.

Pertulitq́; uiolentiam ad moenia urbis.) Liber manuſcriptus, ad moenia uicina urbi. Suſpicor ſcribendum tantum, ad uicina urbi. Sic lib. xx. Caeteriq́; per urbem & urbi uicina conquiſiti. Nam quātum ad ſcripturam attinet, uocabulum moenia nō differt à dictione uicina. Itaq; conijcio bis ſcriptum idem uocabulum.

Iuſſa imperatoris Oſtorio aperit.) Codex Budenſis habet, impoſt. ut etiam legi queat, Iuſſa mox uel poſt Oſtorio aperit.

Tigillini ſimultatibus dedidit. Malim, dedit.

Qui tibi laſciuiam exprobrent.) Illic legitur, quod. Opinor ſcribendum, quo tibi laſciuiam exprobrent.

Sin crudelitati inſiſteret.) Fecimus, perſiſteret. Forte ſcribendum, crudelitate.

Contra qui opperiendum domi cenſebant.) Regius codex habet, Cōtra qui opperiendum eum domi cenſebant. Forte legendum, opperiendum ei domi cenſebant.

Cum per haec atq; talia Marcellus inueheretur.) Illic legitur, uerteret. Forte debet eſſe, peruerteret. quod uerbum pro accuſare, ſiue per accuſationem ſubuertere ſaepe Tacito ſolenne eſt.

Igitur flentes queritantesq́;.) Forte, quiritantesq́;.

IN LIBRVM XVII.

ATQVE *omnem poteſtatem ad unum conferri, pacis interfuit.*) Exemplar Matthiae regis, Atque omnium poteſtatem. Quae lectio mihi magis probatur. Nam haec clauſula, ad unum, reſpondet illi omnium poteſtatem, Subauditur ciuiū, hoc eſt totius populi Romani. Omnium poteſtatem, hoc eſt quam omnes habebant.

Vberiorem ſecurioremq́; materiam ſenectuti ſepoſui.) Comparatiuū alterum ſecurioremq́;, non eſt in libro manuſcripto.

Tria bella ciuilia.) Trina bella ciuilia legitur illic.

Et laudatis antiquorum mortibus pares exitus.) Regium exēplar habet, ne & laudatis. Poſſet etiam legi, Nec laudatis antiquorum mortibus impares exitus.

Nimiæ uoluptates.) Cogitandum an legi poſſit, Nimiæ uoluptatis. Item, magnæ uirtutis.

Palàm laudares, ſecreta male audiebant.) Quandoquidem codex regius habet, Palàm laures ſecreta male audiebat. Videtur hic eẽ Græca conſtructio, ſecreta male audiebat, id eſt, in ſecretis, ſiue propter ſecreta. Alioqui huiuſmodi lectio queat erui, Palàm laudari. Infinitiuum pro præterito imperf. Secretò male audiebat.

Duæ Mauritaniæ Rhetia, Noricum.) Illic legitur, Rhetiæ, ſed mutatũ in Rhetia, neſcio an caſu. Sunt autem duæ, prima & ſecũda, ſiue ſuperior & inferior. Verum quando ea diſtinctio nata, incertũ.

Superioris Germaniæ legiones rupta ſacramenti reuerentia.) Liber Coruini regis habet, licentia. Vt rear ſcripſiſſe Tacitum, rupti ſacramenti licentia.

Dein feſſa iam ætate Galbæ.) Budenſe uolumen aliter hic habet, nẽpe ſic, defeſſa an ætate Galbæ. Lego, defeſſa ann. (hoc eſt annis) ætate Galbæ. Mouit eum qui locum caſtigauit, quiſq; fuit, ut ſcriberet, dein, quòd præcedit aduerbiũ primum. Enimuero non eſt neceſſe, ut ſequatur deinde aut ſimile quippiam. nam poſſumus intelligere primum è licentia ac libidine uulgi, ſermones iactatos fuiſſe, defeſſa annis ætate Galbæ: quum poſtea adoptio ipſa præſtaret eidem ſermoni agitando occaſionem.

Multi occulta ſpe.) Vocabulum multi non eſt in uolumine Budenſi. Sed pro occulta, eſt illic ſtulta ſpe. Et ſtat optimè ſenſus. Paucis iudicium, aut Reip. amor, Stulta ſpe, prout quis amicus uel cliens hunc uel illum ambitionis rumoribus deſtinabant.

Neq; erat Galbæ ignota Oth. ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil ſilentio tranſmittentium.) Illic legitur, amicitia, & ex rumoribus, &, id eſt etiam.

Vtiliſſimus quidem ac breuiſſimus bonarum malarumq; rerum delectus, cogitare, quid aut uolueris. Codex Budẽſis: Vtiliſſimus idẽ ac breuiſſimus bonarumq; rerum delectus, cogitare. Legerim ego, Vtiliſſimus idẽ ac breuiſſimus bonarum quoq; rerum delectus. Cogitato quid aut nolueris ſub alio principe, aut uolueris.

Quantulacunq; parci ſenis liberalitate.) Liber Coruini, Quantulacunq; parua liberalitate. Nocuit. opinor fuiſſe ſcriptum, Quantumcunq; parua liberalitate, Aut tantum, quantacunq; liberalitate. Vt dictio parua fuerit gloſſa.

Is conſilio interceſſit.) Exemplar Budẽſe, ni conſilio interceſſit. Forte legendũ, ni cõſilio interceſſum. Aut potius, cui cõſilio interceſſum.

Et inquieta urbs actionibus.) Malim auctionibus. Nam mox præcedit, Vbiq;

dit, vbiq; haſta & ſector.

Prægrauem ſe Neroni fuiſſe.) Budenſe uolumen. Se Neroni grauem fuiſſe.

Adulteria, matrimonia.) Codex manuſcriptus, Adultera matrimõia.

Flagrãtibus iam militum animus.) Datiuus animus non eſt in regio libro, nec eo opus hic eſt. nam Tacitus dixit flagrantibus militũ pro flagrantibus militibus. quo loquendi modo nihil apud hunc crebrius. Flagrantibus iam militum, uelut faces addiderat.

Proculo ſpiculatori.) Vbicunq; uulgatæ editiones habent ſpiculatoris uocabulum, ſpeculatoris codex Matthiæ Coruini continet. Notum autem eſt, quodnam officium fuerit militum ſpeculatorum. Paulo poſt illic eſt, Veturium Optionem.

In communi omnes metu mutandæ militiæ tenebantur.) Malim, in cõ mune. Vt paulopoſt, accendendos in commune ratus.

Quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluſit.) Liber manuſcriptus. Quædam apud Galbam audiens præfectus Laco eluſit. Aperta ſententia eſt. Nec cauſæ quicq̃ erat quur mutaretur.

Sub ædem Saturni pergit.) Illic legitur, in ædem Saturni pergit. Forte inde in Saturni pergit. ſubaud. ædem.

Fallũtur quibus luxuria ſpeciem liberalitatis imponit) Tametſi deſtituat nos hic uolumen manuſcriptum, non dubitamus tamen eſſe legendum, ſpecie liberalitatis pro ſpeciem. Nam imponit nno eſt hic indit, ſed decipit.

Si Reſp. & ſenatus et populus uana nomina ſunt.) Codex regius habet, uacua nomina. Vacuum pro otioſo Tacitus ẽt uſurpat alibi. Vt infra Is quo magis uacuus, quietis caſtris iuſſa exequeretur.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nõnullo adhuc cõſilio, parat ſigna.) Budenſe exẽplar, Vt turbidis rebus euectior ire magis et nullo adhuc conſilio. Legerim, Vt turbidis reb. euectior, ira magis & nullo adhuc conſilio, parat ſigna. Eſt autem euectior ab euectus.

Infeſtis pilis proturbant.) Volumen Matthiæ Coruini, Ingeſtis pilis proturbant. Ab ingeror. ereris. paſſiuo uerbo.

Obſidionem nimirum toleraturus. Illic legitur toleraturum. Tum ſtigme ponenda ante obſidionem.

Sumpto thorace Galba irruenti turbæ neq; ætate neq; corpore ſiſtẽs, ſella leuaretur.) Hæ duæ uoces, neq; ætate, non ſunt in libro manuſcripto. Quare ſuſpicor ſcribendum: Donec inopia ueri, & cõ ſenſu errantium uictus, ſumpto thorace Galba, irruente turba, neq; corpore ſiſtens, ſella leuaretur. Senſus eſt, propter irruentem

turbã, et quòd corpe nõ poſſet ſiſtere. i. inſiſtere, ſella fuiſſe leuatũ.

Beruichilonis in Gallia.) Codex Buden. Betuichilonis. Forte Vetij Chilonis.

Cum uos aſpexerit, cum ſignum m. acceperit.) Illic, Cum uos aſpexerit, hoc ſolum cum ſignum meum acceperit, erit certamen.

Miſcentur auxiliaribus galeis ſcutisq́;.) Deeſt illic dictio galeis.

Ad poſterum uel odio hæſitat.) Malim, ad poſtremum.

Eadem laſciuia temptaſſet.) Liber manuſcriptus, temperaſſet. Forte legendum temeraſſet. Mox abeſt illic ablatiuus iuſſu, fortaſſis omiſſus per incuriam librarij.

Equi ad uſum, et ad decus ſupererant.) Illic legitur, ad dedecus. Itaque ſuſpicor ſcribendum, ad abuſum, niſi quis malit, abuſui. Id expoſcit ſenſus. Paratis utrinq; corruptoribus, & perfidia impunita, uiri, arma, equi, ad abuſum, & ad dedecus ſupererant.

Sed ante bellum centurias tantum ſuas turmasq́; nouerant.) Budenſe uolumen habet turmas, ſed tantum, ſuasq́;. Forte legendum, Sed ante bellum centurias tantum ſuas quiſq; nouerant. Aut diſtingue, centurias tantum, ſuasq́; nouerant: Et expone, centurias tantũ nouerant, ſed ſuas.

Et Vitellius apud ſeueros humilis.) Forte, Et ut Vitellius apud ſeueros humilis, ita comitatem bonitatemq́; fauentes uocabant.

Et in Verginium fauor, cuicunq; alij profuturus.) Codex Budenſis, Et in Verginium fauor cuiuſq;, alij profuturus.

Per tenebras et inſcitiam cæterorum occiderentur.) Illic legitur, et inſcientia. Legerim, per tenebras & inſcitia cæterorũ occiderẽtur.

Impetu militum abrepti.) Codex ſcriptus habet, obtecti.

Stratis iam militum odijs.) Suſpicor ſcribendum, Fruſtratis iam militi, animis.

Donatum, Romulium.) Illic, Donatium, Romilium.

Digredi iuſſus.) Codex manuſcriptus pro digredi plerunq; habet degredi. Id locum habet ubi deſcenſus ex alto ſignificatur.

In alpe Graia.) Nuſquam magis uariant exemplaria, quàm in nominibus proprijs uel locorum uel hominum. Liber manuſcriptus hic habet, in alpe trianna.

Aduerſus publicũ odiũ, priuatã gratiam præparat. Vnde nulla innocentiæ cura.) Malim, præparat alicũde, nulla innocẽtiæ cura.

Galuia Criſpilina. Budenſe exemplar. Galuia Criſpinilla.

Mox potens pecunia, & orbitate: quæ bonis maliſq́; tẽporibus iuxta ualẽt. Ablatiuus tẽporibus non eſt in libro regio. Expone, quæ bonis maliſq́;, Subaudi hominibus, iuxta ualent, in dandi caſu.

Paria

Paria Vitellius oſtendebat, primo mollius.) Codex regis Matthiæ, Paria Vitellius oſtendebat, Vocontiorum primo mollius. Neſcio quid ſibi hic uelit Vocontiorum uocabulum. Forte leg. Vacationẽ primo mollius, ſtulta utrinq; & indecora ſimulatione. Subaudi, accipere. Nam ex uerbis iſtis apparet, utrunq; non abhorruiſſe à uacatione ſi cum dignitate contigiſſet. Sed ſimulatio ea erat.

Increpabant ultro.) Poſſet etiam legi, Increpabat ultro. Subaudi, Fab. Valens.

Conſul cum Vitiano fratre in kalend. Martias ipſe, proximos menſes Verginio deſtinat, ut aliquod exercitui Germanico deliniméntum. Iungitur Verginio Pompeius Vopiſcus, prætextu ueteris amicitiæ. pleriq; Viennenſium honori datum interpretabantur. Vel hic locus argumento nobis ſit, quàm multa in monumentis ueterum autorum paſſim inſulſerint eruditi uiri de ſuo, dum nõ tantum temporis ſibi ſumere poſſunt, quod excutiendo loco ſufficiat. Nam uolumen Coruini regis ſic habet. Conſul cum Titiano fratre in Kal. Martij ipſe, proximos menſes Verginio. Pompeius Vopiſcus pretextu ueteris amicitiæ, pleriq; Viẽnenſium honori datum interpretabantur. Sic enim nos diſtinguimus. Expone, Conſul cũ Titiano fratre in Kalendas Martij ipſe Otho, in proximos menſes cum Verginio conſul fuit. Pompeius Vopiſcus, nomen autoris eſt, Subaudi, ſcribit, id prætextu ueteris amicitiæ factum: plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Cæterum hæc lectio ualde conuenit breuitati Cornelianæ.

Eligendi facultas detur.) Forte, colligendi, id eſt ut exercitus colligantur. Aut, confligẽdi facultas detur. Nã regũ uolumẽ hẽt, eligẽdi.

Quem nobis animum.) Malim, uobis.

Ad ſanguinem & cædem repoſcerent ordinem.) Exẽplar Matthiæ Coruini habet depoſcerẽt. Malim, depoſcent. Sanè depoſcendi uerbum in primis hic locum habet, quod exemplis aſtruere facillimum eſt. Lib. xix. Nec minus uiolenter Aponium, q̃ Flauium ad ſupplicium depoſcerent. Eodem libro, Pergere Cremonam, & uictos in deditionem accipere, aut expugnare depoſcunt.

Muta iſta & inania intercidere, ac reparari promiſcue poſſunt) Sincerior eſt manuſcripti codicis lectio, Muta iſta & inania intercidere ac reparari promiſcua ſunt. Expone, promiſcua ſunt ut intercidãt ac reparẽtur. Quæ locutio Græcã conſtructionẽ redolet.

Sereno et imoto die.) Codex Budẽſis non hẽt die. Malim ego, cælo.

Idipſum, quod parãti expeditionẽ Othoni.) In lib. manuſcripto non eſt datiuus Othoni: qui ſubauditur elegantius. nec eſt illic dictio

qđ, ſed tm̃ idipſum. Vt queat ẽt legi, id, qm̃ parãti expeditionem campus Martius & uia Flaminia, iter belli eſſet obſtructum.

Et ſæuitia Galbæ in cuſtodiam habitos.) Malim, in cuſtodia.

Sub ducibus alijs ſi bellatum foret. Quid ſi legas, Si ducibus alijs bellatum foret.

IN LIBRVM XVIII.

l AETVM Reip. aut atrox.) Exemplar Coruini regis habet, ſemen reip. aut atrox. Suſpicor Tacito fuiſſe ſcriptũ, Quod uarie ortum, ſemel reip. atrox, ipſis principibus proſperum aut exitio fuit. Elegans eſt ſententia de imperio Ro. Similia Cicero diuinat in Philippicas.

Decoris cum quadam maieſtate.) Scripſerim, decor oris cum quadam maieſtate. Magis id placet, q̃ decor corporis.

Proſperæ Veſpaſiani res. Hæc duo uocabula Veſpaſiani res, non ſunt in codice Budenſi. Proinde cogitandum num potius ſic legendum ſit, Proſpere præſaga reſponſa. Vt ſit aduerbium proſpere. Expone, proſpere præſaga, hoc eſt, proſperitatem præſagientia reſponſa.

Obliuiſcendum inſenſarum de bello agitantibus.) Opinor ſcribendum, offenſarum.

Conditorẽ templi regem Venerianũ.) Liber manuſcriptus habet, Verianum. Reponendũ, Aeriã. Id docet Tacitus noſter Annalium libro iij. Exin Cyprij, inquit, tribus delubris, quorum uetuſtiſſimũ Paphiæ Veneri autor Aerias. Huic regi filius fuit Amathus noïe. Nã ſeqtur illic mox. Poſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ.

Et inexperti belli labor.) Malim ardor. Nam omnino labor hic locũ non habet.

Sed bellantibus alijs placuit expectari bellum, cum in uictores uictosq; nunq̃ ſolida fides coaleſceret.) Volumen manuſcriptum habet, ſolida fide coaleſcere. Nos ſic legendum tandem deprehendimus, & diſtinguenda uerba. Sed bellantibus alijs placuit expectari bellicum. Victores uictosq; nunquam ſolida fide coaleſcere. Ergo qui uolet, ſequatur meum iudicium, aut mendoſa ſe lectione diutius oblectet.

Ad hæc terrore & propria ui Criſpus incubuerat.) Volumen Budẽſe. Adhunc terroris & propria ui Criſp. incubuerat. Legerim, Ad hoc terroris hoc eſt ad hunc terrorem. Intelligit ſenatuſconſultum modo relatum.

Traxeratq; magnam ſenatus partem.) Exemplar regium, Traxeratq; magiſtratus p.

Et maiore parte Italiæ.) Particula connectens, &, uidetur hic mihi ſupereſſe.

Non Italia adiri, nec loca ſedesq́; patriæ uidebantur. Tãquam externa littora & urbes hoſtium urere, uaſtare, rapere.) Hæ ſententiæ multis mendis ſunt inſignes. Manuſcriptum uolumen habet. Ita præliorũ auidus uidebatur. Non Italia adiri nec loca ſedesq́; patriæ iubebantur tanquam & urbes hoſtium urere, uaſtare, rapere. Vides hic abeſſe duas illas dictiones, externa littora, quas caſtigatores addiderunt. Ego uero pro tanquam & urbes, deprehẽdi poſt laborioſam loci conſiderationem ſcribendũ, tanquam metu res. Itaq; ſic diſtinxi ſententiam. Suedius Clemens ambitioſo imp. reg. ut aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita præliorum auidus. Videbatur nõ Italia adiri, nec loca ſedesq́; patriæ. Iubebantur tanquam metu res hoſtium urere, uaſtare, rapere. Cæterum uerba, tanquam metu res, non inſerui in contextum, quum mea ſit inuentio. Mutet, qui uelit.

Nec capi poterant pernix genus.) Exemplar regium, nec pernix. Forte ſcribendum, Nec capi poterant, & pernix genus, & gnari locorum.

Simul à latere ſaxis urgeret.) Hæc uerba, à latere ſaxis urgeret, non ſunt in uolumine manuſcripto. Nam illic legitur, Simul altitudo apta ad iacendum pro iaciendum. Subaudi exciperet, paganorũ manus. Subauditur & paganorum manus exciperet.

Tanta mole belli nihil in ſumma profutura. Malim, nihil in ſummam profutura. Quodam ſupra loco rurſum in ſumma ſcriptũ fuit pro in ſummam, de quo lectorem admonere ſum oblitus.

Qui pro Othone & acitum Cæcinnam clamitabant. Forte legendum, Quin pro Othone etiam acitum Cæcinnam clamitabant. Mox eſt in uolumine regio, contundet animos, pro contudit.

Tum mœſtiſſimus quiſq; caſtigare credulitatem ſuam. Emendaui: Tum uetuſtiſſimus quiſq; caſtigare credulitatem ſuam. Intelligit diu meritos. Sic libro quinto dixit, uetuſtiſſimos familiariũ. Et infra, uetuſtiſſimum conſularium. Item uetuſtatem ſtipendiorum.

Dum regerunt. Exemplar Matthiæ Coruini. Dum reportans gerunt. Suſpicor ſcribendum, dum reperta tranſgerunt.

Perfringendis operibus. Datiuus operibus non eſt illic. Nam ſubauditur, uel ſimilis alius, puta munimentis.

Librata magis & certo ictu. Magna legitur illic.

Et recuperandi decoris cupidine. Codex Budenſis habet dedecoris. Forte legendum, recurandi dedecoris cupidine.

Vitellius uentre et gula ſibiipſi hoſtis. Codex Matthiæ regis habet ſibim. Forte legendum, ſibimet hoſtis.

Quando ſuſpecti duces, & Otho, cui uni apud militem fides. Rurſum illic, Et ut Otho. Malim, Et Otho, ut cui uni apud militem fides. Item, iactis inſuper ancoris, quod illic ſit ſuper. Forte legendum, iactis ſuperne ancoris. Paulopoſt deeſt illic uocabulum hoſtes, Vnde tormentis & machinis propulſarentur. Item, in eodem codice legitur, Mixti remiges propugnat.

Cæteris conſpicui. Si quis cæteri uolet legere, quemadmodum eſt in codice manuſcripto, ſic diſtinguet. Noſcentes inter ſe cæteri, conſpicui in euentum totius belli certabant.

Nequaquam trepidus, & conſilij certus. Malim, Nequaquam trepidus, ſed conſ. certus.

Initium illic fuit. Malim, illinc fuit.

Nemo tam fortiter reliquerit. Verbum reliquerit delendum eſt. Nam optime habet ſententia. Alij diutius imperium tenuerūt, nemo tam fortiter, Subaudi tenuit. Loqtur autem de fortitudine animi, qua mortem etiam non timebat.

Et rediere omnes Bononiam, rurſus conſiliaturi. Quid ſi legas, cōſiliaturi, à uerbo conſilire? Nam ante diſperſi fuerant. Hoc uerbo Tacitus utitur libro quinto. Patrem Abdagaſen, aliosq́; occultos cōſilit. Niſi mendoſa eſt editio. Conſtruit alibi cum datiuo libro tertio. Heduos, inquit, euincite, & fugientibus conſilite.

Et Cenus quidem rapidus in urbem uectus. Exemplar Coruini regis. Et Cenus quidem rapidum urbem. Forte, rapide in urbem uectus.

Quamuis odiū Vitellius humilibus blanditijs uelaret. Liber Matthiæ Coruini habet, iuuenilibus blanditijs. Lego, uernilibus blanditijs, hoc eſt ſeruilibus, adulatorijs. Hoc uocabulum uſurpat lib. ſequēti de Antonio Primo. Vernile dictum omnem inuidiam in eum uertit, tanquam ſignum incendēdæ Cremonæ dediſſet, quæ iam flagrabat. Vernile dictum, hoc eſt, ſcurrile, procax.

Quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Codex manuſcriptus, promptiora. Nec eſt abſurda lectio. Nec illic habentur mox duæ uoces altero è. Sed tantum, altero legionis quintæ, Gallis auxiliaribus. Infra. Nos, Poſtero die.

Nec minus inhumana pars uiæ. Forte, inamœna. Item, Lauro.

Sed inerat à mole belli plerunq; cunctatio. Legitur illic, Sed inerat amor belli. Scripſerim. Sed inerat timor belli, plerunq; cunctatio. Appoſitiue.

Iuxta deos.) Iuxta deos uidetur dictum pro per fauorē deorū, ſicut dicimus, ſecundum deos pro poſt deos. At codex Budenſis habet, Vixit deos. Ex qua ſcriptura nihil erui queat, niſi quis legendum ſuſpicetur, Vixit nepos, hoc eſt, ganeo, ſcilicet Vitellius. Vixiſſe dicimus quos periſſe ſignificamus. Tum diſtingue, Vixit nepos. In tua manu poſitum eſt. Sed haec coniectura eſto.

Abijt iam & trāſuectum eſt tempus, quo poſſes uideri concupiſſe.) Regius liber habet manifeſte, quo poſſes uideri concepiſſe. Eſt concipere ex deſtinato ſuſcipere. Libro primo. Fraude aut ui raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſeruili animo cōcepit. Liuius libro quarto primae dec. In ea Sp. Melius ſpem regni conceperit. Sic etiam dicitur ſcelus concipi quod ſuſcipitur.

Aram tantum & reuerentiam.) Malim, ara tantum & reuerentia.

Laeta omnia & afflu. excepit.) Nec ſit prorſus mala lectio, ſi quis omnia legat.

Si ſibi Brunduſium.) Sic & illic legitur. Ego uero ſcripſerim, Si ſimul Brunduſium T. & Lucaniae Calabriaeq; littora infeſtis claſſibus peterentur. Docti mecum ſentient.

Ita tres Moeſicae legiones per epiſtolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti uim parabant.) Haec uerba, Pannonicū exercitum, aut abnuenti uim parabant, adulterina ſunt et ſuppoſitia: proinde eraſimus. Supra neſcio ubi ſic loquitur Tacitus, aut abnuenti uim parat. Diſtinguenda uero ſic ſententia: Ita tres Moeſicae, legiones per epiſtolas alliciebant. Nunc uides nihil deeſſe.

Sed procurator aderat Cornelius Fuſcus.) Malim legere, Et procurator aderat Cornelius Fuſcus. Nam extrema proxime praecedētis uocabuli litera eſt, S. Hinc errori praebita anſa.

Decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus.) Haec tota clauſula non eſt manuſcripto libro. Suſpicor è margine in contextum relatam.

Nec unquam ſatis fida potentia, ubi nimia eſt.) Volumen regis Coruini, Vbi minima eſt. Legerim, Vbi ui nimia eſt.

Et adiacentia Tiberi Germanorū Gallorumq; obnoxia morbis corpora.) Illic legitur Germanorum Gadauorumq;. Lego. Batauorumq;. Vt per Germanos etiam transrhenanos intelligamus, Tenctheros, Bructeros, Vſipetes, & Chamauos qui in exercitu Vitellij erant. At hodie Galli inediae, aeſtus, frigoris, ſitis, & alieni coeli lōge ſunt tolerantiores. Secus tamen produnt autores de uetuſtiſſimis Gallis, quos Germanis faciunt perſimiles.

Mare quoq; Eteſiae ſtabant, harum flatus in Orientem nauigantibus

ſecundus, inde aduerſus erat.) Codex Matthiæ regis habet. Mare quoq; & eſi flabra aquilonis. Verum flatur in Orientem nauigantibus ſecundum inde aduerſum erat. Lego. Mare quoq; Eteſiarum flatu in Orientem nauigantibus ſecundũ, inde aduerſum erat. Duæ porrò dictiones, flabra aquilonis, è margine codicis archetypi, quem doctus aliquis annotarat, in contextum à deſcribente ſunt relatæ. De ſinceritate lectionis iſtius nihil ambigo. Sic libro quinto. Quia flatibus Eteſiarum implentur uada, hybernus Auſter reuoluit fluctus, pulſóq; introrſus freto, breuia littorũ nudantur.

Mox Patauij ſecretum componendæ proditionis quæſitum.) Illic legitur, ad ſecretum. Lego, id ſecretum componendæ proditioni q̃ſitũ.

Corrupti in adulationem cauſas tradidere.) Codex Budenſis, Corruptos habet. Repoſui, corruptas in adulationem cauſas tradidere. neque tamen abſurda prior lectio.

IN LIBRVM XIX.

c AEterum ut tranſmitteret in Italiam impune, & eo uſui foret, ſcriptum Aponio ſocium reuireſcere credebat.) Hũc locum prorſus deprauatum arbitramur, Neq; enim ex uerbis iſtis commodus ſenſus elici poteſt. Budenſe exemplar habet, Cæterum in Italiam impune & eo uſui foret ſcriptum Aponio ſocium reuireſcere credebatur. Ex uerbis iſtis æque corruptis, huiuſmodi lectionem exculpſimus. Cæterum quum in Italiam, impunito eo uſu, foret ſcriptum, ſocium reuireſcere credebat. Nunc perpendat lector utra lectio huic loco magis ſit accommoda. Videtur autem mihi ideo dictum impunito eo uſu, quia non ſemper licet è caſtris ad amicos mittere literas, ad cauendã proditionem.

Vulgata uictoria poſt principia belli ſecundum Flauianos duæ legiones, ſeptima Galbiana. Exẽplar Matthiæ regis. Vulgata uictoria principia belli ſecundum Flauianos datæ legiones. Lego. Vulgata uictoria principio belli ſecundum Flauianos data, legiones ſeptima Galbiana &c.

Facta à tribunis & centurionibus.) Particula à uidetur mihi ſupereſſe.

Et abeſſe unicum Othoniani exercitus robur.) Liber manuſcriptus habet, Germanici. Forte legendum, Britannici.

Vbi hæc comperta Antonio, diſcordes animis, diſcretos uiribus hoſtiũ exercitus aggredi ſtatuit.) Hæc duo uocabula animis diſcretos, non ſunt in regio codice, qui ſic habet, Vbi hæc comperta Antonio,

diſcordes uiribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit. Diſcordes uiribus, id eſt propter uires.

Immenſam belli luem.) Accuſatiuus luem non eſt in libro Budenſi. Malim, uim. Paulopoſt illic eſt, progredi paucos.

Aduectis tormentis machinisq; uim uictoriaq; nobiſcum ferimus.) Exemplar Budenſe tantum habet, tormentisq;. Forte legendum, aduectis tormentis uimq; uictoriamq; nobiſcum ferimus.

Quamuis peſſimo flagitio degenerant.) Quid ſi legas, quouis peſſimo flagitio.

Non in uulgus inops, ſed in tr. b.) Illic, Nō in uulgus inopisq; in tribunos. Forte, quin in tribunos.

Subit recordatio illos eſſe.) Exemplar Matthiæ regis habet, Subit ratio. Legerim, Subit miſeratio, illos eſſe qui nuper Bebriaci uictoriæ temperaſſent.

Vbere agri annexu.) Cogitandum an legi poſſit, adhæſu, ab adhærēdo. Mox eſt illic. Ciuilibusq; intacta.

Antonius poſt rem, flagitij crebreſcente inuidia.) Volumen Coruini regis habet, Antonius piſtore flagitij. Lego, Antonius pudore flagitij, crebreſ. inuidia.

Non alloquio exercitioq;.) Illic, non exercitioq;. Lego. alloquio, non exercitio militem firmare.

Cum belli ciuilis præmia feſtinarentur.) Codex Budenſis habet, dictarentur. Legerim, iſta darentur.

Turrim uicino ſitā collucere per n. c. l. animaduertit.) Illic, aduertit.

Cauſam confuſionis quærenti.) Volumen regium habet aperte, Cauſam effuſionis quærenti. Id fortaſſis accipi poteſt de ſubita prouolutione qua ſe L. Vitellius calumniator in terram ante pedes Vitellij Cæſaris effudit. At confuſionis uocabulum etiam uſurpat libro ſequenti, de Domitiano. Crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur. Liuius libro primo dec. quintæ. Pauloposſt redijt confuſo uultu.

Tot Germanicæ legiones.) Hæc clauſula non eſt in lib. manuſcripto.

Simul ipſorum Brigantum defectione.) Liber regius, Simul ipſorum Brigantum defectio. Statq; ſententia.

Dantes nomina ſacramento adigit.) Illic eſt, dat nomina. Forte ſcribendum & diſtinguendum, dant nomina, ſacramento adigit.

Quæ non dabantur, omiſit.) Nullus commodus ſenſus elici poteſt. itaq;, pro non dabantur, lego, nunciabātur, & bene habebit locus. Quæ nunciabantur, omiſit. Hoc eſt, omiſit punire ſenatores equitesq;, de quibus nunciatum foret, quòd è caſtris ſe ſubduxiſſent.

Et notitia locorum.) Illic legitur. Et noctu locorum. Forte, notu pro notione ſeu notitia.

Fonteium Capitonem in proditionem corruptum.) Hæc clauſula in proditionem, non eſt in libro regio.

Vt ad prælium intentus armatusq́;) Illic legitur. ornatusq́;. Liuius libro nono primæ decad. Diemq́; ijs, qua equis armisq́; inſtructi atq́; ornati adeſſent, edixit. Item lib. I. primæ decad. Armati ornatiq́;. Vbi uulgo legitur, Ordinati armatiq́;.

Et pecuniam et ſecreta campaniæ offerre Vitellio) Budenſis codex habet ſecretum. Lego. ſecretum Campaniæ.

Tanquam inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur.) Illic legitur, fortunæ fratris m. Diſtingue, Tanquam inuidia & æmulatione fortunæ fratris, moraretur. Vbi moraretur accipitur abſolute, pro conctari.

Ne uictos quidem laturos.) Codex Matthiæ Coruini, Ne uicto quidē laturos. Lego, ne uictum quidem laturus.

Niſi extincto æmulatore redituram.) Illic legitur, æmulatore daturā. Forte ſcribendum, æmulo redituram.

Moriendum deditis.) Hæc clauſula non eſt in libro manuſcripto.

Piſo & Galba tanquam in acie cecidere. In ſua concione.) Exēplar Budenſe: Piſo & Galba tanquam in acie cecidebāt ſua concione Vitellius. Legerim, in acie ceciderant, ſua concione Vitellius. ſ. cecidit. Sua concione, pro, in ſua concione.

Faces in prominentem porticum iecere) Illic eſt, iacere pro iaciebāt.

Et præmia nauatæ operæ petebant) Volumen Budenſe. Et præmia enauatæ operæ petebant. Eſt autem elegans uocabulum enauatus, ab enauando. ubi, e, conſummationem ſignificat, ut in uerbo euinco. Libro tertio. Tanto magis imbelles Heduos euincite. Item in emunio, cuius participio utitur in uita Agricolæ: Syluis & paludibus emuniendis.

Dirempta belli commercia.) Lego, bellico commercia: Sabini cæde, & incendio Capitolij, dirempta bellico cōmercia. Hoc eſt, uelut dato belli ſigno, dirempta commercia. Notū eſt. quid ſit bellicū canere.

Auentinum in domum uxoris ſellula defertur.) Exemplar regiū habet Auentini. Per auerſam palatij partem Auentini, in domum uxoris ſellula defertur.

Pater illi L. Vitellius (nam ſeptimum et quinquageſimum ætatis annum explebat.) Codex Budenſis. Patrem illi Luceriam ſeptimū & quinquageſimum ætatis annum explebat. Conijcio legendū. Pater illi L. Nucerian. ſeptimum & quinquageſimum ætatis an-

num explebat. Siue. Pater illi L. Nucerin. (aut L. Nuceria, pro à Nuceria.) Iam ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. De auo Vitellij Cæſaris Suetonius in hæc uerba ſcribit: P. Vitellius domo Nuceria. Cæterum quia manuſcriptum uolumē habet, Patrem illi Luceriam, ſimplicius ſit legere, Patrem illi Nuceria. Subaudi dedit. Septimum & quinquageſimum ætatis annū explebat. Paulopoſt. Reip. haud dubie intererat. Vocabulū Reip. in regio libro omiſſum, doctus quiſpiam hic inſulſit, cum eo non ſit opus. Nam latine dicitur, Haud dubie intererat Vitellium uinci, hoc eſt ad rem pertinebat. Vtile erat. Itaque genitiuum Reip. diſpunximus. Liuius libro ſeptimo quartæ decad. Quod plurimum intererat ad animos ciuitatum.

IN LIBRVM XX.

Id magis uitandum.) Vitandum non eſt in codice Budenſi. Poſſet etiam addi uel ſubaudiri. Id magis. ſ. curādum.

Ne peruicacia cuiuſq̃.) Nos, peruicacia quorundam.

Se meminiſſe.) Malim legere pronomine ſe expuncto. Meminiſſet tēporum quibus natus ſit. q. c. f. p. a. i. Vlteriora mirari. Subaudi, meminiſſet.

Variq́; Arij potentia.) Tantum habet liber regius, Arijq́; potentia.

Simulq́; inſulam inter uada ſitam.) Exemplar Matthiæ Coruini habet. Simulq́; inſulam inuatā ſitam. Quid ſi legas, ſub uada ſitam. Sic libro ſequenti dixit, Sub muros. Iudæi ſub ipſos muros ſtruxere aciem.

Vt Batauos numero impares circunfundant.) Regium uolumen habet, circundant. Malim, Et Batauos numero impares circundāt.

Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur.) Illic, illi ueteris militiæ in ciuiles congregantur. Legerim. Illi ueteris militiæ ui habiles, congregantur denſi undiq́;, & frontē tergaq́; ac latus tuti.

Sed parum prouiſum, ni copiæ in caſtra conueherentur, rapi permiſere.) Scribēdum meo iudicio, Sed paruum prouiſum, ni copiæ in caſtra conueherentur, rapi permiſere. Nam accuſandi caſu dictum eſt hic prouiſum, à uocabulo prouiſus, us, ui, quartæ inflexionis. Sic lib. xvi. Diſpoſitu prouiſuq́; ciuilium rerum peritus.

Vtranq́; Rheni ripam.) Accuſatiuus utranq́; non eſt in libro manuſcripto.

Quod duabus legionibus ſitum, uix quinq́; millia armatorum tuebātur.) Diuino ſic legendū. Quod duabus legionibus, tum uix qnq́; millium armatorum, tuebantur. Quod. ſ. uallum, tuebantur. ſ. Romani, duabus legionibus, tum uix quinq́; millium armatorum. Id

eſt, quæ duæ legiones uix quinq; millium armatorum erant, hoc eſt, uix continebant quinq; millia armatorum.

His inter ſe uocibus inſiſtentes) Codex regius, His inter ſe uocis inſiſtentes. Forte uotis.

Quos genus Germanicæ originis eiurata p. R. n. A. uocarent.) Liber Matthiæ Coruini, quos gens Germaniæ originis eiurata patria Romanorum nomen Aggrippinenſes uocarentur. Forte legẽdum, Quòd gens Germanicæ originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarentur. Vel, quòd ſe Germanicæ originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarent.

Credita per utrunq; exercitum fama.) Malim, edita.

Vulgus alimenta in dies mercari ſolitum, cui una ex rep. annonæ cura.) Hæ duæ dictiones, cui una, non extant in manuſcripto codice: et mutant meo iudicio ſenſum. Nam Tacitus uult dicere, ex Rep. annonæ cura. ſ existente, Hoc eſt, quia cura annonæ pertineret ad Rem. Vt ſit hæc locutio ſimilis illi, libro xvij. Et quibusdã uicinis colonijs inuidiæ æmulatione. Subauditur, exiſtente. Sic lib. primo, Seu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti republica. Subauditur, futura. In literis Tiberij Cæſaris, quarum ſententiam Tacitus recitat libro tertio, ſic ſcriptum eſt. At Hercule nemo neſcit, quòd Italia externæ opis indiget, quòd uita populi Ro. per incerta maris & tempeſtatum cotidie uoluitur. ac, niſi prouinciarum copiæ & dominis, & ſeruitijs, & agris ſubuenerint, noſtra nos ſcilicet nemora, noſtræq; uillæ tuebuntur? Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps.

Tum ſorte ducti, per quos redderentur bello rapta.) Ex hac clauſula nihil eſt in Budenſi uolumine præter duas uoces. Tum rapta. Dormitauit hic librarius. Forte. Tum qui rapta, quiq; æra. Subaud. creati ſunt uel electi.

Tertio Iuliano.) Paulo ante habes, T. Iuliano.

Ipſi Publio animus in periculis.) Et hic Codex Budenſis mutilus eſt. Nam duas uoces, Ipſi Publio, non habet. Forte legendum, neq; animus. Nec eſt illic paulo poſt ablatiuus dato. Expone, Signo ultionis, id eſt in ſignum ultionis in accuſatores, petit à Cæſare Iunius Mauricus, ut comm. principal. p. ſenatui faceret.

Senatus inchoantibus primoribus, iuſiurandum concepit, quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, deos teſtes aduocabant.) Regium exemplar habet. Omnis inens magiſtratus cæteri ſententiam rogabantur. Lego, Omnis iniens magi-

I ſtratus,

ſtratus, cæteri ſententiam rogabantur, deos teſtes aduocabat. Nūc clara erit ſententia, ſi ſic diſtinguas. Senatus inchoantibus primoribus, iuſiurandum concepit, quo certatim omnis iniens magiſtratus (cæteri ſententiam rogabātur) deos teſtes aduocabat, Nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur: neq; ſe præmiū aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe.

Signatus, & ſacerdotio fulgens.) Forte, deſignatus, & ſacerdotio fulgens.

Si pauca ſupra petiero.) Aut ſupra repetiero: ut lib. decimoſexto: De C. Petronio pauca ſupra repetenda ſunt, ceu uulgo legitur: Aut pauca repetiero. Niſi quis malit, ſubrepetiero. Vt ſit uerbum eius formæ cuius eſt, Prodeambulo, proſubigo, repromitto, adobruo, & quod apud Liuium reperitur, ſuperincido.

Neq; modica cupiens, ſed affinitate Vitellij anxius.) Codex Matthiæ Coruini. Neq; modica cupido ſi affinitate Vitellij anxius. Is cr. ſ. Forte ſcribendum. Neq; modicæ cupidus. Affinitate Vitellij anxius. is crebris ſermonibus tent.

Cecidiſſe Galerianum conſobrinum eius generumq;.) Illic legitur, ceſiſſe. Scripſerim, Caſos eſſe Gal. conſobrin. eius generumq;.

Gaudio clamoribusq; cuncta miſcebant, indulgentia uiri, & adulādi libidine.) Puto legendum, indiligentia ueri, hoc eſt, quòd forent indiligentes in perſcrutanda ueritate rei.

IN LIBRVM XXI.

Et prælantis utriuſq; rebus militia clarus.) Codex Matthiæ regis habet, Et præliatis utriuſq; rebus. Opinor legēdum, Et priuatis utriuſq; rebus, militiæ clarus. Hoc eſt, ēt priuſquam pater eſſet imperator factus, ac ipſe Cæſar. Sic libro xix. Nāq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis utriuſq; rebus, autoritate pecuniáq; Veſpaſianum anteibat.

Atq; ipſe ut ſuperior ſui iam crederetur.) Et hic locus prorſum eſt uitiatus. In manuſcripto libro legitur, Atq; ipſe ut ſuperior unā crederetur. Nec hæc lectio bene habet. Opus eſt ad diuinationem confugere. Suſpicor ſcribendum, Atq; ipſe ut ſuperiori uia ingrederetur, decorū ſe promptumq; in armis oſtendebat. Hoc enim melius placet, q̄ ſi legamus, Vt uberior materia præberetur, ut, pro q̄do.

Hi ritus.) Forte, Ritus quoquo modo inducti.

Vt quiſq; ramus intumuit, ſi uim ferri adhibeas, pauent.) Particula, ſi, non eſt in codice Budenſi.

Et Bellus amnis Iudaico mari illabitur.) C. Plinius hiſtoriæ naturalis lib. xxxvi. cap. xxvi. Pars eſt, inquit, Syriæ quæ Phœnice uo-

catur, finitima Iudææ, intra montis Carmeli radices paludem habens, quæ uocatur Candebœa. Ex ea creditur naſci Belus amnis, quinq; M. ſpacio in mare profluens iuxta Ptolemaidam coloniam.

Circa cuius os coniectæ arenæ admixto uitro in uitrum excoquuntur.) Pro uitro ſcripſimus nitro. Hanc excoquendi uitri rationem refert Plinius quem modo allegaui loco, de Belo fluuio loquens. Lentus hic, inquit, currit, inſalubris potu, ſed ceremonijs ſacer: limoſus, uado profundus, non niſi refuſo mari harenas fatetur. Fluctibus enim uolutatæ niteſcunt, detritis ſordibus. Nunc & à marino creduntur aſtringi morſu, non prius utiles. Quingentorum eſt paſſuum non amplius littoris ſpacium. Id'q; tantum multa per ſecula gignendo fuit uitro. Fama eſt appulſa naue mercatorũ nitri, quum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri ſubdidiſſe. Quibus accenſis permixta harena littoris, translucentes nobilis liquoris fluxiſſe riuos, & hanc fuiſſe orignem uitri. Ibidem Sidonem uocat officinis uitri nobilem.

Ac ſæpius aduerſa excepere.) Illic, aduerſa excipere.

Pace per Italiam parata.) Malim, pace per Italiam parta.

Nam duos colles immenſum editos.) Vſurpat immenſum aduerbialiter. Sic libro quinto. Nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui, ſponte & immenſum attolli.

Inter deuexa in centenos uicenos'q; attollebantur.) Volumen Matthiæ Coruini tantum habet, in centenos'q;.

Quem & Barbagioram uocabant.) Lego, Bargioram. Hebraicum uocabulum eſt, ſignificans filium Gioræ. Cæterum & Ioſippus Simonem uocat Gioræ filium non Ioannem.

Ducenta mil. fu. acc.) In Budenſi uolumine, ſexcenta millia fuiſſe accepimus.

Cum prætaltis paludibus arma equi'q; haurirentur. Illic, arm equi. Forte, arma, equi, haurirentur.

Omiſſa plerunque fronte.) Liber manuſcriptus habet, diuerſa. Forte legendum, dimiſſa. Infra, Et dira omnia obuerſari. Forte, dira omina.

Præuidiſſe, campos madentes.) Illic, præuiſa. Fortaſſis, prouiſa. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit, prouiſa, campos madentes, et ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias.

Prælium exæquatur.) Illic, æquatur.

Et centum tredecim Treuirorum ſenatores.) Liber manuſcriptus pro

tredecim

tredecim habet xiij. & deeſt uocabulum ſenatores. Fortaſſe legendum, Centum alij Treuirorum.

Vt ipſe & Vera ſorore eius genitus.) Codex regius habet, Vt ipſe et Verax ſorore eius genitus.

Paucisq; militibus, Cæteri ſe munimẽtis defendere.) Illic, Paucisq; militibus eminentis defendere. Fortaſſe legend. Pauci è militibus ſe iumentis defendere, pro defendebant. Infra tantum eſt illic, hinc ipſi exercitui minor cura diſciplinæ.

Sibi non tributa, ſed uirtutes & uiros indici.) Malim ſimpliciter: Sibi non tributa, ſed uiros indici. Niſi quis malit, ſed iuuentutẽ & uiros indici.

Scinditur Nabaliæ fluminis pons.) Volumen Budenſe, Scinditur flabile fl. pons. Scripſerim, Vahalis fluminis pons. Tacitus libro ſecundo. Nam Rhenus, inquit, uno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniẽs, apud principium agri Bataui, uelut in duos amnes diuiditur, ſeruatq; nomen & uiolentiam curſus quâ Germaniam præuehitur, donec Oceano miſceatur: ad Galliam ripã latior & placidior adfluens: uerſo cognomento Vahalem accolæ dicunt. mox id quoq; uocabulum mutat Mosa flumine, eiuſq; immenſo ore eundem in Oceanum effunditur.

CASTIGATIONES BEATI RHENANI.

OBSERVANDVM hoc in primis, quòd quum Tacitus tam exactè Germaniā deſcripſerit Germaniæq; populos, nuſquam tamen uel Francorum uel Toringorum facta mentione: ueriſimi'e ſit, in Chaucas Frācos, in Sueuis olim Toringos latuiſſe, nec tam inſignes tum extitiſſe, q̄ fuerunt poſtea. Siquidem fieri non potuit, ut iſtos ignoraret Tacitus, quem ferunt Belgicam Galliam curaſſe, & in Germanijs prouincijs, hoc eſt prima & ſecūda fuiſſe conſtat. id quod ipſe de ſe teſtatur in hoc opuſculo, quum inquit, Vidimus ſub diuo Veſpaſiano Velledā diu apud plerosq; numinis loco habitam. At in Bructeris habitabat Velleda ad amnem Luppiam. Porrò nobiliores tantum populos enumerat Tacitus, ut quum latiſſime patere Lygiorum nomen ſcribit in plures ciuitates diffuſum, ſubdit, Valētiſſimas nominaſſe ſufficiet. Et alibi, inquit, Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini & Chaſuari cludunt, aliæq; gentes haud perinde memoratæ. Sed de his in noſtris rerum Germanicarum libellis plura.

Latos ſinus & inſularum immenſa ſpacia complectens.) Hæ inſulæ & hi ſinus Francos nobis dedere et Saxones, aliasq; gentes quaſdā, quæ ex littoralibus & inſularibus mediterraneæ factæ ſunt.

Montis Arnobæ.) Artolphi codex habet, Abnobæ, quemadmodum et Plinius uocat. Apud Martianum Capellam ad nouem legitur pro Abnobæ. De hoc diximus rerum Germanicarum lib. iij.

Quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt.) Sic de Arminio Cheruſcorum principe Tacitus noſter in calce libri ſecundi Annalium, Caniturq; adhuc, inquit, barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantum mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum uetera extollimus, recentium incurioſi. Eginhardus de Carolo magno, Barbara, inquit, & antiquiſſima carmina, quibus ueterum regum actus & bella canebātur, ſcripſit, memoriæq; mandauit.

Tuiſtonem deūm terra æditum & filium Mannum.) Aeditio uetus quam Artolphus mihi commodarat, habet, ei filium Mannum, Vt ſic legi diſtinguiq; uerba poſſint, Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem deūm terra æditum. Ei filium Mannum originem gētis conditoremq;, Manno tres filios aſſignant.

E quorum

E quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones.) De his appellationibus multa diximus libro tertio rerum Germanicarum, in principio, decimumquartum Plinij caput é quarto uolumine explicantes. Mox exemplar, cum quo pridem contuli, habebat, Quidam ut in licentia uetuſtatis.

Quorum relatu quem Baritum uocant, accendunt animos) Barritus iſtius poſt Tacitum meminit Ammianus Marcellinus in deſcriptione pugnæ quam Iulianus Cæſar habuit cum Alemannis apud Argentoratum libro XVI. Cornuti, inquit, & Brachati uſu præliorum diuturno firmati, eos iam geſtu terrentes Barritum ciere uel maximum. qui clamor ipſo feruore certaminum à tenui ſuſurro exoriens paulatimq́; adoleſcens ritu extollitur fluctuum, cautibus illiſorum. Vbi lego, eos iam geſtientes Barritum ciere. Subauditur Alemannos. Et mox, ritu extollitur fluctuum cautibus illiſorum. Sed tamen Artolphi liber habebat, Barditum, Velu ti ſit à uerbis quæ Germani uuort appellant tractum uocabulū. Niſi debet eſſe Blarritum. De cantu Germanorum prælium ineū tium Tacitus noſter libro XX, Vt uirorum, inquit, cantu, fœminarum ululatu ſonuit acies.

Ab illo conſtitutum nominatumq́; ἀκριντήριον.) In exemplari illo cum quo contuleram meum codicem, ſic ſcriptum erat, acrinipiō. Lego, ἀστυπύργιον, hoc eſt aſtypyrgion. Vt Aſciburgium inde ſit deductum, una tantum ſyllaba mutata, ceu uulgo facere mos eſt in non intellectis. Vrbem Græcis ἄστυ ſignificat, & πύργος turrim ſiue propugnaculum. Notum eſt Aſtypaleæ uocabulum diuerſis inſulis ac ciuitatibus tributum. Pygorum quoq; nomen notum, ex Strabone, Stephano, Antonino. Porrò non dubito quin Burgum illud Germanis tam frequens in appellationibus oppidorum & arcium, παρὰ τὸ πύργος deſumptum ſit: quando maiores noſtri multa uocabula ſunt à Græcis mutuati, ut & nonnulla à Romanis, ac ab Hebræis paucula. nam omnes hodie linguæ mixtæ ſunt. Nec uero de Græcis dictionibus, quas uſurpant in uernaculo ſermone Germani, quiſquam mirabitur, qui proditum hoc à diuo Hieronymo meminerit in traditionibus Hebraicis in Geneſim. Legamus, inquit, Varronis de antiquitatibus libros, et Aſinij Capitonis, & Græcum Phlegonta, cæterosq́; eruditiſſimos uiros, & uidebimus penè omnes inſulas, & totius orbis littora, terrasq́; mari uicinas, Græcis accolis occupatas, qui, ut ſupra diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca uſq; ad Oceanum poſſedere Britannicum.

Serratos Bigatosq́;.) Notæ argenti, inquit, Plinius lib. xxxiij. cap. iij. fuere bigæ atq; quadrigæ, & deinde Bigati Quadrigatiq; dicti. Porrò argenti bigati ex Gallis Boijs, item ex Liguribus Romam allati ſæpe fit mentio in Liuio. Nec aliter apparet Serratos ab impreſſa ſerræ nota appellatos.

Centeni ex ſingulis pagis.) Illic legitur, Centum.

Nec iuſſi conueniunt.) In Artolphi codice legitur, nec iniuſſi conueniunt. Vt ſit ſenſus, Sæpius uocandos priuſquam ueniant. quod ab illis ſuapte ſponte non fiat. Mox eſt illic, Quibus tamen coercendi ius eſt.

Tum eum in ipſo concilio uel principium aliquis, uel pater, uel propinquus.) Exemplar illud ſic habebat, Tum in ipſo concilio uel principum aliquis, uel ipſi, uel propinqui. Scribendum arbitror, Tum in ipſo concilio uel principum aliquis, uel ipſi propinq. ſcuto frameaq; iuuenem ornant. Itaq; pronomen eum expũximus.

Mos eſt ciuitatibus ultro ac uiritim conferre principibus.) Pro ac uiritim ex priori collatione reperi ſcriptum in margine uoluminis mei, ſed literis penè fugientibus exoleſcentibusq́;, ac uirium ſiue equirium. Dubito num potius germana ſit lectio, equitum, hoc modo, Mos eſt ciuitatibus ultro equitium conferre principibus. Nã mox inter dona primum equi locum habent. Electi, inquit, equi. Porrò dignum in primis principe hoc honorarium donum eſt. Significat autem equitium, equorum armentum. Nunc apte ſequitur de cæteris pecoribus, quæ præcipue ad eſum ſpectant. Vel armentorum uel frugum, quod pro honore acceptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Expone, quod armentorum uel frugum, niſi libeat ſubaudire, pronomen id, aut aliquid.

Hoc paratus equus, hoc data arma denunciant.) Illic, maniſeſte ſcriptum erat, renunciant, quod ego certe non mutaſſem. Nam renunciare etiam declarare eſt. Renunciantur conſules, quum declarãtur. Hoc docet nos Plinius Cæcilius in panegyrico, quum inquit. Tuo iudicio conſules facti, tua uoce renunciati ſumus: ut idem honoribus noſtris ſuffragator in curia, in campo declarator exiſteres. Neq; uero re ſemper iterationem ſignificat in compoſitis.

Sic uiuendum, ſic pereundum.) Diuerſam lectionem ex annotatiunculis reperio, nempe hanc, Sic uiuentes, ſic parientes accipere ſe. Tum legerim, reddant: atq; ſic diſtinxerim. Hoc iũcti boues, hoc paratus equus, hoc data arma renunciant: ſic uiuentes, ſic pariẽtes, accipere ſe quæ liberis inuiolata, ac digna reddãt, quæ nurus accipiant. Vt referatur ad uxores. nam & boues pariunt. Et

pluratiue

pluratiue ſequitur, agunt, nullis conuiuiorum illecebris corruptæ. Nemo enim illic uitia ridet. nec corrumpere & corrumpi ſeculum uocatur.) Alius codex uocantur.

Et prata ſeparent.) Niſi fallunt annotatiunculæ quòdam exceptæ, legitur illic, Et prata ſepiant. Moxq; non, properoſum honorem, ſed tantum, operoſum.

Summus autorum diuus Iulius tradit.) Eius uerba ſunt Commentario ſexto. Ac fuit, inquit, antea tempus quum Germanos Galli uirtute ſuperarent, & ultro bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agriq; inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Et ſubdit paulopoſt. Nunc quòd in eadem inopia, egeſtate, patientiaq; Germani permanent, eodem uictu et cultu corporis utuntur: Gallis autem propinquitas & tranſmarinarum rerum notitia, multa ad copiam atq; uſus largitur: paulatim aſſuefacti ſuperari, multisq; uicti prælijs, ne ſe quidē ipſi cum illis uirtute comparāt.

Manet adhuc Boiemi nomen.) Velleius Paterculus Boiohemum uocat. Heimum ſiue heim Germanica dictio patriam ſignificat & domicilium unde nuſquam non obuiæ locorum appellationes in Germania. Deprauatum Pauli Diaconi codicem, in quo ſic legitur hiſtoriæ Longobardorum libro primo capite decimotertio: Dicuntur poſthæc Anthaib & Banthaib, pari modo Nurgundaib ꝑ annos aliquot poſſediſſe: tu ſic emenda. Dicuntur poſthæc Anthaim & Banthaim, pari modo Burgundhaim per annos aliquot poſſediſſe. Hoc eſt, Antarum, Vandilorum, ut ſit Banthaim pro Vandhaim, atq; Burgundiorum regiones. Loquitur de Lāgobardis ē Scandinauia progreſſis. Quemadmodm enim Tacitus hic Boiemum dixit, ſic poſſemus iuxta Latinam inflexionem, Anthemum & Burgundhemum uſurpare. Sunt autem hæ ueteres Burgundionum ſedes priuſquam per Germaniam in Sequanos commigrarunt. Sic etiam reſtituenda ſunt illa locorum nomina, quorum fit in lege Salica mentio circa principium, ubi mendoſe ſcriptum eſt à librarijs Gallicis, in loco cognominato Salechamne, Bodecamne, & Vuidocamne: quum debeat eſſe, Salinghaim, Bodinghaim, & Vuidinghaim: ut intelligas Salingorum, Bodingorum, & Vuidingorum uicos, ſiue tractus. Nam Franci quum germaniſſimi Germani fuerint, huiuſmodi appellationibus inferioris Germaniæ loca, in quam primū tranſgreſſi ſunt, inſigniuere. Nec aliud ē ibidē Salegaſte ſiue Vuidagaſte, q̃ Salingorū ſiue Vuidingorū præfectus. Sed de his ī noſtris rerū Germanicarum libellis amplius. hic tn̄ lectorē admonere uolumus ꝑ occaſionem.

Nam nec tributis contemnuntur.) Suſpicor à Tacito ſcriptum, condẽnantur. Nam damnare Liuius etiam pro multare uſurpat, ut libro quinto dec. quartæ, Multos pecuarios damnarunt. Niſi quis malit, comminuuntur.

Eos qui Decumates agros exercent.) Hi agri indicari certe non poſſunt. Sed tamen fuere propinqui Rheno, argumento Gallorum occupantium. Mihi, quod ante dixi, non contigit inſpicere codicem uetuſtum manuſcriptum, qui nos hic adiuuaret. Nam fieri poteſt ut pro Deuinates aliquis ſcripſerit Deumates, quod poſtea uerſum ſit in Decumates. Vt fortaſſe Deuinam accipiamus pro Dauentria. Deuonã uocat Ptolemæus in illa confuſa Germaniæ oppidorum nomenclatura. Sed hic te fruſtra torqueas, niſi anſam cogitandi præbeat ſcriptura uetuſta. Adiuuare quoq; poterit, quod addit, Sinus imperij. Ergo Rhenus, ut uidetur, illic ſinum facit. Sed & immenſorum lacuum prope Friſios infra faciet mentionem Tacitus. Paulopoſt, ubi nos habemus, intelligere occaſiones, illic erat neceſſitates. Tacitus libr. i. Annalium. Iuſſosq; dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet.

Ac ſæpe in ipſo ſolo uertice ligant.) Ablatiuus ipſo non erat in Artolphi libro, meliusq; expunxeris. ſed pro ligant erat, religatur. Et pro, ut hoſtium oculis ornantur, Et hoſtium oculis armantur.

Elyſios.) Cogitandum an Seliſios aut Sleſios fortaſſis hic potius ſcribendum ſit. Nam hæ gentes mihi uidentur ad Danubium uergere. Eſt autem hodie Sleſiorum populus inſignis, unde nobis C. Vrſinus Velius prodijt Muſarum alumnus, & alij compluſculi literarum ſtudijs celebres.

Suionum hinc ciuitates, ipſe in Oceano.) Forte melius legatur, Suionũ hinc ciuitates ſitæ in Oceano.

Procerum connubijs mixtis.) Conijcio ſic fuiſſe ſcriptum. Sordes omnium ac torpor. Cæterum connubijs mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur.

T in quem ſatis erat profluens.) Legerim, et inquantum ſatis erat profl.

Et Aper cum eruditione imbutus.) Scribendū puto, Et Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potius literas, q̄ neſciebat.

Quo minus offenſas.) Videtur legendum, offendas, aut offenſes. Mox, An ideo librum iſtum deprehendiſti. Malim apprehendiſti.

Et ego cui deſidiam aduocatmur.) Forte, cui deſidiæ notamur. Cui ſcilicet tibi, id eſt à quo.

Sed & ipſum ſolum apud nos arguam.) Lego. Sed idipſum. Mox, omittit ſtudium, pro amittit.

Non hercule loricæ gladius in acie firmius munimentum.) Poſſet ēt legi, Non hercule loricæ aut gladius.

Quia uideo etiam Graijs accidiſſe, ut longius abſit Aeſchines et Demoſthenes ſacerdos iſte enitet.) Tres poſtremæ dictiones indubie portenta ſunt mendarum. Quid ſi legas, ut longius abſit Aeſchine ac Demoſthene Doſitheus, & ſi quis alius Eph. uel Mityl. conten. ſ. cl. quatit. Nă fieri poteſt ut Doſitheus aliquis orator apud Græcos eo tempore uixerit, quo conditum eſt hoc opuſculum. Cō parat itaq; ueterem Aeſchinem & recentem Doſitheum, ſi uera coniectura eſt, aut ſimilem alium. nam huius mihi in mentem uenit, ſyllabas iſtarum dictionum rimanti. Id tamen exempli cauſa putetur dictum. Quod ſequitur, q̄ Afer. intellige Domitium Afrum præſtantiſſimum oratorem, ſed tum recentem.

Porrò ne in corpore quidē ualitudinem medici probant, quæ animi anxietati confinis ſit. Opinor legendum, quæ animi anxietate cō ſiſtit. Mox, lætiſſima quæq; antiquorum, Malim lectiſſima.

Quamuis in diuerſis ingenijs eſſe quandam iudicij ac uoluminis ſimilitudinem & cognationem.) Luminis puto legendum, pro uoluminis.

Ipſis etiam quibus utimur armis.) Legi poſſit, utitur. Expūximus, iratus.

Non multo ætatem antecedens.) Scribe, ætate antecedens.

Quæ etſi nunc aptior eſt.) Repone, arctior eſt.

EGIMVS, quum Aruleno Ruſtico Pætus Thraſ. Herennio Senecioni Priſ. Heluidius laudati eſſent.) Optimus ſenator fuit Pætus Thraſea liberrimæq; linguæ. Vitam huius conſcripſit Iun. Arulenus Ruſticus, pulſus in exilium ea de cauſa. Heluidius Priſc. Tacito noſtro non uulgariter laudatus in initio uigeſimi libri hiſtoriæ Auguſtæ, gener Thraſeæ extitit, ob cuius laudationem Herennius Senecio capitis pœnam luit ſub Domitiano, libris utrorumq; exuſtis. Eius Senecionis in fine quoq; huius libelli mentionem facit.

Expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus.) Nã propter Pætum Thraſeam & Heluidium Priſcum laudatos, iſtius criminis occaſione philoſophos omnes urbe Italiáq; ſummouit Domitianus, autore Suetonio.

Pauci, & (ut ita dixerim.) Lego pauci, ut ita dixerim.

Memoriã prioris ſenectutis.) Intelligit primam ſenectutem, hoc eſt, crudam & uiridem. Nam præcedit, propé ad ipſos exactæ ætatis terminos p.ſ. uenimus. Ergo ſenex hũc libellũ conſcripſit.

Et commeatus.) Hoc eſt ut poſſet abeſſe & uagari. Mox, nihil appetere iactationem. Forte leg. nihil appetere iactatione.

Nullam ultra poteſtatis perſonam, triſtitiam & arrog.) Coniicio ſcribendum, ubi officio ſatisfactum nulla ultra poteſtatis perſonam triſtitia. Et arrogantiam. Niſi quis malit ultra aduerbialiter accipere pro ulterius, nulla ultra poteſtatis perſona, Triſtitiam, & arrog. & auarit. Mox lego, oſtentanda uirtute pro oſtentandam.

Vnde & uniuerſum fama eſt trãſgreſſa.) Legerim, uñ et in uniuerſum fama, é tranſgreſſis Q. D. Sic narrant q tranſgreſſi ſunt.

Tunc primum.) Quemadmodum Liuius & Ruſticus referunt. Alioqui legerem, quum primum.

Frumenti ac tributorum auctionem.) Malim exactionem.

Eóq; in bello faciles.) Scribẽdum, eóq; in bellũ faciles. Aut potius eóq; bello faciles. Sic enim Annalium lib. i. ſeditioni promptum dixit: lib. ij. prælio paratum. Libro quarto, offenſioni proniores. Eodẽ, Agrippina Neroni promptior.

Portus claſſe explorauit.) Opinor ſcribendum, prius claſſe explorauit. Paulo poſt, oppugnaſſe ultro caſtella adorti, malim oppugnare.

Et arte ducis rati.) Opinor legendum, & arte ducis irati, nihil ex arrogantia remittere, id eſt remittebant.

Primum à Sueuis.) Sueuici maris meminit autor noſter in libello de ſitu moribusq; Germanorum, & tradit ex Cornelio Nepote Plinius, Q. Metello Celeri tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij cauſa nauigantes, tẽpeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. Cæterum eas Sueuorum ſedes hodie Saxones tenent: nam horum annalibus proditur ex inſulis in Toringorum terram eos primum applicuiſſe. Et Sueui ſunt Saxonibus hodieq; Toringi, quanquam ex litoralibus mediterranei facti.

Et in noſtram uſq; ripam.) Intelligit ſiniſtram Rheni ripam, nam dextram Germani tenebant. Sic libro uigeſimo Annalium, forte nauem, inquit, haud procul caſtris frumento grauem, cum per uada hæſiſſet, Germani in ſuam ripam trahebant. Hoc eſt in ripam Rheni dextram.

Receſſus ipſe, ac ſinus famæ.) Poſſet etiam ſcribi fama, auferendi caſu, id eſt per famam defendit. Item pro Atque, nihil ſit incommodi ſi quis Atqui legat, ut pro, & inferioris Romani, eo infeſtiores Romani.

Et libertatem non in præſentiam laturi.) Reor ſynceram lectionem eſſe huiuſmodi, & libertatem non in præſentia illaturi. Significat prius ipſis libertatem fuiſſe, pro qua adipiſcenda non erat opus pugnare, ſed conſeruanda. In præſentia dixit de futuro.

Coercitum militem adhuc ratus.) Conijcio legendum, alloquendũ adhuc ratus.

Turtulenſem portum.) Suſpicor ſcribendum, Rutupenſem portum. Hic aduerſus Bononiã ſitus eſt ſiue Geſſoriacum. Apud Ammianum libro xx. perperam Bonna legitur pro Bononia. Mox aptius legas exierat, pro redierat.

Epiſtolis Agricolæ actum, ut Domitiano moris erat.) Scribendũ opinor aut relatum, aut ſignificatum, aut lectum. Cogitandumq; nũ ſic quoque lectio ſtare queat, epiſtolis Agricolæ relatum Domitiano, ut moris erat. Vt hæc poſtrema clauſula teſtetur conſuetudinẽ qua res in prouincijs geſtæ Cæſaribus ſignificabãtur. Pauloposſt, ac nunc, non abſurde legas, at nunc.

Quærerent famam.) Poſſet etiam legi, quærerent tamen.

Et eadem ſtrage tot Conſularium cædes.) Nempe Ciuicæ Cerealis, Saluidieni Orphiti, Acilij Glabrionis, Aelij Lamiæ, Saluij Cocceiani, Metij Pompoſiani, & Salluſtij Luculli. Suetonius autor.

Vna adhuc uictoria charus numaus.) Emendaui, *Carus Metius. Hic è numero delatorum unus fuit apud* Domitianum*, ſed omnium ſceleratiſſimus.* Eius meminit Plinius *nepos epiſtola quinta libri primi, item epiſtola libri ſeptimi, cuius initium .* Angit me Fanniæ ualetudo. *Rurſum epiſtola poſt hanc octaua, Carum ipſi calũniam ſtruxiſſe teſtatur, his uerbis: nihil notabile ſecutum, inquit, niſi forte quòd non fui reus, futurus, ſi Domitianus, ſub quo hæc acciderunt, diutius uixiſſet : nam in ſcrinio eius datus à Caro de me libellus, inuentus eſt. Cari mentionem faciunt Iuuenalis & Martialis. Cæterum quænam fuerit iſta prima uictoria, & aduerſus quem, nondum reperi. Id quoque non omittendum, uerbum cenſebatur hic elegantiſſime poſitum eſſe pro æſtimabatur, ſi ue exiſtimationem nactus erat quemadmodum & alibi Tacitus uſurpat.*

Mox noſtræ duxere Heluidium in carcerem manus.) Intelligit Heluidium *filium Heluidij Priſci illius à Veſpaſiano primum relegati quòd imperatoriam maieſtatem contemnere uideretur, deinde occiſi. Rem prolixe narrat Suetonius. Fuit alioqui uir ſanctiſſimus, ſed nimiæ propemodum libertatis, quæ exitium illi attulit. Celebrat eum longis, ſed indubie ueris laudibus Tacitus noſter libr. annalium uicaſimo circa principium. Nec arbitror à paternis uirtutibus degeneraſſe filium, quem abunde teſtatur bonum uirum fuiſſe, quòd à Domitiano ſit interfectus. Prætexebatur cauſa, quòd quaſi ſcenico exodio ſub perſona Paridis & Oenones diuortium Domitiani cum uxore tractaſſet. autor Suetonius.*

Nos Maurici Ruſticiq́; uiſus.) Iunius Mauricus *in exiliũ actus fuit, uir, teſte Plinio nepote, grauis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura poſſet ex præteritis prouidere. Frater huius Iun. Arulenus Ruſticus damnatus capitis ſub Domitiano quòd philoſophiam ſectaretur, & quòd Pætum Thraſeam laudaſſet. Meminit eius Plinius epiſtola quinta primi libri. Interemit, inquit Suetonius in Domitiano, Iunium Ruſticum quòd Pæti Thraſeæ & Heluidij Priſci laudes edidiſſet, appellaretq́; eos ſanctiſſimos uiros.*

Nos innocenti ſanguine Senecio perfudit.) Herennius Senecio *occiſus eſt à Domitiano, accuſante Metio Caro, quòd poſt quæſturã nullum magiſtratum petiſſet, & Heluidij Priſci uitam compoſuiſſet laudans uirũ. Plinius nepos epiſtola quinta libri primi, de Marco Regulo delatore, Lacerat, inquit, Herennium Senecionem, tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, quid tibi cum*

meis mortuis? Lege de hac re epiſtolam Plinij, cuius initium, Angit me Fanniæ ualetudo, libro ſeptimo. Meminit quum Iunij Auruleni Ruſtici, tum Senecionis Tacitus noſter in præfatiuncula quam huic libello præmiſit. Libet aſcribere Plinij nepotis uerba ex epiſtola undecima tertij libri quæ faciunt ad hunc locum. Atque hæc feci, inquit, quum ſeptem amicis meis aut occiſis aut relegatis, occiſis Senecione, Ruſtico, Heluidio: relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia.

ANDREAE ALCIATI ANNOTATIONES IN P. CORNELIVM TACITVM.

EX LIBRO PRIMO.

l EGATA Non ultra ciuilem modum, niſi quod populo & plebi ccccLxxxv.) Præſcriptos hoſce numeros Tranquillus quadringenties item tricies quinquies ſignificare oſtendit. Subaudiuntur autem ex conſuetudine loquendi centena millia, quod infra ex Liuio demonſtraturus ſum. Extant adhuc argentea numiſmata cum denarij nota x. quorum octo unam unciam pendunt, ut inde conſtet noſtris aſſibus nouem ualuiſſe denarium: hincq; nummi quoq; ualorem cognoſcamus, quorum quatuor denarius complectitur. idē autem eſt nummus quod ſeſtertius æris. at mille nummis argēti ſeſtertium neutro genere æſtimatur: qua ratione uiginti quinq; coronatos noſtros æquabit. Igitur quadringenties centena millia nummorum, quadringenties centena ſeſtertiorum argenteorum ſunt, hoc eſt monetæ noſtræ coronatorum decies centena millia. quibus ſi addas tricies quinquies, hoc eſt, octuagies ſepties millies coronatorum cum quingentis, totum legatum ꝙ Tacitus coniunctim, Tranquillus ſeparatim retulit, confeceris: & cum tribus po. Ro. xxxv. eſſent, ſequitur centena ſeſtertia unicuique legata.

Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari) Oſtendit hic locus denarium decem aſſes æris eſſe, quod diurnum ſtipendiū erat militi. quam ſummam etiam Germani pedites in præſentiarū accipiunt, treis uidelicet coronatos ſingulis menſibus, hoc eſt, imperatorias libras xiij. aſſes x.

Germanicus agendo Galliarum cenſui intentus.) Quæ regiones ius ciuitatis Romanæ non habebant, grauioribus tributis uexabātur. cenſuali enim lege profiteri cogebantur, quot capita eſſent in qualibet familia, quot iugera terræ, quot ſeruos quis haberet. ſed & de lacubus piſcatorijs cenſus ſoluendus erat Vlpiano Pauloq; in recenſ. Vt hic ſimpliciter accipiendus non ſit cenſus, cum numerus ciuium

rus ciuium

rus ciuium defertur, unde agnoſci poſſit qui militiæ nomina da re debeant. Hinc cenſiti, & cenſitores dicti.

Dum Mecœnati obtemperat effuſo in amorem Batylli.) Fuiſſe hunc hiſtrionem oſtendit quoq; Iuuen. molli ſaltante Batyllo. Horatius à Mæcenate dilectum quoq;, eſt autor, dum ad Anacreontis puerum, cui ſtatuam erexit Polycrates Samius etiam Apuleio id prodente, uidetur alluſiſſe:

Non aliter Samio dicunt arſiſſe Batyllo
Anacreonta Teium. ſubſequiturq; ad Mæcenatem ſcribens:

Vreris ipſe miſer. Trãq. autor eſt Auguſtũ pro ſtulto Baceolũ dixiſſe. ipſe Bacelũ probo, ꝙ βάκηλος eunuchus fuerit procerus quidẽ ſtatura, ſed inſipiẽs, ut in prouerbiũ ceſſerit Suidæ. ſed et Batalus odioſus quidam alius et turpis eodem autore fuit de quo alij multa: hinc Verg. Batale cygnæas repetamus carmine uoces. Quas dictiones hic congreſſi, ut Acronis, Porphyrionisq; in Hor. Sabellici in Tranq. incuriam detegerem.

Aquilæ figi limoſa humo non poterant.) Dion loculum paruũ eſſe tradit, in quo aquila aurea collocatur: eum longiſſimo conto præfixum in exercitu à ſigniferis geſtari: qui ut facilius impingi terræ poſſit, in acutam cuſpidem deſinere.

Orantibus Florentinis ne Clanis ſolito alueo &c.) Feſulam quam φυσώνην Theon appellat, ex Hyadibus unam Feſulæ ciuitati nomen dediſſe, recentiores ſcripſere. ea à Gothis diruta, conceſſiſſe ciues in proximam planiciem, & urbem habuiſſe quæ à flore ſibi Caroli Magni munificentia pro inſignijs donato, nomen Florentiæ ſumpſerit. quæ falſa eſſe nedum hic Taciti locus, ſed et alij autores oſtendunt. Procopius à Totylla non potuiſſe expugnari autor eſt. Sed & in fragmentis Frõtini de colonijs ita legitur: C. Cæſ. & Ant. & Lepid IIIVIR. colonia Florentina deducta à III Viris. adſignata L. Iulia centuriæ Cæſarianæ in iugera cc. per cardines & decumanos, termini rotundi pedales diſtant à ſe in pedes cccc. Meminit & Ptolemæus, ut dubio procul antiquã nobilemq; coloniam extitiſſe credendum ſit, Francorum beneficio minime conditam. celebrat eam & Plin. xiiij. cap. iij. & in ſcholijs Græcis φλωρέντια. quapropter helleboro indigere arbitror qui fluentiam dicunt.

EX LIBRO II.

Tertia fermè uigilia inſultatum eſt caſtris.) Hoc eſt, à vi. hora noctis. Suidas in dictione προφυλακὴ, quatuor eſſe uigilias ſeu φυλακὰς tradit in nocte, quarum unaquæq; tres horas habet. de his Ver=

gi. & noctem cuſtodia ducit.

Ne ueſtis ſerica uiros fœdaret.) Maximi precij fuiſſe hanc ueſtem, illud argumento eſt, quòd Alexan. imp. nunq̃ holoſericam induit. Procopius ex Indis Romanos mercatores ſericum emere ſolitos tradit, unde ueſtis conficiatur, quæ olim Medica dicebatur. Celebratur & à Paulo iuriſconſulto νῆμα σηρικὸν tanquam Indica ſpecies. Arcadij principis conſtitutione ſericobaptæ uſus priuatis hominibus prohibitus eſt, ut ferè ſuſpicer ſericas ueſtes non eſſe quibus uulgo utimur.

Libero Liberæq; & Cereri ædes dedicauit.) Pro Libera Proſerpinã accipiendam arbitror. Diodorus in iiij. autor eſt, ex Ioue Cererẽ, Liberum genuiſſe. in antiquis ſpectationibus legitur huiuſmodi epitaphium,

FAB. ACCONIAE PAVLINAE C.F. ACONII CATVLINI V.C. EXPRAEF. CONS. ORD. VXORI VECTI PRAETEXTATI. V.C. PRAEF. ET CONS. DES. SACRATAE APVD ELEVSINAM DEO BACCHO CERERI ET CORAE SACRATAE APVD LAERNAM DEO LIBERO CERERI ET CORAE SACRATAE APVD AEGINAM DEABVS TAVROBLIAE ET HIEROPHANTRIAE.

In conuiuio coronæ aureæ magno pondere &c.) Solebant antiq in compotationibus coronas geſtare, ut eſt apud Ariſtophanem in Equitib. ubi poeta ὥσπερ (ait) κοννᾶς, στέφανον μὲν ἔχων, δίψῃ δ' ἀπολωλώς. inuehitur enim in Cratinum tanquam ebrium et inſanientem. meminit & Diogenianus, unde Plauti carmen in Pſeud. Quid ego uideo? cum corona ebrium Pſeudolũ tuum. mentio eſt etiam Athenæo, & alijs autoribus.

Et cupere renouari dextras.) Tacitus xviij. oſtendit dextras concordiæ ſigna ultro citróq; deſtinari ab exercitibus ſolitas.

Rampſen Aegyptiorum regem) Fuiſſe hunc in ordines xviij. Hieronymus & Euſebius autores ſunt. cæterum regum illius regionis inenarrabilem ferè opulentiam eo coniectari eſt, quòd Suidas tradit, iccirco memoratu dignum, quoniam Chriſtianæ ueritatis dogma ſummopere adiuuat. fuiſſe enim Aegypti regem Thulem (corrupte Thuris legitur apud Euſebium) qui uſq; ad Oceanum dominatus ſit nomenq; inſulæ Thyle dederit. hic cum Serapidis oraculum adiuiſſet, inter cætera rogauit, num quiſquam eſſet, uel futurus foret ſe potentior. cui reſpondit oraculum.

πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς.
Σύμφυτα δὲ τρία, πάντα καὶ εἰς ἓν ἰόντα,
Eſt deus in primis mox uerbum & ſpiritus ipſe:
Iuncta ſimul tria ſunt, ſed conuenientia in unum.

Acerbe increpuit Tiberius eos, qui ipſum dominum dixerant.) Tametſi appellatio hæc priſcis temporibus uti nimis ſuperba, principibus non adderetur: ſuadente tamen fœda adulatione tandem quoq; recepta, mox etiam in priuatos trãſijt. notum eſt illud Martialis: Edictum domini deiq; noſtri, & Plinij in epiſt. ad Traianum, uocem hanc identidem ingerentis. Sed & Seneca ad Lucil. quomodo obuios, ſi nomen nõ ſuccurrit, domnos ſalutamus. Mart. quoque rurſus.

Cum te non noſſem, dominum regemq; uocabam.

Sed nemo certe felicius, nemo elegantius græco poeta Pallada, hoc tetraſticho,

ἢν ὁ φίλος τι λάβῃ, δόμινε φράτερ αὐθὺς ἔγραψεν.
ἢν δ' αὖ μήτι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
ὤνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα, αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δόμινε, οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι.

Negat poeta uelle ſe dominum ſalutari, quia non habet quod det aſſentatori hoc modo eum ſalutanti. Ludit autem ſimilitudine nominis δόμινε & δόμεναι.

Atq; illo prætendente ſexaginta dies ad conſultandum datos &c.) Crimen adulterij ex lege Iulia publici iudicij eſt. expectantur autem ſexaginta dies, quibus maritus in accuſatione præfertur. qui ſi interim neglexerit, adulteræ pater admittitur, hinc alij, iuriſcõſultis auctoribus. maritus autem, qui matrimonium ſuum ita contemnit, ut adulteram uxorem non accuſet, lege Iul. tenetur Vlp.

EX LIBRO III.

Poſt lex Papia Poppæa, quam ſenior Auguſt. incitandis cœlibum pœnis & augendo ærario ſanxerat.) Plura ſunt capita legis Papiæ. inter cætera uno cauebatur, ut qui coniuges, filios non haberent, quod alter alteri legaſſet decuma parte fiſco applicaretur. Hinc apud Iuuenalem. Iura parentis habet, propter me ſcriberis hæres, legatum omne capis. debere enim ſibi maritum adulter ait, quòd filios ſuo beneficio de uxore gignat. quam ob rem totum legatum aſſequitur, quod alioquin ex lege Papia decima parte fiſcus accepiſſet: ut mira ſit in illud carmen ſex interpretum negligentia. Reſcriptum autem deinde eſt à diuis Caſ. Arcadio & Honorio in hæc uerba, Inter uirum & uxorem rationem ceſſare ex

lege Papia decimarum, & quamuis non interueniant liberi, ex ſuis quoq; eos ſolidum capere teſtamentis (niſi fortaſſe lex alia minuerit derelicta) decernimus. tantum igitur poſt hæc maritus uel uxor ſibi inuicem derelinquant, quantum ſuperſtitis amor exegerit eſt autem hæc lex, titulo de infirmandis pœnis cœlibatus. qui locus Diſpunctionum libr. iij. à nobis planè diffuſiore tractatu explicatus eſt.

Vti Dianæ Leucophryene perfugium inuiolabile foret.) Fuiſſe huius deæ hoc cognomento aram Athenis quoq;, auctor eſt Pauſanias, cui à Themiſtoclis filijs dedicata ſtatua fuerit. ſed fani, quod in Magnetibus ſit, pulchritudinem amplitudinem'q; Strabo in xiiij. exequitur.

EX LIBRO IIII.

Nam patritios confarreatis parentibus genitos.) Legitima matrimonia ab antiquis ita celebrabantur, ut farreum libum communicarent, & deguſtarent. Feſtus & Boetius auctores. Apuleius quoq;, talis, inquit, mulieris publicatus matrimonium confarreaturus. meminit & Dionyſius Halicarnaſeus.

Celium appellitatum à Cele Vibēna etc.) Querquetulanam portam à querquetis dictam, etiam Feſtus ſcribit. cæterum hic locus ſic fortaſſe emendabitur. Cælium appellitatum à Cæle Vibenna, qui dux gentis Etruſcæ cum auxilium aduerſus Sabinos præbuiſſet ſedem eam acceperat à Tarquinio. cum Sabinis enim tunc belligeratum Feſtus quoq; ſcribit, & Dionyſius.

Cæſar ſolennia incipientis anni Kal. Ianua. epiſtola precatus.) Caius de uerborum ſignificatione, poſt diem, inquit, tertium kal. Ianuarium uota pro ſalutem principis ſuſcipiuntur. meminit huius rei & Plin. Cæcil. ad Traianum.

EX LIBRO V.

Sacrificantibus cum hic more Romano ſuouetaurilia daret.) Corruptus locus eſt, ut reponendum ſuſpicer Solitaurilia. Sunt hæc ſacrificia qbus tres diuerſæ hoſtiæ molantur, taurus, aries, uerres, ſic dicta, quòd integri corporis hæc animalia ſint. Solum Oſca lingua totum ſignificat. Feſtus. hinc ſolopychiū Catullo. erunt fortaſſe quibus nihil immutandum uidebitur, ut uox ſit compoſita à ſue, oue & tauro. ſed certe nimis inſolens eſt compoſitio.

EX LIBRO VI.

Cognita præuaricatione.) Præuaricator dicitur qui cum reo colludit. Marcellus ad S.C. Turpil. Accuſatorum, inquit, temeritas tribus modis detegitur. aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut terguerſantur.

terguerſantur. calumniari eſt falſa crimina intendere. prævaricari eſt uera crimina abſcondere. terguerſatur qui in uniuerſum ab accuſatione deſiſtit.

CCCC. nummorum millibus.) Hæc ſumma noſtro ære decem millibus ducatorū ualet, quandoquidem illud conſtat, mille nummus ſeſtertium argenti æſtimari, eſſe autem ſeſtertium libras duas & ſemiſſem, hoc eſt uncias argenti xxx. quæ plus minus xxv. noſtros coronatos æquant precio.

Legem Titiam flagitant.) Hac lege tenebantur aduocati qui mercenariam clientibus operā præſtabant. inuehitur Auſonius in mollitiem iuriſcōſulti, eum'q; deridet, quòd legem Titiā non metueret. quòd enim indoctus erat, nihil lucrabatur.

Vſq; ad dena ſeſtertia.) Iuriſconſulti tradunt licere aduocato in ſingulas cauſas pro honorario centum aureos accipere. hanc ſummā eandem cum H-S x. arbitror, cum centeni nummi aureo penſentur, & decem ſeſtertia decem millibus nummorum ſeſtertiorum ualeant. qua æſtimatione conſequēs eſt æſtimari aureum antiquū undecim libris, aſſibus quinq; noſtris, hoc eſt, duobus ducatis coronatis cum dimidio.

Proximas præfecturas corripiat.) Varia huiuſce dictionis eſt ſignificatio. Agennius Vrbicus libro de controuerſijs agrorum, præfecturas eos agros dici auctor eſt, qui cum alterius iuriſdictionis eſſent, principis placito alicui ciuitati aſcribuntur. Sunt & præfecturæ dictæ, munia præfectorum. Auſonius. Præfecturarum titulo tenuere ſecundo. Sunt enim quatuor dignitatum in iure ciuili ordines, illuſtres, ſpectabiles, clariſſimi, perfectiſſimi. ex his præfecti ſunt ſpectabiles. ut merito dictum ſit, ſecundum his titulum dari. Sed & non abſimili ſignificatione in Aſſyrijs & Medis præfecturæ erant. ſic enim uertit Plin. quas Græci νόμους, Herodotus etiam σατραπείας appellauit, ut Lau. Valla infeliciſſime portiones tranſtulerit.

De origine Curtij Rufi.) Sunt qui opinentur hiſtoriā rerū ab Alex. geſtarum huius eſſe, qui uulgo Q. Curtius citatur, defendunt'q; in deprehēſo teſtimonio, obſeruaſſe ſalicet in antiquis codicibus. ipſe Angleriæ apud Verbanum, aram marmoream pluribus ſignis illuſtrem uidi, cum titulo Q. Curtij ſextumuiri, à quo fuiſſet dedicata.

EX LIBRO XII.

Rogata lex qua in familiam Claudiam & nomen Neronis tranſiret.) Eum adoptionis morem attingit, quæ per arrogationem fie-

bat. de qua ēt Gellius. Cæterū & nomen hic pro gentili familia accipitur. Cintius, & Cic. in Topicis, gentiles, inquit, mihi ſunt q̄ eodem nomine uocantur. Val. Max. auctor eſt à Q. Metello eiuſdem nominis uiros exhæredatos, hoc eſt, agnatos, gentilesq́; ſuos: ut inde exiſtimem, in tribus Ro. nominibus, ut C. Iulius Cæſar, nomen Iulij familiam ſignificare. quo exemplo mihi nomen erit Alciatus, Andreas magis cognomini quadrabit, q̄ prænomini, licet nemo non contrarium opinaretur. Sed aliâs latius.

Prædationibus & uectigalibus auxerat) Non hic accipienda arbitror tributa quæ ob res urbi inuectas, euectas' ue ſoluūtur, ſed potius agros uectigales intelligendum. Scribit Iulius Fronto in opuſculo de limitibus agrorum, ſolitos ueteres quos agros de hoſtibus capiebant, alios ueteranis in præmia aſſignare: in alios colonias deducere: quoſdam mancipibus in longum tempus locare ut annuam aliquam mercedem principi darent: hos uectigales dici. Auxerat igitur his regnum Vannius, non tributis aut portorijs, quibus Germanos nunquam atterri potuiſſe, auctorum conſenſu traditur in hoc ſenſu uectigalium mentio eſt etiam iuriſconſultis.

Sycambri traiecti in Gallias fuere) In Menapijs conſediſſe, ex auctorum lectione deprehendi, ut hi ſint qui nunc Geldrenſes quaſi Galli rhenenſes uocantur, Nimagum Venloemq́; pagos habent, et Vahalem Rheni attingunt.

Agrippinam imperatore genitam, ſororem et matrem & coniugem eius qui rerum potitus ſit &c.) Si imperatorem quales erant ante occupatam remp. accipiamus, nō ita magnum erit exemplum: ſi pro principe, falſum: quandoquidem Germanicus Agrippinæ pater dominationem nunq̄ aſſumpſerit. Igitur ſciendum inter Cæſares & imperatores & Auguſtos multum interfuiſſe. Cæſares dicti qui Auguſtæ maieſtatis hæredes deſignati eſſent, adminiſtratione rerum illis interdicta, niſi aliquam fortaſſe prouinciā Auguſti iuſſu adminiſtrandam haberent. hinc nulla eis donatiui militibus dandi facultas erat. in comitatu eos ſolum habebant, quos princeps tribuiſſet. Paulo maior imperatoris dignitas, q licet infra Auguſti faſtigium poſitus, eiusq́; arbitrio bella gereret, ſummā tamē poteſtatem in magiſtratus inq́; milites habebat, iusq́; illi indicendi belli erat. ſolo itaque imperatoris nomine decoratus fuit Germanicus. Sicut à Galba Piſo Cæſar ſolum nuncupatus eſt. Cæſarum imperatorumq́; creandi poteſtas militibus conceſſa. primū Maximum poſthabita ſenatus auctoritate milites Auguſtum fecere. Hæc ex Amiano, Lampridio, & conſtitutionibus.

Refertur

Refertur de pœna fœminarum quæ ſeruis coniungerentur.) Senatuſconſultum hoc Claudianum in iure appellatur, cuius quoq; mentio in inſtitutionibus.

EX LIBRO XIII.

Regnum luſu ſortientium euenerat ea ſors Neroni.) Iulius Pollux onomaſticon nono, luſum quendam deſcribit, qui βασιλίνδα dicatur, cum ducta ſorte aliquis ſit rex, & is quidpiam difficile miniſtro qui ſorte pariter obtigerit, imperat. de hoc intellexiſſe Tacitum dubio procul exiſtimo: ſicut & Trogum in primo.

Quin & duas manumittendi ſpecies inſtitutas.) Tradit Tacitus eos qui uindicta manumiſſi ſint, ex ingratitudine in patronos in ſeruitutem nō reuocari quod ex Conſtantini magni conſtitutione falſum ferè conuincatur. Quòd ſi is, inquit, qui noſtro concilio uindicta liberatus eſt, poſt cohertionem pœnitentia dignum ſe præſtiterit, ut ei ciuitas Romana reddatur, non prius fruatur beneficio libertatis, q̃ ſi hoc patronus eius oblatis precibus impetrauerit, L. Si manumiſſus C. de lib & eorum lib.

Ingenuitatis iudicium.) Quo pronunciabatur aliquem nunq̃ ſeruiuiſſe, ſed liberis parentibus natum: is enim proprie ingenuus dicitur iuriſconſultus, iuxta illud Theognidis, φύεται οὐδέ ποτ᾽ ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.

Seſtertium quadringenties.) Subintelligenda ſunt centena millia. Liuius libro iiij. Punici belli: cum deeſſent nautæ, coſſ. ex S.C. edixerunt, ut qui L. Aemilio & C. Flaminio cenſoribus millibus æris quinquaginta ipſe aut pater eius cenſus fuiſſet uſq; ad C. millia, aut cui poſtea tanta eſſent facta, nautam unum cum ſex menſiũ ſtipendio daret. qui ſupra centum M. uſq; ad ccc. millia, tres nautas cum ſtipendio annuo: qui ſupra ccc. millia uſque ad decies æris, quinq; nautas: qui ſupra decies, vij. quibus uerbis oſtenditur, decies æris, decies C. millia æris ſignificare: ut hic non parum mirer, quemadmodum oculatiſſimus uir Budæus præuaricatus ſit.

Factum S C. ultioni & ſecuritati.) Vocatur id in iure ciuili S C. Piſonianum. Cuius Paulus meminit dig. lib. xxix. titulo ad Syllanianum. L. S. C. Piſon.

EX LIBRO XIIII.

Collegia, quæ contra leges inſtituerant, diſſoluta.) Legem Solonis intelligit cuius uerba Caius refert in tractatu de colleg. illicit. ἐὰν δὲ δῆμος, ἢ φράτορες, ἢ ἱερεῖς ὀργίων, ἢ ναῦται, ἢ συσίτιοι, ἢ ὁμοτάφιοι, ἢ θιασῶται, ἢ ἐπὶ λείαν ἰόμενοι, ἢ εἰς ἐμπορίαν ἤ τι αὐτοῦ=των διαθῶνται, πρὸς ἀλλήλους κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δη-

μόσια γράμματα. Puteoli ius coloniæ & cognomentum à Nerone adipiſcuntur. In fragmentis quibuſdã Iulij Frontini de agrorum limitibus, & iuriſdict. ita legitur: Puteolis colonia Auguſta. Auguſtus Nero deduxit, ex uno latere iter P.R. debetur pedum xxx. ager eius in iugeribus ueteranis, & tribunis legionarijs eſt adſignatus. cognomentum igitur Auguſtæ acceperat puteolorũ colonia à Nerone.

Fabianus tabularius obſignat.) Hi tabelliones uulgo dicuntur. lege antiqua erant pars decurionum & Reſp. rationes conficiebant. recẽtiores Cæſares uidẽtur noua uoce hos catolicianos appellaſſe.

EX LIBRO XV.

Cæſar nationes alpium maritimarum in ius Latij tranſtulit.) Locus hic admonet, ut uaria alpium nomina attingam, quando eorum, qui de his ſcripſere, etiam ex recentioribus, diligentiam non ſatis probem. Igitur alpes Pœnas ipſe eas eſſe opinor, per quas ex Druentia flumine recta in Italiam tenditur Brigantionem uerſus & Ferietam. quæ uia noſtro quoq; tempore eſt frequens. Graias uero eſſe quæ & maritimæ, quod per eas Hercules iuerit, ubi etiã Monœci portus, illi ſacer, ut auctor eſt Amianus libr. xv. Cottias autem exiſtimauerim, quâ à Seguſio oppido per Cẽtronas itur: tãetſi recentiores, ut Paulus Diaconus & Georgius Merula, Cottias eſſe exiſtiment, in quibus Bobium urbs eſt. quòd antiquis auctoribus non eſt probabile. Sed & Cottias appellatas quandoque etiam Iulias non falſo fortaſſe aliqui tradunt, quod in eas per Tricaſpinos eatur. Belloueſum autem per Tricaſpinos in Iulias alpes ueniſſe, Liuius eſt auctor. Sed & non male Iulias Tacitus appellat alpes, quæ uerſus Carnos ſunt, unde & Iulium Carnicum, & Forum Iulij, quî ex Venetia in Noricum itur. cui ſententiæ ex recentioribus adſtipulatur Sabellicus in Aquileien. Hiſto. Sunt & Rhæticæ alpes, quibus in Rhætos uadimus, quos uulgo Chriſones uocant, incipiunt ab Adya monte (Straboni corrupte legitur nunc Adula, nunc Aduela) id eſt, inacceſſo, uernacula ſimplicitas montem Bralium nuncupat in Volturena, ſeu, ut imperiti, in ualle Telina, & in Venetiam protendũtur, donec Ocræ ſubeant. Lepontiæ adhuc ſeruant nomen, ſunt in Suitentibus, quâ Claronam ex Bilitionis caſtro rectà tendimus. In alpibus, quas Cæſar in commentarijs Summas appellat, cum cæteris conuenio. Sunt inter Sedunos & Veragros, ubi & Octodorus eſt pagus, quem ſancti Mauritij uocant. Cæterum quamuis hac noſtra ſententia uideatur plurimis auctoribus congruere, nõ arbitror omittendum,

tendum, eſſe etiã qui refragentur, quando Ptolemæus inter Adulam & Ocram Pœnas alpes collocet, quo in loco eſſe Rhetica iuga ipſe prodidi. uerum ex Plinio illius ſententia confutatur, qui de Graijs & pœninis in Salaſſos deſcendi tradit: ut fortaſſe Pœninæ alpes illic incipiant & deſinant in maritimas, ſi Ammianũ ſequimur. Eſt & adhuc Suitenſibus qui uulgo eorũ ſermone alpes Grey dicatur mons, quâ Friburgum tendimus. Ipſe inter ueteres non omnino conſtitiſſe harum nomenclaturam exiſtimo. Nam & Plinius in Lepuntijs diſſidere ferè uiſus eſt, qui cum Cottiana iuga Centronibus uicina tradidiſſet, Graijs alpibus aut eaſdem aut certe contiguas Lepuntias mauult. quod non probo, cũ longe grauior ſit auctor Cæſar, unde noſtra ſententia fulcitur, et Plin. nõ affirmet, ſed aliorũ relatione ex etymo innuere uideatur.

EX LIBRO XVI.

Calpurnius Fabatus eques Ro.) Fuit hic patria Nouocomenſis, C. Cæcilij Plinij proſocer. eius antiqua memoria adhuc Comi uiſitur Iouij Benedicti. V. Cl. opera, eruto monumento in hæc uerba:

C. CALPVRNIVS. L. F. O. V. F. FABATVS.
VIVIR. IIII VIR. I. D. PRAEF. M. PRAEF.
PRAET. TRIB. LEG. XXI. RAPAC. PRAEF.
COHORTIS. VII. LVSITAN. ET. NATION. GETVLIC. ARSEN. QVAE SVNT
IN NVMIDIA FLAM. DIVI AVG. PATRIMONIO. T. F. I.

Cladem Lugdunenſem quadragies Hs. ſolatus.) Aeſtimatur hæc ſumma centum milibus ducatorum noſtræ ætatis.

Ludis ceſticis ab Antenore inſtitutis.) agonas pugilum inſtitutos poſſet quis credere, quando ceſtus manibus inducti appenſo plumbo pugilum inſtrumenta ſint Maroni & Flacco. Cæterum quid ad rem faceret habitus Tragicus? niſi immutatam longo ſeculo ludorum formam quis crediderit, aut ceſticos dictos quod habitu mulierum uiri in his exercerentur. κεστὸν Veneris ueſtem proprie eſſe in ſcholijs Græcis traditur, ſed per abuſum cuiuſcunque mulieris indumentum dici, ut in epigrã. ἡ κεστοῦ φορεῦσα μαγώτιρα. erũt & quibus arridebit, ut xyſticos ludos legamus, quod non probo.

EX LIBRO XVII.

Aegyptum regebat Tib. Alexander eiuſdem nationis.) Hunc lacerari ſatyrico carmine crediderim, Atq; triumphales inter quos auſus habere Neſcio quis titulos Aegyptius, aut Arabarches. Euſebius enim libro. ij. ſacræ hiſtoriæ Arabarchen fuiſſe hunc

Alexandrum ſcripſit, idem & Ioſippus in antiq. Iud. xx libr. apud quem Rufinus inepte Arabarchen interpretatur ſalis præfectum quaſi ἁλοσαρχὸν legerit. Extat Imppp. Val. Grati. Theo. in hæc uerba conſtitutio, Vſurpationem totius licentiæ ſubmouemus, circa uectigal Arabarchiæ per Aegyptum atq; Auguſtaneã conſtitutum, nihil'q; ſuper tranſductione animalium uendicari p̃mittimus. quæ uerba indicant Arabarchen præfectum fuiſſe & ſcripturarium exigundo uectigali de pecuarijs, quæ ex Arabia in Aegyptum deuehebantur: ut ſit illud nomen officij publicanorum. merito ergo Iuuenal. Alexandrum taxans, & officij utilitatem obijcit. ut non iniuria damnandi ſint qui ſimpliciter mollem accipiunt, id'q; editis annotationibus probant. quapropter & in epiſt. M. Tullius ad Atticum appellat Arabarchẽ M. Antoniũ quaſi Aegyptium publicanum. extorquebat enim ab illis ingentia uectigalia, unde pecuniam conflaret, quam deinde prodigeret, ut eſt apud Plutarchum.

Annulis donatum libertum.) Paulus iuris autor, Qui ius, inquit, aureorum annulorum impetrauerit, ut ingenuus habetur, idem'q; reſcripſiſſe diuum Adrianum Vlpianus ſcribit. concedebat autẽ ſolus imperator etiam fœminis, ut natalibus reſtituerentur.

Quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti uiritim centenos nummos diuidebat. Trãq.) aureum dare ſolitũ tradit: ut inde fortiſſimum ſit argumentum, centum nũmis æſtimari aureũ. Barbium Proculum Teſſeranum ſpiculatorem.) Fortaſſe Teſſerarium. Modeſtinus in re militari ſic appellari eos ſcribit, qui præcepta Impp per contubernia ſignificant. In antiquis inſcriptionibus Com, Teſſerarij dolabrarijs iunguntur pago cliuio. Amianus Marcellinus lib. xiiij. aurigariam, inquit, aut artem teſſerariã profitentur: ut coniectura ducar, eſſe qui quod uulgo uocant intarſiatum faciunt, quos recentiores Cæß. diatretarios uti ſuſpicor, appellant. Virginium equeſtri famlia. Cæc. Plin. uicina Como urbe genitum Virginium tradidit, quapropter ſecũ habuiſſe coniunctas poſſeſſiones, tum ſuæ uillæ nomen Alſiam, ut dubio procul Virginius Mediolanenſis fuerit. quod oſtendunt frequentia marmora quæ paſſim hic occurrũt Virginij nomine inſcripto. Sed et Alſia adhuc ſeruat nomen in Variſienſi præfectura. unde & familia eſt mea.

Superior Germania.) & paulo inferius. Belgica & Lugdunenſis Gallia.) Amianus ſcribit ita diuiſas Galliæ Germaniæ'q; prouincias. Prima Germania Moguntiaco Argentorato'q; nobilis. ſecun=

da Germania in qua Agrippina & Tungri Prima Belgicæ Mediomatrices et Treuiros habens, tum ſecunda, Remos, Sequanos, Ambianos complexa. Hinc Lugdunenſis prima, Senones, Bituriges, Lugdunum, Auguſtodonum: Secunda Rotomagum, Mediolanum, Tricaſſinos alpes continebat. Eodem modo & Aquitaniæ fines diſtincti.

Quotidianis alpibus Italiam irrumpere. Nemo opinor uel ſemidoctus non cognoſcet Cottianis legendum: ut inde eorum ſententia confutetur, qui Genuam quoq; in Cottijs eſſe dixerunt. nec enim illac tranſiſſe Vitellianos quiſquam prodidit.

Heluetij Gallica gens.) Eutropius eorum ſedes à Quadis occupatas ſatis oſtēdit: ut ſuſpicer omnes deletos cum Quadi Marcomaniq; ſub Aureliano in Italiam prorupere. extat adhuc in eis uallis Marcomana nomine. Periere & illi, atq; ab Alamanis (colluuies Germanorum erat) ſuperati, in eorum nomen conceſſere. à Theoderico deinde Gotho uicti, Francis ex fœdere dediti ſunt. aucti demū Saxonum acceſſione, quos ob uiolatam pluries fidem ſedibus eiectos Charolus Magnus in alpes coniecit, Suitēſes cœpere dici. paruere deinde regibus Germanorum. Centum ferè anni ſunt, cum ſe cæſis præfectis in libertatem aſſeruere, cum cæde repreſſis Cæſaribus. Hac ætate prima illis peditatus gloria. A Philippo Vic. quod deletis cohortibus dedecus ſubierant, frequentibus nunc uictorijs recuperauere, niſi quòd & memorabili prælio ſua inter ſe perfidia in ſuburbanis Mediol. à Franciſco Francorum regi cæſi, ſuperbos titulos deponere rurſus coacti ſunt.

Iulius Cordux.) Exiſtimo caſtigatiorem lectionem eſſe Manilius Cordus. Extat Bononiæ poſt Petronij fanum tumulus in hæc uerba:

Q. MANILIO C. F. CORDO. TR. LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVIT. CIVITAT. GALL. FAC. CVR. CER. LIB. IN AGR. P. XLIX. IN FRO. P. XLIX.

EX LIBRO XVIII.

Neq; abhorrebat à Berenice iuuenilis animus.) Fuiſſe hanc forma conſpicuā quodam diſticho Aſclepiades in eius imaginem ſcribit, ſi modo de eadem ſenſit. nam & aliæ hoc nomine celebrantur,

κύπριδος ἅδ' εἰκών φέρ' ἴδώμεθα μὴ βερενίκης.
διςάζω ποτέραν φῆτις ὁμοιοτέραν.

Ambigo, an hæc Veneris ſit imago, uel Berenices.

Sit mage utri ſimilis, hoſpes amice refer.

Cõditorem templi regem Venerianum uetus memoria, quidã ipſius deæ nomen id perhibent.) Id regis deæq; nomen non facile quenquam offendas qui in promptu habeat. ipſe Vranium lego. unde Paphia Venus Vraniæ nomen ſumpſit. Pauſanias in Attica Vraniæ Veneris templum extitiſſe autor eſt, quam mortalium primi Aßyrij coluerint, mox Paphij, deinde Phœnices qui Aſcalonem Paleſtinæ incolunt. à quibus edocti Cytherei ijsdem ſacris initiãtur. ſanè huius Paphij templi fuſius meminit Lucianus dialogo q inſcribitur, ἔρωτες.

Pagani) Vox hæc in iure magis frequẽs, quàm in cæteris autoribus, accipitur eo ſignificatu, ut omnes comprehendat qui milites non ſint: à pagis, id eſt, oppidis deducta. qua ratione Perſeum credibile eſt ſemipaganum ſe dixiſſe, quaſi ſemimilitem ſe fuiße denotaret, & idcirco non plene poeticam quæ, ars umbratica eſt, edoctũ. alioquin me non latet, pagum prima origine à fonte dictũ πηγῆ.

Ad xij à Cremona locus Caſtrorum uocatur.) Paulus Horoſius Caſtoris uocari eum locum eſt autor.

Legio una & uigeſima, cui nomen Rapax, ex parte Othonis prima adiutrix.) Indebantur hæc cognomina legionibus fortuito, & plerunq; arbitrio imperatoris, unde & primam legionem Mineruiæ nomen habuiſſe Spartianus ſcribit. ſed & in ueterum marmorum inſcriptionibus hæc earum cognomina reperi, ut ſecunda legio Italica, Germanica Parthicaq; ſit dicta, iij. leg. Auguſta, Cyrenaica, prætoria, Gallica. iiij. Macedonica. v. etiã Martia. vi. Ferratenſis & Gallicana. vij. Claudia Geminia Gamlenſis. ix. bis Auguſtalis. x. Fretenſis Geminia. xi. Apollinaris, ſicut & xvi. ſed & legio xx. uictrix. xxij. primigenia xiij. & xiiij. Geminia quandoq;, & Germanica. xxx. & xxxij. Virginia. cæterarum nomina adhuc non comperi.

Cauſa fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quæ negligebantur, lætiore nuncio reuiuiſcerent.) Inſtitutum erat ab imperatoribus, ut certis locis diſpoſiti haberentur equi, quorũ mutatione celerrime poſſent rerum geſtarum nuncij ad Cæſarem ex prouincijs uenire. non dabatur autem hic curſus publicus, niſi ei qui ſacrum diploma haberet, ut uidelicet ante cæteros omnes, quicquid gereretur imperator ſciret. quapropter præſides prouinciarum niſi ex magna cauſa priuatis diplomata nõ concedebant. quod oſtendit Plin. Cæcil. in epiſtolis ad Traianum. Venuleius iuriſconſultus, non debet, inqt, felici diplomate uſus, omni tempeſtate contempta cõ-

tinuare iter diebus & noctibus. Ex his clariſſimus redditur Cor. Taciti hic locus.

EX LIBRO XIX.

Hoſtilia.) Vicus olim Veronenſium, nunc Ferrarienſis agri nomen ſeruat. Tacitus annuere uidetur paludibus Tartari fuiſſe proximam, cum ferè per lx. miliaria diſtet. eam Padus alluit. non lõge eſt à Vitelliana, quam uulgares Viadanam uocant.

Magnitudine eximia baliſta.) Formam baliſtæ explicat libr. ultimo Vitruuius, Vegetius quoq; quædam addit. hi omnes ſaxa tantum baliſtis iaci autores ſunt cum Tacito, ſed dein mutata quoq; forma eſt. quapropter in cõmentarijs Theodoſij ſchema baliſtæ quadrirotis uidi cum interpretatione qua oſtenditur, ſagittas ex ea cœptum fuiſſe iaculari. Clauarium donatiui nomen eſſe, Tacitus autor eſt. ipſe clauem in conſtitutionibus Cæſarum legi, nomen cuiuſdam indictionis extraordinarij'q; tributi eſſe. quapropter libro xij. Cod. Iuſt. titulus eſt in hæc uerba. de prætoribus & collatione, & gleba, & claui, et pholle, et vij. ſolidorum functione.

EX LIBRO XX.

Tunc fatum & ira dei uocabatur.) Caius lib. x. ad edictum prouinciale. Vis, inquit, maior. quam Græci θεοῦ μῆνιν uocant uidetur enim autores quicquid graue, quicquid horriferum mortalibus accidit, diuinæ iræ adſcribere. cuius rei ex Homero Apollonio'q; aliquando plura.

Iuſſu magiſtratuum.) Decuriones intelligit. hi enim proprie magiſtratus municipales ſunt iuriſconſultis.

Seſtertium ſexcenties.) Quindecies centena millia ducatorum quantitas huius pecuniæ æquat.

Pontem Nauæ fluminis abruperat.) Non celebratus hic fluuius ab autoribus eſt. ſolum Auſonium mẽtionem eius facere deprehẽdi. Tranſieram celerem nebuloſo flumine Nauam.

Pleriq; diem patrem inſignibus quæ in ipſo manifeſta.) Non explicat Tacitus huius dei formam, quam in ſacra hiſtoria Rufinus ex Euſebio ſic exequitur. coluiſſe Chaldæos ignem & per Aſiam circuntuliſſe, ut cum cæterarum gentium dijs cõgrederetur. cũq; cætera idola uel lignea, uel ex metallo eſſent, facile uictor ignis ea uel comburebat, uel liquabat. quapropter ſuo deo metuẽtes Aegyptij ſacerdotes, tale quippiam commenti ſunt. Hydriæ in Aegypto fieri ſolent crebris minutis'q; admodum foraminibus, quibus aqua defluens defæcatior lympidior'q; redditur. harum unam eiecto priore ſimulacro columnæ impoſuerunt, caput'q; addiderunt,

& cera obtuſis foraminibus repleuerunt aqua. ſic aduenientibus Chaldæis cum ignem ſtatuæ circundediſſent, liquefacta cera demanantibus aquis extinctus eſt, uictorq; hoc potiſſimum modo Aegyptius fuit. hinc eius effigies perexiguis erat pedibus, attracto collo, uentre tumido, dorſo tereti hydriam planè referens. addit Canopi fuiſſe ſimulacrum, ut merito quis credere poſſit diuerſam ab ea ſtatuam, quam Tacitus refert.

EX LIBRO XXI.

Vitis aurea templo reperta Liberum patrem coli argumento eſt.) Bacchum à Iudæis cultum Plutarchus in ſympoſijs tradidit, appellatumq; eorū lingua σάββον: unde ſabbati nomen, quam ſententiam Iudæi ipſi etiamnum deridiculo habent. Mirum autem eſt, qua impietate Tacitus Hebræorum hiſtorias peruertat, &, quod dei opt. Max. ope factum eſt, à miraculi admiratione diducat, tū quæ dei ſunt, humanis uiribus adiudicet.

IN DIALOGO.

Quicquid aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris.) Hermagoras Aeolides Carion cognomine, ſcripſit rhetoricos libros VI. de accurata oratione, de elocutione, de decore, de figuris. docuit Romæ poſt Cæcilium ſub Auguſto. fuerunt & alij illi cognomines, quos referre nihil attinet. Apollodorus Pergamenus Cæſaris Auguſti præceptor & familiaris, ſcripſit rhetorica, et nouæ hæreſeos fuit autor. ex Suida & Strabone.

IN AGRICOLAE VITA.

Et breuibus cetris miſſilia noſtrorum uitare.) Cetra, eſt ſpecies ſcuti Verg. & Grammaticis.

IN LIBRO GERMANORVM.

Danubius præcipiti & excelſo montis Arbonæ iugo oritur.) Auſonius ignotum Danubij fontem eſſe ſcribit,

Danubius penitus caput occultatus in oris.

Apollonius ab Hyperboreis naſci eum cecinit manifeſto commento ſed omnino Taciti uera eſt ſententia, ſi non Arbonæ, ſed Arnobi legatur. in eius enim radicibus oriri iam notiſſimum eſt prope Hercyniam ſyluam: uulgo ſyluæ nigræ nomen ſeruat, ex aduerſo Rauracum, quorum oppidum eſt Baſilea. Arnobi Plinius Ptolomæusq; meminit. De hoſtijs quoq; non eadem ſentiunt autores.

Boiemi.) Populos hos eſſe Germaniæ, non Tacitus tantum, ſed et Ptolemæus autor eſt. Hi ex Germanorum inſtituto ſedes mutauerūt, montanosq; locos occupauere iuxta Albis fluuij fontes. Seruatur

adhuc nomen. ut Pium Pont. non parum admirer, de eorum origine fabuloſa quædam memoriæ prodentem, & id in hiſtoria.

Langobardi.) Ex Scandauia inſula ueniſſe Paulus diaconus ſcribit à barbæ longitudine, quod eam promitterent, dictos, exiſtimauit Georgius Merula. addit quiſquis fuit Theodatus, cum Vuinili dicerentur, cumq́; Erulis congredi pararent, deæ cuiuſdã Godæ impulſu mutaſſe nomen. quæ omnia fabuloſa ſunt, quandoqdem puri puti Germani fuere, barbara appellatione nuncupati, quæ de Latino idiomate minime ſit trahenda. Chriſtianos ætate ſua fuiſſe Procopius, non uno in loco eſt autor, cum recentiores omnes in Italia ſuſcepiſſe fidei rudimenta per quam incurioſe ſcripſerint.

FINIS.

REGISTRVM.

* ** a b c d e f g h i k l m n o p q r

ſ t u x y z. A B C D E F G H I K.

Omnes ſunt quaterniones præter i & ** duerniones.

VENETIIS, IN AEDIBVS HAEREDVM
ALDI MANVTII ROMANI,
ET ANDREAE ASVLA
NI SOCERI,

MENSE NOVEMBRI,

M D XXXIIII.

AL DVS

M D XXXIIII.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DERECHO